PREDLOG

Na osnovu člana 140 Zakona o uređenju prostora („Službeni list CG“, broj 19/25) a u vezi sa članom 218 Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata („Službeni list CG“, br. 64/17, 44/18, 63/18, 82/20, 86/22 i 4/23), Vlada Crne Gore, na sjednici od _____2025. godine, donijela je

ODLUKU
O DONOŠENJU IZMJENA I DOPUNA PROSTORNO-URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE PLJEVLJA

Član 1

Donose se Izmjene i dopune Prostorno-urbanističkog plana Opštine Pljevlja (u daljem tekstu: Izmjene i dopune PUP-a).

Izmjene i dopune PUP-a su sastavni dio ove odluke.

Član 2

Izmjene i dopune PUP-a donose se za cjelokupnu teritoriju lokalne samouprave.

Član 3

Izmjene i dopune PUP-a se sastoje od tekstualnog i grafičkog dijela.

Član 4

Izmjene i dopune PUP-a se donose za period do donošenja novog Prostorno-urbanističkog plana Opštine Pljevlja.

Član 5

Implementacija Izmjena i dopuna PUP-a vršiće se u skladu sa smjernicama za realizaciju ovog planskog dokumenta.

Član 6

Izmjene i dopune PUP-a objaviće se samo u elektronskom izdanju „Službenog lista Crne Gore“.

Član 7

Ova odluka stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore”.

Broj:_____
Podgorica, _____ 2025. godine

VLADA CRNE GORE

Predsjednik,
mr Milojko Spajić

NARUČILAC VLADA CRNE GORE

OBRAĐIVAČ MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO-URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE PLJEVLJA

PREDLOG PLANA

Podgorica, jul 2025. godine

NARUČILAC	VLADA CRNE GORE
OBRAĐIVAČ	MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE
PLAN	IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO-URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE PLJEVLJA
FAZA	PREDLOG PLANA

RADNI TIM

RUKOVODILAC RADNOG TIMA	dr Svetislav G. Popović, dipl.ing.arh.
PROSTORNO PLANIRANJE	mr Ljiljana Đondović, dipl.pr.planer Slavica Vukanić, dipl.pr.planer
URBANIZAM	dr Svetislav G. Popović, dipl.ing.arh. dr Sanja Savić, dipl.ing.arh. Igor Vujačić, dipl.ing.arh.
SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA	Ilinka Petrović, dipl.ing.građ.
HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA	Milan Robović, dipl.ing.građ.
ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA	Igor Strugar, dipl.ing.el. Ilija Đurković, dipl.ing.el.
ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA	Željko Maraš, dipl.ing.el.
TERMOTEHNIČKA INFRASTRUKTURA	Veselin Sekulić, dipl.ing.maš.
PLAN PREDJELA I PEJZAŽNA ARHITEKTURA	Olgica Otašević, dipl.ing.pejz.arh.
ŠUMARSTVO	dr Milić Čurović, dipl.inž.šumarstva
ŽIVOTNA SREDINA	Vaso Knežević, dipl.ing.pejz.arh.
GIS I BAZE PROSTORNIH PODATAKA	Ivan Mijanović, msc. geograf
KOORDINATOR	mr Ljiljana Đondović, dipl.pr.planer
PREDSTAVNIK OPŠTINE PLJEVLJA	Dragan Šubarić, dipl.ing.građ.

SADRŽAJ

PROSTORNO PLANSKO RJEŠENJE

1.0.CILJEVI, PRINCIPI I OSNOVNI STRATEŠKI PRAVCI PROSTORNOG RAZVOJA OPŠTINE PLJEVLJA

1.1. OPŠTI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA OPŠTINE PLJEVLJA
1.2. POJEDINAČNI CILJEVI RAZVOJA
1.2.1. DEMOGRAFSKI RAZVOJ
1.2.2. PRIVREDNI RAZVOJ
1.2.3. RAZVOJ MREŽE NASELJA I CENTARA, JAVNIH SLUŽBI I SADRŽAJA U NASELJIMA
1.2.4. SAOBRAĆAJ I TEHNIČKA I KOMUNALNA INFRASTRUKTURA
SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA
HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA
ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA
ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA
UPRAVLJANJE OTPADOM
1.2.5. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE
1.3. OSNOVNI STRATEŠKI PRAVCI I MOGUĆNOSTI RAZVOJA OPŠTINE PLJEVLJA

2.0.RAZVOJNA KONCEPCIJA OPŠTINE PLJEVLJA

2.1. PERSPEKTIVE DEMOGRAFSKOG RAZVOJA I DISTRIBUCIJA STANOVNIŠTVA
2.1.1. DEMOGRAFSKE PROJEKCIJE – DEMOGRAFSKE PROMJENE (STANOVNIŠTVO I DOMAĆINSTVA)
2.2. POLAZNE OSNOVE I SMJERNICE ZA FORMIRANJE KONCEPTA PROSTORNOG RAZVOJA
2.3. OSNOV NAMJENE KORIŠĆENJA PROSTORA, BILANS POVRŠINA I RAZVOJ POJEDINIH STRATEŠKIH DJELATNOSTI
A. ENERGETIKA
B. INDUSTRIJA I RUDARSTVO
C. POLJOPRIVREDA
D. ŠUMARSTVO I LOVNA PRIVREDA
E. TURIZAM
F. OSTALE PRIVREDNE DJELATNOSTI

3.0.PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA TEHNIČKE INFRASTRUKTURE

3.1. SAOBRAĆAJ - KONCEPT RAZVOJA SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE
3.1.1. DRUMSKI SAOBRAĆAJ
3.1.2. ŽELJEZNIČKI SAOBRAĆAJ
3.1.3. VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ
3.2. HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA
3.2.1. SNABDIJEVANJE VODOM
3.2.2. PRIKUPLJANJE I TRETMAN OTPADNIH VODA
3.2.3. VODOTOCI
3.2.4. PRIORITETI REALIZACIJE HIDROTEHNIČKE INFRASTRUKTURE
3.2.5. HIDROENERGETIKA
3.2.6. EKOLOŠKI KONFLIKTNE NAMJENE SA ASPEKTA ZAŠTITA VODA
3.3. ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA
3.4. ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA
3.5. TERMOENERGETSKA INFRASTRUKTURA
3.5.1. TE PLJEVLJA NAKON REALIZACIJE EKOLOŠKE REKONSTRUKCIJE
3.5.2. PRIMARNI TOPLOVOD OD TE PLJEVLJA DO GRADA
3.5.3. SEKUNDARNA TOPLIFIKACIONA MREŽA
3.6. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

4.0.PLANSKA RAZRADA MREŽE NASELJA

4.1. PLJEVLJA U SISTEMU NASELJA CRNE GORE I ŠIREG OKRUŽENJA

4.2. KONCEPT PROSTORNE ORGANIZACIJE I RAZVOJ MREŽE NASELJA I CENTARA
4.3. SMJERNICE ZA RAZVOJ NASELJA I CENTARA I GRAVITACIONO-FUNKCIONALNE VEZE I ODNOSI MEĐU NASELJIMA
4.3.1. NIVOI CENTARA
4.3.2. ZONE GRAVITACIONIH UTICAJA, REJONIZACIJA SEOSKIH NASELJA I RAZVOJ CENTARA GRADSKOG I RURALNOG KARAKTERA
4.4. PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA OBJEKATA DRUŠTVENIH DJELATNOSTI
4.5. PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA STANOVANJA

5.0.POSEBNE POSTAVKE I MJERE ORGANIZACIJE, UREĐENJA I KORIŠĆENJA PROSTORA

5.1. SMJERNICE I MJERE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE I PRIRODNIH VIRIJEDNOSTI I KULTURNE BAŠTINE
5.1.1. ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE
5.1.2. IDENTIFIKACIJA PROBLEMA
5.1.3. SMJERNICE I MJERE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I PRIRODNIH VRIJEDNOSTI I KULTURNE BAŠTINE
5.2. REŽIMI ZAŠTITE I SMJERNICE I MJERE ZAŠTITE PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE
5.2.1. ZAŠTITA PRIRODNIH VRIJEDNOSTI
5.2.2. REŽIMI I MJERE ZAŠTITE KULTURNE BAŠTINE
5.3. PLAN SEIZMIČKE MAKROREJONIZACIJE I USLOVI KORIŠĆENJA TERENA
5.4. SMJERNICE I MJERE ZAŠTITE OD PRIRODNIH I TEHNIČKO–TEHNOLOŠKIH NESREĆA
5.5. SMJERNICE ZA ZAŠTITU OD ZNAČAJA ZA ODBRANU ZEMLJE

6.0.PLAN PREDJELA SA SMJERNICAMA ZA PEJZAŽNO OBLIKOVANJE PROSTORA

7.0.STRATEŠKA PROCJENA UTICAJA REALIZACIJE PLANA NA ŽIVOTNU SREDINU

8.0.SMJERNICE ZA REALIZACIJU PLANA

8.1. SMJERNICE ZA UREĐENJE I IZGRADNJU PROSTORA U RURALNIM NASELJIMA
8.2. DIREKTNO SPROVOĐENJE PLANA - UTU

GENERALNO URBANISTIČKO RJEŠENJE

1.0.RAZVOJ GRADA

1.1. OSNOVNA OBILJEŽJA GRADA
1.2. PRETPOSTAVKE DEMOGRAFSKOG RAZVOJA

2.0.SMJERNICE ZA IZGRADNJU, REKONSTRUKCIJU I UREĐENJE GRADA PLJEVALJA

2.1. OCJENA STANJA I FAKTORA RAZVOJA
2.2. CILJEVI RAZVOJA SA OSNOVNIM KVANTIFIKACIJAMA
2.3. URBANISTIČKO PLANSKA RJEŠENJA ZA IZGRADNJU, REKONSTRUKCIJU I UREĐENJE GRADA PLJEVALJA
2.3.1. DETALJNE KATEGORIJE NAMJENE POVRŠINA SA BILANSIMA

3.0.SAOBRAĆAJ

3.1. DRUMSKI SAOBRAĆAJ
3.2. ŽELJEZNIČKI SAOBRAĆAJ
3.3. VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ

4.0.PLAN REKONSTRUKCIJE ODNOSNO SANACIJE STARIH DJELOVA NASELJA

4.1. MJERE ZAŠTITE NASLEĐA

5.0.VIZUELNI IDENTITET I URBANA OPREMA PLJEVALJA

5.1. SMJERNICE – PREGLED PO CJELINAMA I TEMAMA
5.2. ZELENILO

6.0.MREŽE INFRASTRUKTURNIH OBJEKATA

6.1. HIDROTEHNIČKA MREŽA I OBJEKTI
6.1.1. SNABDIJEVANJE VODOM
6.1.2. EVAKUACIJA OTPADNIH VODA

6.1.3. ZAŠTITA OD POPLAVNIH VODA
6.2. TOPLIFIKACIJA
6.2.1. BAZNI I REZERVNI IZVOR TOPLOTE TE PLJEVLJA
6.2.2. IZGRADNJA PRIMARNOG TOPLOVODA OD TE PLJEVLJA DO GRADA
6.2.3. IZGRADNJA SEKUNDARNE MREŽE TOPLIFIKACIJE PLJEVALJA
6.3. ELEKTROENERGETSKA MREŽA I OBJEKTI
6.3.1. KONCEPCIJA RJEŠENJA ELEKTROENERGETSKOG SISTEMA
6.3.2. SMJERNICE ZA LOCIRANJE I IZGRADNJU ELEKTROENERGETSKIH OBJEKATA I VODOVA
6.4. ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA
6.4.1. OPIS POSTOJEĆEG STANJA NA PODRUČJU GUR-A PLJEVLJA
6.4.2. KONCEPT RAZVOJA ELEKTRONSKE KOMUNIKACIONE INFRASTRUKTURE NA PODRUČJU GUR-A PLJEVLJA
6.4.3. SMJERNICE ZA IZDAVANJE UTU I USLOVA ZA IZRADU TEHNIČKE DOKUMENTACIJE U DIJELU ELEKTRONSKE KOMUNIKACIONE INFRASTRUKTURE NA PODRUČJU GUR-A PLJEVLJA

7.0.PROGRAM MJERA ZA ZAŠTITU I UNAPRJEĐENJE ŽIVOTNE SREDINE, KAO I ZA SANACIJU I UREĐENJE DEGRADIRANE ŽIVOTNE SREDINE

8.0. PLANSKA REŠENJA ZAŠTITE PROSTORA
8.1. MJERE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE
8.1.1. REALIZACIJA MJERA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE PO PRIORITETIMA
8.1.2. PROGRAM PRATEĆIH AKTIVNOSTI NA ZAŠTITI ŽIVOTNE SREDINE
8.1.3. ZAŠTITA PRIRODE
8.2. MJERE ZAŠTITE OD ELEMENTARNIH I DRUGIH NEPOGODA I MJERE ZAŠTITE OD ZNAČAJA ZA ODBRANU ZEMLJE

9.0.SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE GUR-A
9.1. VAŽEĆI URBANISTIČKI PLANOVI
9.2. SPROVOĐENJE GUR-A KROZ REVIZIJU POSTOJEĆE I IZRADU NOVE PLANSKE DOKUMENTACIJE
9.3. DIREKTNE SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE GUR-A ZA POVRŠINE ZA KOJE SE NEĆE RADITI PLANSKA DOKUMENTACIJA NIŽEG REDA
9.4. SMJERNICE I MJERE ZA TRETMAN NEFORMALNIH OBJEKATA I NASELJA

- Grafički dio -

GRAFIČKI PRILOZI PROSTORNO - PLANSKOG RJEŠENJA

POSTOJEĆE STANJE

01.	TOPOGRAFSKA PODLOGA S GRANICOM ZAHVATA IID PUP-A	1: 50.000
02.	IZVOD IZ PROSTORNOG PLANA CRNE GORE DO 2020.G.	1:100.000
03a.	GEOLOŠKA KARTA	1:100.000
03b.	HIDROGEOLOŠKA KARTA	1:100.000
03c.	PEDOLOŠKA KARTA	1:100.000
04.	NAMJENA POVRŠINA – POSTOJEĆE STANJE	1: 50.000
05.	SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA – POSTOJEĆE STANJE	1: 50.000
06.	HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA – POSTOJEĆE STANJE	1: 50.000
07.	ELEKTROENERGETIKA – POSTOJEĆE STANJE	1: 50.000
08.	ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA (TELEKOMUNIKACIONA) INFRASTRUKTURA – POSTOJEĆE STANJE	1: 50.000

PLAN

09a.	OPŠTE KATEGORIJE NAMJENA POVRŠINA - PLAN	1: 50.000
09b.	NAMJENA POVRŠINA – PLAN	1: 50.000
10.	MREŽA NASELJA I CENTARA - PLAN	1: 50.000
11.	SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA - PLAN	1: 50.000
12.	HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA - PLAN	1: 50.000
13.	ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA – PLAN	1: 50.000
14.	ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA – PLAN	1: 50.000
15.	ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE, PRIRODNIH I KULTURNIH DOBARA	1: 50.000
16.	PLAN PREDJELA	1: 50.000

GRAFIČKI PRILOZI GENERALNOG URBANISTIČKOG RJEŠENJA

POSTOJEĆE STANJE

01.	PODLOGA S VERTIKALNOM I HORIZONTALNOM PREDSTAVOM TERENA I AERO-SNIMKOM GRADA	1: 5.000

PLAN

02.	POSTOJEĆA I PLANIRANA PLANSKA DOKUMENTACIJA	1: 5.000
03.	PLANIRANA NAMJENA POVRŠINA	1: 5.000
04.	SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA - PLAN	1: 5.000
05.	PEJZAŽNA ARHITEKTURA - PLAN	1: 5.000
06.	VODOVODNA MREŽA - PLAN	1: 5.000
07.	KANALIZACIONA MREŽA - PLAN	1: 5.000
08.	ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA – POSTOJEĆE NADZEMNO	1: 5.000
08a.	ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA – PLANIRANO	1: 5.000
09.	ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA - PLAN	1: 5.000
10.	TERMOTEHNIČKA MREŽA - PLAN	1: 5.000

1.0. CILJEVI, PRINCIPI I OSNOVNI STRATEŠKI PRAVCI PROSTORNOG RAZVOJA OPŠTINE PLJEVLJA

1.1. OPŠTI CILJEVI PROSTORNOG RAZVOJA OPŠTINE PLJEVLJA

Opšti strateški ciljevi, definisani su na osnovu iskazanih razvojnih problema područja, istraženih i procjenjenih razvojnih potencijala i naročito prirodnih resursa, interesa Crne Gore na ovom području i lokalno izraženih interesa i potreba.

Sa stanovišta Crne Gore, ali i lokalne zajednice od osnovnog je interesa obezbjeđenje uslova za korišćenje prirodnih resursa, proizvodnju električne energije, kao i ublažavanje i zaustavljanje iseljavanja stanovništva sa ove, inače jedne od resursima najbogatijih teritorija, s druge strane, ublažavanje zaostajanja seoskog dijela opštine za razvijenijim dijelovima Crne Gore u funkciji ravnomjernijeg i ujednačenijeg razvoja.

Lokalno izraženi interesi se u najkraćem mogu iskazati u rasponu od podizanja nivoa životnog standarda, želje za boljim radnim mjestima i obezbjeđenjem ekonomske sigurnosti stanovništva, sve do potrebe da prostor opštine bude bolje i ravnomjernije opremljen raznim sadržajima.

Na osnovu navedenih interesa i potreba, **kao opšti strateški ciljevi i interesi utvrđuju se:**

- intenzivnije uključenje opštine Pljevlja u privredne, saobraćajne i društvene tokove Crne Gore,
- ravnomjeran, racionalan, efikasan i održiv prostorni razvoj na bazi racionalnog i osmišljenog korišćenja prirodnih resursa,
- razvoj ruralnih područja Pljevalja u skladu sa njihovim potencijalima i ograničenjima,
- razvoj grada Pljevalja kao jednog od važnih regionalnih centara Sjevernog regiona Crne Gore,
- očuvanje i unaprjeđenje kulturnog nasleđa, kao osnove nacionalnog prostornog identiteta,
- očuvanje i unapređenje prirode i biološke raznovrsnosti,
- očuvanje životne sredine.

S obzirom da prostor opštine Pljevlja raspolaže za crnogorske prilike, i po količini i po kvalitetu, izuzetno vrijednim prirodnim resursima (energetske, metalične, nemetalične mineralne sirovine, hidropotencijal, prostrane površine poljoprivrednog zemljišta, šumoviti predjeli, prirodne ljepote i dr.), **ciljevi održivog korišćenja prirodnih uslova i potencijala javljaju se kao usmjeravajuće odrednice za prostorni razvoj uopšte, kao i dalji rad na valorizaciji prirodnih uslova i potencijala za različite namjene i korišćenje prostora.**

Analiza kompleksa prirodnih činilaca teritorije opštine Pljevlja, pokazala je da su osnovni prirodni potencijali ovog područja:

- Poljoprivredno zemljište i pašnjaci
- Šumom obrasla zemljišta
- Pojave i nalazišta mineralnih sirovina
- Površinske i podzemne vode
- Relativno očuvana prirodna sredina i uslovi, kao i pejzažne i ambijentalne vrijednosti koji ovo područje svrstavaju u kategoriju potencijalnih za turizam.

S tim u vezi definišu se i **ciljevi i principi korišćenja prirodnih potencijala**, vezani za pojedine aktivnosti, uz odgovarajuće uslove:

- Poljoprivreda - intenzivnije korišćenje obradivog poljoprivrednog zemljišta do IV bonitetne klase, na nadmorskoj visini do oko 1200 m, i na nagibima do 20%, melioracija i obogaćivanje travnim vrstama livada i pašnjaka na terenima niže bonitetne klase sa nagibom do 25% bez obzira na nadmorsku visinu, regulisanje i umirivanje bujičnih i erozionih područja. Korišćenje pašnjačkih i livadskih površina za planinsko stočarstvo.
- Šumarstvo - potpuna implementacija predviđenih planskih aktivnosti na površinama pod šumama. Ovo podrazumijeva i implementaciju mjera za ostvarivanje strateških i operativnih ciljeva propisanih novom Strategijom razvoja šumarstva. Svim šumama treba gazdovati u

skladu sa zakonskim i planskim dokumentima kako bi se obezbijedilo načelo trajnosti, održivog razvoja, multifunkcionalnosti, uz očuvanje stabilnosti, prirodnosti i biološke raznovrsnosti šumskih ekosistema. Primjenjivati mjere njege, uzgoja i obnove šumskog fonda u planiranom obimu i u skladu sa pravilima struke. Za formiranje novih šuma na rekultivisanim površinama neophodno primijeniti preporuke struke u punom intenzitetu. U obnovi šuma treba primarno da se koristi prirodno podmlađivanje, a gdje je potrebna sadnja/vještačko pošumljavanje treba da se koristi kvalitetan autohtoni sadni material. Pri tome treba da se vodi briga o zaštiti gena za komercijalne u ugrožene vrste šumske vegetacije, posebno na teritoriji Nacionalnog parka "Durmitor" i prostoru Ljubišnje.

Održivo gazdovanje šumskim resursima podrazumijeva ispunjenje socijalnih, ekoloških i ekonomskih, potreba sadašnjih i budućih generacija za šumskim proizvodima i uslugama, kao što su: drvo i drvni proizvodi, voda, hrana, energija, ljekovito bilje, stanište za divljač, vezivanje ugljen dioksida, prostor za rekreaciju i turizam, pejzaž, i dr.

- Eksploatacija mineralnih sirovina - pojave i nalazišta mineralnih sirovina za koje je dosadašnjim istraživanjem utvrđeno da postoje rezerve po kvalitetu i količini isplative za eksploataciju, prvenstveno uglja, rude olova i cinka, bakra, kao i nemetaličnih sirovina. Dalja eksploatacija metaličnih i nemetaličnih sirovina obavljaće se uz obavezno sprovođenje detaljnih istraživanja na površinama koje su predviđene za intenzivnu eksploataciju na bazi perspektivnosti i rudokontrolnih elemenata. Dalja eksploatacija uglja zasnivaće se na planskom korišćenju ovjerenih rezervi u skladu sa opravdanošću aktivnosti eksploatacije i u odnosu na zahtjeve zaštite životne sredine.

  Razvoj energetskog sektora ima veliki značaj za ukupan društveno-ekonomski ambijent u Crnoj Gori. Zavisnost od fosilnih goriva posebno uglja u proizvodnji električne energije dovodi do veoma zahtjevne energetske tranzicije.

  Imajuću u vidu da je energetska tranzicija prioritet, sa posebnim fokusom na razvoj održivih izvora energije i smanjenje zavisnosti od fosilnih goriva, prelaz na čistu energiju predstavlja ključni izazov u oblasti energetike.

  Postupno ukidanje uglja za proizvodnju električne energije zahtijeva mobilizaciju značajnih ulaganja u nove izvore energije, tako da će od tih procesa zavisiti dalja eksploatacija i valorizacija rezervi uglja u Pljevljima.
- Korišćenje vodnog potencijala u svrhe hidroenergetike, proizvodnje vode za piće i vodosnabdijevanja-neravnomerno raspoređen u prostoru, jeste svojevrstan potencijal koji treba racionalno koristiti, zaštititi i unaprijediti. Povećanje korisnog vodnog bilansa zasniva se na usporavanju brzine oticanja površinske vode i njenom zadržavanju u zemljištu, i na umirivanju bujičnih tokova. Osnovna prostorna mjera zasniva se na pošumljavanju slivova vodotoka i bujičnih tokova, terena podložnih eroziji i na većim nagibima.

  Pored proširivanja površina prirodnom ili kulturnom vegetacijom, ubrzano oticanje vode sa teritorije opštine treba regulisati uređivanjem rječnih korita i stvaranjem malih hidroakumulacija, koje će se koristiti i u hidroenergetske svrhe.

  Neophodno je i očuvanje kvaliteta voda (klasa propisanog kvaliteta) prečišćavanjem upotrebljenih komunalnih i industrijskih voda, izgradnjom standardnih (sanitarno-higijenskih) septičkih jama u selima, uspostavljanjem zona sanitarne zaštite oko izvorišta vodosnabdijevanja i utvrđivanje režima korišćenja prostora unutar ovih zona, organizovanje deponija (izvan domašaja površinskih i podzemnih voda) i savremen tretman smeća.
- Razvoj turizma–mora biti usklađen sa zahtjevima očuvanja prirodnih ambijenata, pašnjaka, šuma, specifičnosti reljefa i vrijednosti u predjelima nacionalnog parka i parka prirode, raznovrsnosti predjela, klimatskih prilika, i dr.

  U uslovima sve veće degradacije prirode, očuvani predjeli postaju sve vrjedniji, te ih je, u ovom slučaju, već sada moguće štititi na osnovu planiranja potrebnih mjera i sredstava u svim postojećim i budućim programima razvoja.

1.2. POJEDINAČNI CILJEVI RAZVOJA

Pored opštih ciljeva prostornog razvoja opštine Pljevlja, koji treba da predstavljaju okvir prostornog razvoja u Nacrtu plana se ističu i pojedinačni ciljevi razvoja za sve oblasti razvoja. U širim sektorskim analitičkim elaboracijama koje IID PUP-a opštine Pljevlja obuhvataju, predlaže se razvoj za svaki

sektor, sa prioritetima za realizaciju.

Na osnovu ispoljenih problema, ističu se slijedeći ciljevi, posmatrano po oblastima.

1.2.1. Demografski razvoj

Opšti cilj demografskog razvoja opštine Pljevlja, u skladu sa ustanovljenim trendovima, potencijalima i ograničenjima je sveobuhvatno povećanje kvaliteta života stanovništva, koje podrazumijeva stvaranje uslova za poboljšanje starosne i obrazovne strukture, povećanje zaposlenosti i pristupa uslugama, kao i uslova za kvalitetniju unutar-opštinsku mobilnost.

Kako bi došlo do ostvarenja opšteg cilja, neophodno je da kroz implementaciju Plana dođe do ostvarenja sljedećih posebnih ciljeva:

- Demografskog oporavka seoskih naselja;
- Povećanja atraktivnosti ruralnog dijela Opštine za rad i stanovanje;
- Valorizacije utvrđenih potencijala.

Ostvarivanje cilja demografskog oporavka seoskih naselja podrazumijeva jake državne i lokalne mjere demografske politike (nacionalni programi, državne i opštinske subvencije za rađanje, smanjenje životnih troškova i sl.) u kombinaciji sa državnim i lokalnim mjerama za ekonomski i društveni razvoj (subvencije i podsticaji za razvoj poljoprivrede, preduzetništva, javnih službi i usluga).

Povećanje atraktivnosti ruralnog dijela Opštine za rad i stanovanje podrazumijeva podršku za rad i zapošljavanje u okviru lokalnih proizvodnih i uslužnih sistema (poljoprivreda, prerada i plasman poljoprivrednih proizvoda, seoski i agro-turizam, javne službe, uslužni sektor), kao i za unaprjeđenje postojećeg stambenog fonda i prateće infrastrukture (opštinske subvencije i krediti).

Valorizacija utvrđenih potencijala podrazumijeva da se kreiraju mjere za zadržavanje mlađeg stanovništva (raznovrsniji obrazovni profili, stipendije, mjere za zapošljavanje mladih, podsticajne mjere za rađanje), da se postojeći kadar u okviru primarnog i sekundarnog sektora na adekvatan način prilagodi savremenim privrednim tendencijama (obuka, subvencije i krediti za savremeni način poljoprivredne i industrijske proizvodnje), kao i da opštinski centar i dalje razvija postojeće funkcije i usluge u skladu sa savremenim zahtjevima.

1.2.2. Privredni razvoj

Strateški cilj Opštine Pljevlja je unaprjeđenje ambijenta za aktiviranje svih lokalnih resursa, radi razvoja lokalne ekonomije na principima konkurentnosti, prepoznatljivosti i održivog razvoja.

Za realizaciju strateškog cilja bitno je da se inicijative za aktiviranje svih lokalnih resursa (za eksploataciju mineralnih sirovina i šumskih, poljoprivrednih i turističkih resursa) potpomognu: boljom i potpunijom informisanošću, saradnjom i stalnom komunikacijom, sprovođenjem edukativnih akcija, poboljšanjem ekonomskog položaja mjesnih zajednica, unaprjeđenjem osnovnih komunalnih usluga (rješavanje pitanja vodosnabdijevanja, odvođenja otpadnih voda, rješavanje problema odlagališta otpada, sigurnosti u elektrosnabdijevanju) i putne infrastrukture, u cilju obezbjeđenja bolje pristupačnosti.

Polazne osnove razvoja prostora opštine Pljevlja definisane su opštim i posebnim ciljevima.

Opšti ciljevi se odnose na:

- uravnotežen društveno-ekonomski razvoj - podsticanje razvoja ruralnog područja i integrisanost stanovništva u razvojne procese;
- izgradnju, obnavljanje i održavanje infrastrukture, posebno na ruralnom području;
- unaprjeđenje kvaliteta života - stvaranje uslova za samorazvoj i zapošljavanje, kao i bolju dostupnost različitim javnim servisima;

- odgovorno upravljanje prirodnim resursima i zaštita okoline - smanjenje konflikata posebno, između tražnje za prirodnim resursima (između potreba rudarstva/energetike i poljoprivrede, između korišćenja mineralnih sirovina i turizma, predionih cjelina–šumarstva-turizma) i njihovog očuvanja;
- racionalno korišćenje zemljišta - zaštita poljoprivrednog zemljišta od neadekvatnog korišćenja i izuzimanja iz poljoprivredne upotrebe, zaštita šumskog zemljišta od devastacije, očuvanje prirodnihvrijednosti, a koji još nisu stavljeni pod zaštitu, očuvanje infrastrukturnih koridora od bespravne izgradnje;
- upravljanje resursima i imovinom i ubiranje prirodne i stvorene rente, radi investiranja u sopstveni društveno – ekonomski razvoj.

Posebni ciljevi odnose se na:
- razvojne centre – postizanje višeg nivoa urbaniteta opštinskog centra, restrukturiranjem postojeće privrede, proširenjem privredne matrice i postizanjem veće konkurentnosti, i razvoj ruralnih centara i drugih perspektivnih naselja – Kosanica, Gradac, Boljanići, Šula, Gotovuša, Odžak, Maoče, Vrulja, koji treba da postanu nosioci razvoja ruralnog područja;
- ruralna područja - poboljšanje u cjelini ekonomskih, socijalnih, kulturnih i ekoloških uslova, kao i izgradnja infrastrukturnih i pratećih sadržaja, posebno imajući u vidu specifične funkcije pojedinih djelova ruralnog područja u pogledu mogućnosti razvoja poljoprivrede i prerade, eksploatacije i prerade drvne mase i pratećih šumskih proizvoda, razvoja turizma i očuvanja prirodnih vrijednosti;
- područja intenzivne eksploatacije i proizvodnje – preduzimanje zaštitnih mjera od nepovoljnog uticaja nosećih privrednih kapaciteta (eksploatacija uglja i proizvodnja energije, eksploatacija metaličnih sirovina, drvoprerađivački kapaciteti), podizanje tehnološkog nivoa postojećih kapaciteta (energetskih i drvoprerađivačkih), očuvanje poljoprivrednog zemljišta od daljeg izuzimanja, zaštita šumskog fonda od devastiranja. U smislu specifičnosti proizvodnje, izdvaja se pljevaljska kotlina kao najugroženije područje.

Industrija, rudarstvo, energetika

Ciljevi su:
- razvoj proizvodnje uz dostizanje određenog (relevantnim planovima i strategijama) projektovanog nivoa razvijenosti proizvodnje u Crnoj Gori;
- racionalizacija proizvodnje u postojećim kapacitetima i uvođenje novih proizvodnih programa na bazi korišćenja prirodnih resursa i aktiviranja lokalne radne snage;
- zasnivanje proizvodnje na postojećoj sirovinskoj bazi, kao i usklađivanje industrijske proizvodnje sa potrebama razvoja poljoprivrede i šumarstva;
- razvoj industrijskih preduzeća za upotrebu i preradu sekundarnih sirovina, naročito sa energetskog aspekta;
- intenziviranje razvoja industrije kroz razvoj preduzetništva, zasnivanje i razvoj malih i srednjih preduzeća na bazi sopstvenih mogućnosti, naročito, na bazi razvojnih programa koje će podsticati Država, a zasnivaće se na održivom korišćenju prirodnih resursa;
- jačanje ekonomske baze stanovništva, naročito u seoskim naseljima, podsticanjem razvoja malih proizvodnih pogona i aktiviranjem lokalnih razvojnih potencijala;
- porast zaposlenosti;
- prilagođavanje industrije tržišnim principima poslovanja;
- usklađivanje industrije sa prostorno-ekološkim kapacitetom sredine;
- energetska efikasnost i doprinos razvoju novih tehnologija;
- ciljevi eksploatacije mineralnih resursa moraju biti usklađeni sa zahtjevima zaštite životne sredine;
- sprovođenje mjera zaštite svih djelova prostora koji mogu biti ugroženi usljed eksploatacije mineralnih sirovina, rada industrijskih pogona i energetskih objekata.

Poljoprivreda i ribarstvo

Ciljevi su:
- formiranje poljoprivrede kao jedne od nosećih privrednih oblasti opštine;

- usklađivanje obima i načina korišćenja poljoprivednog zemljišta sa prirodnim uslovima i ograničenjima;
- usmeravanje razvoja poljoprivrede ka mogućim novim, modernim pristupima uz mogućnost uključivanja ekopoljoprivrede na onim prostorima koji ispunjavaju stroge zahtjeve koje ovakav koncept postavlja;
- očuvanje poljoprivrednog zemljišta, vode i zemljišta od zagađivanja i neracionalne upotrebe;
- sprovođenje mjera zaštite pedološkog pokrivača;
- povezivanje poljoprivrede sa neagrarnim djelatnostima u selima koja za to imaju uslova i potencirati uređenje takvih sela;
- razvoj poljoprivredne proizvodnje uz dostizanje određenog (relevantnim planovima i strategijama) projektovanog nivoa razvijenosti u Crnoj Gori;
- razvoj ribarstva u skladu sa zahtjevima zaštite prirode.

Gazdovanje šumama i razvoj šumarstva i lovne privrede

Prema Zakonu o šumama Crne Gore (Sl. list Crne Gore br. 74/10 i br.47/15), kao i prema Zakonu o šumama (Sl. list Crne Gore br. 77/2024) čija primjena će početi 2025. godine, šume predstavljaju dobro od opšteg interesa, a načelo trajnosti se postavlja kao osnova.

Šume i šumska zemljišta uživaju posebnu zaštitu, koja se, između ostalog, ostvaruje:
- trajnim očuvanjem i unaprjeđivanjem šuma i šumskih zemljišta i njihovih funkcija;
- održivim i multifunkcionalnim gazdovanjem šumama;
- očuvanjem i unaprjeđivanjem biološke i pejzažne raznovrsnosti šuma, kao i kvaliteta njihove životne sredine.

Šumom u smislu novog Zakona o šumama, se smatra zemljište koje je površine veće od 0,5 hektara sa stablima visočijim od 5metara i krošnjama stabala koje pokrivaju više od 10% površine, ili stablima koja mogu dosegnuti te vrijednosti in situ, isključujući zemljište koje se uglavnom upotrebljava kao poljoprivredno ili urbano.
Šumom se smatraju površine obrasle drvećem, uključujući podmladne grupe prirodno izraslog drveća ili šumske plantaže koje tek treba da dostignu minimalne vrijednosti obrasta, odgovarajuću drvnu zalihu ili minimalnu visinu drveća, uključujući svaku površinu koja uobičajeno čini dio šumskog zemljišta, iako na njoj privremeno nema drveća zbog ljudskog djelovanja poput sječe ili prirodnih uzroka, a može se očekivati da će ponovno postati šuma.
Drugo šumsko zemljište je zemljište koje nije šuma i površine veće od 0,5 hektara, sa stablima visočijim od 5 metara i krošnjama koje pokrivaju od 5 do 10% površine, ili stablima koja mogu dostićite vrijednosti in situ; ili površine sa kombinovanom pokrivenošću žbunjem, grmljem i drvećem većom od 10%. Šume i šumska zemljišta mogu se koristiti samo na način kojim se obezbjeđuje njihova privredna, ekološka i socijalna funkcija u skladu sa zakonom.

Po Zakonu o šumama šumom, šumskim zemljištem, drvećem van šume i goletima u privatnoj svojini upravljaju i gazduju njihovi vlasnici u skladu sa zakonom, dok šumom i šumskim zemljištem u državnoj svojini upravlja i gazduje nadležni organ uprave u skladu sa zakonom. Organ državne uprave nadležan da gazduje šumama je Uprava za gazdovanje šumama i lovištima Crne Gore sa sjedištem u Pljevljima. U okviru Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede formiran je Direktorat za šumarstvo.

Revidovanom Strategijom razvoja šuma i šumarstva definisani su sljedeći ciljevi:
Strateški cilj 1- Ravnomjerna i održiva valorizacija postojećih šumskih resursa uz povećanje drvne zalihe.

Operativni cilj 1- Uspostavljanje efikasnog sistema za održivo gazdovanje šumama i to kroz:
1.1. Uspostavljanje nove organizacije šumarstva u Crnoj Gori;
1.2. Obezbjeđivanje adekvantnih finansijskih sredstava za državne šumarske institucije i poboljšanje motivacije kadrova u šumarstvu;
1.3. Operativan šumarsko informacioni system;

1.4. Definisanje modela obrazovanja i edukacije u sektoru šumarstva.

Operativni cilj 2- Unaprjeđenje stanja šuma
2.1. Razvoj nove generacije planova u šumarstvu uz integraciju zahtjeva Natura 2000 i uvođenje ekosistemskog pristupa u gazdovanju šumama i zaštiti prirode;
2.2. Jačanje produktivnosti, stabilnosti i otpornosti šuma;
2.3. Podsticanje pošumljavanja, popunjavanja i njege izdanačkih šuma;
2.4. Uređivanje i uzgoj privatnih šuma;
2.5. Obezbjeđivanje kvalitetnog autohtonog sjemena i sadnica šumskog drveća;
2.6. Izgradnja šumskih saobraćajnica;
2.7. Uspostavljanje sertifikacije šuma.

Operativni cilj 3 - Zaštita od šumskih požara
3.1. Održavanje otvorenih površina između šuma i podrška za kosidbu livada;
3.2. Izrada i sprovođenje Plana za zaštitu od šumskih požara;
3.3. Jačanje saradnje sa institucijama iz regiona.

Strateški cilj 2 – Doprinos rastu investicija u šumarstvu i drvopreradi, povećanju konkurentnosti i zaposlenosti, posebno na sjeveru države, uz porast korišćenja proizvodnih kapaciteta.
Operativni cilj 1 - Razvoj drvne industrije
Operativni cilj 2 - Snaženje uloge šumarstva u ruralnom razvoju
Operativni cilj 3 - Zaštita biodiverziteta i druge ekosistemske usluge šuma.

Održivo gazdovanje šumama podrazumijeva istovremeno **održivo gazdovanje divljači** odnosno stvaranje optimalnih uslova za unapređivanje stanja autohtone divljači. Osnovni cilj gazdovanja divljači na osnovu Zakona o divljači i lovstvu (Službeni list Crne Gore", br. 48/15 od 21.08.2015) je zaštita, uzgoj, lov i korišćenje divljači. Mjerama gazdovanja treba obezbijediti uzgoj onih vrsta divljači po broju i kvalitetu koji odgovaraju prirodnim uslovima u lovnom području.

Prirodni uslovi na teritoriji opštine Pljevlja omogućavaju uzgoj i korišćenje više vrsta divljači pod uslovima kako je to definisano Zakonom o divljači i lovstvu i planskim dokumentima iz oblasti lovstva.

Turizam

Ciljevi su:
- formiranje turističke privrede kao jedne od prioritetnih privrednih grana, komplementarne ostalim granama i oblastima, posebno poljoprivredi i šumarstvu;
- razvijanje ekoturizma kao posebnog vida turističkog razvoja;
- razvijanje koncepta cjelogodišnjeg turizma - ljetnji i zimski, uz razvijanje posebnih vidova, kao što su avanturistički, sportsko – rekreativni, naučni, kulturni, kulturno – vjerski, seoski, rekreativni i dr., pri čemu razvoj kapaciteta mora biti usklađen sa kapacitetima nosivosti određenih područja i u skladu sa principima i ciljevima održivog razvoja;
- brži razvoj seoskog i planinskog i dr. vidova turizma, kroz aktiviranje individualnog smještaja u domaćinstvima, i sl.;
- razvoj seoskog turizma povezanog sa proizvodnjom zdrave hrane, rekreacije i rada na gazdinstvu na uređenim poljoprivrednim farmama itd.;
- oslanjanje ekoturizma na razvoj šumarstva i lovstva;
- razvoj lovnog i ribolovnog turizma;
- revitalizacija planinskog turizma preko planinarskih domova i kampova za planinare, ali i ljubitelje raftinga i ekstremnog i aktivnog turizma;
- istraživanje i definisanje posebnih turističkih punktova koji bi se gradili i razvijali u kontekstu ukupne turističke ponude u širem prostoru;
- u zaštićenim oblastima ili onima koje su predviđene za zaštitu, investiranje u nove, dodatne ili u proširenje postojećih kapaciteta turističkih objekata.

1.2.3. Razvoj mreže naselja i centara, javnih službi i sadržaja u naseljima

Osnovni ciljevi budućeg razvoja i organizacije mreže naselja i centara na teritoriji opštine Pljevlja su:

- podsticanje društveno-ekonomskog značaja Pljevalja kao regionalnog centra sjeverne Crne Gore;
- formiranje racionalnije i funkcionalnije strukture mreže naselja - formiranje policentričnog sistema u mreži naselja, zasnovanog na jačanju polarizacione uloge Pljevalja (razvoj sekundarnog, tercijarnog i kvartarnog sektora djelatnosti) i stvaranju većeg broja naselja miltifunkcionalne strukture;
- identifikovanje naselja koja mogu najefikasnije služiti kao uslužni, proizvodni i trgovački centri gravitirajućim područjima;
- poboljšanje kvaliteta opremljenosti postojećeg nivoa javnih službi i razvoj komunalnih djelatnosti i infrastrukture u naseljima;
- usmjerena decentralizacija socio-ekonomskih aktivnosti u naseljima povoljnih lokacionih prednosti u cilju njihovog kvalitetnijeg razvoja;
- kontrola izgradnje i širenja građevinskog rejona periurbanog prstena Pljevalja;
- aktiviranje proizvodno-uslužnih kapaciteta u postojećim subopštinskim centrima: Gradac, Vrulja i Kosanica, kao i centrima zajednica sela: Boljanići, Bobovo, Kovačevići i perspektivnim centrima: Šula i Odžak;
- pružanje socijalne podrške staračkim domaćinstvima u pojedinim naseljima, kao i organizovanje mobilnih zdravstvenih službi orjentisanih ka teško pristupačnim krajevima;
- smanjivanje intenzivnih dnevnih migracija ka opštinskom centu Pljevlja i centrima susjednih opština;
- korišćenje raspoloživih prirodnih potencijala opštine sa ciljem formiranja malih razvojnih centara (turistički, rudarsko-industrijska naselja, centri drvno-prerađivačke industrije, itd.);
- povećanje socio-urbanih sadržaja u postojećim naseljima sa visokim procentom stanovništva zaposlenog u sekundarnim i tercijarnim djelatnostima;
- sprječavanje odliva mlađeg stanovništva iz ruralnih područja u urbane centre;
- očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti u naseljima u cilju aktiviranja novih eko-turističkih područja (planina Ljubišnja, kanjon rijeke Tare, arheološko nalazište Gotovuša, stari grad Municipium S, područja Kosanice i Bukovice, itd.);
- unaprjeđenje lokalne mreže saobraćaja – obezbjeđenje dobrog i lakog pristupa do svih ruralnih naselja;
- razvoj društvenih djelatnosti, tj. opremanje naselja javnim službama i objektima društvenog standarda;
- usklađivanje razmještaja objekata obrazovanja, kulture i ostalih iz okvira društvenih djelatnosti u skladu sa hijerarhijom naselja koja će biti određena u planu;
- ispitati i primjeniti drugačije moguće vidove zadovoljenja potreba i zahtjeva iz oblasti društvenih djelatnosti–mobilne službe, prevoz dece do škole, školovanje putem interneta, i sl.
- obezbjeđenje dostupnosti društvenih sadržaja svim stanovnicima bez obzira na mjesto stanovanja.

1.2.4. Saobraćaj i tehnička i komunalna infrastruktura

Saobraćajna infrastruktura

S obzirom na planirani razvoj Opštine Pljevlja u pogledu održivog ekonomskog, socijalnog i kulturnog razvoja, a sagledavajući postojeće stanje saobraćajne mreže, planirana je saobraćajna infrastruktura koja će biti u funkciji planirane namjene kao bitan preduslov za integralni i održivi razvoj Opštine Pljevlja. Shodno tome postavljaju se ciljevi razvoja saobraćaja kroz:

- Integraciju sjevernog, srednjeg i južnog regiona Crne Gore;
- Obezbjeđenje bezbjedne i sigurne saobraćajne veze sa zemljama u regionu;
- Unaprjeđenje putne mreže kroz dogradnju, rekonstrukciju i sanaciju magistralnih i regionalnih puteva;

- Povezivanje opštine Pljevlja na željezničku mrežu;
- Postizanje većeg stepena efikasnosti, racionalnosti i ekonomičnosti u transportu ljudi i dobara, stvaranjem uslova za odvijanje saobraćaja sa većim nivoom bezbjednosti, većim brzinama kretanja, kraćim vremenom putovanja itd.;
- Obezbjeđivanje pristupačnosti svim naseljima i ciljnim industrijskim, turističkim, poljoprivrednim i drugim zonama, mrežom lokalnih puteva koju treba nadograditi i rekonstruisati;
- Trasiranje novih lokalnih saobraćajnica van najosjetljivijih područja;
- Izmiještanje teretnog i tranzitnog saobraćaja iz gradskog područja izgradnjom zapadne i južne obilaznice Grada;
- Poboljšanje svih tehničkih elemenata postojeće saobraćajne infrastrukture sa posebnim osvrtima na negativne uticaje saobraćaja na druge podsisteme i životnu sredinu;
- Podizanje nivoa sigurnosti i bezbjednosti ljudi i robe u sektorima saobraćaja;
- Unaprjeđenje životne sredine kroz smanjenje emisije ugljen-dioksida, nivoa buke i uticaja na prirodno, istorijsko i društveno-ekonomsko okruženje.

Hidrotehnička infrastruktura

Razvoj hidrotehničke infrastrukture mora biti usklađen sa "Strategijom upravljanja vodama Crne Gore (2017)". Ovaj dokument kao strateški cilj upravljanja vodama definiše postizanje sveobuhvatnog i usklađenog vodnog režima na cijeloj teritoriji države kroz obezbjeđenje dovoljne količine kvalitetne vode, na način koji najbolje odgovara određenom području i određenom vremenu, uz postizanje maksimalnih ekonomskih i socijalnih efekata, na pravedan i održiv način, ali uz uvažavanje međunarodnih sporazuma.

U oblasti **korišćenja voda** strateški cilj je obezbjeđenje dovoljnih količina vode odgovarajućeg kvaliteta za javno vodosnabdijevanje stanovništva i za različite privredne potrebe, na način da se ne ugrozi životna sredina.
U oblasti **zaštite voda** strateški cilj je postizanje i održavanje dobrog statusa i dobrog ekološkog potencijala vodnih tijela površinskih i podzemnih voda, radi zaštite zdravlja ljudi, očuvanja akvatične flore i faune i zadovoljavanja potreba korisnika voda.
U oblasti **zaštite od voda** strateški cilj je smanjenje rizika od štetnog dejstva voda.

Principi razvoja hidrotehničke infrastrukture bazirani su na članu 3 Zakona o vodama, gdje se navodi da se upravljanje vodama i vodnim dobrom vrši na način kojim se:
- sprječava pogoršavanje, štiti i poboljšava status vodenih ekosistema, kao i kopnenih i močvarnih ekosistema koji su direktno zavisni od vodenih sistema;
- obezbjeđuje dobar status voda;
- podstiče privredni i društveni razvoj;
- štiti i unaprjeđuje vodeni ekosistem u cjelini kroz specifične mjere progresivnog smanjenja ispuštanja, emisija i gubitaka prioritetnih supstanci i prekida ili postepenog faznog ukidanja ispuštanja, emisija i gubitaka prioritetno opasnih supstanci;
- promoviše održivo korišćenje voda zasnovano na dugoročnoj zaštiti raspoloživih vodnih resursa;
- obezbjeđuje progresivno smanjenje zagađivanja podzemnih voda i sprječava njeno dalje zagađivanje;
- doprinosi ublažavanju efekata poplava i suša.

Elektroenergetska infrastruktura

Ciljevi razvoja elektroenergetske infrastrukture su neposredno vezani za ukupne ciljeve razvoja i definisani su kroz zahtjeve za podmirenjem postojećih potreba i stvaranjem uslova za buduće potrebe razvoja naselja i privrede Opštine:
- Osnovni cilj razvoja elektroenergetske mreže je da potrošači dobijaju kvalitetnu električnu energiju na pragu potrošača;
- Sigurnost napajanja potrošača električnom energijom;

- Da tehničke karakteristike prenosnih i distributivnih vodova budu takve da se prekidi u snadbijevanju energijom svedu na najmanju mjeru;
- Da potrošnja električne energije bude u tolerantnim granicama i da se vodi takva politika cijena električne energije da se ona što manje troši a da se koriste drugi vidovi energije za potrebe potrošača;
- Da se distributivni elektroenergetski objekti odvoje od gradskih elektroenergetskih objekata (trafostanice i vodovi);
- Da se elektroinstalacije u objektima domaćinstva izgrade tako da se može upravljati iz dispečarskog centra sa elektrouređajima u stanu;
- Da se u razvodna postrojenja ugrade uređaji za registrovanje vršne snage po pojedinim izvodima;
- Da se smanje gubici električne energije.

Planiranje i razvoj prenosnog sistema se mora bazirati na sljedećim zahtjevima:

- Očuvanju postojeće i daljem povećanju sposobnosti mreže da održava ugovoreni nivo usluga;
- Zadovoljenju zahtjeva korisnika mreže za povećanje kapaciteta mreže u cilju obezbjeđenja utvrđenih standarda napajanja i
- Izbjegavanju ograničenja u mreži kojima se onemogućava ostvarenje bilateralnih ugovora između snabdjevača i potrošača.

Planiranje i razvoj prenosnog sistema bazirani su na zahtjevima korisnika sistema, odnosno potrebom za novim prenosnim kapacitetima koja može biti uzrokovana:

- Povećanjem opterećenja (postojećih direktnih potrošača i distributivnih sistema);
- Priključenjem novih proizvodnih jedinica ili novih direktnih potrošača kao i novih distributivnih Sistema;
- Zahtjevom za povećanje opšte sigurnosti i kvaliteta funkcionisanja sistema i
- Bilo kojom kombinacijom gore navedenih razloga.

Za izradu Plana potrebnih elektroenergetskih objekata u funkciji planiranih objekata različitih namjena na području PUP-a „Pljevlja“, analizirani su i uzeti u obzir sljedeći podaci i činjenice:

- potrebe u snazi postojećih i planiranih objekata;
- dispozicija postojećih i planiranih objekata;
- planovi višeg reda;
- postojeće stanje i dispozicija elektroenergetskih objekata;
- potreban kvalitet i sigurnost u snabdijevanju objekata električnom energijom;
- savremena tehnička rješenja i oprema;
- važeći standardi, propisi i preporuke.

Koncept razvoja elektroenergetske infrastrukture podrazumijeva:

- izgradnju novih elemenata prenosne i distributivne mreže;
- jačanje postojećih elemenata prenosne i distributivne mreže (rekonstrukcije i povećanje kapaciteta);
- podešavanje sistema zaštite i njihovo osavremenjavanje;
- promjenu topologije mreže;
- stalno praćenje i primjenu novih tehnoloških rješenja;
- implementaciju sistema za daljinski nadzor i upravljanje;
- optimizaciju elektroenergetske mreže uz primjenu rješenja koja vode ka izgradnji pametne mreže - tzv. „Smart Grid“;
- kontrolu i upravljanje angažovanom snagom i ostale mjere koje utiču na poboljšanje i optimizaciju elektroenergetskih prilika.

Koncept razvoja elektroenergetske infrastrukture na teritoriji opštine Pljevlja ispratio je sledeće planove višeg reda:

- Izmjene i dopune Prostorno-urbanističkog plana opštine Pljevlja (jun 2019.g.);

- Prostorni plan Crne Gore do 2020. godine (mart 2008. godine);
- Strategija razvoja energetike Republike Crne Gore do 2030. godine – Bijela knjiga (maj 2014. godine);
- Sektorske studije (energetika) za potrebe izrade Prostornog plana Crne Gore;
- Plan razvoja distributivne mreže CEDIS-a (2020-2029), maj 2019.godine;
- Plan razvoja prenosne mreže Crne Gore 2011.-2020. – Nacrt plana (april 2011. godine);
- Ažurirani plan razvoja prenosnog sistema Crne Gore 2020-2029.–Predlog (2021.godine);
- Investicioni plan razvoja CGES-a za 2011.-2020. godinu sa osvrtom na 2025. godinu (april 2011. godine);
- Plan investicija CEDIS-a od 2017.-2020. godine;
- Odluke o izradi IID PUP-a Pljevlja i programski zadatak; Analitičko dokumentacione osnove, PUP Opštine Pljevlja (2011.godina), knjiga 1;
- izvorni dokumenti EPCG, CGES i CEDIS-a.

Elektronska komunikaciona infrastruktura

S obzirom da implementacija novih tehnika i tehnologija, liberalizacija tržišta i konkurencija u sektoru elektronskih komunikacija treba da doprinese bržem razvoju elektronskih komunikacija, povećanju broja servisa, njihovoj ekonomskoj i geografskoj dostupnosti, boljoj i većoj informisanosti, kao i bržem razvoju privrede i Opštine Pljevlja u cjelini, jedan od ciljeva izrade predmetnog planskog dokumenta jeste da se obezbijedi planiranje i građenje elektronske komunikacione infrastrukture koja će omogućiti zajedničko korišćenje iste.

Na ovaj način se stiču se uslovi za poslovanje više operatora elektronskih komunikacija i razvoj konkurencije na tržištu elektronskih komunikacija, što će doprinijeti efikasnom korišćenju savremenih elektronskih komunikacionih usluga, kao i razvoju poslovanja organa lokalne samouprave, a građanima ponuditi kvalitetne savremene elektronske komunikacione usluge po ekonomski povoljnijim uslovima, a koja će istovremeno poslužiti i za dalje potrebe razvoja i povezivanja organa lokalne samouprave.

Treba voditi računa o slijedećem:

- Gradnja, rekonstrukcija i zamjena elektronskih komunikacionih sistema mora se izvoditi po najvišim tehnološkim, ekonomskim i ekološkim kriterijumima;
- Elektronska komunikaciona mreža, elektronska komunikaciona infrastruktura i povezana oprema trebalo bi da se grade na način koji omogućava jednostavan prilaz, zamjenu, unaprjeđenje i korišćenje koje nije uslovljeno načinom upotrebe pojedinih korisnika ili operatora;
- Prilikom planiranja budućih saobraćajnica treba predvidjeti i kapacitete za elektronsku komunikacionu mrežu, elektronsku komunikacionu infrastrukturu i povezanu opremu;
- Prednost treba dati korišćenju optičkih kablova u pristupnoj mreži, koji bi omogućavali korišćenje naprednijih servisa čije se pružanje tek planira;
- Trebalo bi u kablovskoj telekomunikacionoj kanalizaciji i instalacijama u objektima predvidjeti kapacitete koji bi omogućavali dalju modemizaciju elektronskih komunikacionih mreža (FTIX tehnologije), bez potrebe za izvođenjem dodatnih radova;
- Plan elektronske komunikacione mreže trebalo bi da je zasnovan na realizaciji planova operatora.
- Planski dokument promoviše zajedničko korišćenje kapaciteta (objekti, kanalizacija i antenski stubovi) od strane više operatora.
- Kako bi se izbjeglo njihovo prekidanje, treba uzeti u obzir koridore radio-relejnih veza, u skladu sa Pravilnikom o širini zaštitnih zona i vrsti radio koridora u kojima nije dopušteno planiranje i gradnja drugih objekata ("Sl. list Crne Gore", broj 33/14).
- Neophodno je voditi računa o poštovanju sekundarnih zona od granica radio-centara za radio-bazne stanice, radio-goniometriju i fiksnih kontrolno-mjernih stanica namijenjenih za kontrolu i monitoring radio-frekvencijskog spektra, u skladu sa Pravilnikom o širini zaštitnih zona i vrsti radio koridora u kojima nije dopušteno planiranje i građenje drugih objekata.

Pri izradi planskog dokumenta potrebno je pridžavati se propisa, koji su donešeni na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama. Prilikom implementacije planskih rješenja (pri izradi projektne dokumentacije), obavezno je da se primjenjuje zakonska regulativa u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama ("Sl. list CG", br. 40/13, 56/13, 02/17, 49/19 i 100/24) i Zakonom o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina („Sl. list CG“, br. 001/22) i propisa koji su donijeti na osnovu istih:
- Pravilnik o širini zaštitnih zona i vrsti radio koridora u kojima nije dopušteno planiranje i gradnja drugih objekata ("Sl. list CG", broj 33/14);
- Pravilnik o zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme ("Sl. list CG", broj 52/14);
- Pravilnik o graničnim vrijednostima parametara elektromagnetnog polja u cilju ograničavanja izlaganja populacije elektromagnetnom zračenju ("Sl. list CG", broj 15/10);

- Pravilnik o uslovima za planiranje, izgradnju, održavanje i korišćenje elektronskih komunikacionih mreža, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme ("Sl. list CG", broj 59/15).

Planom se predviđa koncepcija i izgradnja takve elektronske komunikacione infrastrukture koja je u skladu sa današnjim stanjem i budućim razvojem elektronskih komunikacija u svijetu.

Potrebno je u narednom periodu, na svim potezima na kojima će se planirati izgradnja novih saobraćajnica ili pak rekonstrukcija postojećih, kao i na potezima na kojima će se graditi nova ili rekonstruisati postojeća elektronska komunikaciona infrastruktura, graditi elektronsku komunikacionu infrastrukturu baziranu na optičkim kablovima različitih kapaciteta i optičkim sistemima prenosa.

U tom smislu, svi postojeći i planirani putni pravci, odnosno putni pojasevi, treba da predstavljaju buduće koridore za izgradnju elektronske komunikacione infrastruture.

Potrebno je graditi funkcionalnu javnu elektronsku komunikacionu infrastrukturu, kako bi se obezbijedili alternativni-redundantni putevi.

Strateški koncept razvoja elektronske komunikacione infrastrukture ima za cilj da omogući pristup savremenim elektronskim komunikacionim servisima, kako stanovništvu sa područja Opštine Pljevlja, tako i svim turistima i ostalim povremenim posjetiocima.

Takođe, potrebno je uvažiti i potrebe lokalne samouprave na području Opštine Pljevlja, odnosno potrebe da se uspostavi, odnosno organizuje elektronska komunikaciona infrastruktura koju zahtijeva savremeno informatičko društvo.

Upravljanje otpadom

Upravljanje otpadom u opštini Pljevlja, definisano je Zakonom o upravljanju otpadom („Sl.list CG“ br. 34/24 i 92/24) i Lokalnim planom upravljanja otpadom u opštini Pljevlja.

Veoma značajno je nastaviti sa rješavanjem problema industrijskog otpada (sanacija lokacija na kojima se nalaze deponije opasnog industriskog otpada), s obzirom na prisutne velike količine industrijskog otpada koje su posljedica proizvodnih procesa TE „Pljevlja“, flotacijskog pogona rudnika olova i cinka „Šuplja Stijena“ u Gradcu i Šulima, drvnog kombinata „Vektra-Jakić“ i dr.

Ugovor sa Svjetskom bankom o kreditiranju realizacije projekta „Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“ („Industrial Waste Management and Cleanup Project“), rezultirao je projektom koji je imao za cilj sanaciju "crnih ekoloških tačaka". U okviru projekta u Opštini Pljevlja završeni su radovi na remedijaciji flotacionog jalovišta "Gradac" i odlagališta pepela i šljake "Maljevac".

1.2.5. Zaštita životne sredine

Prostornim planom Crne Gore i Nacionalnom strategijom održivog razvoja definisani su opšti ciljevi u oblasti zaštite životne sredine – očuvanje kvaliteta životne sredine, kao i očuvanje i unaprjeđenje prirodnih vrijednosti, posebnosti prostora i kulturno-istorijske baštine Crne Gore.

Ciljevi zaštite životne sredine opštine Pljevlja proističu iz ciljeva zaštite životne sredine definisanih Zakonom o životnoj sredini („Sl.list RCG“, br. 52/2016 i 73/2019) i to:

1) zaštite života i zdravlja ljudi;
2) zaštite biljnog i životinjskog svijeta, biološke i predione raznovrsnosti i očuvanja ekološke održivosti;
3) zaštite i poboljšanja kvaliteta pojedinih segmenata životne sredine;
4) zaštite ozonskog omotača i ublažavanja klimatskih promjena;
5) zaštite i obnavljanja kulturnih i estetskih vrijednosti pejzaža;
6) sprječavanja i smanjenja zagađenja životne sredine;
7) održivog korišćenja prirodnih resursa;
8) racionalnog korišćenja energije i podsticanja upotrebe obnovljivih izvora energije;
9) uklanjanja posljedica zagađenja životne sredine;
10) poboljšanja narušene prirodne ravnoteže i ponovno uspostavljanje njenih regenerativnih sposobnosti;
11) ostvarivanja održive proizvodnje i potrošnje;
12) smanjenja korišćenja i supstitucije hemikalija koje svojim opasnim i štetnim karakteristikama mogu ugroziti životnu sredinu i zdravlje ljudi;
13) održivog korišćenja prirodnih dobara, bez većeg oštećenja i ugrožavanja životne sredine;
14) unaprjeđenja stanja životne sredine i obezbjeđivanja zdrave životne sredine.

Na osnovu definisanih ciljeva iz Zakona utvrđuju se posebni ciljevi **zaštite životne sredine** na teritoriji opštine Pljevlja i to:

- apsolutni prioritet ima zaštita osnovnih komponenti životne sredine (voda, vazduh, zemljište) u Pljevaljskoj kotlini (zaštita vazduha kroz primjenu ugradnje efikasnih elekrofiltera za prečišćavanje vazduha u TE „Pljevlja“; izgradnju sistema toplifikacije za snabdijevanje domaćinstava toplotnom energijom iz TE „Pljevlja“; postepeno izbacivanje uglja kao energenta za individualna ložišta; poboljšanje energetske efikasnosti; zaštita voda kroz primjenu postavljenja postrojenja za integralno prečišćavanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda Pljevalja; zaštita zemljišta kroz plansko upravljanje otpadom, plansko širenje naselja i izgradnju i dr.).
- poseban prioritet ima zaštita izvorišta vodosnabdijevanja (zaštita akumulacije „Otilovići“ i vodoizvorišta u sistemu vodnabdevanja Pljevalja);
- zaštita autohtonih poljoprivrednih i šumskih površina na području opštine;
- usklađivanje širenja zona eksploatacija mineralnih sirovina sa očuvanjem poljoprivrednih zemljišta visokih bonitetnih klasa;
- rekultivacija zemljišta degradiranog ekploatacijom mineralnih sirovina (PK „Potrlica“ i PK „Borovica“, i dr.);
- smanjenje količine i uspostavljanje sistema recikliranja i upravljanja komunalnim i industrijskim otpadom, kao i uspostavljanje organizovanog sakupljanja i odlaganja medicinskog otpada;
- smanjenje emisije buke iz industrijskih postrojenja;
- donošenje planova zaštite od tehničko-tehnoloških akcidenata u većim rudarsko-industrijskim postrojenjima (TE „Pljevlja“, Rudnik uglja Pljevlja, Rudnik olova i cinka „Šuplja stijena“);
- zaštita od štetnog dejstva voda kroz regulaciju rijeka, u prvom redu rijeke Ćehotine, kroz gradsko poručje Pljevalja;
- formiranje jedinica civilne zaštite, kao neophodnog subjekta u zaštiti lokalnog stanovništva od prirodnih i elementarnih nepogoda;
- obezbjeđenje predostrožnosti za aktivnosti koja u budućnosti mogu imati povećan stepen ekološkog rizika, primjenom sistema procjene uticaja na životnu sredinu prije donošenja

investicionih odluka o razvoju saobraćajnih koridora i mogućih rudarsko-industrijskih objekata;
- ➔ povećanje obima investicija za zaštitu životne sredine;
- ➔ unapređenje sistema upravljanja zaštitom životne sredine u industrijskim preduzećima;
- ➔ unapređenje edukacije lokalnog stanovništa o postojećim ekološkim problemima i njihovo uključivanje u akcije za očuvanje i unaprjeđenje životne sredine;
- ➔ zaštita prirodnih područja u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode („Sl.list CG“, br. 54/2016 i 18/2019): planina Ljubišnja i gornji tok rijeke Ćehotine kao Parkovi prirode i gradski park na rijeci Breznici kao Spomenik prirode, kao i pojedinačna stara stabla (lipa u Odžaku, hrast u Brvenici, munika u Ljutićima);
- ➔ proglašenje i uspostavljanje sistema upravljanja zaštićenim područjima na teritoriji opštine Pljevlja;
- ➔ poboljšanje ribljeg fonda rijeke Ćehotine;
- ➔ poboljšanje prevencije šumskih požara;
- ➔ obezbjeđenje uslova za primjenu i sprovođenje zakonskih propisa iz oblasti zaštite životne sredine.

Posebni ciljevi **zaštite prirode i prirodnih dobara** u opštini Pljevlja, kao ukupnog segmenta zaštite životne sredine, su:
- ➔ očuvanje biološke raznovrsnosti, tj. specijskog, ekosistemskog i genetskog diverziteta;
- ➔ očuvanje geonasleđa kroz zaštitu geoloških, geomorfoloških, hidroloških, pedoloških i dendroloških mjesta (gradski park, planina Ljubišnja);
- ➔ očuvanje posebno vrijednih pejzažnih prostora (Pljevaljska kotlina, gornji tok rijeke Ćehotine sa vidikovcem „Meandri Ćehotine“, kanjon rijeke Voloder, Otilovićko i Borovičko jezero i basen rijeke Tare);
- ➔ ograničeno i pažljivo korišćenje rijetkih biljnih i životinjskih vrsta (polegli bor na Ljubišnji, autohtone salmonidne vrste riba);
- ➔ aktivna zaštita područja Nacionalnog parka „Durmitor“ sa kanjonom rijeke Tare, kao posebnim prirodnim fenomenom;
- ➔ proglašavanje novih zaštićenih područja i definisanje granica budućeg parka prirode „Ljubišnja“, parka prirode „Gornji tok Ćehotine“ i Spomenika prirode „Gradski park na Breznici“, kao i pojedinačnih starih stabala (lipa u Odžaku, hrast u Brvenici, munika u Ljutićima) u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode;
- ➔ U okviru projekta “Implementacija i uspostavljanje zaštićenih područja NATURA 2000 u Crnoj Gori” (NATURA 2000 projekat), koji je realizovan tokom 2019-2022. godine, na području opštine Pljevlja su identifikovane brojne vrste flore i faune te tipovi staništa koji su značajni za zaštitu i nalaze se na EU Direktivi o habitatima i EU direktivi o pticama (NATURA 2000 projekat). Takođe, definisane su vrste ptica te područja koja su značajna za ptice (Special Protection Areas) na osnovu EU Direktive o pticama. Za opštinu Pljevlja definisana su sledeća Special Protection Areas: Durmitor, Kovač, Gradina, Crni vrh, Ljubišnja, Mataruge, Kričak. Navedeno je publikovano u radu:
  https://www.researchgate.net/publication/332963986_Rubinic_B_Sackl_P_Gramatikov_M_2019_CONSERVING_WILD_BIRDS_IN_MONTENEGRO_-_A_first_inventory_of_potential_Special_Protection_Areas
- ➔ stroga zabrana eksploatacije zajednice bora krivulja na planini Ljubišnji (Zakonom zaštićen spomenik prirode);
- ➔ uspostavljanje IUCN kriterijuma za efikasno upravljanje posebnim prirodnim vrijednostima;
- ➔ adekvatna prezentacija i uključivanje prirodnih vrijednosti u programe turističkog razvoja Opštine Pljevlja (meandri Ćehotine, gradski park, planina Ljubišnja, Kosanica, Bobovo).

Posebni ciljevi **zaštite kulturnih dobara** na teritoriji opštine Pljevlja su:
- ➔ sprovođenje integralne zaštite nepokretnih kulturnih dobara, prostora zaštićene okoline i zona zaštite;
- ➔ povećanje dostupnosti nepokretnih kulturnih dobara, poboljšanjem kvaliteta putne mreže i prezentacije javnosti;
- ➔ sprovođenje kategorizacije evidentiranih kulturnih dobara i popisanih arheoloških lokaliteta;
- ➔ razvijanje aktivnosti u pravcu turističkog razvoja opštine na bazi postojećih kulturno-istorijskih spomenika;

- → formiranje stručne službe pri Opštini radi adekvatnog upravljanja kulturnim nasleđem;
- → zaštita nepokretnih kulturnih dobara od svih oblika nelegalne gradnje i gradnje velikih infrastrukturnih i industrijskih objekata.

1.3. OSNOVNI STRATEŠKI PRAVCI I MOGUĆNOSTI RAZVOJA OPŠTINE PLJEVLJA

Sveobuhvatnim sagledavanjem i ocjenom postojećeg stanja opštine Pljevlja, uočavanjem razvojnih potencijala, potreba, snaga, slabosti, mogućnosti i ograničenja, tj. prijetnji za ostvarenje ukupnog razvoja, oslanjajući se na osnovne razvojne pravce sa nivoa Crne Gore i savremene tendencije u planiranju i uređenju prostora, a na osnovu utvrđenih opštih i posebnih ciljeva razvoja svake pojedinačne oblasti - segmenta prostora, definisani su **osnovni strateški pravci i mogućnosti ravoja** opštine Pljevlja. To su:

- **Razvoj, uređenje i funkcionisanje mreže naselja, opštinskog centra Pljevalja, subopštinskih centara Gradac i Šula, Vrulja i Kosanica i ostalih centara zajednica sela, pogotovo perspektivnih naselja Šula i Odžak, a posebno revitalizacija sela** i povećanje njihove atraktivnosti i agro-turističke valorizacije, uz racionalno korišćenje zemljišta u naseljima i poboljšanje komunalne opremljenosti i opremljenosti objektima društvenog standarda.
- **Razvoj područja na bazi korišćenja prirodnih i stvorenih resursa** u skladu sa principima održivog razvoja, kao i uređenje pejzaža, radi formiranja i jačanja značaja područja sa aspekta prirodnih i kulturnih vrijednosti. U okviru ovog strateškog pravca ističu se:
  -Razvoj industrije i proizvodnog sektora u okviru malih i srednjih preduzeća na bazi korišćenja prirodnih resursa i prerade poljoprivrednih proizvoda (meso, mlijeko, vuna, voće, povrće...), drveta, mineralnih sirovina, proizvodnje energije i dr.
  -Razvoj ekploatacije mineralnih sirovina na bazi korišćenja postojećih resursa, prvenstveno uglja, rude olova, cinka, bakra, rezervi tehničkog, mehaničko – građevinskog i građevinskog kamena, glina i drugih mineralnih sirovina za koje dodatna istraživanja pokažu da bi eksploatacija bila ekonomski isplativa i ekološki prihvatljiva (gips, arhitktonsko – građeinski kamen i dr.).
  -Razvoj energetike - proizvodnje energije na bazi rezervi uglja, hidropotencijala (rijeke Ćehotine kroz izgradnju male hidroelektrane mHE „Otilovići“ i malih hidroelektrana na Ćehotini nizvodno prema granici, kao i mHE „Durutovići“ koja pripada Rudniku uglja) i energije vjetra.
  -Razvoj građevinarstva na bazi korišćenja građevinskih sirovina (kamen, drvo), pogotovo u kontekstu budućeg razvoja turizma, odnosno izgradnje turističkih kapaciteta i infrastrukture.
  -Razvoj poljoprivrede na bazi, prostranih pašnjačkih i livadskih površina, sa akcentom na proizvodnji zdrave hrane i njenoj primarnoj preradi koja se bazira na planinskom stočarstvu, voćarstvu, proizvodnji krompira i planinskim žitaricama, u prvom redu.
  -Razvoj šumarstva na bazi održivog gazdovanja šumama i unapređenja šumskog fonda.
  -Razvoj turizma na bazi izuzetnih neiskorišćenih potencijala ovog područja – netaknute čiste prirode, terena pogodnih za različite vidove zimskog turizma, bogatstva flore i faune, prirodnih vrijednosti, vrijednih kulturno – istorijskih spomenika, tradicionalnog načina života na selu i katunima, itd.
- **Razvoj infrastrukture** (putne infrastrukture i drugih vidova komunikacija, elektroenergetske i hidroteničke mreže vodosnabdijevanja i kanalisanja otpadnih voda, zaštite voda i zaštite od voda, energetskih sistema, komunalnih objekata), u kontekstu potreba lokalnog stanovništva, ali i kao načina iskorištavanja komparativnih prednosti ovog dijela Crne Gore (u pogledu saobraćajnog položaja na putu prema Srbiji, BiH, mogućnosti za izvoz proizvoda sa ovog područja, posebno energije.
- **Sveobuhvatna zaštita životne sredine i kulturno – istorijskih spomenika, zaštita od elementarnih nepogoda, tehničko – tehnoloških nesreća i drugih katastrofa**, kao preduslov ukupnog razvoja, a naročito eko-poljoprivrede i eko-turizma.

2.0. RAZVOJNA KONCEPCIJA OPŠTINE PLJEVLJA
2.1. PERSPEKTIVE DEMOGRAFSKOG RAZVOJA I DISTRIBUCIJA STANOVNIŠTVA

2.1.1. Demografske projekcije-demografske promjene (stanovništvo i domaćinstva)

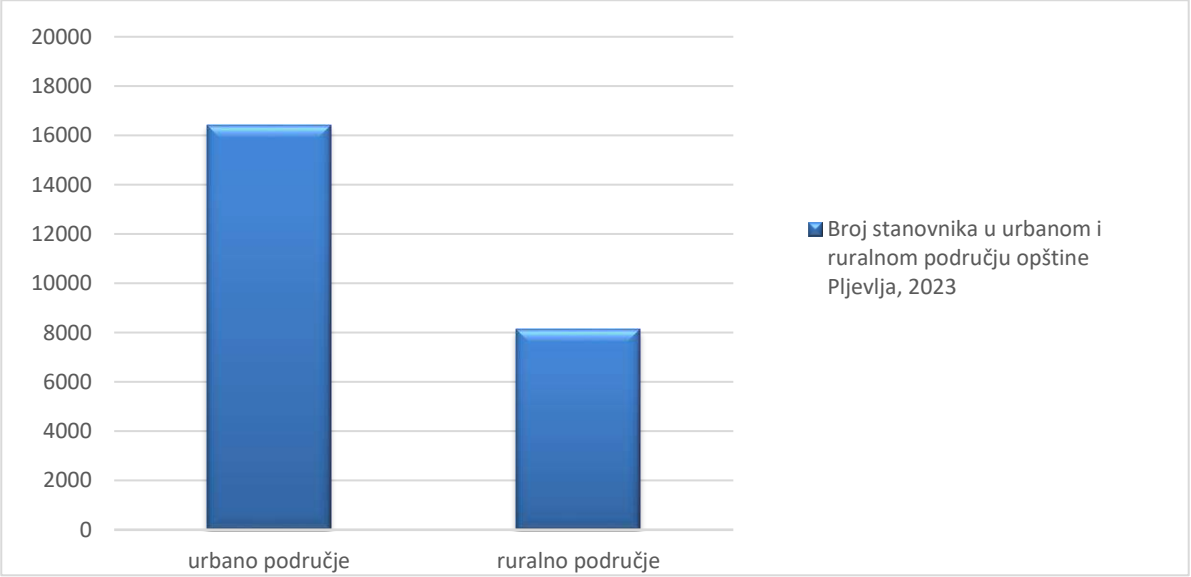
Opština Pljevlja suočava se sa ozbiljnim negativnim demografskim trendovima. Ukoliko opština Pljevlja nastavi da gubi stanovništvo (uz izraženo pogoršanje starosne strukture), dovodi se u pitanje opstanak mnogih naselja ali i razvoj opštine u cjelini.

Prema preliminarnim rezultatima poslednjeg popisa iz 2023. godine u opštini Pljevlja živi ukupno 24 542 stanovnika. Na osnovu podataka iz ovog popisa, u Tabeli 1. koja slijedi je dat pregled osnovnih demografskih parametara za opštinu Pljevlja za 2023. godnu kao i broj stanovnika u urbanom i ruralnom području.

Tabela 1. Demografski parametri u Crnoj Gori prema popisu iz 2023.godine

Opština	Površina (km^2)	Broj stanovnika		
		Ukupno	U urbanom području	U ruralnom području
Pljevlja	1.346	24 542	16 419	8123

Izvor: preliminarni rezultati popisa 2023.god., Monstat 2023g.

Grafikon 1. Broj stanovnika u urbanom i ruralnom području opštine Pljevlja, 2023.

Prema projekciji broja stanovnika iz PPCG do 2020. godine Pljevlja su 2021. godine trebala da imaju 37019 stanovnika. S obzirom da je procijenjeni broj stanovnika za 2018. godinu (Monstat tabela (Excel) procjene po opštinama, sredina godine)) 27531 stanovnika, sigurno je da taj broj 2021. godine nije bio dostignut, iz razloga što nije ostvaren glavni demografski cilj PPCG do 2020. godine koji se odnosi na zaustavljanje iseljavanja stanovništva iz Pljevalja.

Tabela 2. Procijenjeni i projektovani broj stanovnika opštine Pljevlja

	2018 broj stanovnika prema procjeni Monstata	2021 broj stanovnika prema projekciji PPCG do 2020. godine
Pljevlja	27531	37019

Prema statistici u opštini Pljevlja- gradsko naselja (Pljevlja) u kojima je 1961. godine živjelo 11477 stanovnika opštine Pljevlja, što čini 24,6% gradskog stanovništva opštine Pljevlja. Gradsko naselje Pljevlja je imalo rast broja stanovnika u posmatranom periodu (1961-2023. godina) a gradsko naselje Gradac je imalo opadanje broja gradskog stanovništva zbog gubitka razvojne funkcije.

Tabela 3. Kretanje broja gradskog stanovništva, indeksi kretanja i stepen urbanizacije opštine, Pljevlja u periodu 1961-2023. godina

opština	gradska naselja	1961	1981		2003		2011		2023		Indeks 1961-2023	Stepen urbanizacije	
		broj	broj	Indeks 1961-1981	broj	Indeks 1961-1981	broj	Indeks 1961-1981	broj	Indeks 1961-1981		1961	2023
Pljevlja	Gradac	925	637	68,9	364	57,1	295	81,0				24,6	67,0
	Pljevlja	10552	17440	165,3	21377	122,6	19327	90,4	16419	106,21	*64,3*		

U opštini Pljevlja ima 157 seoskih naselja, koja su do početka XX veka u demografskom pogledu bila stabilna, posebno kada je u pitanju demografsko populaciono obnavljanje stanovništva i baza mlade radne snage, sve do polovine 20 vijeka. Od druge polovine 20 vijeka, iz analize kretanja stanovništva jasno se uočava tendencija prostorne redistribucije usmjerene ka koncentraciji na području nekadašnjeg GUP-a, odnosno naselja Pljevalja (prostora današnjeg GUR-a).

Tabela 4. Broj i učešće seoskog stanovništva u stanovništvu optine Pljevlja od 1961. do 2023. godine

opština	1961		1981		2011		2023	
	br.	%	br.	%	br.	%	br	%
Pljevlja	35200	75,4	25239	58,3	11438	37,2	8123	33,0

Početkom 60-tih godina prošlog vijeka u Pljevaljskim selima je živjelo 35200 stanovnika, odnosno 75,4% njenog ukupnog stanovništva. Prosječna populaciona veličina sela u opštini Pljevlja 1961. godine iznosila je 224 stanovnika. Naredni pedesetogodišnji period karakterisale su najveće promjene kod seoskog stanovništva, prosječna populaciona veličina sela u opštini Pljevlja je opala na 73 stanovnika. Učešće seoskog u ukupnom stanovništvu opštine Pljevlja je opalo na 33,0%. Negativni efekti prirodnih i mehaničkih kretanja na ukupan broj stanovnika, dobijaju još više na značaju kada se uzme u obzir nepovoljnost prostornog rasporeda stanovništva. Koncentracija radno sposobnog mladog i zrelog kao i obrazovanog kadra na području naselja Pljevalja i šire GUR-a dovodi do degradacije ostalog dijela opštine i predstavlja kočnicu njenog bržeg ravnomjernog razvoja.

U periodu 1961-2023. godina uočavaju se značajne promjene u stepenu urbanizacije opštine Pljevlja, učešće gradskog stanovništva je poraslo (sa 24,6% na 67,0%), što je veće od Crnogorskog prosjeka (65,43%).

Tabela 5. Populaciona veličina pljevaljskih sela u 2011. godini

opština	br sela	bez stan		0-25		26-50		51-100		101-200		201-300		301-500		501-1000		Preko 1000	
		br	%	br	%	br	%	br	%	br	%	br	%	br	%	br	%	br	%
Pljevlja	157	5	3,2	53	33,8	29	18,5	39	24,8	26	16,6	6	3,8	2	1,3	2	1,3	0	0,0

U 1961. godini bilo je 9109 domaćinstava, 1981. godine, broj domaćinstava se povećao za 1441, indeks rasta iznosio je 115,8. U popisnom period 1981-2003 godina broj domaćinstva se povećao za 710, ali je indeks opao u odnosu na prethodni period na 106,7 (zbog dužeg vremenskog perioda koji je posmatran). Prema podacima iz 2023. godine, bilo je 9136 domaćinstva, ili 1491 domaćinstva manje nego 20.godine, pa je indeks zabilježio pad i iznosio 86. U period 1961-2023. godine broj

domaćinstva se povećao za 27, a indeks je iznosio 100,29.

Tabela 6. Kretanje broja domaćinstava i indeksi opštine Pljevlja u periodu 1961-2023. godina

opština	1948	1961		1981		2003		2011		2023		1961/23	
		broj	Indeks 1948/61	broj	Indeks 1961/81	broj	Indeks 1981/03	broj	Indeks 2003/11	broj	Indeks 2001/2023	broj	Indeks 1961/2023
Pljevlja	6843	9 109	133,1	10 550	115,8	11 260	106,7	10 627	94,4	9136	85.96	27	100,29

Osnovna karakteristika, kada je u pitanju veličina domaćinstva u opštini Pljevlja, je njeno opadanje u analiziranom periodu 1961-2011. godina. U 1961. godini prosječna veličina domaćinstva u opštini Pljevlja bila je 5,1. U 2011. godini prosječna veličina domaćinstva u opštini je 3,3 člana. Razlog za opadanje veličine domaćinstva su smanjenje stope fertiliteta i nataliteta.

Tabela 7. Broj članova domaćinstva po opštinama u periodu 1961-2011. godina

opština	1961	1981	2003	2011
Pljevlja	5,1	4,1	3,2	3,3

Izvor: R. Bakić, D. Mijanovič, Stanovništvo Crne Gore u drugoj polovini XX veka, Nikšić, 2008, www.monstat.me, rezultati popisa iz 2011. godine, preračuni.

Demografski trendovi i projekcije stanovništva - primjenom različitih mjera kroz planska rješenja u pojedinim oblstima, potrebno je ublažavanje negativnih tendencija demografskog razvoja kako bi se ostvario pozitivan migracioni bilans i postizanje nivoa prostornog obnavljanja stanovništva-stacionarne populacije, u dužem vremenskom periodu.

Prostorni razmeštaj stanovništva - za ostvarivanje optimističkog scenarija (Tabela 8.) osnovni cilj je uspostavljanje ravnomjernijeg teritorijalnog razmještaja stanovništva i usklađenih prostorno-demografskih odnosa. S tim u vezi ističe se potreba brže i efikasnije primjene mjera ekonomske i urbanističke politike (urbanizacija značajnih naselja u Opštini i njihovo komunalno i sadržajno opremanje, ravnomjernija distribucija radnih mjesta i sl..). Krajnje je vrijeme da se država okrene selu definišući državnu strategiju razvoja sela, ukoliko ne želi da se suoči sa problemom da za 20-tak godina ostane bez ovog tipa naselja. Oporavak sela, koji ne bi bio ni lak ni brz, mora podrazumijevati poboljšanje kvaliteta i stvaranje urbanih uslova življenja na selu, njegovo demografsko podmlađivanje, jačanje njegove ekonomske snage i afirmisanje robne proizvodnje koja bi se bazirala na proizvodnji ekološki-zdrave hrane i specifičnih "brendiranih" proizvoda po kojima je područje opštine Pljevlja prepoznato.

Tabela 8. Prognoza/Procjena stanovništva-ukupan broj stanovnika na nivou opštine Pljevlja

Opština	2011	2023	2025	2030	2035	2040
Pljevlja	30786	24542	24100	24088	24429	24972

Tabela 9. Prognoza/Procjena broja domaćinstava opštine Pljevlja

opština	Br.doma 2011	2023	2025	2030	2035	2040
Pljevlja	10627	9136	9033	8997	9094	9216

2.2. POLAZNE OSNOVE I SMJERNICE ZA FORMIRANJE KONCEPTA PROSTORNOG RAZVOJA

Na osnovu sintezne ocjene postojećeg stanja, ocjene prirodnih i stvorenih uslova za razvoj, a naročito u dijelu mogućnosti korišćenja prostora i pogodnosti terena za gradnju, ocjene prostorno-planske i studijske dokumentacije i analize mogućnosti za usmjeravanje prostornog razvoja u planskom periodu, kao i zahtjeva zainteresovanih korisnika prostora (sprovedeno anketiranje relevantnih institucija, NVO…), formirale su polazne osnove i strateški pravci za formiranje koncepta prostornog razvoja.

Strategija razvoja opštine Pljevlja se zasniva na održivom korišćenju svih resursa koji treba da obezbjede veći društveni standard stanovništva, ravnomjerniji razvoj opštinske teritorije i zaštitu životne sredine kao ključnog faktora razvoja. Ona izražava ciljeve da se ubrza socio-ekonomski razvoj, a što podrazumijeva: uravnoteženiji razvoj na osnovu uspostavljanja kvalitetnijih veza između opštinskog centra Pljevlja i ruralnog područja, kako u pogledu mogućnosti razvoja tako i dostupnosti infrastrukturnim sistemima i javnim službama.

Strateški pravci razvoja su:

- Energetski sektor - eksploatacija uglja u cilju proizvodnja električne energije, toplotna energija, korišćenje hidroenergetskog potencijala Ćehotine kroz izgradnju male hidroelektrane Otilovići;
- Poljoprivredna proizvodnja i prerada poljoprivrednih proizvoda na ruralnom području;
- Šumarstvo (eksploatacija i prerada drveta i šumskih proizvoda);
- Industrija i proizvodnja u okviru malih i srednjih preduzeća;
- Rudarstvo - eksploatacija metaličnih i nemetaličnih mineralnih sirovina i njihova prerada, eksploatacija uglja;
- Turizam i ugostiteljstvo u Pljevljima i ruralnom području - poslovni, konferencijski i vjerski turizam, eko turizam, seoski turizam, planinski, rekreaciono - izletnički, lovni i dr.;
- Uslužni sektor – informatičke, poslovne, finansijske, prometne i dr. i razvoj uslužnog sektora kao rezultat razvoja poljoprivrede, šumarstva, turizma i male privrede u većim ruralnim centrima;
- Javne usluge – u Pljevljima i decentralizacija istih u veće ruralne centre.

Osnovna koncepcija namjene prostora opštine Pljevlja zasniva se na:

- prirodnim potencijalima prostora za potrebe razvoja pojedinih privrednih i neprivrednih aktivnosti,
- stvorenim potencijalima i ograničenjima za potrebe razvoja pojedinih privrednih i neprivrednih aktivnosti,
- prirodnim pogodnostima i ograničenjima za razvoj pojedinih djelatnosti,
- postojećem i mogućem razmještaju stanovništva u prostoru,
- značaju teritorije (i potencijala) opštine Pljevlja, za društveno-ekonomski i prostorni razvoj Sjevernog regiona i Crne Gore u cjelini.

Planirana namjena, uređenje i korišćenje prostora u planskom periodu uslovljena je potrebama stanovništva opštine Pljevlja i širih prostora za:

- naseljavanjem, širenjem i opremanjem naselja,
- poljoprivrednom proizvodnjom i razvojem šumarstva,
- razvojem energetike, a u vezi sa tim i rudarstva,
- razvojem industrijskih i drugih proizvodnih kapaciteta,
- infrastrukturnim opremanjem prostora,
- razvojem turizma,
- kvalitetnom životnom sredinom,
- zaštitom prirodnih i kulturno-istorijskih vrijednosti itd.

Osnovni koncept namjene prostora podrazumjeva racionalno korišćenje zemljišta u skladu sa njegovim prirodnim pogodnostima, odnosno, prvenstveno, međusobni usklađeni raspored površina

pogodnih za razvoj naselja, poljoprivrede, šumarstva, turističkih kapaciteta i turističke infratsrukture, rudarstva, proizvodnih objekata (uključujući i energetske), infrastrukturnih i komunalnih sistema i objekata. U narednom periodu neophodno je kontrolisati i usmjeravati korišćenje prostora opštine, u cilju poboljšanja nepovoljnog stanja životne sredine na pojedinim dijelovima teritorije pljevaljske opštine i sprječavanja negativnih pojava, odnosno ostvarivanje pozitivnih efekata prostornog razvoja.

S obzirom da dijelovi pljevaljske opštine pripadaju Nacionalnom parku "Durmitor", odnosno predjelima budućeg parka prirode Ljubišnja i slivnom području rijeke Tare, kontrolisana upotreba prostora je od izuzetnog značaja, kako ne bi došlo do ugrožavanja prirodnih vrijednosti prostora, istovremeno i turističkih potencijala ovo
g kraja.

Površine naselja

Područje Opštine Pljevlja je slabo naseljeno i odlikuje se malom izgrađenošću, što je posledica procesa opadanja broja stanovnika u gotovo svim naseljima, izuzev urbane zone Pljevalja.

Izgradnja novih objekata treba da se odvija najvećim dijelom u okviru građevinskih rejona postojećih naselja, popunjavanjem slobodnih prostora. Ovo je naročito važno za naselja koja se nalaze na terenima sa boljim kvalitetom zemljišta koje treba maksimalno zaštititi od degradacije. Naselja treba komunalno opremiti (izgradnjom pristupnih puteva, vodovoda, TK itd.). Pored komunalnog opremanja, značajno je opremanje naselja objektima društvenog standarda u skladu sa potrebama i mogućnostima.

S obzirom na planirani razvoj privrede i razmještaj proizvodnih kapaciteta (industrije, rudarstva, turizma, ostale privrede i sl.), kao i planiranu izgradnju nekih infrastrukturnih sistema, očekuje se (i planira) povećanje građevinskog zemljišta, i to:
- U zoni grada Pljevalja (zbog planiranog privrednog razvoja) za potrebe proširenja stambene i radne zone;
- U zoni subopštinskih centara (Gradca, Šula, Kosanice i Vrulje), kao i u ostalim centrima zajednica naselja za izgradnju pogona za proizvodnju, objekata društvenog standarda;
- U turističkim zonama Ljubišnje, Crnog Vrha, Kosanice, Vrulje, manjim zonama u zoni bliže kanjonu Tare (Đurđevića Tara, Lever Tara u kojima se planiraju manji turistički kapaciteti), kao i zone Bobova, Ograđenice i Slatine, Glibaća, Premćana, Vaškova (u kojima se turistički kapaciteti planiraju u okviru gazdinstava a samo manje površine su neophodne za potrebe ostalih turističkih usluga), eko zonama Vrulje i Kosanice, Bukovici i dr., u skladu sa planiranim razvojem turizma;
- U zonama – područjima za potrebe izgradnje infrastrukturnih objekata.

Površine za poljoprivredu i šumarstvo

Koncepcija razvoja površina za poljoprivredu i šumarstvo zasniva se na postojećim uslovima, i to prirodno – ekološkim i socio – ekonomskim prilikama, kao i postojećem načinu korišćenja prostora, koji se u najvećoj mjeri zadržava (izuzev na prostorima neplodnih i erodiranih površina ili prostorima predviđenim za eksploataciju uglja), ali se mijenja u intenzitetu i kvalitetu korišćenja.

Generalno se mogu izdvojiti dva osnovna rejona za razvoj poljoprivrede i rejon za razvoj šumarstva:

Rejon intenzivne poljoprivrede, prije svega za razvoj stočarstva i eko-proizvodnih mini farmi, kojeg čine:
- površine u južnom dijelu opštine – područja Lisca, Bobova, Ograđenice, Slatine, Glibaća, Kosanice, Vrulje i dr. sa visinama preko 1200 m.n.v. i
- središnji i zapadni dio opštine, šire zone Podgore, Hoćevine, Dragaša sa nadmorskim visinama od 1000 m.n.v. do 1500 m.n.v., Vrulje i Mataruga u istočnom dijelu; Bukovice i Boljanića i područja ka Crljenicama u sjevernom dijelu.

U okviru ovog rejona su i manje oranične površine, na kojima je moguće razvijati ratarsku proizvodnju, i koje se nalaze uglavnom u blizini građevinskih područja naselja, kao i u zonama Boljanića, Vrulje, Adrovića i Glibaća.

Rejon inetnzivnog voćarstva, prije svega u nižim zonama oko doline Ćehotine (između Pljevalja i Gradca) i pobrđu koje Ćehotini gravitira (Podgora, Šljivansko, Višnjica, Hoćevina, Bukovica, Boljanići, Poblaće).

Rejon pogodan za razvoj šumarstva, obuhvata središnji i južni dio opštine, pretežno zbog strmih nagiba i erozije, kao i zbog kvaliteta zemljišta, koje nije pogodno za druge namjene. U ovom rejonu treba unaprijediti i poboljšati kvalitet postojećih šuma i zasaditi nove. Ovaj rejon obuhvata područja Ljubišnje, Lisca, Kovač planine i dr. šumovitih visoko planinskih predjela.

Površine za energetiku i rudarstvo

Pored proizvodnje energije na bazi eksploatacije uglja, naglašava se mogućnost korišćenja hidroenergetskog potencijala Ćehotine, koji je osnova za izgradnju malih hidroelektrana, po principu davanja koncesije na istraživanje i korišćenje ovog resursa. S obzirom na postojeći status planskih i strateških dokumenata na državnom nivou nije moguće definisati konkretna rješenja, ali se zone potrebne za realizacuju svih aktuelnih varijantnih riješenja (HE Gradac, HE Milovci, HE Mekote) moraju zaštititi kako se ne bi ometalo ili poskupilo iskorišćenje hidropotencijala u budućnosti.

Realne mogućnosti iskorišćenja hidropotencijala u planskom periodu leže, prije svega, u izgradnji mHE koje bi koristile energiju vode koja sada slobodno ističe iz postojećih akumulacija "Otliovići" i "Durutovići", ali i drugih mHE za koje istraživanja pokažu da je korišćenje hidropotencijala rentabilno i ekološki prihvatljivo.
Na području opštine postoje bogata nalazišta uglja, kao i ležišta olova i cinka, bakra, gipsa, građevinskog kamena i drugih metala i nemetala i sirovina za industriju građevinskog materijala. U prvom redu se ističe laporac kao sirovina za proizvodnju cementa. Za sada se ne vrši značajnija eksploatacija ruda metala i nemetala, izuzev rude olova i cinka u rudniku "Šuplja stijena" kod Šula.
Na području pljevaljske opštine u zonama ležišta uglja - Pljevalja, Borovice, Ljuća, Šumana, Bakrenjače, kao i perspektivnih ležišta u Maoču, Matarugama, Otilovićima, Glisnici, postoje ili su mogući značajni konflikti između eksploatacije uglja i svih degradirajućih procesa koje ona sa sobom nosi, sa jedne strane, i poljoprivrede, funkcionisanja naselja i saobraćaja, zahtjeva zaštite izvorišta vode za piće i turizma, sa druge strane. Zbog toga se posebno ističe obaveza da se eksploatacija mineralnih sirovina mora obavljati uz sve potrebne mjere za sprečavanje degradacije prostora.
U narednom periodu u cilju pravilnog upravljanja zemljištem potrebno je staviti akcenat na sledeće:
-u slučaju aktiviranja i eksploatacije mineralnih sirovina na novim ležištima uglja u planskom periodu (Glisničko polje, Mataruško i Otilovićko polje) neophodno je izraditi Program mjera rekultivacije kako bi se na adekvatan način sagledale obaveze Rudnika uglja Pljevlja.

Površine za industriju

S obzirom na predloženi koncept privrednog i prostornog razvoja opštine, sa tendencijom razvoja poljoprivrede i turizma, industrijski razvoj će se usmjeriti na postojeće lokacije u okviru kojih je moguće restrukturiranje proizvodnih pogona, modernizacija i uvođenje novih tehnologija.

Industrijska proizvodnja sa mogućnošću izgradnje novih objekata će se razvijati za potrebe prerade poljoprivrednih proizvoda, drvoprerade i drugih vidova lake industrije. Novi privredni objekti biće usmjereni prvenstveno na subopštinske centre i centre zajednice naselja, kao i na druge pogodne lokacije, uz poštovanje zahtjeva zaštite životne sredine (što podrazumijeva primjenu onih vidova proizvodnje i proizvodnih procesa koji neće negativno uticati na kvalitet životne sredine).

Površine za infrastrukturu

Saobraćaj

Na osnovu sveobuhvatne analize postojećeg stanja potrebno je postaviti takav koncept organizacije saobraćaja koji predstavlja dobru razvojnu osnovu Opštine Pljevlja. Okosnicu ubrzanog razvoja ovog područja predstavlja unapređenje drumskog saobraćaja, prvenstveno modernizacija i rekonstrukcija kako državnih, tako i lokalnih puteva. Uz podršku postojeće magistralne i regionalne putne mreže, saobraćajni tokovi područja zahvata Plana se integrišu u saobraćajnu mrežu Crne Gore i regiona, što će na direktan i indirektan način omogućiti valorizaciju cjelokupnog prostora Opštine Pljevlja.

Takođe, planirani sekundarni željeznički koridori: Pljevlja – Bijelo Polje i Pljevlja – Prijepolje, kao i stavljanje u funkciju aerodroma Pljevlja, ovom prostoru daje nove razvojne mogućnosti.

Planirana mreža drumskog, željezničkog i vazdušnog saobraćaja direktno i indirektno uticaće na:

- Afirmaciju prirodnih, kulturnih, istorijskih i drugih atraktivnih sadržaja prostora;
- Razvoj industrije, poljoprivrede, šumarstva, turizma, odnosno na cjelokupni privredni razvoj područja;
- Smanjenje negativnih tendencija u demografskim kretanjima i povećanje stepena zaposlenosti stanovnika područja;
- Podizanje nivoa interesovanja za investiciona ulaganja;
- Razvoj privrednih djelatnosti kao što su građevinarstvo, servisi, skladišta i transportne usluge;
- Razvoj funkcionalnih sadržaja koji služe za održavanje puta, kontrolu, upravljanje i naplatu putarine;
- Razvoj pratećih sadržaja namjenjenih učesnicima u saobraćaju: benziske pumpe, moteli, prodavnice, parkinzi, odmorišta, informativni centri...

Postavljanje održivog saobraćajnog koncepta, ne samo u smislu izgradnje nove, već održavanja u svim eksplatacionim uslovima, modernizacija i rekonstrukcija postojeće saobraćajne infrastrukture, bitan je preduslov ekonomskog, društvenog i socijalnog prosperiteta ovog područja.

Hidrotehnika

Uslov planiranog razvoja opštine oslanja se i na kvalitetno rješenje vodosnabdijevanja, evakuacije otpadnih voda i zaštite površinskih i podzemnih voda od zagađivanja i regulacije vodotoka. Polazne osnove su:

- Da se svim stanovnicima, bez obzira da li žive u gradskim ili seoskim naseljima obezbijede potrebna količina pijaće vode koja je u zdravstvenom smislu ispravna, što se postiže izgradnjom novih i rekonstrukcijom postojećih vodovodnih sistema uz unaprjeđenje njihove kontrole, upravljanja i održavanja. Za potrebe značajnih potrošača iz privredne sfere, posebno kada se radi o većim količinama tehničke vode, treba koristiti rječnu vodu, koja je, po pravilu nižeg kvaliteta.
- U aglomeraciji riješiti postojeće probleme na planu evakuacije otpadnih voda, odnosno završiti kanalizacioni sistem i na bezbjedan način evakuisati otpadne vode prema recipijentu. Potrebno je unaprijediti tretman industrijskih otpadanih voda, dok kod seoskih naselja treba obezbijediti da otpadne vode ne ugrožavaju podzemne vode (prvenstveno u zoni izvorišta).
- U slučajevima gde vodotoci ugrožavaju naselja i nanose druge štete predvidjeti odgovarajuća rješenja i njihovu realizaciju prema prioritetima.

Termotehnika

Jedan od osnovnih strateških pravaca razvoja Energetskog sektora je kontinuiran rad TE Pljevlja u cilju proizvodnje električne i toplotne energije.

Na osnovu sveobuhvatne analize postojećeg stanja i projektne dokumentacije potrebno je postaviti takav koncept organizacije termotehničkih instalacija koji predstavlja dobru razvojnu osnovu za Opštinu Pljevlja. Okosnicu ubrzanog razvoja ovog područja predstavlja unaprjeđenje životne sredine kroz poboljšanje stanja sa kvalitetom vazduha nakon projekta Toplifikacije. Uz razvoj ovog segmenta realizacijom Toplifikacije Pljevalja se očekuje i razvoj preostale infrastrukture, što će na direktan i indirektan način omogućiti valorizaciju cjelokupnog prostora Opštine Pljevlja.

Koncept razvoja termoenergetske infrastrukture je planiran na sledeći način:

- TE Pljevlja kao proizvođač toplotne energije-bazni i rezervni izvor toplote
- Primarni toplovod od TE Pljevlja do grada za distribuciju toplotne energije
- Sekundarna toplifikaciona mreža za isporuku toplotne energije do krajnjih potrošača

Planirana mreža termoenergetske infrastrukture direktno i indirektno uticaće na:

- Smanjenje zagađenja vazduha u Pljevljima i poboljšanje uslova za život građana;
- Stvaranje uslova za održivi razvoj industrije i izgradnju infrastrukture;
- Smanjenje negativnih tendencija u demografskim kretanjima i povećanje stepena zaposlenosti stanovnika područja;
- Podizanje nivoa interesovanja za investiciona ulaganja;
- Razvoj privrednih djelatnosti kao što su mala i srednja preduzeća i zanatske djelatnosti;
- Razvoj funkcionalnih sadržaja koji služe za unapređenje životnog ambijenta građana (bazeni, sportski objekti itd.);
- Razvoj pratećih sadržaja namjenjenih građanima.

Postavljanje održivog toplifikacionog koncepta, ne samo u smislu izgradnje nove, transformacije i održavanja u svim eksplatacionim uslovima, modernizacije i rekonstrukcije postojeće toplifikacione infrastrukture, već najvažnije u smislu prihvatljivosti koncepta isplativosti građanima i privrednim subjektima, je bitan preduslov ekonomskog, društvenog i socijalnog prosperiteta ovog područja.

Komunalna infrastruktura

Jedan od bitnih uslova i činilaca privrednog razvoja i razvoja uopšte određene teritorije je opremljenost i razvoj objekata komunalne infrastrukture. Da bi jedno područje imalo perspektivu razvoja, neophodno je prvenstveno, opremiti ga komunalnom infrastrukturom i svim potrebnim komunalnim objektima koji su neophodni za razvoj i funkcionisanje privrednih i prostornih sistema.

Na teritoriji opštine Pljevlja prikupljeni komunalni otpad (do izgradnje regionalne deponije u Bijelom Polju) će se skladišti na neuređenom privremenom odlagalištu komunalnog objekta "Jagnjilo"(kp br. 3/1 KO Otilovići) u skladu Odlukom o određivanju lokacije na kojoj će sa privremeno skladištiti komunalni otpad sakupljen sa područja jedinice lokalne samouprave ("Sl. list CG-Opštinski propisi" br. 7/14, Odluka br. 030-55/2014-1 od 19.02.2014. godine).

Površine za turizam

Pored poljoprivrede i šumarstva, turizam se javlja kao djelatnost za koju postoje značajni potencijali na prostoru Opštine Pljevlja.

Koncept razvoja turizma podrazumijeva razvoj najatraktivnijih zona i lokaliteta:

- Pljevlja: vjerski, kulturni, obrazovni, poslovni i konferencijski turizam.
- Planinska turistička zona Ljubišnja: eko i etno turizam, zimski skijališni, ljetnji rekreativni, planinarenje, rekreacija u prirodi, mountain-bike turizam i sl.
- Eko oaze Vrulja – Kosanica: eko – etno turizma, zimski i ljetnji, izletnički i rekreativni turizam, planinarenje i šetnje i sl.
- Đurđevića Tara – Lever Tara: rafting – turizam, kajakaštvo, aktivni i ekstremni turizam, tranzitni turizam, vjerski, geoturizam, planinarenje i šetnje i sl.
- Đurđevića Tara – Premćani – Vaškovo: eko–etno turizam, geoturizam, tranzitni turizam, izletnički turizam i sl.

- Bobovo – Slatina – Ograđenica: eko-etno turizam, geoturizam, tranzitni turizam, sa seoskim gazdinstvima, javljaju se kao specifični nosioci razvoja na prostoru tipičnih stočarskih planinskih sela i katuna na površi iznad kanjona Tare i Drage.
- Područje planine Kovač: rekreativni, zdravstveni i lovni turizam.
- Područje sela Kozica i Kozičke doline: obrazovni, eko-etno turizam, lov, ribolov i sl., sa seoskim gazdinstvima kao nosiocima razvoja agro turizma.
- Rijeka Ćehotina i ribolovni turizam: Rijeka Ćehotina ima sve predispozicije za razvoj ribolovnog turizma kao i za razvoj sportskog-rekreativnog turizma na vodi.
- Gornji tok rijeke Ćehotine i meandri Ćehotine: U gornjem toku rijeke Ćehotine pronađeni su najstariji ostaci ljudskog postojanja na području Pljevalja ali i na području Crne Gore. Vidikovac „Meandri Ćehotine“ se nalazi na 20 km od grada Pljevalja, na putnom pravcu Pljevlja-Vrulja, u selu Mataruge.
- Borovičko jezero**:** Borovičko jezero se nalazi na 6 km od Pljevalja, a sa glavnog magistralnog puta Pljevlja – Đurđevića Tara je udaljeno svega 300 metara. Uređenje ovog lokaliteta takođe predstavlja potencijal za razvoj ribolovnog turizma kao i za razvoj sportskog-rekreativnog turizma na vodi.

Ključno mjesto za razvoj kulturnog turizma predstavlja lokacija novog muzeja u kome će biti predstavljena diatreta, dragulj kulturne baštine iz etape poznog Rimskog carstva. Diatreta je jedna od malobrojnih potpuno sačuvanih u svijetu, senzacija u naučnim krugovima. Ona predstavlja jedno od najvrijednijih pokretnih kulturnih dobara Crne Gore. Lokalitet neistraženog rimskog grada, kome puni naziv imena sa sigurnošću nije utvrđen, u literaturi ga srećemo kao Municipijum S…, a živio je između I – IV vijeka. Predstavlja važno mjesto razvoja kulturnog turizma.

Lokacije koje imaju najpovoljnije uslove za razvoj turizma i proizvodnju zdrave hrane su: katuni i seoska područija na području Kosaničke visoravni, koja bi obuhvatila prostor od Krupica preko Kosanice do Bobova ka Šulima, kao i prostor Bukovice, odnosno, praktično sva seoska područja koja nijesu u neposrednoj blizini magistralnog i regionalnog putnog pravca.

Preduslov ravnomjernog kvalitetnog i dugoročno održivog razvoja je i razvoj i unaprjeđenje saobraćajne i ukupne infrastukture. Potrebno je raditi na poboljšanju postojećih lokalnih puteva i izgradnji novih saobraćajnica na ruralnim područjima i boljoj povezanosti seoskih područja sa gradkim jezgrom.

U gradskom naselju – Pljevlja nastaviće se aktivnosti na adaptaciji i modernizaciji postojećih hotela, kao i motela "Vodice", uz realizaciju privatnih inicijativa u izgradnji smeštajnih i ugostiteljskih kapaciteta sa višim nivoom usluga i brojnijih sadržaja ugostiteljskog i zabavnog karaktera. Postojeći hotelski kapaciteti zahtijevaju unaprjeđenje kategorije za potrebe poslovnih ljudi, konferencijskog, vjerskog, kulturnog i dr. vidova turizma. Potrebno je težiti hotelskoj ponudi kategorije 4 i 5 zvjezdica. Pored osnovnih sadržaja potrebno je da posjeduju adekvatnu raznovrsnu strukturu sadržaja ponude, koju čine prije svega kongresni kapaciteti, welnes centri, tematski restorani, sportski tereni kao i drugi sadržaji turističke infrastrukture i suprastrukture.

Životna sredina

U narednom periodu u cilju poboljšanja kvaliteta vazduha potrebno je staviti akcenat na sledeće:

- sprovođenje projekta Ekološke rekonstrukcije TEP- I (ugradnja sistema za desumporizaciju i denitrifikaciju otpadnih gasova iz TE Pljevlja) i toplifikacije Pljevalja, čijom realizacijom bi se emisije SO2 i NOX svele ispod propisanih graničnih vrijednosti, eliminisale kotlarnice i individualna ložišta i u znatnoj mjeri smanjila zagađenost Pljevalja;
- unaprjeđenje grijanja domaćinstava kroz smanjenu potrošnju uglja, mokrog drveta za ogrijev, upotrebu efikasnijih uređaja za grijanje, prelazak na ekološki prihvatljivija goriva, povećanje energetske efikasnosti stambenih objekata, uvođenje sistema centralnog grijanja, itd. čime će se smanjiti emisije suspendovanih čestica tokom sezone grijanja, kada je njihova koncentracija znatno povećana;

- preventivne mjere vezane za sprječavanje šumskih požara i strožija kaznena politika vezana za zabranu paljenja otpada na otvorenom, uključujući i poljoprivredni otpad;
- preduzimanje mjera za sprječavanje podizanja prašine s rudničkog kopa, s odlagališta i transportnih puteva rudnika uglja;
- sprovođenje mjera za sprečavanje samozapaljenja uglja i štetnih gasova od miniranja u Rudniku uglja;
- postavljanje zaštitnih pojaseva zelenila duž najfrekventnijih magistralnih i regionalnih putnih pravaca, kraj kamenoloma i zona eksploatacije tehničko-građevinskog kamena, kao i unutar kompleksa postojećih industrijskih objekata.

U narednom periodu u cilju poboljšanja kvaliteta voda potrebno je staviti akcenat na sledeća pitanja:
- osposobljavanje punog kapaciteta postrojenja u naselju Židovići za prečišćavanje gradskih komunalnih voda;
- uspostavljanje postrojenja za prečišćavanje industrijskih otpadnih voda (TE Pljevlja, Rudnik uglja, Rudnik olova i cinka);
- problem komunalnog odlaganja otpada na obalama rijeka i direktno u korita rijeka još uvijek je u velikoj mjeri zastupljen, a kako bi se toj problematici stalo na kraj neophodno je podići svijest kod građana Pljevalja o pravilnom odlaganju komunalnog otpada. Takođe, treba pojačati rad komunalnih službi i sprovesti kaznenu politiku po pitanju neadekvatnog i nepravilnog odlaganja komunalnog otpada;
- u cilju unapređenja kvaliteta vode za piće, posebna pažnja se mora posvetiti zonama sanitarne zaštite (još uvijek nisu određene zone i pojasevi sanitarne zaštite za akumulaciju „Otilovići“), stalnoj kontroli higijenske ispravnosti vode za piće, neophodnoj dezinfekciji, rekonstrukciji vodovodne mreže, izgradnji postrojenja za preradu jezerske vode akumulacije “Otilovići”, rekonstrukciji postrojenja za prečišćavanje pitke vode Pliješ i izgradnji postrojenja pitke vode Breznica i Bogiševac;
- vraćanje rijeke Ćehotine u njeno prvobitno korito, koje će biti prirodnije nego sadašnje u dijelu njenog izmještenog toka;
- potpunim izmještanjem Paleškog potoka (100%) van uticaja šljakišta Maljevac;
- iznalaženjem rješenja za problem zagađenog Mjedničkog potoka koji konstantno i intenzivno zagađuje rijeku Ćehotinu, jer taj problem kao takav spada u najveće zagađivače rijeke Ćehotine i njenog ekosistema.

U narednom periodu u cilju pravilnog upravljanja zemljištem potrebno je staviti akcenat na sledeća pitanja:
- kao prioritetnu aktivnost u zaštiti zemljišta neophodno je sprovesti poljoprivrednu (a u određenim slučajevima i šumsku) rekultivaciju degradiranog zemljišta površinskih kopova Rudnika uglja "Borovica" i "Potrlica"; prostor oko nastalog Borovičkog jezera privesti namjeni u svrhu sportsko-rekreativnih zona; takođe, ističe se neophodnost rekultivacije prostora postojeće deponije pepela i šljake u dolini Paleškog potoka ("Maljevac"), nakon njenog zatvaranja;
- u slučaju aktiviranja i eksploatacije mineralnih sirovina na novim ležištima uglja u planskom periodu (Glisničko polje, Mataruško i Otilovićko polje) neophodno je izraditi Program mjera rekultivacije kako bi se na adekvatan način sagledale obaveze Rudnika uglja Pljevlja;
- ograničavanjem na najmanju moguću mjeru korišćenja (ili trajnog gubitka izgradnjom objekata i infrastrukture) kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta za nepoljoprivredne namjene;
- zatvaranjem i prenamjenom površine deponije komunalnog otpada na lokalitetu Jagnjilo, kao i čišćenjem postojećih smetlišta na gradskom i seoskom području;
- uspostavljanjem sistema stroge kontrole odlaganja otpada u skladu s postojećom regulativom: strogu kontrolu odlaganja otpada, od momenta stvaranja, sakupljanja, transporta do konačnog adekvatnog odlaganja;
- kontrolisanom sječom autohtonih šumskih sastojina, posebno u ekosistemski ugroženim predjelima (Pljevaljska kotlina);
- kontrolisanom primjenom agrohemijskih sredstava u poljoprivredi;
- određivanjem granica građevinskog rejona Pljevalja radi zaštite zemljišta od dalje nekontrolisane, tj. bespravne gradnje;

- sanacijom većih klizišta (posebno uz putne pravce u Pljevaljskoj kotlini) uz primjenu adekvatnih mjera.

Zaštita prirodnih i kulturno istorijskih vrijednosti

Prirodne vrijednosti

S obzirom na višedecenijsku eksploataciju životne sredine u Pljevljima (rude, šume, vode), koje su ostavile veliki negativni uticaj na sve segmente životne sredine u ovoj opštini, potrebno je da se u narednom periodu „vrati dug prirodi“, kroz zaštitu određenih prirodnih područja od budućeg privrednog razvoja ove opštine. Planira se da Opština donese odgovarajuće odluke na tom planu, u saradnji sa Agencijom za zaštitu životne sredine i da utvrdi mjere i akcije zaštite prostornih cjelina.

U cilju donošenja akta o zaštiti prirodnih vrijednosti (planirani Park prirode „Gornji tok Ćehotine“, Park prirode „Ljubišnja“ i Spomenik prirode "Gradski park u Pljevljima" – prema konceptu Prostornog plana Crne Gore do 2040. god.), potrebno je sprovesti niz aktivnosti i istraživanja koje bi trebalo da urade nadležne institucije za zaštitu prirode, tj. Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore, i to kroz:
- formiranje dokumentacije o pojedinim prostorima (objektima) – spomenicima prirode, na osnovu koje treba ocijeniti pogodnosti za zaštitu predloženih objekata prirode, uz definisanje granica njihovih zona zaštite;
- istraživanje područja i na osnovu dobijenih rezultata, definisanje režima zaštite i načina korišćenja budućeg zaštićenog prostora (ili objekta);
- donošenje rješenja (akta) o zaštiti.

Nacionalni park „Durmitor“
Granice Nacionalnog parka su definisane u članu 9 Zakona o nacionalnim parkovima („Službeni list CG“, br. 28/14 i 39/16), a površina zahvata iznosi 325.19 km2.
Za područje Nacionalnog parka "Durmitor" (osnovan 1952. godine) koje pripada teritoriji opštine Pljevlja (obuhvata naselja Đurđevića Tara i Lever Tara), ukupne površine 68 km², i njegove zaštitne zone koja formalno ne pripada Parku, ali čini sa njim prirodnu i organsku cjelinu (naselja: Ograđenica, Bobovo, Glibaći, Lever Tara, Kosanica, Premćani, Vaškovo; ukupne površine 76,5 km²) važe režimi korišćenja prostora i zaštite utvrđeni Prostornim planom posebne namjene za Nacionalni park "Durmitor".
Na području NP uspostavljene su tri zone (I, II i III), sa različitim stepenima zaštite. Svaki stepen sadrži skup mjera različitog karaktera i nivoa strogosti.
Na području opštine Pljevlja utvrđene su sledeće zone zaštite:

1**. Zona II stepena zaštite - režim zaštite II stepena - aktivna zaštita** obuhvata posebne rezervate prirode Crno jezero sa šumama u neposrednoj okolini (oko 800ha) i kanjon rijeke Tare, bez naselja: Tepca, Lever i Đurđevića Tara, Gornja i Donja Dobrilovina (oko 13.800ha). Osim navedenih rezervata obuhvata i područja svih spomenika prirode kao i masiv Durmitora u užem smislu sa travnatim površinama, rijetkim endemičnim vrstama, šumom bora krivulja, šumske komplekse i na prelazu iz kanjona Tare u Durmitor veliki broj ledničkih cirkova i valova kao i vrhova preko 2000mnm. U ovoj zoni dozvoljava se ograničeno i strogo kontrolisano korišćenje koje može da omogući poboljšanje stanja.

2. **Zona III stepena zaštite - režim zaštite III stepena - održivo korišćenje** obuhvata sve preostale djelove parka van I i II zone zaštite prirode. U ovoj zoni su sačuvane vrijednosti prirodnih elemenata, ali je prisutno antropogeno djelovanje (naselja, poljoprivreda, šumarstvo, turizam, saobraćajna i tehnička infrastruktura). U ovoj zoni se dozvoljava selektivno i ograničeno korišćenje uz kontrolisane aktivnosti u prostoru ako su usklađene sa funkcijama ili vezane za tradicionalne djelatnosti ili stanovanje, kao i ograničenu turističku izgradnju. I u ovoj zoni se štite pejzažno – ambijentalne vrijednosti.
Režimom **zaštitne zone,** Nacionalni park se štiti od ugrožavanja neplanskom izgradnjom u okruženju na njegovim glavnim saobraćajnim pravcima. Ova zona iako se nalazi izvan granica

Parka, čini sa njim prirodnu i organsku cjelinu tako da ima veliki značaj i zahtijeva određeni režim zaštite. Preporuke za izgradnju, uređene i korišćenje prostora zaštitne zone date su u okviru PPPN Durmitorsko područje i prostorno-urbanističkih planova opština koje pokrivaju NP. Veći industrijski zanatski pogoni, skladišta opasnih materijala, servisi, deponije i sl. ne smiju da budu locirani u ovoj zoni. Sva naselja na saobraćajnim prilazima uz granicu Parka obuhvaćena su ovim režimom i njihova izgradnja i uređenje biće regulisani odgovarajućim planovima.

Park prirode „Ljubišnja“

Planskim odrednicama Prostornog plana Crne Gore do 2020. godine, kao i Konceptom plana PP Crne Gore do 2040.g., predloženo je proglašenje Parka prirode "Ljubišnja" pri čemu je neophodno izvršiti prethodne istražno-studijske radove od strane Agencije za zaštitu životne sredine Crne Gore kako bi se granice koje se predlažu za zaštitu precizno utvrdile.

Park prirode Gornji tok rijeke Ćehotine

Za područje gornjeg toka rijeke Ćehotine realizovan je postupak izrade Studije zaštite područja, realizovana javna rasprava, prikupljena sva potrebna mišljenja i saglasnosti od državnih organa, i ostaje procedura izglasavanja u lokalnoj Skupštini. Predložena površina za zaštitu je 1.326,87 ha, od čega je 109,40 ha u II zoni zaštite, a u III zoni 1217,47 ha.

U Parku prirode "Gornji tok rijeke Ćehotine ", određene su dvije zone zaštite:

1. II (druga) zona zaštite izdvojena je u jednu cjelinu:
   (i) od hidrološkog ušća rijeke Ćehotine u Otilovićko jezero, rijeka Ćehotina, Kozička rijeka i dio Mejdanice, kao i dijelovi rečnog korita Ćehotine do mosta na Vrulji i Maočnice do Bratosavine.
2. III (treća) zona zaštite u koju su izdvojene sledeće 3 prostorne cjeline:
   (i) Prostorna cjelina Otilovići, Ljutići, zapadni dio Maočnice, Krakalice, Kunine (Mejdanica);
   (ii) Prostorna cjelina Katabun (od Vrulje do ušća Maočnice u Ćehotinu);
   (iii) Prostorna cjelina Gradina – Gajeva.

Spomenik prirode "Gradski park u Pljevljima"

Spomenik prirode "Gradski park u Pljevljima", u okviru kojeg je postupak izrade Studije zaštite područja završen, a predstoji realizacija javne rasprave, prikupljanja mišljenja i saglasnosti, kao i procedure izglasavanja u lokalnoj Skupštini. Predložena površina za zaštitu je 109,71 ha, od čega je 1,86 ha u II zoni zaštite, a u III zoni 107,85 ha.

Na prostoru Spomenika prirode „Gradski park u Pljevljima“ određene su dvije zone zaštite:

1. II (druga) zona zaštite obuhvata 2 prostorne cjeline:
   (i) Prostorna cjelina Vodice (zona Breznice i završnog dijela Biserke);
   (ii) Prostorna cjelina Biserka iznad Manastira Svete Trojice.

2. III (treća) zona zaštite obuhvata jednu prostornu cjelinu koja je bočno ispresijecana sa dvije prostorne cjeline koje su u II zoni zaštite, tako da se u III zoni zaštite nalaze:
   (i) Zapadne padine Golubinje,
   (ii) park Milet bašta,
   (iii) park kod stadiona,
   (iv) istočne padine glavice,
   (v) okolina Manastira Svete Trojice.

Ekološka mreža

- Uspostavljanje područja ekološke mreže radi zaštite i očuvanja značajnih stanišnih tipova i vrsta od interesa za Crnu Goru i Evropsku uniju (Natura 2000) odvijaće se u skladu realizacijom projekta “Uspostavljanje Nature 2000 u Crnoj Gori”. Do 2025. godine treba stvoriti preduslove za formalno uspostavljanje ekološke mreže.
- Shodno “Akcionom planu za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27 - životna sredina i klimatske promjene”, potrebno je obezbijediti zaštitu prepoznatih značajnih područja sa aspekta vrijednosti biodiverziteta (potencijalna EMERALD, IPA, IBA) i kroz Prostorni plan Crne Gore ova područja se moraju adekvatno tretirati u smilsu smjernica zaštite i izbjegavanja konflikata planiranja sa potrebama njihove zaštite. Projektom “Uspostavljanje Emerald mreže u Crnoj Gori“ identifikovana

su i kandidovana 32 Emerald sajta - područja (oblasti) od posebnog interesa za očuvanje (ASCI - Areas of Special Conservation Interest), a na području opštine Pljevlja su to: Ljubišnja i Dolina rijeke Ćehotine.

Ciljevi i smjernice razvoja predjela

Neophodno je posebno definisati principe, specifične ciljeve i obavezujuće mjere i smjernice razvoja predjela, i to.

− Održivo korišćenje raspoloživih resursa, uz veoma opreznu i promišljenu zaštitu, njegu i razvoj predjela. Uključivanje predjela u instrumente prostornog planiranja olakšava obnavljanje čvrstih veza koje tradicionalno postoje između svakog društva i područja na kojem ono živi, jača osjećaj ukorijenjenosti i pripadnosti i tako omogućava ili bar olakšava očuvanje teritorijalne raznolikosti i posebnosti nekog mjesta;

− Umanjenje negativnih uticaja urbanog razvoja na predio i ograničavanje budućih i planiranih sadržaje na već izgrađena područja;

− Razvoj, očuvanje i unapređenje svih predjela, u skladu sa principima ekološkog planiranja predjela;

− Preduzimanje neophodnih mjera za otklanjanje potencijalnih oštećenja i negativnih uticaja na predio (u vizuelnom, biološkom i drugom pogledu);

− Očuvanje predionih resursa i karaktera predjela u razvojnim projektima;

− Jedan od najvažnijijih činilaca koji utiče na urbani predio je zelena infrastruktura gradova. Zelena infrastruktura je strateški planirana mreža prirodnih, poluprirodnih područja i elemenata sistema urbanog zelenila koja se formira u cilju očuvanja biološke raznolikosti i prilagođavanja klimatskim promjenama, pri čemu se unapređuje kvalitet života stanovnika;

− Analizirati uticaj klimatskih promjena i zelenu infrastrukturu kao važan činilac u ublažavanju istih;

− Planirati sistemsku i strateško mrežu zelenih pojaseva kao i zelenih infrastrukturnih sistema, sa tipološki različitim i kvalitetnim zelenim otvorenim prostorima/predjelima i pješačko biciklističkim vezama;

− Planirati formiranje zelenih mreža pejzažnim uređenjem urbanog i ruralnog područja, uz putnu infrastrukturu obale, vodotoke i u urbanim javnim područjima;

− Planirati i podsticati očuvanje zelenih područja i kvalitetno pejzažno uređenje na privatnim parcelama;

− Podsticati očuvanje, obnovu i unaprjeđenje predionog karaktera u područjima intenzivnog razvoja;

− Integrisati lokalni predioni karakter (genius locci) i prirodni predio u procese planiranja razvojnih projekata;

− Planirati zelene prostore u cilju očuvanja bioraznovrsnosti u gradskim i vangradskim predjelima kao i linearno prediono povezivanje područja NATURA 2000;

− Primjenjivati pejzažno arhitektonski pristup u procesu obnove urbanih predjela;

− Razvijati integrativnu zaštitu prirodnog i kulturnog nasleđa i upravljanje njime, kao regeneratora turističkog i šireg ekonomskog razvoja, odnosno održivog razvoja čitavog područja;

− Očuvanje strukture, obezbjeđenje nesmetanog funkcionisanja prirodnih procesa i zaštita biodverziteta;

− Zaštititi objekte različite namjene sa istorijskim, etnografskim i arhitektonskim vrijednostima;

− Za značajne projekte predvidjeti izradu Detaljne studije predjela;

− Raditi na uređenju ruralnog predjela, naročito njihovih autentičnih tradicionalnih ambijentalnih cjelina u cilju zaštite i očuvanja prirodnih i izgrađenih repera i simbola u ruralnom predjelu;

− Zaštititi i valorizovati ekološki vrijedne prostore;

− Primjenjivati programe ekološkog obrazovanja i vaspitanja i zaposlenih i turista;

− Ojačati lokalne i institucionalne okvire za zaštitu i praćenje kvaliteta životne sredine;

− Napraviti jedinstveni okvir za identifikaciju izuzetnih kulturnih predjela i izgraditi registar izuzetnih kulturnih predjela;

− Osigurati harmonizaciju između razvojnih i zaštitnih mjera upravljanja predjelom;

− Podstaknuti uključivanje javnosti u planiranje, razvoj i zaštitu predjela;

− Promovisati izuzetne agrikulturne predjele kao važan segment održivog turizma;

− Obnoviti predione vrijednosti, degradirane razvojem unutar urbanih, suburbanih i ruralnih područja.

Smjernice i mjere zaštite kulturne baštine

Koncept zaštite kulturno-istorijskog nasleđa, kao elementa za formiranje prepoznatljivosti određenog prostora podrazumijeva sledeće:
-Čuvanje, zaštita i održavanje postojeće kulturne baštine predstavlja značajan generator razvoja održivog turizma na području opštine;
-Evidentiranje novih i kategorisanje postojećih kulturnih dobara i njihovo stavljanje pod zaštitu odgovarajućim aktima opštine;
-Izrada baze podataka o spomenicima kulture i kulturnoj baštini u cjelini i dalje izučavanje, sa preporukom namjene i režima korišćenja u skladu sa Zakonom i Planom;
-Unapređenje kvaliteta okruženja spomenika kulture I i II kategorije;
-Očuvanje specifičnih ambijentalnih cjelina u urbanom prostoru Pljevalja;
-Ažurniju saradnju Državnih institucija za zaštitu spomenika kulture i stručnih službi u opštini, radi koordinirane saradnje na polju zaštite kulturnog i istorijskog nasleđa opštine Pljevlja.

Opšti uslovi i mjere zaštite kulturno-istorijskih dobara:
-U blizini dobara i njegovoj zaštitnoj zoni ne mogu se graditi objekti za ekstrakciju i preradu mineralnih sirovina (površinski kopovi uglja, flotacijska postrojenja, kamenolomi i sl.) koji vibracijama, eksplozijama i na druge načine ugrožavaju kulturno dobro;
-U blizini dobra i njegovoj zaštitnoj zoni ne mogu se graditi industrijski pogoni koji štetnim eminacijama (vibracije, pepeo, otpadni gasovi i dr.) mogu ugroziti kulturno dobro. Postojeći programi koji ugrožavaju dobro moraju se ili dislocirati ili podvrći režimu koji eliminiše ili umanjuje štetna dejstva po kulturnom dobru;
-Izgradnja velikih infrastrukturnih sistema (vodoprivrede, energetike, saobraćaja) mora da bude usklađena sa uslovima i mjerama zaštite dobara, pri čemu projektovanje trase voditi primjereno prostoru do blizine dobara, na način koji maksimalno čuva autentičnost okruženja;
-Strogo poštovanje smernica Uprave za zaštitu kulturnih dobara CG prilikom sanacija devastiranih zona (manastirskog kompleksa Svete Trojce u Pljevljima);
-Deponija komunalnog ili industrijskog otpada mora se predvidjeti izvan područja kulturnih dobara i njegove zaštićene okoline i prirodnog prostora;
-Kod izvođenja svih vrsta građevinskih i drugih sličnih radova svaki izvođač radova koji naiđe na bilo koju vrstu arheoloških ostataka dužan je da odmah obustavi radove, da o nalazu obavesti teritorijalno nadležnu službu za zaštitu spomenika kulture i preduzme sve mjere kako bi se nalazi sačuvali u zatečenom stanju na mjestu otkrića do istraživačkih i drugih radnji koje će sprovesti nadležna služba (Zakon o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore, član 87);
-Zaštitne zone oko spomenika treba ne samo da se proglase, nego i da se efektivno formiraju na način koji ne ugrožava prava vlasnika i korisnika toga prostora.

Zaštita kulturno-istorijskih dobara kroz dokumentaciju obuhvata:
- Istraživanje terena koje se na ovom području samo djelimično obavlja i gdje tek predstoji ozbiljniji i sistematičniji rad (opšta valorizacija i evidencija nepokretnih kulturnih dobara);
- Pojedinačnu valorizaciju kulturnih dobara i izradu predloga za zaštitu koji se dostavlja Skupštini opštine na razmatranje nakon čega se po donošenju odluke vrši upis u odgovarajući registar;
- Izradu godišnjih opštinskih planova i programa zaštite ukoliko se ukaže potreba za istim;
- Izradu urbanističke dokumentacije za značajnija nepokretna kulturna dobra nakon usvajanja IID PUP-a opštine Pljevlja.

Tehnička zaštita kulturno-istorijskih dobara obuhvata:
- Tehničke mjere privremene zaštite (naročito korisne kada se iz bilo kojih razloga ne mogu predvidjeti mjere za trajnije obezbjeđenje);
- Podizanje zaštitnih građevina;
- Konzervaciju;
- Restauraciju;
- Primjena kombinovanih metoda i
- Preseljenje objekata.

Zaštita kulturno – istorijskih vrijednosti i lokaliteta – režimi zaštite:
Na osnovu raspoloživih podataka iz Registra Zavoda za zaštitu spomenika kulture Crne Gore, u opštini Pljevlja evidentirana su 2 spomenika kulture I kategorije (spomenici od izuzetnog značaja), kao i 4 spomenika kulture II kategorije (spomenici od velikog značaja). Pored pomenutih, zakonom zaštićenih spomenika kulture, ostataka starih gradova i nekropola sa stećcima, na prostoru opštine Pljevlja danas postoji na desetine skoro zaboravljenih ostataka manastira, crkava i crkvišta, zatim srednjovekovnih gradova, gradina i utvrđenja, na stotine nekropola i tumula i to iz različitih istorijskih razdoblja, pa čak i različitih epoha. Samo do sada su istraženi lokaliteti poput pećine pod Gospića vrhom, Mališine pećine, Medene stijene, zatim lokaliteti u Borovici, Zenici, Gotovuši, Kalušićima, djelimično u Kominima Municipijum S..., rimski grad djelimično istražen, Ljutićima i drugi.
Ovim IID PUP-a ističe se potreba valorizacije, a na osnovu nje i adekvatne zaštite više nepokretnih spomenika kulture, zbog čega je potrebno sprovesti posebna istraživanja po donošenju ovog Plana.

2.3. OSNOV NAMJENE KORIŠĆENJA PROSTORA, BILANS POVRŠINA I RAZVOJ POJEDINIH STRATEŠKIH DJELATNOSTI

Izmjenama i dopunama Prostorno–urbanističkog plana Opštine Pljevlja definisane su opšte kategorije namjena površina:
1) površine naselja;
2) poljoprivredne površine;
3) šumske površine;
4) vodne površine;
5) ostale prirodne površine;
6) površine tehničke infrastrukture;
7) površine za specijalne namjene i posebne režime korišćenja.

Površine naselja obuhvataju građevinsko zemljište (izgrađene i neizgrađene površine namijenjene za stanovanje, rad i odmor, javne objekte, infrastrukturu i površine posebne namjene, zelene površine) i negrađevinsko zemljište (površine koje nijesu opredijeljene za izgradnju).
Građevinska područja naselja određena su kao orijentacione prostorne cjeline, koje obuhvataju građevinsko zemljište i okućnice sa obradivim zemljištem. Nova gradnja u postojećim naseljima planira se u okviru granica građevinskog područja naselja.
Putna mreža gradiće se uglavnom na trasama postojećih lokalnih, šumskih i nekategorisanih puteva.
Za nove turističke zone i lokacije date su smjernice za izgradnju turističkih kapaciteta (turistički smještaj u seoskim domaćinstvima, etno sela, eko sela...), propisana su pravila i dati su osnovni urbanistički parametri.
Ukupne **površine naselja** iznose **3091,1 ha**.

Poljoprivredne površine obuhvataju obradivo zemljište i drugo poljoprivredno zemljište.
Ukupne **poljoprivredne površine** iznose **45110,0 ha.**

Šumske površine obuhvataju šume i šumsko zemljište. Prema Zakonu o šumama promjena namjene šuma, odnosno šumskog zemljišta u građevinsko ili drugo zemljište krčenjem može se izvršiti samo ako je planiran državnim planskim dokumentom ili prostorno urbanističkim planom jedinica lokalne samouprave, odnosno planom razvoja šuma u skladu sa zakonom:
-radi izgradnje objekata za zaštitu od elementarnih nepogoda i odbrane zemlje;
-u postupku komasacije i arondacije poljoprivrednog zemljišta i šuma u skladu sa zakonom;
-u slučajevima kada to zahtijeva javni interes utvrđen zakonom ili na osnovu zakona.
Ukupne **šumske površine** iznose **79322,7 ha.**

Vodne površine obuhvataju rijeke i jezera.
Ukupne **vodne površine** iznose **172,2 ha.**

Ostale prirodne površine obuhvataju: goleti, kamenjare, strme stjenovite padine i sl.
Ukupne **ostale prirodne površine** iznose **4200,3 ha.**

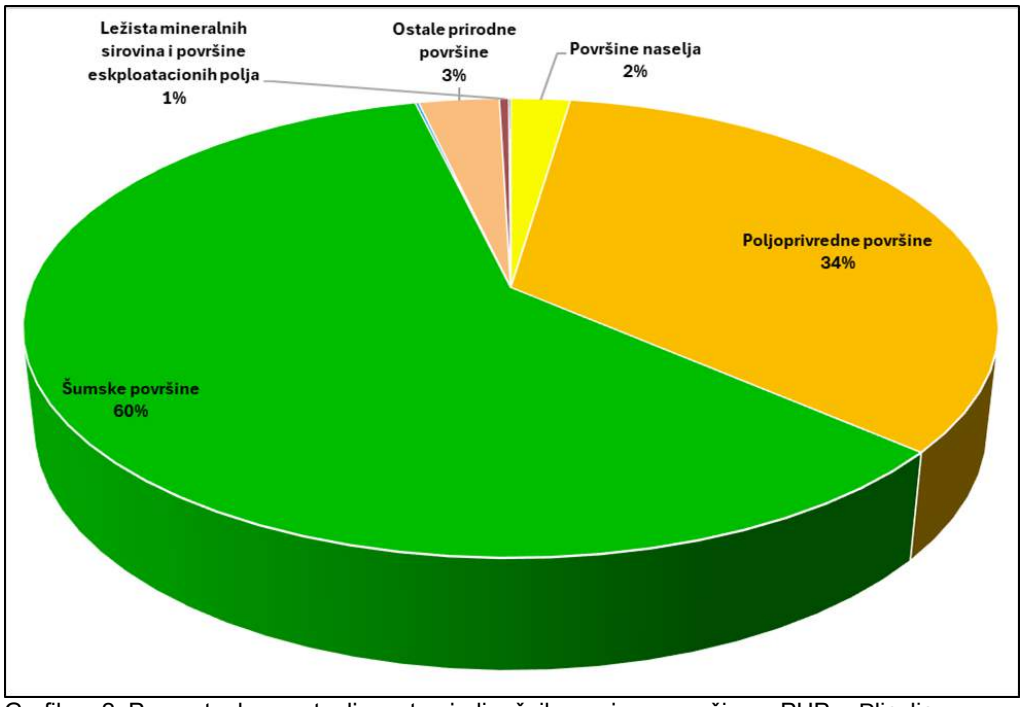
Površine tehničke infrastrukture obuhvataju površine i koridore saobraćajne i ostale

infrastrukture, površine za obradu, sanaciju i skladištenje otpada.
Ukupne **površine za obradu, sanaciju i skladištenje otpada** iznose **107,0 ha.**

Površine za specijalne namjene i posebne režime korišćenja obuhvataju površine od interesa za odbranu, ležišta mineralnih sirovina i površine eksploatacionih polja, koncesiona područja, zaštićena područja i dr.
Ukupne površine **ležišta mineralnih sirovina i površine eksploatacionih polja** iznose **484,2 ha.**

Namjena	Površine (m²)	Površine (ha)	Procenat (%)
Površine naselja	30911966.6	3091.1	2.3
Poljoprivredne površine	451100068.7	45110.0	34.0
Šumske površine	793227755.7	79322.7	59.9
Vodne površine	1722567.7	172.2	0.1
Ostale prirodne površine	42003446.7	4200.3	3.2
Ležista mineralnih sirovina i površine eskploatacionih polja	4842532.6	484.2	0.4
Površine za obradu sanaciju i skladištenje otpada	1070373.1	107.0	0.1
Ukupno	**1324878711**	**132487.8**	**100**

U tabeli su prikazane opšte kategorije namjena površina kao i njihove ukupne površine u ha za prostor Opštine Pljevlja, izuzimajući prostor Generalnog-urbanističkog rješenja, Detaljnog prostornog plana za Termoelektranu Pljevlja, kao i prostor LSL "Trlica" i LSL "Otilovići".

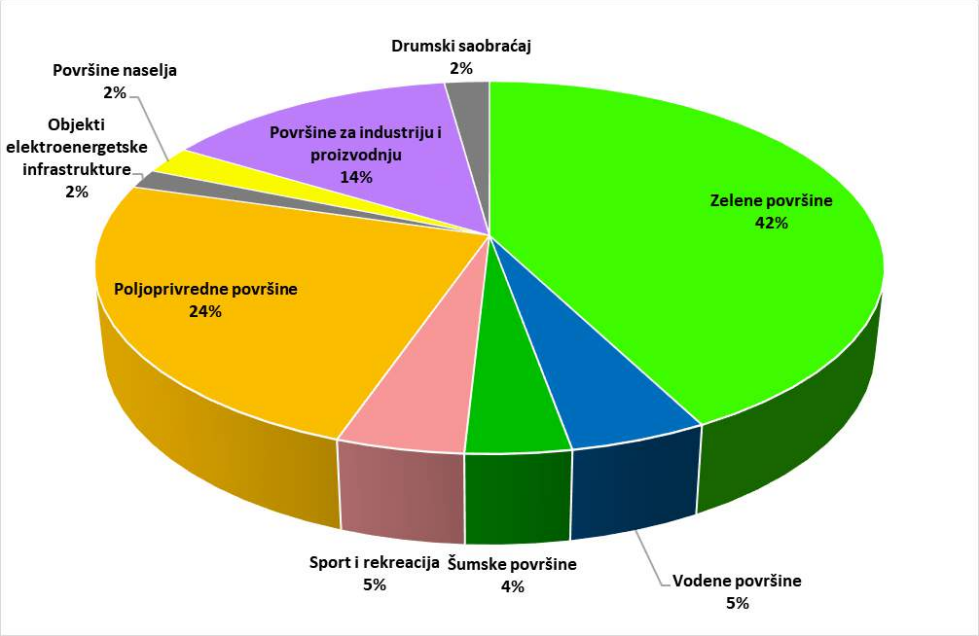

Grafikon 2. Procentualna zastupljenost pojedinačnih namjena površina u PUP-u Pljevlja

U tabeli koja slijedi dat je prikaz namjena i njihovih ukupnih površina u m2 za prostor Opštine Pljevlja koji je obuhvaćen Detaljnim prostornim planom za Termoelektranu Pljevlja, Lokalnom studijom lokacije "Trlica" i Lokalnom studijom lokacije "Otilovići".

Namjena površina	Površina (m²)	Procenat (%)
Zelene površine	3235854.4	42.4
Vodne površine	367830.6	4.7
Šumske površine	281465.3	3.7
Sport i rekreacija	340975.9	4.5

Poljoprivredne površine	1849863.6	24.2
Objekti elektroenergetske infrastrukture	129703.7	1.7
Površine naselja	184498.8	2.4
Površine za industriju i proizvodnju	1083068	14.2
Drumski saobraćaj	166550.9	2.2
Ukupno	**7639811.2**	**100**

Grafikon 2a. Procentualna zastupljenost pojedinačnih namjena površina za prostor obuhvaćen DPP i LSL

Polazeći od raspoloživih prirodnih, materijalnih i kadrovskih potencijala, prioritetni pravci privrednog razvoja opštine Pljevlja u narednom periodu biće:
- energetika koja objedinjava cio proces proizvodnje električne energije (od eksploatacije uglja, korišćenja hidroenergetskog i drugog potencijala do proizvodnje električne i toplotne energije),
- rudarstvo i industrija, na bazi korišćenja prirodnih resursa, sa posebnim naglaskom na jačanje i ubrzani razvoj prerađivačkih kapaciteta,
- poljoprivreda (komplementarno sa turizmom i šumarstvom),
- šumarstvo,
- turizam (komplementarno sa poljoprivredom) i
- ostale djelatnosti.

A. ENERGETIKA

Energetika koja objedinjava cio proces proizvodnje električne energije (od eksploatacije uglja, korišćenja hidroenergetskog i drugog potencijala do proizvodnje električne i toplotne energije), predstavlja dominantni kompleks privrednih aktivnosti u pljevaljskom kraju, koji je od državnog značaja.

Na planu **termoenergetike** planirano je:
- Razvijanje kompleksa Termoelektrane Pljevlja u pravcu izgradnje II bloka instalisane snage 225 MW i moguće godišnje proizvodnje 1360 GWH (instalisana snaga može biti do 300 MW ukoliko se usvoji odgovarajuća ponuda, što će biti obrađeno u Akcionom planu), uz primjene svih tehničkih standarda i zahtjeva zaštite životne sredine (plansko rješenje Prostornog plana Crne Gore i Strategije razvoja energetike u Crnoj Gori do 2030.god. – Bijela knjiga). Indikativni troškovi novog bloka TE Pljevlja II procijenjeni su na 315 mil. EUR (izvor: ponude na tender).

EPCG je 2013. godine uradila Idejni projekat i Studiju opravdanosti termoelektrane „Pljevlja II“. Ovaj Idejni projekat sadrži konceptualna rešenja, studiju snage, studiju sirovinskih osnova, studiju lokacije

sa procjenom uticaja na životnu sredinu, tehnološke, mašinske i energetske mape. 2023. godine rađena studija za izgradnju drugog bloka TE Pljevlja sa korišćenjem uglja, biomase, ostataka od primarne drvne industrije, poljoprivrednih usjeva i poljoprivrednih nus-proizvoda (biljni i životinjski otpad), mješoviti čvrsti komunalni otpad i biorazgradivi komunalni otpad (biološki otpad/deponijski gas i metan iz kanalizacije/mulja). Osnove za razradu ideje elektrane na gas takođe postoje i kao i ostale ideje su u fazi razrade.

Ekološki kriterijumi će biti od primarnog značaja pri određivanju mikrolokacije i načina izbora sirovine za novi blok i proizvodnju električne energije. Potrebno je osigurati dovoljno kvalitetnih podloga za donošenje investicionih odluka za gradnju elektrane zajedno sa proširenjem kapaciteta rudnika uglja za potrebe TE Pljevlja I i TE Pljevlja II.

- Ekološka rekonstrukcija TE „Pljevlja“ (projekat u toku), što će uticati na smanjenje uticaja rada TE „Pljevlja“ na životnu sredinu, kroz smanjenje zagađenja vazduha i vode. Lokacija izgradnje objekata Ekološke rekonstrukcije TE „Pljevlja“ je na planiranoj lokaciji drugog bloka TE „Pljevlja“ detaljnim prostornim planom TE „Pljevlja“. Projekat Ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja je rješenjem br.02-UPI-742/41 od 26.12.2019. godine Agencije za zaštitu životne sredine dobio saglasnost na Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu. Benefiti u korist poboljšanja životne sredine u Pljevljima se očekuju odmah nakon realizacije projekta 2025/2026. godine.

Imajući u vidu potrebe da izgradnja novog bloka na alternativne ekološki prihvatljive izvore toplote, u budućnosti, kao i postrojenja za gasifikaciju uglja i gasna elektrana, budu potpuno u skladu sa ekološkim i evropskim standardima, potrebno je planirati industrijski kompleks u blizini TE „Pljevlja“ za sva ova nova postrojenja. Ekološka rekonstrukcija TE „Pljevlja“ svojom realizacijom uslovljava pripremu i početak niza projekata od velike važnosti, a to su prije svega: „Deponija Maljevac - kaseta 4“ za deponovanje pepela, šljake i gipsa, kao nusprodukata sagorijevanja uglja u TE „Pljevlja“; „Deponija Šumani“, „Fabrika gipsanih proizvoda“.

- Izgradnja sistema toplifikacije grada Pljevalja u skladu sa usvojenom projektnom dokumentacijom „Toplifikacija Pljevalja, za čista i topla Pljevlja – izgradnja primarnog toplovoda od TE do grada“, koji je započet 2020.godine. Ovaj projekat koji je proglašen projektom od javnog interesa u 2023. godini je najvažni projekat od kojeg se očekuju direktna i drastična smanjenja zagađenja vazduha u Pljevljima dobio je saglasnost za početak radova od Agencije za zaštitu životne sredine rešenjem br.03-UPI-1707/5 od 21.12.2023.godine.

- Termoelektrana Maoče je, u Zelenoj knjizi, takođe razmatrana kao kandidat za izgradnju, ali su rezultati proračuna pokazali da za nju nema potrebe do 2030. godine.

Generalno svi projekti koji se iz oblasti termoenergetike budu razvijali u narednom periodu moraju imati detaljnu procjenu uticaja na životnu sredinu. Taj proces mora biti javno dostupan od početnih faza kroz transparentnost i uključivanje lokalne zajednice, nevladinog sektora, i svih zainteresovanih strana u donošenje odluka.

Na planu korišćenja **hidroenergetskog potencijala** planirana je:
- Izgradnja mHE „Otilovići“ (3,7 MVA) na rijeci Ćehotini. U skladu sa Koncesionim aktom i Ugovorom, planirano je tehničko rješenje koje podrazumijeva izgradnju mašinske zgrade na desnoj obali Ćehotine, nizvodno od brane oko 100m. Elektrana će biti opremljena sa dva agregata. Većim, osnovnim proizvodnim agregatom sa turbinom snage 3,2 MVA, i manjim, pomoćnim agregatom sa turbinom snage cca 0,5 MVA, kojom se energetski koristi ekološki prihvatljiv protok. Za realizaciju mHE Otilovići propisani su direktni UTU iz PUP-a Opštine Pljevlja na osnovi člana 218a Zakona. CEDIS je izdao Uslove za izradu tehničke dokumentacije za priključenje na distributivni sistem br. 30-20-4657 dana 19.05.2023.godine.
- Realizacija koncesija na istraživanje vodotoka i tehno-ekonomsko korišćenje vodnog energetskog potencijala, tj. izgradnja malih hidroakumulacija i hidroelektrana na rijeci Ćehotini nizvodno prema granici, kao i mHE „Durutovići“ (pripada Rudniku uglja).

Ukoliko se kroz državne planove i programe razvoja ukažu opravdane potrebe i mogućnosti za korišćenje drugih hidropotencijala, ovakve inicijative i aktivnosti pratiće izrada odgovarajuće

studijske, prostorno - planske i tehničke dokumentacije.

Na planu korišćenja **energije na bazi vjetra** planirano je:
-Omogućavanje istraživanja i davanje koncesija na korišćenje energije vjetra.
-Da se omogući da se, po obavljanju detaljnih istraživanja za ove potrebe, proizvodnja električne energije na bazi vjetra uvede kao nova djelatnost na ovim prostorima. Za potrebe izrade istražne dokumentacije o stvarnim potencijalima ovog resursa proučiće se orografski sistemi koji imaju najpovoljnije klimatske uslove za korišćenje energije vjetra: to su prvenstveno prostori Kosaničke visoravni, ali se PUP-om dozvoljavaju i istraživanja i realizacija ovog vida djelatnosti i na drugim prostorima u skladu sa utvrđenim potencijalima.

Aktuelan je predlog privatnog investitora za izgradnju vjetroparka „Nebojša“ na lokaciji Goli lisac, za koji su od strane Vlade Crne Gore na sjednici održanoj 15. decembra 2022. godine (Zaključak broj 07-7993/2 od 22.decembra 2022.g.) izdati Urbanističko-tehnički uslovi za izradu tehničke dokumentacije za izgradnju objekta za proizvodnju električne energije iz obnovljivih resursa polja vjetra – vjetropark, u skladu sa članom 218c Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata ("Sl. list CG", br. 64/17, 44/18, 63/18, 82/20 i 86/22) i članom 2 Pravilnika o bližim kriterijumima za ocjenu zahtjeva za izdavanje urbanističko-tehničkih uslova za izgradnju objekata za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora sunca i drugih obnovljivih izvora ("Sl. list CG", broj 1144/22). Ukupna predviđena snaga vjetroparka je 20 turbina W2E-185/6.0 snage po 6MW, što je ukupno 120MW.

Strategija predviđa izgradnju određenog broja **postrojenja sa fotonaponskim panelima**. Treba pritom imati na umu da se za fotonaponska postrojenja ne može u skorom vremenu očekivati značajnije učešće u elektroenergetskom bilansu, kojim će i dalje dominirati velike proizvodne jedinice električne energije. Podzakonski akti o električnoj energiji iz OIE omogućavaju uspostavljanje “feed-in tarifa” za električnu energiju koja je proizvedena iz FN sistema koji su postavljeni na zgradama ili drugim objektima pa će to u određenoj mjeri ohrabriti investitore u FN postrojenja.

Imajući u vidu broj sunčanih dana u Crnoj Gori, kao i Studiju valorizacije prostora u cilju proizvodnje energije iz obnovljivih solarnih izvora, Strategija dopušta mogućnost da se, ukoliko se pojavi interesovanje investitora za proizvodnju električne energije iz većih FN postrojenja, a bez obaveze garantovanog otkupa električne energije po feed-in tarifama, omogući izgradnja istih u skladu sa raspoloživim prostornim i elektroenergetskim preduslovima i ograničenjima. Proizvedena električna energija može se izvoziti, a može se koristiti i za ostvarenje nacionalnog cilja za OIE u zemlji uvoznici u skladu sa Direktivom 2009/28/EC o OIE.

Do sada u Crnoj Gori nije bilo iskustva u pogledu korišćenja **biomase** za proizvodnju električne energije. Za budućnost je pretpostavljen prilično umjeren scenario izgradnje takvih postrojenja. Za proizvodnju električne energije koristili bi se ostaci od primarne drvne industrije, poljoprivredni usjevi i poljoprivredni nus-proizvodi (biljni i životinjski otpad), mješoviti komunalni otpad i biorazgradivi komunalni otpad (biološki otpad / deponijski gas i metan iz kanalizacije / mulja), primjenom brojnih tehnoloških rješenja za proizvodnju samo električne energije ili u kogeneracijama (električna energija i toplota).

B. INDUSTRIJA I RUDARSTVO

Stvoreni potencijali, prirodna bogatstva i dosadašnje tendencije, daju za pravo da se **industrija i rudarstvo** forsiraju kao važne djelatnosti ovog područja, a u okviru njih izvrši pomak ka finalizaciji i korišćenju resursa u skladu sa principima održivog razvoja.

Najznačajniji privredni subjekti na teritoriji opštine, koji presudno utiču na ekonomski razvoj i sadašnji status opštine Pljevlja su: Rudnik uglja AD Pljevlja, Termoelektrana (TE) „Pljevlja“, Rudnik olova i cinka „Gradir Montenegro“, kao i veliki broj drvoprerađivačkih preduzeća.

Razvoj **industrijske proizvodnje** i proizvodnje u okviru malih i srednjih preduzeća na području opštine Pjevlja temelji se na korišćenju prirodnih resursa i prerade mineralnih sirovina, poljoprivrednih proizvoda, drveta, i dr. lokalnih sirovina, posebno na bazi korišćenja laporca za

proizvodnju cementa, ali i preradi i proizvodnji na bazi uvoznih sirovina za koje ne postoji lokalna sirovinska baza (elektronska, metaloprerađivačka, tekstilna i dr.). Prednost treba dati i proizvodnji hrane, gradjevinskog materijala, metalopreradjivačkoj industriji na bazi olova i cinka, tekstilnoj industriji i sl, odnosno treba razvijati preradjivačku industriju sa većim ili manjim stepenom finalizacije proizvoda, prije svega, na bazi soprstvenih lokalnih sirovina. Znači, neophodno je izbjegavati situaciju u kojoj bi prostor opštine bio izvor sirovina koje preradjuje neko drugi.

Na osnovu dosadašnjih iskustava prednost treba dati razvoju drvne industrije sa visokim nivoom prerade, jer za to postoje svi preduslovi (sopstvena sirovina, izgrađeni kapaciteti, obučena radna snaga i dr.).

Pored drvne, industriju prerade mesa, mlijeka i proizvodnje mlječnih proizvoda i mesnih prerađevina treba razvijati, tehnološki osavremenjavati i obezbjeđivati uslove za proširenje.

Razvoju industrijskih procesa vezanih za preradu mineralnih sirovina (metala, nemetala, posebno proizvodnje građevinskih materijala, u prvom redu cementa), takođe treba dati prioritet, a ove aktivnosti obavezno treba razvijati u skladu sa zahtjevima zaštite životne sredine.

Industrijsku proizvodnju i proizvodnju u okviru malih i srednjih preduzeća (MSP - mala i srednja preduzeća) prvenstveno treba locirati u manje ili veće prostorno objedinjene zone zbog postizanja ekonomičnosti opremanja i uređivanja zemljišta, kao i funkcionisanja pogona. Izuzetak su pogoni sa specifičnim lokacionim zahtjevima (vezanim npr. za zone eksploatacije i prerade mineralnih sirovina i sl.). Lociranje i funkcionisanje pogona MSP obavezno obavljati u skladu sa zahtjevima zaštite životne sredine. Posebnu prednost ima korišćenje postojećeg građevinskog fonda i infrastrukture.

Postojeći proizvodni fond potrebno je funkcionalno osposobiti, infrastrukturno kvalitetno opremiti, tehnološki osavremeniti ili zamijeniti proizvodnim linijama koje zadovoljavaju zahtjeve ekonomičnog poslovanja i zaštite životne sredine. Posebno se naglašava potreba dislociranja pojedinih ekološki neprihvatljivih namjena i programa iz naseljenih stambenih zona, ili zona sa objektima javnih sadržaja, ukoliko ih postojeći programi ugrožavaju bukom, aerozagaljenjem i sl.

Formiranje industrijskih preduzeća, kako većih, a naročito malih i srednjih, moguće je prvenstveno u opštinskom i ostalim centrima na teritoriji Opštine, a planom se predlaže više lokacija za veće radne zone u postojećim naseljima, bilo u okviru postojećih, ali i novoplaniranih radnih zona (Kosanica, Vrulja, Rabitlje, Zabrđe, Otilovići i Crljenice, Boljanići), prvenstveno uz postojeće i planirane javne puteve, pri čemu razvoj (uređivanje i funkcionisanje) ovih zona treba da bude usklađen sa razvojem saobraćajne mreže i mreža tehničke infrastrukture. Lociranje manjih proizvodnih pogona u okviru MSP moguće je i van ovih zona, uz poštovanje zahtjeva zaštite životne sredine, odnosno pod uslovom da je aktivnost koja se sprovodi pri proizvodnji, skladištenju, odnosno transportu proizvoda i sirovina takva da ne ugrožava postojeći kvalitet životne sredine i funkcionisanje prostora.

Mjere za sprovođenje koncepta razvoja industrije, posebno će se odnositi na prirodnu okolinu, imajući u vidu nivo seizmičkog hazarda, zagađenost rijeka i njihovu malu moć samoprečišćavanja, te konflikt između industrije i poljoprivrede.

Prilikom izrade tehničke dokumentacije potrebno je obezbjediti primjenu Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu za sve objekte na koje se ovaj zakon odnosi uz odgovarajuće uklapanje objekata u okolni prostor u skladu sa pravilima građenja definisanim u ovom IID PUP-a.

Koncept korišćenja **mineralnih resursa** na području opštine Pljevlja zasnovan je na realnim potencijalima, ograničenjima za korišćenje (pogotovo ekološkim), na opredeljenjima Države i kao takav, podrazumijeva da:
- Rudni rejoni **olova i cinka** u području planine Ljubišnje (rudnik »Šuplja stijena« sa okolinom) se opredijeljuje za rudarsko-geološku aktivnost, sa odgovarajućim rudarskim objektima i infrastrukturom.

- Rudonosni prostor sa mineralizacijom **bakra** u Varinama kod Kosanice se opredijeljuje za moguću rudarsku aktivnost. Napominje se da sulfidna polimetalična ruda bakra u Varinama kod Kosanice, pored bakra i pirita sadrži i prateće metale srebro (9 gr/t rude) i zlato (0,3 gr/t rude).
- Potencijalni prostori za eksploataciju **arhitektonsko-gradjevinskog ili ukrasnog kamena** su u području Štura, i ležište kamena u zoni Rajčevog brda.
- Tereni neogenih ugljenih basena u pljevaljskom području predstavljaju praktično sve rezerve uglja u Crnoj Gori, zatim rezerve kvalitetnih **laporaca** (za cementnu industriju) i rezerve glina (za opekarsku industriju). To se u prvom redu odnosi na prostore: Pljevaljskog basena, basena Ljuće - Šumani, Maočkog basena, Mataruškog basena, Otilovića, Bakrenjača i Glisnice.
- Atari sela Rajišića, Plakala i Arslanovine na prostoru Kovač planine se planiraju za eksploataciju i proizvodnju **barita**.
- U ataru Poblaća, u gornjem toku rijeke Poblaćenice, obaviti odgovarajuća istraživanja u pravcu sjeveroistoka, gdje se očekuju značajne rezerve **gipsa**.

Pri planiranju i eksploataciji mineralnih sirovina ispoštovati princip realnog sagledavanja ekološkog aspekta korišćenja mineralnih sirovina u odnosu na pozitivne efekte njihovog korišćenja, te u planiranju i eksploataciji mineralnih sirovina sprovesti najveći mogući stepen zaštite kroz propisivanje mjera zaštite prostora, sa ciljem dostizanja održivog razvoja, kako ekološki aspekti ne bi postali kočnica razvoja ionako siromašnih planinskih krajeva. U skladu sa tim, kao osnovni zahtjev održivog razvoja podrazumijeva se korišćenje prirodnih resursa uz primjenu svih tehnoloških i tehničkih mjera radi što manjeg nepovoljnog uticaja na životnu sredinu.

C. POLJOPRIVREDA

U strukturi poljoprivredno-razvojnih potencijala opštine Pljevlja najznačajnije osnove su:
-Za stočarsku proizvodnju: niski pašnjaci i livade, 900 do 1200m; planinski pašnjaci i livade od 1200 do 1400 m n.v. i visoko-planinski pašnjaci i livade od 1400 do 2000 m n.v.;
-Za kontinentalno voće i povrće reoni između 900 i 1200 m.;
-Za ratarske kulture reoni od 900 do 1500m, gde veoma dobro uspijeva merkatilni, a posebno sjemenski krompir.

Analizirajući sadašnje stanje poljoprivrednih kapaciteta uočava se da je došlo do usmjeravanja na stočarsku proizvodnju i to govedarstvo i ovčarstvo, odnosno proizvodnju goveđeg i jagnjećeg mesa, sira i mlijeka. Došlo je i do porasta površina pod krmnim biljem, vještačkim livadama, zadnjih godina i žitaricama, na račun žita i povrtarskih kultura. Ovaj trend mora se prihvatiti i u buduće, uz uvođenje visokoproduktivnih rasa stoke.

Razvoj stočarstva (govedarstva i ovčarstva) je apsolutni nosilac razvoja poljoprivrede, ali ratastvo, povrtarstvo i voćarstvo se javljaju kao grane poljoprivrede koje su svakako prisutne i važne, a predstavljaju dopunu i zaokruživanje razvoja poljoprivrede u cjelini, a komplemetarne su i sa razvojem turizma (ekoturizam).

Stočarska proizvodnja i otkup stoke i mlijeka i prerada mlijeka, mliječnih i dr. proizvoda
Intenzivnu stočarsku proizvodnju moguće je razvijati na području Kosaničke visoravni, koja bi obuhvatila prostor od Krupica preko Kosanice do Bobova i Šula. Na ovom prostoru kod lokalnog stanovništva se mogu formirati mini farme krava i ovaca, a kod zemljoradničkih zadruga (poslije njihove vlasničke transformacije u različite organizacione oblike i uključivanja u razvoj poljoprivrede i sela na svojim područjima) a koje posjeduju poljoprivredne površine, potrebno je formirati repro-centre za uzgoj priplodnih junica i jagnjadi, za potrebe čitavog područja opštine. Ovo tim prije, što na pomenutim lokalitetima postoje štalski objekti koji bi se mogli adaptirati i novi izgraditi prema potrebama.
Da bi se uspješno razvijala intenzivna stočarska proizvodnja, potrebno je u narednom periodu razvijati i omogućiti poljoprivrednicima, zdravstvenu zaštitu stoke i vještačko osjemenjivanje preko veterinarskih ambulanti koje će se locirati u mjesnim centrima, i kadrovski, materijalno i tehnički ih osposobiti.
Posebno je važno stimulisati stočarske proizvođače koji se nalaze na putnim pravcima otkupljivača

stoke i mlijeka iz MZ Zabrđe, Odžak, Gotovuša, Kruševo, Crljenice, koje se nalaze u blizini grada da proizvodnju i prodaju usmjere na mlijeko, a ne na proizvodnju i prodaju sira, kako bi lokalna mljekara u Pljevljima imala uvijek (i zimi) siguran otkup od pristupačnih domaćinstava (proizvođača).
Stimulisanje stočarske proizvodnje kroz subvencioniranje mlekomata koji bi u velikoj mjeri pomogli manjim farmerima da na određen način plasiraju svoju proizvodnju.
Podstaći proizvodnju i otkup mlijeka organizovanim otkupom po ekonomski isplativim uslovima u MZ Maoče, Mataruge, Boljanići, Kosanica, Gradac i Šula.
Podstaći izgradnju pogona za proizvodnju tradicionalnih i visoko kvalitetnih mliječnih proizvoda, uz obezbjeđenje zadovoljenja standarda kvaliteta u prostorno najvećim, saobraćajno teže pristupačnim i izolovanijim MZ Bobovo i Bukovica, ali i u MZ Potkovač, Šljivansko, Poblaće i Krupice, u kojima postoji značajan stočni fond.

Ratarstvo
Poslije stočarstva po značaju bi slijedila organizovana, savremena ratarska proizvodnja žitarica - ječma za pivarsku industriju, ovsa za potrebe stočarstva, kao i raži i heljde za pekarsku industriju.
Od povrtarskih kultura, forsirati proizvodnju krompira i kupusa.
Pored ove proizvodnje, može se organizovati proizvodnja sjemenskog krompira, ječma, ovsa, sjemena trava, za sopstvene potrebe i za tržište. Naglašava se da najpovoljniji prirodni uslovi za proizvodnju sjemenskog krompira postoje u zonama Boljanića, Vrulje, Adrovića i Glibaća.

Voćarstvo
U voćarskoj proizvodnji treba stručnim radom uticati na oživljavanje ove proizvodnje i uvođenje savremenih sorti kontinentalnog voća (šljiva, jabuka, krušaka, trešanja, višanja i oraha), a potrebno je ići na proizvodnju jagodičastog voća - malina i kupina. Uz to obavezno obezbjediti savremenu zaštitu od bolesti i štetočina.
Područje Bukovice i Poblaća predodređeno je za ovu proizvodnju jer postoje prirodni uslovi, a i tradicija. U ovim mjesnim centrima treba obezbijediti prostor za otkupne stanice, sušare i male pogone primarne prerade.

Sakupljanje i otkup ljekovitog bilja i šumskih plodova
Sakupljanje i otkup ljekovitog bilja je (pored domaće radinosti i turizma na selu) jedan od pravaca nepoljoprivredne djelatnosti na selu.
Neophodno je obezbjediti sredstva i subjekte za organizovano sakupljanje i otkup ljekovitog bilja i šumskih plodova, kao dopunsku djelatnost poljoprivrednika radi obezbjeđenja dopunskih finansijskih sredstava.

Prateće djelatnosti, poljoprivredna infrastruktura i objekti
Intenzivne savremene ratarske i voćarske proizvodnje nema i ne može je biti bez stručne službe za zaštitu bilja i servisa za opravku i održavanje poljoprivredne mehanizacije. Zato ove službe treba organizovati i kadrovski, materijalno i tehnički ih osposobiti. Asocijacije proizvođača bilo u obliku udruženja ili subjekata privatnog biznisa su instrument za podsticanje rasta poljoprivredne proizvodnje. Pored ovih, i druge aktivnosti kao što su promocija regiona sa proizvodima koji nose specifičan pečat (pljevaljski sir, med i dr.), edukacije proizvođača, smotre stoke, izložbe poljoprivrednih proizvoda, uvođenje standarda i druge aktivnosti mogu dati značajan impuls razvoju poljoprivrede.
Da bi se poljoprivredna proizvodnja što uspješnije razvijala, mora se u narednom periodu pokloniti pažnja aktiviranju postojećih i izgradnji novih stočnih pijaca, otkupnih stanica u svim mjesnim centrima, i izgraditi preradne kapacitete za preradu mesa, mlijeka, ljekovitog bilja i šumskih plodova, zatim preradnih kapaciteta za kontinentalno voće.
Potrebno je izgraditi skladišta za koncentrovanu stočnu hranu, silose, magacine za smještaj i čuvanje sjemenskog i merkatilnog krompira, sjemena žitarica, mineralnih đubriva i ostale robe potrebne poljoprivrednoj proizvodnji, pa je potrebno rezervisati prostor za izgradnju ovih objekata, tim prije što su postojeći objekti kao što su mljekara i klanica na lokacijama koje ne odgovaraju zahtjevima tehnologije ili su neadekvatne po svojoj namjeni.

Koncept razvoja, poljoprivredna strategija i prateće politike

Jasan **koncept razvoja** i napretka poljoprivrede pljevaljske opštine na osnovu valorizovanih realnih prirodnih potencijala za proizvodnju organske, zdrave hrane, prvenstveno proizvoda stočarstva i krompira, obuhvata:
- Kvalitetnu proizvodnju zdravih primarnih proizvoda stočarstva - mesa od ovaca i goveda;
- Kvalitetnu proizvodnju mlijeka od ovaca, krava, koza i domaćih specijaliteta;
- Stalan i korektan otkup proizvoda stočarstva od poljoprivrednih proizvođača;
- Vrhunsku proizvodnju specijaliteta od mlijeka - sirevi, jogurti, kiselo mlijeko, pavlaka, maslac, kajmak i dr.;
- Proizvodnju kontinentalnog i jagodičastog voća za koje postoje izuzetni uslovi;
- Osnivanje Sabirno distributivnog centra organske-zdrave hrane koji bi preko stalnih otkupnih stanica sakupljao poljoprivredne proizvode, kontrolisao kvalitet i razvrstavao ih prema kvalitetu, prerađivao, pakovao i plasirao, uz aktivnosti na obezbjeđenju originalne robne marke – brend-a (pljevaljski sir, krompir...);
- Prikupljanje, sušenje, sortiranje, vrhunski dizajn i pakovanje ljekovitog bilja dodatna je mogućnost oplemenjivanja eko-etno turističke strategije Pljevalja;
- Prikupljanje šumskih plodova, te dorada i moderan dizajn, sa novim Zaštitnim znakom vrhunskog kvaliteta, posebno u ekološki čistijim zonama opštinske teitorije (Mjesne zajednice: Bobovo, Bukovica, Kosanica, Vrulja, ova posljednja uz kontrolu kvaliteta posebno po početku eksploatacije uglja u basenu Maoče), dalji je doprinos novoj eko-etno turističkoj strategiji ovog kraja.

Kao specifični **nosioci razvoja** javljaju se:
- Poljoprivredna gazdinstva organizovana u eko-etno turističke farme kojima bi se pružila stručna i finansijska pomoć u pravoj rekonstrukciji kuće u tradicionalnom stilu, uz dogradnju par soba za goste - turiste koji bi po želji učestvovali u domaćim poslovima. Moguće profitabilne eko-etno turističke farme mogle bi da se organizuju kao specijalizovene za odgoj rasnih goveda, ovaca, konja, koka, mini zoovrt (sa raznim domaćim životinjama, ali i kunićima, pticama, sitnim životinjama i sl.), ljekobilja, šumskih plodova, i dr.;
- Sabirno distributivni centar organske, zdrave hrane sa laboratorijom koji bi proizvode ovih gazdinstava, jedinstvenih eko-etno turističkih farmi sabirao i obavljao ostale navedene djelatnosti, od otkupa, kontrole kvaliteta, prerade, pakovanja, marketinga, prodaje, a posebno stvaranja robne marke za pojedine već, nadaleko, čuvene proizvode sa ovog područja;
- Međunarodni eko-centar, ekološke oaze Vrulja i Kosanica su prihvatljiv i opravdan projekat na prostoru kao što je Kosanička visoravan i uži prostor Vrulje. U periodu do početka eksploatacije uglja iz Maočkog basena prostor Vrulje je moguće koristiti za proizvodnju ekološki vrijedne hrane po kojoj je ovaj prostor već afirmisan.

Poljoprivredne površine iz godine u godinu se smanjuju zbog površinske eksploatacije uglja, gline, odlaganja jalovone, pepela i izgradnje stambenih objekata i druge infrastrukture, tako da se smanjuju najkvalitetnije poljoprivredne površine. Poljoprivredna proizvodnja u cjelini zaslužuje bolji tretman i u planskom periodu se njenom razvoju mora posvetiti adekvatna pažnja. Razvoj poljoprivrede zahtijeva i pospješivanje procesa koji će omogućiti da se selo osvježi vitalnim kontigentima radne snage. To znači da treba zaustaviti procese koji degradiraju i devastiraju selo i poljoprivredu. Naravno, pri tome treba biti selektivan i prvenstveno sačuvati ona sela i one resurse koji imaju resurse za intenzivnu poljoprivrednu proizvodnju. Tome će doprinijeti i programi za proizvodnju hrane koji će se djelimično finansirati iz sredstava namjenskih fondova za razvoj (od strane lokalne uprave, Ministarstva poljoprivrede, predpristupnih fondova EU, privatnih investitora, banaka, donacija i dr.), zapošljavanje, kao i izgradnja seoske infrastrukture (putevi, elektrifikacija, vodosnabdijevanje i dr.).

U tom cilju, u oblasti zemljišne politike treba posebno voditi računa da se zemljište koristi na najproduktivniji način, da se sredi evidencija o stanju poljoprivrednog zemljišta i donesu propisi o njegovom iskorišćavanju i naseljavanju. Takođe, potrebno je preduzimati odgovarajuće mjere u cilju formiranja tržišnih uslova u kupoprodaji poljoprivrednog zemljišta, definisanja melioracionih zona, kao i sprečavanja cijepanja i uništavanja poljoprivrednih kompleksa, farmi i drugih poljoprivrednih

dobara prouzrokovanih vraćanjem poljoprivrednog zemljišta ranijim vlasnicima.

D. ŠUMARSTVO I LOVNA PRIVREDA

Planski i strateški okvir

Održivo i višenamjensko gazdovanje šumama ostvaruje se donošenjem i sprovođenjem planskih dokumenata u skladu sa zakonom.
Po Zakonu o šumama planski dokumenti u šumarstvu su:

1) nacionalna šumarska politika;
2) strategija sa planom razvoja šuma i šumarstva;
3) plan razvoja šuma za šumsko područje;
4) program gazdovanja šumama za gazdinsku jedinicu;
5) plan gazdovanja privatnim šumama.

Šumama i šumskim zemljištem u nacionalnim parkovima upravlja se na osnovu Plana upravljanja i godišnjeg programa upravljanja za nacionalni park.

Planiranje se vrši na više nivoa:

- Država: prostorni plan Crne Gore, Nacionalna šumarska politika, Strategija sa planom razvoja šuma i šumarstva;
- Područna jedinica tj. opština: Plan razvoja šuma - Planom razvoja šuma obuhvaćene su šume u državnoj i privatnoj svojini. Plan razvoja šuma, uz prethodno pribavljeno mišljenje organa državne uprave nadležnog za zaštitu životne sredine i jedinice lokalne samouprave čije područje je obuhvaćeno planom, donosi Vlada na period od deset godina.
- Gazdinska jedinica: Program gazdovanja šumama za gazdinsku jedinicu/ Plan gazdovanja privatnim šumama donosi nadležni organ uprave uz saglasnost Ministarstva.

Planski dokumenti u šumarstvu i prostorni planovi moraju biti međusobno usklađeni. Planski dokumenti u šumarstvu usklađuju se sa planskim dokumentima višeg reda kao i sa planskim dokumentima drugih sektora vezanih za šume i šumska zemljišta. Nadležni organ uprave dužan je da objavi nacrte planskih dokumenata i obavijesti javnost o vremenu i mjestu održavanja javne rasprave i načinu dostavljanja mišljenja na planske dokumente. Javnu raspravu sprovodi nadležni organ uprave i sačinjava izvještaj koji je i sastavni dio planskog dokumenta.

Prostornim planom Crne Gore (PPCG) se definišu se opšti i posebni principi i ciljevi prostornog razvoja, i posebni ciljevi područja i sektora u oblasti razvoja prostora zasnovani na održivom razvoju. Aktuelni prostorni plan donijet je za period do 2020, a novi Prostorni plan donijeće se na period do 2040. godine. Prostornim planom CG do 2020.godine, predviđeno je da šumarstvo u sjevernom području države mora da se bazira na održivom korišćenju resursa. Prepoznati su potencijalni konflikti između komercijalnog šumarstva i nacionalnog parka i parkova prirode koji se nalaze u zoni privrednih šuma što se mora uzeti u obzir u detaljnoj definiciji granica i upravnih planova zaštićenih područja. Kao i ostali prirodni resursi, šume su na području Pljevalja prepoznate kao značajni potencijali biodiverziteta, a šumski kompleksi su navedeni u listi osnovnih resursa i potencijala Pljevaljske razvojne zone.

Nacionalna šumarska politika donešena je 2008. godine i po Zakonu o šumama, donosi je Skupština Crne Gore, na period od 20 godina. Ovim dokumentom se definišu pravci razvoja šumarstva. Definisani su osnovni principi:

- Održivost (ekološka, socijalna, ekonomska)
- Ekosistemski pristup gazdovanju šumama
- Sinergija između funkcija šuma
- Vrijednost resursa
- Predostrožnost
- Saradnja svih učesnika
- Ekonomičnost

- Monitoring i evaluacija rezultata
- Kvalitet rada

Sektorska politika je definisana kroz 35 izjava koje su svrstane u 3 osnovne grupe.

Strategijom se utvrđuju ciljevi i smjernice za razvoj šuma i šumarstva, u skladu sa nacionalnom šumarskom politikom, mjere za unaprjeđenje šuma, kao i orjentaciona finansijska sredstva za sprovođenje strategije i način njihovog obezbjeđivanja. Strategiju donosi Vlada.

Plan razvoja šuma čini prikaz stanja šuma u šumskom području sa namjenom šuma i šumskog zemljišta za to područje. U cilju racionalnog planiranja, održivog razvoja i gazdovanja šumama i šumskim zemljištima ustanovljavaju se šumska područja. Šumsko područje obuhvata sve šume, šumska zemljišta i goleti u granicama najmanje jedne jedinice lokalne samouprave. Planom razvoja šuma obuhvaćene su šume u državnoj i privatnoj svojini. Plan razvoja šuma sastoji se od tekstualnog i kartografskog prikaza. Tekstualni dio sadrži: stanje i potencijale šuma i šumskog zemljišta, vrednovanje funkcija i namjenu šuma, prikaz potreba društva za šumama, ciljeve i smjernice gazdovanja šumama u šumskom području. Plan razvoja šuma, uz prethodno pribavljeno mišljenje organa državne uprave nadležnog za zaštitu životne sredine i jedinice lokalne samouprave čije područje je obuhvaćeno planom, donosi Vlada na period od deset godina. Nažalost, trenutno su urađeni planovi razvoja šuma za samo par područja. Za šumsko područje Pljevlja urađen je Plan razvoja šuma za period 2018-2027 i po podacima koje je radnom timu dostavljen ovaj Plan još uvijek nije usvojen.

Program gazdovanja šumama izrađuje se za gazdinsku jedinicu i njime se obuhvataju šume u državnoj svojini. Površina gazdinske jedinice, po pravilu, obuhvata od 1.000 do 5.000 ha, u skladu sa prirodnim uslovima, organizacionim potrebama i dr. Gazdinske jedinice određuju se planom razvoja šuma. Za potrebe izrade programa gazdovanja šumama, kao i plana gazdovanja šumama vrši se sastojinska inventura šuma u skladu sa Pravilnikom o bližem sadržaju i načinu izrade programa gazdovanja šumama ("Sl. list Crne Gore", broj 40/2013). Na području Pljevalja izdvojeno je 16 gazdinskih jedinica i za svaku je urađen program gazdovanja šumama, kojim su definisani stanje šuma, ciljevi i smjernice gazdovanja.

Za šume u privatnoj svojini nadležni organ uprave izrađuje plan gazdovanja privatnim šumama. Najmanja površina šume za koju se radi plan gazdovanja privatnim šumama iznosi 5 ha. Za privatne šume na području Pljevalja nijesu rađeni planovi gazdovanja privatnim šumama

Nacionalna inventura šuma vrši se periodično prikupljanjem podataka o stanju i promjenama na šumama i šumskom zemljištu. Nacionalna inventura šuma obavlja se radi izrade strateških planskih dokumenata u šumarstvu i razmjene informacija u skladu sa zakonom. Nacionalnom inventurom šuma obuhvataju se šume i šumska zemljišta na teritoriji Crne Gore u odnosu na površine, tipove i strukturu šuma, drvne zalihe, prirast, izvršene sječe, biološku raznovrstnost i drugi podaci o šumama u skladu sa međunarodnim standardima.

Planska dokumenta na osnovu kojih se upravlja (gazduje) na području nacionalnih parkova i zaštićenih područja su Plan upravljanja za period od 5 godina i godišnji Programi upravljanja. Ova planska dokumenta je neophodno uskladiti sa Prostornim planovima posebne namjene koji se rade za svaki nacionalni park posebno.

U dokumentu **Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. godine (NSOR)** navodi se da su prioriteti održivog šumarstva unaprjeđenje sprovođenja strateških dokumenata u sektoru šumarstva (Strategija sa planom razvoja šuma i šumarstva 2014–2023. godina, uključujući i donošenje Nacionalnog akcionog plana za šume), kao i unapređenje upravljačkih kapaciteta administracije i stručnih službi i podizanje svijesti privatnih vlasnika šuma, koncesionara i licenciranih preduzetnika o neophodnosti održivog upravljanju šumama. Takođe, navodi se da je neophodno poboljšanje šumarskog informacionog sistema, uvođenje i praćenje indikatora gazdovanja šumama, uključujući i podatke o bespravnoj sječi, kao i uvođenje poboljšanih instrumenata i procedura planiranja i gazdovanja šumama, uključujući doslednu primjenu procjene uticaja na životnu sredinu prilikom

dodjele koncesija na šume. Razvoj nauke i istraživačkog rada u šumarstvu je veoma bitan za održivo upravljanje, posebno s aspekta utvrđivanja uticaja klimatskih promjena i mogućnosti adaptacije šuma na uticaje klimatskih promjena, korišćenja biomase kao izvora obnovljive energije, očuvanja šuma kao jednog od ključnih ekosistema, ekološke rekonstrukcije, poboljšanja zdravstvenog stanja šuma i razvoja sistema gazdovanja šumama. Značajno je podržati napore za povećanje stepena korišćenja otpadne biomase kao energenta (pelet i slični oblici), integraciju sektora šumarstva u ruralni razvoj, naročito u kontekstu omogućavanja novih radnih mjesta u šumarstvu i drvnoj idustriji i povećanja prihoda domaćinstava u ruralnom području. Treba podržati napore privatnog sektora u šumarstvu na više način: pružanjem stručne i finansijske podrške vlasnicima privatnih šuma i udruženja, razvojem preduzetništva, kao i povećanjem konkurentnosti crnogorskih šumskih proizvoda na tržištima Evrope, itd. Poreski podsticaji koji bi podstakli ulaganje privatnog kapitala u šumarstvo i preradu drveta, stimulisali pošumljavanje degradiranog zemljišta i povezivanje sa postojećim tržištima goriva od drvne biomase samo su neki od važnih instrumenata u ovom sektoru. Neophodno je poboljšanje informacione osnove i uvođenje unaprijeđenih instrumenata i procedura planiranja i gazdovanja šumama baziranih na analizama vrijednosti usluga šumskih ekosistema.

Dalje se navodi da šume imaju ključni značaj za očuvanje biokapaciteta Crne Gore s obzirom da čine 75 % ukupnog biokapaciteta države. Navedeni podsticaji i modaliteti razvoja šumarstva i drvne industrije moraju biti praćeni mjerama zadržavanja sječe drvne mase u održivim okvirima kako bi se pod kontrolom držali rastući pritisci generisani ekonomskim rastom. Naime, rast ekološkog otiska, u okviru koga je šumski jedna od šest komponenti, podjednakim intenzitetom kojim raste ekološki otisak izvoza ukazuje na rast pritisaka na šumske ekosisteme usljed potrošnje generisane izvoznom tražnjom.

Potencijali

Osnovni motivi za multifunkcionalno i višenamjensko korišćenje šuma vezani su za širok spektar proizvoda i usluga koje nude šume i šumska zemljišta. U uslovima koji vladaju u Crnoj Gori, kompleks funkcija šuma teorijski je moguće podijeliti u tri osnovne grupe:

- proizvodne
- ekološke (zaštitne) i
- socijalne (društvene).

Proizvodne funkcije su izražene u proizvodnji drveta i ostalih šumskih proizvoda, kao i korišćenje šuma i šumskog zemljišta za pašarenje, pčelarstvo i sl. Pod ostalim šumskim proizvodima smatraju se:

- proizvodi za obnovu šuma (šumsko sjeme, sadnice šumskog drveća, reznice i dr.),
- šumski plodovi, ljekovito biljke, gljive,
- proizvodi za razne industrijske svrhe (smola, humus, četine, šišarice i td.).

Ekološke – zaštitne funkcije obuhvataju čitav niz značajnih aspekata kao što su:

- zaštita i obnova zemljišta,
- akumulacija i prečišćavanje voda,
- povoljan uticaj na ublažavanje klimatskih ekstrema,
- zaštita od zagađenja,
- proizvodnja kiseonika,
- očuvanje i unapređenje biodiverziteta itd.

Socijalne funkcije šuma poslednjih decenija sve više dobijaju na značaju, a proizilaze iz pozitivnog djelovanja šume na zdravlje ljudi i životnu sredinu koju ljudi koriste za zadovoljavanje svojih potreba, a to su:

- rekreativno-zdravstvena,
- turistička,
- ambijentalno-pejzažna,
- nastavno-vaspitna i dr.

Davanje prioriteta (prednosti) jednoj od grupa ili pojedinačnih funkcija sa stanovišta savremenog

"ekološkog" šumarstva je neprihvatljivo. Osim neophodnosti spoznaje i vrednovanja svih funkcija šuma savremeni trendovi su vezani i za proširenje zaštitnih pojaseva, mapiranje urbanih šuma i unapređenju agrošumarskih praksi kao dio sistema adaptibilnosti u odnosu na klimatske promjene i mitigaciju migraciju stanovništva i sl. Ovo predstavlja suštinu i najnovije Strategije razvoja šuma Evropske Unije.

Problemi gazdovanja

Među brojnim faktorima koji utiču na destabilizaciju šumskih ekosistema, čovjek ima dominantnu, a često i odlučujuću ulogu. Njegovim aktivnostima, direktnim ili indirektnim, pričinjavaju se znatne štete kod nas, što se direktno odražava na stanje cjelokupne životne sredine. U kompleksu negativnih uticaja izdvajaju se:

Šumski požari svake godine uništavaju značajne površine pod šumom. Požari su naročito česti tokom ljetnjih mjeseci, gdje osim drvne mase uništavaju šumsku prostirku i humus u oskudnom zemljišnom sloju, a zemljište biva vodenom erozijom odnešeno. Sanacija opožarenih površina je veoma skup i dugotrajan proces.

Bespravne sječe su posledica društveno-ekonomskih prilika i neefikasnog sistema kontrole i sprječavanje bespravnih aktivnosti u šumama. Bespravnim sječama devastirane su značajne površine šuma, naročito u privatnom vlasništvu.

Krčenje šuma je razlog da znatne površine pod šumom nestaju trajno izgradnjom puteva, dalekovoda, izgradnjom ski staza, vikend i turističkih objekata.

Odlaganje otpada u šumi, pored puteva i u blizini naselja predstavlja problem koji se negativno odražava na stanje šuma.

Zagađenje vazduha i vode izazivaju industrijska postrojenja sa neregulisanim sistemom za regulisanje emisija, saobraćaj, nekontrolisana upotreba pesticida i sl. Ovim dolazi do povećane koncentracije štetnih materija u vazduhu, zemljištu i vodi, a kao rezultat toga dolazi i do fiziološkog slabljenja stabala i konačno sušenja šuma. **Sušenje šuma** kao progresivna pojava, danas je najveći šumarski, a u mnogim zemljama i ekološki problem. Kao najvažniji uzroci destabilizacije šuma osim zagađenja ističu se klimatski ekscesi, fitopatogene gljive i insekti. Svi ovi uzroci najčešće djeluju simultano i izazivaju stresna stanja i sušenje šumskog drveća.
Očekivane **klimatske promjene** imaće za posljedicu pomjeranje određenih vegetacionih zona (tipova šuma) kako po geografskoj širini tako i po nadmorskoj visini, a kao naročito ranjive označene su četinarske vrste i vrste sa malim arealom.

Kako se šumske sastojine uglavnom nalaze na inkliniranim terenima koji su skloni **eroziji**, jedna od dominantnih ekoloških funkcija je upravo u zaštiti tih terena od erozije. Pored ispunjavanja te funkcije, ove šumske sastojine su značajne i za održavanje vodnog režima, a takođe i za obezbjeđenje sigurnog staništa – utočišta mnogim drugim vrstama koje su vezane za šumski ekosistem i zavise od njega.

Šumski putevi predstavljaju osnovnu infrastrukturu, bez koje se ne može zamisliti intezivno gazdovanje što podrazumijeva i sveobuhvatnu zaštitu šumskih kompleksa. Planirani radovi na unaprjeđivanju i korišćenju šumskog fonda zahtijevaju optimalnu i kvalitetnu putnu infrastrukturu koja omogućava smanjenje troškova radova i upotrebu savremene šumske mehanizacije i primjenu novih tehnologija u izvođenju radova.

Društveno ekonomske promjene prethodnih decenija, a naročito uvođenje koncesionog načina korišćenja šuma uticale su na šumarstvo kao privrednu granu, a posebno na stanje šuma što je imalo za posljedicu:

- pogoršanje strukture šumskog fonda,
- povećanje broja požara, bespravnih sječa i šteta po ovom osnovu,

- izostajanje ulaganja u izgradnju i održavanje šumskih puteva,
- neostvarivanje planiranih aktivnosti u šumama,
- izostajanje planiranog obima radova na gajenju i obnovi šuma,
- neracionalno korišćenje drvne mase i dr.

Na nezadovoljavajuće stanje šumskog fonda pored navedenih karakteristika koje su najvećim dijelom posledica složene ekonomsko finansijske situacije, bitno su uticali:
- česte organizacione promjene u sektoru šumarstva,
- nedostatak stručnog kadra,
- neusklađenost stanja i značaja šuma sa konceptom korišćenja šuma,
- pritisak predimenzioniranih kapaciteta primarne prerade za obezbjeđenje sirovine,
- pogrešan stav koji je dominirao u društvu da su šume prirodno bogastvo koje donosi rentu bez ulaganja,
- korišćenje privatnih šuma iznad njihove mogućnosti,
- precijenjena sirovinska uloga šume,
- previsoki intenzitet sječe u najboljim šumskim kompleksima, posebno u onim otvorenim šumskim putevima.

Šumarstvo – ciljevi i smjernice

Svim šumama treba gazdovati u skladu sa zakonskim i planskim okvirima kako bi se obezbijedilo načelio trajnosti, održivog razvoja, multifunkcionalnosti, uz očuvanje stabilnosti, prirodnosti i biološke raznovrsnosti šumskih ekosistema.

Održivo gazdovanje šumskim resursima podrazumijeva ispunjenje socijalnih, ekoloških i ekonomskih, potreba sadašnjih i budućih generacija za šumskim proizvodima i uslugama, kao što su: drvo i drvni proizvodi, voda, hrana, energija, ljekovito bilje, stanište za divljač, vezivanje ugljen-dioksida, prostor za rekreaciju i turizam, pejzaž, i dr.
Pitanje kvalitetnog upravljanja šumama je veoma kompleksna stvar. Ono zahtijeva multidisciplinaran pristup u svim fazama rada u šumarstvu dakle od kvalitetnog planiranja, razvoja sjemenske i rasadničke proizvodnje, provođenja šumsko-uzgojnih mjera sa pratećim mjerama zaštite, izgradnje i održavanja šumskih saobraćajnica, pa sve do aktivnosti sječe i izvlačenja drvnih sortimenata iz šume.

Strateški dokumenti ukazuju na neophodnost povećanja efikasnosti korišćenja posječenog drveta (unapređenje tehnologija za eksploataciju, razvoj lanca prerade drveta, korišćenje drvnog otpada i pospješivanje prelaska na naprednije vidove korišćenja biomase). Podržati napore za povećanje stepena korišćenja otpadne biomase kao energenta (pelet i slični oblici), integraciju sektora šumarstva u ruralni razvoj, naročito u kontekstu omogućavanja novih radnih mjesta u šumarstvu i drvnoj industriji i povećanja prihoda domaćinstava u ruralnom području.

Primjenom ekosistemskog upravljanja garantuje se da će aktivnosti korišćenja prirodnih resursa biti kompatibilne sa dugoročnom održivošću šuma. U obnovi šuma treba primarno da se koristi prirodno podmlađivanje, a gdje je potrebna sadnja/vještačko pošumljavanje treba da se koristi kvalitetan autohtoni sadni material. Pri tome treba da se vodi briga o zaštiti gena za komercijalne i ugrožene vrste šumske vegetacije.

Ciljevi su:
- Globalni cilj i principi upravljanja šumskim ekosistemima definisani su kroz zaštitu, očuvanje i unapređivanje stanja šumskih ekosistema, zaštitu i očuvanje genetskog fonda;
- Svim šumama gazdovati u skladu sa odgovarajućim planovima, koje treba kompletirati i koji trebaju biti zasnovani na načelima multifunkcionalnosti, održivog razvoja i očuvanja biološke raznovrsnosti, očuvanja prirodnog sastava, strukture i funkcije šumskih ekosistema;
- Neophodno je uspostaviti efikasniji sistem zaštite od požara, monitoring, kao i efikasnu sanaciju požarišta uz optimalnu otvorenost šuma i sprovođenje mjera zaštite od erozije i mjera zaštite od štetnog dejstva fitopatoloških i entomoloških faktora;

- Primjenjivati mjere njege, uzgoja i obnove šumskog fonda u planiranom obimu i u skladu sa pravilima struke. Za formiranje novih šuma na rekultivisanim površinama neophodno primijeniti preporuke struke u punom intenzitetu;
- Uspostaviti efikasan sistem kontrole i zaštite od bespravnih aktivnosti u šumama. Neutralisati pritisak profitnih aktivnosti koje rezultiraju degradacijom šuma i smanjenjem površine pod šumama;
- Efikasnije koristiti posječenu biomasu;
- Preduzeti aktivnosti ka uspostavljanju organizovanog i kontrolisanog korišćenja nedrvnih šumskih proizvoda;
- Uspostaviti multidisiplinaran pristup pri rješavanju prepoznatih potencijalnih konflikata korišćenja prostora, naročito kada je u pitanju Ljubišnja;
- Uspostaviti međunarodno priznate standarde održivog gazdovanja šumama kroz proces sertifikacije šuma;
- Posvetiti pažnju edukaciji iz oblasti šumarstva.

Lovstvo – smjernice

Smjernice se odnose na sljedeće:
- Neophodno je permanentno preduzimanje mjera u cilju održavanja, obnavljanja i postizanja broja i kvaliteta divljači prema prirodnim i drugim mogućnostima staništa. Očuvanje populacija divljači, rijetkih i ugroženih vrsta moraju da se postave kao prioritet lovnog gazdovanja;
- Potrebno je stalno ulaganje u infrastrukturu lovišta;
- Svaku vrstu divljači treba gajiti u odgovarajućim uslovima, koji zadovoljavaju osnovne životne potrebe te vrste;
- Da bi se gajenje divljači uspješno sprovodilo neophodno je osim dosta napora lovouzgajivača i stručno znanje iz ekologije i biologije divljači. Zbog toga je bitno ulagati i u stalnu edukaciju korisnika lovišta;
- Potrebno je formiranje prihvatilišta i uzgajališta krupne divljači;
- Neophodno je obezbijediti modernu opremu za potrebe monitoringa i za naučno-istraživačke djelatnosti;
- Osim prirodnog ili slobodnog uzgoja treba razmotriti i mogućnost gajenja u uzgajalištima i ograđenim lovištima. Ovaj vid gajenja nije nov u Crnoj Gori. Razvojem ovog vida gajenja postiglo bi se: Povećavanje lovne ponude i mogućnosti ulova; Stvaranje rasplodnog fonda za naseljavanje lovišta (reintrodukcija i povećavanje brojnosti) i dr.;
- Pri planiranju infrastrukturnih projekata obezbijediti bezbijedan prelazak i uvažiti standarde bezbijednosti divljači.

E. TURIZAM

Opština Pljevlja ima izuzetno prirodno i kulturno-istorijsko nasleđe koje može iskoristiti kao svoje ključne komparativne prednosti za razvoj raznih oblika turizma i turističke ponude, ali turizam se kao privredna grana u dosadašnjem periodu skoro uopšte nije razvijao.

Prirodni i ambijentalni uslovi, prirodne ljepote sa prostranstvima šuma, pašnjaka i livada pružaju sve mogućnosti za razvoj ruralnog turizma, posebno na područjima uz gornji tok rijeke Ćehotine, od izvorišta do granice sa Bosnom i Hercegovinom. Dio teritorije opštine Pljevlja, koji obuhvata kanjon rijeke Tare, duž desne pritoke Drage, nalazi se unutar granica Nacionalnog parka „Durmitor“, koji je upisan u spisak svjetske prirodne baštine UNESCO i ima veliki potencijal za razvoj ruralnog turizma.

Veliki prostor ruralnog područja je nedovoljno pokriven turističkom infrastrukturom, pogotovo u brdsko-planinskom području. Kroz određene realizovane projekte na čitavom području opštine markirane su biciklističke i planinarske staze u ukupnoj dužini od oko 250 km, što predstavlja izuzetnu osnovu za razvoj turizma zasnovanog na aktivnom odmoru u prirodi, kroz aktivnosti vožnje bicikla, pješačenja i planinarenja. Preko područja pljevaljske opštine planirani su i definisani panoramski putevi i staze za hodanje na krpljama, što će obogatiti turističku ponudu ruralnog dijela opštine Pljevlja. Velike su mogućnosti razvoja turizma u ruralnim područjima u obliku agro-turizma i

eko-turizma, što bi moglo postati dopunska ponuda u seoskim domaćinstvima. Važna karakteristika seoskih domaćinstava u pljevaljskom kraju pored kvalitetne hrane i tradicionalne kuhinje, ogleda se u očuvanoj autentične seoske arhitekture, naročito na području mjesnih zajednica Bobovo, Vrulja, Kosanica, Metaljka, Kozica, Mataruge i drugih.

Na osnovu smjernica lokalnih i nacionalnih strategija, a u skladu sa principima održivog razvoja i potencijalima za razvoj turizma, prepoznato je nekoliko lokaliteta i zona pogodnih za razvoj ruralnog, vjerskog, kulturno-obrazovnog, avanturističkog, agro-turizma, eko-turizma, sportsko-rekreativnog, zimskog, lovnog i ribolovnog i drugih vidova turizma zasnovanih na aktivnom odmoru u prirodi. Koncept razvoja turizma podrazumijeva stvaranje uslova za valorizaciju turističkog potencijala sledećih područja: Ljubišnje, Vrulje i Maoča, Đurđevića Tare, Kosanice, Bobova, Kovača, Kozice i dolina Kozičke rijeke, Ćehotine, Borovičkog i Otilovićkog jezera.

Na turističkom prostoru između Tare i Ćehotine koncept razvoja turizma podrazmijeva razvoj brojnih vidova turizma, jer je ovo jedno od najpogodnijih područja za interaktivni / komplementarni razvoj poljoprivrede i turizma i za razvoj raznih turističkih programa u seoskim naseljima u okviru agroturizma (što već daje indikativne rezultate na prostoru ekološke oaze Vrulja). Uz kanjone Tare i Drage, planina Ljubišnja ima najveću turističku vrijednost u ovoj zoni jer ima veliko šumsko i vodoprivredno bogatstvo, te za formiranje skijališta vrlo povoljne terene na sjevernim padinama.
Prostranstva na lijevoj strani Ćehotine pogoduju za razvoj više turističkih sadržaja u zimskim i ljetnjim sezonama, sportsko - rekreativni, lovno turistički, seoski, izletnički i drugi. Pored turizma ovo područje ima uslova za proizvodnju zdrave hrane, što bi u turističkoj ponudi bila značajna pogodnost. Lokacije koje imaju najpovoljnije uslove za razvoj turizma i proizvodnju zdrave hrane, kao i čistu izvorsku vodu, su: Ljubišnja, Vrulja, Đurđevića Tara, Lever Tara, Premćani, Vaškovo, Bobovo, Ograđenica, Slatina, Kosanica i dr.

Koncept razvoja turizma podrazumeva razvoj najatraktivnijih zona i lokaliteta:

- Pljevlja: vjerski, kulturni, obrazovni, poslovni i konferencijski turizam (Manastir "Sveta Trojica", lokalitet rimskog grada "Municipijum S", Husein Pašina džamija, Gradski muzej, arheološki park, industrijski park i dr.
- Planinska turistička zona Ljubišnja: eko i etno turizam, zimski skijališni, ljetnji rekreativni, planinarenje, rekreacija u prirodi, mountain-bike turizam i sl. Pored turizma, područje Ljubišnje i Podgore ima prirodne uslove za proizvodnju zdrave hrane posebno mlječnih proizvoda što bi dalo dodatni kvalitet turističkoj ponudi. Sjeverne padine Ljubišnje posjeduju skijaški potencijal u kojima se mogu trasirati alpske staze, što je pogodnost za razvoj zimskog turizma u ovoj zoni. Najatraktivnije zone za turizam na Ljubišnji ne nalaze se u područjima koja su, ili će biti, pod uticajem rudarskih aktivnosti rudnika “Šuplja stijena” u Šulama, što je povoljno sa aspekta razvoja turizma.
- Eko oaze Vrulja – Kosanica: eko – etno turizam, zimski i ljetnji, izletnički i rekreativni turizam, planinarenje i šetnje i sl. Mjesne zajednice Mataruge, Maoče i Kosanica imaju oko 2.500 stanovnika, a administrativni centar Pljevlja nalazi se na rastojanju od 25 km, što zajedno čini ljudski i kadrovski potencijal.
    - Područje Vrulje danas predstavlja netaknutu prirodu. Ruža vjetrova je povoljna, jer je orjentisana od Vrulje ka Pljevljima. Šumovito područje Vrulje prepuno je šumskih plodova, ljekobilja i oligomineralnih dubinskih voda. Poseban resurs Vrulje predstavlja nekoliko veoma izdašnih dubinskih voda. Ovo područje sa svojim značajnim prirodnim resursima, šume, livade, pašnjaci, obilje zdrave vode, očuvana prirodna sredina i bogatstvom prirodnih ljepota, ima veoma povoljne uslove za razvoj turizma, a naročito zdrave hrane, pri čemu se mora riješiti konflikt sa budućom eksploatacijom uglja u Maočkom polju, najverovatnije kroz razvoj ne samo Vrulje, već i ostalih sela i zaselaka na ovom prostoru: Borova, Podborova, Vodno, Kordovina, Gradina, Breza, kao i ostalih zaseoka ka Kosanici.
    - Kosanica se nalazi na zaravni na izlazu iz kanjona Tare, na putnom pravcu Đurđevića Tara - Pljevlja. Užu lokaciju čine prostrane livade okružene četinarskim šumama. Kosanica i šire okruženje, zajedno sa kanjonom Tare i izvanrednim prirodnim ljepotama i dobrim vezama, pruža vrlo dobre uslove za razvoj turizma: sportsko –

rekreativnog, manifestacionog i izletničkog. Područje Kosanice je, takođe, povoljno za razvoj zimsko – planinskog turizma. Skijaške staze i žičare se mogu oformiti na padinama Crnog vrha gdje postoje povoljni uslovi za skijanje. Ovo područje ima povoljne uslove za proizvodnju zdrave hrane. Međutim oskudnost izvorskih voda predstavlja ograničenje posebno za stacionarni turizam.

- Đurđevića Tara – Lever Tara: rafting – turizam, kajakaštvo, aktivni i ekstremni turizam, tranzitni turizam, vjerski, geoturizam, planinarenje i šetnje i sl. Napominje se da je uzvodni dio toka Tare ka Dobrilovini takođe uključen u zonu za rafting i kajakaštvo.
- Đurđevića Tara – Premćani – Vaškovo: eko–etno turizam, geoturizam, tranzitni turizam, izletnički turizam i sl., pri čemu se seoska gazdinstva javljaju kao specifični nosioci razvoja na prostoru tipičnih stočarskih planinskih sela i zaselaka na površi iznad kanjona Tare, sa više lokaliteta – potencijalnih vidikovaca.
- Bobovo – Slatina – Ograđenica: eko-etno turizam, geoturizam, tranzitni turizam, sa seoskim gazdinstvima, javljaju se kao specifični nosioci razvoja na prostoru tipičnih stočarskih planinskih sela i katuna na površi iznad kanjona Tare i Drage. Ovo je prostor u kojem agro – eko turizam u sprezi sa proizvodnjom zdrave hrane, ima najveće potencijale.
- Područje planine Kovač: rekreativni, zdravstveni i lovni turizam. Dobro saobraćajno dostupna zona uz voćarsko-stočarske krajeve Boljanića i Bukovice pogodna je za odmor u prirodi i organizaciju eko- etno turizma, kao komplemetarnog sa zdravstvenim i rekreativnim.
- Područje sela Kozica i Kozičke doline: obrazovni, eko-etno turizam, lov, ribolov i sl., sa seoskim gazdinstvima kao nosiocima razvoja agro turizma.

Slika 1. Put ka Zelenom borju

Slika 2. Srednjovjekovni grad Koznik

Slika 3. Kosanica

Slika 4. Selo Kozica

- Rijeka Ćehotina i ribolovni turizam: Rijeka Ćehotina ima sve predispozicije za razvoj ribolovnog turizma kao i za razvoj sportskog-rekreativnog turizma na vodi. Tok Ćehotine je raznolik, prepliću se kanjoni, gdje Ćehotina djeluje kao prava planinska brza rijeka, i luke i livadski ambijenti, gdje djeluje kao lijena pitoma rijeka. Upravo ta raznolikost omogućuje ribolovcima atraktivnost i garantuje dobar ambijentalni doživljaj. Naročito su atraktivne lokacije nizvodno od Pljevalja. Na toku Ćehotine možemo izdvojiti dva Fly Fishing revira: Rabitlje i Voloder. Atrakciju na oba revira čini to što je samo zastupljena autohtona i potpuno divlja riba, lipljen, pastrmka, riba mladica. Na oba ribolovna revira dozvoljena je samo upotreba mušičarskog alata i opreme (štap, čekrk i kanap), na jedan vještački mamac – mušicu (suva ili mokra muva, ninfa i strimer) bez kontra zaperka, po sistemu „uhvati pa pusti“

na osnovu revirske dozvole. Na Ćehotini postoji i akumulacija – Otilovićko jezero, bogato sa potočnom pastrmkom, klenom, škobaljem, ali i mladicom. Jezero je pogodno za ribolov sa obale i ribolov iz čamca.

- Gornji tok rijeke Ćehotine i meandri Ćehotine: U gornjem toku rijeke Ćehotine pronađeni su najstariji ostaci ljudskog postojanja na području Pljevalja ali i na području Crne Gore. To su tri lokaliteta pećina koje se nalaze u samom kanjonu gornjeg toka Ćehotine: Pećina pod Gospića vrhom, Mališina pećina i Medena stijena, gdje je registrovano paleolitsko nalazište, smješteno uz Ćehotinu, na prostoru između Vrulje i Ljutića. Vidikovac „Meandri Ćehotine“ se nalazi na 20 km od grada Pljevalja, na putnom pravcu Pljevlja-Vrulja, u selu Mataruge. Vidikovac „Meandri Ćehotine“ je mjesto sa kojeg se otvaraju vidici i oči se pune nestvarnom ljepotom. Uređen i sređen vidikovac sa kojeg pogled leti i šara vijugama – meandrima je tačka sa koje se sagledava sva moć i arhitektura prirode. Na rijeci Ćehotini je izgrađena vještačka akumulacija “Otilovići” koja je nastala iz potrebe pljevaljske termoelektrane radi hlađenja turbina, ali voda iz ovog jezera se koristi i za vodosnabdjevanje grada. Jezero je nastalo potapanjem jednog od najljepših kanjona na rijeci Ćehotini. Dugo je oko 11 km. Iako vještačko, uspjelo je da se uklopi u prirodni ambijent. Na jezeru je izgrađena ribolovačka staza i ribolovački dom.

Slika 5. Meandri Ćehotine

Slika 6. Otilovićko jezero

Slika 7. Kajaking na jezeru

Slika 8. Sportski ribolov na Ćehotini

- Borovičko jezero**:** Borovičko jezero se nalazi na 6 km od Pljevalja, a sa glavnog magistralnog puta Pljevlja – Đurđevića Tara je udaljeno svega 300 metara. Površina jezera je oko 22 ha, a dubine je od 1 m do 40 m. Uređenje ovog lokaliteta takođe predstavlja potencijal za razvoj ribolovnog turizma kao i za razvoj sportskog-rekreativnog turizma na vodi.

Slika 9. Borovičko jezero

Tradicionalnu seosku arhitekturu ovoga kraja karakterišu objekti stanovanja koji su urađeni u skladu sa prirodom, gdje su kuće i pomoćni objekti pravljeni od prirodnih materijala, što je sa aspekta razvoja seoskog etno turizma na ruralnom području opštine Pljevlja od velikog značaja. Postoje još relativno očuvani seoski kompleksi, građeni u tradicionalnom duhu, koji bi mogli, uz određene građevinske intervencije, da se revitalizuju i stave u funkciju turizma. Primjeri za takve očuvane cjeline su pljevaljski zaselak Kalušići u selu Bobovo, uzvišen iznad kanjona rijeke Tare, gdje su sve kuće izgrađene od drveta, od temelja do krova, kao i pljevaljsko selo Gajine gdje su kuće drugog tipa gradnje, kombinacija kamena i dizme, sa drvenim lučanim krovovima i identičnom gradnjom, koje djeluju vrlo impresivno kao grupacija kuća.

Slika 10. Katun Kalušići (Bobovo)

Slika 11. Selo Gajine

Lokacije koje imaju najpovoljnije uslove za razvoj turizma i proizvodnju zdrave hrane su: katuni i seoska područija na području Kosaničke visoravni, koja bi obuhvatila prostor od Krupica preko Kosanice do Bobova ka Šulima, kao i prostor Bukovice, odnosno, praktično sva seoska područja koja nijesu u neposrednoj blizini magistralnog i regionalnog putnog pravca. Ističe se da je ovo planinsko područje pljevaljske opštine izuzetno povoljno za proizvodnju zdrave hrane, koja može biti, ne samo sastavni dio turističke ponude, već i značajan izvozni artikal ovog kraja.

Smještajni kapaciteti u svim zonama su mogući kako u organizovanom seoskom smještaju, tako i u objektima koji se mogu izgraditi u turističke svrhe, a poseban vid sjmeštaja i odmora pružili bi seoska turistička gazdinstva u katunskim naseljima Ograđenice, Slatine, Bobova, Glibaća, Kakmuža i dr.
U gradskom naselju – Pljevlja nastaviće se aktivnosti na adaptaciji i modernizaciji postojećih hotela, kao i motela "Vodice", uz realizaciju privatnih inicijativa u izgradnji smeštajnih i ugostiteljskih kapaciteta sa višim nivoom usluga i brojnijih sadržaja ugostiteljskog i zabavnog karaktera.

Mjere za sprovođenje koncepta prostornog razvoja turizma, pored onih zakonskog karaktera vezanih za proglašenje Ljubišne za park prirode, obuhvataju planerske zahvate od uticaja na dalji razvoj turizma, što se posebno odnosi na definisanje zona naznačenih za razvoj ove oblasti i s tim u vezi

sprečavanje njihovog neplanskog korišćenja.

Kao preduslovi razvoja i turističke valorizacije ističu se: saobraćajno otvaranje i infrastrukturno opremanje i modernizacija infrastrukture, a prije svega osavremenjivanje puteva (puta Pljevlja - Slijepač most, puteva koji bi povezali naselja na padinama Ljubišnje i u široj zoni od Bobova, preko Đurđevića Tare ka Vaškovu) i turističke ponude u Pljevljima i Kosanici, gdje su urađeni prvi koraci u razvoju turizma.

Moguće je uvezivati komplekse pojedinih segmenata baštine i formirati turističke ture u odnosu na njih npr: vjerski turizam – najstariji i najznačajniji sakralni objekti – pravoslavni i islamski na području opštine Pljevlja; UNESCO baština – NP Durmitor i stećci- srednjevjekovni nadgrobni spomenici koji se nalaze na Tentativnoj listi UNESCO-a, zatim tematske ture koje se odnose na srednjevjekovne tvrđave, pećinska praistorijska staništa, antičku baštinu, mlinove i sl.

Ponuda kulturnog turizma bi bila značajno ojačana ulaganjem u razvoj starih zanata. Etno gastronomija predstavlja poseban aspekt kulturne baštine koji takođe može donijeti veliku korist turizmu. Prepoznavanje tipičnih lokalnih jela koja se pripremaju na tradicionalan način u određenim krajevima, može voditi ka njihovoj valorizaciji i uključivanju u ugostiteljsku ponudu. Potrebno je izvršiti u većoj mjeri integrisanje formiranih staza u turističku ponudu i definisanje staza poput: putevi sira, meda i sl.

Posebno se naglašava da su predviđene brojne planinarsko – biciklističke staze, kojima su ne samo interno povezane pojedine zone, već su time omogućene i međusobne veze planinskih turističkih zona Ljubišnje, Bobova – Ograđenice i Slatine, Lever Tare, Đurđevića Tare, Premćana, Vaškova i Kosanice, kao i unutrašnje veze Ljubišnje i Podgore, pobrđa oko Pljevalja i Vrulje. Naglašava se da put koji vodi ka Boljanićima i Bukovici, takođe ima specifičnu poziciju te da planinarsko – biciklistička staza duž njega može da pruži izuzetan doživljaj jer povezuje brojne tačke vidikovce ka Ljubišnji, Liscu i dalje ka jugu.

U basenu rijeke Ćehotine, pored poslovnog turizma u Pljevljima, predviđa se razvoj seoskog turizma u području Bobova, Kosanice, Ograđenice i Slatine, oslanjajući se na planinu Ljubišnju, kao i razvoj eko-oaza na potezu Kosanica – Vrulja - Mataruge.

Područje Pljevalja, sa svojim bogatstvom kulture i tradicije, običajima, istorijom, ima značajan potencijal za etnoturizam, tj. svestrano upoznavanje izuzetnih etničkih bogatstava na malom.

Slika 12. Gradski park – Motel Vodice

Za uspjeh u turističkoj privredi neophodno je zaposliti licencirane turističke vodiče. Lokalni turistički vodiči su ponekad jedini ljudi iz lokalne zajednice sa kojima turisti stupaju u kontakt. Iz tog razloga ne čudi njihov veliki značaj za sliku turističke destinacije ili lokaliteta - na osnovu njihovog ponašanja i predstavljanja gosti kreiraju utisak koji će ponijeti sa putovanja.

Agroturizam

Ovaj oblik turizma je pogodan za seoska domaćinstva koja žele da dio svoje poljoprivredne proizvodnje preusmjere na pojedinačne posjetioce za koje će spremati hranu i gotove proizvode za

konzumaciju. Na ovaj način se ublažavaju uticaji ekonomske globalizacije, urbanizacije i korporativnog agrobiznisa na manje proizvođače, a stvara se i stabilna niša za lokalne prehrambene proizvode. Takođe, na osnovu tipičnih proizvoda može se stvoriti lokalni i regionalni identitet koji bi se koristio kao alat za privlačenje novih posjetilaca. Na osnovu prepoznatljivih proizvoda na duži rok se stvara "duh mjesta" koji se dopunjuje ponosom zajednice koja nastoji da se prikaže u što boljem svjetlu.

Seoski turizam
Kao specifičan oblik turizma, seoski turizam se zasniva na načinu života seoskog stanovništva i podrazumijeva različite aktivnosti koje su za to vezane. Tako seoski turizam može uključivati boravak na farmi ili u seoskoj kući, zatim aktivnosti vezane za stare ili umjetničke zanate, sportske i kulturne aktivnosti. Vrsta aktivnosti zavisi od vrste prostora, kao i od fizičkih i ljudskih resursa.

Ekoturizam
Ekoturizam je svaki oblik turizma koji podrazumijeva boravak u očuvanoj prirodi, uz poštovanje i brigu o prirodnim resursima. On je najčešće vezan za zaštićena prirodna područja mada to nije nužno – ekoturizam može biti realizovan na svakom prirodnom prostoru gde postoji želja i volja za njegovim njegovanjem, čuvanjem i pokazivanjem drugima. Bila to rijeka ili jezero, livada, planina, ili selo, ekoturizam je oblik turizma koji povezuje prirodu, kulturu i nasleđe, i gdje se preko interakcije oni upoznaju i zauvijek pamte.

Kulturni turizam
Ovaj oblik turizma je tokom protekle decenije zabilježio veliki porast iz razloga što savremeni turisti žele da upoznaju kulturne specifičnosti zemlje, regije ili mjesta koje posjećuju. Kulturni turizam podrazumijeva kako posjete muzejima, galerijama, izložbama, tako i posjetu restoranima, koncertima, barovima i svemu onome što čini savremenu kulturu mjesta. Iz tog razloga je ovaj oblik turizma dosta složen po pitanju resursa koje obuhvata (izgrađeni objekti, nematerijalno nasleđe, duh mjesta, podkulture). Kulturni turizam je komplementaran sa svim oblicima turizma i pojedini njihovi elementi se preklapaju, što predstavlja olakšavajuću okolnost za povezivanje i kreiranje novih proizvoda.

Ključno mjesto za razvoj kulturnog turizma predstavlja lokacija novog muzeja u kome će biti predstavljena diatreta, kao i lokalitet neistraženog rimskog grada Municipijum S.

S obzirom da Pljevlja imaju dosta industriskog nasleđa, i da je opština jedinstvena u CG što se tiče industije kako aktivne tako i napuštene, pa baš to industrisko nasljeđe treba da postane polazište za razvoj kulture i kulturnog turizma, kroz dobro osmišljene programe za nekadašnje industrijske lokacije i njihovo povezivanje u dobro osmišljenje kulturne puteve. Tako da ti prostori treba da postanu novi javni prostori trgovi, gradski parkovi, i novi i javni društveni sadržaji - to jest prepoznati ih kao osnovni potencijal za budući razvoj, ali ne kao građevinska područja već kao neizgrađeni prostori u sastavu parka prirode, spomen parka i sl.

Kreativi turizam
Kreativni turizam je turizam koji posjetiocima nudi mogućnost da razviju svoj kreativni potencijal preko aktivnog učešća u iskustvima kroz koja mogu da nauče nešto novo, a koja se odvijaju na turističkim destinacijama. Vrijednost kreativnog proizvoda i kvalitet turističkog iskustva raste sa pomjeranjem od pasivne konzumacije do aktivnog razvijanja vještina, učestvovanja u kreativnom procesu i samostalnom kreiranju doživljaja. Ovaj oblik turizma se može odvijati na svim destinacijama gradskim, seoskim, planinskim, primorskim) i zahtijeva minimalne investicije, uglavnom u neopipljive (nematerijalne) elemente usluge.

Manifestacioni turizam
Ovaj specifičan oblik turizma za glavni resurs ima manifestacije različitog tipa: muzičke, pozorišne, istorijske, filmske, književne, vajarske, gastronomske i ostale. Međutim, da bi manifestacija bila uspješna, neophodno je da posjeduje elemente koji doprinose njenoj održivosti, a to su prije svega kvalitet programa, kvalitet dopunskih sadržaja i zadovoljstvo posjetilaca.

F. OSTALE PRIVREDNE DJELATNOSTI

Ostale privredne djelatnosti (građevinarstvo, trgovina i mala privreda) razvijaće se onim intenzitetom koji bude uslovljen prevazilaženjem posledica dosadašnje slabije razvijenosti svih grana privrede, osim rudarstva i energetike.

Razvoj građevinarstva će zavisiti od razvoja privrede u cjelini, odnosno od mogućnosti obezbjeđivanja investicionih sredstava domaćih i stranih investitora, kao i uključivanje na izgradnji novih privrednih i drugih objekata, kako u Pljevljima, tako i u okruženju. Realno je očekivati da će se i ova oblast razvijati invenzivnije u odnosu na dosadašnju dinamiku, i u odnosu na razvoj ukupne privrede u opštini.

Razvoj trgovine, karakterisaće stimulisanje policentričnog razvoja trgovačke mreže i privlačenje trgovinskog kapitala. U gradu Pljevlja sa preko 20.000 stanovnika, kojem gravitira i preko 30% stanovništva ruralnog područja, neophodno je izgraditi odgovarajuće trgovinske kapacitete ili trgovačko - poslovni centar, pogotovo zbog relativne izolovanosti ovog kraja od ostalog dela Crne Gore.

Na ruralnom području, sa dispreznom mrežom naselja i niskom gustinom naseljenosti nema posebnog stimulansa za razvoj ove djelatnosti. Zbog toga treba podržavati individualnu inicijativu u ovom pravcu.

Razvoj djelatnosti u okviru malih i srednjih preduzeća treba da se usmjerava u pravcu intenzivnijeg razvoja proizvodnih kapaciteta, kao i uslužnog i proizvodnog zanatstva. Drvna industrija, šumarstvo, građevinarstvo i poljoprivreda pružaju za sada, najveće mogućnosti za razvoj proizvodnih kapaciteta iz domena male privrede.

Postojeći kapaciteti drvne industrije otvaraju široke mogućnosti za umjetničko oblikovanje i preradu drveta kroz izradu suvenira, različitih elemenata za eneterijere i drugih finalnih proizvoda, kao i racionalno korišćenje otpadaka za proizvodnju peleta, briketa, i dr. Takođe, u okviru poljoprivrede postoje prirodni potencijali a i potreba za boljim snabdijevanjem stanovništva kvalitetnim prehrambenim proizvodima od mlijeka, voća, poslastičarskim proizvodima i dr.

Uslužno zanatstvo, iako znatno razvijenije od proizvodnog, ne zadovoljava zastupljenom strukturom, brojem zanatlija, kao i razmještajem zanatskih usluga.

Razvoj malih i srednjih preduzeća podrazumijeva tijesnu saradnju i kooperaciju sa industrijskim preduzećima, koja bi se odvijala u individualnim domaćinstvima, odnosno u malim pogonima izgrađenim na lokacijama u prigradskim i seoskim naseljima. Time bi se uposlila brojna nekvalifikovana radna snaga što bi uticalo na smanjenje postojećeg dispariteta u nivou razvijenosti između grada i sela i na smanjenje migracija stanovništva sa ruralnog područja.

Domaća radinost, kao samostalna djelatnost sa organizovanim tržištem ili kooperacijom sa drugim privrednim granama (tekstilna industrija npr.), ali i kao komplement turizmu i eko poljoprivredi, mogla bi se razvijati iz domena proizvodnje vunenih proizvoda – pletenina, drvodjeljstva (autohtoni muzički instrumenti), kao i u dijelu industrijske kooperacije (izrada djelova za namještaj) sa većim proizvodnim sistemima. Pored zapošljavanja dijela radne snage (naročito ženske), povećala bi se i ekonomska sigurnost domaćinstava na selu i obezbijedio još jedan dodatan turistički motiv ovog kraja.

Razvoj pojedinih privrednih oblasti, zavisiće, prije svega, i od kadrovske osposobljenosti, pri čemu važnu ulogu treba da imaju odgovarajuće obrazovne i naučno-istraživačke institucije.

3.0. PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA TEHNIČKE INFRASTRUKTURE
3.1. SAOBRAĆAJ - KONCEPT RAZVOJA SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE

Plan saobraćajne infrastrukture je predodređen konceptom saobraćajnog rješenja cjelokupne saobraćajne mreže Crne Gore predstavljene kroz Prostorni Plan Crne Gore do 2040. godine uz sagledavanje postojećeg stanja državne i opštinske saobraćajne mreže s ciljem da se obezbijedi podrška planiranom razvoju prostora Opštine Pljevlja.

Koncept razvoja saobraćajne infrastruktue je postavljen tako da se ostvari dobra prohodnost i povezanost zone zahvata plana (što je preduslov razvoja ekonomskih sektora) uz što manju povredu prostora, svođenje na najmanju moguću mjeru negativnih uticaja na životnu sredinu i povećanje saobraćajne bezbjednosti. Posebno se vodilo računa da se obezbijedi kvalitetno i racionalno korišćenje saobraćajne infrastrukture, kao i upravljanje, održavanje, rekonstrukcija i izgradnja putne mreže u cilju povećanja efikasnosti saobraćaja, poboljšanja bezbjednosti, sigurnosti i smanjenja broja saobraćajnih nezgoda. Takođe, koncept razvoja saobraćajne infrastrukture se zasniva i na uvođenju drugih vidova saobraćaja, a to su planirani sekundarni željeznički koridori: Pljevlja – Bijelo Polje i Pljevlja – Prijepolje, kao i stavljanje u funkciju aerodroma Pljevlja, što će ovom prostoru dati nove razvojne mogućnosti.

Kao osnova za izradu Izmjena i dopuna Prostorno urbanističkog plana Opštine Pljevlja poslužio je Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine, Bazna studija za potrebe izrade novog Prostornog plana Crne Gore (2019. godina), Pravilnik o kategorizaciji državnih puteva (“Sl.list CG” broj 1/2016), kao i Odluka o kategorizaciji državnih puteva (“Sl. list CG” broj 64/2019).

3.1.1. Drumski saobraćaj

Brze saobraćajnice

Prostornim planom Crne Gore do 2040. godine prepoznata su dva praavca brzih saobraćajnica koja prolaze kroz zonu zahvata PUP-a Pljevlja:

- Brza saobraćajnica Crnča - Pljevlja – granica sa Bosnom i Hercegovinom – B2
- Brza saobraćajnica Podgorica - Nikšić – Šavnik – Žabljak – Pljevlja – B4

B2 Sjeverna brza saobraćajnica (brza saobraćajnica Crnča - Pljevlja - granica sa Bosnom i Hercegovinom)

U cilju unaprjeđenja regionalne povezanosti, kako i razvoja sjevera Crne Gore, pedmetnim planom se predviđa Brza saobraćajnica Crnča – Pljevlja - Goražde, koja se od petlje Crnča odvaja od autoputa Bar – Boljare, preko Pljevalja do granice sa Bosnom i Hercegovinom. U toku je izrada Idejnog rješenja kojim će se definisati optimalna trasa uz sagledavanje tehničkih, ekonomskih, funkcionalnih, tehnoloških, prostornih i ekoloških faktora sa multidisciplinarnim pristupom projektovanju. Na grafičkom prilogu je prikazana orjentaciona trasa, a tokom izrade i revizije Idejnog rješenja moguća su značajnija odstupanja, posebno u pogledu lokacije veze sa saobraćajnom mrežom BiH.

B4 - Brza saobraćajnica Podgorica - Danilovgrad - Nikšić - Šavnik - Žabljak – Pljevlja

Ovaj putni pravac predstavlja saobraćajnu vezu zapadnog dijela Crne Gore sa autoputem, a pored toga je i u funkciji valorizacije turističkih potencijala sjevera Crne Gore.

Monteput je prepoznao značaj ove veze, te je organizovao izradu Idejnog rješenja dionice koridora brze saobraćajnice dalje ka Žabljaku i Pljevljima, sa svim potrebnim elementima za ovaj rang saobraćajnice, kako bi se definisala optimalna trasa i stvorili uslovi za izradu narednih faza projektne dokumentacije ove saobraćajnice. Na grafičkom prilogu prikazana je orjentaciona trasa koja nije obavezujuća. Obzirom da je izrada idejnih rješenja u toku sa ispitivanjem varijantnih rješenja i

definisanjem optimalnog koridora trase brze saobraćajnice na potezu od Nikšića do Pljevalja, moguće je da tokom procesa izrade i revizije idejnog rješenja dođe do promjene trase u cilju iznalaženja optimalnog rješenja koje će pomiriti tehničke zahtjeve saobraćajnice sa posebno osjetljivim područjem nacionalnog parka Durmitor i prelaska preko rijeke Tare, uzimajući u obzir specifičnost reljefa.

Prostornim planom Crne Gore data je varijanta prelaska preko rijeke Tare uzvodno od mosta na rijeci Tari sa vezom na brzu saobraćajnicu Crnča – Pljevllja u zoni Vrulje. Međutim, od obrađivača Idejnog rješenja brze saobraćajnica Podgorica - Danilovgrad - Nikšić - Šavnik - Žabljak – Pljevlja, a koji se radi nakon usvajanja PPCG, dostavljena je varijanta sa prelaskom brze saobraćajnice nizvodno od mosta na Tari, i dalje preko područja Glibaća i Kosanice do veze sa brzom saobraćajnicom Crnča – Pljevlja u zoni KO Zekavice, kao kraća varijanta, ekonomski isplatljivija i sa manje invanzivnih intervencija u zoni Nacionalnog parka Durmitor i kanjona rijeke Tare, a što je u skladu sa PPCG gdje je navedeno „Ukoliko se pri izradi Idejnih/Glavnih projekata u planiranom koridoru evidentira prirodno ograničenje koje onemogućava projektovanje, dozvoljava se odstupanje od planiranog koridora koje je potrebno za prevazilaženje ograničenja.“

Magistralni i regionalni putevi

Imajući u vidu ciljeve razvoja Opštine Pljevlja, kao i uloge koju ima putna mreža u ostvarenju istih, a s obzirom na postojeće stanje putne mreže, IID PUP-a je poseban akcenat stavljen na razvoj drumskog saobraćaja, prvenstveno iz razloga što je ovaj vid saobraćaja jedini prisutan na teritoriji Opštine.

Shodno Zakonu o putevima, javni putevi prema značaju za saobraćaj i funkciji povezivanja u prostoru su kategorisani u:
- državne puteve (autoputevi, brze saobraćajnice, magistralni i regionalni putevi) i
- opštinske (lokalni putevi, kao i ulice u naseljima).

Prostornim planom Crne Gore do 2040. godine su dati predlozi izmjena magistralnih i regionalnih puteva i PPCG do 2040. Tako, put Granica sa Srbijom - Pljevlja - Gradac – Šula (R-18) - granica sa BiH, a koji je prostornim planom imao rang magistralnog puta prekategorizacijom dionice regionalnog puta Pljevlja 2 - Đurđevića Tara u magistralni put M-6 dobija rang regionalnog puta. Regionalni put R-11 dobija rang magistralnog puta na dionici Slijapač most – Mijakovići.

Postojeći magistralni putni pravci na teritoriji Opštine Pljevlja koji se zadržavaju, prekategorišu i novi koji se planiraju su:

M - 6 Ranče (granica sa Srbijom) – Pljevlja - Đurđevića Tara - Žabljak (obilaznica) - Virak - Pošćenski kraj -Tunel Ivica – Šavnik – Jasenovo Polje;

M - Slijepač Most - Mijakovići Novi magistralni put na trasi regionalnog puta R-11. Postojeći regionalni put R- 11 Slijepač Most – Trlica od Vrulje, na krajnjem dijelu, mijenja trasu, i umjesto na dionicu Pljevlja – granica sa Srbijom (Trlica), veže se na dionicu Pljevlja-Đurđevića Tara (Kosanica) i dobija rang magistralnog puta. Dionica postojećeg puta Vrulja-Trlica dobija kategoriju lokalnog puta.

Mrežu magistralnih puteva na teritoriji opštine Pljevlja obrazuju sledeći pravci dati u narednoj tabeli.

Tabela 10. Planirani magistralni putni pravci na teritoriji opštine Pljevlja

Pravac pružanja	Orijentaciona dužina na području opštine (km)	Vrsta intervencije
M-6 dionica: Ranče (granica sa Srbijom) - Trlica - Pljevlja - Đurđevića Tara	53,3	Rekonstrukcija i dovođenje tehničkih karakteristika postojećih dionica na nivo magistralnih puteva
Pljevlja (Mijakovići) - Vrulja – gr.opštine Bijelo Polje	14,3	izgradnja
Ukupno na teritoriji opštine	**67.6**	

U planskom periodu, mrežu regionalnih puteva formiraju sledeći putni pravci:

• **R-3** Pljevlja (raskrsnica sa R-18) - Dajevića Han (raskrsnica sa R-4) - Metaljka (granica sa Bosnom i Hercegovinom) ostaje i dalje regionalnog karaktera. Potrebna je njegova rekonstrukcija da bi se poboljšale tehničko-eksploatacione karakteristike. Orijentaciona dužina na teritoriji opštine iznosi oko 35km; Nakon završetka rekonstrukcije dobija kategoriju magistralnog puta;
• **R-11** Slijepač Most – Tomaševo – Pavino Polje-Vrulja – Trlica: Izgradnjom dionice puta Vrulja-Mijakovići (veza sa M-6) put Slijepač Most-Tomaševo-Pavino Polje-Vrulja-Mijakovići dobija kategoriju magistralnog puta, dok dionica od Vrulje do Trlice dobija rang lokalnog puta;
• **R-4** Dajevića Han (raskrsnica sa R-3) - Čemerno (granica sa Srbijom);
• **R-10** Đurđevića Tara (raskrsnica sa M-6) - Mojkovac (raskrsnica sa M-2);
• **R-18** R-18 Pljevlja 1 (raskrsnica sa M-6) - Pljevlja 2 (raskrsnica sa R-3) - Gradac – Šula. U planskom periodu predlaže se produžetak regionalnog puta do granice sa BiH.;
• **R Kosanica - Glibaći - Bobovo - Slatina - granica sa BiH** - Novi regionalni put, za koji je urađen glavni projekat. Orijentaciona dužina novog regionalnog puta na teritoriji opštine iznosi oko 36km. PPCG do 2040. godine predložena je njegova kategorizacija nakon izgradnje.

Ukupna dužina planiranih regionalnih puteva na teritoriji Opštine Pljevlja je cca 125 km.

Postojeću magistralnu i regionalnu putnu mrežu je potrebno rekonstruisati u smislu eliminisanja svih kritičnih tačaka. Rekonstrukcijom je potrebno prilagoditi osovinu i niveletu puta, konstruktivne elemente, kao i širinu i nosivost kolovozne konstrukcije eksplotacionim uslovima u cilju povećanja sigurnosti i bezbjednosti saobraćaja. Na kritičnim dionicama puta potrebno je izgraditi treću traku. Putni pojas je potrebno zaštititi izgradnjom galerija, stabilizacijom kosina, dograditi sisteme za odvodnjavanje i zaštitu voda i izvesti objekte za zaštitu od buke. Takođe, neophodno je poboljšati mjere održavanja, zaštite i sanacije cjelokupne putne mreže.

Lokalni putevi

Planirani razvoj i rekonstrukcija mreže lokalnih puteva obuhvata izgradnju, odnosno dogradnju i revitalizaciju putnih pravaca prema mogućnostima i inicijativama lokalnih zajednica. Sve postojeće lokalne puteve je neophodno rekonstruisati u cilju revitalizacije i modernizacije tehničko-eksploatacionih karakteristika, kako bi se na adekatan način valorizovali ukupni potencijali područja koje lokalni putevi opslužuju (proizvodnje zdrave hrane, razvoja mini-farmi, veće brige o šumskim kompleksima, korišćenja ljekovitog bilja, afirmacije seoskog, planinskog, lovnog i vjerskog turizma i sl.).

Takođe, planom prepoznate glavne turističke lokalitete kao što su planina Ljubišnja, područje Nacionalnog parka "Durmitor", odnosno Lever Tara i Đurđevića Tara, Kosanica, rejon Bobovo – Ograđenica - Slatina i rejon Premćani – Vaškovo je neophodno mrežom planiranih lokalnih puteva povezati na mrežu državnih puteva i na taj način stvoriti preduslove za njihov razvoj.

Posmatrano po gravitacionim zonama, novi lokalni putevi čija izgradnja treba da uslijedi u narednom planskom periodu su:

Gravitaciona zona Pljevlja

- postojeći regionalni put R-11 posle izgradnje magistralnog puta dobija rang lokalnog puta
- od magistralnog puta (postojeći M-6 Sedlari) - Metaljka
- Tikava – Orlja
- Komini – Podkruša
- Milunići – Jugovo (veza L42 i L39)
- Kamensko – Crni Vrh (veza L9 i L31)
- L33 (Njivice) – Crljenice
- od M-6 (Dolinice) – Mihajlovica
- pristupni put planiranoj deponiji komunalnog otpada i njegova veza sa magistralnim putem (M-6) i lokalnim putem za Vrulju (postojeći regionalni put R-11)
- Suvi potok – Vijenac (veza postojećeg R-11, odnosno novog lokalnog sa magistralnim putem M-6)
- novi lokalni put (postojeći R-11) – Otilovići

- lokalni put L5 – Gornje selo
- lokalni put L25 – Lađana – Rovinje
- Pauče – Vrbica
- Kruševo – Planjsko brdo – Glibaći
- Hoćevina – Poljana – Orašac
- Orašac – Višnjica
- Potpeće – Njivice
- Borova – Jazišta – Vranje Brdo (Zabrđe)
- Lađana – Zaorine – Kakmuži
- Komini – Zadublje (kuće Stanića)
- Komini – Vidre (kuće Rondovića)
- Maljevac – Dragaši – Preradovići
- Borovica – kuće Ćaćića (Ljuće)
- Srdanov grob – Gajine (Gotovuša)
- Kotline – Anište (Srdanov grob)
- Jugošnica – Donje Jugovo
- Bušnje – Radeta – Brvemoca
- Bušnje – Ropoč
- Zenica – kuće Kapetanovića i Gogića
- Prodavnica Kruševo – kuće Dragaša – Gradni Brijeg
- Tikova – Rujevice – Bjelovo brdo
- Gornje Selo – Planjsko brdo
- Crljenice – Statine – Sažići
- Metaljka – Trnovice
- Tanića Brdo – Savova Lokva
- Škola Ilino Brdo – Crkva
- Kuće Mišovića – Krč – Pauče
- Put oko odlagališta pepela – Zbljevo
- Put za dopremu uglja (obodom Male Pliši)
- Korman – Tanovići
- Židovići - Gaj
- Novi lokalni put TE Pljevlja – deponija Maljevac
- Novi lokalni put u blizini graničnog prelaza Ranče kako bi mještani ovih pograničnih sela izbjegli prelazak preko graničnog prelaza
- Novi lokalni put od magistralnog puta Pljevlja-Đurđevića Tara prema planiranom skloništu za napuštene životinje

Gravitaciona zona Vrulja

- dio postojećeg puta R-11 (do Vrulje) postaje lokalni put
- od novog lokalnog puta (postojeći R-11) – do L26 (Breza)
- Mataruge – Korjen
- Ivanovo Polje – Potkrajci
- od L8 – Kordovina – Lijeska
- Podborova – Beljkovići
- nastavak puta L6 preko Tuležina do Krupica
- od novog magistralnog puta – Vodno – Gradina
- Mijakovići – Lijeska – Bratosavina
- Tulezine – Krupice
- Ravna Gora - Gradina

Gravitaciona zona Kosanica

- produžetak lokalnog puta L13 (Đureševac – Premćani – Vaškovo) izgradnjom deonice Vaškovo – Crvene Lokve (opština Mojkovac) kojim se ostvaruje direktna putna veza između opštine Pljevlja i opštine Mojkovac

- poprečna veza između puta L4 (kod naselja Krupica) i lokalng puta L13
- Lever Tara – Glibaći
- Kosanica – Zajedni Do
- Kosanica – Bitine – Palež – Glibaći
- Novi regionalni put – Ornice –postojeći M-6
- od lokalnog puta L13 – Dovolja (Premčane)
- Selac – Kuželj Brdo – Ogledac (Premćani)
- Kutuša – Crni Vrh
- veze od postojećih lokalnih puteva do naselja Kotlajići, Čuvanj, Pušonjski Do, Bujaći

Gravitaciona zona Bobovo

- Slatina – Kalušići – Ograđenica
- novi regionalni put (Meki Do) – Zasada
- Kolijevka – granica sa BiH
- novi regionalni put (postojeći lokalni L1) – Vranovina (granica sa BiH)

Gravitaciona zona Gradac

- Pliješevina – Višnjica
- lokalni put L10 – Sulica – Goli Vrh
- lokalni put L10 (Bare) – Šljuke
- lokalni put L10 – Bijedići – Šljuke
- lokalni put L10 (Lokvice) – Meljak
- lokalni put L10 (Paljevine) – Gradina
- Gradac – Podosoje – Cerovci
- Vijenac – Šula – Petine
- Rogovina – Zabrnjica
- Šula – Kljun - Vijenac
- novi magistralni put (deonica Šula – granica sa BiH) – Čestin
- Nange – Visočke
- Donja Tikova – Šljivansko
- Šljivansko – Višnjica – Zahum – Jasike
- Višnjica Perila – Višnjička dolina – kuće Bajčetića
- Lokvice – Lučića Meljak - Biljega
- novi magistralni put – Gornje Mrčevo

Gravitaciona zona Boljanići

- Gradac – Crno Brdo – Kotorac
- Vraca – Skenderovina – Prisoje
- Prosijek – Milakovci – Vis
- Boljanići - Jezero
- Metaljka – Hadžovina - granica RS
- OŠ Poblaće – Dekare - Kreća
- Poljana – Čardak
- Potkovač – Brekonja – Strahov Do – Bjeloševina
- Čitluk – Gornji Dubac – Donji Dubac
- Kolibišta - Bajovina
- Ulica – Raišići - Prijekrst
- Tvrdakovići – Sirčići – Jahovići
- Čardak – Lugovi
- Čardak - Selišta
- Kovačevići – Kržava – Mrčići – Srečanje – Rujevica
- Kržava – Stražice – Plansko – Močevići
- lokalni put L2 – Krćevine
- Rađevići – Kamenica – Strahov do
- Sokolova glavica – Vojtina sa krakom do kuća Lekića

- Sokolova glavica - Mironići

Trase planiranih lokalnih puteva je potrebno u najvećoj mjeri osloniti na postojeću mrežu lokalnih i nekategorisanih puteva. U trasiranju treba voditi računa da se ne naruše postojeće ambijentalne cjeline (šume, zemljišta visoke agrikulturne vrijednosti, prirodni rezervati, izvorišta voda, istorijske cjeline i sl.). Planirani put ne smije da postane vještačka prepreka koja remeti ustaljeni mikroklimat, tako da ekonomski faktor ne treba da bude presudan u izboru trase (npr. potrebno je prednost dati vijaduktima u odnosu na nasipe u ambijentalno osjetljivom području).

Opravdani su samo oni zahvati u terenu u smislu usjeka i nasipa koji se mogu oplemeniti i dovesti na nivo okoline. Preporuka je, gdje je moguće, trasu voditi osunčanim stranama terena. Po pravilu ovakva orjentacija je povoljnija ne samo sa aspekta geotehničke stabilnosti, već i sa stanovišta održavanja kolovoza, naročito u zimskom periodu. Jedan od bitnih elemenata o kojima treba voditi računa prilikom izbora trase je prihvatanje i evakuacija površinskih i podzemnih voda.

Lokalne puteve (postojeće i planirane) projektovati sa računskom brzinom Vr=40 km/h (izuzetno Vr=30 km/h), sa širinom kolovoza 5,5m. Prilikom projektovanja puteva moguće su izvjesne korekcije u odnosu na zadate parametre, ukoliko planirani put nije moguće izvesti po propisanim elementima zbog prostornih uslova, zaštite životne sredine, tehničkih, ekonomskih, ili drugih razloga. S obzirom da pojedine planirane zone neće u prvoj fazi realizacije ostvariti pune kapacitete, to je planom dopuštena fazna realizacija puteva. Put se u tom slučaju u prvoj fazi izvodi sa širinom kolovoza od 3.5m, sa mjestimičnim proširenjima koja će obezbijediti nesmetano odvijanje saobraćaja. Naravno, glavni projekat puta je neophodno uraditi tako da se uzdužni nagibi i situacioni plan projektuju poštujući date geometrijske parametre. U drugoj fazi kada planirana zona ostvari kapacitet koji zahtijeva veći intenzitet saobraćaja, pristupilo bi se rekonstrukciji puta u smislu proširenja kolovoza do 5.50m.

Tabela 11. Dužina planirane putne mreže

Kategorija puta	**Dužina**	
	km	**%**
Magistralni	**68**	6.60
Regionalni	125.35	12.20
Lokalni	**834**	81.20
Ukupno	**1027**	100

Dužina ukupne planirane putne mreže na teritoriji Opštine Pljevlja iznosi oko 1027 km, od čega je od čega oko 6.60 % čine magistralni, oko 12.20 % regionalni i oko 81.20% lokalni putevi. S obzirom da je na teritoriji Opštine u manjoj meri zastupljena državna putna mreža to je ovim planskom dokumentom akcenat stavljen na razvoj lokalne putne mreže koja će preuzeti ulogu saobraćajnog povezivanja svih planiranih razvojnih lokacija i njihove integracije na mrežu državnih puteva koja će dalje usmjeriti saobraćajne tokove na saobraćajnu mrežu ka centrima Crne Gore i zemalja u okruženju.

Prostornim planom Crne Gore do 2040 godine predložena je posebna kategorija puteva -turistički putevi, koji omogućavaju pristup do turističkih zona, ili atraktivnih planinskih predjela koji predstavljaju prirodni turistički motiv. Većina navedenih puteva postoji na terenu ili su prepoznati kao lokalni i nekategorisani putevi, ali ih je potrebno detaljnije analizirati i dovesti do nivoa koji omogućava bezbjedno odvijanje saobraćaja. S obzirom da se ovi putevi uglavnom pružaju u široj zoni Nacionalnih parkova ili drugih zaštićenih područja, a da im je potrebna modernizacija, potrebno je voditi računa da se oni rekonstruišu ili grade u skladu sa smjernicama za zaštitu prostora.Na teritoriji opštine Pljevlja Prostornim planom Crne Gore do 2040. godine je prepoznat turistički put Kosanica-Kraljeva Gora-Kereševo polje-Jezerac.

Napomena: Prilikom izrade projektne dokumentacije za državne i lokalne puteve, u slučajevima kada su planovima nižeg reda urbanističke parcele planirane uz ivicu kolovoza ili trotoara, moguće je elemente saobraćajnica (bankina, berma, kosina usjeka ili nasipa, potporni zid, saobraćajna oprema

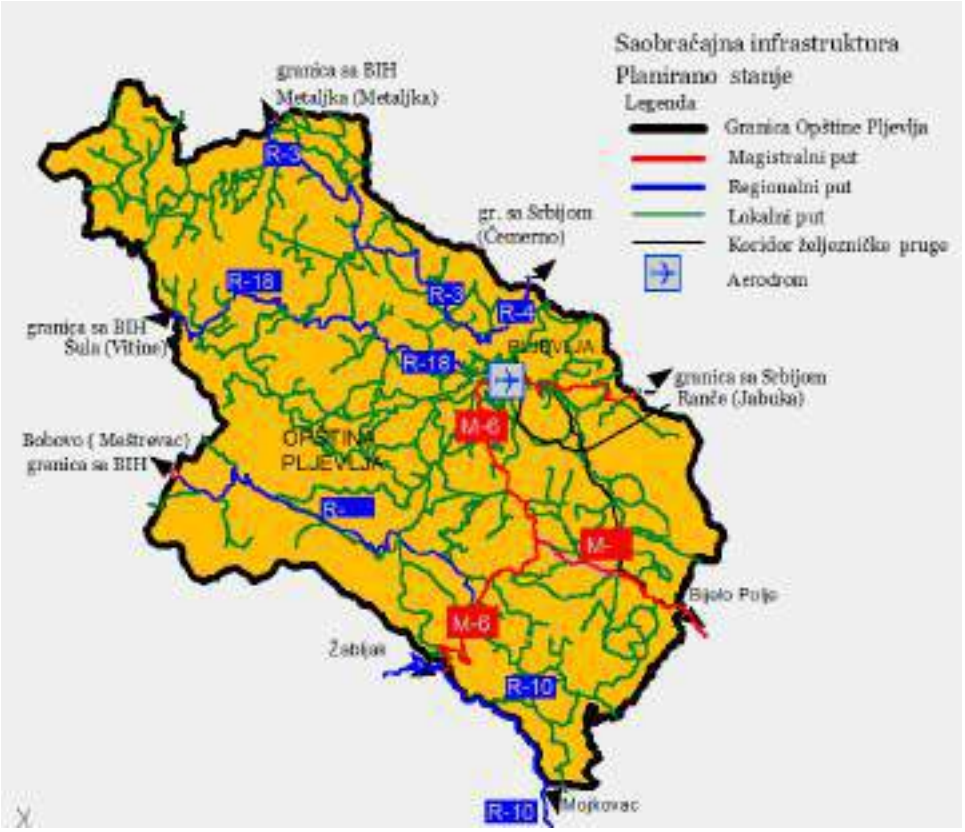
puta) projektovati i izvoditi u urbanističkoj parceli, kao privremene radove do momenta privođenja namjeni gravitirajuće urbanističke parcele, pri tome urbanistička parcela ne gubi svoje inicijalne urbanističke parametre koji su joj dati planom nižeg reda.

Granični prelazi

Granični prelaz je mjesto određeno za prelazak državne granice u drumskom, željezničkom, vazdušnom, pomorskom, riječnom i jezerskom saobraćaju. Na teritoriji Opštine Pljeva kao pogranične opštine, a u cilju nesmetanog i bezbjednog obavljanja saobraćaja sa susjednim državama, predviđeno je pet graničnih prelaza:

- Granični prelazi sa Srbijom:
  - Ranče (Jabuka)
  - Čemerno (Čemerno)
- Granični prelazi sa Bosnom i Hercegovinom:
  - Metaljka (Metaljka)
  - Šula (Vitine)
  - Bobovo

Granični prelazi moraju biti uređeni i opremljeni na način da omogućavaju bezbjedno vršenje granične kontrole u skladu sa standardima i uslovima koje utvrđuje Vlada. Područje graničnog prelaza obuhvata prostor koji je potreban za vršenje granične kontrole i drugih graničnih poslova, kako i neposrednu okolinu sa objektima koji su potrebni za nesmetano i bezbjedno odvijanje saobraćaja i za vršenje granične kontrole i drugih graničnih poslova. Izgradnju i rekonstrukciju graničnih prelaza sprovoditi u skladu sa zakonskom regulativom, propisima i standardima za ovu vrstu objekata, kao i prema uslovima nadležnog organa.

Slika 13. Plan saobraćajne infrastrukture

Javni saobraćaj

U planskom periodu potrebno je poboljšati sistem javnog prevoza putnika uvođenjem novih linija, shodno saobraćajnim zahtjevima, kao i povećanjem broja polazaka na postojećim, kao preduslov da se cjela teritorija Opštine ravnomjerno razvija. Dobro riješen sistem javnog saobraćaja može da pozitivno da utiče na razvoj seoskih i turističkih područja kao i naselja koja su prepoznata kao nosioci daljeg razvoja i najveći generatori putničkih tokova.

Autobuska stajališta je neophodno planirati u skladu zahtjevima ciljnih putovanja kao što su područne škole, mjesne zajednice i sl. Autobuska stajališta u glavnim gravitacionim centrima (Gradcu, Kosanici, Vrulji, Boljanićima, Kovačevićima, Bobovu, Šuli i Krupicama) je neophodno opremiti bar minimalnim sadržajuma.

Na magistralnim i regionalnim putevima za autobuska stajališta je neophodno obezbjediti posebne niše na kolovozu, dok na lokalnim putevima ukoliko postoje prostorna ograničenja, autobuska stajališta se mogu obilježiti na kolovozu u skladu sa važećom regulativom.

Parkiranje

Javno parkiranje van granica GUR-a nije organizovano riješeno. Nove javne parking prostore bi trebalo organizovati na odgovarajućim slobodnim površinama shodno planiranim namjenama, prvenstveno u glavnim gravitacionim centrima (Gradcu, Kosanici, Vrulji, Boljanićima, Kovačevićima, Bobovu, Šulima i Krupicama).

Parkiranje u funkciji namjene treba rješavati shodno sledećim normativima:

- Stanovanje (na 1000 m2) …….. 8 parking mjesta;
- Proizvodnja (na 1000 m2) …….. 10 parking mjesta;
- Školstvo (na 1000 m2) …….. 15 parking mjesta;
- Poslovanje (na 1000 m2 BRGP) …….. 15 parking mjesta;
- Trgovina (na 1000 m2) …….. 30 parking mjesta;
- Hoteli (na 1000 m2) …….. 15 parking mjesta;
- Restorani (na 1000 m2) …….. 60 parking mjesta;
- Sportske dvorane, stadioni (na 100 posjetilaca) …. 12 parking mjesta.

U cilju povećanja nivoa usluge u javnom prevozu s jedne strane i destimulacije korišćenja putničkih automobila za lokalna kretanja s druge strane, a sa ciljem promocije održivih vidova transporta, u ekološki osjetljivim razvojnim zonama na teritoriji Opštine Pljevlja predlaže se izgradnja parking prostora tzv. sistem *"Park and Ride".* Sistem parkiranja "Park and Ride" je potrebno organizovati na svim turističkim, zaštićenim, prirodnim i kulturnim lokalitetima sa dobrom vezom i sa ostalim vidovima saobraćaja kao što je biciklistički i pješački.

Stanice za snabdjevanje gorivom

Na teritoriji opštine Pljevlja nalaze se svega tri stanice za snabdijevanje goriva koje su locirane su u gradskoj zoni na trasi magistralnog puta M-6, dok ih na ostaloj teritiriji opštine nema.

Planom je predviđeno da stanice za snabdjevanje gorivom treba predvidjeti u rejonu sljedećih naselja: Gradac, Kosanica, Šumani, Vrulja, Šula, Boljanići, Kovačevići, Bobovo i Krupice. Sva ova naselja predviđena su kao centri gravitacije za naselja iz pojedinih djelova opštine i nalaze se na planiranim magistralnim i regionalnim putnim pravcima (izuzev Kovačevića).

Planom je takođe, omogućena izgradnja stanica za napajanje gorivom za potrebe daljinskog i tranzitnog saobraćaja na državnim putevima. Preporuka plana je da lokacije za benzinske pumpe budu na ključnim tačkama izlaska-ulaska u grad, kao što je npr. benzinska pumpa na prilaznom putu Pljevlja-Prijepolje iz pravca Pljevalja na Trlici.

Ukoliko postoje zahtjevi za izgradnju objekata ove namjene, mikrolokacije, sadržaj i kapacitet će se utvrditi kroz izradu odgovarajućeg planskog dokumenta. Uz planirane pumpne stanice moguća je izgradnja manjih servisa za motorna vozila.

Baze za održavanje puteva

U zoni zahvata IID PUP-a postoji samo jedna baza za redovno i investiciono održavanje magistralnih i regionalnih puteva. Održavanje vrši privredno preduzeće »Crnagora put« AD iz Podgorice čija se baza nalazi u gradu, dok održavanje mreže lokalnih i nekategorisanih puteva vrši privredno preduzeće DOO "Lokalni putevi".

Obzirom da teritorija opštine leži na brdsko planinskim terenima što uslovljava i kvalitet saobraćajne mreže, a u cilju održavanja prohodnosti puteva i u zimskom periodu postojeći kapaciteti neće biti dovoljni za efikasno održavanje puteva u narednom periodu kada se predviđa izgradnja nove i rekonstrukcija postojeće putne mreže. Iz tog razloga planirana je izgradnja nove baze za održavanje u Gradcu i nove baze blizu granice sa opštinom Bijelo Polje, na Kovrenu. Uz već postojeće u Pljevljima i kod mosta na Đurđevića Tari (opština Žabljak) planirane baze će omogućiti redovno i investiciono održavanje tokom cijele godine.

Osnovni sadržaj baza za održavanje puta određuje se na osnovu njihovih predviđenih aktivnosti. Najčeši sadržaji su: skladište soli, skladišta (pokrivena i otvorena), garaže za razne vrste vozila, radionica za remont, magacin rezervnih djelova, upravna zgrada, komunalni objekti, pumpe za gorivo, parking vozila, pristupni putevi baza-autoput i dr. Veličina urbanističke parcele, sadržaj i kapacitet baza za održavaje puteva će se utvrditi kroz izradu odgovarajućeg planskog dokumenta, a na osnovu realnih potreba nadležnog ministarstva kada je u pitanju održavanje državnih puteva, odnosno lokalnog organa kada je u pitanju održavanje opštinskih puteva.

Servisi za tekuće održavanje motornih vozila moguće je graditi tamo gdje se ukaže potreba ili zainteresovanost potencijalnih korisnika, a u skladu sa važećom zakonskom regulativom.

Pješački i biciklistički saobraćaj

U cilju valorizacije fantastičnih prirodnih fenomena i zona velikih turističkih potencijala kao što su zone Ljubišnje, Bobova, Lever Tare, Đurđevića Tare, Gradac, Šula, Kosanice i Vrulje, treba razvijati i realizovati mreže planinskih i panoramskih odnosno izletničkih, pješačkih, biciklističkih i jahačkih staza. Postojeća mreža pješačkih i biciklističkih staza je već markirana i uglavnom se pruža trasama postojeće mreže lokalnih i nekategorisanih puteva.

Postojeću mrežu pješačkih i biciklističkih staze neophodno je održavati, kao i prateću infrastrukturu (signalizacija, uređeni vidikovci, odmorišta, kutije sa pečatom i upisnim knjigama, skloništa, prelazi na vodotocima, uređeni vodoobjekti- česme, bunari, izvori... i zaštitna oprema).

Planiranim pješačkim i biciklistikim stazama je neophodno ostvariti veze planinskih turističkih zona Ljubišnje, Bobova – Ograđenice i Slatine, Lever Tare, Đurđevića Tare, Premćana, Šula, Gradac, Vaškova i Kosanice, kao i unutrašnje veze Ljubišnje i Podgore, pobrđa oko Pljevalja i Vrulje. Pored predloženih koridora, treba naglasiti i da put koji vodi ka Boljanićima i Bukovici, takođe, ima specifičnu poziciju te da planinarsko – biciklistička staza duž njega može da pruži izuzetan doživljaj jer povezuje brojne tačke vidikovca ka Ljubišnji, Liscu i dalje ka jugu.

Pješačke i biciklističke staze planirati sa profilima koji odgovaraju njihovoj namjeni, što će se utvrditi posebnim projektima uz poštovanje uslova zaštite prirode i životne sredine. Ove staze treba maksimalno da koriste postojeće trase, sa minimalnim zemljanim radovima i obezbjeđenim odvodnjavanjem, kako bi se sačuvalo tlo, ambijent i okruženje. Podloge pješačkih staza i parkirališta mogu biti makadamske, asfaltne, razne vrste popločanja (kamen, behaton ploče, beton-trava ploče, itd.) u skladu sa namjenom prostora gdje se grade.

Na atraktivnim lokacijama, neophodno je predvidjeti centre za izdavanje bicikla, biciklističke i planinarske opreme, kao i odgovarajući "info punkt" sa nadstrešicom i prostorom za odmor.

3.1.2. Željeznički saobraćaj

Prostornim planom do 2040. godine na teritoriji Opštine Pljevlja planiran je koridor sekundarne željezničke pruge:

- Pljevlja - Bijelo Polje - Berane - Peć (alternativa: Pljevlja-Prijepolje).

Najveći dio robnih tokova područja Opštine Pljevlja usmjeren je na magistralni put Ranče (granica sa Srbijom) - Trlica - Pljevlja - Đurđevića Tara. Imajući u vidu veliki privredni potencijal i planirani razvoj opštine nameće se rješenje povezivanja Pljevalja sa željezničkom prugom Beograd - Bar.

Povezivanje Pljevalja sa prugom Beograd – Bar imalo bi poseban društveno – ekonomski značaj za brži razvoj ovog područja jer bi uticalo na bolji i veći stepen iskorišćenja značajnog prirodnog bogatstva uz smanjenje transportnih troškova robnih tokova i mogućnost da Pljevlja postanu saobraćajno pretovarni punkt za čitavo gravitaciono područje sjevernog dijela Crne Gore.

U tom cilju, godine 1982. urađen je Elaborata o društveno – ekonomskoj opravdanosti izgradnje železničkog priključka Pljevalja na prugu Beograd – Bar od strane Centra za istraživanje i projektovanje OOUR Stdije i istraživanja u saobraćaju iz Beogada. Ovim elaboratom analizirana su varijantna rješenja pruge Pljevlja – Prijepolje i Pljevlja – Priboj. Elaborat je prednost dao izgradnji pruge Pljevlja – Prijepolje kako sa ekonomskog i tako i sa tehničkog aspekta. Na grafičkom prilogu je prikazana trasa pruge Pljevlja – Prijepolje koja je prenešena iz Elaborata o društveno – ekonomskoj opravdanosti izgradnje železničkog priključka Pljevalja na prugu Beograd – Bar.

Iako se u strategiji razvoja železnice od 2017. do 2027. godine ne spominje železnički pravac Pljevlja – Prijepolje, ovim planskim dokumentom se daje mogućnost povezivanja Pljevalja na železničku prugu Beograd – Bar kod Prijepolja, što je kao potencijal razvoja prepoznala i Bazna studija za potrebe izrade novog Prostornog plana Crne Gore, a što će takođe predstavljati osnovu za dodatne analize i izradu planske dokumentacije kojom bi se vrednovala opravdanost i usvojio model integracije Pljevaljskog basena na mrežu železničkog saobraćaja do izrade nove strategije razvoja železničke pruge nakon 2027. godine.

Prema Prostornom planu Crne Gore do 2040. godine definisan je koridor železničke pruge Pljevlja – Ravna Rijeka (Bijelo Polje). Preliminarnu analizu koridora uradio je Građevinski fakultet u Podgornici, Institut za građevinarstvo, 2006. godine. Preliminarnom analizom je izvršeno poređenje dvije varijante pruge Pljevlja – Ravna Rijeka i Pljevlja – Mojkovac. Prostornim planom Crne Gore do 2020. godine definisan je koridor železničke pruge Pljevlja – Ravna Rijeka (Bijelo Polje). U međuvremenu, urađena je Prethodna studija opravdanosti i idejno rješenje za varijantu V 1.7 pruge Pljevlja – Bijelo Polje (Ravna Rijeka) – Berane – granica sa Kosovom, iz septembra 2013. godine. Navedenom Studijom opravdanosti razmatrano je 7 varijanti Idejnog rješenja za dio Pljevlja – Bijelo Polje. Usvojena je Varijanta V 1.7 koja ima oko 56 km i prolazi kroz: Pljevlja (Otilovići) – Dubočica – Kalipolje – Kovren – Mahala – Stolovača – Bijelo Polje.

Ovim planskim dokumentom se zadržavaju oba koridora sekundarne železničke mreže:

- Pljevlja – Bijelo Polje (Ravna Rijeka);
- Pljevlja – Prijepolje.

Prije konačnog opredjeljenja na koji način i gdje će se Pljevlja vezati na železničku prugu Beograd – Bar, neophodno je uraditi detaljnu plansku i projektnu dokumentaciju gdje će se izvršiti analiza varijantnih rješenja ne samo sa aspekta tehničkih karakteristika i ekonomskih prednosti već i na osnovu sinteznog prikaza svih postojećih i planiranih namjena, zaštićenih područja, posebno osjetljivih predjela, zona eksplatacije uglja i drugih sirovina, vodoizvorišta, uticaja na infratrukturu i slično. Razrada položaja trase predmetne železničke pruge, kroz izradu tehničke dokumentacije, u narednom periodu treba da bude prioritet jer je ona jedan od bitnih preduslova za investiciona ulaganja.

3.1.3. Vazdušni saobraćaj

Prostornim planom do 2040. godine na teritoriji Opštine Pljevlja je planirana izgradnja aerodroma za rekreativno i sportsko letenje.

Za potrebe određivanja lokacije budućeg aerodroma na teritoriji Opštine Pljevlja, Institut Saobraćajnog fakulteta iz Beograda je izradio studiju „Tehnička dokumentacija – lokacijska dokumentacija aerodroma i heliodroma Pljevlja“ u okviru koje su za dvije predložene lokacije analizirani topografski, meteorološki, navigacioni, građevinski, saobraćajni, ekološki uslovi kao i usklađenost sa postojećom planskom dokumentacijom, a Tehnogradnja doo iz Pljevalja u saradnji sa Građevinskim fakultetom iz Beograda, Generalno rješenje aerodromaskog kompleksa. Na bazi

toga, a uz ispunjenje uslova propisanih međunarodnim i domaćim propisima i standardima iz ove oblasti, Obrađivači su na osnovu sprovedene i prikazane analize lokacijskih uslova zaključili da su na obje predložene lokacije ispunjeni uslovi za lokaciju aerodroma i heliodroma.

PUP-om Pljevlja iz 2011. godine je za lokaciju budućeg aerodrom predložena lokacija na Potrlici kota 810 što je zadržano i ovim planskim dokumentom. Na lokaciji Potrlica predviđeno je i lociranje heliodroma za VFR letenje (pravila letenja u uslovima spoljne vidljivosti) helikoptera po danu. Planom se daje mogućnost proširenja lokacije za aerodrom i van zahvata GUR-a, ukoliko analiza u planskoj dokumentaciji detaljnijeg nivoa pokaže opravdanost.

Studijom „Tehnička dokumentacija – lokacijska dokumentacija aerodroma i heliodroma Pljevlja“ je razmatrana i lokacija Kosanica kao još jedan prostor u oblasti Pljevalja koji bi davao neke mogućnosti za heliodrom. Analizama je utvrđeno da lokacija omogućava izgradnju letelišta za helikoptere uz postojeći put Pljevlja – Lever Tara.

Osim analiziranih i predloženih lokacija Potrlica i Kosanica, u cilju bolje integracije prostora i povećanja nivoa turističke usluge na čitavom prostoru Opštine, treba ispititi mogućnosti razvoja heliodroma i na sljedećim lokacijama:
• selo Bukovica
• naselje Šula
• naselje Kovačevići
• naselje Bobovo
• selo Crljenice.

3.2. HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA

3.2.1. Snabdijevanje vodom

Potrebne količine
Za planiranje glavnih objekata vodovodnog sistema potrebno je gledati znatno dalje od kraja planerskog perioda. S tim u vezi usvojene su sledeće pretpostavke:
- max. broj stanovnika (korisnika) u dužem vremenskom period: N=30 000
- specifična potrošnja (stanovništvo+ostalo): q_{spec}= 180 l/st/dan[1]
- gubici: 30%
- koeficijent dnevne neravnomjernosti: $K_{max,dn}$= 1.3
- koeficient časovne neravnomjernosti: $K_{max,h}$= 1.6
- industrijska potrošnja u danu maksimalne potrošnje (bez količina za tehn. procese): 40 l/s

Na osnovu prethodnog dobijaju se sledeće vrijednosti ukupne maksimalne dnevne i časovne potrošnje:
$Q_{max,dn}$=30000*180/24/3600*1.3*1.3+40= 145.63 l/s ~ **150l/s**
$Q_{max,h}$= $Q_{max,dn}$*1.6= **240 l/s**

Izvorišta
Potrebne količine se mogu obezbijediti iz postojećih izvora snabdijevanja (min izdašnost 260 l/s, odnosno 210 l/s bez Breznice), pa se usvaja koncept korišćenja postojećiih izvorišta. Planirano je maksimalno korišćenje izvorišta sa kojih se voda do korisnika doprema isključivo gravitacionim putem (Odžak, Jugoštica), dok se preostale količine obezbjeđuju iz akumulacije Otilovići.

Dugoročno, iz razloga opisanih u analizi stanja, na izvorište Breznica se ne može računati. Smanjenjem gubitaka i izgradnjom objekata vodosnabdjevanja stvoriće se pretpostavke da se vodozahvat Breznica koristi kao rezerva sistema ili u potpunosti izbaci iz upotrebe.

<u>Izvorišta:</u>
Izvor „Potpeć“.....Qmin=35 l/s

[1] Predlog norme potrošnje iz Bazne studije PPCG do 2040

Izvor “Jugoštica“..... Qmin= 5 l/s
Akumulacija „Otilovići“.....Qmin= 170 l/s
Izvor Breznica .....Qmin=50 l/s (rezerva)

U cilju sanitarne zaštite neophodno je uspostaviti sve zone sanitarne zaštite za sva izvorišta, kako bi se obezbijedila sanitarna ispravnost vode. Prvi korak u tom smjeru u skladu sa važećim propisima je izrada Glavnog projekta zona sanitarne zaštite.

Posebna napomena: Akumulacija „Otilovići“ je veoma značajno izvorište (u kritičnim hidrološkim uslovima najznačajnije) za snabdijevanje vodom stanovništva u Pljevljima, i svih ostalih potrošača kojima je potrebna voda kvaliteta pijaće vode. Ova akumulacija skoro da nema alternativu i od interesa je da Pljevlja sačuvaju ovu vodu za svoje trajne potrebe. Određene namjene koje se planiraju u zoni sliva akumulacije "Otilovići" iziskuju poseban tretman kroz izradu odgovarajuće dokumentacije (vidjeti poglavlje „Ekološki konfliktne namjene sa aspekta zaštita voda”).

Dovodni cjevovodi
Planirana je izgradnja novog glavnog dovoda sirove vode Odžak (Potpeć) – Pliješ (paralelnom uz postojeći), koji će omogućiti spergnuto funkcionisanje oba cjevovoda do momenta kada se steknu uslovi da sadašnji cjevovod zbog dotrajalosti bude napušten. Uz trasu novog dovodnog cjevovoda planirana je i izgradnja povrtanog cjevovoda od postrojenja Pliješ prema Odžaku u dužini od oko 7700m, kako bi se sadašnjim u budućim korisnicima na ovom potezu obezbijedila prečišćena voda.

Takođe, planirana je i rekonstrukcija postojećeg dovodnog cjevovoda Jugoštica – Bogiševac. Kroz izradu tehničke dokumentacije potrebno je sprovesti odgovarajuće hidrauličke i druge analize kojim će se definisati optimalne karakteristike cjevovoda (prečnik, materijal itd.).

Sprovođenjem gore navedenih aktivnosti obezbijeđuje se sigurnost snabdjevanja i maksimalna iskorišćenost raspoloživih količina vode koje do potrošača dolaze gravitaciono, te time smanjuje i utrošak električne energije.

<u>Dovodni cjevovodi:</u>
Odžak – Pliješ.....Q=125 l/s
Jugoštica – Bogiševac.....Q=45 l/s
Podpliješ – Pliješ.....Q=170 l/s

Rezervoari
Planirano je povećanje rezervoarskog prostora u niskoj N i visokoj zoni V1, na lokacijama u blizini postojećih rezervoara, koje se može izvoditi fazno.

Takođe, planirana je izgradnja novog rezervoara Bogiševac V3 na koti iznad 900 mnm za snabdijevanje potrošača na lokaciji "Dolovi IV", tj. potrošača nove visinske zone V3 (iznad kote 860 mnm). U grafičkom dijelu prikazana je orijentaciona lokacija, a tačna će biti definisana u skladu s rezultatima specijalističkih provjera i istraživanja za potrebe izrade investiciono tehničke dokumentacije.
Napajanje ovog rezervoara predviđeno je priključkom na dovodni cjevovod sirove vode sa izvorišta Jugoštica.
<u>Rezervoari</u>
Pliješ N .....V=3000 m3
Pliješ V1.....V=3000 m3
Bogiševac V2.....V=1200 m3
Bogiševac V3.....V=100 m3

Tretman vode za piće
U cilju riješavanja problema kvaliteta vode za piće, kao trenutno najurgentnijeg, predviđena je rekonstrukcija postojećeg PPV Pliješ za tretman voda iz Odžaka, te izgradnja novih postojenja PPV Pliješ 2 (tretman vode iz akumulacije Otilovići) i PPV Breznica. S obzirom da su radovi PPV Bogiševac kojim se tretira voda za potrošače visoke zone V2 u toku, neracionalno je razmatrati

riješenja zajedničkog tretmana vode sa Jugoštice za potrebe korisnika u zonama V2 i V3. Shodno tome, kao optimalno, predviđa se rješavanje problema kvaliteta vode za potrošače buduće visinske zone V3 kroz izgradnju novog PPV Bogiševac V3 na lokaciji budućeg rezervoara. Alternativna opcija je prepumpavanje tretirane vode iz rezervoara Bogiševac V2, što bi zahtjevalo izgradnju nove pumpne stanice i utrošak el. energije.

Postrojenja za prečišćavanje vode
PPV Pliješ Postojeće (izvorska voda)
PPV Pliješ Novo (voda iz akumulacije)
PPV Bogiševac V2
PPV Bogiševac V3
PPV Breznica

Distributivni sistem
Velike visinske razlike uslovljavaju podjelu distribucionog sistema naselja u sledeće zone:
- nisku, do kote 785 mnm
- visoku 1, od 785 do 820 mnm
- visoku 2, od 820 do 860 mnm
- visoku 3, preko 860 mnm

Planirane aktivnosti u vezi sa distributivnim sistemom opisane su u urbanističkom dijelu plana.

Seoski vodovodi
Snabdijevanje vodom seoskog stanovništva treba poboljšati unapređenjem postojećih i izgradnjom novih seoskih vodovoda. S obzirom na kvalitet dostupnih podataka, u ovom momentu je nemoguće definisati konkretna riješenja, već se daju osnovne smijernice za naradni period.

Kao prvi korak neophodno je sprovesti terenska istraživanja i prikupiti podatke o svim postojećim, ali i potencijalnim izvorištima vode za piće (tačna lokacija, izdašnost, kvalitet vode i sl.), te za njih uspostaviti zakonom propisane zone sanitarne zaštite. Potrebno je prikupiti i podatke o svim postojećim vodovodnim sistemima, te sve prikupljene podatke uvezati u katastar seoskih vodovoda.

Nakon faze prikupljanja podataka, potrebno je izvršiti analizu stanja i definisati mogućnosti i prioritete razvoja. U tom smislu, na osnovu podataka iz popisa 2011., prioritet bi trebalo dati izgradnji novih sistema za snabdijevanje stanovništva u naseljima Mataruge, Kozica, Pušanjski Do, Ljutići, Potkovač, Orlja, Bobovo, Glisnica, Kosanica, Premćani i Kakmuži. Pri izgradnji novih, ali rekonstrukciji postojećih seoskih vodovoda, potrebno je striktno poštovati zakonske procedure (Odluka o vodosnabdijevanju seoskog područja Opštine Pljevlja Sl. list CG-opštinski propisi br. 37/2009 i 3/2018), koje se odnose na izdavanje vodnih akata.

Uporedo sa prethodnim aktivnostima neophodno je riješiti problem upravljanja i održavanja izgrađenih vodovoda. Prema ranije pomenutoj lokalnoj regulativi, seoskim i lokalnim vodovodima upravljaju investitori, neposredno ili preko Odbora za upravljanje vodovodom. S obzirom da investitori uglavnom nemaju stručne i druge kapacitete, kojim bi se obezbijedilo uredno održavanje sistema (posebno hlorisanje i redovna kontrola ispravnosti vode za piće), predlaže se da obavezu upravljanja i održavanja preuzmu gradska preduzeća. U vezi sa prethodnim posebnu senzibilnost treba imati pri određivanju cijena ovih usluga imajući u vidu da je većina seoskih vodovoda izgrađena kroz sopstveno učešće mještana, te da bi značajniji dodatni nameti doprinjeli daljem raseljevanju seoskog stanovništva.

3.2.2. Prikupljanje i tretman otpadnih voda

Rješenje otpadnih voda aglomeracije Pljevlja obuhvata separacioni sistem kanalizacije kojim će se prikupljena fekalna otpadna voda dopremati do centralnog PPOV u Židovićima i ispustiti u Ćehotinu, dok će se atmosferske vode ispuštati u rijeke Breznicu i Ćehotinu uz odgovarajući tretman po potrebi (taložnici, separatori ulja itd.). Mjere su usvojene uzimajući u obzir i Plan upravljanja komunalnim otpadnim vodama Crne Gore 2020-2035 (2019).

Kapitalni objekti sistema za upravljanje otpadnim vodama aglomeracije Pljevlja su završeni (glavni gradski kolektor i PPOV), te je fokus u narednom periodu na unaprjeđenju problematične kolektorske mreže, čime bi se stvorili preduslovi za normalno funkcionisanje izgrađenog gradskog PPOV u Židovićima. Problematika kolektorske mreže aglomeracije Pljevlja detaljnije je razmatrana u urbanističkom dijelu plana.

S obzirom da je Vezišnica najzagađenija rijeka Crne Gore- zvanični izveštaji Agencije za zaštitu životne sredine (komunalnim otpadom i industriskim otpadom), potrebno je problem tretmana otpadnih voda rješavati ugradnjom uređaja za prečišćavanje otpadnih voda (bioprečišćivača).

S obzirom na veoma nisku gustinu stanovništva, problem tretmana otpadnih voda van aglomeracije Pljevlja potrebno je rješavati ugradnjom malih uređaja za prečišćavanje otpadnih voda (bioprečišćivača i sl.) ili konvencionalnih septičkih jama (ne rupa za infiltraciju). Kod postojećih, ali i novih objekata neophodno je pojačati inspekcijski nadzor kako bi se smanjio broj septičkih jama koje nisu u skladu sa tehničkim standardima i ispuštanje voda van propisanih standarda.

Problem tretmana otpadnih voda rešavati ugradnjom uređaja za prečišćavanje otpadnih voda (bioprečišćivača), na prostoru Zaštitne zone PPPN NP Durmitor, budućeg Parka prirode "Ljubišnja" , budućeg Parka prirode "Gornji tok Ćehotine", budućeg Spomenika prirode Gradski park u Pljevljima, manastirskog kompleksa i dr.
U oblasti industrijskih otpadnih voda potrebno je obezbijediti smanjenje unosa zagađenja iz industrijskih postrojenja potpunom primjenom Zakona o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, kao i primjenom najboljih raspoloživih tehnologija (BAT) ili najboljih dostupnih tehnika koje ne iziskuju prekomjerne troškove (BATNEC) sa ciljem:

- da se gdje je to moguće, prečišćena otpadna voda vrati u recirkulaciju,
- da otpadne vode na svim ispustima u recipijent ispunjavaju standarde predviđene zakonskom regulativom Crne Gore i
- da se preko monitoringa prati kvalitet otpadnih voda na svim ispustima.

Za sve potencijalno nove izvore zagađenja industrijskim vodama neophodna je izrada odgovarajućih studija kojim bi se utvrdio karakter industrijskih otpadnih voda i predvidjela rješenja u skladu sa gore navedenim ciljevima, uz poštovanje ekoloških standarda i zakonskih procedura.
Što se tiče postojećih izvora industrijskih otpadnih voda konstatuje se sledeće:

- Tretman industrijskih voda TE Pljevlja će se riješiti kroz projektat ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja, za koju je izdata i građevinska dozvola na osnovu postojećih planskih rješenja (DPP za Termoelektranu Pljevlja - Sl. list CG-opštinski propisi br. 38/16).
- Tretman otpadnih voda Rudnika uglja (PK Potrilica) će se vršiti na postojećem taložniku do momenta njegovog eventualnog izmještanja na novu lokaciju u okviru odlagališnog prostora. U zavisnosti od karakteristika efluenta po potrebi izgraditi sekundarni sistem prečišćavanja (koagulacija i flokulacija ili filtracija i dr.).
- Za problem tretmana rudničkih voda iz jama rudnika Šuplja Stijena nisu urađene odgovarajuće studije koje bi definisale najpovoljnija i najisplativija rješenja, te njihova izrada predstavlja prioritet. Orijentacion lokacija budućeg uređaja data je u grafičkom dijelu.

Za sve postojeće i buduće objekte tretmana otpadnih voda primarno je uspostaviti kvalitetan monitoring. Najcelishodnije bi bilo da se poslije prečišćavanja, odnosno prije ispuštanja otpadnih voda u recipijent postavi automatska monitoring stanica za mjerenje količine i praćenja kvaliteta otpadnih voda na osnovu karakterističnih pokazatelja definisanih relevantnim pravilnikom. Na automatskoj mjernoj stanici treba da se vrše mjerenja, zapis na odgovarajući medij i prenos podataka do centra za upravljanje tretmanom otpadnih voda uz obradu navedenih kvantitativno – kvalitativnih karakteristika otpadne vode i pohranjivanje prikupljenih i obrađenih podataka.

3.2.3. Vodotoci

U cilju zaštite od poplava planirana je regulacija rijeke Ćehotine na potezu Ševari-Židovići. Trasa u najvećoj mjeri prati postojeće korito.

Takođe, predviđeno je ponovno izmještanje ranije izmještenog dijela korita rijeke Ćehotine (Durutovići–Velika Pliješ), kako bi se stvorili preduslovi za nastavak eksplatacije uglja na površinskom kopu "Potrlica". Vodonepropusni kanal kojim bi se preusmjerila rijeka Ćehotina je planiran kroz odlagališni prostor kopa od pozicije brane "Durutovići" do mosta kod postojećeg slapišta izlaznog portala tunela Velika Pliješ. Trasu treba voditi po materijalu koji je već duže vrijeme odložen, tj. kod koga je proces konsolidacije u većoj mjeri izvršen. Orijentaciona trasa novog korita data je u grafičkom dijelu, dok će se finalna trasa odrediti kroz dalju razradu tehničke dokumentacije. Planiranim izmještanjem korita Ćehotine prestaje uloga brane "Durutovići" i stvara se mogućnost iskorišćenja njenog potencijala za proizvodnju električne energije.

Pored zahvata na rijeci Ćehotini planirana je i regulacija najnizvodnijeg dijela rijeke Vezišnice i preostalih neregulisanih djelova toka rijeke Breznice (zone Ada-Milet bašta i Podlipe).

Mjerodavan protok, koji je potrebno koristiti za dimenzionisanje objekata regulacije na gore navedenim dionicama, predstavlja protok povratnog perioda jednom u 1000 godina ($Q_{0,1}$%), osim u slučaju da se tehno-ekonomskim analizama pri izradi tehničke dokumentacije neka druga vrijednost utvrdi kao optimalna.

Za ostale regulacione radove mjerodavan protok usvojiti zavisno od karaktera branjenog područja.

U slučaju eksploatacije uglja u Maoču neophodna je derivacija rijeke Maočnice prema Vezišnici, kako bi se sanitarno štitila akumulacija Otilovići.

U sklopu problematike vezane za vodotoke treba navesti još i to da je u skladu sa Zakonom o vodama potrebna izrada katastra ugroženih područja koji sadrži podatke o poplavnim zonama, sa zonama rizika, erozivnim područjima i štete na ugroženim područjima. U slučajevima gde bujični tokovi ugrožavaju naselja i nanose druge štete treba uraditi dokumentaciju za saniranje bujičnih tokova i izvršiti realizaciju prema prioritetima.

3.2.4. Prioriteti realizacije hidrotehničke infrastrukture

Prioriteti u realizaciji hidrotehničke infrastrukture su:

1. Uspostavljanje zona sanitarne zaštite izvorišta;
2. Izgradnja novog postrojenja na Pliješi za preradu vode iz akumulacionog jezera;
3. Povećanje rezervoarskog prostora visoke zone V1;
4. Izgradnja glavnog dovodnog cjevovoda brdo Pliješ – grad „Visoka" i „Niska" zona;
5. Rekonstrukcija dovodnog cjevovoda Jugoštica – Bogišević;
6. Kompletiranje SCADA sistema za nadzor i upravljanje vodovodnog sistema;
7. Podjela vodovodnog distributivnog sistema na reone radi kontrole sistema, detekcija i sanacija većih oštećenja i rekonstrukcija distributivne mreže po prioritetima;
8. Izgradnja glavnog dovodnog cjevovoda Odžak-Pliješ;
9. Izgradnja/rekonstrukcija kanalizacione mreže u slivu kolektora Kožarska (desni i lijevi krak);
10. Proširenje kanalizacionog sistema na naselja Komini, Korman, Radosavac i Gorijevac;
11. Izradnja atmosferske i fekalne kanalizacione mreže u skladu sa standardima i propisima za ovu oblast, u cilju omogućavanja rada PPOV;
12. Regulacija korita Ćehotine i Breznice u gradskom području.

3.2.5. Hidroenergetika

Izgradnja srednjih i velikih hidroelektrana na Ćehotini, nije planirana važećim PPCG do 2020. god., niti Strategijom razvoja energetike u Crnoj Gori do 2030. god.

S druge strane, Strategija upravljanja vodama Crne Gore do 2035. godine, i Bazna studija PPCG do 2040. zaključuju da je optimalano iskorišćenje hidropotencijala Ćehotine kroz izgradnju HE Gradac i HE Milovci. Pored toga, Plan upravljanja vodama na području dunavskog sliva (2021) naglašava sledeće: "*Od mnogih zamišljenih hidroelektrana u Crnoj Gori, samo šest ima razumne šanse za primjenu. Tri su smještene duž rijeke Ćehotina, dvije na rijeci Lim i jedna na rijeci Piva/Komarnica"*.

Stav o 3 HE na rijeci Ćehotini odnosi se na HE Gradac, HE Mekote i mHE Otilovići, dok varijanta sa izgradnjom HE Milovci nije razmatrana, jer "*bi ovo rešenje zahtijevalo sporazum između dvije države."*

Na osnovu prethodnog jasno je da važeća dokumenta na državnom nivou nisu dala konkretna riješenja, ali da se nije ni odustalo od realizacije postojećih varijantnih rješenja. Shodno prethodnom, ovim planom nije predviđena izgradnja srednjih i velikih HE, ali se zone potrebne za realizacuju svih varijantnih riješenja moraju zaštititi kako se ne bi ometalo ili poskupilo iskorišćenje hidropotencijala u budućnosti. Ukoliko se kroz državne planove i programe razvoja ukažu opravdane potrebe i mogućnosti za korišćenje hidropotencijala Ćehotine kroz izgradnju hidroelektrana, ovakve inicijative i aktivnosti pratiće izrada odgovarajuće studijske i investiciono – tehničke dokumentacije.

Tabela 12. Karakteristike HE na Ćehotini (varijante 2 i 2b)

Naziv HE	**Tip**	**Deriv.**	**KNU**	**Qsr**	**Qinst**	**Hb**	**Hn**	**Ni**	**Egod**	**Vk**
			(mnm)	**(m3/s)**	**(m3/s)**	**(m)**	**(m)**	**(MW)**	**(GWh/g)**	**(hm3)**
HE Gradac	Deriv.	4.0	742	12.56	38	78	70	23	65.5	85
HE Mekote	Deriv.	6.2	657	15.39	38	74	62	26	70.6	74
Varijanta 1 Ukupno								**49**	**136**	**159**
HE Gradac	Deriv.	3.8	742	12.56	38	85	77	25	72	85
HE Milovci	Pribr.	-	650	17.18	50	119	117	50	150	386
Varijanta 2 Ukupno								**75**	**222**	**471**
HE Gradac	Deriv.	3.8	742	12,56	38	85	77	25	72	85
HE Milovci	Pribr.	-	650	17,18	100	119	117	100	153	386
Varijanta 2b Ukupno								**125**	**225**	**471**

U oblasti malih hidroelektrana predviđena je izgradnja mHE Otilovići i mHE Durtovići koja bi podrazumijevala korišćenje viška vode koja sada slobodno otiče iz postojećih akumulacija.

Izgradnja mHE Otilovići uz postojeću branu prepoznata je Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, na osnovu čega je i izdat odgovarajući koncesioni akt (2021). Tehnička dokumentaciju urađena je na nivou Idejnog projekta (2001).

Mala HE Durutovići planirana je kao kratko derivaciono postrojenje (locirano oko ~400 m nizvodno od postojeće brane) koja bi radila u taktu sa mHE Otilovići. Generalni projekat mHE Durutovići (2023) definiše osnovne karakteristike objekta.

Prethodno pomenuta tehnička/studijska dokumentacija treba da predstavlja osnovu za dalju razradu projektne dokumentacije u cilju pronalaženja najoptimalnijeg rješenja. Prezentovana rješenja iz ove dokumentacije treba preispitati na bazi produženog hidrološkog niza i prilagoditi aktuelnoj tehničkoj/zakonskoj regulativi, dodatnim podlogama i zahtjevima. S tim u vezi napominje se da je akumulacija Otilovići višenamjenskog tipa, te da ostali korisnici (gradski Vodovod, Termoelektrana, Šumsko industrijski kompleks, Rudnik uglja itd.) imaju prioritet u korišćenju ovih voda.

Tehničko rešenje planiranih mHE treba da obezbedi optimalno korišćenje akumulacija bez narušavanja postojećeg vodnog režima, bez ugrožavanja postojećih objekata, kao i najveću moguću zaštitu životne sredine.

Shodno zaključcima iz Bazne studije PPCG do 2040. izgradnja ovih, ali i drugih mHE za koje istraživanja pokažu da je korišćenje hidropotencijala rentabilno i ekološki prihvatljivo (npr.: Voloder, Kozička rijeka, Paleški potok, Gotovuška rijeka i dr.), moguća je isključivo uz poštovanje sledećih opštih kriterijuma:

a) mHE se ne mogu graditi na mjestima koja su planirana za realizaciju srednjih i većih HE.

b) Ne smiju se graditi na vodotocima koji zbog svojih hidrografskih, morfoloških, hidroloških i ekoloških odlika predstavljaju područja koja potencijalno treba staviti pod neki vid ekološke zaštite, u skladu sa obavezom koja proističe iz konvencije NATURA 2000.
c) Kanjoni i riječne doline koje su poznate po ambijentalnim vrijednostima ne smiju se vizuelno 'zagađivati' i devastirati cjevovodima koji se ne rijetko pričvršćuju na stjenske formacije kanjona, ili se vode otvoreno kraj vodotka.
d) Garantovani ekološki protok koji se ostavlja u vodotoku mora se tako odrediti da obezbjeđuje uslove za opstanak i razvoj vodenih biocenoza. Treba ga određivati tako da bude veći u toplom dijelu godine, kada su veće potrebe biocenoza, zbog procesa reprodukcije.
e) Moraju se predvidjeti funkcionalni objekti za nesmetan prolaz riba do zona mrijesta (riblje staze).
f) Pri vođenju trasa kanalskih derivacija mora se voditi računa o tome kako će divljač savlađivati tu prepreku na svojim migracionim putevima. Kosine kanalskih derivacija treba da budu tako riješene (nagib kosina, orapavljenje kosina na mjestima prelaza) da divljač može da savlada takvu prepreku.

3.2.6. Ekološki konfliktne namjene sa aspekta zaštite voda

U objekte koji se nalaze u okviru ekološki konfliktnih namjena spadaju:
a) fabrika cementa u Otilovićima,
b) željeznička pruga Pljevlja – Slijepač most,
c) otvoreni kopovi uglja u Otilovićima, Maočama, Matarugama.

Ovi objekti su locirani u slivu akumulacije Otilovići na rijeci Ćehotini iz koje Pljevlja dobijaju značajan dio količina za snabdijevanje stanovništva vodom, što je i prepoznato kroz važeću zakonsku regulativu[2]. Za akumulaciju Otilovići, kao izvorište, nisu definisane i uspostavljene zone sanitarne zaštite u skladu sa relevantnim pravilnikom[3], ali je na osnovu sadržaja pravilnika izvjesno da će cjelokupan sliv minimalno biti obuhvaćen zonom zaštite III u kojoj se zabranjuje:
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvalitet vode.

Prema ranije važećim propisima čitav tok rijeke Ćehotine uzvodno od Durutovića (uključujići i akumulaciju), svrstan je u A1, S, K1 klasu, tj. najvišu klasu kvaliteta vode, dok važeća regulativa[4] za „površinske vode ili njihove djelove gdje se prosječno uzima više od 100 m3 vode za piće dnevno" zahtijeva:
- dobro hemijsko stanje;
- rezultate koji ne pokazuju pogoršanje u odnosu na rezultate iz prethodne godine za supstance koje se ispuštaju u površinske vode u značajnim količinama, a koje bi mogle uticati na stanje vodnog tijela;
- rezultate za supstance iz stava 2 alineja 2 ovog člana koji ukazuju da voda nakon procesa obrade ispunjava propisane zahtjeve.

Pored toga, završena je Studija zaštite gornjeg toka Ćehotine (od brane "Otilovići" do mjesta Krakalice na ušću Kozičke rijeke) kojom se predviđa da se ovo područje proglasi za Park prirode.

[2] Odluka o određivanju izvorišta namijenjenih za regionalno i javno vodosnabdijevanje (javnim vodovodom) i utvrđivanju njihovih granica ("Službeni list Crne Gore", br. 036/08 od 10.06.2008, 143/21 od 31.12.2021)
[3] Pravilnik o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u tim zonama ("Službeni list Crne Gore", br. 066/09 od 02.10.2009)
[4] Pravilnik o načinu i rokovima utvrđivanja statusa površinskih voda ("Službeni list Crne Gore", br. 025/19 od 30.04.2019)

Postoji dovoljno razloga da se sumnja da bi navedeni objekti u slivu mogli ugroziti kvalitet površinskih i podzemnih voda, te ugroziti akumulaciju kao izvorište vode za piće. Treba imati u vidu da, pored postojećih ekoloških problema, kroz novo planiranje ne bi trebalo povećavati ekološke probleme i zagaditi još i preostale resurse vode. Izrazita koncentracija antropolpškog faktora u slivnom području teško može biti bez posledica.

Kako je ranije naglašeno akumulacija „Otilovići“ je u kritičnim hidrološkim uslovima najznačajnije izvorište za snabdjevanje vodom Pljevalja. Na osnovu dostupne dokumentacije u ovom trenutku nije moguće definisati alternativno izvorište kojim bi se zadovoljile potrebe snabdijevanja grada. U smislu pokušaja obezbjeđenja altetrnativnog rješenja u narednom periodu potrebno je istražiti sva potencijalna izvorišta na ovom području, prvenstveno izvore koji se javljaju u zoni izdanskih voda sliva Tare: od Premćana i Brajkovače prema Tepcima i Ograđenici, kao i sliva rijeke Ćehotine.

3.3. ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Zahvat Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Pljevlja obuhvata sljedeće izgrađene elemente prenosne elektroenergetske infrastrukture:

• TS 400/220/110 kV “Pljevlja 2” (Kalušići) 2x400MVA + 1x125MVA,
• TS 110/35 kV “Pljevlja 1” (Židovići) 1x40MVA + 1x20MVA,
• DV 400kV RP 400kV “Ribarevina” – TS “Pljevlja 2” (dužina 54,8km),
• DV 400kV “Čevo - Pljevlja 2” (na teritoriji Opštine Pljevlja je u završnoj fazi izgradnje),
• DV 220 kV TS “Mojkovac” – TS “Pljevlja 2” (dužina 81,6km; u CG 44,9km),
• DV 220 kV TS “Pljevlja 2” - rasklopište HE "Bajina Bašta",
• DV 220 kV TS “Pljevlja 2” - TS "Požega",
• DV 220kV TS “Pljevlja 2” - Piva (HE “Piva ”) br. 264 (dužina 49,8km, komplet u CG),
• DV 220kV TS “Pljevlja 2” - Piva (HE “Piva ”) br. 265 (dužina 49,6km, komplet u CG).

Ovi dalekovodi su izgrađeni sa elementima i parametrima za vodove naponskog nivoa 220kV, sa izuzetkom stubova na dionici izmještanja i usklađivanja sa deponijom pepelišta i šljake Maljevac i to samo u dužini od oko 3,2km (2,6km vod 265 i 0,6km vod 264), ukupno samo 12 stubova sa elementima vodova naponskog nivoa 400kV. I na ovim dionicama izolacija na dalekovodima je za vodove naponskog nivoa 220kV.

Dalekovodi koji su u kontaktnoj zoni Plana ili su unutar zone zahvata Plana dio su međunarodne interkonekcije, a DV 220 kV 264 i 265 predstavljaju vezu HE ”Piva” na rijeci Pivi sa prenosnom mrežom “CGES”-a, i od vitalnog su značaja za sigurno funkcionisanje EES Crne Gore i njihovo beznaponsko stanje dovelo bi u pitanje stabilnost EES.

Osnovni izvori snabdijevanja električnom energijom područja Opštine Pljevlja su razvodno postrojenje TS 400/220/110 kV "Pljevlja 2" (Kalušići) 2x400MVA+1x125MVA smješteno u krugu TE "Pljevlja", odnosno trafostanica TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ ("Židovići") 1x40MVA+20MVA.
Razvodno postrojenje TS 400/220/110 kV "Pljevlja 2" je povezano sa dva dalekovoda 220 kV (urađena za 400 kV) sa HE "Piva" (br. 264 i br. 265), zatim sa dalekovodom 220 kV sa TS "Požega", dalekovodom 220kV sa rasklopištem HE "Bajina Bašta", dalekovodom 400kV sa rasklopištem 400kV RP "Ribarevina", kao i DV 220kV sa TS „Mojkovac“.

Razvodno postrojenje TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ je povezano sa TS 110/35 kV "Pljevlja 1" („Židovići“) sa dalekovodom 110 kV. Pored ove veze, TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ ("Židovići") je povezana i sa dalekovodima 110 kV sa sistemom BiH (TS „Čajniče“) i Srbije (HE „Potpeć“) i koji služe kao rezervno napajanje ove trafostanice. DV 110kV TS „Pljevlja 1“ – TS „Čajniče“ je izgrađen kao 110kV, ali radi pod naponom 35kV.

TS „Pljevlja 1“ smještena je na lokalitetu Židovići, i povezana je sa sistemom BiH DV 110kV (35kV) „Pljevlja 1 – Čajniče“ (ukupna dužina 25,8km, u CG 20,8km – 110kV dalekovod koji radi pod 35kV

naponom) i sa sistemom Srbije DV 110kV (TS „Pljevlja 1“ – HE „Potpeć“). Takođe je povezana sa TS „Pljevlja 2“ preko DV 110kV.

• DV 110 kV TS “Pljevlja 1” - HE "Potpeć",
• DV 110 kV TS “Pljevlja 1” - TS "Čajniče" (radi pod naponom 35kV) (dužina 25,8km, u CG 20,8km),
• DV 110 kV TS “Pljevlja 1” - TS "Pljevlja 2" (dužina 2,8km, komplet u CG),
• DV 110 kV TS “Žabljak” - TS "Pljevlja 1" (radi pod naponom 35kV) (dužina 38,5km, komplet u CG).

Sa TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ ("Židovići") se napajaju sve trafostanice 35/10 kV, koje pokrivaju teritoriju Opštine Pljevlja i kojih ima 8 (osam) ukupne snage 38,5 MVA, kao i trafostanica 35/10 kV na Žabljaku. Dalekovod DV “Pljevlja 1 – Žabljak” je izrađen za napon 110 kV, a trenutno se koristi kao 35kV. Dalji razvod se vrši preko trafostanica 10/0,4 kV, koje pokrivaju teritoriju Opštine Pljevlja.

Na lokaciji zahvata PUP-a “Pljevlja” se nalaze sljedeći elektrodistributivni objekti naponskog nivoa 35kV:
• DV 35 kV : TS 35/10 kV “Gradac” – TS 35/10 kV “Šula”,
• DV 35 kV : TS 35/10 kV “Guke” – TS 35/10 kV “Mataruge”,
• DV 35 kV : TS 35/10 kV “Odžak” – TS 35/10 kV “Kosanica”,
• DV 35 kV : TS 110/35 kV “Pljevlja 1” – TS 35/10 kV “Gradac”,
• DV 35 kV : TS 110/35 kV “Pljevlja 1” – TS 35/10 kV “Guke”,
• DV 35 kV : TS 110/35 kV “Pljevlja 1” – TS 35/10 kV “Volođa”,
• DV 35 kV : TS 35/10 kV “Šumani” – TS 35/10 kV “Odžak”,
• DV 35 kV : TS 35/10 kV “Guke” – TS 35/10 kV “Mataruge” – “T” spoj TS 35/0,4 kV “Otilovići”,
• DV 35 kV : TS 35/10 kV “Odžak” – TS 35/10 kV “Kosanica” – “T” spoj TS 35/0,4 kV “Mijakovići”,
• DV 35 kV : TS 110/35 kV “Pljevlja 1” – TS 35/10 kV “Velimir Jakić (Vektra)”,
• DV 35 kV : TS 110/35 kV “Pljevlja 1” – TS 35/6 kV “Šumani”,
• DV 35 kV : TS 35/10 kV “Šula” – TS 35/10 kV “Crkvičko polje”,
• TS 35/10 kV “Gradac“ (1x2,5 MVA),
• TS 35/10 kV “Guke“ (2x4 MVA),
• TS 35/10 kV “Kosanica“ (1x2,5 MVA),
• TS 35/10 kV “Mataruge“ (1x2,5 MVA),
• TS 35/10 kV “Odžak“ (1 MVA),
• TS 35/10 kV “Šula“ (2,5+5 MVA) – trafo od 2,5MVA je neispravan duži niz godina,
• TS 35/10 kV “Volođa“ (4+8 MVA),
• TS 35/10 kV “Vektra Jakić“ (1x2,5 MVA),
• TS 35/6 kV “Šumani“ (1x4 MVA),
• TS 35/6 kV “Tvrdaš“ (2x8 MVA),
• TS 35/6 kV “Potrlica“ (2x10 MVA),
• TS 35/0,4 kV “Otilovići“ (160kVA),
• TS 35/0,4 kV “Mijakovići“ (100kVA),
• 10 kV dalekovodi do pripadajućih transformatorskih stanica 10/0,4 kV i
• Transformatorske stanice 10/0,4 kV sa pripadajućim NN mrežama.

S obzirom da će rast potrošnje električne energije i snage u planskom periodu do 2030.godine imati trend koji će biti u rasponu od 1,5-2,5% godišnje, u skladu sa tim planira se i razvoj elektroenergetske infrastrukture.

Da bi elektroenergetski sistem u budućnosti pratio ekonomski i populacioni razvoj područja potrebno je sledeće:
1.Prenosni sistem dograditi tako da području obezbjeđuje sigurnost u snadbijevanju;
2.Distributivni sistem dograditi i rekonstruisati tako da se pored sigurnosti isporučuje i kvalitetna električna energija.

Polazeći od strateških opredeljenja planira se revitalizacija, modernizacija i izgradnja novih transformatorskih objekata i mreže, kao i povećanje stepena pokrivenosti područja opštine električnom energijom. Realizacija ovih opredjeljenja podrazumijeva smanjenje tehničkih i

netehničkih gubitaka u distributivnoj mreži, bolje održavanje sistema, podizanje nivoa naplate usluga i drugo. Predviđa se izgradnja i zamjena sledećih elektroenegetskih objekata u planskom periodu:

Period do 2030.god.
1.Zadržava se postojeća mreža 400, 220 i 110 kV.
2.Ugradnja novih dalekovoda 400, 220 i 110 KV vrši se u skladu sa postavkama Prostornog plana Crne Gore do 2020.godine i Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2030.godine.
3.Izgradnja DV 400kV „Čevo – Pljevlja“ (na teritoriji Opštine Pljevlja) – nalazi se u završnoj fazi izgradnje.
Dalekovod se od Njegovuđe do Kosanice gradi kao dvosistemski dalekovod (DV 400kV „Čevo – Pljevlja“ + DV 110(35) „Brezna – Žabljak“), a od Kosanice dalje prema Pljevljima dalekovodi idu nezavisno jedan od drugog svojim trasama kao (DV 400kV „Čevo – Pljevlja“ i DV 110(35)kV „Pljevlja – Žabljak“).
4.Izgradnja DV 400kV „Pljevlja 2 – Bajina Bašta - Višegrad“.
-Izgradnju novog dalekovoda 2x400kV „Pljevlja 2 – Bajina Bašta - Višegrad“ (crnogorski dio do granice) dužine cca 15km.
-Izgradnju i opremanje dva nova 400kV dalekovodna polja u TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“.
5.Izvesti radove na rekonstrukciji i proširenju TS 110/35 KV „Pljevlja 1“ (»Židovići«). Ovaj projekat obuhvata radove na rekonstrukciji i proširenju TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ u okviru lokacije postojeće trafostanice. Projekat proširenja podrazumijeva izgradnju i kompletno opremanje dva dalekovodna polja, spojnog polja i mjernog polja.
6.Potrebno je izgraditi novu TS 35/10 kV „Volođa“ snage 2x8MVA u neposrednoj blizini postojeće TS koja se ukida (sa čijom realizacijom se već započelo).
7.Na gradskom području mrežu 10kV rješavati na principu »otvorenih prstenova« a na seoskom području trafostanice napajati u tzv. »T« spoju.
8.Na urbanim područjima mrežu 1 kV rješavati kablovski, a na seoskom području vazdušno.
9.Mrežu trafostanica dopunjavati prema potrebama, kako za domaćinstva, tako i za ostale potrošače.
10.Imajući u vidu rast instalisane snage, uslovljen izgradnjom novih privrednih objekata, koji zahtijevaju kvalitetno i sigurno napajanje električnom energijom, u navedenom planskom periodu potrebno je izgraditi centar za upravljanje elektroenergetskim sistemom.

Potrebno je ažurirati i osavremeniti katastar podzemnih instalacija, uvođenjem računarske tehnologije obrade sa pratećom bazom podataka i odgovarajućom opremom, koja bi uz zakonsku regulativu definisala prava i obaveze uključenih subjekata.

Period poslije 2030.godine
Sve ono što nije realizovano iz programa u periodu do 2030.god. realizovati u narednom periodu.
U skladu sa porastom potrošnje električne energije graditi novu električnu mrežu i zamjenjivati staru i dotrajalu kojoj je prošao vijek trajanja.

3.4. ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA

Polazeći od definisanih opštih ciljeva, principa i osnovnih strateških pravaca, definiše se prostorni koncept razvoja elektronske komunikacione infrastrukture na teritoriji Opštine Pljevlja, odnosno sljedeći pojedinačni ciljevi i zadaci:

-U oblasti fiksne telefonije-

- Stvaranje preduslova za građenje novih elektronskih komunikacionih čvorova na lokacijama na kojima se ukaže potreba za istim;
- Građenje nove ili proširivanje postojeće elektronske komunikacione infrastrukture u djelovima Opštine Pljevlja, gdje god se za tim ukaže potreba, posebno u djelovima grada u kojima je elektronska komunikaciona infrastruktura nedovoljno izgrađena ili nije uopšte građena u proteklom periodu.
- U odnosu na ranije izgrađenu vazdušnu telekomunikacionu mrežu, Opština Pljevlja, odnosno njeni organi nadležni za sprovođenje planskih rješenja, u dogovoru sa zainteresovanim operatorima,

vlasnicima takve infrastrukture, gdje god je to moguće, treba da insistiraju na potpunom eliminisanju vazdušnih trasa i njihovoj zamjeni sa podzemnim kablovskim trasama.

U odnosu na postojeće stanje, ciljeve i zadatke, koncept i strateški koncept razvoja, predviđeno je da se unutar zone obuhvata planskog dokumenta PUP Pljevlja, u skladu sa planiranim predloženim saobraćajnim rješenjima magistralnih i regionalnih saobraćajnica, kao i dijela lokalnih saobraćajnica, izgradi nova elektronska komunikaciona kanalizacija za potrebe elektronske komunikacione infrastrukture, sa 4 PVC cijevi 110mm.
Takođe se predviđa i izgradnja novih kablovskih okana unutar posmatrane zone.
Cjelokupna kanalizacija za potrebe elektronske komunikacione infrastrukture, koristla bi se za provlačenje kablova korisnika prostora, odnosno planiranih objekata, ili od strane različitih operatora elektronskih komunikacija koji za tim iskažu interesovanje.
Na taj način, u odnosu na situaciju koja se trenutno dešava na tržištu elektronskih komunikacija u Crnoj Gori, korisnici iz posmatrane zone bi bili na kvalitetan način opsluženi različitim vrstama elektronskih komunikacionih servisa (telefonija, prenos podataka, TV signal i dr.).
Pri planiranju broja PVC cijevi u novoj kanalizaciji, moraju se u obzir uzeti podaci o saobraćajnoj infrastrukturi i gradjevinskim površinama, te o aktuelnim trendovima u izgradnji savremene elektronske komunikacione infrastrukture.
Kanalizacioni kapaciteti omogućavaju dalju modernizaciju elektronskih komunikacionih mreža, bez potrebe za izvođenjem naknadih građevinskih radova, kojima bi se iznova devastirala tada postojeća infrastruktura.
Ukupna dužina planirane kanalizacije sa 4 PVC cijevi 110mm iznosi oko 220000 metara, a planirana je i izgradnja 3100 novih kablovskih okana sa lakim poklopcima.
Trase planirane elektronske komunikacione kanalizacije potrebno je, što je moguće više, uklopiti u trase trotoara ili zelenih površina, jer se u slučaju kad se kablovska okna rade u trasi saobraćajnice ili parking prostora, moraju ugraditi teški poklopci sa ramom i u skladu sa tim uraditi i ojačanje okana.
Elektronsku komunikacionu kanalizaciju koja je planirana u okviru planskog dokumenta, kao i kablovska okna, izvoditi u svemu prema važećim propisima u Crnoj Gori i preporukama bivše ZJ PTT iz ove oblasti.

Realizacijom navedenih ciljeva stvorili bi se preduslovi za razvoj pristupnih elektronskih komunikacionih mreža, korišćenjem novih tehnologija, prije svega baziranih na optičkim kablovima, a posebno na područjima na kojim trenutno ili nije, ili je nedovoljno izgrađena elektronska komunikaciona infrastruktura, a sve u cilju obezbjeđivanja korišćenja svih elektronskih komunikacionih servisa na cijelom prostoru Opštine Pljevlja.

Izgradnjom nove ili proširenjem postojeće elektronske komunikacione infrastrukture duž međunarodnih, regionalnih i magistralnih puteva, stvorili bi se preduslovi za kvalitetnije i sigurnije elektronsko komunikaciono povezivanje, kako sa drugim opštinama, tako i sa zemljama iz okruženja, u ravni prenosa.

-U oblasti mobilne telefonije-

Relativno dobra pokrivenost teritorije Opštine Pljevlja baznim stanicama i solidna izgrađenost linkovskih veza, što su podaci dobijeni od strane operatera i nadležne Agencije, značajan su resurs, koji omogućava dalji razvoj mobilne telefonije na području Opštine Pljevlja.
Uvođenje novih 5G tehnologija i usluga u mobilnoj telefoniji i veoma brzi tehnooški napredak u ovoj oblasti, zahtijeva znatno gušće raspoređene bazne stanice nego što je to sada slučaj, kao i određene tehnološke promjene i zamjenu opreme na postojećim baznim stanicama.

U vezi s tim, neophodna je izgradnja većeg broja novih baznih stanica, kao i potreba da se do svih elektronskih komunikacionih čvorišta dovedu optički kablovi.

U ovoj fazi prostornog planiranja, tj. PUP-a, a to u ovom momentu čak i nije potrebno, niti je to tehnološki moguće, potpuno precizno definisati tačne lokacije za nove bazne stanice, prvenstveno u dijelu implementacije 5G mobilnih mreža, jer one prevashodno zavise od potreba provajdera takvih

usluga i rezultata mjerenja nivoa signala, kao i od zahtjeva za realizaciju konkretnih projekata na određenom području opštine, tako da je za očekivati da će se u narednom periodu pojaviti veliki broj zahtjeva mobilnih operatora, u ovom smislu.
Takvim zahtjevima mobilnih operatera lokalna uprava Opštine Pljevlja treba da izađe u susret.

-U oblasti radio difuzije-
U oblasti radio difuzije, potrebno je izvršiti potpunu digitalizaciju prenosa u Opštini Pljevlja, u skladu sa strategijama koje su usvojene na tom polju.

-U oblasti pružanja usluga interneta i širokopojasnih servisa-

U oblasti pružanja usluga interneta i širokopojasnih servisa, potrebno je nastaviti sa realizacijom povećanja dostupnosti usluga i povećanjem broja korisnika širokopojasnog pristupa, kako u dijelu fiksne tako i u dijelu mobilne telefonije (5G tehnologija), u skladu sa usvojenim strategijama u ovoj oblasti.
-Izgradnja tzv. "opštinskog elektronskog informacionog sistema"-

Posebnu pažnju posvetiti izgradnji posebnog, tzv. "opštinskog elektronskog informacionog sistema", koji treba da bude okosnica i ključna podrška razvoja budućeg informatičkog društva i elektronske uprave.

Ovaj elektronski informacioni sistem treba da poveže sjedište Opštine Pljevlja sa svim lokacijama od bitnog interesa za opštinsku upravu kao što su: komunalna preduzeća, razni opštinski sekretarijati, MUP CG, Direkcija za nekretnine, elektronski komunikacioni operateri, turistički operateri, zdravstvene ustanove, školske ustanove i sl.

Za funkcionisanje ovog sistema potrebna je dobra i savremena elektronska komunikaciona infrastruktura, a najkvalitetnije rješenje je da se sva sjedišta navedenih državnih organa, javnih preduzeća i sl., povežu optičkim kablovima.

Kako većina nabrojanih ustanova i preduzeća ima sjedište u užem jezgru Opštine Pljevlja, to je moguće iste ekonomično povezati optičkim kablovima u vlasništvu opštine, jer bi realizacija mreže optičkih kablova bila i tehnološki i ekonomski isplativa.

Izgradnjom opštinskog elektronskog informacionog sistema, na ovaj način, i njegovim centralizovanim povezivanjem na internet putem veze sa velikim propusnim opsegom, ostvarit će se ekonomičan i pouzdan opštinski informacioni sistem koji bi povezao navedene subjekte u različite sisteme na nivou Opštine Pljevlja, odnosno na nivou Crne Gore i integrisao ih u jedinstveni opštinski ili državni informacioni sistem.

Na ovaj način se, poštujući navedene smjernice i mjere za primjenu Prostornog urbanističkog plana, stvaraju preduslovi da se na lak i efikasan način izvrše sva dalja proširenja elektronske komunikacione infrastrukture na teritoriji Opštine Pljevlja, a takođe sa na jednostavnij i racionalniji način vrši eksploatacija i održavanje postojećih i planiranih kapaciteta elektronske komunikacione infrastrukture.

3.5. TERMOENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Termoenergetska infrastruktura u Pljevljima je konceptualno planirana na sledeći način:

3.5.1. TE Pljevlja nakon realizacije projekta Ekološke rekonstrukcije

TE Pljevlja nakon realizacije projekta Ekološke rekonstrukcije postaje proizvođač toplotne energije.

Ekološka rekonstrukcija TE Pljevlja je projekat koji garantuje stabilnost rada TE Pljevlja kao baznog izvora električne energije i cjelokupnog energetskog sektora Crne Gore, kao i budućeg baznog i rezervnog izvora toplotne energije. To je najvažniji projekat iz oblasti zaštite životne sredine na teritoriji Pljevalja koji je započet 2019. godine izradom projektne dokumentacije, a sastoji se iz više cjelina i to su:

- Odsumporavanje
- DeNOx (otklanjanje azotnih oksida)

- Postrojenje za preradu otpadnih voda
- Startna kotlarnica
- Rashladni toranj
- Transport pepela i šljake
- Prigušivači buke
- Daljinsko grijanje grada

Nakon završene ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja potrebno je postići:

- smanjenje emisija NOx ≤ 150 mg/Nm^3 (suvi, 6% O2)
- smanjenje emisija SOx ≤ 130 mg/Nm^3 (suvi, 6% O2)
- smanjenje emisija HCl ≤ 5 mg/Nm^3 (suvi, 6% O2)
- smanjenje emisija HF ≤ 3 mg/Nm^3 (suvi, 6% O2)
- izgradnju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda
- izgradnju novog rashladnog tornja
- izgradnju prigušivača buke
- izgradnju sistema za unutrašnji transport pepela, šljake i gipsa do silosa
- izgradnju izmjenjivača toplote za daljinsko grijanje grada 2X22MW
- izgradnju startne kotlarnice kao rezervnog izvora toplote 2X16MW

Odustajanjem od koncepta koji je bio zastupljen u dosadašnjoj prostorno planskoj dokumentaciji, kao i u DPP-u TE Pljevlja da je II Blok TE Pljevlja bazni i rezervni izvor toplote za Toplifikaciju Pljevalja, je započeta fazna realizacija projekta Toplifikacije Pljevalja. TE Pljevlja će transformacijom turbine iz kondenzacione u toplotnu postati prvi proizvođač toplotne energije ovog kapaciteta na teritoriji Pljevalja i cjelokupne Crne Gore.
Vlada Crne Gore je 26.01.2023.godine donijela Odluku kojom je utvrđen javni interes za realizaciju projekta “Toplifikacija Pljevalja, za čista i topla Pljevlja”, radi zaštite zdravlja građana Pljevalja.

Izgradnja izmjenjivača toplote za daljinsko grijanje grada 2X22MW

Tip postojeće turbine je K-210-130-3, snage 234,3 MW električne energije, a turbinska jedinica elektrane radi u kondenzacionom režimu. Tokom zastoja u remontu 2009. godine, izvršena je rekonstrukcija cilindra niskog pritiska, što je omogućilo povećanje originalne radne snage sa 210 MW turbine. Parna turbina je iz Rusije, proizvođač je „LMZ“ iz Sankt Peterburga, a sadašnji naziv joj je „SILOVIE MAŠINI“. Sa postojeće turbine se planira ne regulisanim oduzimanjem pare obezbjediti 10MW toplotne energije za I fazu Toplifikacije Pljevalja. Projekat regulisanog oduzimanja pare sa postojećeg turbinskog postrojenja ili nabavka novog turbinskog postrojenja sa pripremljenim reguilisanjem oduzimanja pare kroz pojekat modernizacije TE Pljevlja, će obezbjediti 44MW toplotne energije za II fazu Toplifikacije.

Izgradnja toplotno izmjenjivačke stanice podrazumjeva i sistem kondenzata, parovoda i cjevovoda, regulacionu i zaštitnu potporu i cjelokupnu pumpnu stanicu za cirkulaciju mrežne vode unutar zatvorene cirkulacione petlje primarne distributivne mreže sistema daljinskog grejanja.

Izgradnja startne kotlarnice kao rezervnog izvora toplote 2X16MW

Na koti + 0,00 m planirana su 2 parna kotla sa pregrijačima pare, razvodnicima pare, ekspanderom za desalinizaciju, rezervoarom za kondenzat i pumpama za napajanje. Izvan kotlarnice bio bi rezervoar za lož ulje sa HFO pumpama na radnoj ploči pumpe za teško ulje pod visokim pritiskom. Rezervoar za napajanje sa termo separatorom gasa biće postavljen na koti od + 4,3 m. Zajednički dimnjak i ekonomajzer biće izvan kotlarnice tj. iza zadnjeg zida. Svrha postrojenja, koje bi se nalazilo u kotlarnici, je proizvodnja potrebne količine pregrejane pare određenih parametara, za početnu potrošnju TE „PLJEVLJA“. S obzirom na to da nema povratka kondenzata, parni grijač - izmjenjivač toplote bi se obezbijedio na mjestu uvoda meke vode (OV) iz postojećeg HPV postrojenja, pošto je potrebno povećati temperaturu OV na 80˚C, prije ulaska u separator termalnog gasa, gdje se zagrije na 105˚C. Tečno gorivo (mazut) bi se skladištilo u rezervoaru za gorivo i sprovodilo u gorionike kotlova pomoću cirkulacionih i pumpi pod visokim pritiskom. Ventilacija dimnih gasova u atmosferu

bila bi izvedena kroz zajednički dimnjak. Rekonstrukcijom TE „PLJEVLJA" u cilju proizvodnje više električne energije uz obezbeđivanje određene količine toplotne energije za gradski sistem daljinskog grijanja (44 MW) predviđena je i izgradnja nove pomoćne parne kotlarnice, umjesto postojeće, koja bi imala dovoljan kapacitet i parametre za pokretanje elektrane. Na osnovu bilansa početne potrošnje, parnih kotlova sa sistemom parovoda u konstrukciji bloka, kompletnog seta sa parnim pregrijačima maksimalne toplotne snage od 16.457 MW (po kotlu), maksimalne kontinuirane proizvodnje pare od 20t/h (24 t/h uključujući sopstvene potrebe), definisani su pritisak pregrijane pare od 17 bara i temperatura od 250 °C.

3.5.2 Primarni toplovod od TE Pljevlja do grada

Izgradnjom primarnog toplovoda će se stvoriti uslovi da se u prvoj fazi sa ne regulisanim oduzimanjem pare sa turbine bloka TE Pljevlja, kapaciteta 10MW priključi 6 najvećih kolektivnih kotlarnica u centru grada.

Dodatno se izgradnjom sa oko 20 priključaka na primarnom toplovodu odgovarajućeg prečnika za sve konzumne zone stvaraju uslovi za drugu fazu i regulisano oduzimanje pare sa turbine bloka TE Pljevlja i dalje razvijanje toplifikacije grada toplotnog konzuma 44MW.

Projektovanje i izgradnja primarnog toplovoda od TE Pljevlja do grada se realizuje u skladu sa izdatim urbanističko tehničkim uslovima nadležnog ministarstva i važećom prostorno planskom dokumentacijom. Potrebno je voditi računa da je dosadašnja prostorno planska dokumentacija rađena na osnovu projekata "Toplifikacija Pljevalja" obrađivača "Kosovo projekt" Beograd - "Termoenergo inženjering" - Beograd iz 1995. godine, i da je od tada evidentiran određen broj prostornih promjena. **Nakon donošenja odluke 26.01.2023.godine od strane Vlade Crne Gore da je projekat "Toplifikacija Pljevalja" proglašen projektom od Javnog interesa, jasno je potrebno sagledati sve u cilju realizacije samog projekta u skladu sa prostornim promjenama kako bi isti bio realizovan nakon 40-tak godina kašnjenja.**

Određen broj objekata je izgrađen i legalizovan na trasi toplovoda (Auto centar "Marjanović") koja je predviđena dosadašnjim prostornim planom u prvoj dionici primarnog toplovoda, dok je određen broj objekata, čak i cjelokupnih naselja izgrađen, a nije obrađen u toplotnom konzumu i toplovodnim instalacijama pojedinačnim DUP-ovima (naselje Guke, stambeno-poslovni kompleks ul.Prijepoljska, Auto servis "Knežević", Hotel i Event centar "Taša", Sportsko rekreativni kompleks "Piramida"-Kotlaja poslovni objekti "Voli" i "Okov"). Sve pomenuto će kroz projekat ***"Toplifikacija Pljevalja, za čista i topla Pljevlja-izgradnja primarnog toplovoda od TE do grada"*** koji je započet 2020.godine, biti implementirano u smislu priključaka, i u cilju uvažavanja trenutnog prostornog koncepta i razvoja Pljevalja. Kroz zakonske procedure biće u narednim koracima potrebno uskladiti pojedinačne DUP-ove u dijelu termotehničkih instalacija sa stvarnim potencijalima i novim konceptom razvoja projekta Toplifikacije Pljevalja u dijelu Sekundarne mreže. Potrebno je konstatovati da se ovim izmjenama stvaraju uslovi za obuhvatanje svih cjelina koje do sada nisu tertirane u smislu projekta Toplifikacije (Naselje Guke, naselje ul. Pet učitelja, i niz stambeno poslovnih objekata koji su izgrađeni u poslednjih 20-ak godina). U sledećem tabelarnom prikazu su veći stambeno-poslovni objekti koji dosadašnjom prostorno planskom dokumentacijom nisu obuhvaćeni u smislu sekundarne toplovodne mreže.

Tabela 13. Veći stambeno-poslovni objekti koji nisu obuhvaćeni sekundarnom toplovodnom mrežom

Broj	Naziv zgrade	Korisna površina (m2)
1.	Zgrada Rudnika Uglja AD Pljevlja - ul. Potrlička	5100
2.	Zgrada "LEVEL ING" Pljevlja (iza pošte) - ul. Pet učitelja	658
3.	Zgrada "LEVEL ING" Pljevlja (iza pošte) - ul. Pet učitelja	714
4.	Zgrada prosvete - ul. Pet Učitelja	672
5.	Zgrada FRANCA - ul. M.Tošića	3775
6.	Zgrada VOLI - ul. M.Tošića	1660
7.	Zgrada OKOV - Put Solidarnosti	757
8.	Zgrada "PIRAMIDA" - Put Solidarnosti	2528
9.	Višenamjenski objekat "TAŠA" - Put Solidarnosti	1321
10.	Hotel TAŠA - ul. Pet Učitelja	948
11.	Planirana zgrada ispod OKOV-a - Put Solidarnosti	2000
12.	Zgrada VING kod Opštine - ul. Nikole Pašića	1834

3.5.3 Sekundarna toplifikaciona mreža

Sekundarna toplifikaciona mreža kada bude izgrađena će se sastojati od sistema podstanica i sekundarnih toplovoda do krajnjih potrošača.

Opština Pljevlja će novi koncept razvoja sekundarne topifikacione mreže i prioriteta koristeći postojeću plansku i projektnu dokumentaciju iz ove oblasti izraditi i kompatibilno ga sprovoditi sa već započetim projektima iz oblasti energetske efikasnosti. Prethodnih godina je Opština Pljevlja realizovala nekoliko projekata iz ove oblasti koji direktno utiču na potencijale razvoja i sam koncept sekundarne mreže, a naročito u smislu određivanja prioriteta i načina proširenja na sistem daljinskog grijanja. Naravno ovdje je potrebno voditi računa o cjelokupnoj infrastrukturi i planovima izgradnje stoga je potrebno ovaj dio sekundarne toplovodne mreže potrebno posmatrati u jednoj prizmi cjeline razvoja i ostalih infrastrukturnih projekata u gradskoj sredini.

Prioriteti priključenja nakon prve faze i 10MW moraju biti preostale kolektivne kotlarnice kao najveći potrošači uglja i peleta, a sve zbog najvećeg izvora zagađenja životne sredine. Opština Pljevlja mora početi pripremu kroz izradu projektne dokumentacije za pretvaranje najvećih kotlarnica u gradu u podstanice, počevši od glavne kotlarnice u ul. Skerlićevoj koja se može nakon izgradnje primarnog toplovoda rasteretiti odvajanjem i priključenjem određenog broja potrošača direktno na primarni toplovod (zgrada Opštine Pljevlja, Skupštine Pljevlja, itd.) sa čim bi se stvorili uslovi za proširenje ove toplovodne mreže na nove potrošače. Ipak u cilju adekvatne pripreme za Toplifikaciju potrebno je rekonstruisati postojeće toplovode u centralnom jezgru grada, zbog velikih gubitaka vode na istim, i sprovesti rekonstrukciju unutrašnjih intalacija u stambeno poslovnim zgradama, stoga se lokalno d.o.o. ”Grijanje” Pljevlja u čijoj su nadležnosti pomenute instalacije mora kadrovski pripremiti za proces koji je pred njima.

3.6. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

Deponije
Državni plan upravljanja otpadom (DPUO) je osnovni dokument kojim se određuju dugoročni ciljevi upravljanja otpadom i utvrđuju uslovi za racionalno i održivo upravljanje otpadom u Crnoj Gori. Detaljno je Državnim planom upravljanja otpadom (DPUO) iz 2015. godine obrađeno uspostavljanje sistema regionalnog upravljanja otpadom na teritoriji Crne Gore. Regionalni centar za upravljanje otpadom za Severni region za opštine Mojkovac, Kolašin, Pljevlja, Žabljak, Berane, Rožaje, Plav i Andrijevicu, planiran je u **Bijelom Polju.**
U Baznoj studiji "Upravljanje otpadom u Crnoj Gori" za potrebe PPCG, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Podgorica, januar 2019. godine, obrađene su sve vrste otpada koje definiše Zakon o upravljanju otpadom u Crnoj Gori i inovirana okvirna Direktiva EU o otpadu. Takođe je obrađeno generisanje, sakupljanje, transport, obrada i zbrinjavanje ostataka otpada za sve vrste otpada: komunalni otpad; industriskim otpad; medicinski otpad; životinjski i veterinarski otpad; kanalizacioni mulj iz postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda; opasni otpad koji nastaje u proizvodnji hrane; elektronski i električni otpad; guma i gumeno tehnički otpad i otpadna vozila.

U Baznoj studiji su dati predlozi makrolokacija za definisanje prostora u Prostornom planu Crne Gore za period 2020-2035. godina za lokalne zajednice (rješavanje pitanja određenih vrsta otpada samostalno), kao i predlozi za definisanje lokacija za određene vrste otpada, potrbnih za Region.

U toku je izrada Državnog plana upravljanja otpadom za period 2025-2029. godina čije je donošenje planirano za III kvartal 2025. godine.

Komunalni otpad
Regionalni centar za upravljanje otpadom za Sjeverni region za opštine Mojkovac, Kolašin, Pljevlja, Žabljak, Berane, Rožaje, Plav i Andrijevicu, planiran je u **Bijelom Polju.**
Budući da DPUO podrazumijeva uspostavljanje savremenog sistema upravljanja otpadom, nakon izgradnje regionalne deponije (u Bijelom Polju) neophodna je sanacija i uklanjanje deponije "Jagnjilo".
Na bazi rezultata istraživanja konstatovano je da je u opštini Pljevlja potrebno formirati reciklažna

dvorišta i izgraditi transfer stanicu. Lokacija za izgradnju reciklažnog dvorišta, okvirne pojedinačne površine, mora biti uređena u skladu sa zahtjevima zaštite životne sredine i sanitarnim propisima, mora da sadrži asfaltni plato, kontejnere za glomazni otpad, kontejnere za komunalni otpad, montažnu nadstrešnicu sa tankovima za smještaj posebnog otpada, ogradu i zeleni pojas koji predstavlja zelenu zonu između kompleksa "dvorišta" i okolnih namjena prostora. Vodonepropusnost površinskog sloja postići postavljanjem asflatno-betonske podloge, a atmosferske vode odvoditi preko posebnih separatora ulja i masti u najbliži recipijent.

Industriski otpad

Smatra se da će procenjena godišnja količina pepela i šljake koja se produkuje u Termoelektrani Pljevlja u periodi 2020-2035. godine iznositi u intervalu 580.000-630.000 m3. Pepeo i šljaka iz Termoelektrane predstavljaju osnovni material koji se deeponuje na deponiji Maljevac i kategorisani su prema Katalogu otpada kao neopasan otpad. Vlada Crne Gore je, preko Ministarstva održivog razvoja i turizma i Agencije za zaštitu životne sredine, a u saradnji sa Svjetskom bankom, u 2011. godini realizovala aktivnosti na stvaranju potrebnih preduslova za zaključivanje Ugovora sa Svjetskom bankom o kreditiranju realizacije projekta **„Upravljanje industrijskim otpadom i čišćenje“** („Industrial Waste Management and Cleanup Project“). Projektom je predviđeno da se izvrše sledeće aktivnosti:

1) Dobijeni kredit Svjetske banke namijenjen je za sanaciju najvećih lokacija na kojima se nalaze deponije opasnog industrijskog otpada kao što su, između ostalog: Termoelektrana Pljevlja, deponija pepela i šljake na lokaciji Maljevac (djelimično sanirana) i Flotaciono jalovište u naselju Gradac na teritoriji opštine Pljevlja (sanirano).

Medicinski otpad

Većina zdravstvenih ustanova nema adekvatan prostor za skladištenje opasnog otpada. U narednom periodu, do 2030. godine, predvidjeti da sve zdravstvene ustanove, bolnice i domovi zdravlja imaju obezbijeđen prostor za skladištenje medicinskog i drugih vrsta otpada. Transport medicinskog otpada iz privremenog skladišta do odlaganja regulisan je Zakonom o upravljanju otpadom i Planovima upravljanja otpadom u zdravstvenim ustanovama. Zdravstvene ustanove u Crnoj Gori, nemaju vozila za ovu namjenu pa preuzimanje i transport vrši „Ekomedika“ d.o.o, osim iz ustanova koje su u neposrednoj blizini centara za obradu medicinskog otpada (**Podgorica i Berane**), gdje se otpad transportuje specijalnim kolicima koja služe samo za tu namjenu.

Upravljanje kanalizacionim muljem u Pljevljima u periodu 2020-2035. godina

Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda - Pljevlja je izgrađeno i trenutno je u probnom radu.

Prilikom prečišćavanja komunalnih otpadnih voda u lokalnim zajednicama nastaje kanalizacioni mulj kao nusproizvod prečišćavanja otpadnih voda. Zakonom o upravljanju otpadom je predviđeno da se planiranjem organizacije sistema upravljanja kanalizacionim muljem, u okviri Državnog plana upravljanja otpadom, bavi organ državne uprave nadležan za poslove veterinarstva i voda, tj. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, koje ujedno obezbjeđuje uslove i stara se o sprovođenju izrađenog plana upravljanja kanalizacionim muljem. Kako strateško opredjeljenje Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja ne predviđa mogućnost korišćenja obrađenog kanalizacionog mulja u poljoprivredne svrhe, tako se javlja potreba da se pronađe najadekvatniji način za njegovo korišćenje.

Pored toga što Zakon o upravljanju otpadom predviđa mogućnost upotrebe kanalizacionog mulja u poljoprivredne svrhe, zatim za potrebe održavanja zelenih površina i parkova, za potrebe rekultivacije zemljišta, rekultivacije deponija, kao i za potrebe dovođenja zemljišta u željeno stanje za posebne namjene, a sve na osnovu planova o upravljanju otpadom i propisa o uređenju prostora, prijedlog teksta novog Zakona o upravljanju otpadom predviđa i mogućnost korišćenja kanalizacionog mulja za potrebe pošumljavanja, zatim u energetske svrhe i, kao posljednje, mogućnost odlaganja obrađenog kanalizacionog mulja na deponije. Postrojenje koja će biti izgrađena za spaljivanje kanalizacionog mulja (insineracija) ili spaljivanje ostatka mulja poslije prerade mulja i proizvodnje električne energije i tople vode u periodu 2020-2035. Godina - je u **Nikšiću** za Pljevlja i Šavnik.

Upravljanje građevinskim otpadom u period 2020-2035. godina
U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom u Crnoj Gori i Državnim planom upravljanja otpadom iz 2015.godine predviđeno je da su sve lokalne zajednice u Crnoj Gori dužne, da u svojim planovima upravljanja otpadom definišu "deponije za odlaganje neopasnog otpada". Direktiva Evropske Unije jasno propisuje obavezu za države članice, što znači i za Crnu Goru da u narednom periodu do 2035. godine najmanje 70% neopasnog građevinskog otpada pripremi za ponovnu upotrebu i recikliranje. Takođe se predlaže da se drobljeni i samljeveni neopasni otpad iskoristi za pokrivanja deponija komunalnog otpada. Pravilnikom o postupanju sa građevinskim otpadom, načinu i postupku prerade građevinskog otpada, uslovima i načinu odlaganja cement azbestnog građevinskog otpada („Službeni list CG“, broj 50/12), dati su detaljni zahtjevi u pogledu postupanja sa građevinskim otpadom. Neophodno je u što skorijem vremenskom periodu započeti odlaganje ove vrste otpada na propisan način koji, između ostalog, zahtijeva redovno evidentiranje podataka o količinama koje se obrađuju. Razmotriti mogućnost nabavke drobilice kojom bi se vršilo usitnjavanje donijetog građevinskog otpada, kako bi se ova vrsta otpada pripremila za ponovnu upotrebu, na prvom mjestu kao inertni materijal za prekrivanje odloženog komunalnog otpada. Ova aktivnost može biti sprovedena i u dogovoru sa drugim pravnim licem koje posjeduje drobilicu.

Izgradnja postrojenja za odlaganje građevinskog otpada
Postrojenje za preradu neopasnog građevinskog otpada mora uz primjenu savremenog tehnološkog rješenja zadovoljiti uslove bezbjednosti i zaštite, infrastrukturne opremljenosti, zaštite životne sredine, energetske efikasnosti i pejzažnog uređenja, shodno Pravilniku o postupanju sa građevinskim otpadom, načinu i postupku prerade građevinskog otpada, uslovima i načinu odlaganja cement azbestnog građevinskog otpada.
Lokacija za skladištenje neopasnog građevinskog otpada sa postrojenjem za preradu otpada-drobilicom treba da bude minimalno udaljena:
- 300 m od naseljenih mjesta i mjesta namijenjenih rekreaciji, javnih parkova, rehabilitacionih centara i banja i poljoprivrednih površina, namijenjenih uzgajanju povrća;
- 500 m od stalnih rječnih tokova i jezera, osim vodotoka sa malim proticajem koji se mogu na dijelu deponije zatvorenim profilima kanalisati ili izvesti skretanjem vodotoka;
- 300 m od zaštićene prirodne ili kulturne baštine.
Uz ogradu lokacije posaditi žbunasto i visoko rastinje, kako bi se vizualno popravio izgled lokacije i smanjio uticaj prašine prilikom istovara i šuta. Na lokaciji za skladištenje inertnog otpada treba preduzimati mjere za spriječavanje emisije prašine i raznošenja sitnog građ. materijala vjetrom i emisije buke, radi zaštite životne sredine.

Upravljanje otpadnim gumama i gumeno-tehničkom robom u period 2020-2035. godina
U skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom i predlogom novog Zakona, kao i Uredbom o načinu i postupku osnivanja sistema preuzimanja, sakupljanja i obrade otpadnih guma i rada toga sistema, u narednom periodu 2020-2035. godina, predlaženo je da se u Crnoj Gori izgrade 3 (tri) (**Bijelo Polje**, **Podgorica i Bar**) postrojenja za obradu otpadnih guma. Uzimajući u obzir da je „otpadna guma“ istrošena, uništena ili odbačena guma čiji je rok istekao, potrebno je u skladu sa najvišim EU standardima riješiti pitanje sakupljanja, transportovanja i obrade automobilskih guma i gumeno-tehničke robe. Predlaženo je da se iz Eko fonda Crne Gore finansira sakupljanje, transport, lagerovanje i obrada otpadnih auto guma.

Upravljanje otpadnim vozilima
U skladu sa procjenama iz DPUO, predviđena godišnja količina otpadnih vozila se procijenjuje na oko 30% od vozila koja su po prvi put registrovana u toj godini na teritoriji opštine. Porast broja vozila će se nastaviti u periodu do 2035. godine, kako ukupan broj, tako i broj vozila koja se po prvi put registruju. Planirana postrojenja za tretman otpadnih vozila u Crnoj Gori su u **Beranama** i **Baru.**

Upravljanje otpadom od električnih i elektronskih proizvoda
Saglasno projekcijama prikazanim u DPUO, predviđa se da godišnja količina otpada od električnih i elektronskih proizvoda iznosi 7 do 12 kg/stanovniku. Predložene lokacije postrojenja za obradu otpada od električnih i elektronskih proizvoda su **Bijelo Polje, Nikšić, Podgorica i Bar.**

Upravljanje otpadnim baterijama i akumulatorima
Autori Bazne studije predlažu da sakupljanje i dalja obrada otpadnih akumulatora i baterija može se obavljati na istim lokacijama na kojima se vrši obrada otpada od električnih i elektronskih proizvoda **(Bijelo Polje, Nikšić, Podgorica i Bar).**

Upravljanje veterinarskim otpadom i otpadom životinjskog porijekla
Veterinarski otpad ima potencijalno veoma negativan uticaj na životnu sredinu I zdravlje ljudi ukoliko se nepropisno odlaže, tj. odlaže bez prethodno urađene adekvatne obrade. Zakon o upravljanju otpadom jasno propisuje da se upravljanje veterinarskim otpadom mora jasno i detaljno isplanirati kroz zvaničan planski dokument, kao dio Državnog plana upravljanja otpadom, i da je za izradu tog plana zadužen organ državne uprave nadležan za poslove veterinarstva i voda, tj. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, koje ujedno treba da obezbjeđuje uslove i stara se o sprovođenju izrađenog plana upravljanja veterinarskim otpadom.
Zakon o upravljanju otpadom ne odnosi se na nus proizvode životinjskog porijekla, uključujući prerađene proizvode životinjskog porijekla, osim onih namijenjenih spaljivanju, odlaganju na deponiji ili upotrebi u postrojenjima za proizvodnju biogasa i komposta. Takođe, Zakon se ne odnosi na leševe uginulih životinja, uključujući životinje usmrćene radi suzbijanja epizootija, kao i fekalne materije. Upravljanje ovim vrstama otpada reguliše Zakon o veterinarstvu („Službeni list CG“, br. 30/12 i 48/15) i određeni podzakonski akti koji definišu generalna pravila vezana za njihovo adekvatno sakupljanje i uništavanje. Svakako, i u ovom domenu nedostaju određena podzakonaska akta koja bi zakonodavni okvir, koji se tiče ove oblasti, približila sistemu EU. **Autori Bazne studije predlažu da se uradi „Studija upravljanja veterinarskim otpadom i otpadom životinjskog porijekla u Crnoj Gori za period do 2035 godine.**

Zelene pijace
Na prostoru opštine postoji uređen i namjenski određen prostor zelene pijace samo u gradu Pljevlja. U nekim naseljima se povremeno formiraju neuređeni punktovi koji imaju funkciju pijace, a što je prouzrokovano načinom života i prisustvom poljoprivrednih aktivnosti u najvećem broju domaćinstva. Preporuka plana je da se te povremene lokacije formiraju kao uređeni punktovi za pijace kroz Program privremenih objekata.
Raspored objekata zelenih pijaca (u Pljevljima, Gradcu, Kosanici, Vrulji) lokacijski i brojno zadovoljavaće potrebe stanovništva opštine, ali njihova opremljenost prema sanitarno-tehničkim uslovima i normativima mora biti odgovarajuća. U zonama turističkih sadržaja moguće je otvaranje pojedinačnih punktova za snabdijevanje turista voćem, povrćem, mlijekom i mliječnim proizvodima, narodnim rukotvorinama i dr. potrepštinama vezanim za potrebe turista. Da bi ova vrsta komunalnih usluga mogla dafunkcioniše u pravom smislu riječi, neophodno je izvršiti opremanje pijaca sanitarnim objektima, tačno definisati površinu kompleksa, ograditi ga, postaviti tezge i obezbijediti prostor za smještaj pribora za održavanje pijace, u skladu sa važećim propisima i pravilima struke.

Stočne pijace i otkup poljoprivrednih proizvoda
Asortiman roba pijaca i stočnih pijaca je direktan pokazatelj obima distribucije i karaktera rada ovih objekata. Veoma je mali obim razmjene sa širim regionom, a korisnici usluga iz šire regije se pojavljuju prevashodno kao kupci, koji ovu aktivnost obavljaju i direktno kod poljoprivrednih proizvođača na seoskom području, van lokacija koje su zvanično stočne pijace.
Stočne pijace (osim nedavno uređenih lokacija u Odžaku i Matarugama, Kosanici i Vrulji i objekata stočnih vaga u Poblaću i Gotovuši) ne postoje kao uređene lokacije, već sada funkcionišu samo otkupna mjesta u Gradcu, Šulima, Boljanićima, Zabrđu, Krupicama i Kovačevićima kao neuređene i neopremljene površine. Rad stočnih pijaca treba da bude ustaljen na jedan dan u sedmici i to logičnim redom. Pod sličnim uslovima, ali na odvojenim lokacijama u odnosu na zelene pijace i druge namjene treba obezbjediti prostor za prodaju stoke sa svim elementima i uslovima sanitarne, veterinarske, mjerne i inspekcijske opreme i zaštite. Pored postojećih lokacija koje se koriste za otkup stoke predvidjeti i novu lokaciju u Odžaku. U blizini stočne pijace treba organizovati i veterinarsku stanicu, poljoprivrednu apoteku, opravku poljoprivrednih sredstava i dr. usluge, a ove aktivnosti bi mogle da se organizuju i u vidu mobilnih službi. Otkup poljoprivrednih proizvoda treba da bude organizovan u svim subopštinskim centrima i centrima zajednica naselja, kao i u razvijenijim seoskim naseljima, pogotovo zbog veličine teritorije pljevaljske opštine i dobre organizacije otkupa.

Na ovim lokacijama mora se obezbijediti primaran tretman ovih proizvoda (mlieko, sir, voće, povrće, meso i dr.), pri čemu je u Pljevljima poželjno obezbjediti i mini laboratoriju za ispitivanje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda.
Lokacije za stočne pijace i otkup poljoprivrednih proizvoda uređivati u skladu sa propisima i pravilima struke.

Groblja
U centrima naselja i seoskim naseljima zadržati postojeće lokacije grobalja, a ukoliko postoji potreba izvršiti proširenje na susjedne parcele uz saglasnost njihovih vlasnika.
Povoljni tereni su: sa nagibom do 10°, stabilni, zaštićeni od erozije i klizanja, sa nivoom podzemnih voda 2,5-3 m ispod površine zemlje. Pošto, bez obzira na uređenost, nijedno groblje na teritoriji opštine nema kompletne higijensko-tehničke uslove, te je ove prostore neophodno opremiti u skladu sa odgovarajućim propisima i to: graditi kapelu, sanitarni blok, česme, komunalnu infrastrukturu i ostavu sa oruđem za održavanje groblja. Oko groblja obavezno formirati zaštitni pojas zelenila i ogradu sa ulaznom-glavnom kapijom.
Za gradsko groblje Ravni potrebno je omogućiti proširenje na susjedne parcele uz saglasnost njihovih vlasnika.

Skloniste za napuštene životinje
Skloniste za napuštene životinje je prostor sa objektima u kojima se privremeno ili trajno smještaju pronađene (napuštene i izgubljene) životinje.
Lokacija Skloniste za napuštene životinje je u neposrednoj blizini postojećeg Azila za pse. Površina obuhvata P=7585.00m². Prostor nije planski razrađivan u proteklom periodu. Komunalno je neopremljen ali u neposrednoj blizini ima komunalnih priključaka. Obuhvata katastartske parcele 311/1 i 311/3 KO Ilino Brdo I.
Smernice za izdavanje urbanističko-tehničkih uslova
Lokacija: U okviru katastarskih parcela 311/1 i 311/3 KO Ilino Brdo I;
Namjena parcela: Površine za Skloniste za napuštene životinje;
Parcelacija: Parcelaciju raditi na osnovu Idejnog rješenja cijele lokacije, kao i sve sadržaje infrastrukture. Parcelacija treba da sadrži sve urbanističke elemente shodno Pravilniku;
Građevinska i regulaciona linija, odnos prema susjednim parcelama: Prema Pravilniku. Prilikom izrade tehničke dokumentacije koristiti Pravilnik o načinu obračuna površina i zapremine objekata ("Službeni list Crne Gore", broj 60/18);
Dimenzije: Minimalna površina koja je neophodna za organizaciju sadržaja kompleksa za napuštene životinje iznosi 5.000m² za 100 pasa. Gabariti objekata u okviru skloništa za napuštene životinje su prilagođeni načinu korišćenja, odnosno broju korisnika prostora pri čemu minimalna površina induvidualnih bokseva za smještaj pasa iznosi 3m², a za smještaj kučke sa kučićima 6m²;
Materijal: Svi objekti u okviri skloništa za napuštene životinje su montažni izgrađeni na betonskim temeljima, pokriveni lakim krovnim pokrivačem ili nekim drugim u skladu sa tehničkim karakteristikama objekata;
Drugi objekti: Predvideti administrativnu zonu sa potrebnim objektima
- upravna zgrada sa sadržajima za pružanje medicinske zaštite nezbrinutih životinja kao i kuhinju, gabarita prilagođenih broju zaposlenih i sadržaja neophodnih za funkcionisanje kompleksa
–zonu sa grobnom jamom kao i atrijum u centru koji će služiti za prijem i za druženje sa životinjama te edukaciju posetioca;
Uslovi za priključenje na na infrastrukturu: Uslovi priključenja na elektroenergetsku infrastrukturu prema uslovima plana i nadležnog organa, uslovi priključenja na vodovodnu i kanalizacionu infrastrukturu prema uslovima plana i nadležnog organa (ukoliko nije planirana izgradnja vodovodne i kanalizacione infrastrukture na predmetnom prostoru projektom predvidjeti rezervoar za vodu kao i izgradnju vodonepropusne septičke jame), uslovi priključenja na saobraćajnu infrastrukturu– planirati pristupnu saobraćajnicu pod režimom dvosmjernog kretanja vozila do Skloništa za napuštene životinje sa magistralnog puta Pljevlja-Đurđevića Tara. Predvidjeti površinsku raskrsnicu sa punim programom veza. Pri projektovanju parkinga, dimenzije parking mjesta odrediti prema važećim standardima. Odvodnjavanje rješavati slobodnim padom površinskih voda u sistem kišne kanalizacije. Glavni projekti uličnih instalacija su posebni projekti a rade se na osnovu uslova nadležnih institucija. Uslovi za kretanje lica sa invaliditetom - pri realizaciji pješačkih prelaza za

potrebe savlađivanja visinske razlike trotoara i kolovoza invalidskih kolica predvidjeti izgradnju rampi.
Uslovi priključenja na TK infrastrukturu prema uslovima plana i nadležnog organa.
Posebni uslovi: sklonište za napuštene životinje mora biti ograđeno na način koji sprečava ulaz životinja i organizovano na način da umanjuje uticaj na okolno područje.
Potreba izrade Idejnog rešenja: Obavezna je izrada Idejnog arhiotektonskog rešenja na koje saglasnost daje Garadski arhitekta.

4.0. PLANSKA RAZRADA MREŽE NASELJA

4.1. PLJEVLJA U SISTEMU NASELJA CRNE GORE I ŠIREG OKRUŽENJA

Osnovama dugoročne politike urbanizacije-policentrični razvoj urbanih sistema i seoskih naselja (PPCG do 2020. godine), Pljevlja su opredijeljena za jedan od regionalnih centara u sjevernom dijelu Crne Gore. Pored Pljevalja državnim konceptom prepoznat je Gradac kao subopštinski centar i Kosanica i Vrulja, kao lokalni centri.

Pljevlja su prepoznata i kao dio crnogorske razvojne osovine Risan-Grahovo-Nikšić-Šavnik Žabljak-Pljevlja, ali i kao dio dvije prekogranične razvojne zone:
- Jedna sa Republikom Srbijom, (Pljevlja, Bijelo Polje - Prijepolje, Priboj sa prioritetima razvoja: saobraćajna integracija, prvenstveno izgradnjom dijela autoputa Beograd-Južno primorje, priključka Pljevalja na prugu Beograd-Bar i energetske distributivne infrastukture, privredna saradnja u području industrije i trgovine i kulturna saradnja);
- A jedna sa Bosnom i Hercegovinom (Pljevlja, Gradac - Foča sa prioritetima razvoja: saobraćajna integracija, prvenstveno izgradnjom dijela magistralnog puta Pljevlja-Gradac-Šula-Foča i dalje prema Sarajevu, energetske distributivne infrastrukture, privredna saradnja u području industrije i trgovine i kulturna saradnja).

4.2. KONCEPT PROSTORNE ORGANIZACIJE I RAZVOJ MREŽE NASELJA I CENTARA

Osnova predloga koncepcije budućeg razvoja i organizacije mreže naselja i centara opštine Pljevlja, jeste, primarno – jačanje Pljevalja kao opštinskog i regionalnog centra, i sekundarno – razvoj ostalih, polifunkcionalnih naselja, koja su se svojim karakteristikama nametnula kao centri manjeg ili većeg značaja.

Na osnovu modela koncentrisane disperzije razvoja na području opštine Pljevlja, razvoj aktivnosti i uslužno-servisnih djelatnosti ostvaruje se ne samo u opštinskom centru, već i u ostalim lokalnim centrima većeg značaja i razvijenijim seoskim naseljima. Glavni preduslov ostvarivanja disperzije razvoja jeste efikasno saobraćajno povezivanje kako između samih naselja, tako i ka opštinskom centru Pljevljima.
Osnovu mreže naselja čine centri različitog hijerarhijskog nivoa:
-Opštinski centar- Pljevlja;
-Subopštinski centri-Gradac i Šula, Vrulja i Kosanica;
-Centri zajednica naselja-Kovačevići, Boljanići i Bobovo, Šula, Odžak;
-Naselja sa specijalizovanim funkcijama-Đurđevića Tara, Gotovuša, Židovići, Komini, Otilovići;
-Primarna seoska naselja - to su sva ostala naselja, izrazito mala naselja, sa tendencijom daljeg demograsfskog pražnjenja.

Pomenuta kategorizacija i sistemazija centara u mreži naselja je zadržana u IID PUP-a opštine Pljevlja, koja je i dalje funkcionalno prihvatljiva.

4.3. SMJERNICE ZA RAZVOJ NASELJA I CENTARA I GRAVITACIONO-FUNKCIONALNE VEZE I ODNOSI MEĐU NASELJIMA

4.3.1. Nivoi centara

Opštinski centar - Pljevlja će se razvijati kao opštinski centar sa višim kvalitetom urbanih funkcija

regionalnog značaja. Pored veoma značajnog razvoja sekundarnog sektora, jačaće funkcije Pljevalja kao centra uslužnih djelatnosti, zdravsta, obrazovanja, kulturnih, bankarskih i informatičkih djelatnosti, uz razvoj institucija regionalnog značaja (formiranje razvojno-istraživačkih centara, osnivanje fakulteta, itd.). Tendencija koncentracije stanovništva iz ostalih naselja u opštinskom centru nastaviće se i u narednom periodu, uz prostorno širenje urbanih sadržaja ka prigradskim naseljima lociranim duž saobraćajnica ka Gradcu (Židovići), Foči (Guke), Prijepolju (Potrlica) i Žabljaku (Komini, Kalušići). Pljevljima direktno gravitira 28 naselja iz mjesnih zajednica: MZ Golubinja, MZ Centar, MZ Moćevac, MZ Ševari, MZ Radosavac-Židovići, MZ Komini, MZ Guke, MZ Gotovuša, MZ Kruševo, MZ Zabrđe, MZ Crljenice, MZ Pljevlja-Centar (2011. godine u ovoj zajednici naselja živjelo je 23606 stanovnika).

Subopštinski centri - Gradac i Šula, Vrulja i Kosanica, kao subopštinski centri, svoj razvoj baziraće na formiranju proizvodno-uslužnih kapaciteta. Pored osavremenjivanja postojećih objekata (osnovna škola, mjesna kancelarija, zdravstveni punkt, prodavnice mešovite i specijalizovane robe, objekti kulture, sportsko-rekreativni objekti), ovi centri svoj razvoj usmjeriće ka slijedećim aktivnostima:
- Gradac i Šula: aktiviranje stanovništva u djelatnosti rudarstva (eksploatacija olova i cinka), rudnika „Šuplja stijena“;
- Kosanica: poljoprivredna proivodnja komplementarna sa turističkim programima tokom cijele godine (blizina kanjona Tare i okolnih planina pogodnih za zimski turizam);
- Vrulja: poljoprivredne, drvnoprerađivačke i turističke aktivnosti.
Gradcu gravitira stanovništvo 4 naselja MZ Gradac i MZ Šljivansko (2011. godine je u ovoj zajednici naselja živjelo 485 stanovnika), Kosanici gravitira stanovništvo 16 naselja MZ Kosanica i MZ Krupice (2011. godine je u ovoj zajednici naselja živio 931 stanovnik), a Vrulji gravitira stanovništvo 14 naselja MZ Maoče i MZ Mataruge (2011. godine je u ovoj zajednici naselja živjelo 1328 stanovnika).

Centri zajednica naselja - u Bobovu, Boljanićima, Kovačevićima, Šulama i Odžaku, kao centrima zajednica naselja će se obezbjediti razvoj i viši kvalitet usluga i objekata društvenih djelatnosti koje će opsluživati stanovništvo gravitirajućih naselja. Prioriteti su opremanje objekata osnovnog obrazovanja, primarne zdravstvene zaštite, mjesne kancelarije, poštanskih usluga i sportsko-rekreativnih objekata, kao i aktiviranje otkupnih stanica poljoprivrednih proizvoda. Bobovo i Kovačevići, kao centri budućeg agro - turističkog područja, kao i Boljanići na putnom prvacu ka Bosni i Hercegovini, imaju, zbog nerazvijenosti, ali i udaljenosti od ostalih razvijenijih cenatara, posebno velike prohtjeve za razvojem društvenih djelatnosti, infrastrukturnim opremanjem i razvojem privrednih ekološki prihvatljivih kapaciteta. Napominje se da je u Šulima i Odžaku, kao perspektivnim naseljima – budućim centrima zajednica sela, danas specifična situacija. Ovo su naselja koja će imati posebne specijalizovane funkcije:
- Šula: prerada olova i cinka u rudnika „Šuplja Stijena“, razvoj drvno-prerađivačke djelatnosti na bazi bogatstva šumskog fonda;
- Odžak: razvoj drvno-prerađivačkih kapaciteta, ali je razvoj uslužnog sektora u njima prioritet, kako zbog sadašnjeg niskog nivoa, tako i zbog očekivano većeg broja stanovnika koje će njima gravitirati.
Bobovu gravitira stanovništvo 5 naselja MZ Bobovo (2011. godine je u ovoj zajednici naselja živjelo 319 stanovnika), Boljanićima gravitira stanovništvo 29 naselja: MZ Boljanići, MZ Potkovač i MZ Poblaćea (2011. godine je u ovoj zajednici naselja živjelo 919 stanovnika), Kovačevićima gravitira stanovništvo 26 naselja MZ Bukovica (2011. godine je u ovoj zajednici naselja živjelo 289 stanovnika), Šulama gravitira stanovništvo 7 naselja MZ Šula (2011. godine je u ovoj zajednici naselja živjelo 340 stanovnika), a Odžaku gravitira stanovništvo 12 naselja MZ Odžak (2011. godine je u ovoj zajednici naselja živio 831 stanovnik).

Naselja sa specijalizovnaim funkcijama i populacino veća naselja - su naselja u kojima će se potencirati na očuvanju predionih, prirodnih i kulturnih vrijednosti njihovih prostora, uz dalji razvoj sekundarnih i tercijarnih djelatnosti. U ovim naseljima obezbjediće se razvoj i viši kvalitet usluga i objekata društvenih djelatnosti koje će opsluživati stanovništvo gravitirajućih naselja, kao i potencijalne turiste. Ova naselja aktiviranjem prepoznatih potencijala uticaće na socio-ekonomski preobražaj opštine:
- Gotovuša: razvoj industrijsko-uslužnih djelatnosti;

- Židovići i Komini: razvoj specifičnih funkcija kulturološkog sadržaja (arheološko nalazište);
- Đurđevića Tara: formiranje turističke ponude (obilazak kanjona Tare, rafting, kajak, prezentovanje mosta na reci Tari, obilazak NP „Durmitor“, itd.);
- i druga naselja u skladu sa privrednim inicijativama, potencijalima i ograničenjima prostora.

Razvoj sada razvijenih i populaciono većih seoskih naselja (Kalušići, Gornja Brvenica, Crljenice, Vijenac, Grevo, Katun, Ljuće, Šumani, Mataruge, Borovica) u gravitacionoj zoni Pljevalja ići će u pravcu dalje deagrarizacije, odnosno zapošljavanja stanovništva u privredi Pljevalja, kao i Krupica u gravitacionoj zoni Kosanice, za koje se, zbog udaljenosti od centara višeg ranga, zahtijeva bolje opremanje osnovnim uslugama i infrastrukturom.

Primarna seoska naselja - ne očekuje se dalji populacioni rast u narednom planskom periodu ovih naselja, te je za njihovo dalje funkcionisanje neophodno obezbijediti, kvalitetniju mrežu lokalnih saobraćajnica, efikasno vodosnabdijevanje do seoskih domaćinstava, kao i poboljšanje distribucije električne energije. Izuzetno, izgradnja manjih industrijskih pogona i objekata poljoprivredne proizvodnje ostvariće se u naseljima sa potencijalno aktivnim stanovništvom, lokaciono pogodnim, uz očuvanje autohtonosti područja. Za razvoj određenih vrsta djelatnosti potencijal je uočen u slijedećim primarnim seoskim naseljima:
- razvoj stočarstva: Plansko, Klakorina, Selišta, Potkovač, Metaljka, Poblaće, Glisnica, Donja Brvenica, Trnovice, Šljivansko, Kakmuži, Kruševo, Gornje Selo, Potpeće, Glibaći, Premćani, Vaškovo, Maoče, Kozica;
- razvoj šumarstva: Potkovač, Prisoji, Tvrdakovići, Meljak, Dragaši, Borova, Podborova, Metaljka i Plansko;
- razvoj turizma: Vrba, Popov Do, Čestin, Petine, Meljak, Dragaši, Bobovo, Slatina, Ograđenica, Vaškovo, Premćani, Selac, Glibaći, Lever Tara, Pušonjski Do, Varine, Košare, Čavanj, Mironići, Zorlovići, Kovač, Metaljka, Kozica, Vrulja, Đurđevića Tara.

Orijentacija primarnih seoskih naselja i u budućnosti će biti usmjerena na centrima zajednice sela, subopštinskim i opštinskom centru, u kojima će postojati viši nivo usluga, naseljskih sadržaja i funkcija i u budućnosti očekuje se zadržavanje današnjeg koncepta gravitacije naselja u opštini Pljevlja.
Koncepcija razvoja buduće mreže naselja i centara na teritoriji opštine Pljevlja do 2030. godine predstavlja rezultantu kompleksnih analiza cjelokupnog prostora opštine, pogotovo sa aspekta prirodnih i stvorenih prednosti, privredno-ekonomskih i demografskih karakteristika opštine, saobraćajne infrastukture, kao i na osnovu heterogenih gravitaciono-funkcionalnih veza između pojedinih naselja i njihovih projekcija daljeg sveukupnog razvoja.

4.3.2. Zone gravitacionih uticaja, rejonizacija seoskih naselja i razvoj centara gradskog i ruralnog karaktera

Zone gravitacionih uticaja - Primarnu ulogu u razvoju opštine imaće i dalje postojeća mreža centralnih naselja u opštini sa tendencijom koncentracije stanovnika i djelatnosti u Pljevljima, subopštinskim i centrima zajednica naselja, odnosno u populaciono većim naseljima.
Na formiranje gravitacionih područja opštinskog, subopštinskih centara i centara zajednica naselja na teritoriji opštine Pljevlja uticali su:
-postojeće karakteristike naselja;
-njihova opremljenost;
-bogastvo prirodnih i stvorenih potencijala;
-kao i projekcije ovih elemenata do 2030 godine.

Tabela 14. Gravitaciona područja opštinskog, subopštinskih centara i centara zajednica naselja na teritoriji Opštine

Gravitaciona zona	Naselja koja pripadaju MZ
gravitaciona zona Pljevlja	MZ Gotovuša, MZ Brvenica, MZ Jugovo, MZ Kruševo i naselje Hoćevina, MZ Zabrđe, MZ Crljenice, MZ Ševari, MZ Otilovići i Vijenac, MZ Moćevac, MZ Golubinja, MZ Pljevlja-Centar, MZ Komini, MZ Radosavac – Židovići, MZ Guke (38 naselja, oko 25093 stanovnika).
gravitaciona zona Gradac i Šula	MZ Gradac, MZ Šula i MZ Šljivansko bez naselja Hoćevina, MZ Meljak (11 naselja, oko 594 stanovnika)

gravitaciona zona Kosanica	MZ Kosanica i MZ Krupice (16 naselja, oko 931 stanovnik)
gravitaciona zona Vrulja	MZ Maoče, MZ Mataruge i MZ Kozica (15 naselja, oko 1470 stanovnika)
gravitaciona zona Bobovo	MZ Bobovo (5 naselja, oko 319 stanovnika)
gravitaciona zona Boljanići	MZ Boljanići, MZ Potkovač, MZ Poblaće (29 naselja, oko 919 stanovnika)
gravitaciona zona Bukovica (Kovačevići)	MZ Bukovica, (26 naselja, oko 289 stanovnika)
gravitaciona zona Odžak	MZ Odžak, (12 naselja, oko 831 stanovnika)
gravitaciona zona Šula	MZ Šula (7 naselja, oko340 stanovnika)

Napomena:
- naselja u pograničnom pojasu su orijentisana i na prostorno bliske razvijene centre u Srbiji (Prijepolje) i BiH (Foču),
-posebno se napominje da je naselje Hoćevina zbog blizine Pljevljima, svrstano u neposrednu gravitacionu zonu opštinskog centra,
-napominje se da udaljeniji centri kao što su Bobovo, Kovačevići (Bukovica) i Šula i naselja koja njima gravitiraju imaju dvostepenu orijentaciju, kako ka susjednim centrima (Kosanica, Boljanići, Gradac), tako i ka Pljevljima.

Rejonizacija seoskih naselja i razvoj centara gradskog i ruralnog karaktera - Rejonizacijom naselja uočeno je da se opštinski centar Pljevlja i subopštinski centar Gradac nalaze u nižem planinskom pojasu, centri zajednica naselja Kovačevići i Odžak nalaze se u srednje planinskom pojasu,a u visokoplaninskom pojasu preko 1000 m.n.v. nalaze se subopštinski centri Kosanica i Vrulja, kao i centri zajednica naselja Boljanići, Bobovo i Šula. U slučaju pljevaljske opštine, morfološke karakteristike prostora, pogotovo položaj na ravnijim terenima polja i visoravni, položaj u dolinskim proširenjima rijeka, a pogotovo položaj u pljevaljskoj kotlini, olakšavaju dostupnost i obezbjeđuju bolje uslove za privređivanje, pogotovo za poljoprivredu, ali i rudarstvo koje ne zavisi od visinske zone već od prostiranja rezervi uglja rentabilnih za eksploataciju.

Tabela 15. Rejonizacija naselja po visinskim zonama

visinska zona (mnv)	broj naselja	opštinski centar	subopštinski centar	centar zajednice naselja	Ostala naselja
do 800	11	1	1		9
800-1000	57			2	55
1000-1200	67		1	2	64
1200-1400	20		1	1	18
1400-1600	4				4
UKUPNO:	159	1	3	5	150

Grupisanje naselja:
-*U okviru zajednice naselja Pljevlja:* sva naselja nalaze se u nižem i srednjem planinskom pojasu do 1000 m nadmorske visine, direktno gravitiraju opštinskom centru Pljevljima. Njihov razvoj baziraće se na uslužno proizvodnim djelatnostima u samim Pljevljima (rudnik, termoelektrana i industrijski pogoni, obrazovne institucije zdravstvo, kultura, uprava, administracija, trgovina, ugostiteljstvo, proizvodno zanatstvo...), turizmu - pored vjerskog, sportsko-rekreativnom, ribolovnom posebnu pažnju posvetiti industriskom nasleđu kao aspektu kulturnog nasleđa i potencijalu za razvoj kulturnog turizma i različitim tipovima poljoprivredne proizvodnje (ratarstvo i prevashodno stočarstvo i voćarstvo) u seoskim naseljima.
-*U okviru zajednice naselja Gradac i Šula:* izuzimajući Gradac, sva ostala naselja u okviru ove zajednice nalaze se u srednje i visokoplaninskom pojasu. Podsticaće se za razvoj odgovarajućih uslužnih i snabdijevačkih funkcija, koje će omogući pružanje osnovnih obrazovnih, zdravstvenih i socijalnih usluga, kao i odgovarajuće sportske i kulturne aktivnosti. Podstiče se razvoj rudarsko-geoloških aktivnosti, sa odgovarajućim rudarskim objektima i infrastrukturom. Takođe, treba podsticati razvoj tercijarnih i kvartarnih aktivnosti i zapošljavanje u različitim djelatnostima, sa ciljem da se formira vlastita osnova privrednog rasta i razvoja.
-*U okviru zajednice naselja Kosanica*: Sva naselja su smještena u visokoplaninskom pojasu iznad 1000 m nadmorske visine, pa su uslovi za bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom, naročito stočarstvom, kao i šumarstvom, izuzetno povoljni. Ova zona može biti komplementarna sa Žabljakom, odnosno Nacionalnim parkom "Durmitor" čiji se dio teritorije nalazi u kanjonu Tare. Položaj pojedinih naselja na budućem turističkom putu koji će preko Prošćenske planine povezati naselja mojkovačke i pljevaljske opštine sa mogućnošću pristupa atraktivnim lokacijama iznad kanjona Tare otvara mogućnosti za razvoj udaljenih naselja MZ Krupice. Naglašava se i buduća

putna veza ka Bobovu i Bosni i Hercegovini, koja će imati uticaja na bolje povezivanje naselja u ZN Kosanica i ZN Bobovo i dalje ka BiH.
-U okviru zajednice naselja Vrulja: Sva naselja smještena su u srednje i visoko planinskom pojasu iznad 800 m nadmorske visine, pa su uslovi za bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom, naročito stočarstvom, kao i šumarstvom, izuzetno povoljni. Najperspektivniji resurs predstavlja ugalj u Maočkom i Mataruškom polju. Do momenta početka ekspoatacije uglja, orijentacija stanovnika ove, za sada ekološki čiste, zajednice naselja uglavnom će biti eko-poljoprivreda i eko-turizam, za koji postoje izvanredni uslovi, kako u Vrulji, tako i u okolnim naseljima iznad nje. Kroz ovu zonu se planira i savremenog puta, pa je, moguće razvijati turizam, trgovinu, poljoprivredu i preradu poljoprivrednih proizvoda, preradu drveta i dr.
-U okviru zajednice naselja Bobovo: Sva naselja smještena su u visoko planinskom pojasu iznad 1200 m nadmorske visine, pa su uslovi za bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom, naročito stočarstvom, kao i šumarstvom, izuzetno povoljni. Ujedno, ova grupa naselja nalazi se na najvećoj prosječnoj nadmorskoj visini u odnosu na ostale grupe naselja i ima izuzetne perspektive za razvoj turizma (eko-etno turizam, geoturizam, tranzitni turizam). Prolaskom magistralnog puta Pljevlja - Žabljak – Šavnik – Nikšić - Risan kroz Kosanicu, kao i dovršetkom izgradnje puta koji od Kosanice preko Bobova vodi ka granici BiH, otvoriće se nove mogućnosti u okviru turističko-uslužnih djelatnosti. Ova zona mora da iskoristi blizinu Nacionalnog parka "Durmitor" - kanjona Tare i Drage.
-U okviru zajednice naselja Boljanići: Usitnjena naselja, na relativno bezvodnom terenu uglavnom su oijentisana na poljoprivredu u zonama ka Ćehotini, a viši kameniti tereni su orijentisani na stočarstvo i šumarstvo. Povoljni uslovi postoje za razvoj lovnog i zdravstvenog turizma, kao i eko-turizma, a u pojedinim zonama ka granici opštine postoje značajne rezerve kvalitetnog kamena, dok se u zoni Glisnice otvaraju perspective za eksploataciju uglja. Boljanići su dobro saobraćajno povezani sa Pljevljima i imaju formiran centar kojem za pojedine potrebe gravitira i stanovništvo susjedne zajednice naselja Bukovica.
-U okviru zajednice naselja Bukovica: Usitnjena naselja, izuzetno saobraćajno izolovana, uglavnom su orjentisana na poljoprivredu- uglavnom voćarstvo i stočarstvo, jer se nalaze u zoni do 1000 m.n.v. Povoljni uslovi postoje za razvoj lovnog i zdravstvenog turizma, kao i eko-turizma. Zbog saobraćajne izolovanosti neophodno je organizovati osnovne centralne sadržaje, odnosno dobru saobraćajnu vezu sa Bukovicom i Pljevljima. Zdrava životna sredina ovog dijela opštine predstavlja potencijal koji treba adekvatno valorizovati.
U okviru zajednice naselja Odžak. Sva naselja su smještena u srednje planinskom pojasu iznad 1000 m nadmorske visine, pa su uslovi za bavljenje poljoprivrednom proizvodnjom, naročito stočarstvom, kao i šumarstvom, izuzetno povoljni. Ujedno, ova grupa naselja zbog svog saobraćajnog položaja ima izuzetne perspektive za razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti. Sam Odžak se nalazi na raskrsnici puteva koji će voditi iz pravca Bijelog Polja preko Vrulje, kao i iz pravca Pljevlja - Žabljak – Šavnik – Nikšić – Risan kroz Kosanicu i Odžak. U ovom, za sada slabije razvijenom centru, otvaraju se nove mogućnosti vezane za razvoj prerade poljoprivrednih proizvoda, drveta, trgovinskih kao i turističko-uslužnih djelatnosti.

4.4. PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA OBJEKATA DRUŠTVENIH DJELATNOSTI

Planira se:
- Dalji razvoj Pljevalja, kao opštinskog centra i primarnog centra za razvoj zdravstva, obrazovanja, kulture, socijalnog staranja i drugo;
- Snažniji razvoj objekata društvenih djelatnosti u subopštinskim centrima Gradac, Vrulja i Kosanica i centrima zajednica naselja Kovačevići, Boljanići, Bobovo, Odžak i Šula;
- Podizanje nivoa kvaliteta objekata društvenih djelatnosti u svim ostalim naseljima, kroz sanaciju, adaptaciju i rekonstrukciju postojećih objekata ili izgradnju novih objekata;
- Formiranje mobilnih službi radi dostupnosti korisnika objektima društvenih djelatnosti, poboljšanjem saobraćajnica, i boljeg organizovanja javnog prevoza građana a posebno učenika;
- Na lokalnom nivou stimulisanje privatnog sektora poreskim olakšicama, kako bi se javili novi programi u radu javnih službi;
- Jedinstveno funkcionisanje privatnog i javnog sektora naročito u ruralnom području;
- Uspostavljanje ravnoteže u pružanju usluga stanovništvu opštinskog središta i ruralnih naselja, kada su u pitanju obavezne ustanove objekata društenih djelatnosti - osnovne škole i primarna

zdravstvena zaštita.
U subopštinskim centrima i centrima zajednica naselja, do kraja planskog perioda, bi trebalo obnoviti postojeće objekte društvenih djelatnosti i opremiti ih slijedećim sadržajima:
- Matične osnovne škole sa fiskultornom salom i kompjuterskom opremom;
- Zdravstvene punktove sa apotekama;
- Predškolskim ustanovama;
- Domove kulture sa bibliotekom i manjom salom;
- Terenima za male sportove;
- Vjerskim objektima po potrebi;
- Objekti za eksponate – "Municipijum S".

Stručne srednje škole razvijati u skladu sa težnjama i potrebama omladine za određenim obrazovanjem, kao i potrebama za određenim kadrovima. Potrebno je razmotriti poboljšanje komunalne opreme u svim obrazovnim objektima.
Visoku školu, tj. fakultet odgovarajućeih usmjerenja razvijati u skladu sa državnim opredjeljenjima, potrebama i planovima.
Za potrebe dečije zaštite i socijalnog staranja pored postojećih, mogu se koristiti i osnovne škole Ili drugi objekti uz adaptaciju i promjenu namjene. Osim toga, potrebno je podržati otvaranje privatnih obdaništa ne samo u centrima zajednica sela, nego i u drugim seoskim naseljima gdje se za to ukaže potreba.
Brigu o starima omogućiti eventualnim planiranjem još jednog objekta za Gerontološki centar. Za ovu namjenu može se razmotriti mogućnost planiranja u postojećoj bolnici nakon izgradnje nove bolnice.
Korišćenje raspoloživog prostora u postojećim objektima kulture uz neophodnu rekonstrukciju, prilagoditi različitim kulturnim i društvenim aktivnostima vezanim za potrebe stanovništva. Zato je moguće koristiti sledeći modalitet: mobilni bioskopi, biblioteke, pozorišta: upotreba tipskih montažnih objekata, uzimanje prostorija u zakup, višenamjensko korišćenje objekata i drugo.
Sprovoditi stalne akcije sa ciljem razvoja sportskih aktivnosti i u skladu sa tim dograđivati i obnavljati terene za male sportive u naseljima i centrima zajednica naselja. Potrebno je takođe, organizovati sportske manifestacije.
Na lokalitetu Komini, na prostoru sa namjenom površine za kulturu planirati izgradnju objekata (objekti zatvorenog tipa, otvorenog tipa ili paviljonskog tipa) za arheološke eksponate – "Municipijuma S".

4.5. PROSTORNI KONCEPT RAZVOJA STANOVANJA

Opštinski centar - Analize demografskog priraštaja i demografskih transformacija u Pljevljima pokazuju da se do kraja planskog perioda neće znatno povećati stambene potrebe. Radi njihovog zadovoljenja treba koristiti postojeći nepotpuno iskorišćen stambeni fond, a nekvalitetne stambene objekte treba sanirati, rekonstruisati i standardno opremiti instalacijama vodovoda, kanalizacije električne energije, TK i grejanja.

Subopštinski centar i centar zajadnice naselja i ostala naselja polu urbanog tipa - Naselja djelimično opremljena komunalnom infrastrukturom, opremiti u potpunosti neophodnim instalacijama (vodovod, elektrika, telefon, etažno grijanje, kanalizacija). U centrima zajednica naselja, kao i naseljima sa specijalizovanim funkcijama postoje stanovi lošeg standard i boniteta, koje treba obnoviti, zamijeniti, rekonstruisati, prilagoditi novim potrebama.

Ostala seoska naselja - U ostalim seoskim naseljima postoji izražena potreba za zamjenom i obnovom neodgovarajućeg i nekvalitetnog građevinskog fonda. Proces obnove, zamjene ili rekonstrukcije postojećih kuća u pojedinim selima će se spontano dešavati, brže ili sporije. Poseban impuls ovom procesu može dati dobro organizovani razvoj seoskog i lovnog turizma, posebno u zoni „Ljubišnje“, „Maoča-Vrulje“, kanjon Tare.

Ruralni razvoj je važna komponenta budućeg održivog razvoja opštine Pljevlja. Prepoznavanje vrijednosti ruralnih prostora i njihovih specifičnih razvojnih uslova je jedna od prioritetnih tema

održivog razvoja u zemljama EU. Negativni trendovi u ovim područjima, napuštanje sela, zapuštanje obradivih površina i tradicionalne poljoprivrede i gubitak ambijentalnih vrijednosti su problemi koje je neophodno u narednom periodu konkretnim mjerama rješavati.

Poseban problem predstavlja nestajanje tradicionalnih sela i autentične arhitekture ili pretvaranje sela u „nova naselja“ sa novim funkcijama i izmijenjenim arhitektonskim izgledom.

Opšti ciljevi ruralnog razvoja su:
- Dostupnost i infrastrukturna opremljenost;
- Aktiviranje sela i plansko očuvanje identiteta sela, podrška razvoju poljoprivredne proizvodnje, agrarnog, eko i etno turizma;
- Razvoj proizvodnih preduzeća i prerađivačkih pogona;
- Obezbjeđivanje potrebnog nivoa i sadržaja društvenih djelatniosti i usluga.

5.0.POSEBNE POSTAVKE I MJERE ORGANIZACIJE, UREĐENJA I KORIŠĆENJA PROSTORA

5.1. SMJERNICE I MJERE ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE I PRIRODNIH VIRIJEDNOSTI I KULTURNE BAŠTINE

5.1.1. Zaštita životne sredine

Radi usklađivanja sa opšte prihvaćenim principima ekološki održivog razvoja (principi prevencije i predostrožnosti, princip smanjivanja štetnog uticaja na životnu sredinu i princip "zagađivač plaća") i razvojnih aktivnosti i opredeljenja definisanih Prostornim planom Crne Gore i Nacionalnom strategijom održivog razvoja Crne Gore, kao i poštovanjem statusa Crne Gore kao ekološke države, prioritetno se nameće potreba sprovođenja aktivnosti i mjera zaštite i unaprjeđenja životne sredine opštine Pljevlja, što predstavlja jedan od bitnijih uslova budućeg sveukupnog razvoja ovog područja. Naslijeđeno negativno stanje i degradiranost životne sredine ukazuju na neophodnost sprovođenja mjera sanacije i remedijacije čija će se dinamika ostvarivati sukcesivno, u zavisnosti od potrebe rješavanja prioritetnih ekoloških problema. S obzirom da se sve djelatnosti i budući razvojni procesi na posmatranom području u određenom smislu mogu negativno odraziti na kvalitet prirodnog okruženja, u tom pogledu potencira se orjentacija ka aktivnostima i tehnologijama koje su ekološki prihvatljive, tj. koje ne narušavaju prostorno-ekološku ravnotežu područja i doprinose očuvanju prirodnih i stvorenih vrijednosti područja. Sve mjere (pravno-normativnog, tehničko-tehnološkog, ekonomskog i prostorno-planskog karaktera) koje će se sprovoditi u cilju poboljšanja životne sredine i njenoj permanentnoj zaštiti na području opštine Pljevlja kao osnovni cilj imaće ograničavanje ili po mogućstvu, potpunu eliminaciju nepovoljnih uticaja na tu sredinu.
Početak primjene seta ekoloških zakona od januara 2008. godine omogućio je znatno veće nadležnosti jedinica lokalnih samouprava u sprovođenju mjera zaštite životne sredine i kaznenih odredbi protiv zagađivača, čime je izvršena neophodna decentralizacija po pitanju nadležnosti rješavanja postojećih ekoloških problema. Na osnovu člana 79. Zakona o životnoj sredini („Sl.list RCG“, br. 52/2016 i 73/2019) Opština Pljevlja je 24.10.2019. godine dobila saglasnost od Vlade Crne Gore na predlog Odluke o visini i načinu plaćanja naknade za zaštitu i unapređivanje životne sredine Opštine Pljevlja, na osnovu kojeg Opština Pljevlja ubira značajna finansijska sredstva (od 2 do 3 miliona eura godišnje) od strane najvećih pljevaljskih zagađivača: TE Pljevlja, Rudnik uglja i Rudnik olova i cinka „Šuplja stijena“, a koja isključivo mogu samo da budu upotrebljena za zaštitu i unapređivanje životne sredine.
Osnovna planska postavka je da se Prostorno - urbanističkim planom opštine omogućava sprovođenje koncepcija i rješenja zaštite prostora i životne sredine definisanih Prostornim planom Crne Gore, tj. da se obezbjeđuje integrisanje aspekta zaštite životne sredine u planska rješenja, a u vezi sa namjenom, izgradnjom i uređenjem prostora, te svih razvojnih procesa, aktivnosti i djelatnosti.

Koncept zaštite životne sredine na području opštine Pljevlja[5] obuhvata:

[5] Pri izradi koncepta zaštite životne sredine opštine Pljevlja korišćen je Lokalni plan zaštite životne sredine opština Pljevlja 2022-2026. (2022.) i Strateški plan razvoja opštine Pljevlja 2021-2025., a mjere zaštite životne sredine su usaglašene sa mjerama predviđenim ovim

- ⇒ Ograničavanje postojećih aktivnosti sa negativnim uticajima na kvalitet životne sredine;
- ⇒ Zaštitu životne sredine na bazi racionalnog korišćenja prirodnih resursa – vode, vazduha, zemljišta, biljnih i životinjskih vrsta, pejzaža, mineralnih sirovina, hidroenergetskog i šumskog potencijala;
- ⇒ Unaprjeđenje kvaliteta životne sredine u naseljima njihovim opremanjem objektima zadovoljavajućih komunalno-higijenskih uslova (obezbjeđivanje pitke vode, izgradnja kanalizacionog sistema, adekvatno kanalisanje komunalnih otpadnih voda, itd.);
- ⇒ Uspostavljanje sistema procjene uticaja budućih objekata i djelatnosti na životnu sredinu koji svojim aktivnostima mogu izazvati negativne uticaje na postojeći kvalitet elemenata životne sredine (npr. mogućnost izgradnje nove Fabrike cementa u Otilovićima, širenje rudnika olova i cinka „Šuplja Stijena, izgradnja II bloka Termoelektrane „Pljevlja“, mogućnost površinske eksploatacije uglja u Mataruškom, Otilovićkom, Glisničkom i Maočkom polju, kao i mogućnost izgradnje željezničke pruge Pljevlja-Bijelo Polje ili Pljevlja-Prijepolje i dr.);
- ⇒ Permanentno praćenje kvaliteta životne sredine (voda, vazduh, zemljište, nivo buke, jonizijuća i nejonizujuća zračenja) i kontrola i procjena rezultata, tj. monitoring životne sredine. U pogledu ostvarivanja ovih aktivnosti, Planom se preporučuje izrada Izmjena i dopuna Projekta sanitarne zaštite akumulacije „Otilovići“ (JUGINUS 2001.g.) s obzirom na novonastale pretendovane razvojne okolnosti i njihove reperkusije na kvalitet životne sredine. Takođe, po potrebi treba vršiti i aktuelizaciju i eventualno potrebne izmjene i dopune Lokalnog plana zaštite životne sredine i Lokalnog akcionog plana za biodiverzitet i usvajanje godišnjih programa mjera zaštite životne sredine;
- ⇒ Upravljanje održivim gradovima u smislu poboljšanja energetske efikasnosti objekata stanovanja i privrede u cilju smanjenja potrošnje energije i smanjenja zagađenja životne sredine (sa akcentom na smanjenje aerozagađenja);
- ⇒ Postepeno napuštanje sektora uglja i uvođenje održivih ekonomskih pravaca razvoja (zelena ekonomija), sa ciljem očuvanja životne sredine i budućeg održivog razvoja opštine Pljevlja, uz prethodno omogućavanje pravedne tranzicije kako transormacija sa prljavih na čiste tehnologije ne bi bila pogubna za socijalni status ove opštine.

5.1.2. Identifikacija problema

Imajući u vidu postojeće negativno stanje životne sredine na području opštine jasno je da se bez preduzimanja određenih mjera, aktivnosti i planskih instrumenata ne mogu očekivati značajnija poboljšanja i unapređenja životne sredine u opštini Pljevlja. Zaštita i unapređenje kvaliteta životne sredine sprovodiće se diferencirano, sa različitim obimom i intenzitetom, a prema definisanim prostorno-ekološkim zonama na planskom području, primjenom mjera zaštite životne sredine i režimima, pravilima izgradnje i uređenja na posmatranom prostoru. Na području opštine Pljevlja kao **najugroženiji prostori sa aspekta životne sredine** mogu se identifikovati:

- površinski kopovi Rudnika uglja "Potrlica" i napuštene nerekultivisane površine nekadašnjeg PK „Borovica“;
- prostor Termoelektrane "Pljevlja" sa deponijom pepela "Maljevac" i zagađeni Paleški potok;
- površina deponije jalovinskog materijala i komunalnog otpada "Jagnjilo";
- kompleks Drvnog kombinata "Vektra-Jakić";
- centar grada Pljevalja (ugrožen od saobraćaja, buke i lokalnih kotlarnica);
- rječna korita Ćehotine, Breznice i Vezišnice;
- Rudnik olova i cinka "Šuplja Stijena" u Šulima, sa flotacijama i Mjednički potok;
- pojasevi duž postojećih magistralnih i regionalnih saobraćajnica na području opštine.

dokumentima.

Slika 14. Šljakište Maljevac

Slika 15. PK „Potrlica“

Slika 16. Rudnik olova i cinka „Šuplja stijena“

Slika 17. Rijeka Vezišnica nakon ušća Paleškog potoka

Slika 18. Zagađeni Mjednički potok (Rudnik „Šuplja stijena“)

Slika 19. Izmješteno korito rijeke Ćehotine

Posmatrajući predviđene planske i razvojne aktivnosti u vremenskom horizontu Prostornog plana opštine, kao **potencijalno ugrožena područja** sa aspekta životne sredine izdvajaju se:

- prostor mogućeg II bloka Termoelektrane "Pljevlja";
- prostori Maočkog, Otilovićkog, Mataruškog i Glisničkog polja i zone Bakrenjače, kao ležišta uglja, u kojima je mogućnost otvaranja površinskih kopova uglja;
- lokacija buduće fabrike cementa u Otilovićima;
- površine rudnika olova i cinka "Šuplja Stijena" u Šulama;
- gradsko područje Pljevalja;
- pojasevi uz budući magistralni put Pljevlja-Žabljak-Risan i željezničku prugu Pljevlja-Bijelo Polje.

5.1.3. Smjernice i mjere zaštite životne sredine i prirodnih vrijednosti i kulturne baštine

5.1.3.1.Smjernice i mjere zaštite životne sredine i prirodnih vrijednosti

Mjere za zaštitu vazduha

Očuvanje kvaliteta vazduha na području opštine Pljevlja i uspostavljanje višeg standarda kvaliteta vazduha u opštinskom centru ostvariće se primjenom sledećih pravila i mjera zaštite:

1) smanjenje nivoa emisije zagađujućih materija iz postojećih izvora zagađivanja:

- sprovođenje projekta Ekološke rekonstrukcije TEP – I (ugradnja sistema za desumporizaciju i denitrifikaciju otpadnih gasova iz TE Pljevlja) i toplifikacije Pljevalja, čijom bi se realizacijom emisije SO2 i NOX svele ispod propisanih graničnih vrijednosti, eliminisale kotlarnice i individualna ložišta i u znatnoj mjeri smanjila zagađenost Pljevalja. Realizacija toplifikacije iz rekonstruisanog bloka I TE „Pljevlja“ kao baznog toplotnog izvora s aspekta zaštite životne sredine ima prednost u odnosu na druga rješenja: U TE se proizvodi toplotna energija bez dodatnog sagorijevanja uglja, a u gradu zbog pokrivanja većeg konzuma smanjuje se potrošnja uglja za grijanje odnosno smanjuje se emisija navedenih zagađujućih materija. Dakle, kombinovana proizvodnja toplote za grijanje i proizvodnje struje (kogeneracija) predstavlja najefikasnije sredstvo za smanjenje potrošnje primarnog goriva kao i sredstvo za smanjenje emisije štetnih produkata iz njegovog sagorijevanja. Kogeneracija u Direktivi 2009/28/EZ ubraja se u obnovljive izvore energije, dok su u Direktivi 2004/8/EZ data detaljna uputstva za korišćenje i podsticanje kogeneracije;
- unaprjeđenje grijanja domaćinstava kroz smanjenu potrošnju uglja (sa tendencijom potpunog izbacivanja), mokrog drveta za ogrijev, upotrebu efikasnijih uređaja za grijanje, prelazak na ekološki prihvatljiva goriva, povećanje energetske efikasnosti stambenih objekata, uvođenje sistema centralnog grijanja itd., čime će se smanjiti emisije suspendovanih čestica tokom sezone grijanja, kad je njihova koncentracija znatno povećana;
- preventivne mjere vezane za sprječavanje šumskih požara i strožija kaznena politika u vezi sa zabranom paljenja otpada na otvorenom, uključujući i poljoprivredni otpad čime će se smanjiti značajne emisije suspendovanih čestica i sadržaja benzo(a)pirena u ovim česticama i u periodima van sezone grijanja;
- preduzimanje mjera za sprječavanje podizanja prašine s rudničkog kopa, s odlagališta i transportnih puteva rudnika uglja;
- sprovođenje mjera za sprječavanje samozapaljenja uglja i štetnih gasova od miniranja u Rudniku uglja;
- izgradnja obilaznice oko centralnog gradskog područja i preusmeravanje tokova tranzitnog i teretnog saobraćaja iz gusto naseljenih stambenih zona Pljevalja;
- održavanje površinskog zaštitnog sloja vode ("vodeno ogledalo") na deponiji pepela "Maljevac" do njenog zatvaranja i rekultisivanja, tj. do otvaranja nove deponije pepela;
- korišćenje obnovljivih izvora energije za zagrijavanje stambenih prostorija domaćinstava u seoskim naseljima;
- rekultivacija deponije otkrivke i komunalnog otpada na lokalitetu Jagnjilo nakon njenog potpunog zatvaranja (producent prašine i otpadnih gasova);
- postavljanje zaštitnih pojaseva zelenila duž najfrekventnijih magistralnih i regionalnih putnih pravaca, kraj kamenoloma i zona eksploatacije tehničko-građevinskog kamena, kao i unutar kompleksa postojećih industrijskih objekata.

2) održavanje emisija u propisanim granicama iz novih postrojenja, industrijskih kompleksa i svih planiranih djelatnosti koje svojim aktivnostima mogu doprinjeti pogoršanju kvaliteta vazduha:

- sprečavanje dodatnih izvora emisije zagađujućih materija iz novih termoenergetskih postrojenja (potencijalni II blok TE "Pljevlja") primjenom principa preventivnosti u zaštiti životne sredine i najbolje raspoloživih tehnika (BAT) prilikom rada ovakvih vrsta objekata;
- ugradnja i funkcionisanje uređaja za prečišćavanje otpadnih gasova potencijalne fabrike cementa, visokog stepena efikasnosti, ne manje od 99,9% (isto važi za sve buduće industrijske objekte);

- izrada Procjene uticaja na životnu sredinu svih objekata koji su za to predviđeni Uredbom o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu;
- poboljšanje energetske efikasnosti objekata stanovanja i privrede u cilju smanjenja potrošnje energije za zagrijevanje prostorija.

U cilju zaštite vazduha i sistematskog praćenja aerozagađenja opština Pljevlja mora se poboljšati monitoring sistem koji bi na adekvatan način sistematski pratio promjene osnovnih parametara kvaliteta vazduha, što bi se postiglo kroz povećan broj mjernih mjesta i povećan broj podataka o kvalitetu vazduha na teritoriji opštine Pljevlja. U tom smislu posebno se potencira na pogušćavanju gustine mreže mjernih mjesta na gradskom području (naročito u blizini industrijskih i u okviru stambenih zona), automatskog tipa, koje bi tokom dvadesetčetvoročasovnog perioda omogućile uvid u relevantno stanje u konkretnim vremenskim intervalima.
Pošto je aktiviran rudnik olova i cinka "Šuplja Stijena" u Šulima, planira se otvaranje mjernih stanica za praćenje kvaliteta vazduha i na ovom lokalitetu, posebno ako se ima u vidu da su ova područja u kontaktnoj zoni budućeg zaštićenog područja - parka prirode "Ljubišnja". Takođe, kao neophodnost nameće se izrada integralnog katastra zagađivača vazduha na teritoriji opštine Pljevlja, kako bi se na znatno efikasniji način evidentirali svi stacionarni i mobilni izvori aerozagađenja na području opštine i minimizirali njihovi negativni uticaji.

Mjere zaštite voda

Usvajanjem Direktive o vodama (Water Framework Directive 2000/60/EC - WFD), Evropska unija je u potpunosti obnovila svoju politiku u domenu voda. Direktivom su formulisani uslovi koji treba da omoguće sprovođenje usvojene politike održivog korišćenja voda i njihove zaštite. Zakonom o vodama prenešena je u nacionalno zakonodavstvo.

Osnovni cilj ove Direktive odnosi se na dovođenje svih prirodnih voda u „dobro stanje“, tj. obezbjeđivanje dobrog hidrološkog, hemijskog i ekološkog statusa voda. Namjena Direktive je da uspostavi okvire za zaštitu površinskih voda, ušća rijeka u more, podzemnih voda radi:

- Sprečavanja dalje degradacije, zaštite i unaprjeđenja statusa akvatičnih ekosistema;
- Promovisanja održivog korišćenja voda, koje se bazira na dugoročnoj politici zaštite raspoloživih vodnih resursa;
- Progresivnog smanjenja zagađenja površinskih i podzemnih voda;
- Smanjenja efekata poplava i suša itd.

Prema članu 74. Zakonu o vodama ("Sl.list RCG", br. 027/07, 073/10, 032/11, 047/11, 048/15, 052/16, 055/16, 002/17, 080/17 i 084/18) zaštita voda od zagađivanja ostvaruje se:
-organizacijom kontrole kvaliteta vode i izvora zagađenja, zabranom i ograničavanjem unošenja u vode opasnih i štetnih supstanci, zabranom stavljanja u promet supstanci opasnih za vode za koje postoji supstitucija ekološki pogodnijih proizvoda i dr.;
-ekonomskim mjerama plaćanjem naknade za zagađivanje vode, koja nije niža od troškova njenog prečišćavanja;
-prečišćavanjem otpadnih voda na mjestu nastajanja, primjenom tehničko-tehnoloških mjera i uvođenjem savremenih tehnologija u proizvodnju;
-vodnim mjerama, kojima se poboljšava režim i kvalitet malih voda namjenskim ispuštanjem čiste vode iz akumulacija, a posebno radi otklanjanja posljedica havarijskih zagađenja.
Prioritetne aktivnosti sa aspekta zaštite voda u opštini Pljevlja u narednom planskom periodu odnosiće se na osposobljavanje punog kapaciteta postrojenja u naselju Židovići za prečišćavanje gradskih komunalnih voda i uspostavljanje postrojenja za prečišćavanje industrijskih otpadnih voda (TE Pljevlja, Rudnik uglja, Rudnik olova i cinka), kao i adekvatnu zaštitu akumulacije "Otilovići" koja trenutno (a i u budućnosti) predstavlja osnovni izvor vodosnabdijevanja gradskog područja Pljevalja. Posebno se napominje da otpadne vode iz industrijskih i drugih komunalnih objekata moraju zadovoljiti standarde recipijenta i zahtjevani nivo kvaliteta, kako bi se održala prirodno-ekološka ravnoteža vodotoka. Pored neophodnosti obeležavanja i zvaničnog proglašavanja granica zona sanitarne zaštite, zaštita vodoakumulacije "Otilovići" od namjernog i slučajnog zagađivanja i drugih uticaja koji mogu nepovoljno da djeluju na ispravnost kvaliteta vode ostvariće se primjenom sledećih pravila i mjera zaštite:

1) uspostavljanje strogog režima sanitarnog nadzora u I zoni zaštite
- zabranom odvijanja aktivnosti koja nijesu u funkciji vodosnabdijevanja;
- zatravljivanjem površina bez upotrebe agro-hemijskih sredstava;
- zabranom pristupa licima koji ne obavljaju poslove vezane za aktivnosti oko snabdijevanja vodom.

2) uspostavljanje režima stalnog sanitarnog nadzora u II zoni zaštite vodoizvorišta
- sanitacijom svih objekata u užoj i na granici uže zone zaštite;
- zabranom izgradnje novih objekata koji nijesu u funkciji vodosnabdijevanja;
- zabranom skladištenja komunalnog, opasnog i industrijskog otpada;
- zabranom transporta opasnih i štetnih materija;
- zabranom ispuštanja neprečišćenih otpadnih voda u akumulaciju.

3) uspostavljanje režima sanitarnog nadzora i zaštite od zagađivanja životne sredine u III zoni zaštite vodoizvorišta
- zabranom izgradnje industrijskih postrojenja, eksploatacije ruda i objekata čije otpadne vode mogu da zagade vodu ili zemljište ili da ugroze bezbjednost vodoprivrednih objekata;
- organizovanim sakupljanjem komunalnog otpada na vodonepropusnim površinama i njihovo sanitarno transportovanje na sanitarnu deponiju izvan površine sliva akumulacije;
- zabranom transporta i skladištenja opasnih i štetnih materija;
- ograničenom upotrebom zemljišta u poljoprivredne svrhe na način da se ne ugrozi kvalitet vodoizvorišta.

Takođe, zaštita površinskih i podzemnih voda na planskom području ostvariće se primjenom sledećih mjera zaštite:
- očuvanjem i poboljšanjem kvaliteta svih voda do nivoa „dobrog stanja“ prema zahtjevanoj Direktivi o vodama;
- izgradnjom sanitarno-higijenskih nepropusnih jama ili bioprečišćivača u seoskim naseljima za evakuaciju komunalnih otpadnih voda u cilju očuvanja kvaliteta površinskih i podzemnih voda (naročito u slivnom području rijeke Vezišnice gdje je evidentiran veliki broj nelegalnih ispusta komunalnih otpadnih voda direktno u koritu rijeke Vezišnice);
- izgradnjom postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (posebno za atmosferske, a posebno za tehnološke otpadne vode) potencijalne fabrike cementa u Otilovićima sa ispustom u Ćehotinu ispod brane akumulacije "Otilovići", radi zaštite kvaliteta vode u akumulaciji;
- poštovanjem I zone sanitarne zaštite značajnijih vodoizvorišta u opštini Pljevlja (Bezdan, Jugoštica, Zmajevac, Mandojevac, Vrelo, pod Porosom, Mejtef);
- izgradnjom i rekonstrukcijom cjelokupne kanalizacione mreže na gradskom području Pljevalja, uz odvođenje svih otpadnih komunalnih voda do postojećeg postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Židovićima;
- odvođenje komunalnih otpadnih voda sa slivnog područja rijeke Vezišnice (naselja Odžak, Borovica, Komini, Radosavac) u postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda u Židovićima;
- izgradnjom postrojenja za prečišćavanje industrijskih otpadnih voda Termoelektrane, Rudnika uglja i Rudnika olova i cinka;
- strogim poštovanjem zakonske regulative o transportu opasnih i štetnih materija radi zaštite kvaliteta vodotokova od mogućih akcidentnih zagađenja koji mogu nastati ovim aktivnostima; posebno se naglašava obaveza projektanta trase željezničke pruge Pljevlja – Bijelo Polje da mikrolokaciju pruge i tehničko rješenje ovog objekta u odnosu na zone sanitarne zaštite izvorišta akumulacije "Otilovići" odredi u skladu sa Pravilnikom određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u tim zonama ("Sl. list Crne Gore", broj 66/09);
- vraćanjem rijeke Ćehotine u njeno prvobitno korito, koje će biti prirodnije nego sadašnje u dijelu njenog izmještenog toka;
- potpunim izmještanjem Paleškog potoka (100%) van uticaja šljakišta Maljevac;
- iznalaženjem rešenja za problem zagađenog Mjedničkog potoka koji konstantno i intenzivno zagađuje rijeku Ćehotinu, jer taj problem kao takav spada u najveće zagađivače rijeke Ćehotine i njenog ekosistema, sa međunarodnim efektom;

- rešavanjem problema komunalnog odlaganja otpada na obalama rijeka i direktno u korita rijeka, koji je još uvijek u velikoj mjeri zastupljen, a kako bi se toj problematici stalo na kraj, neophodno je podići svijest građana Pljevalja o pravilnom odlaganju komunalnog otpada; takođe, treba pojačati rad komunalnih službi i sprovesti kaznenu politiku po pitanju neadekvatnog i nepravilnog odlaganja komunalnog otpada;
- u cilju unapređenja kvaliteta vode za piće, posebna pažnja se mora posvetiti zonama sanitarne zaštite (još uvijek nijesu određene zone i pojasevi sanitarne zaštite za akumulaciju „Otilovići“), stalnoj kontroli higijenske ispravnosti vode za piće, neophodnoj dezinfekciji, rekonstrukciji vodovodne mreže, izgradnji postrojenja za preradu jezerske vode akumulacije „Otilovići“, rekonstrukciji postrojenja za prečišćavanje pitke vode Pliješ i izgradnji postrojenja pitke vode Breznica i Bogiševac.

Mjere zaštite zemljišta

Očuvanje i zaštita poljoprivrednog, šumskog i građevinskog zemljišta sprovodiće se primjenom sledećih pravila i mjera zaštite:

- kao prioritetnu aktivnost u zaštiti zemljišta neophodno je sprovesti poljoprivrednu (a u određenim slučajevima i šumsku) rekultivaciju degradiranog zemljišta površinskih kopova Rudnika uglja "Borovica" i "Potrlica"; rekultivacione mjere sprovodiće se sukcesivno, pri čemu će se nakon mehaničkog oblikovanja prostora pristupiti sprovođenju bioloških mjera zatravljivanja i pošumljavanja degradiranih zemljišta nastalih rudarskim aktivnostima, a u skladu sa Zakonom o rudarstvu ("Sl. list CG", br.65/08, 74/10 i 40/2011); prostor oko nastalog Borovičkog jezera privesti namjeni u svrhu sportsko-rekreativnih zona; takođe, ističe se neophodnost rekultivacije prostora postojeće deponije pepela i šljake u dolini Paleškog potoka ("Maljevac"), nakon njenog zatvaranja;
- u pogledu zaštite zemljišta i daljeg unaprijeđenja vizuelno – estetskih karakteristika predeonih cjelina, kao i korišćenja terena u druge namjene, nakon završetka perioda eksploatacije, obavezna je primjena bioloških mjera rekultivacije napuštenih rudarskih kopova, kako bi se ova degradirana područja privela produktivnoj namjeni; rekultivaciju novoformiranog reljefa (čija nova kota mora biti u nivou postojećeg terena prije eksploatacije mineralne sirovine) obaviti sadnjom pionirskih i autohtonih vrsta drveća i grmlja; izrada tehničke dokumentacije (Programa mjera rekultivacije) u obavezi je privrednog subjekta koji je vršio istražne radove na pomenutim lokalitetima (u skladu sa Zakonom o rudarstvu, Sl. list CG 65/08, 74/10 i 40/2011);
- u skladu s važećim propisima buduću namjenu zemljišta moguće je odrediti tek po isteku vremenskog perioda propisanog za rekultivaciju u zavisnosti od namjene;
- eventualne inicijative i predloge za otvaranje novih pozajmišta građevinskog materijala i kamenoloma detaljnije razmotriti kroz postupak izdavanja urbanističko-tehničkih uslova uz obaveznu saglasnost Ministarstva nadležnog za navedene djelatnosti;
- u slučaju aktiviranja i eksploatacije mineralnih sirovina na novim ležištima uglja u planskom periodu (Glisničko polje, Mataruško i Otilovićko polje) neophodno je izraditi Program mjera rekultivacije kako bi se na adekvatan način sagledale obaveze društvenih subjekata koji degradiraju zemljište (u ovom slučaju – Rudnik uglja Pljevlja);
- ograničavanjem na najmanju moguću mjeru korišćenja (ili trajnog gubitka izgradnjom objekata i infrastrukture) kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta za nepoljoprivredne namjene;
- zatvaranjem i prenamjenom površine deponije komunalnog otpada na lokalitetu Jagnjilo, kao i čišćenjem postojećih smetlišta na gradskom i seoskom području, kada se aktivira sanitarna deponija;
- kontrolisanom sječom autohtonih šumskih sastojina, posebno u ekosistemski ugroženim predjelima (Pljevaljska kotlina);
- kontrolisanom primjenom agrohemijskih sredstava u poljoprivredi (edukacijom poljoprivrednih proizvođača o uticajima poljoprivrede na životnu sredinu i prednostima proizvodnje ekološki bezbjedne hrane na bazi organske poljoprivrede);
- antierozivnim uređenjem sliva Ćehotine preduzimanjem antierozivnih mjera (pošumljavanje goleti, oranje po izohipsima, konverzije jednogodišnjih kultura u višegodišnje, itd.) na njenim

pritokama sa visokim stepenom erodiranih površina (Breznica, Voloder, Gotovuša, Suvi potok);
- određivanjem granica građevinskog rejona Pljevalja radi zaštite zemljišta od dalje nekontrolisane, tj. bespravne gradnje;
- sanacijom većih klizišta (posebno uz putne pravce u Pljevaljskoj kotlini) uz primjenu adekvatnih mjera;
- obilježavanjem i izuzimanjem zona sa povećanom koncentracijom radioaktivnog cezijuma iz poljoprivredne proizvodnje;
- nastaviti s ispitivanjem zagađenosti zemljišta na teritoriji opštine Pljevlja da bi se spriječilo povećanje koncentracije zagađenja koje je rezultat uticaja aktivnosti čovjeka, prije svega aktivnosti koje potiču od industrije i rudarstva;
- uspostaviti sistem stroge kontrole odlaganja otpada u skladu s postojećim regulativama kao i budućim zakonskim aktima: strogu kontrolu odlaganja otpada, od momenta stvaranja, sakupljanja, transporta do konačnog adekvatnog odlaganja.

Mjere zaštite od buke

S obzirom na rudarsko-industrijski karakter opštinskog centra i gustu mrežu saobraćajnica koje prolaze kroz pljevaljsku kotlinu, možemo zaključiti da su vrijednosti nivoa buke povećane, ali samo u okviru šireg gradskog područja Pljevalja. Zaštita od buke u životnoj sredini zasnivaće se na sprovođenju sledećih pravila i mjera zaštite:
- poštovanjem graničnih vrijednosti o dozvoljenim vrijednostima nivoa buke u životnoj sredini, shodno Pravilniku o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke ("Sl. list CG", br.60/2011 i 94/2021) i Rešenju o utvrđivanju akustičkih zona u opštini Pljevlja (br.05-353-20/2 od 28.03.2013.g.).

Tabela 16. Granične vrijednosti nivoa buke u otvorenim boravišnim prostorima (prema Pravilniku o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke ("Sl. list RCG", br. 60/2011 i 94/2021)

	Akustična zona	Granični nivo buke u dB (A)		
		L_{day}	$L_{evening}$	L_{night}
1.	tiha zona u prirodi	35	35	30
2.	tiha zona u aglomeraciji	40	40	35
3.	zona povišenog režima zaštite od buke	50	50	40
4.	stambena zona	55	55	45
5.	zona mješovite namjene	60	60	50
6.	zone pod jakim uticajem buke koja potiče od saobraćaja	L_{day}	$L_{evening}$	L_{night}
6a.	zona pod jakim uticajem buke koja potiče od vazdušnog saobraćaja	55	55	50
6b.	zona pod jakim uticajem buke koja potiče od drumskog saobraćaja	60	60	55
6c.	zona pod jakim uticajem buke koja potiče od željezničkog saobraćaja	65	65	60
7.	industrijska zona	na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči	na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči	na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči
8.	zona eksploatacije mineralnih sirovina	na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči	na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči	na granici ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči

Vrijednosti navedene u ovoj tabeli odnose se na ukupni nivo buke iz svih izvora u akustičkoj zoni. U područjima razgraničenja akustičkih zona, nivo buke u svakoj akustičkoj zoni ne smije prelaziti najnižu graničnu vrijednost propisanu za zonu sa kojom se graniči. Vrijednosti Indikatora navedenih

u ovoj tabeli (L_{day}, $L_{evening}$, L_{night}) predstavljaju prosječne dnevne vrijednosti.

- podizanjem pojaseva zaštitnog zelenila i tehničkih barijera na najugroženijim lokacijama (Termoelektrana "Pljevlja", površinski kopovi Rudnika uglja, pojasevi uz postojeće i planirane saobraćajnice);
- uspostavljanjem gušće mreže mjernih mjesta na gradskom području, radi evidentiranja i efikasne zaštite prostora ugroženih komunalnom bukom;
- neophodno je nastaviti sa ispitivanjem nivoa buke u gradskoj sredini i ispitivanje nivoa buke od TE Pljevlja, Rudnika uglja i Rudnika „Šuplja stijena“.

5.1.3.2.Smjernice i mjere zaštite kulturne baštine

Geneza naseljevanja sa svedočanstvima o istorijskim zbivanjima formirale su bogatu i raznovrsnu kulturnu baštinu na području opštine Pljevlja, sa značajnim brojem repernih tačaka kao okosnice kulturno-istorijskog nasleđa ovog područja (manastiri, crkve, džamije, arheološki lokaliteti, kulturni pejzaži, ostaci starih gradova, nekropole sa stećcima, kulturno-istorijski spomenici iz NOB-a, itd.).

Koncept zaštite kulturno-istorijskog nasleđa, kao elementa za formiranje prepoznatljivosti određenog prostora odnosi se na:

- Čuvanje, zaštita i održavanje postojeće kulturne baštine predstavlja značajan generator razvoja održivog turizma na području opštine;
- Evidentiranje novih i kategorisanje postojećih kulturnih dobara i njihovo stavljanje pod zaštitu odgovarajućim aktima opštine;
- Izrada baze podataka o spomenicima kulture i kulturnoj baštini u cjelini i dalje izučavanje, sa preporukom namjene i režima korišćenja u skladu sa Zakonom i Planom;
- Unaprjeđenje kvaliteta okruženja spomenika kulture I i II kategorije;
- Očuvanje specifičnih ambijentalnih cjelina u urbanom prostoru Pljevalja;
- Ažurniju saradnju državnih institucija za zaštitu spomenika kulture i stručnih službi u opštini, radi koordinirane sardnje na polju zaštite kulturnog i istorijskog nasleđa opštine Pljevlja.

Smjernice i preporuke za zaštitu kuturno-istorijskih dobara na području opštine Pljevlja obuhvataju opšte uslove, zaštitu kroz dokumentaciju i načela i oblike njihove tehničke zaštite.

Opšti uslovi i mjere zaštite kulturno-istorijskih dobara

- u blizini dobara i njegovoj zaštitnoj zoni ne mogu se graditi objekti za ekstrakciju i preradu mineralnih sirovina (površinski kopovi uglja, flotacijska postrojenja, kamenolomi i sl.) koji vibracijama, eksplozijama i na druge načine ugrožavaju kulturno dobro;
- u blizini dobra i njegovoj zaštitnoj zoni ne mogu se graditi industrijski pogoni koji štetnim eminacijama (vibracije, pepeo, otpadni gasovi i dr.) mogu ugroziti kulturno dobro, a postojeći programi koji ugrožavaju dobro moraju se ili dislocirati ili podvrći režimu koji eliminiše ili umanjuje štetna dejstva po kulturnom dobru;
- izgradnja velikih infrastrukturnih sistema (vodoprivrede, energetike, saobraćaja) mora da bude usklađena sa uslovima i mjerama zaštite dobara, pri čemu projektovanje trase voditi primjereno prostoru do blizine dobara, na način koji maksimalno čuva autentičnost okruženja;
- deponija komunalnog ili industrijskog otpada mora se predvidjeti izvan područja kulturnih dobara i njegove zaštićene okoline i prirodnog prostora;
- kod izvođenja svih vrsta građevinskih i drugih sličnih radova svaki izvođač radova koji naiđe na bilo koju vrstu arheoloških ostataka dužan je da odmah obustavi radove, da o nalazu obavesti teritorijalno nadležnu službu za zaštitu spomenika kulture i preduzme sve mjere kako bi se nalazi sačuvali u zatečenom stanju na mjestu otkrića do istraživačkih i drugih radnji koje će sprovesti nadležna služba (Zakon o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore, član 87);
- zaštitne zone oko spomenika treba ne samo da se proglase, nego i da se efektivno formiraju na način koji ne ugrožava prava vlasnika i korisnika toga prostora.

Zaštita kulturno-istorijskih dobara kroz dokumentaciju

Ovaj vid zaštite podrazumeva da se svi kulturno-istorijski objekti detaljno tehnički snime i formira

kompletna dokumentacija postojećeg stanja, sa analizom stepena očuvanosti autentičnih svojstava, kao i stepena kasnijih modifikacija. Ovaj oblik zaštite je neophodan i biće formiran kao svojevrsni katastar nepokretnih kulturnih dobara opštine Pljevlja, pri čemu sva tehnička i stručna dokumentacija nadležne Uprave mora da bude u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti kulturnih dobara Crne Gore. Preporučuje se da se svi dokumenti rade na savremenim dokumentacionim materijalima, filmovima i kartama, uz odgovarajuće tabelarne i tekstualne priloge. U sklopu zaštite kroz dokumentacije kao njeni najčešći vidovi ističu se:

- Istraživanje terena koje se na ovom području samo djelimično obavlja i gdje tek predstoji ozbiljniji i sistematičniji rad (opšta valorizacija i evidencija nepokretnih kulturnih dobara);
- Pojedinačna valorizacija kulturnih dobara i izrada predloga za zaštitu koji se dostavlja Skupštini opštine na razmatranje nakon čega se po donošenju odluke vrši upis u odgovarajući registar;
- Izrada godišnjih opštinskih planova i programa zaštite ukoliko se ukaže potreba za istim;
- Izrada urbanističke dokumentacije za značajnija nepokretna kulturna dobra nakon usvajanja IID PUP-a opštine Pljevlja, pri čemu će služba zaštite i obrađivač urbanističkog plana formirati zajedničke stavove o mjerama zaštite nepokretnih kulturnih dobara koje se tiču organizacije prostora oko dobra, pristupa i uređenja prostora, vizuelne prezentacije objekata, određivanje specifičnih repernih tačaka na i u okolini spomenika kulture, itd.

Tehnička zaštita kulturno-istorijskih dobara

Tehničko stanje evidentiranih objekata je veoma različito, počev od onih spomenika kulture koji su u lošijem fizičkom stanju, do onih koji se normalno koriste za pojedine namjene i koji se normalno održavaju. Visok nivo savremene tehnologije i tehnike građenja i vrlo bogat izbor kako starih, tako i novih materijala omogućava primjenu najraznovrsnijih metoda tehničke zaštite. Međutim, koji će se metod i u kom slučaju primjeniti zavisi od mnogih okolnosti, a najviše od analitičko-dokumentacione osnove objekata i raspoloživih finansijskih mogućnosti. U narednom periodu neophodno je obuhvatiti što veći broj objekata koji se neposredno oslanjaju na važnije turističko-rekreativne naseljske površine i gdje se očekuje koncentrisanje različitih aktivnosti. U vezi s tim, treba izvršiti pravilan izbor i selekciju tehničkih metoda i postupaka među kojima se izdvajaju:

- tehničke mjere privremene zaštite (naročito korisne kada se iz bilo kojih razloga ne mogu predvidjeti mjere za trajnije obezbjeđenje);
- podizanje zaštitnih građevina;
- konzervacija;
- restauracija;
- primjena kombinovanih metoda i
- preseljenje objekata.

Kada se radi o revitalizaciji dobara srednjovjekovne kulture, oni osim kulturološke i istorijske vrijednosti mogu biti kvalitetna dopuna isticanja ambijentalnih vrijednosti, pa ih zato treba isticati kao motive okupljanja lokalnog stanovništva i turista. S tim u vezi, najpoželjnije je da se oko njih planiraju (ukoliko su ispunjeni i drugi uslovi), turističko-rekreativne zone na putnim pravcima, pa se ove okolnosti trebaju uzeti u obzir kod planiranja budućih infrastrukturnih mreža i objekata.

Zbog izraženih osobenosti koji karakterišu ovo područje poseban tretman treba da imaju objekti narodnog graditeljstva. U principu treba nastojati da se svi vrijedniji objekti ovakve vrste saniraju i obnove, a stvaranjem dokumentacione osnove formirala bi se jasna i prepoznatljiva slika kvantitativnih i kvalitativnih karakteristika ovih objekata, a na osnovu čega bi se preduzele različite mjere zaštite u zavisnosti od postojećeg stanja i stepena njihove degradacije ("in situ" zaštita ili zaštita kroz dokumentaciju). Po pravilu, trebalo bi zadržati njihovu prvobitnu namjenu u okviru svakodnevnih potreba njihovih vlasnika ili u okviru razvoja seoskog turizma, kao sastavnog dijela formiranja specifičnih kulturnih intinerera (trasa puta, maršuta), koji pored turističke obuhvataju i privrednu i edukativnu funkciju kulturno-istorijske baštine.

5.2. REŽIMI ZAŠTITE I SMJERNICE I MJERE ZAŠTITE PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE

5.2.1. Zaštita prirodnih vrijednosti

Prirodne vrijednosti na području opštine Pljevlja, posebno u zoni Nacionalnog parka „Durmitor“ kao i planirana nova zaštićena područja (planina Ljubišnja, gornji tok rijeke Ćehotine, gradski park),

zahtijevaju veoma pažljivo korišćenje i planiranje prostora, u cilju unaprjeđenja i zaštite odlika prirodnih vrijednosti, kao značajnih potencijala ovog planskog područja.

Površina zahvata PPPN za Durmitorsko područje iznosi 1314,55 km^2, od čega u okviru teritorije opštine Žabljak – 447,24km^2, opštine Mojkovac – 47,79km^2, **opštine Pljevlja – 161,87km^2,** opštine Plužine – 272,55km^2 i opštine Šavnik – 385,1km^2.

Površina zahvata Nacionalnog parka iznosi 325,19km^2, a površina zaštitne zone Nacionalnog parka – 595,24km^2.

Nacionalni park „Durmitor“
Za područje Nacionalnog parka "Durmitor" koje pripada teritoriji Opštine Pljevlja i njegove zaštitne zone koja formalno ne pripada Parku, ali čini sa njim prirodnu i organsku cjelinu važe režimi korišćenja prostora i zaštite utvrđeni Prostornim planom posebne namjene za Nacionalni park "Durmitor".
Na području NP uspostavljene su tri zone (I, II i III), sa različitim stepenima zaštite. Svaki stepen sadrži skup mjera različitog karaktera i nivoa strogosti.

Na području opštine Pljevlja utvrđene su sledeće zone zaštite:

1**. Zona II stepena zaštite - režim zaštite II stepena - aktivna zaštita** obuhvata posebne rezervate prirode Crno jezero sa šumama u neposrednoj okolini (oko 800ha) i kanjon rijeke Tare, bez naselja: Tepca, Lever i Đurđevića Tara, Gornja i Donja Dobrilovina (oko 13.800ha). Osim navedenih rezervata obuhvata i područja svih spomenika prirode kao i masiv Durmitora u užem smislu sa travnatim površinama, rijetkim endemičnim vrstama, šumom bora krivulja, šumske komplekse i na prelazu iz kanjona Tare u Durmitor veliki broj ledničkih cirkova i valova kao i vrhova preko 2000mnm.

Prostori u drugoj zoni su definisani kao opšti i posebni rezervati prirode, spomenici prirode i vrijedni šumski ekosistemi. Namijenjeni su pored naučno-istraživačkih i vaspitno-obrazovnim aktivnostima, te za organizovane turističke posjete izletnika, planinara, rekreativaca. Dakle, dozvoljava se njihovo ograničeno i strogo kontrolisano korišćenje koje može da omogući poboljšanje stanja ili prezentaciju bez posljedica.

U skladu sa PPPN NP "Durmitor" je u kanjonu Tare omogućeno splavarenje (do 30 splavova nedjeljno) i kajakaštvo, sportski ribolov, te pješačenje sa razgledanjem i fotografisanjem prirodnih fenomena. Od objekata u kanjonu se mogu podizati logori i kampovi, kao i prilazni putevi do naseljenih mjesta, te mostovi i prijelazi ka Đavoljim Lazama, Premćanima i Leverima.

Ove zone su zaštićene od svih aktivnosti koje bi mogle da ugroze rezervate u cjelini ili da poremete njihova svojstva. U tim zonama nijesu dozvoljene sljedeće aktivnosti:
- Promjena režima voda usljed hidrotehničkih zahvata;
- Zagađivanje voda otpadnim materijama;
- Korišćenje prirodnih dobara u privredne svrhe, rudarstvu i poljoprivredi;
- Izgradnja objekata, korišćenje materijala u bilo kakve svrhe koje mogu dovesti do narušavanja pejzažno-ambijentalnih karakteristika prostora ili promjena ravnoteže ekosistema;
- Prikupljanje i uklanjanje otpada od drveća sa šumskog tla. Ovo se odnosi na lišće, grane i palo drveće. Ovaj materijal treba ostaviti da istruli na licu mjesta da bi se ishranio pod-sprat i stvorio supstrat neophodan za rast pečuraka i lišaja.

U kanjonu Tare:
- Ulazi u kanjon, broj splavova, broj i mjesta za logorovanje i organizovane vožnje splavom za dva planirana rafting kampa će biti određena u okviru državnih studija lokacija;
- U vrijeme niskog vodostaja potrebno je ukinuti drvene splavove zbog razaranja dna i devastacije riječne flore i faune;
- Neophodno je sve posjetioce, odnosno splavare upoznati sa osnovnim pravilima ponašanja na splavu i u logoru. Iste nakon upotrebe je potrebno ostaviti očišćene i uređene;
- Kontrolu, dopunsko uređenje, opravke i servis prve pomoći pruža posebna redarska služba;

- Drva za loženje na posebno određenim mjestima u logorima, moguće je sakupljati od rječnih naplavina i izuzetno od suvog granja u okolnoj šumi;
- U granicama parka na toku rijeke Tare je dozvoljen sportsko-rekreativni ribolov i to u zonama koje definiše ribarska osnova;
- Lov nije dozvoljen, osim sanitarnog odstrjela i najnužnijih regulacionih mjera u pogledu brojnog sastava divljači, koji se mogu obavljati samo na osnovu posebnih mjera;
- Obrada zemlje te ispaša stoke se može obavljati na uređenim i za ispašu pogodnim terenima, a sve u ekološki dozvoljenom obimu i načinu. Pošumljena područja ne mogu se raščišćavati za potrebe poljoprivrede;
- Sječa šume nije dozvoljena osim u posebnim uslovima, u neposrednoj okolini stalnih naselja, za potrebe lokalnog življa. Ovu aktivnost mora pratiti čuvarska služba NP uz kontrolisano izdavanje dozvola.

2. **Zona III stepena zaštite - režim zaštite III stepena - održivo korišćenje** obuhvata sve preostale djelove parka van I i II zone zaštite prirode. U ovoj zoni su sačuvane vrijednosti prirodnih elemenata, ali je prisutno antropogeno djelovanje (naselja, poljoprivreda, šumarstvo, turizam, saobraćajna i tehnička infrastruktura). U ovoj zoni se dozvoljava selektivno i ograničeno korišćenje uz kontrolisane aktivnosti u prostoru ako su usklađene sa funkcijama ili vezane za tradicionalne djelatnosti ili stanovanje, kao i ograničenu turističku izgradnju. I u ovoj zoni se štite pejzažno – ambijentalne vrijednosti.

U skladu sa PPPN NP "Durmitor" osnovne djelatnosti su zemljoradnja (oranje njiva, košenje livada i gajenje voćki) i stočarstvo, koje se moraju odvijati prema zahtjevima očuvanja i zaštite prirode od degradacije i transformacije agrarnog pejzaža.
U manjem dijelu Parka predviđa se i izgradnja dijela magistralnog puta Šavnik - Žabljak - Pljevlja i to na području Pošćenskog kraja i Đurđevića Tare.
Ovaj vid zaštite se primjenjuje u atarima naselja, poljoprivrednim površinama, turističkim punktovima, rekreativnim zonama i infrastrukturnim koridorima.

Za ove zone, predviđene su sljedeće aktivnosti:
- Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih turističkih lokaliteta, u skladu sa smjernicama i urbanističkim parametrima definisanim Planom;
- Režim izgradnje i uređenja naselja podrazumijeva ostvarivanje specifične naseljske strukture na motivima tradicionalnih seoskih planinskih naselja Durmitora, uz poštovanje principa ekološke zaštite;
- Postojeće katune treba revitalizovati kroz adaptaciju u pansionski smještaj gdje god je to moguće;
- Režim izgradnje i uređenja ostalih objekata odnosi se na sve ostale disperzovane objekte u funkciji: šumarstva i uzgoja divljači (lugarnice, šumske kuće, spremišta alata, hranilišta divljači), stočarstva (ljetni torovi, skloništa za čobane), rekreacije (planinarski domovi, vidikovci, bivaci), vodoprivrede. Izgradnja i njihovo uređenje po lokaciji, arhitekturi i materijalima treba da bude maksimalno usklađena sa prirodom i tradicijom;
- Sječa šuma i pošumljavanje je svedena na neophodne potrebe za lokalno stanovništvo, a pod nadzorom šumara. Njihovu sječu za potrebe infrastrukture treba da odobrava uprava Parka ili nadležni državni organ;
- Zaštitne šume, kao specifična kategorija šuma posebne namjene, predviđene su pretežno za opšte korisne funkcije u pogledu zaštite tla, očuvanja ukupnog pejzažno-ambijentalnog lika prostora, zaštite flore i faune, prirodnih vrijednosti, voda, te sporta i rekreacije;
- Planinski pašnjaci služe za pregonsku ispašu i na njima nije predviđeno đubrenje i melioracija. Normativ za korišćenje je 0,5 goveda ili 2 ovce po hektaru;
- Planinske livade su najvećim dijelom namijenjene za proizvodnju sijena i pregonsku ispašu stoke, a manjim dijelom za katune i sadržaje rekreacije i sporta. Normativ za njihovo korišćenje je 1,5 goveda ili 6 ovaca po hektaru. To dozvoljava ograničenu melioraciju ali bez upotrebe hemijskih sredstava, uz đubrenje stajnjakom i zatravljivanje isključivo sa autohtonim travnim sastojinama;
- Putevima kroz Nacionalni park i njegovu zaštitnu zonu ne dozvoljava se transport opasnih tereta, a u cilju sprovođenja ove mjere na ulaznim punktovima u Park treba vršiti kontrolu teretnog saobraćaja;
- Od javnih lokalnih puteva predviđaju se, uz dodatne rekonstrukcije na postojećim, samo manje

dionice koje i zbog svojih manjih frekvencija zahtijevaju liberalniju zaštitu prirode;
- Od objekata tehničke infrastrukture predviđeni su samo objekti i trase vodovoda i podzemnih električnih vodova, kao i neophodnih dionica vazdušnih električnih vodova;
- Objekti vodovoda, kanalizacije, te TK i elektro mreže biće koncentrisani najvećim dijelom u zoni naselja. Na trasama vodovoda i kanalizacije izvršiće se obnova biljnog pokrivača ugroženog izgradnjom, a uređaji za prečišćavanje otpadnih voda zahtijevaće veoma pažljivo oblikovanje, uz uklapanje u pejzaž;
- Fekalne i atmosferske vode, prije nego što budu ispuštene, moraju biti dovedene u takvo hemijsko i biološko stanje da ne zagađuju okolinu;
- Nadzemni objekti elektro i TK mreže - dalekovodi, trafostanice, predstavljaju najosjetljivije objekte tehničke infrastrukture na području Parka, a prije svega u odnosu na šumu i pejzaž. Njihovo trasiranje i lociranje mora da se sprovede uz minimalnu sječu šuma i niskog rastinja, uz pažljivo pejzažno oblikovanje i zatravljivanje površina autohtonim travnim sastojinama, pažljivo pejzažno oblikovanje i maksimalno prilagođavanje terenskim uslovima sa obaveznom obnovom oštećenog biljnog pokrivača;
- Od sadržaja rekreacije i sporta kroz zonu su predviđene šetne i druge staze (diferencirane na glavne – sa većom frekvencijom kretanja, usputnim odmorištima, vidikovcima i sporedne);
- Neophodno je pažljivo tretiranje glavnih grebena razvoda, naročito u pogledu oblikovanja gornje granice šume i trasa dalekovoda preko prevoja, a što najčešće važi za markantna uzvišenja - vrhove i vidikovce.

Režimom **zaštitne zone,** Nacionalni park se štiti od ugrožavanja neplanskom izgradnjom u okruženju na njegovim glavnim saobraćajnim pravcima.

Ova zona, iako izvan granica Parka, čini sa njim prirodnu i organsku cjelinu tako da ima veliki značaj i zahtijeva određeni režim zaštite. Ova zona nije predmet Prostornog plana, već se za njenu površinu daju preporuke koje će se koristiti pri planiranju, izgradnji, uređenju i korišćenju teritorije u okviru PPPN Durmitorsko područje i prostornih planova opština koje pokrivaju NP.

U ovim zonama je potrebno posebno obezbijediti:
-Zabranu lova radi zaštite migracionih tokova divljači, očuvanje jezera i šuma kao i kontrolisanu gradnju, kako se ne bi narušile pejzažno-ambijentalne vrijednosti Parka.
- U poljoprivredi će se pretežno koristiti autohtone kulture, bez većih kompleksa monokulture, sa strogo kontrolisanom hemizacijom i izgradnjom većih kompleksa stočnih farmi što dalje od granice NP, a u skladu sa poljoprivrednim osnovama;
- Šumarstvo unutar zaštićene zone će se ograničiti na sanitarnu sječu u cilju zdravlja šume i za kontrolu bolesti i štetočina. U zaštićenoj zoni neće se vršiti sječa za dobijanje drvnog materijala ili u druge komercijalne svrhe. Upotreba šuma u zaštićenoj zoni se ograničava na prikupljanje drva za potpalu od strane stanovnika uz dozvolu od lokalnih šumarskih vlasti;
- Šumarstvo će obezbijediti gazdovanje šumom po Zakonu o šumama;
- Veći industrijski zanatski pogoni, skladišta opasnih materijala, servisi, deponije i sl. ne smiju da budu locirani u ovoj zoni;
- Sva naselja na saobraćajnim prilazima uz granicu Parka obuhvaćena su ovim režimom i njihova izgradnja i uređenje biće regulisani odgovarajućim urbanističkim planovima.

Park prirode „Ljubišnja“
Planskim odrednicama Prostornog plana Crne Gore do 2020. godine, kao i Konceptom plana PP Crne Gore do 2040.g., predloženo je proglašenje Parka prirode "Ljubišnja" pri čemu je neophodno izvršiti prethodne istražno-studijske radove od strane Agencije za zaštitu životne sredine Crne Gore kako bi se granice koje se predlažu za zaštitu precizno utvrdile.

Takođe, Konceptom plana PP Crne Gore do 2040.g. projektuje se: adekvatna zaštita i proglašenje **Parka prirode „Gornji tok rijeke Ćehotine“** i **Spomenik prirode "Gradski park u Pljevljima"**, za koja su već urađene Studije zaštite od strane Agencije za zaštitu životne sredine i sprovedene određene procedure.

Park prirode Gornji tok rijeke Ćehotine

Za područje gornjeg toka rijeke Ćehotine realizovan je postupak izrade Studije zaštite područja, realizovana javna rasprava, prikupljena sva potrebna mišljenja i saglasnosti od državnih organa, i ostaje procedura izglasavanja u lokalnoj Skupštini. Predložena površina za zaštitu je 1.326,87 ha, od čega je 109,40 ha u II zoni zaštite, a u III zoni 1217,47 ha.

U Parku prirode "Gornji tok rijeke Ćehotine ", određene su dvije zone zaštite:

1. II (druga) zona zaštite izdvojena je u jednu cjelinu:
   (i) od hidrološkog ušća rijeke Ćehotine u Otilovićko jezero, rijeka Ćehotina, Kozička rijeka i dio Mejdanice, kao i dijelovi rečnog korita Ćehotine do mosta na Vrulji i Maočnice do Bratosavine.
2. III (treća) zona zaštite u koju su izdvojene sledeće 3 prostorne cjeline:
   (i) Prostorna cjelina Otilovići, Ljutići, zapadni dio Maočnice, Krakalice, Kunine (Mejdanica);
   (ii) Prostorna cjelina Katabun (od Vrulje do ušća Maočnice u Ćehotinu);
   (iii) Prostorna cjelina Gradina – Gajeva.

Pored samog zaštićenog područja - Park prirode „Gornji tok rijeke Ćehotine“ u njegovim administrativnim granicama koje se predlažu Studijom zaštite a utvrđuju Odlukom o proglašenju, predloženo je da se shodno praksi iz drugih zaštićenih područja definiše i zaštitni pojas Parka prirode u širini od 500 m, u cilju sprečavanja odnosno ublažavanja spoljnih faktora koji mogu uticati negativno na zaštićeno područje kao što su: otpadne vode, komunalni otpad, invazivne vrste, nelegalna gradnja, turizam, spiranje fertilizatora, pesticida/herbicida i drugih hemikalija, požari, pošumljavanje neautohtonim biljnim vrstama i drugim mogućim faktorima (član 31, stav 7 i 8 Zakona o zaštiti prirode).

Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:

1. Sportsko-rekreativni ribolov, izuzev ribolova na mladicu, u periodu od 1. maja do 1. oktobra po sistemu “uhvati i pusti”, samo sa upotrebom vještačkih mamaca bez kontra zaperka, kako bi se riba mogla vratiti u vodu bez posledica, a u skladu sa uslovima izdatim u ribolovnim dozvolama;
2. Sprovoditi intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog područja;
3. Vršiti kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica po primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa, pri čemu se korišćenje šuma sprovodi u skladu sa važećim programima gazdovanja šumama;
4. Kontrolisane posjete u obrazovne, rekreativne i turističke svrhe bez posledica na primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa;
5. Izvođenje radova održavanja, popravke i rekonstrukcije postojećih infrastrukturnih objekata u postojećim karakteristikama uz prethodno dobijene dozvole;
6. Kontrolisana naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
7. Zaštitne, sanacione i druge neophodne mjere za potrebe zaštite područja;
8. Sprovođenje posebnih interventnih mjera na zaštiti ekosistema.

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:

1. Ribolov na mladicu svim sredstvima i u svim vremenskim periodima;
2. Ribolova na ostale vrste riba, kao i izlov rakova, u periodu od 1. oktobra do 1. maja;
3. Lov;
4. Nekontrolisana sječa šume bez dozvole;
5. Kretanje plovila na motorni pogon, osim plovila upravljača i nadležnih službi za kontrolu aktivnosti na rijeci i jezeru;
6. Akvakultura;
7. Postavljanje ili izgradnja objekata;
8. Promjena namjene površina;
9. Rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje životinjskih i biljnih vrsta;
10. Naseljavanje alohtonih i invazivnih vrsta;
11. Preduzimanje radova koji bi mogli da dovedu do oštećenja vrsta i staništa i arheoloških vrijednosti;

12. Upotreba materija koje mogu da ugroze vitalnost i temeljne prirodne vrijednosti ekosistema;
13. Slučajno ili namjerno odlaganje ili odbacivanje komunalnog i bilo kog drugog otpada;
14. Oštećenje geoloških i geomorfoloških vrijednosti;
15. Osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta;
16. Zagađenje ili ugrožavanje rijeke.

U dijelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena (III zona zaštite) sprovodiće se aktivnosti koje omogućavaju održivo korišćenje zaštićenog područja što podrazumijeva selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa, uz očuvanje funkcionalno-ekoloških veza i integriteta zaštićenog područja.

Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. Sportsko-rekreativni ribolov, u skladu sa propisima koji regulišu slatkovodno ribarstvo;
2. Uređenje i korišćenje pješačkih i rekreativnih staza na kopnu;
3. Razvijanje naselja i prateća infrastruktura u mjeri u kojoj se ne izaziva narušavanje osnovnih vrijednosti područja;
4. Vršenje radova na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje;
5. Sprovoditi očuvanja tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva;
6. Intervencije radi restauracije, revitalizacije i unapređenja zaštićenog područja;
7. Naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
8. Sprovođenje zaštitnih i sanacionih mjera;
9. Selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa, i to:
   (i) korišćenje šuma u skladu sa važećim programima gazdovanja šumama (za djelove gazdinskih jedinica Kovren, Otilovići - Obarde i Kozička rijeka koji ulaze u sastav III zone zaštite),
   (ii) lov divljači, u skladu sa propisima koji reguliše zakon o lovstvu.

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. Postavljanje ili izgradnja objekata koji zagađuju, oštećuju ili ugrožavanje riječni i obalni ekosistem, prirodna staništa i vrste;
2. Promjena namjene površina;
3. Rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje zaštićenih životinjskih vrsta;
4. Naseljavanje alohtonih vrsta;
5. Zabrana čamaca koje pokreće motor sa unutrašnjim sagorijevanjem, osim plovila upravljača i nadležnih službi za kontrolu aktivnosti na rijeci i jezeru;
6. Zabrana izgradnje splavova na kojima se obavljaju ugostiteljske djelatnosti;
7. Zabrana organizovanog kupališta.

U zaštitnom pojasu su dozvoljene sljedeće aktivnosti:

1. Izgradnja objekata u skladu sa važećom prostorno-planskom dokumentacijom uz primjenu uslova i smjernica zaštite prirode, kao i mjera za zaštitu životne sredine koja je vezana za prostorno-plansku i projektnu dokumentaciju, a sprovode se kroz postupke stateške procjene uticaja i procjene uticaja na životnu sredinu;
2. Izgradnja sistema za sakupljanje, odnosno odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda, uz ukidanje korišćenja septičkih jama i upojnih bunara;
3. Razvoj aktivnosti i projekata agro-eko turizma sa izgradnjom objekata malog smještajnog kapaciteta, radi očuvanja prostora, u zonama koje se budu definisale odgovarajućim planskim dokumentom.

Zabranjene aktivnosti u zaštitnom pojasu su:

1. Izgradnja objekata koji svojim otpadnim vodama zagađuju podzemne i površinske vode ili je efikasnost njihovog sistema za prečišćavanje ispod zakonom propisanih standarda i parametara kvaliteta;
2. Izgradnja objekata i obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti kojima se otpadne vode ispuštaju bez prečišćavanja u podzemlje (septičke jame i bunare);
3. Izgradnja objekata koji dovode do značajne degradacije prirodnih staništa;
4. Eksploatacija mineralnih sirovina;

5. Ograničava se upotreba pesticida i fertilizatora (đubriva) koji nisu organskog porijekla;
6. Izgradnja pilana, postrojenja za preradu drveta i drugih proizvodnih objekata i postrojenja koji mogu zagađivati površinske i podzemne vode, u neposrednoj blizini prirodnih rječnih tokova Ćehotine i Kozičke rijeke, u pojasu širine 100 metara od pripadajuće rječne obale

Slika 20. Pojednostavljeni grafički prikaz granica i zona zaštite zaštićenog područja „Gornji tok rijeke Ćehotine“ na TK 1:200.000

Spomenik prirode "Gradski park u Pljevljima"

Spomenik prirode "Gradski park u Pljevljima", u okviru kojeg je postupak izrade Studije zaštite područja završen, a predstoji realizacija javne rasprave, prikupljanja mišljenja i saglasnosti, kao i procedure izglasavanja u lokalnoj skupštini. Predložena površina za zaštitu je 109,71 ha, od čega je 1,86 ha u II zoni zaštite a u III zoni 107,85 ha.

Na prostoru Spomenika prirode „Gradski park u Pljevljima“ određene su dvije zone zaštite:
1. II (druga) zona zaštite obuhvata 2 prostorne cjeline:
   (i) Prostorna cjelina Vodice (zona Breznice i završnog dijela Biserke),
   (ii) Prostorna cjelina Biserka iznad Manastira Svete Trojice.

2. III (treća) zona zaštite obuhvata jednu prostornu cjelinu koja je bočno ispresijecana sa dvije prostorne cjeline koje su u II zoni zaštite, tako da se u III zoni zaštite nalaze:
   (i) Zapadne padine Golubinje,
   (ii) Park Milet bašta,
   (iii) Park kod stadiona,
   (iv) Istočne padine glavice,
   (v) Okolina Manastira Svete Trojice.

<u>Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:</u>
1. Vršiti kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica po primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa;

2. Sportsko-rekreativni ribolov, po sistemu “uhvati i pusti”, samo sa upotrebom vještačkih mamaca bez kontra zaperka, kako bi se riba mogla vratiti u vodu bez posledica, a u skladu sa uslovima izdatim u ribolovnim dozvolama;
3. Kontrolisane posjete u obrazovne, rekreativne i turističke svrhe bez posledica na primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa;
4. Izvođenje radova održavanja, popravke i rekonstrukcije postojećih infrastrukturnih objekata u postojećim karakteristikama;
5. Kontrolisana naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
6. Zaštitne, sanacione i druge neophodne mjere za potrebe zaštite područja;
7. Sprovođenje posebnih interventnih mjera na zaštiti ekosistema;
8. Sprovođenje odgovarajućih mjera protiv požara u skladu sa mjerama i preporukama za zaštitu od požara;
9. Rekreativno vježbanje, trčanje;
10. Vožnja trotinetima (klasičnim ili električnim);
11. Slikarske kolonije;
12. Edukacija školske omladine – škola u prirodi;
13. Upoznavanje sa biljnim svijetom;
14. Obilazak manastira Svete Trojice;
15. Akvakultura, uzgoj mlađi salmonidnih vrsta riba;
16. Sakupljanje šumskih plodova, ljekovitog bilja i gljiva za lične potrebe posjetilaca.

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:

1. Postavljanje ili izgradnja objekata;
2. Promjena namjene površina;
3. Rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje životinjskih i biljnih vrsta;
4. Naseljavanje alohtonih i invazivnih vrsta;
5. Preduzimanje radova koji bi mogli da dovedu do oštećenja vrsta i staništa i arheoloških vrijednosti;
6. Upotreba materija koje mogu da ugroze vitalnost i temeljne prirodne vrijednosti ekosistema;
7. Slučajno ili namjerno odlaganje ili odbacivanje komunalnog i bilo kog drugog otpada;
8. Oštećenje geoloških i geomorfoloških vrijednosti;
9. Zagađenje ili ugrožavanje rijeka;
10. Svaki vid neplanskog uništavanja postojeće šumske vegetacije (sječa, krčenje, kresanje, paljenje i sl.);
11. Radnje koje mogu da prouzrokuju oštećenje u zaštićenom području, kao što je neplanska izgradnja novih objekata i puteva;
12. Spriječiti upotrebu hemijskih sredstava koje mogu ugroziti izvorište;
13. Kampovanje van obilježenih-predviđenih površina;
14. Paljenje i loženje vatre;
15. Unošenje drugih vrsta drveća koje ne odgovaraju datom prostoru;
16. Odlaganje svih vrsta otpada i opojnih materija.

U djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena (III zona zaštite) sprovodiće se aktivnosti koje omogućavaju održivo korišćenje zaštićenog područja što podrazumijeva selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa, uz očuvanje funkcionalno-ekoloških veza i integriteta zaštićenog područja.

Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. Uređenje i korišćenje pješačkih i rekreativnih staza;
2. Izgradnja prateće infrastrukture u mjeri u kojoj se ne izaziva narušavanje osnovnih vrijednosti područja;
3. Vršenje radova na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje;
4. Sprovoditi očuvanja tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva;
5. Intervencije radi restauracije, revitalizacije i unapređenja zaštićenog područja;
6. Naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;

7. Sprovođenje zaštitnih i sanacionih mjera;
8. Selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa.

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. Postavljanje ili izgradnja objekata koji zagađuju, oštećuju ili ugrožavanje riječni ekosistem, prirodna staništa i vrste;
2. Promjena namjene površina;
3. Rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje zaštićenih životinjskih vrsta;
4. Naseljavanje alohtonih vrsta.

Preporuke

U budućem periodu u zaštićenom području “Gradski park u Pljevljima” treba obaviti sledeće aktivnosti kako bi se poboljšalo trenutno stanje:

1) Odstraniti oštećena stabla drveća koja mogu usled pada ugroziti ljude i objekte;

2) Vršiti kontinuirani monitoring gljiva parazita, koje su prouzrokovači bolesti lišća i izbojaka, bolesti kore (nekroza kore, rak rane), kao i gljiva prouzrokovača truleži drveta odnosno pratiti zdrastveno stanje njihovih domaćina;

3) Obavljati pravilno orezivanje grana;

4) Sprovesti preventivne mjere u spriječavanju mogućih prizemnih požara;

5) Zasaditi nove sadnice prevashodno autohtonih vrsta koje su inokulirane mikoriznim vrstama gljiva;

6) Sve aktivnosti koje bi dovele do mijenjanja autentifnosti Spomenika prirode sankcionisati. Zaštićeno područje je rekreaciono-pješačka zona, koja mještanima nudi mir i spokoj, a svaka dodatna aktivnost dovela bi do buke i nagomilavanje otpada;

7) Dovođenje ljubimaca u zaštićeno područje je aktivnost koju ne treba sankcionisati, ali se treba potruditi da to bude po evropskim standardima (još uvijek nemamo kulturu sakupljanja aktivnosti ljubimaca sa sobom, a to je jedna veoma bitna stavka u očuvanju čistoće Parka). Unošenje ljubimaca u zaštićeno područje ne treba zabraniti, ali svakako raditi na edukaciji vlasnika da produkte aktivnosti svojih ljubimaca sakupljaju na adekvatan način i uklanjaju na mjestima predviđenim za otpatke;

8) Doprinjeti očuvanju biodiverziteta kroz mjere i aktivnosti koje bi sprovodili mještani ovog područja sa jedinicom lokalne samouprave;

9) Kontrolisati nivo i smanjiti nivo aerozagađenja i buke;

10) Za postojeće objekte manastira Svete Trojice i ugostiteljskih objekata, u budućem zaštićenom području moraju se riješavati otpadne komunalne vode, ugradnjom biopročišćivača ili odvođenjem u gradsku fekalnu kanalizaciju;

11) Podsticati profesore i nastavnike biologije, da časove prirode i društva, kao i časove biologije održavaju u Parku, naravno, kad vremenski uslovi to dozvoljavaju.

Slika 21. Pojednostavljen grafički prikaz granica i zona zaštite zaštićenog područja „Gradski park u Pljevljima“ na geodetskoj podlozi

Pored zajednice bora krivulja na planini Ljubišnji, koji predstavlja spomenik prirode na području opštine i kanjona rijeke Tare upisanog prema programu UNESCO-a "Čovek i biosfera" 1979. godine kao svjetski rezervat biosfere, Planom se predviđaju i posebni režimi zaštite za specifične prostore posebnih prirodnih vrijednosti (koje će detaljno ustanoviti i definisati Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore):

- značajna geološka mjesta, geomorfološki i hidrološki fenomeni;
- dijelovi staništa rijetkih biljnih i životinjskih vrsta na području opštine;
- reprezentativni i značajni djelovi šumskih sastojina (naročito na prostorima Bukovice);
- pojedinačna stara stabla drveća (lipa u Odžaku, hrast u Brvenici, munika u Ljutićima).

Budućim zaštićenim područjima prema Zakonu o zaštiti prirode upravlja upravljač koji se određuje aktom o proglašavanju, a ispunjava uslove u pogledu kadra, organizacione osposobljenosti za obavljanje poslova zaštite, unaprjeđenja, promovisanja i održivog razvoja zaštićenog područja i područja ekološke mreže.

Za svako zaštićeno područje se rade planovi upravljanja. Planom upravljanja definišu se mjere i aktivnosti zaštite i očuvanja parka prirode koji predstavlja plansku osnovu za upravljanje i korišćenje za ekološke, ekonomske i socijalne namjene. Plan se donosi za period od pet godina, a priprema ga upravljač.

Plan upravljanja između ostalog sadrži i mjere zaštite, očuvanja, unaprjeđivanja i korišćenja parka prirode; način sprovođenja zaštite, korišćenja i upravljanja; ocjenu stanja; planirane aktivnosti na održivom korišćenju prirodnih resursa, razvoju i uređenju prostora; prostornu identifikaciju planskih namjena i režima korišćenja zemljišta; oblike saradnje i partnerstva sa lokalnim stanovništvom, vlasnicima i korisnicima nepokretnosti; finansijska sredstva za realizaciju plana upravljanja i dr.
Plan upravljanja za park prirode, spomenik prirode i predio izuzetnih odlika donosi nadležni organ jedinice lokalne samouprave, uz saglasnost Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma (čl. 58, stav 7 Zakona o zaštiti prirode).

Ekološka mreža

Uspostavljanje područja ekološke mreže radi zaštite i očuvanja značajnih stanišnih tipova i vrsta od interesa za Crnu Goru i Evropsku uniju (Natura 2000) odvijaće se u skladu realizacijom projekta

“Uspostavljanje Nature 2000 u Crnoj Gori”. Do 2025. godine treba stvoriti preduslove za formalno uspostavljanje ekološke mreže.

Shodno “Akcionom planu za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27 - životna sredina i klimatske promjene”, potrebno je obezbijediti zaštitu prepoznatih značajnih područja sa aspekta vrijednosti biodiverziteta (potencijalna EMERALD, IPA, IBA). Kroz Prostorni plan Crne Gore ova područja se moraju adekvatno tretirati u smislu smjernica zaštite i izbjegavanja konflikata planiranja sa potrebama njihove zaštite. Projektom “Uspostavljanje Emerald mreže u Crnoj Gori“ identifikovana su i kandidovana 32 Emerald sajta - područja (oblasti) od posebnog interesa za očuvanje (ASCI - Areas of Special Conservation Interest), a na području opštine Pljevlja su to: Ljubišnja i Dolina rijeke Ćehotine.

Uvođenje koncepta usluga ekosistema u prostorno planiranje

Koncept usluga ekosistema na značaju dobija 2005. godine sa objavljivanjem UN dokumenta Milenijumska procjena ekosistema (Millenium Ecosystem Assessment, MEA) čiji je cilj bio da procijeni posljedice promjena u ekosistemima po čovjeka. Ovim dokumentom je prepoznat i definisan spektar usluga ekosistema, koje se mogu svrstati u četiri kategorije:

1. Usluge snabdijevanja – direktna dobra koja čovjek ima od prirode, kao što su hrana i hrana za životinje (iz agroekosistema ili prirodnih stanista), voda za piće, vlakna, gorivo, biohemijske supstance, građa i materijali.
2. Usluge regulacije – se odnose na koristi kao što su prečišćavanje vode, vazduha i zemljišta, regulacija klime, sprečavanje erozije i poplava, regulacija štetočina i patogena, oprašivanje.
3. Kulturne usluge – nematerijalne koristi koje se ogledaju u tome da priroda pruža mogućnosti za rekreaciju, turizam, estetski užitak, edukaciju, nauku, osjećaj identiteta i pripadnosti.
4. Usluge podrške – procesi koji omogućavaju sve ostale usluge, kao što su primarna produkcija kroz fotosintezu, kreiranje zemljišta, kruženje vode i nutrijenata.

Koncept usluga ekosistema ukazuje da je postizanje kratkoročne ekonomske koristi neodrživ i neracionalan način korišćenja prostora i resursa, kao i da zaštita prirode nije luksuz, već ulaganje u budućnost zarad opstanka i dobrobiti ljudi i zajednica u dužem vremenskom roku. Kako ovaj pristup pokušava da usaglasi potrebe zaštite prirode sa potrebama razvoja, on se u sve većoj mjeri integriše u razvojne politike.

Usluge ekosistema do sada nijesu bile inkorporirane u proces prostornog planiranja u Crnoj Gori. Potreba za tim postoji jer da bi bilo koje društvo bilo funkcionalno i otporno na negativne promjene koje su posljedica razvoja, prirodi mora biti dat prostor koji joj je potreban da bi mogla da trajno obezbjeđuje benefite za čovjeka. Takođe, tu je i činjenica da se razvojna politika Crne Gore oslanja upravo na one sektore koji direktno zavise od usluga ekosistema – a to su poljoprivreda, turizam, energetika. Zbog toga, razvoj tih sektora, ali i ukupne privrede, treba da bude povezan sa stanjem ekosistema i njihovim kapacitetom da pruže i održe važne usluge ekosistema.

Zato se ukazuje na potrebu da se kroz planove detaljne razrade sve funkcije u prostoru uzmu u obzir.

I urbane cjeline treba posmatrati kao socio-ekološke sisteme, u kojima će se planiranje izgradnje ukrstiti sa ekologijom u cilju obezbjedjivanja uslova za kvalitetniji život stanovništva, što neminovno podrazumijeva očuvanje usluga ekosistema. To je naročito bitno ako se uzmu u obzir projekcije po kojima će urbano stanovništvo i dalje da raste, stari i bude izloženo sve degradiranijoj životnoj sredini.

Na nivou Crne Gore, treba uraditi procjenu i mapiranje “vrućih tačaka ekosistemskih usluga”, tj. onih oblasti koje generišu širi spektar usluga ekosistema, od kojih korist ima stanovništvo na regionalnom i nacionalnom (pa i globalnom) nivou. Njihovu identifikaciju treba da prati i definisanje tampon zona oko njih.

Na subnacionalnom nivou, prilikom korišćenja bilo kog prostora, treba uvesti obavezu procjene i evaluacije usluga ekosistema. Planovi nižeg reda, treba da inkorporiraju ovaj proces, koji podrazumijeva sljedeće:

1. Identifikaciju i mapiranje usluga ekosistema tog prostora – drugim riječima prepoznavanje svih funkcija tog prostora.
2. Identifikaciju korisnika usluga ekosistema – tj. onih koji od tih usluga imaju koristi, i na koji način bi sprovođenje plana uticalo na njihove djelatnosti i kvalitet života.
3. Procjenu vrijednosti usluga ekosistema – ekonomskih, socijalnih i ekoloških.
4. Identifikaciju kompromisa između održavanja različitih usluga ekosistema, odnosno između dobiti/gubitka pojedinačnih usluga ekosistema.
5. Preporuke za restauraciju ili kompenzaciju usluga ekosistema koje mogu biti degradirane određenom intervencijom u prostoru.

U planovima svih nivoa veći akcenat treba staviti i na zelenu infrastrukturu i ekološke koridore, tj. da stvori pretpostavke za identifikaciju, uvezivanje i zaštitu prirodnih predjela u mrežu kojom se omogućava povezanost ekosistema kroz migracije vrsta i razmjenu gena a time i održavaju funkcije ekosistema koje obezbjeđuju usluge odnosno benefite. Prepoznavanjem vrućih tačaka, tampon zona i koridora kojim su povezane stvoriće se neophodni preduslovi za opstanak ekosistema u mozaiku pejzaža kojima dominira čovjek, a time i za održivo snabdijevanje uslugama ekosistema.

Ciljevi i smjernice razvoja

Neophodno je posebno definisati principe, specifične ciljeve i obavezujuće mjere i smjernice razvoja predjela:

− Uvažavjući vrijednost i strukturu predjela koncept održivog razvoja nameće se kao jedino prihvatljiv model. Taj koncept podrazumijeva: održivo korišćenje raspoloživih resursa, uz veoma opreznu i promišljenu zaštitu, njegu i razvoj predjela. Uključivanje predjela u instrumente prostornog planiranja olakšava obnavljanje čvrstih veza koje tradicionalno postoje između svakog društva i područja na kojem ono živi, jača osjećaj ukorijenjenosti i pripadnosti i tako omogućava ili bar olakšava očuvanje teritorijalne raznolikosti i posebnosti nekog mjesta;

− Umanjiti negativne uticaje urbanog razvoja na predio i ograničiti buduće i planirane sadržaje na već izgrađena područja, pritom ne širiti naselja;

− Razvoj, očuvanje i unapređenje svih predjela, u skladu sa principima ekološkog planiranja predjela;

− Preduzimanje neophodnih mjera za otklanjanje potencijalnih oštećenja i negativnih uticaja na predio (u vizuelnom, biološkom i drugom pogledu);

− Osigurati očuvanje predionih resursa i karaktera predjela u razvojnim projektima;

− Jedan od najvažnijijih činilaca koji utiče na urbani predio - zelena infrastruktura gradova a posebno nove planske intervencije posljednjih decenija koje su u velikoj meri narušile ustanovljenu mrežu strateškim planovima. Zelena infrastruktura je strateški planirana mreža prirodnih, poluprirodnih područja i elemenata sistema urbanog zelenila koja se formira u cilju očuvanja biološke raznolikosti i prilagođavanja klimatskim promjenama, pri čemu se unapređuje kvalitet života stanovnika;

− Analizirati uticaj klimatskih promjena i zelenu infrastrukturu kao važan činilac u ublažavanju istih;

− Planirati sistemsku i stratešku mrežu zelenih pojaseva kao i zelenih infrastrukturnih sistema, sa tipološkim različitim i kvalitetnim zelenim otvorenim prostorima/predjelima i pješačko biciklističkim vezama;

− Planirati formiranje zelenih mreža pejzažnim uređenjem urbanog i ruralnog područja, uz putnu infrastrukturu obale, uz vodotoke i u urbanim javnim područjima;

− Planirati i podsticati očuvanje zelenih područja i kvalitetno pejzažno uređenje na privatnim parcelama;

− Podsticati očuvanje, obnovu i unaprjeđenje predionog karaktera u područjima intenzivnog razvoja;

− Integrisati lokalni predioni karakter (genius locci) i prirodni predio u procese planiranja razvojnih projekata;

− Planirati zelene prostore u cilju očuvanja bioraznovrsnosti u gradskim i van gradskim predjelima kao i linearno prediono povezivanje područja NATURA 2000;

− Primjenjivati pejzažno arhitektonski pristup u procesu obnove urbanih predjela;

− Razvijati integrativnu zaštitu prirodnog i kulturnog nasleđa i upravljanje njime, kao regeneratora

turističkog i šireg ekonomskog razvoja, odnosno održivog razvoja čitavog područja;
− Očuvanje strukture, obezbjeđenje nesmetanog funkcionisanja prirodnih procesa i zaštita biodverziteta;
− Zaštititi objekte različite namjene sa istorijskim, etnografskim i arhitektonskim vrijednostima;
− Novogradnje planirati na osnovu prethodne izrađene Detaljne studije predjela, zatečenih prostornih mogućnosti, nagiba, obrade terena i stanja životne sredine. Tokom izgradnje minimalano uticati na životnu sredinu;
− Raditi na uređenju ruralnog predjela, naročito njihovih autentičnih tradicionalnih ambijentalnih cjelina u cilju zaštite i očuvanja prirodnih i izgrađenih repera i simbola u ruralnom predjelu;
− Zaštititi i valorizovati ekološki vrijedne prostore;
− Primjenjivati programe ekološkog obrazovanja i vaspitanja i zaposlenih i turista;
− Ojačati lokalne i institucionalne okvire za zaštitu i praćenje kvaliteta životne sredine;
− Napraviti jedinstveni okvir za identifikaciju izuzetnih kulturnih predjela i izgradititi registar izuzetnih kulturnih predjela;
− Podsticati razvoj djelatnosti, industrije, uređenje predjela koja može doprinjeti ekonomskom razvoju na posredan i neposredan način;
− Osigurati harmonizaciju između razvojnih i zaštitnih mjera upravljanja predjelom;
− Osigurati optimalno korišćenje predionih resursa očuvanjem i zaštitom putem sistema planiranja i održivog upravljanja;
− Struktuirati, ojačati i unaprijediti organizaciono upravljanje, razvoj ljudskih potencijala i profesionalizam na području rješavanja predione problematike;
− Podstaknuti uključivanje javnosti u planiranje, razvoj i zaštitu predjela;
− Promovisati izuzetne agrikulturne predjele kao važan segment održivog turizma;
− Promocija predjela kao turističke posebnosti područja;
− Obnoviti predione vrijednosti, degradirane razvojem unutar urbanih, suburbanih i ruralnih područja.

5.2.2. Režimi i mjere zaštite kulturne baštine

Izrada Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana opštine Pljevlja, temeljila se na potpunom podržavanju sistema mjera i režima zaštite kulturnog nasljeđa definisanih Studijom zaštite kulturne baštine Opštine Pljevlja, a radi zaštite, očuvanja i unapređenja stanja kulturnog nasljeđa na teritoriji opštine.

Kroz tekstualni i grafički dio planskog dokumenta, u skladu sa ovom Studijom, precizirani su principi i posebni uslovi, koji će se razraditi kroz planove nižeg reda. Istovremeno, poštovana su osnovna konzervatorska načela, koja očuvanje svih kulturnih vrijednosti obezbjeđuju, prvenstveno kroz maksimalno očuvanje atentičnosti dobara i kulturnih dobara.

Koncept zaštite

Koncept zaštite kulturnog nasljeđa, važnog resursa za razvoj opštine Pljevlja, podrazumjeva očuvanje, zaštitu i unaprjeđenje stanja, naročito kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline, koja predstavlja osnov za razvoj održivog turizma na području opštine. Realizaciju je moguće sprovesti kroz sljedeći koncept:

- očuvanje, zaštitu i unaprjeđenje kulturnog nasljeđa, kao integralnog dijela savremenog društvenog, ekonomskog i urbanog razvoja;
- očuvanje, zaštitu i unaprjeđenje nepokretnih kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline;
- očuvanje, zaštitu i unaprjeđenje „potencijalnih arheoloških lokaliteta, prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima i njihove okoline, na području koje je obuhvaćeno planskim dokumentom";
- očuvanje, zaštitu i unaprjeđenje dobara sa kulturnim vrijednostima u kontekstu integralne prostorne zaštite;
- očuvanje ambijentalnih cjelina, sela i ostalih segmenata tradicionalne arhitekture;
- kontinuirano praćenje stanja kulturnih dobara;

- očuvanje i(li) obnovu narušenog kulturnog pejzaža;
- koordinacija rada svih nadležnih službi, vezano za pitanja od značaja za zaštitu i očuvanje kulturnog nasljeđa.

Planovima nižeg reda, potrebno je izvršiti provjeru vrijednosti potencijalnih arheoloških lokaliteta, prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima, te dobara za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju kulturne vrijednosti, a kroz vršenje obavezujućih arheoloških istraživanja, te proučavanja ukupnog prostora. Dakle, sa aspekta zaštite, na ovim prostorima, potrebno je vršiti/izvršiti arheološka, arhitektonska i konzervatorska istraživanja, radi otkrivanja, identifikacije i dokumentovanja, čiji će rezultati, opredijeliti oblike prostornih intervencija. S tim u vezi, nakon dobijenih rezultata istraživanja popisanih dobara, te analizom dokumentacione osnove, izvršiće se, u skladu sa prioritetima, proces valorizacije, a radi utvrđivanja njihovih kulturnih vrijednosti, u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara.

Ovako postavljenom koncepcijom, obezbjeđuju se elementarni uslovi za očuvanje, zaštitu i unaprjeđenje stanja sveukupnog kulturnog nasljeđa, sprovođenje procedura i mjera zaštite, uz poštovanje integriteta i statusa kulturnih dobara, kako je to propisano Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, na kojem je utemeljena sadržina Studije. Takođe, na ovaj način podstiče se turistički i privredni razvoj opštine, i stvaraju preduslovi za sprovođenje koncepta održivog razvoja**.**

Mjere i režim zaštite kulturnog nasljeđa

Pri izradi Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana opštine Pljevlja, poštovana su osnovna konzervatorska načela, koji očuvanje kulturnih vrijednosti temelje na maksimalnom uvažavanju stanja u momentu uspostavljanja zaštite, odnosno na očuvanju autentičnosti kulturnog dobra. U tom cilju, potrebno je u planovima nižeg reda zadržati planski kontinuitet, koji je postavljen kroz izradu planskih dokumenta višeg reda. Sve opšte mjere date Studijom zaštite kulturne baštine Opštine Pljevlja, biće definisane u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti kulturnih dobara ("Službeni list Crne Gore", br. 049/10 od 13.08.2010, 040/11 od 08.08.2011, 044/17 od 06.07.2017, 018/19 od 22.03.2019 i br.084/24 od 06.09.2024.), kroz procedure donošenja planova nižeg reda.

Osim nepokretnim kulturnim dobrima, pažnju je potrebno posvetiti i ostalim segmentima nepokretnog nasljeđa: potencijalnim arheološkim lokalitetima, prostorima sa izraženim ambijentalnim vrijednostima, potencijalnim kulturnim dobrima za koje se osnovano pretpostavlja da imaju kulturno istorijske vrijednosti, evidentiranim objektima, kao i prostorima za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju vrijednosti kulturnog pejzaža.

- S tim u vezi, posebnim prilozima planskog dokumenta, potrebno je evidentirati, te grafički i tekstualno obraditi nepokretna kulturna dobra i ostale segmente nepokretnog nasljeđa u obuhvatu Plana.
- Planerska i arhitektonska rješenja u područjima sa potencijalnim arheološkim lokalitetima, prostorima sa izraženim ambijentalnim vrijednostima, dobrima za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju kulturne vrijednosti, evidentiranim objektima, te prostorima za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju vrijednosti kulturnog pejzaža, potrebno je planirati tako, da su novi objekti u gabaritima i proporcijama prilagođeni postojećoj arhitekturi i ambijentalnim vrijednostima, a u arhitektonski izraz novih objekata potrebno je ugraditi vrijednosti tradicionalnog, odnosno zatečenog graditeljstva.
- Uređenje i korišćenje prostora je potrebno koncipirati uz aktivniju ulogu kulturnog nasljeđa, u smislu njegovog uključivanja u turističku ponudu, posebno onog segmenta koji je u tom smislu stekao određenu afirmaciju.
- Potrebno je težiti ka zadržavanju osnovne fizionomije objekata i cjelina, uz upotrebu tradicionalnih detalja, koje je moguće primjeniti u izvornom obliku, ili ih stilizovati uz očuvanje njegovih osnovnih karakteristika. Za očuvanje vrijednosti tradicionalne arhitekture, optimalan postupak podrazumijeva zadržavanje ili tek nadgradnju osnovne funkcije, kada je u pitanju turistička ponuda.

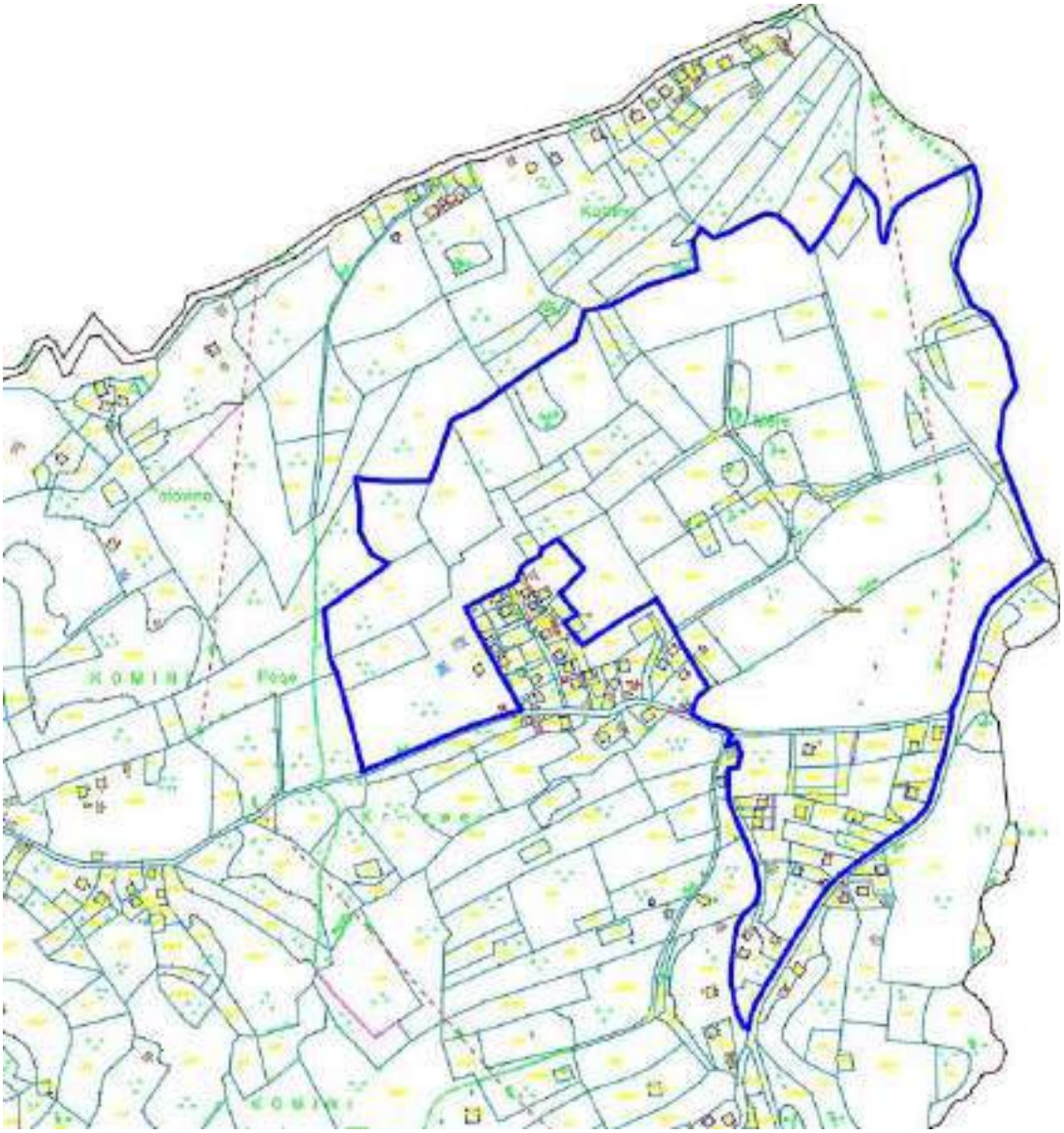
- Očuvanje kulturnog nasljeđa treba sprovoditi kroz planirani, kontinuirani proces, uz maksimalno poštovanje načela, da svaki objekat i/li prostor zahtijeva specifične postupke i tretmane.
- Očekivanu pojačanu urbanizaciju u okviru postojećih ruralnih struktura, kao i prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima, potrebno je kontrolisano planirati, uz predviđanje eventualne gradnje niže gustine i spratnosti u neposrednoj blizini, dok je u okruženju objekata za koje se osnovano pretpostavlja da posjeduju kulturne vrijednosti, potrebno planirati gradnju koja svojom pozicijom i gabaritima ni na koji način neće konkurisati prepoznatim kulturnim vrijednostima.
- U neposrednoj blizini nepokretnih kulturnih dobara nije poželjno planirati gradnju.
- Ukoliko se u procesu planiranja prostora u neposrednoj blizini kulturnih dobara iznimno predviđaju određene građevinske intervencije, potrebno je u prvom redu voditi računa o integritetu i autentičnosti kulturnih dobara, i posebnu pažnju posvetiti očuvanju vizura. U zaštićenoj okolini kulturnih dobara nije moguće planirati izgradnju objekata većih visina ili visoke gustine izgrađenosti, kao ni infrastrukturne objekte većih dimenzija.
- Posebno, se skreće pažnja na proceduru koja za cilj ima zaštitu nalaza od arheološkog značaja u čitavoj zoni zahvata, a koja je propisana članom 87 Zakona o zaštiti kulturnih dobara, kao i na činjenicu, da je na prostorima koji su označeni kao potencijalni arheološki lokaliteti, prije početka svake gradnje, neophodno predvidjeti odgovarajuća istraživanja, kako bi se na osnovu rezultata istraživanja mogli propisati konzervatorski uslovi.
- U uslovima nove gradnje u granicama potencijalnih arheoloških lokaliteta i prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima, te u vizuelnim i fizičkim kontaktnim zonama kulturnih dobara, gradnju je potrebno planirati na način poštovanja naslijeđenih kulturnih vrijednosti. Dakle, na ovim prostorima, potrebno je vršiti/izvršiti arheološka, arhitektonska i konzervatorska istraživanja.
- Potencijalni arheološki lokaliteti se zbog kulturnih, istorijskih i ambijentalnih vrijednosti, smatraju vrijednim prostorima i nakon izvršenih istraživačkih radova i pohranjivanja nalaza na drugom mjestu. Zbog toga, u procesu planiranja, ove prostore je potrebno tretirati sa posebnom pažnjom.
- Nadzemni infrastrukturni objekti (dalekovodi, stubovi mobilne telefonije, električni stubovi, telekomunikacijske antene….), ne smiju se postavljati na način kojim bi bile ugrožene istorijske, arhitektonske, ambijentalne, pejzažne, umjetničke, estetske i druge vrijednosti kulturnih dobara, potencijalnih arheoloških lokaliteta i prostora sa izraženim ambijentalnim vrijednostima. Izradu projektne dokumentacije, neophodno je sprovesti kroz proceduru aktivne saradnje sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara u svim fazama.
- Obavezati vlasnike/držaoce/korisnike na brigu o kulturnim dobrima / tekuće održavanje, uz investiciono ulaganje, a shodno odredbama Zakona o zaštiti kulturnih dobara.
- U što je moguće većem iznosu planirati finansijska sredstva u Budžetu opštine Pljevlja za održavanje, finansijsko ulaganje i izradu projekata sanacije kulturnih dobara, kod kojih je prepoznata zapuštenost, nebriga i tendencija urušavanja.
- Sve intervencije na kulturnim dobrima i u zahvatu zaštićene okoline pojedinačnih nepokretnih kulturnih dobara, biće definisane konzervatorskim uslovima koje, na zahtjev izrađuje i donosi Uprava za zaštitu kulturnih dobara.
- U uslovima u kojima se u zaštićenoj okolini kulturnog dobra već nalaze neodgovarajuće gradnje, u saradnji sa ostalim nadležnim subjektima, Uprava će u skladu sa mjerama datim Studijom, izraditi plan sanacije kulturnih dobara.
- Elemente kulturnog nasljeđa (ruralne cjeline, mostove, puteve i staze, sakralne i profane objekte i dr.), a koji su sačuvani u tragu ili segmentno, moguće je obnoviti i revitalizovati, odnosno valorizovati u pravcu održivog korišćenja/razvoja, prenamjenom za savremenu funkciju, koja neće narušiti, već očuvati izvorne karakteristike i vrijednosti. Zato, ovakve aktivnosti podrazumijevaju aktivnu saradnju sa Upravom za zaštitu kulturnih dobara, u svim fazama izrade projektne dokumentacije.
- Podsticati razvoj selektivnih vidova turizma, a naročito kulturnog, zdravstvenog, ruralnog, eko, sportskog i dr., kroz očuvanje, zaštitu i unaprjeđenje kulturnog nasljeđa, kao integralnog dijela savremenog društvenog, ekonomskog i urbanog razvoja.

- Posebnu pažnju u procesu planiranja i uređenja prostora, potrebno je posvetiti prostorima sa izraženim ambijentalnim vrijednostima. Izgradnju na ovim prostorima potrebno je svesti na minimum, na način da se u najvećoj mogućoj mjeri poštuje konfiguracija terena, planira izgrađenost manjih gustina uz obavezu očuvanja vizura.
- U skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, Planski dokument mora biti usklađen sa Studijom zaštite kulturnih dobara (tekstualni i grafički dio), o čemu će se kroz izdavanje Mišljenja, izjasniti Uprava za zaštitu kulturnih dobara.
- Mjere zaštite i unapređenja stanja objekata tradicionalnog graditeljskog nasljeđa:
  - Istraživanje i dokumentovanje prije bilo kakve fizičke intervencija na objektu tradicionalne arhitekture, uključujući analizu forme i konstrukcije objekta;
  - Poštovanje i održavanje cjelovitosti lokacije, veza između fizičkog i kulturnog pejzaža i veza između samih objekata;
  - Sačuvati autentičnost objekata tradicionalne arhitekture i svih elemenata tradicionalnog graditeljstva u okviru kulturnih pejzaža, sela, katuna, grupacija u okviru sela, seoskih imanja i autentičnost objekata tradicionalne arhitekture u sadašnjim urbanim prostorima;
  - Intervencije na objektima tradicionalne arhitekture sprovoditi uz stručnu pomoć institucionalne službe zaštite (arhitekata, etnolog, konzervator, ...);
  - Sve intervencije na objektima predvidjeti uz korišćenje tradicionalnih zanata, tehnika gradnje i tradicionalnih materijala.

5.2.3. Identifikacija, opis i mjere zaštite kulturne baštine

Nepokretna kulturna dobra

1. Arheološki lokalitet Komini, Komini, Opština Pljevlja
LOKACIJA
GPS: 19.32256667 43.34348333 KATASTARSKE OZNAKE: više katastarskih parcela na teritoriji KO Šume I
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Prve podatke o rimskim spomenicima u Kominima zabilježili su dubrovački poslanici koji su 1792. godine prošli ovim krajem na putu za Carigrad. U stručnoj literaturi ovaj lokalitet se pominje 1866. godine, kada je Oto Blau sakupio epigrafske spomenike sa terena i dostavio ih Th. Momzenu za „Korpus latinskih natpisa“. Od tada se u stručnoj literaturi na osnovu jednog epigrafskog natpisa iz Komina posvećenog Titu Aureliu Sextianu (T. Sextianus), rimskom vitezu (EQR-eques Romanus) dekurionu Municipia S...(D E C M S) ovo naselje naziva Municipium S. U stručnoj literaturi za rimsko naselje u Kominima navode se sljedeća imena: Municipium S(apua), S(plonum), S(ikulatorum), S(aloniana), S(plonistarum). Prva arheološka istraživanja antičke nekropole u Kominima vršili su Austrijanci (pred I. Svjetski rat) a sistematska arheološka istraživanja rimsko-ilirske nekropole vršena su u periodu od 1964 do 1976. godine, na dva sektora označena kao nekropola I i II. Lokalitet Komini ili Municipium S zahvata prostor iznad riječice Vezišnice i rijeke Ćehotine, smješten u polju kao i sam grad Pljevlja. Polažaj arheološkog lokaliteta ukazuje na lokaciju tipičnu za rimske gradove. Naselje je svoj municipijalni status dobilo sredinom II vijeka n.e. Nekropola I je starija. Obuhvata prostor na platou Belog brda. Nekropola I je starija i na njoj je otkriveno 385 grobova spaljenih pokojnika. Sahranjivanje se obavljalo u periodu od I do III vijeka nove ere. Na osnovu pokretnog arheološkog materijala može se zaključiti da je na njoj sahranjivano domaće, ilirsko neromanizovano stanovništvo. Nekropola II obuhvata prostor između Belog brda i rječice Vezišnice. Na njoj su terasasto usječene grobne aleje koje su u pravcu sjever-jug usmjerene prema južnom ulazu u municipium. Na nekropoli II otkriveno je 287 grobova iz II do IV vijeka n.e., sa osam porodičnih grobnica i 15 pojedinačnih grobova sa nadgrobnim spomenicima. Izuzetano otkriće na ovoj nekropoli predstavljao je grob sa olovnim sarkofagom, u kome je pored inhumiranog pokojnika i većeg broja staklenih posuda, nađena i jedinstvena dijatreta - staklena čaša (pehar) sa natpisom. Jedinstven je i grob sa inhumiranim pokojnikom, sa konjima za koji se smatra da pripada nekom od pripadnika varvarskih plemena, moguće Sarmata. Među nadgrobnim spomenicima na nekropoli II izdvojaju se cipusi, stele i kocke, a u manjem broju zastupljene su votivne are. Kameni spomenici većinom imaju natpise, uklesane ljudske figure, predstave genija, Atisa i dr. Po stilu i motivima predstavlaju značajan fond ilirsko-rimske umjetnosti, jedinstven na teritoriji Crne Gore i Balkana. Na osnovu epigrafskih natpisa zaključuje se da su se na nekropoli II u periodu II do IV vijeka nove ere, mahom sahranjivali domorodci i doseljenici iz priobalnih gradova rimske provincije Dalmacije. Na lokalitetu je nađena jedinstvena staklena posuda Dijatreta kao brojne keramičke urne, keramičke posude, staklene posude, nakit, fibule, novac i drugi predmeti, čuvaju se ili izlažu u Zavičajnom muzeju Pljevlja.
STANJE
- Na prostoru Međe, prije pola vijeka vršena su sondažna ispitivanja i potvrdila postojanje antičkog naselja, pored većim dijelom istražene nekropole u Kominima. Evidentirana je jedna građevina čiji je centralni dio ostao neispitan, ali su u profilu bili vidljivi stupci od hipokausta, kao i dva nivoa poda. Na mjestu ulaza u grad, na sjeveru grobne aleje II, gdje se pretpostavljalo da je gradska kapija konstatovani su tragovi kamena, vezanog malterom. Na tom prostoru su 2007. Godine vršena arheološka istraživanja na površini oko 300 m², pri čemu je otvoreno više sondi da bi se provjerilo postojanje fortifikacionog sistema bedema i kula. Nakon istraživanja nije izvršena preventivna konzervacija otkrivene arhitekture rimskih objekata; - Kulturno dobro je u relativno lošem stanju (neistraženo, nekonzervirano i bez adekvatne prezentacije); - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u relativno lošem stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Izrada Konzervatorskog projekta; - Izrada projekta zaštite i prezentacije lokaliteta;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Predložena granica kulturnog dobra se poklapa sa granicom zaštićene okoline i čini je više katastarskih parcela na teritoriji KO Šumane I;

FOTODOKUMENTACIJA

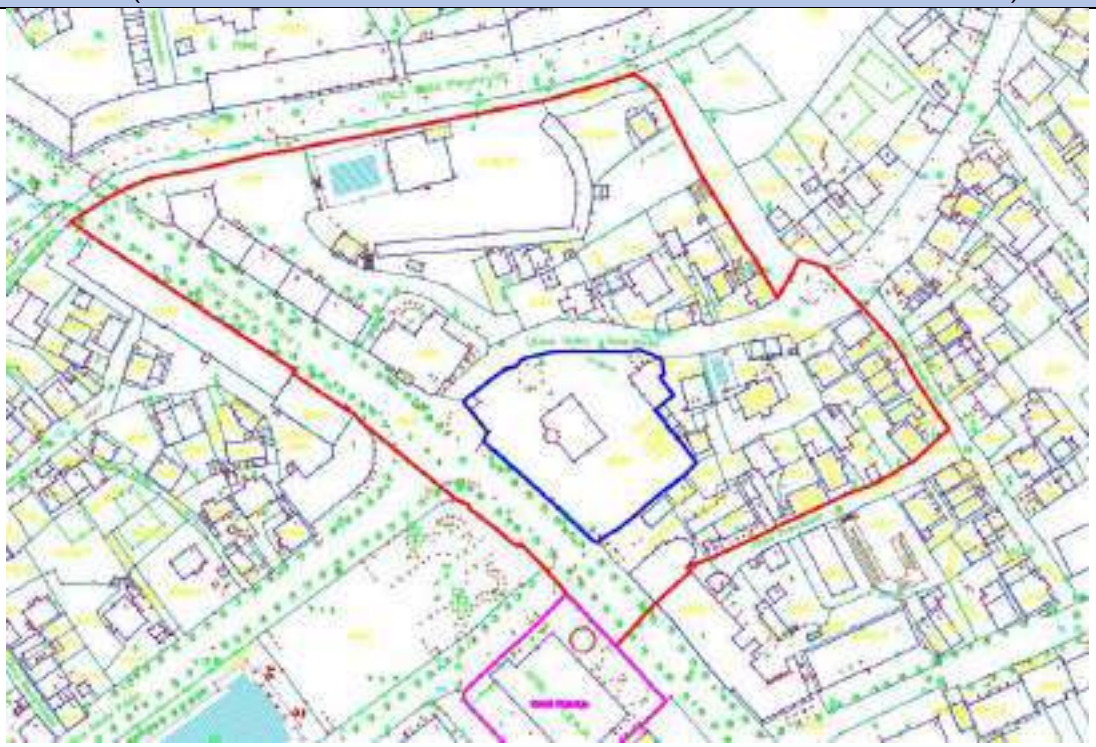

Fotodokumentacija izgleda i nalaza Komina

2. Husein pašina džamija, Opština Pljevlja
LOKACIJA
GPS: 43.356731° 19.357681° KATASTARSKE OZNAKE: KP 2245, KO Pljevlja;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja; Džamija je zadužbina Husein paše Boljanića koji je porijeklom iz pljevaljskog sela Boljanići. Sagrađena je u centru Taslidže (Pljevlja) 1569. godine, dok je ukrašena 1570/71. što su dosta pouzdani podaci, iako neki istraživači godinu podizanja osporavaju. U drugoj polovini XVII vijeka (E. Čelebija) dobila je epitet carske džamije, zbog svoje velelepnosti. Određene činjenice upućuju na mogućnost da je njen majstor bio znameniti neimar mostarskog mosta Hajrudin, projektant osmanske tvrđave u Makarskoj, godinu mlađe od pljevaljske džamije. Postoji i pretpostavka da su određenog udijela u izgradnji imali i dubrovački majstori. Kulturno-istorijsku cjelinu čini Husein pašina džamija, šadrvan (voda, česma), nišani (nadgrobni spomenici), kamena sahat kula i ogradni zid sa kapijama. Osnova Husein-pašine džamije je približno kvadratna. Prelaz iz osnovnog kubusnog gabarita centralnog prostora u osmostranu kupolu ostvaren je pomoću ugaonih trompi. Osim monumentalne centralne kupole, arhitektonsko obličje glavnog dijela građevine obogaćuju i dvije vitke kupolice sa jugoistočne strane. Pročeljem džamije dominira skladno uobličen trijem, na tročlanoj arkadi koju formiraju četiri stuba povezana sedlastim lucima. Tri plitke kupole, od kojih je centralna nešto izdignutija, sagrađene su na krovu trijema. Husein-pašina džamija je gotovo u potpunosti zidana pravilnim kamenim tesanicima. Ima po pet prozorskih otvora na tri strane, od kojih su u najnižoj zoni uokvireni istaknutim doprozornicima i nadprozornikom bogato ukrašenim kamenom plastikom. Prozorski otvori raspoređeni su u tri zone, dok svaka strana tambura sadrži po jedan prozor. Dva prozora se nalaze sa strana ulaza u džamiju. Sa spoljne strane džamija je ukrašena zidnom dekoracijom koja sadrži floralne i geometrijske motive isto kao i kalote kupolica nad trijemom. Visoko minare pljevaljske džamije (42 m) dobilo je sadašnji izgled 1912. godine, kada je povišeno. Enterijer je živopisno islikan, osobito impozantna kupola sa tamburom u kojoj preovladava plava boja. Na zidovima su islikani i listovi Kur'ana, a bogato su ukrašeni i mahvil (galerija na stubovima) i minber u desnom uglu čija ogradica je plitkoreljefno i slikano ukrašena. Naspram ulaza u džamiju, u zidu je molitvena niša reprezentativnog mihraba, završena piramidalnim reljefnim ukrasom, kakav se još nalazi u uglovima ispod kupole, kao i na spoljnoj fasadi, iznad ulaza. Lijevo od niše u jugoistočnom zidu je i kanat prozora sa nadsvjetlom. Džamija ima pokretno kulturno dobro Tepih Husein pašine džamije i pokretna dobra od kulturno istorijskog značaja: Kur'an Husein pašine džamije, jedan tarih, levhe na kartonu i platnu, barjaci, predmeti od metala, rukopisi i stare štampane knjige, kolekcija starih tradicionalniuh ćilima i drugi predmeti. Pljevaljska sat/sahat kula je sačuvani stari javni objekat. Locirana je u dvorištu Husein pašine džamije. Najvjerovatnije potiče iz perioda kada je građena i džamija. Posljednji put je sanirana 2004. godine, po odobrenoj projektnoj dokumentaciji od strane službe zaštite spomenika kulture sa Cetinja.
STANJE
- Sat kula je sanirana 2004. a tokom 2006/07. godine na džamiji odnosno čitavom kompleksu su izvedeni konzervatorsko-restauratorski i sanacioni radovi, uz poštovanje uslova i saglasnosti službe zaštite; - Nadgrobni spomenici neaktivnog mezarja (groblja) sa starim autentično očuvanim nadgrobnim spomenicima, uključujući i sam teren, nijesu dobrog stanja i nijesu dobro očuvani i adekvatno prezentirani; - Kulturno dobro je u dobrom fizičkom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Izrada Konzervatorskog projekta džamijskog dvorišta;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro - plava linija
Zaštićena okolina – crvena linija

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje 03.12.2024. godine

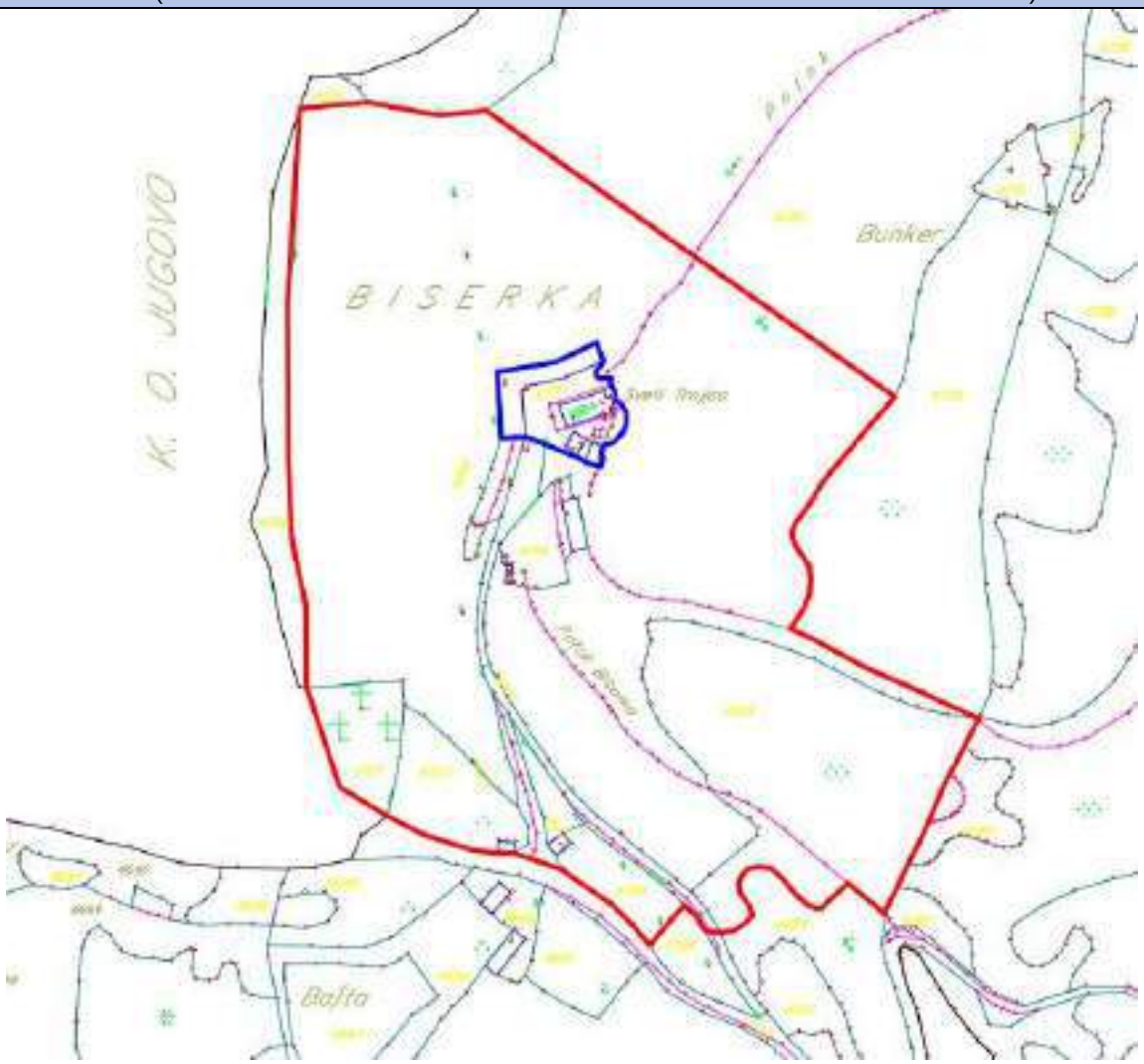
3. Manastir sv. Trojice, Opština Pljevlja
LOKACIJA
GPS: 43.369903° 19.358480° KATASTARSKE OZNAKE: KP 4715, KO Pljevlja;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja; Manastir sv. Trojice, poznat i kao Vrhbrežnički manastir, je sagrađen 1537. godine, kada je podignuta crkva, ktitora jeromonaha Visarion. Pola vijeka kasnije, monah Georgije Poblaćanin, sa sinom jeromonahom Ananijom i sinovcem, spahijom Vojinom izgradio je crkvenu pripratu, 1592. godine. Nekoliko godina kasnije crkvu je oslikao pop Strahinja iz Budimlja. Današnji izgled crkva je dobila 1876. godine, kada je sazidana spoljašnja priprata, uzdignuta je kupola nad narteksom, dok su zidovi naosa i unutrašnje priprate nadzidani. Osim crkve u manastirskom kompleksu izgrađeni su i sačuvani stari konaci i drugi prateći objekti. Veći dio manastirskog kompleksa nalazi se na zaravni koja čini portu, izdignutu i obzidanu kamenim potpornim zidom, sa kapijama. U crkvenoj porti se nalaze brojni objekti i prostori od značaja za njegov nastanak i trajanje: kružni kameni bazen u koji se u vidu malog vodopada sliva potok Biserka, zidana česma od crvenog kamena, riznica sa trijemom i doksatom se uzdiže iznad južnog i oltarskog dijela crkve, kameni zvonik pravougaone osnove sa dva niza otvora na svakoj strani, a uz zvonik je palionica svijeća. Sa čuvani su i ostaci mađupnice, ispod kojih je mala, podzemna crkva (skrivnica) sv. Arhanđela Mihaila. Kod gornje kapije je konak izgrađen 1972. godine. Oko crkve je veći broj grobnih mijesta sa spomenicima u vidu krstova i ploča. Spoljašnost crkve sv. Trojice ostavlja utisak monumentalnosti, zbog ranijih prepravki u dijelu naosa i na kubetu. Ima po četiri prozora na podužnim stranama. Glavna vrata su smještena na zapadnoj, a manja na bočnoj fasadi. Dvovodni krov je pokriven je olovom. Prostor eksonarteksa je unutra podijeljen sa po četiri pilastra uz istočni i zapadni zid. Pilastri su povezani lukovima iznad kojih je poprečni poluobličasti svod. Po dva krajnja pilastra se nalaze u uglovima priprate. Unutrašnja priprata ima krstoobraznu osnovu i znatno je kraća i uža od ostatka hrama. Nad njom je formirana kupola koja počiva na pandantifima koji se oslanjaju na četiri luka, a oni na pilastre. Naos je uzdužno podijeljen sa po dva stupca sa sjeverne i južne strane i čine ga središnji široki prostor, zasvođen podužnim poluobličastim svodom i dva uža bočna prostora. Interesantno je što se dva poprečna luka ne oslanjaju na stupce već se utapaju u zidnu površinu. Oltarski prostor čini iznutra polukružna, dok spolja, u donjem dijelu, polukružna, a na visini od jedan i po metar nepravilno petostrana apsida. Crkvu je živopisao pop Strahinja iz Budimlja. Oltarska pregrada je visoki, rezbareni ikonostas sa ikonama. Sačuvana je agiazma, kamena posuda za bogojavljensku vodicu. Manastir sadrži pokretna kulturna dobra i pokretna dobra od kulturno istorijskog značaja: Rukopis Šestodnev Jovana Egzarha i Kosma Indikoplov, iz 1649. godine, intarzirani manastirski stari mobilijar spočetka XVII vijeka, ikone, predmeti zlatarstva i crkvenog veza na starim odeždama, a posebno je značajna i bogata zbirka starih rukopisnih i štampanih knjiga.
STANJE
- Saglasnost na Konzervatorski projekat ikonostasa, 11.01.2018; - Konzervatorski uslovi sanacije crkve, 01.11.2019; - Crkva, osnovni dio kulturnog dobra je u relativno lošem fizičkom stanju (vlaga u crkvi zbog podzemnih voda, živopis); - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su, osim živopisa u relativno dobrom stanju; - Kulturno dobro je u osnovnoj namjeni, sakralni je objekat i redovno se održava. Objekat crkve, odnosno njen živopis je u alarmantno lošem stanju i potrebna mu je hitna zaštita. Oštećenja objekta vidljiva su i na fasadama; Zapadni dio crkve je prilikom gradnje dijelom ukopan u zemlju, odnosno stijenu, a sada je cio objekat "opasan" betonskim trotoarima različitog vremena izrade i oblikovanja. Najvisočiji trotoar pritiska zapadni dio crkve (apsida) dok su uz bočne fasade i pred glavnim ulazom, trotoari i betonski plato obrađeni kamenim pločama u betonu; - U lošem stanju je krovna konstrukcija, krovni pokrivač i posljedično, živopis crkve. Drvena krovna konstrukcija se direktno, pomoću tri stuba oslanja na crkveni svod (projektna dokumentacija postojećeg stanja) čime predstavlja potencijalnu opasnost za stabilnost crkvenog svoda i živopisa na njemu. Krovni pokrivač je pocinčani lim - dotrajao, zbog čega ima pukotine sanirane silikonom; - Svi krovni oluci su oštećeni ili značajno propali pa u značajnoj mjeri (posebno horizontalni) oštećuju krovni vijenac i fasade crkve. Osim toga, osnovano je pretpostaviti da navedena i druga krovna oštečenja značajno štete strukturi crkve, a posebno njenoj unutrašnjosti u potpunosti prekrivenoj živopisom; - Živopis crkve je u izrazito lošem stanju, posebno živopis u apsidi (oltaru). U njegovim gornjim zonama uočljive su značajne pukotine, a u donjim zonama je lako vidljiva vlaga i buđ koja većim dijelom prekriva bojeni sloj;

- Relevantna dokumentacija službe zaštite o kulturnom dobru, svjedoči da je Uprava prilikom svakog obilaska objekta crkve izvještavala o evidentno lošem stanju fresaka zbog prisustva vlage u objekat još od 2012. godine (UP/I-03-472/2012-3 od 08.11.2012.godine). Takođe, u narednim godinama (2014, 2015, 2017 i 2019.) Uprava je ukazivala na iste probleme;
- Objekti oko crkve, unutar granica kulturnog dobra u dobrom su fizičkom stanju i u dobrom stanju očuvanosti kulturno istorijskih vrijednosti;
- Ispred ogradnog zida porte, a unutar granica zaštićene okoline, rekonstruisan je prizemni objekat, nadograđen dio potkrovne etaže i promijenjen izgled krova, za potrebe kotlarnice (po kazivanju korisnika). Objekat nije izgrađen u skladu sa konzervatorskim uslovima i smjernicama i nepodržava odlike i vrijednosti lokacije i kulturnog dobra;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Izrada Konzervatorskog projekta;
- Negativni uticaj novoizgrađenog objekta kotlarnice (u zaštićenoj okolini kulturnog dobra) adekvatnim konzervatorskim mjerama i radnjama ukloniti ili svesti na minimum;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro - plava linija
Zaštićena okolina – crvena linija

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje 03.04.2025. godine

4. Manastir Dubočica, Dubočica
LOKACIJA
GPS: 43.299564° 19.420914° KATASTARSKE OZNAKE: KP 1716, KO OTILOVIĆI 1;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od lokalnog značaja. Crkva svetog Nikole manastira Dubočice je podignuta i oslikana 1565. godine, kako stoji u natpisu iznad vrata, na zapadnom zidu naosa. U manastiru je radila i prepisivačka škola. Sa prvobitne lokacije na postojeću lokaciju Suva Dubočica - Otilovići, manastir je premješten u periodu od 1977. do 1983. godine, zbog izgradnje akumulacionog jezera za potrebe akumulacije TE 'Pljevlja'. Manastirski kompleks čini crkva, konaci i ogradni kameni zid sa kapijom oko crkvene porte. Sa sjeverne i istočne strane crkve su po četiri nadgrobna spomenika. Crkvu ima pripratu i naos sa oltarskim prostorom. Sigom su izvedeni unutrašnji zidovi, svod i luci, a spolja je malterisana i okrečena. Krov je na četiri vode, prekriven klisom. Na zapadnoj strani ima ispust u vidu nadstrešnice. Priprata je mala, srazmjernih dimenzija, od naosa odvojena punim zidom na čijoj se sredini nalazi prolaz. Oltarska apsida je polukružna, kako sa unutrašnje tako i sa spoljne strane, a na njenoj sredini se nalazi mali prozor, tipa puškarnice. Crkva je freskopisana i ima drveni duborezni ikonostas. U oltaru se nalazi zidana i fresko dekorisana časna trpeza, koja na tri strane, izuzev istočne, ima signature Hrista u kriptogramu. Objekti u crkvenoj porti, izgrađeni bez saglasnosti službe zaštite kulturnih dobra i nemaju kulturno istorijske vrijednosti. Kulturno dobro se nalazi se na KP 1716, KO Otilovići 1, a granica kulturnog dobra obuhvata katastarsku parcelu i kulturno dobro na njoj. Na osnovu Lista nepokretnosti br. 132, B list: SRPSKA PRAVOS.CRKVA EPARHIJA MILEŠEVSKA (svojina). Površina koju zahvataju granice nepokretnog kulturnog dobra iznosi 190,3 m2. Granica zaštićene okoline kulturnog dobra obuhvataju KP 1717, KP 1718, KP 1719 i KP 1735, ukupne površine 2973,0 m2, vlasništvo više lica.
STANJE
- Objekti izgrađeni bez saglasnosti službe zaštite kulturnih dobara u značajnoj mjeri narušavaju naslijeđene kulturno istorijskke osobenosti, vrijednosti i značaje crkve sv. Nikole; - Kulturno dobro je u relativno dobrom fizičkom stanju, osim živopisa crkve koji je u lošem stanju;

- Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra (crkva sv.Nikole i nadgrobni spomenici oko nje) su u relativno dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Izrada Konzervatorskog projekta živopisa;
- Izrada Konzervatorskog projekta crkvene porte sa adekvatnim tretmanom nelegalno izgrađenih objekata;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro - plava linija
Zaštićena okolina – crvena linija

FOTODOKUMENTACIJA

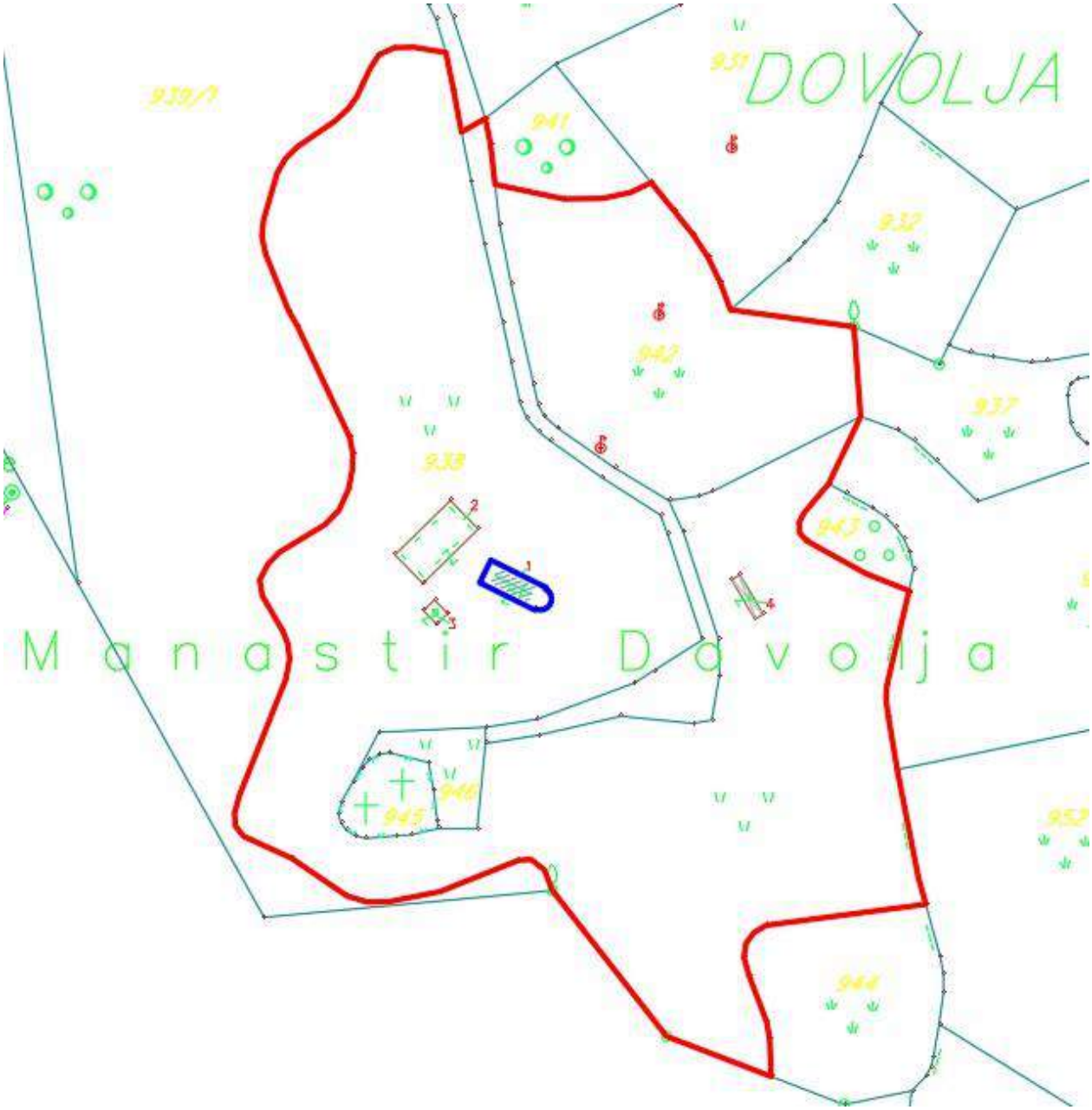

Izgled i stanje, april 2025. godine

5. Manastir Dovolja selo Premćani, Opština Pljevlja
LOKACIJA
GPS: 43.123536° 19.343331° KATASTARSKE OZNAKE: KP 938, KO Premćani
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od lokalnog značaja. Manastir je kroz istoriju predstavljao značajno monaško središte i imao veliko zemljišno bogatstvo. Imao je veliku zbirku rukopisa i knjiga i drugih dragocjenosti koje su stradale kao i manastir, a jedan broj knjiga je sklonjen u druge manastire. Manji broj predmeta je nađen u ruševinama, prilikom arheoloških iskopavanja krajem XX vijeka. Tačna godina gradnje manastirske crkve nije poznata. Najvjerovatnije je izgrađena prije dolaska Turaka 1465 godine. Prvi put je obnavljana 1545. godine. Stradala je u požaru 1886. godine i posljednji put je obnovljena, u današnjem izgledu od 1999-2006. godine, uz adekvatne uslove i saglasnosti službe zaštite. Prije obnove manastira rađena su sistematska arheološka istraživanja. Nađeni su ostaci fresko maltera i evidentirano je i 57 grobova, oko crkve. Manastirski kompleks se sastoji od crkve Uspenja Bogorodice, drvenog zvonika pokrivenog klisom i objekat konaka koji je nastao na arhitektonskim ostacima, bez saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara Crne Gore, i eventualno drugih objekata koji su se nalazili oko crkve. Crkva je u osnovi jednobrodna, izdužena građevina sa pripratom, naosom, i oltarskim prostorom sa polukružnom apsidom. Spolja je malterisana i okrečena, dok je izgrađena od pritesanog kamena, i sige u gornjim zonama. Unutrašnjost je podijeljena sa tri para pilastera, dok se nad centralnim i istočnim parom preko lukova uzdiže visoka, kružna kupola sa četiri uska otvora simetrično raspoređena na njoj. Crkva je pokrivena šindrom, a dvovodni krov nad pripratom je niži od onog nad naosom. Na crkvi su lučno završeni prozori i dvoja vrata, glavna na zapadnoj i manja, na bočnoj fasadi. Oltar je od naosa odvojen drvenim ikonostasom sa prestonim ikonama, i islikanim carskim dvijerima, i bočnim za proskomidiju i đakonikon. Ispred ikonostasa se nalazi rezbareni i ukrašeni polijelej. Ikonostas i polielej su novijeg datuma i nemaju kulturno istorijsku vrijednost. Crkva iznutra nije malterisana i nema slikanog ukrasa. Ne sadrži pokretna kulturna dobra niti pokretna dobra od kulturno istorijskog značaja.
STANJE
- U zaštićenoj okolini izgrađeni konaci i zvonik, bez saglasnosti službe zaštite, koji svojim gabaritima, volumenom i arhitekturom narušavaju/umanjuju naslijeđene vrijednosti kulturnog dobra i manastirskog kompleksa; - Kulturno dobro je u relativno dobrom fizičkom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u relativno dobrom stanju, umanjene su vrijednosti izgradnjom konaka;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Planirati istraživanja graditeljskih ostataka starih konaka, bočno od crkve, prema rijeci; - Izrada Konzervatorskog projekta crkvene porte, odnosno zaštićene okoline kulturnog dobra koji će se planiranitai uklanjanje ili maksimalno umanjenje negativnog uticaja novoizgrađenih objekata (konak i zvonik) na crkvu, odnosno kulturno dobro;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro - plava linija
Zaštićena okolina – crvena linija

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje, 2023. godina

6. Manastir sv. Arhanđela Mihaila na Đurđevića Tari, Luke, Đurđevića Tara, Opština Pljevlja
LOKACIJA
GPS: 43.156908° 19.285436° KATASTARSKE OZNAKE: KP 3520, KO Kosanica
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od lokalnog značaja. Tačno vrijeme nastanka manastira nije poznata, ali se pretpostavlja da je izgrađen prije Osmanskih osvajanja ovog područja 1465. godine. Pouzdano se zna da je manastir obnovljen i popisan 1591. godine. Ta je saznanja sačuvao A. F. Giljferding, ruski konzul u Sarajevu, kada je 1857. obilazeći ovaj kraj prepisao sada izgubljeni natpis koji govori o igumanu Teodoru, i obnovi zapustjele crkve. Crkvu je živopisao pop Strahinja iz Budimlja. U manastiru je radila prepisivačka škola. Pomenuti Giljferding je iz zapustjelog manastira 1857. uzeo veliki broj manastirskih knjiga, koje se nalaze u ruskoj nacionalnoj biblioteci u Sankt Petersburgu. Posljednji put manastir je stradao 1875. godine. Bio je u ruševnom stanju do 1995/96. kada počinju arheološka istraživanjima lokaliteta i obnova crkve 2000. godine, kada je dobila sadašnji izgled. Crkva je jednobrodna sa apsidom, građena od pritesanog kamena, sa vidljivim fazama zidanja. Glavna vrata na zapadnoj i bočna na podužnoj, južnoj fasadi su lučnog završetka. Crkva ima dvovodni krov na kome se, bliže polukružnoj apsidi, uzdiže kružna kamenom zidana kupola (tambur), pokrivena olovom, kao i dvovodni krov ispod nje. Unutrašnjost je zidana sigom u gornjim zonama i kamenom u donjem dijelu. Pod crkve je kameni, rađen je u posljednjoj obnovi. Crkva je zasvođena poluobličastim svodom, a kupola nad centralnim travejom leži na pandantifima koje formiraju lukovi oslonjeni na četiri istaknuta pilastra prislonjena uz južni i sjeverni zid. Apsida je i sa unutršnje strane polukružna i ima tri lučno završene niše. Oltarski prostor od naosa je odijeljen novim ikonostasom od bijelog mermera sa drvenim, rezbarenim dverima i ikonama. Oko crkve je betonski trotoar koji na na dva mjesta prelaze u stepenice. Južno pd crkve su arhitektonski ostaci niskih kamenih zidova, vjerovatno nekadašnjih konaka. Nekoliko metara od crkve je kula-zvonara. Novoizgrađeni konak je jednospratna kuća. Ne sadrži pokretna kulturna dobra niti pokretna dobra od kulturno istorijskog značaja.
STANJE
- Kulturno dobro (crkva) je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su narušene neadekvatnom gradnjom zvonika, konaka i česme;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Uklanjanje/sanacija neadekvatnih objekata iz crkvene porte i umanjenje njihovog negativnog uticaja na naslijeđene i zaštićene kulturno-istorijske vrijednosti kulturnog dobra; - Izrada Konzervatorskog projekta crkvene porte, odnosno zaštićene okoline kulturnog dobra koji će se planiranitai uklanjanje ili maksimalno umanjenje negativnog uticaja novoizgrađenih objekata (konak, zvonik i česma) na crkvu, odnosno kulturno dobro;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro - plava linija
Zaštićena okolina – crvena linija

FOTODOKUMENTACIJA

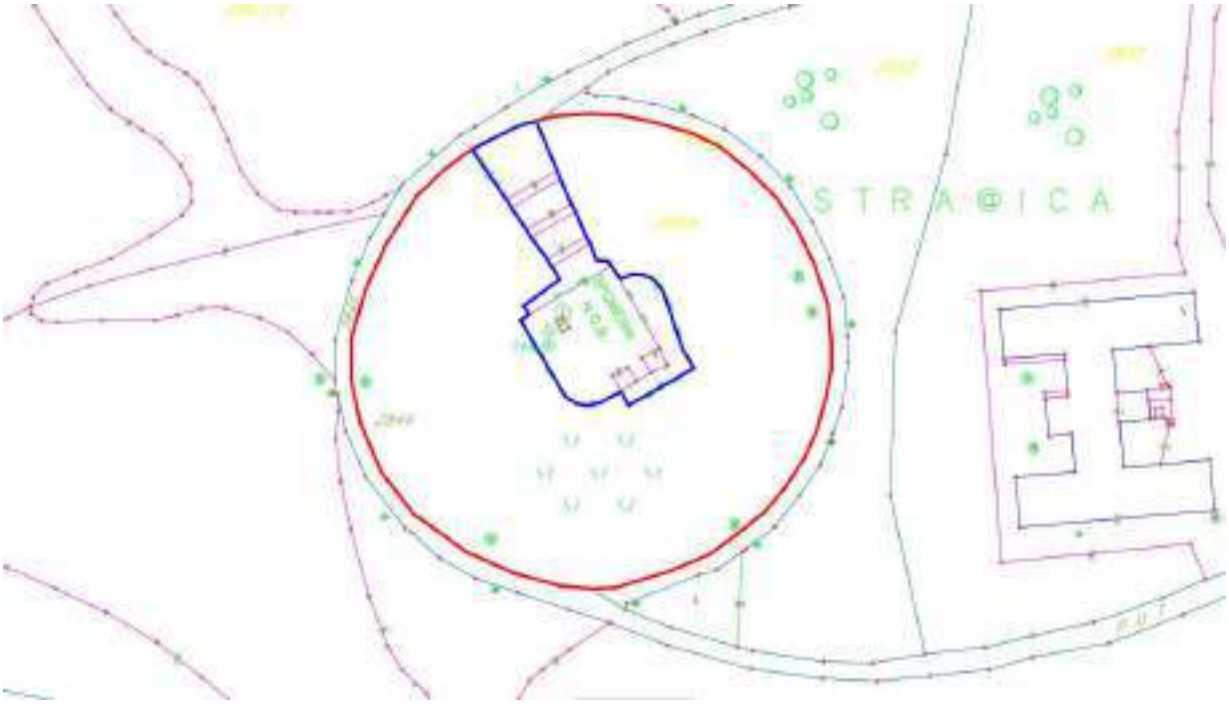

Izgled i stanje, 03.04.2025. godine

7. Spomenik palim borcima iz pljevaljske bitke 1. XII 1941. Stražica
LOKACIJA
GPS: 43.352486° 19.355342° KATASTARSKE OZNAKE: KP 2844, KO Pljevlja;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen – obilježje u spomen kompleksu parka, posebno je urbanistički rješeno za potrebe izgradnje Spomenika na Stražici, sada Memorijalnog centra. Podignut je 1961. godine, na 20-to godišnjicu Pljevaljske bitke. Posvećen je i nazvan Spomenik palim borcima u pljevaljskoj bici 1. decembra 1941. godine, kao i žrtvama fašističkog terora koji su poginuli u Narodno oslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji naroda Jugoslavije. Uzvišenje Stražica je 1971. godine proglašeno za mjesto masovne pogibije i strijeljanja, a iod 2000. godine nosi naziv Memorijalni centar 1. decembar[18]. Autori spomenika su arhitekta Mirko Đurić, vajar Drago Đurović (bronzane skulpture), a kameni mozaik u kripti je zajednički rad slikara Aleksandra Prijića i Branka Fila Filipovića i vajara Draga Đurovića. Drago Đurović je autor i monumentalnog reljefa na spoljnjem zidu kripte. Spomen kompleks se sastoji od kripte, obeliska, bronzanih figura i reljefa sa krovnom terasom i uređenim, stepenišnim prilazom, spomen pločo sa zapisom i uređenom i održavanom okolinom. Oko centralnog obeliska je sedam bronzanih skulptura. U kripti spomenika je sarkofag sa posmrtnim ostacima 412 poginulih od kojih su 214 učesnika Pljevaljske bitke. S lijeve strane od reljefa "Pljevaljska bitka" je natpis izveden, izlivenim slovima u bronzi: „PRED VELIČINOM VAŠE ŽRTVE, PRED ZAMAHOM VAŠEG PREGNUĆA, MI SAVIJAMO NAŠE BORBENE ZASTAVE I KAŽEMO: VJEČNA VAM HVALA DRUGOVI!" Ne sadrži pokretna kulturna dobra niti pokretna dobra od kulturno istorijskog značaja.
STANJE
- Spomenik je konstruktivno stabilan ali sa tragovima fizičkih oštećenja na stepenicama i drugim prilaznim partijama kao i oštećenjima u vidu zaprljanosti bronzanih skulptura i reljefa; - Kulturno dobro je u relativno lošem fizičkom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Izrada Konzervatorskog projekta bronzanih skulptura i reljefa i sanacija oštećenja prilaznog stepeništa i drugih prilaznih partija; - Redovno održavanje spomen kompleksa;

[18] Spomenici NOR-a u Pljevaljskom kraju 1941-1945 – Znamenja slobode, SUBNOR i i antifašisti Crne Gore Podgorica i Udruženje boraca NOR-a i antifašista Pljevlja, Pljevlja 2020, str.7

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro - plava linija
Zaštićena okolina – crvena linija

FOTODOKUMENTACIJA

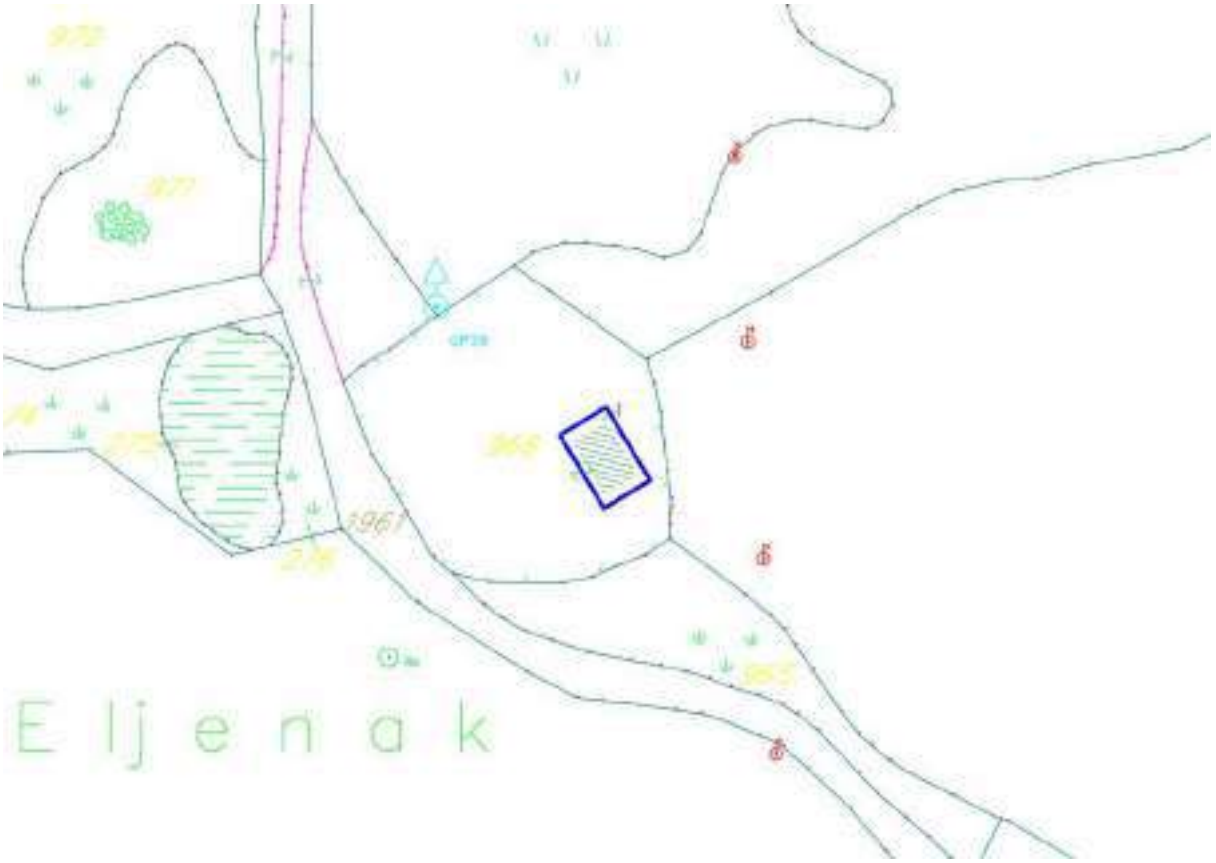
Opšti izgled i kripta Spomenika, izgled i stanje 03.12. 2024.godine

Reljef "Pljevaljska bitka" i bronzane figure u podnožju obeliska, izgled i stanje 03.12. 2024.godine

8. Spomen ploča posvećena formiranju prvog NOO, Slatina, Bobovo
LOKACIJA
GPS: 43.260908° 19.077808° KATASTARSKE OZNAKE: KP966, KO Ograđenica;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen ploču, posvećenu izboru prvog Narodnooslobodilačkog odbora za Slatinu i Ograđenicu, podigao je Narodni odbor Opštine Gradac, 1959. godine. Spomen obilježje je postavljeno na prizemnom objektu osnovne škole u Slatini, u kojem je formiran NOO i spomen – ploče na njemu. Spomen ploča, izrađena od crnog mermera (dim. 80 x 50 cm), nalazi se na jugozapadnoj strani objekta, na frontalnoj fasadi. U gornjem, središnjem dijelu ploče je uklesana petokraka, a ispod je ćirilični natpis, naglašen brušenim slovima: U OVOJ ŠKOLI 9 FEBRUARA 1942.GODINE IZABRANI SU PRVI NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBORI ZA SLATINU I OGRAĐENICU" 20-IV-1959 G. NARODNI ODBOR OPŠTINE GRADAC
STANJE
- Kulturno dobro je u relativno dobrom fizičkom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićene okoline - plava linija

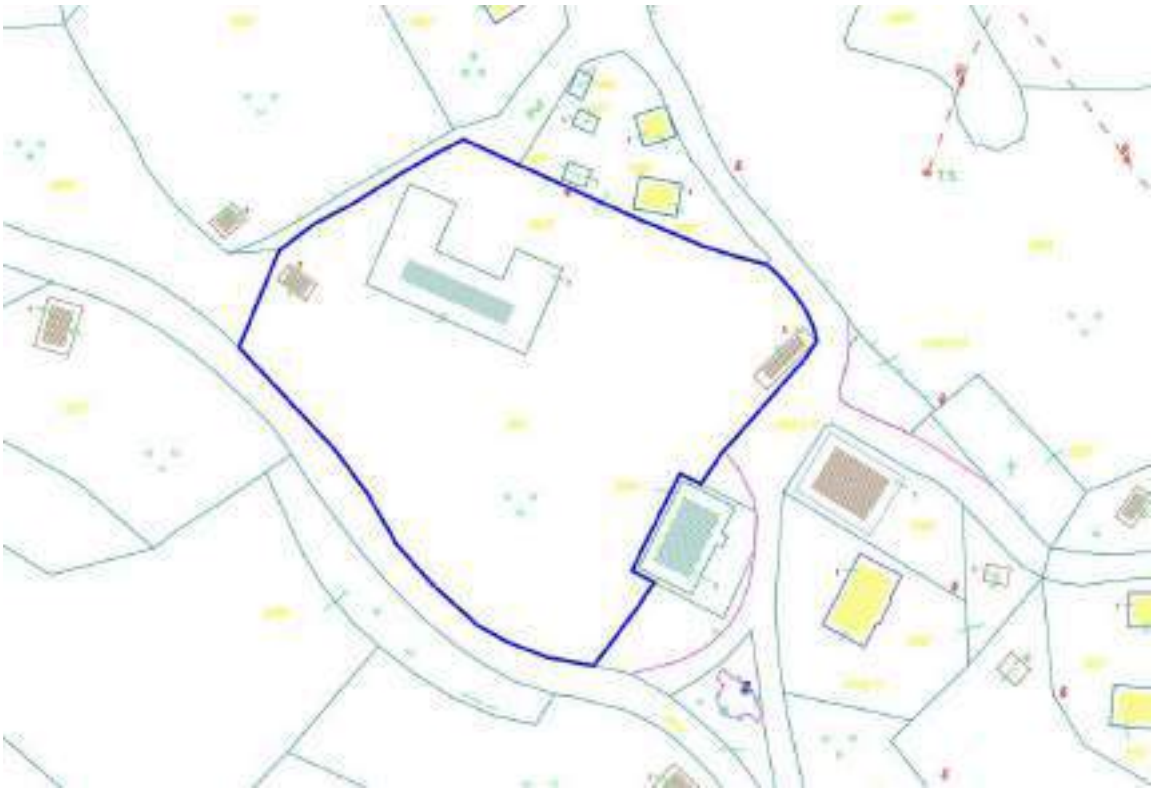
FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje, april 2025. godine

9. Spomen bista narodnog heroja Živka Džuvera, Bobovo
LOKACIJA
GPS: 43.277239° 19.113500° KATASTARSKE OZNAKE: KP 991, KO Bobovo
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen bistu (vajar Vladeta Petrić Šepo), posvećenu narodnom heroju Živku Džuveri, podigao je Opštinski odbor Saveza boraca 1961. godine. Bista se nalazi u dvorištu Osnovne škole u Bobovu, koja nosi ime ovog narodnog heroja. Spomen – obilježje se sastoji od biste od bronze, dim. 69 x 46 cm i postamenta visine 1.2 m. Na postamentu je postavljena spomen – ploča od crnog mermera, na kojoj je, u gornjem, središnjem dijelu, uklesana petokraka, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih bijelom bojom: NARODNI HEROJ ŽIVKO M. DŽUVER 1919-1944
STANJE
- Spomen - bista je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina - KP 991, KO Bobovo

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje, april 2025. godine

10. Spomen česma poginulim borcima bivše opštine Bobovo, Bobovo

LOKACIJA

GPS: 43.266951° 19.146560°
KATASTARSKE OZNAKE: dijelom na KP 1232, a dijelom na KP 2609, sve KO Bobovo

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen- česmu posvećenu poginulim borcima Bobova u NOB-u, podiglo je Udruženje boraca NOR-a 1961. godine, na izvoru Točak, u Bobovu. Spomen obilježje u selu Bobovo čini spomen - česma, visine 4 m, izrađena od pravilno tesanog, lokalnog kamena i spomen – ploča, postavljena na prednjoj stani, od crnog mermera (dim. 150 x 103 cm). U gornjem, središnjem dijelu ploče, uklesana je petokraka, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih bijelom bojom:
SPOMEN POGINULIM BORCIMA U NOB-U SA TERENA OPŠTINE BOBOVSKE OD 1941-1945.GODINE

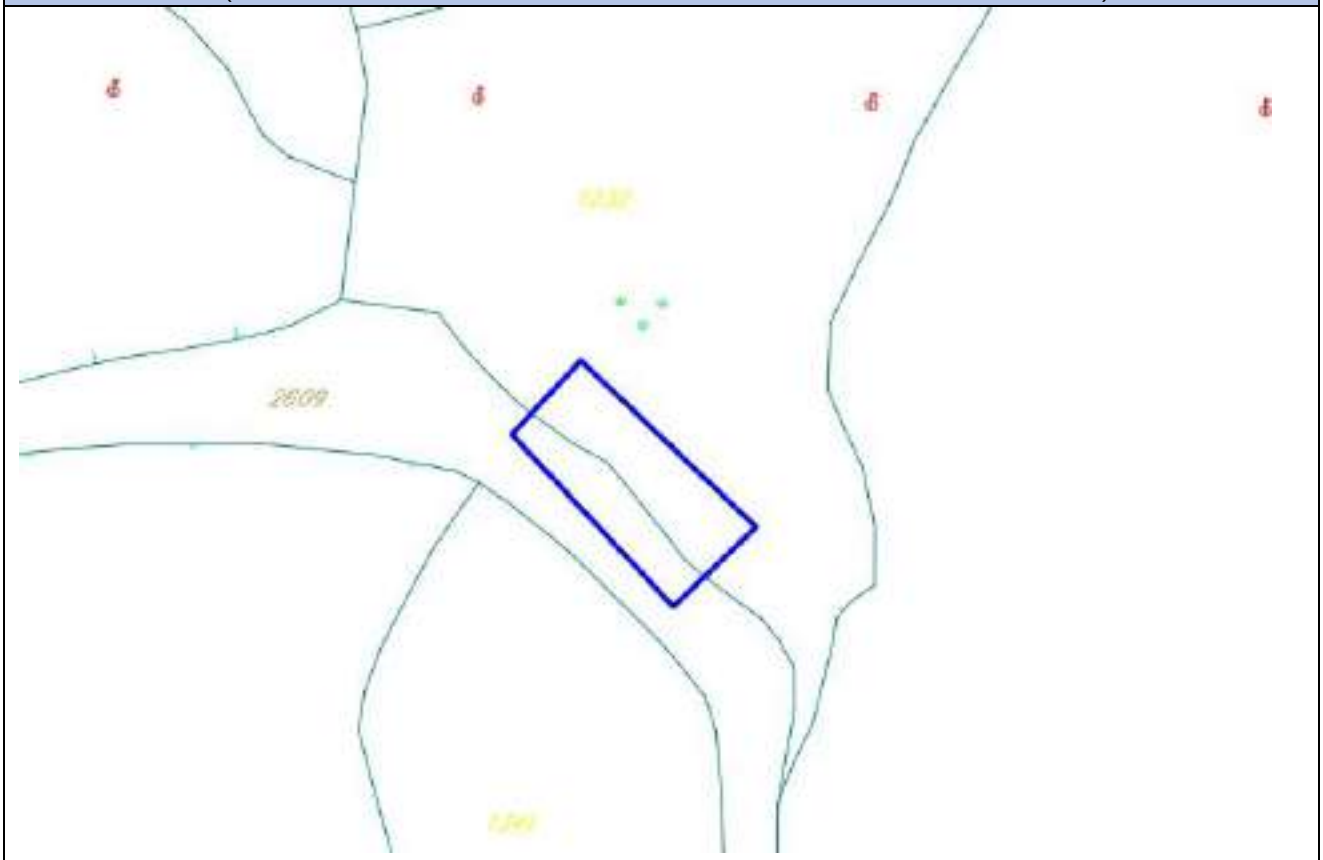
STANJE

- Kulturno dobro je u relativno lošem fizičkom stanju;
- Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
- Na spomen česmi je postavljeno novo spomen obilježje, bez saglasnosti službe zaštite kulturnih dobara;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Izrada Konzervatorskog projekta kulturnog dobra;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

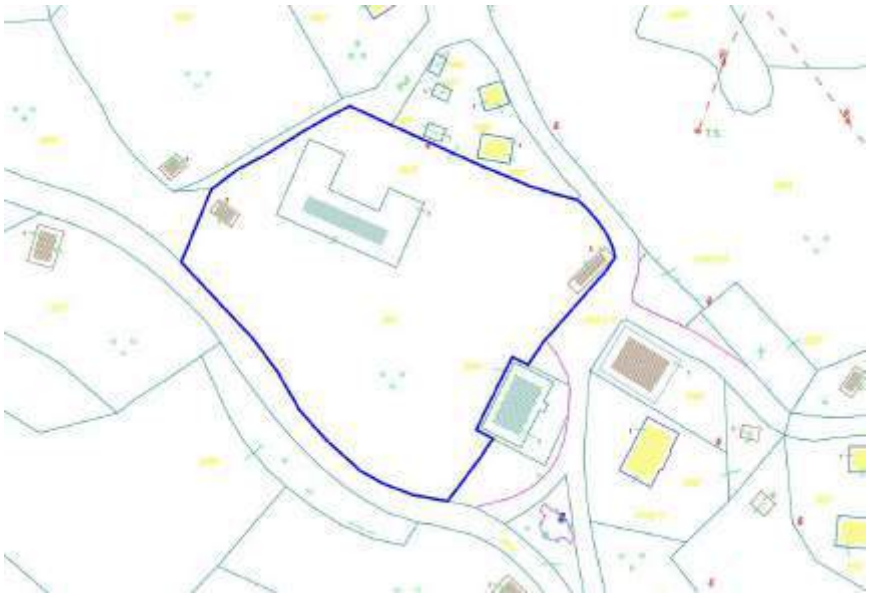

Kulturno dobro i zaštićena okolina- dijelom na KP 1232, a dijelom na KP 2609, sve KO Bobovo.

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje, april 2025. godine

11. Spomenik na spomen grobnici 82 poginilih partizana, Bobovo
LOKACIJA
GPS: 43.276947° 19.113847° KATASTARSKE OZNAKE: KP 991, KO Bobovo
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomenik i spomen grobnica su podignuti 1966. godine, u dvorištu Osnovne škole "Živko Đuver" u Bobovu, u znak sjećanja na 82 poginula partizana iz I proleterske, II proleterske I VII banijske divizije, tokom NOR-a. Spom obilježje čini betoski polukružni postament, spomen – ploča i skulpturalni nadgrobni spomenik, rad je pljevaljskog arhitekte Baja Mirkovića. Spomenik je izveden u betonu, visine 5.34 m, a spomen-ploča elipsastog oblika od crnog mermera, širine 370 x 40 cm. U gornjem, središnjem dijelu ploče, uklesana je petokraka bijele boje, a ispod je ćiriličnim pismom, slovima naglašenim bijelom bojom, ispisana posveta: OSAMDESETDVOJICI NEPOZNATIH BORACA PALIM U OVOM KRAJU U NARODONOOSLOBODILAČKOJ BORBI OD 1941-1945.GODINE. GRAĐANI BOBOVA 17.SEPTEMBAR 1969.
STANJE
- Spomen - grobnica je u relativno lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Izrada Konzervatorskog projekta;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina- KP 991, KO Bobovo

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje, april 2025. godine

12. Spomen ploča poginulim borcima bivše Opštine Boljanići, Boljanići

LOKACIJA

GPS: 43.455756° 19.213117°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 2038, KO Boljanići

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen - ploča je je podignuta 1959. godine, u znak sjećanja na 25 palih boraca tokom NOR-a. Nalazi u Boljanićima, u dvorištu Osnovne škole "Jakub Kubur". Spomen – obilježje se sastoji od zidanog postamenta oblika piramide (dim. 110 x 40 x 200 cm) i ploče od crnog mermera, (dim. 110 x 50 cm) na kojoj su ispisana imena 25 poginulih boraca iz Boljanića. Na vrhu piramide je postavljena crvena metalna petokraka. U središnjem dijelu spomen - ploče uklesan je ćirilični natpis, slova naglašenih crnom bojom:
SPOMENIK PALIM BORCIMA U N.O.R. SA PODRUČJA BOLJANIĆ

Kovačević S. Mićo	1911 - 1942
Cvijović T. Savo	1918 - 1944
Hadović A. Smail	1923 - 1943
Marjanović M. Slobodan	1923 - 1942
Joknić N. Vidoje	1923 - 1943
Vlahovljak J. Džemail	1925 - 1943
Milinković B. Jefto	1916 - 1942
Mitrović B. Mirko	1921 - 1943
Ljiljanić Đ Rade	1922 - 1942
Tatundžić R. Izet	1924 - 1943
Mirković J Drago	1924 - 1942
Mirković J. Miloš	1924 – 1943
Imširović M. Bajro	1926 - 1943
Kovačević M. Momčilo	1922 - 1943
Vlahovljak N. Hasan	1915 - 1943
Alorić P. Niko	1916 - 1943
Imširović B. Jusko	1920 - 1944

Mirković P. Drago	1914 - 1942
Pucar M. Hasan	1905 - 1943
Knežević D. Borka	1923 - 1942
Karakaš U. Zićko	1926 - 1943
Mirković R. Milorad	1921 - 1945
Krarakaš S. Omer	1895 - 1943
Januz S. Šefkija	1921 - 1943
Salihović A. Bešir	1920 – 1945

15. maj 1959.

OPŠTINSKI ODBOR Saveza boraca GRADAC

STANJE

- Spomen - ploča je u relativno lošem stanju;
- Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Izrada Konzervatorskog projekta;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina- dio KP 2038, objekat br.1, KO Boljanići

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje – mart 2025. godine

13. Spomen ploča palim borcima Brvenice, Brvenica

LOKACIJA

GPS: 43.377561° 19.236100°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 1510/6, KO Brvenica

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen ploča posvećena palim borcima Brvenice je podignuta 1962. godine, od strane mjesne organizacije Saveza boraca i SSRNJ Brvenica. Spomen obilježje se nalazi na prizemnom objektu nekadašnjeg Doma kulture, locirane iznad seoskog puta, na blagom uzvišenju. Spomen ploča je izrađena od crnog mermera, dim. 70 x 65 cm. Postavljena je na glavnoj fasadi. U gornjem, središnjem dijelu ploče, uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, naglašen brušenim slovima:

U NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
BOREĆI SE PROTIV NEMAČKO-ITALIJANSKIH FAŠISTA
I NJIHOVIH SLUGU OD 1941-1945 G.
POGINULI SU:

BAJČETIĆ	B. BRANKO	1920 – 1943
VUČINIĆ	N. MILORAD	1925 – 1943
VUČINIĆ	N. MILOŠ	1923 – 1944
VUČINIĆ	M. MILETA	1921 – 1943
TEŠOVIĆ	B. LJUBAN	1920 – 1944
IMAMOVIĆ	O. MEHO	1921 – 1944
DŽOGAZ	S. MILOŠ	1924 – 1943
MARJANOVIĆ S. SIMEON		1921 – 1944
ŠLJUKA I. MUMIN		1923 – 1944

U ZNAK ZAHVALNOSTI SPOMEN – PLOČU PODIGOŠE MJESNE ORGANIZACIJE
SAVEZA BORACA I SSRNJ BRVENICA 1962 GODINE

STANJE
- Spomen - ploča je u dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina - plava linija

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju - KP 1510/6, KO Brvenica

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje – mart 2025. godine

14. Spomen ploča palim borcima Bukovice, Bukovica

LOKACIJA

GPS: 43.473367° 19.016506°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 1559, KO Kovačevići

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen – ploča, memorija na pale borce sela Bukovica tokom Narodnooslobodilačkog rata, podigli su mještani Bukovice 1962. godine. Spomen obilježje se nalazi na prizemnom objektu nekadašnje zgrade Pošte, koja se nalazi neposredno pored seoskog puta. Spomen-ploča od crnog mermera, dim. 93 x 68 cm, postavljena je pored ulaza, na glavnoj fasadi. U gornjem, središnjem dijelu je uklesana petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, naglašen brušenim slovima:

POD ZASTAVOM KPJ I DRUGA TITA U BORBI
PROTIV OKUPATORA I NJIHOVIH SLUGU
OD 1941 – 1945 GODINE, HRABRO SU POGINULI:

		ROĐ. – POG.
ĐERKOVIĆ	P. MOMČILO	1919 – 1942.
KOVAČEVIĆ	R. NIKOLA	1910 – 1942.
NIKAČEVIĆ	J. TRIPKO	1918 – 1942.
RISTANOVIĆ	S. RADE	1920 – 1942.
ĐERKOVIĆ	I. DRAGO	1923 – 1943.
DANILOVIĆ	M. MILE	1920 – 1943.
ŽIVANOVIĆ	L. MIRKO	1921 – 1943.
ADILOVIĆ	R. HILMO	1918 – 1943.
HADŽALIĆ	D. SMAIL	1920 – 1943.
ĐERKOVIĆ	Đ. PAVLE	1892 – 1943.
ĐERKOVIĆ	J MILIVOJE	1924 – 1944.
DUKOVIĆ	R. MILOŠ	1920 – 1944.
OBRADOVIĆ	R. RADOŠ	1924 – 1944.
TAHIRBEGOVIĆ	V. DEDO	1922 – 1944.
ĐURĐEVAC	F. DUŠAN	1919 – 1945.
ALETA	J. DŽEMAJIL	1928 – 1945.

U ZNAK ZAHVALNOSTI
SPOMEN-PLOČU PODIGOŠE MJEŠTANI BUKOVICE 29.XI.1962.GODINE.

STANJE
- Spomen - ploča je u dobrom stanju, a objekat pošte u relativno lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje spomen ploče; - Izrada Konzervatorskog projekta objekta pošte;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat na KP 1559, KO Kovačevići
FOTODOKUMENTACIJA
 Izgled i stanje iz 2014. godine

15. Spomen ploča poginulim borcima sela Crljenice, Crljenice
LOKACIJA
GPS: 43.359114° 19.407342° KATASTARSKE OZNAKE: KP 2635, KO Crljenice
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen – ploča je podignuta 1961.godine, u znak sjećanja na pale borce Crljenice i Crnog Vrha tokom NOR-a, od 1941 do1945. godine. Nalazi se na zgradi Osnovne škole. Izrađena je od crnog mermera (dim. 70 x50 cm). U gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih bijelom bojom: U VELIKOM N.O.R-u OD 1941 - 1945. GOD JUNAČKI SU PALI SINOVI OVOGA SELA PAVLOVIĆ N. DRAGO 1929 – 1945 KAMBEROVIĆ S. DRAGOMIR 1926 – 1944 NENADIĆ S. MILINKO 1921 – 1945 MARINOVIĆ D. BOGDAN 1920 - 1945 OSTAJUĆI IM VJEČNO ZAHVALNI NA INICIJATIVU ORGANIZACIJE SAVEZA BORACA SPOMEN PLOČU PODIGOŠE GRAĐANI SELA CRLJENICA I CRNOG VRHA
STANJE
- Spomen - ploča je u relativno lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Izrada Konzervatorskog projekta;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat na KP 2635, KO Crljenice

FOTODOKUMENTACIJA

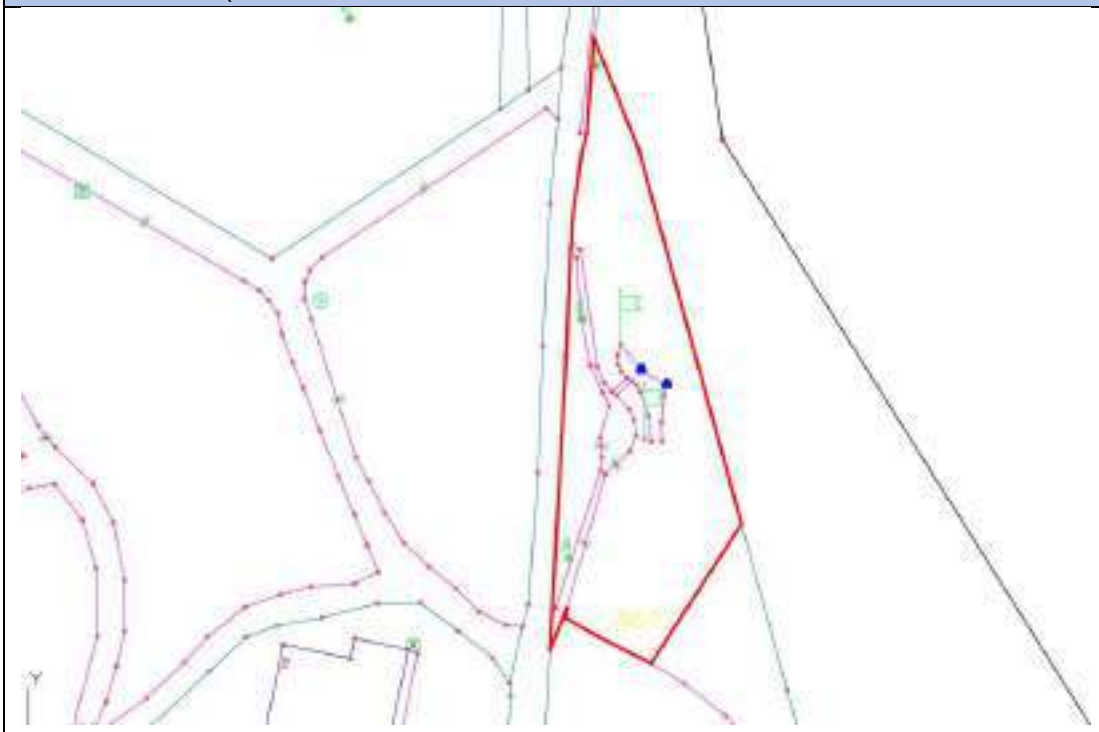

Izgled i stanje – mart 2025. godine

16. Spomen bista narodnog heroja Vladimira Kneževića Volođe, Gradski park Vodice, Čitluk
LOKACIJA
GPS: 43.360786° 19.363297° KATASTARSKE OZNAKE: KP 50/1; KO PLJEVLJA;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Udruženje boraca NOR- a je u znak sjećanja na narodnog heroja Vladimira Kneževića Volođu podiglo njegovu spomen-bistu (vajar Vladeta Petrović Šepo), u blizini fudbalskog stadiona i srednje Ekonomske škole. Spomen–obilježje se nalazi u okviru spomen–parka u kojem je postavljena i spomen-bista NH Velimira Jakića. Spomen–bista je izvedena u bronzi (dim. 75 x 50 cm), na postamentu (dim. 55 x 38 cm). U gornjem, središnjem dijelu postamenta, uklesan je ćirilični natpis, slova naglašenih bijelom bojom: VLADIMIR KNEŽEVIĆ VOLOĐA 1914-1942
STANJE
- Spomen obilježje je u relativno lošem stanju zbog pukotine na zadnjoj strani biste; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Konzervatorska sanacija pukotine biste;
- Redovno održavanje;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro - plava linija
Zaštićena okolina – crvena linija

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.12. 2024.godine

17. Spomen bista narodnog heroja Velimira Jakića, Gradski park Vodice, Čitluk
LOKACIJA
GPS: 43.360892° 19.363281° KATASTARSKE OZNAKE: dio KP 50/1; KO PLJEVLJA;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Udruženje boraca NOR- a je u znak sjećanja na narodnog heroja Velimira Jakića podiglo njegovu spomen- bistu (vajar Milovan Krstić) u gradskom parku Vodice. Spomen–obilježje se nalazi u okviru spomen–parka u kojem je postavljena i spomen-bista NH Vladimira Kneževića Volođe. Spomen–bista NH Velimira Jakića, izvedena u bronzi (dim. 70 x 55 cm), na postamentu (dim. 55 x 38 cm). U gornjem, središnjem dijelu postamenta, uklesan je ćirilični natpis, slova naglašenih bijelom bojom: VELIMIR JAKIĆ 1911-1946
STANJE
- Spomen obilježje je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

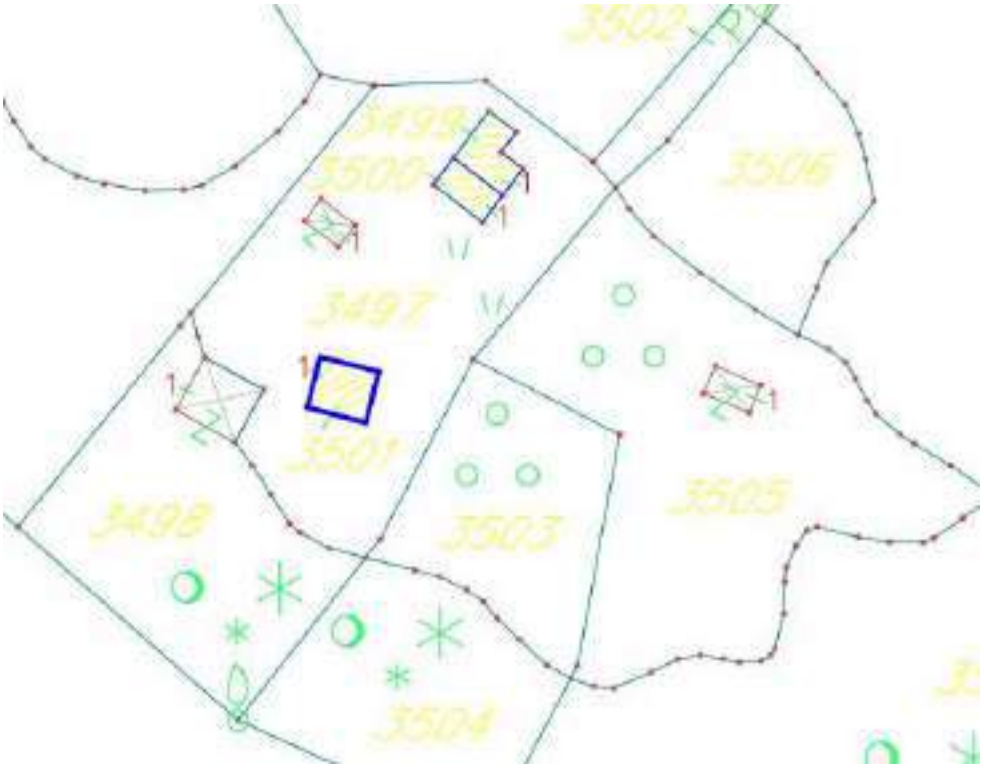
Kulturno dobro - plava linija
Zaštićena okolina – crvena linija

FOTODOKUMENTACIJA
Izgled i stanje 03.12. 2024.godine

18. Spomen ploča na kući Perka Raonića na Đurđevića Tari
LOKACIJA
GPS: 43.159453° 19.277217° KATASTARSKE OZNAKE: KP 3501, KO Kosanica
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen–ploča je podignuta u znak sjećanja na boravak druga Tita u kući Perka Raonića, u maju 1943. godine. Memoriju je postavio Savez boraca Pljevlja, 1959.godine. Kuća sa spomen pločom ima odlike tradicionalne arhitekture pljevaljskog kraja. Na objektu se, na frontalnoj fasadi, lijevo od ulaznih vrata, nalazi spomen – ploča, izrađena od bijelog mermera (dim. 70 x 50 cm). U gornjoj zoni ploče je uklesana petokraka, a ispod nje je natpis, slova naglašenih zlatnom bojom: OVDE JE DRUG TITO SA VRHOVNIM ŠTABOM NOB I POJ RADIO U VREMENU OD 12 DO 20 MAJA 1943 GODINE, NA POČETKU V NEPRIJATELJSKE OFANZIVE PROTIVU NARODNOOSLOBODILAČKE VOJSKE Napomena: na spomen ploči je pogrešno upisan datum "od 12 do 20 maja" – treba "od 14 do 20 maja"[19]
STANJE
- Spomen - ploča i kuća su u dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;

[19] Spomenici NOR-a u pljevaljskom kraju – Znamenja slobode, str.67.

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat na KP 3501, KO Kosanica

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.04.2025. godine

19. Spomen ploča đacima Pljevaljske gimnazije palim u NOB-u, Srednja stručna škola
LOKACIJA
GPS: 43.359940° 19.362828° KATASTARSKE OZNAKE: KP 92; KO Pljevlja;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen-ploča postavljena je u holu zgrade prvobitne pljevaljske Gimnazije (Viša realna gimnazija), sada JU Srednja stručna škola Pljevlja, 1951.godine. Spomen obilježje je postavljeno u znak sjećanja na pale đake Pljevaljske gimnazije, a povodom pedesetogodišnjice osnivanja gimnazije 1901-951. Spomen obilježje čine tri ploče od bijelog mermera. Dvije vertikalno postavljene spomen-ploče su istih dim. 2 x 0,89 cm. Na njima su ispisana imena 204 poginula učenika gimnazije. Treća ploča je horizontalno postavljena (dim. 90 x 189 cm), iznad pomenute dvije. Na njoj je uklesana posveta, petokraka, baklja i pšenično klasje a između njih a pored je ćirilični natpis, slova naglašenih zlatnom bojom i Njegoševi stihovi: 1901-1951 PALI UČENICI PLJEVALJSKE GIMNAZIJE U NARODNOJ REVOLUCIJI 1941-1945" *"Mlado žito navijaj klasove* *prije roka došla ti je žnjetva"* – Njegoš Spisak sadrži prezimena i imena 204 poginula učenika, navedena azbučnim redom. Među njima je i 12 narodnih heroja. Samo je trojici uz ime naveden herojski status. Takođe izostavljena su imena tri poginula učenika gimnazije, a navedena su u popisu imena četiri poginula borca koji nijesu bili učenici gimnazije[20].
STANJE
- Spomen - ploča i objekat škole u dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;

[20] Spomenici NOR-a u pljevaljskom kraju – Znamenja slobode, str. 70

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat na KP 92, KO Pljevlja

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.12.2024.godine

20. Spomen ploča posvećena I zasijedanju ZAVNOS-a 20. 11. 1943., Gimnazija "Tanasije Pejatović"
LOKACIJA
GPS: 43.356625° 19.360769° KATASTARSKE OZNAKE: KP 2193; KO Pljevlja;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen - ploču posvećenu prvom zasijedanju ZAVNOS-a, 20. novembra 1943. godine, podigao je NOO Pljevlja, 1951. godine. Spomen obilježje predstavlja spomen – ploča, ali i objekat Gimnazije "Tanasije Tejatović", u kojem je održano prvo zasijedanje ZAVNOS-a 1943. godine, koja se nalazi u centru Pljevalja. Gimnazija "Tanasije Tejatović" takođe ima prepoznate kulturno istorijske vrijednosti. Spomen - ploča je postavljena na južnoj fasadi Gimnazije. Ploča je od crnog mermera, dim. 90 x 57 cm, i u gornjem, središnjem dijelu brušenjem je naglašen grb SFRJ, a ispod je ćirilični natpis, naglašen brušenim slovima: U OVOJ ZGRADI 20. NOVEMBRA 1943. GODINE OSNOVANO JE ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA SANDŽAKA. U IZVRŠNI ODBOR VIJEĆA IZABARANI SU: 1. SRETEN VUKOSAVLJEVIĆ DRŽAVNI PODSEKRETAR IZ PRIJEPOLJA ZA PREDSJEDNIKA 2. MURAT ŠEĆERAGIĆ VRHOVNI ŠERIJATSKI SUDIJA IZ PRIJEPOLJA ZA POTPREDSJEDNIKA 3. DUŠAN IVOVIĆ UČITELJ IZ PLJEVALJA ZA POTPREDSEDNIKA 4. MIRKO ĆUKOVIĆ NOVINAR IZ RADOJINE – ZA POTPREDSEDNIKA 5. JAKŠA BOGDANOVIĆ ADVOKAT IZ PRIJEPOLJA ZA ČLANA 6. MILOJE DOBRAŠINOVIĆ PROFESOR IZ BIJELOG POLJA ZA ČLANA 7. MIŠO PAVIĆEVIĆ PRAVNIK IZ PLJEVALJA – ZA ČLANA 8. EDIB HASANAGIĆ SUDIJA IZ PRIBOJA – ZA ČLANA 9. JEVSATIJE KARAMATIJEVIĆ PROTA IZ NOVE VAROŠI – ZA ČLANA SPOMEN PLOČU PODIGAO JE NOO –e PLJEVLJA 20.XI.1961. GOD
STANJE
- Spomen - ploča je u dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;

GRAFIČKA DOKUMENTACIJA

Kulturno dobro spomen ploča se nalazi u dobru sa potencijalnim kulturnim vrijednostima „Zgrada bivše Pljevaljske gimnazije“, čiji objekat (plava linija na grafici) predstavlja granicu kulturnog dobra, koja se poklapa sa granicom zaštićene okoline

FOTODOKUMENTACIJA

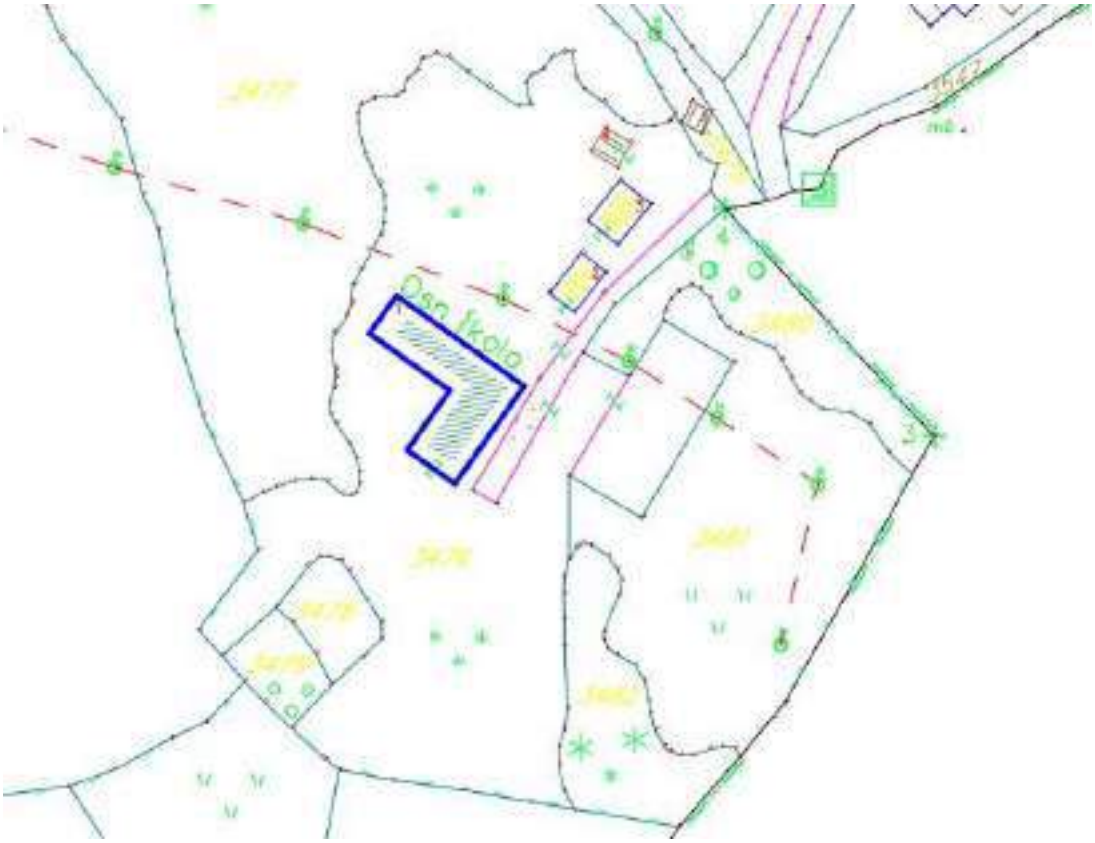

Izgled i stanje - mart 2025. godine

21. Spomen ploča poginulim borcima sa područja bivše opštine Gotovuše, Srdanov grob, Gotovuša
LOKACIJA
GPS: 43.392625° 19.298361° KATASTARSKE OZNAKE: KP 3476, KO Gotovuša
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja; Spomen – ploča je postavljena 1961.godine, u znak sjećanja na 22 poginula borca Bušnje, Jugova, Krće, Kotline i Gotovuše. Postavljena je unutar Osnovne škole na Srdanovom grobu u Gotovuši i izrađena od crnog mermera (dim. 107 x 86 cm). Na njoj je uklesana posveta i imena poginulih bijelim slovima ispod petokrake zvijezde. U VELIKOM NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU BOREĆI SE PROTIV NEMAČKO ITALIJANSKIH FAŠISTIČKIH OSVAJAČA I NJIHOVIH SLUGU OD 1941.-1945.GOD HEROJSKI SU DALI SVOJE ŽIVOTE ROĐ. POG. TOŠIĆ S RADOJE 1916 – 1944 TOŠIĆ N MILETA 1923 - 1943 TOŠIĆ F LAZAR 1906 - 1942 TOŠIĆ F NIKOLA 1908 –1942 TOŠIĆ T NEĐELJKO 1895 - 1942 ČOLOVIĆ M MILANKO 1926 – 1944 ČOLOVIĆ A MILAN 1898 - 1943 ČOLOVIĆ V RADOVAN 1917 - 1944 GRBOVIĆ M DUŠAN 1908 – 1943 VUKOJEVIĆ Đ MOMČILO 1924 - 1942 VUKOJEVIĆ Đ MIODRAG 1921 – 1943 DAMJANOVIĆ S BORISLAV 1910 - 1942 DAMJANOVIĆ S BRANKO 1921 - 1945 TOPALOVIĆ M DOBRILO 1914 - 1944 LONČAR M STEVAN 1923 - 1945 BELJKAŠ Ć SAVO 1921 - 1945 CVIJOVIĆ P MILOVAN 1919 - 1945 CVIJOVIĆ D IVAN 1914 - 1945 JAŠEVIĆ G ĐURO 1922 - 1945 LEOVAC J RADOŠ 1920 - 1945 LEOVAC J RADE 1919 - 1945 JOKNIĆ J MIHAILO 1910 - 1945 OSTAJUĆI IM VJEČNO ZAHVALNI NA INICIJATIVU ORGANIZACIJE SAVEZA BORACA SPOMEN - PLOČU PODIGOŠE GRAĐANI SELA: BUŠNJE, JUGOVO, GOTOVUŠA, KRĆE I KOTLINE 1961 GODINE
STANJE
- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;

- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Redovno održavanje;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat na KP 3476, KO Gotovuša

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

22. Spomen bista Narodnog heroja Radoja Kontića, Gradac
LOKACIJA
GPS: 43.396153° 19.153047° KATASTARSKE OZNAKE: KP 9; KO Gradac;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen obilježje se nalazi u dvorištu Osnovne škole "Radoje Kontić" u selu Gradac. Spomen –bista narodnog heroja Radoja Kontića je izrađena u bronzi. Postament je u obliku šestostranog paralelopipeda stranice 95 cm. Bista je u osnovi rotirani kvadrat čija je dijagonala 61 cm, a betonsko postolje je visine 119 cm. U donjem dijelu postolja, na mermernoj spomen – ploči je urezano: NARODNI HEROJ RADOJE KONTIĆ
STANJE
- Spomen - bista je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
  Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat na KP 9, KO Gradac i dio dvorišta ispred objekta škole

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

23. Spomen ploča na mjestu prvih borbi jula 1941. godine, Komini

LOKACIJA

GPS: 43.348050° 19.321575°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 1027; KO POTOCI I;

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen - piramida je je podignuta u dvorištu škole, u znak sjećanja na borbe vođene tokom jula 1941.godine. Locirana je na raskrsnici lokalnih saobraćajnica. Spomen obilježje se sastoji od pramide (dim. 145 x 79 cm), od teraco betona, sa trostepenastim postoljem i spomen-ploče izrađene u bijelom mermeru (dim. 70 x 60 cm). U gornjem, središnjem dijelu spomen ploče je petokraka, a ispod je ćirilični natpis:
OVDJE JE GRUPA OD 15 GERILACA U TRINAESTOJULSKOM
USTANKU 1941.GODINE RAZBILA OKUPATORSKU KARABINJERSKU GRUPU OD 20 VOJNIKA

STANJE

- Spomen - ploča i postament stabilni ali sa evidentiranim oštećenjaima - u relativno lošem stanju;
- Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Izrada Konzervatorskog projekta;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro - plava linija
Zaštićena okolina – crvena linija

FOTODOKUMENTACIJA

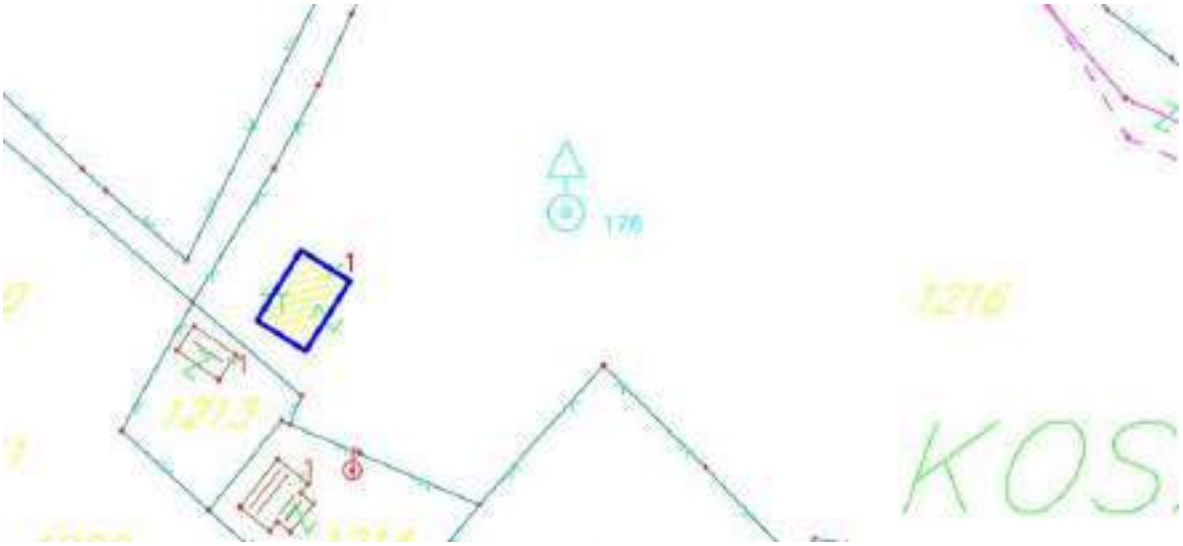

Izgled i stanje - mart 2025. godine

24. Spomen ploča prvom sreskom NOO sreza pljevaljskog, Kosanica
LOKACIJA
GPS: 43.197217° 19.319886° KATASTARSKE OZNAKE: KP 1216, KO Kosanica
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. U kući Luke Pupovića je bilo sjedište Štaba partizanskih odreda pljevaljskog sreza, u jednom periodu NOB-a. Zato je Savez boraca podigao spomen ploču u znak sjećanja na te događaje i ličnosti. Spomen – obilježje je postavljeno na objektu sa odlikama tradicionalne seoske arhitekture. Kuća je izgrađena od drveta, ima prizemlje, potkrovlje i četvoroslivni krov pokriven šindrom. Na glavnoj fasadi, pored vrata je spomen – ploča, izrađena od bijelog mermera (dim. 40 x 80 cm). U gornjoj zoni ploče je uklesana petokraka, a ispod je natpis, naglašen crnom bojom: OVDJE JE BILO SJEDIŠTE ŠTABA PLJEVALJSKOG PARTIZANSKOG ODREDA NOV-A I POJ-A I SRESKOG NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA SREZA PLJEVALJSKOG OD FEBRUARA DO JUNA 1942.GODINE. komandant VELIMIR JAKIĆ narodni heroj politički komesar MIŠO PAVIĆEVIĆ zamjenik političkog komesara BUDA MILIĆEVIĆ predsjednik DUŠAN IVOVIĆ sekretar ĐORĐE PERUNIČIĆ ekonom RISTAN PAVLOVIĆ
STANJE
- Spomen - ploča i kuća u relativno lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Izrada Konzervatorskog projekta ploče i kuće;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat broj 1 na KP 1216, KO Kosanica

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.04.2025. godine

25. Spomenik i spomen-grobnica poginulih u NOB-u, Kosanica
LOKACIJA
GPS: 43.198025° 19.320700° KATASTARSKE OZNAKE: KP 1216, KO Kosanica
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen-grobnica sa spomenikom je podignuta 1966. godine, u znak sjećanja na 42 nepoznata pala borca u NOR-u, od 1941 do 1945. godine. Poginuli borci potiču iz Dalmacije, Bosanske Krajine, Srbije i Crne Gore, a poginuli su I prvobitno bili sahranjeni u planinama I dolimama Glibaća, Kosanice, Varina, Pušonjskog ola, Lever Tare, Đurđevića Tare i Bitina. Spomenik (vajar Oskar Berbelja) je nepravilnog oblika, izrađen od betona, visine 2.9 m, podignut u sredini kružnog platoa, zidanog od kamena, prečnika 8.2 m. U donjem dijelu spomenika postavljena je spomen ploča izvedena u betonu, na kojoj je uklesan natpis, slovima naglašenih crnom bojom: POGINULIM BORCIMA U NOB I ŽRTVAMA FAŠISTIČKOG TERORA 1941 - 1945 NAROD KOSANICE D.POLA, L.TARE, VARINA, Đ.TARE, GRIBAĆA I ISELJENICI U SIVCU, U ZNAK ZAHVALNOSTI 1966.
STANJE
- Spomen - grobnica je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine prostor sa neposrednom okolinom na KP 1216, KO Kosanica

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.04.2025. godine

26. Spomen ploča poginulim borcima sela Kozica, Kozica

LOKACIJA

GPS: 43.245528° 19.519267°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 1159, KO Kozica

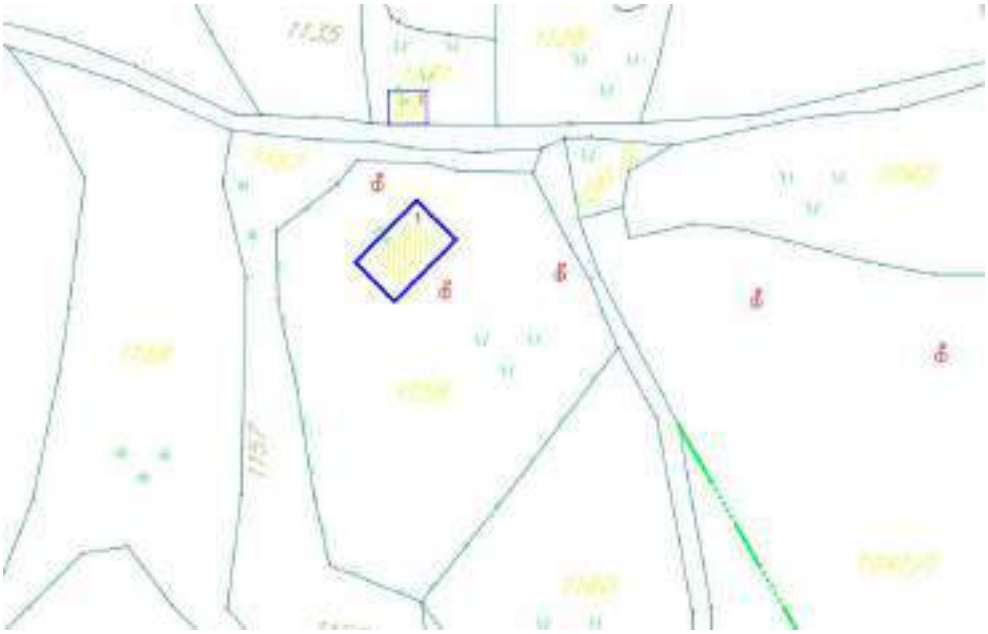
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen obilježje je podigao Savez boraca 1961. godine u znak sjećanja na pale borce tokom NOR-a 1941-1945. godine, u ovom mjestu. Nalazi se na glavnoj fasadi zgrade Osnovne škole u selu Kozica. Izrađena je od crnog mermera, (dim. 60 x 70 cm), u gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih bojom zlatnog tona:

BOREĆI SE PROTIV NEMAČKO ITALIJANSKIH
FAŠISTA I NJIHOVIH SLUGU, A POD ZASTAVOM
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE I TITA
OD 1941-1945.G.
JUNAČKI SU POGINULI SINOVI OVOG SELA:

KOĆALO P. BRANKO	1914 – 1942
TOMAŠEVIĆ Đ. NOVICA	1916 – 1944
TOMAŠEVIĆ J. JAGOŠ	1925 - 1944
PEJOVIĆ Ž. RADOJE	1927 – 1945
GAJEVIĆ S. MILUN	1927 – 1945
KOĆALO P. MILETA	1927 – 1945
GAJEVIĆ S. RADOŠ	1922 - 1944

OSTAJUĆI IM VJEČITO ZAHVALNI
SPOMEN PLOČU PODIŽE ORGANIZACIJA SAVEZA BORACA
UZ UČEŠĆE OSTALIH GRAĐANA SELA KOZICE 1961. GOD.

STANJE
- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat broj 1 na KP 1159, KO Kozica
FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

27. Spomen ploče na školi posvećena sastanku MK KPJ za Pljevlja, na kome je donijeta odluka o dizanju ustanka, Kruševo
LOKACIJA
GPS: 43.294572° 19.273964° KATASTARSKE OZNAKE: KP 1153, KO Kruševo
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen - ploču u znak sjećanja na 18.jul 1941.godine, kada je donesena odluka o početku oružane borbe protiv okupatora, podigao je mjesni SUBNOR Kruševo, 1953. godine. Spomen ploča je postavljena iznad ulaznih vrata škole u Kruševu. Ploča je od crnog mermera, dim. 84 x 63 cm. U gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem u unutrašnjosti i lovorov vijenac, a ispod je ćirilični natpis, naglašen brušenim slovima: U OVOM MJESTU 18. JULA 1941. GODINE ODRŽAN JE SASTANAK MJESNOG KOMITETA KPJ PLJEVLJA I DONESENA JE ODLUKA DA SE POČNE SA ORUŽANOM BORBOM PROTIVU OKUPATORA Na istom školskom objektu je spomen ploča postavljena kao memorija na poginule borce. Na ploči piše: POD RUKOVOSDSTVOM KPJ I TITA U BORBI PROTIV OKUPATORA I DOMAĆIH IZDAJNIKA POGINULI SU U NOR-U 1941-1945. G. SLIJEDE 45 IMENA POGINULIH BORACA, ONIH KOJI SU PODLEGLI RANAMA POSLIJE 15.05.1945. I ŽRTVAMA FAŠISTIČKOG TERORA. ISPOD IMENA JE POSVETA: U ZNAK ZAHVALNOSTI SPOMEN PLOČU PODIGOŠE MJESNE ORGANIZACIJE SUB I SSRN KRUŠEVO 1963. G.
STANJE
- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat broj 1 na KP 1153, KO Kruševo
FOTODOKUMENTACIJA

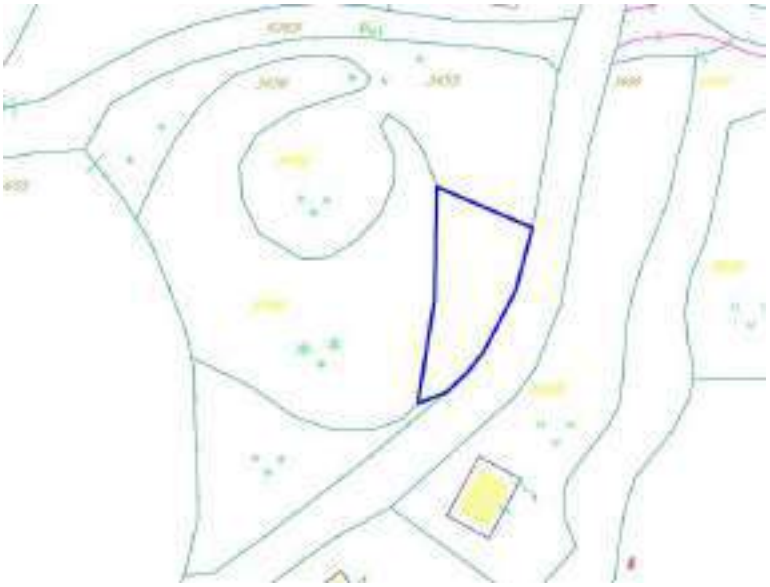

Izgled i stanje - mart 2025. godine

28. Spomen grobnica palih boraca iz raznih brigada NOV, Kruševo
LOKACIJA
GPS: 43.282989° 19.277792° KATASTARSKE OZNAKE: KP 3455, KO Kruševo
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
U spomen-grobnici su sahranjena 43 borca I proleterske brigade, II proleterske sandžačke brigade, III proleterske krajiške brigade, III dalmatinske udarne brigade i VII banijske divizije koji su poginuli ili umrli u toku bitke na Sutjesci. Grobnicu sa spomen obilježjem podigao je OO Saveza boraca Pljevalja, 1958. godine. Spomen – obilježje se nalazi u Kruševu, na poluograđenom platou. Simboličan spomenik (arhitekta Bajo Mirković) uz spomen grobnicu predstavlja slomljeni i kopljem s crvenom petokrakom zvijezdom, u zemlju prikovani kukasti krst. Spomen ploča sa zapisom je na pravougaonom kubusu, obloženom tesanim kamenim blokovina (dim. 51 x 155 cm). U centralnom dijelu je spomen – ploča od bijelog mermera, uokvirena betonskim ramom. U središnjem dijelu gornje zone je uklesana petokraka, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih crnom bojom: „U OVOJ GROBNICI POČIVAJU 43 BORCA KOJI SU U OVOM KRAJU DALI SVOJE ŽIVOTE ZA SLOBODU U NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI IZ: PRVE PROLETERSKE BRIGADE TREĆE PROLETERSKE SANDŽAČKE BRIGADE TREĆE PROLETERKSE KRAJIŠKE BRIGADE SEDME BANINSKE DIVIZIJE NEKA IM JE VJEČNA SLAVA I HVALA! KRUŠEVO 1958. GODINE OPŠTINSKI ODBOR SAVEZA BORACA PLJEVLJA
STANJE
- Spomen obilježje je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Redovno održavanje;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine dio KP 3455, KO Kruševo, na kojem se nalazi spomen obilježje

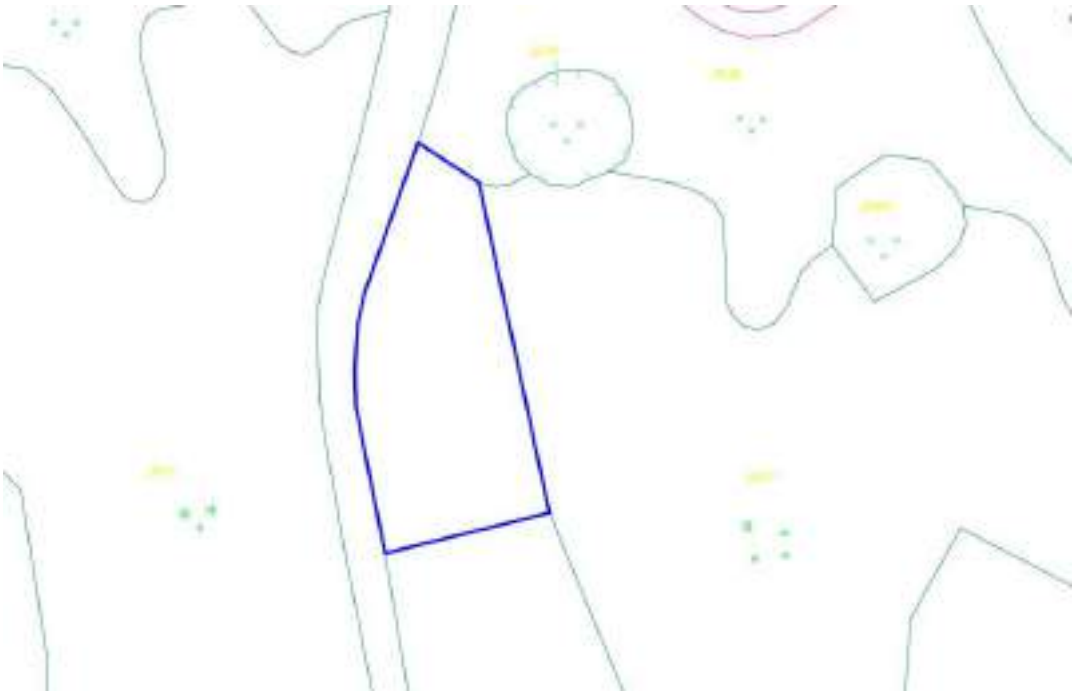
FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

29. Spomen ploča I meljačkoj partizanskoj NO četi, Vrba
LOKACIJA
GPS: 43.348331° 19.126742° KATASTARSKE OZNAKE: KP 3037, KO Meljak
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Spomen obilježje se nalazi u Vrbi, iznad puta Šula-Meljak. Spomen – ploča je postavljena na niskom, ograđenom postamentu i izrađena od crnog mermera, dim. 43x34 cm. U gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih crnom bojom: „15.OKTOBRA 1941.GODINE OVDE JE FORMIRANA PRVA MELJAČKA NARODNOOSLOBODILAČKA ČETA 1966.G OBELEŽIO NAROD OVOG KRAJA"
STANJE
- Spomen - ploča i njena neposredna okolina je u lošem stanju i neodržavana; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u relativno dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Izrada Konzervatorskog projekta;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine dio KP 3037, KO Meljak, na kojem se nalazi spomen obilježje

FOTODOKUMENTACIJA

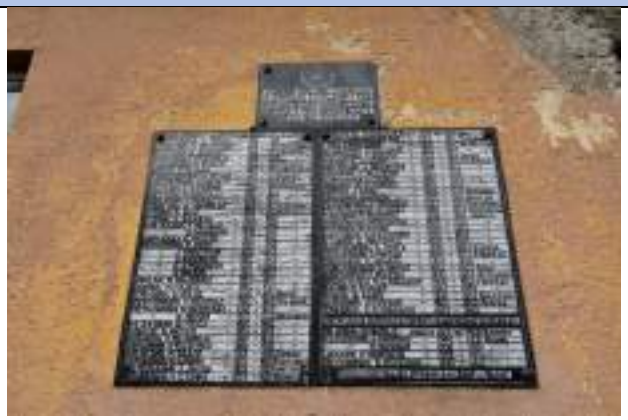

Izgled i stanje - mart 2025. godine

30. Spomen ploča poginulim borcima Maoča, Maoče
LOKACIJA
GPS: 43.216597° 19.451083° KATASTARSKE OZNAKE: KP 410, KO Potkrajci
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Spomen – ploču, odnosno tri ploče, horizontalna sa posvetom i dvije vertikalno postavljene sa imenima 71 poginulog borca u Maoča tokom NOR-a, podigao je SUBNOR 1962. godine. Postavljena je na zgradi Mjesne kancelarije Maoče. Ploče su od crnog mermera, dvije vertikalno postavljene ploče su dim. 77 x 113 cm i 82 x 113 cm. Na gornjoj ploči, dim. 58 x 40 cm, je uklesan simbol petokrake sa srpom i čekićem u sredini, a ispod nje, ćirilični natpis, slova naglašenih crnom bojom: U BORBI PROTIVU FAŠIZMA I DOMAĆIH IZDAJNIKA POD RUKOVOSTVOM KOMUNISTIČKE PARTIJE I TITA POGINULI SU U NOR OD 1941 DO 1945.G SPOMEN PLOČU PODIŽE ORGANIZACIJA SUBNOR-A MAOČE Imena poginulih bopraca navedena su po vremenu pogibije, od 1941 do 1945., a navedena su i imena poginulih "od ostataka četničkih bandi poslije oslobođenja" od 1948. do 1954.
STANJE
- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat broj 1 na KP 410, KO Potkrajci

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

31. Spomen ploča posvećena formiranju I partizanske pljevaljske čete, Maoče

LOKACIJA

GPS: 43.216597° 19.451083°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 410, KO Potkrajci

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen – ploču posvećenu formiranju I partizanske pljevaljske čete, podigao je 1961. godine Opštinski odbor Saveza boraca NOR Pljevlja. Spomen obilježje se nalazi na zgradi Mjesne kancelarije/Osnovne škole u selu Maoče. Spomen-ploča je od crnog mermera, dim. 43 x 34 cm. U gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis:
OVDJE JE 11 OKTOBRA 1941.
GODINE FORMIRANA PRVA
PARTIZANSKA ČETA SREZA
PLJEVALJSKOG
SPOMEN PLOČU PODIGAO
JE OPŠTINSKI ODBOR SAVEZA
BORACA NOR PLJEVLJA. 11.X 1961.GODINE

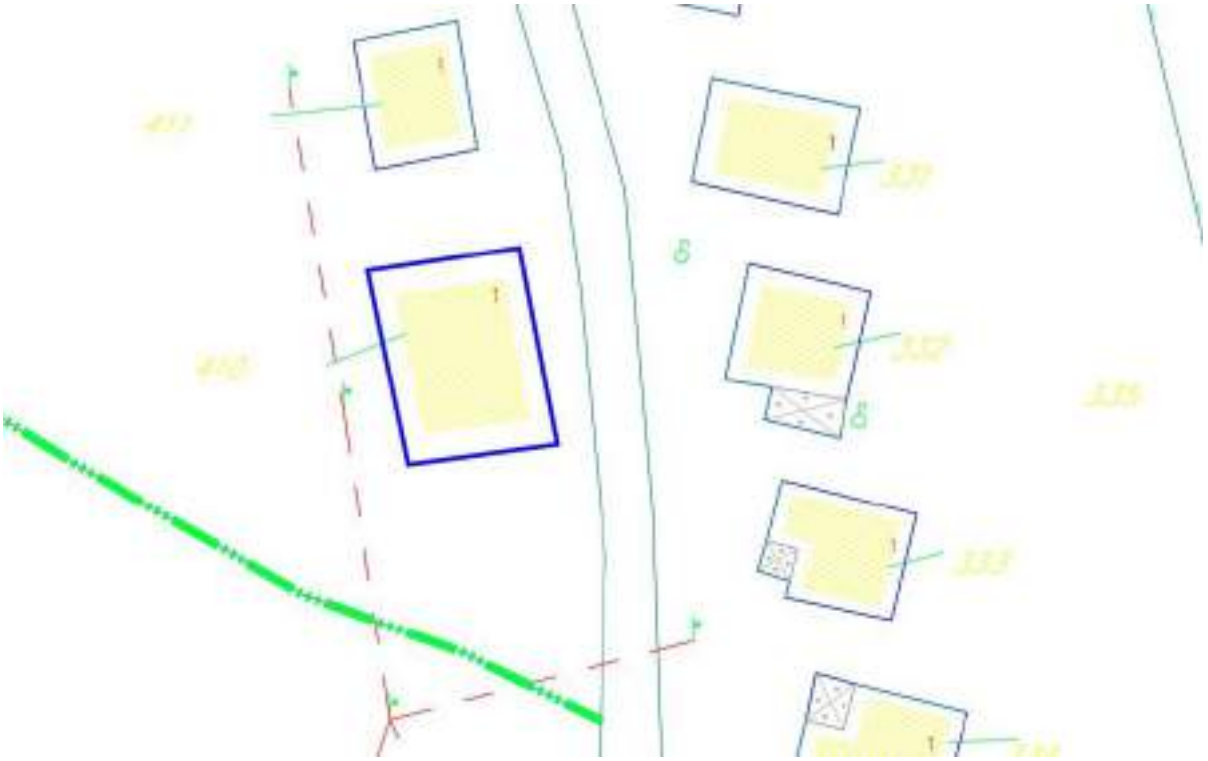
STANJE

- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju, aobjekat na kome se nanalazi u relativno lošem stanju;
- Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Redovno održavanje spomen ploče;
- Izrada Konzervatorskog projekta zgrade Mjesne kancelarije/Osnovne škole;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat broj 1 na KP 410, KO Potkrajci

FOTODOKUMENTACIJA

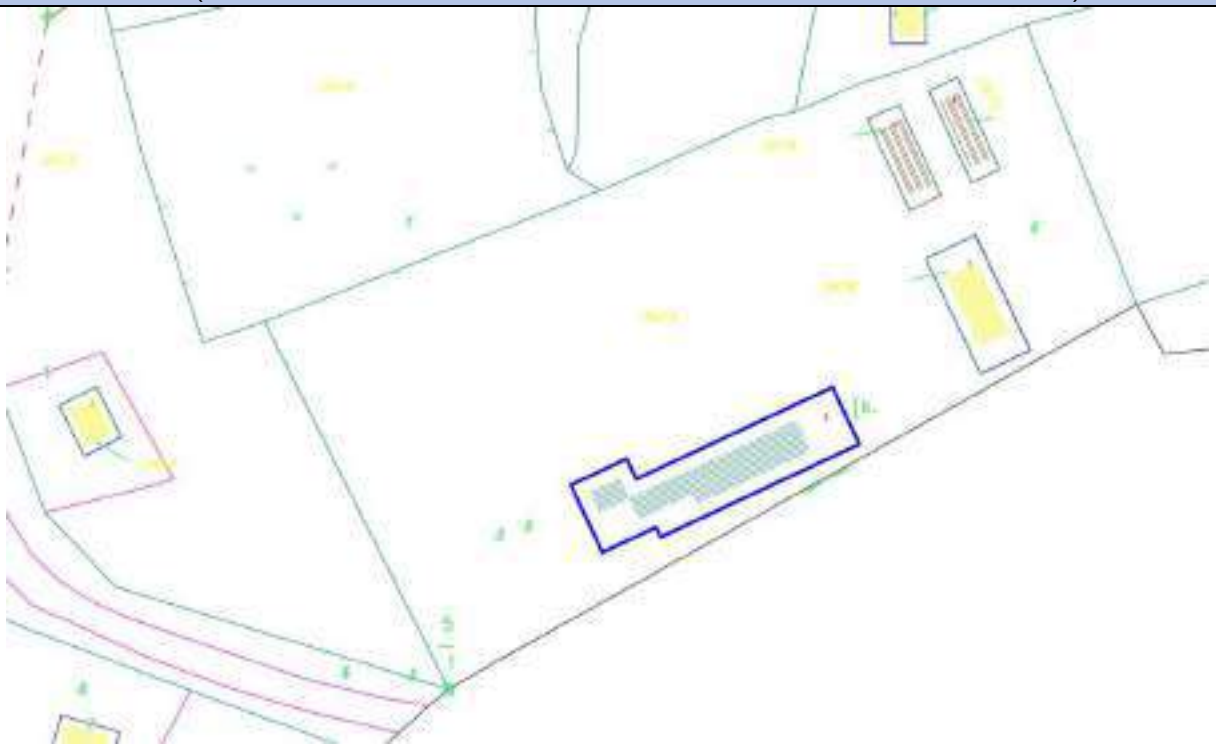

Izgled i stanje - mart 2025. godine

32. Spomen ploča poginulim borcima sela Mataruga i Ljutića, Mataruge
LOKACIJA

GPS: 43.264942° 19.456928°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 3473, KO Mataruge

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen – ploču su podigli građani sela Ljutića i Mataruga 1960. godine, u znaka sjećanja na 23 poginula borca Mataruga i Ljutića tokom NOR-a, od 1941 do 1945.godine. Spomen obilježje se nalazi na Osnovnoj školi, na glavnoj fasadi škole naselja Mataruge. Ploča je od crnog mermera (dim. 76x126 cm) U gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih bijelom bojom: MI SMO PALI ZA ONO ŠTO STE VI ZAUVIJEK STEKLI DA BUKTINJU PRENOSI SVAKA NOVA SMENA MI NE ĆUTIMO NI SADA NO MI SMO SVOJU RIJEČ REKLI ZA SVA VREMENA POGINULI BORCI U NOR-U 1941 – 1945 G. ROĐ. POG. KNEŽEVIĆ M MIKO 1916 - 1941 JANJUŠEVIĆ M RADOMIR 1920 - 1943 OBRENIĆ D MANOJLE 1912 - 1942 PURIĆ B MILOŠ 1916 - 1942 ŠLJUKIĆ N MANOJLE 1910 - 1944 KOĆALO M RADE 1898 - 1943 JANJUŠEVIĆ Ć VOJIN 1908 - 1944 BAJČETIĆ D MILUN 1923 - 1944 FILIPOVIĆ J MIHAILO 1910 - 1944 FILIPOVIĆ J STEVAN 1920 - 1945 JANJUŠEVIĆ M JOVAN 1917 - 1945 GAČEVIĆ R MIKO 1918 - 1944 GAČEVIĆ O MIRKO 1911 - 1944 PURIĆ J RADOŠ 1925 - 1944 JANKOVIĆ V MILOŠ 1927 - 1944 KOKOVIĆ J MILANKO 1927 - 1945 KOKOVIĆ J MIHAILO 1920 - 1945 ŠLJUKIĆ V OBRAD 1927 - 1945 KNEŽEVIĆ G MILOJICA 1926 - 1944 KNEŽEVIĆ M ŽIVKO 1918 - 1942 ŠLJUKIĆ S GRUBAN 1922 - 1943 JANJUŠEVIĆ N RADIVOJE 1927 - 1945 KOMARICA J NIKOLA 1890 - 1943 OSTAJUĆI IM VJEČNO ZAHVALNI NA INICIJATIVU ORGANIZACIJE SAVEZA BORACA SPOMEN PLOČU PODIGOŠE GRAĐANI SELA: MATARUGA I LJUTIĆA 1960. GOD
STANJE
- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat broj 1 na KP 3473, KO Mataruge

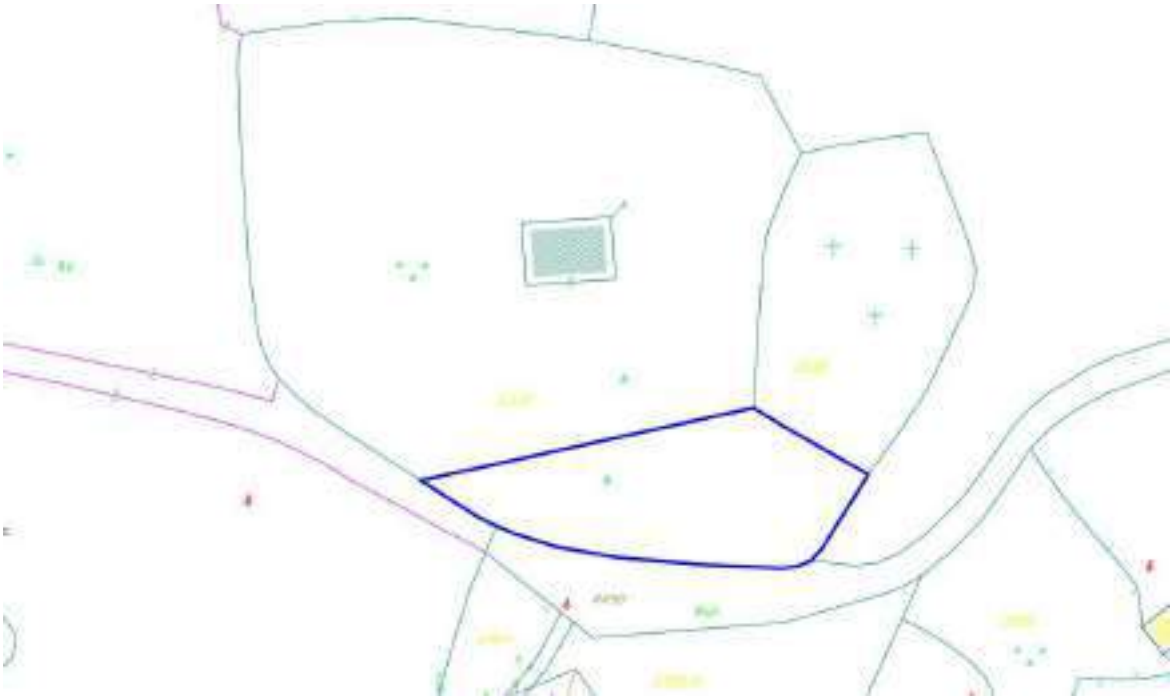
FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

33. Spomen ploča razoružanju neprijateljske posade, Meljak
LOKACIJA
GPS: 43.355500° 19.151283° KATASTARSKE OZNAKE: KP 2333, KO Meljak
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen-obilježje je podignuto kod škole u Meljaku u znak sjećanja na razoružanje neprijateljskih vojnika 13. jula 1941. godine. Nakon toga je formiran meljački gerilski odred. Nalazi se u neposrednoj blizini seoskog groblja. Spomen-ploča je izrađena od bijelog kamena (dim. 60 x 60 cm), na piramidi sa četvorostepenastim postoljem (dim. 1,50 x 0,70 x 3 m). U središnjem dijelu uklesana je petokraka, a ispod je, naglašenih slova, ćirilični natpis: OVDJE JE U TRINAJESTOJULSKOM USTANKU 1941.G. RAZORUŽANA OKUPATORSKA POSADA
STANJE
- Spomen - ploča stabilna, bez fizičkih oštećenja i u dobrom je stanju; - Betonski postament – piramida u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine dio KP 2333, KO Meljak

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

34. Spomen ploča posvećena formiranju I ćelije KPJ 1941 u Meljaku, Vrba

LOKACIJA

GPS: 43.348331° 19.126742° KATASTARSKE
OZNAKE: KP 3004, KO Meljak

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen – ploču posvećenu formiranju prve ćelije KPJ u Meljaku, podigao je 1959. godine, Opštinski komitet Saveza komunista Jugoslavije Gradac. Nalazi se uz lokalnu saobraćajnicu u Vrbi. Spomen obilježje se sastoji od piramide izrađene od monolitnog kamenog bloka, dim. 110 x 190 cm, na čijem je vrhu crvena petokraka od metala i spomen - ploče od crnog mermera, dim. 70 x 50 cm. U gornjem, središnjem dijelu spomen ploče, uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a iznad i ispod je, brušenim slovima, naglašeni ćirilični natpisi:

VAŠ ĆE PRIMER UČITI PEVAČA KAKO TREBA S BESMRTNOŠĆU ZBORIT
- Njegoš –
NA OVOM MJESTU
TREĆEG MARTA 1942 GODINE FORMIRANA JE PRVA ORGANIZACIJA
(ĆELIJA) KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE U OVOM KRAJU
OPŠTINSKI KOMITET SKJ
20 APRILA 1959 G. GRADAC

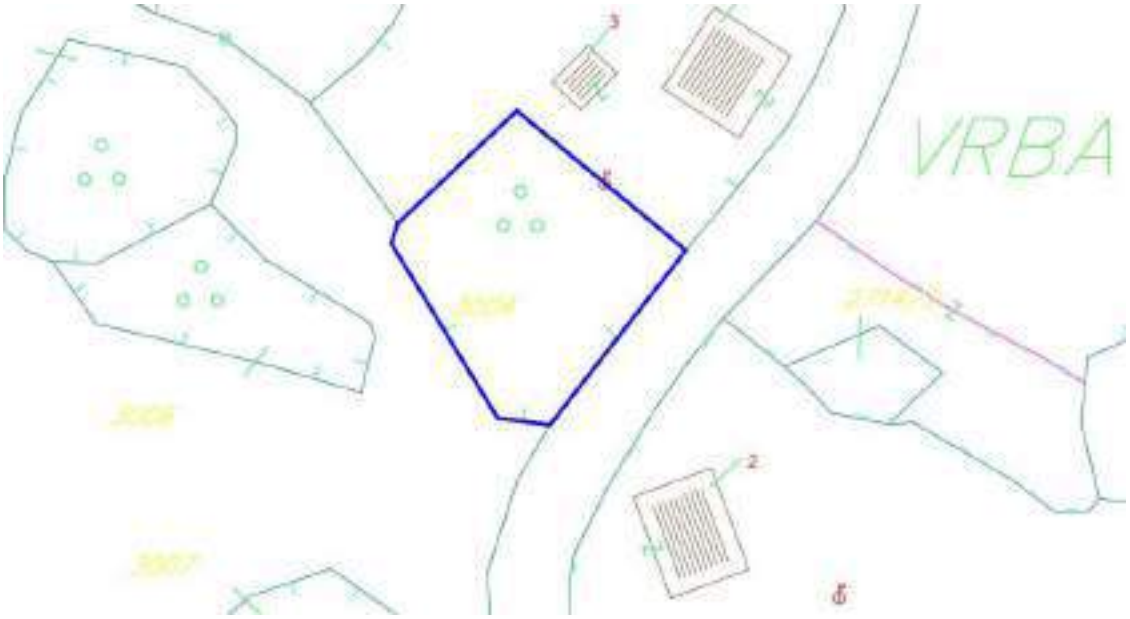
STANJE

- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju;
- Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Redovno održavanje;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine KP 3004, KO Meljak

FOTODOKUMENTACIJA

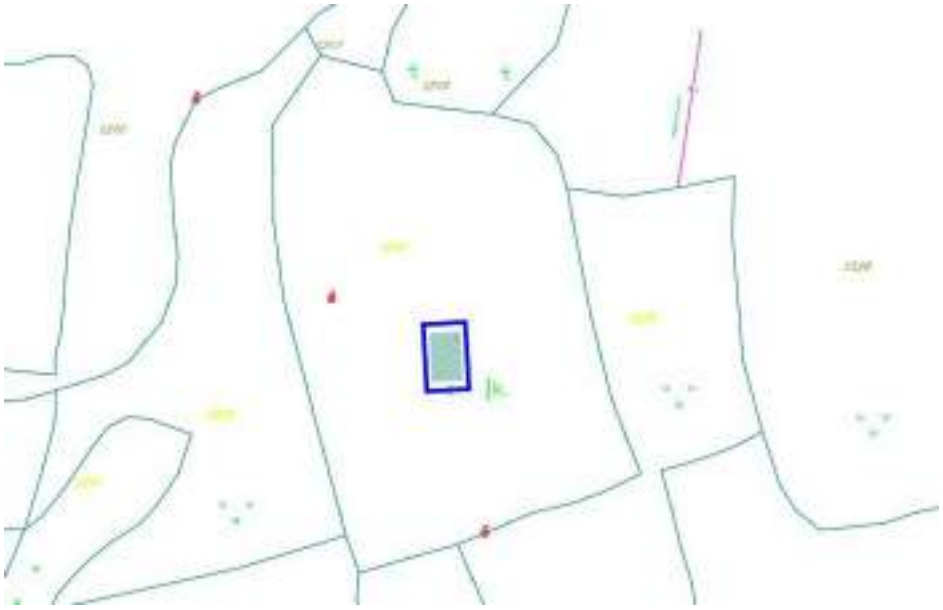

Izgled i stanje - mart 2025. godine

35. Spomen ploča poginulim borcima sela Obarde, Obarde
LOKACIJA
GPS: 43.306744° 19.515331° KATASTARSKE OZNAKE: KP 1219, KO Obarde
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen – ploča je podignuta je 1961. godine, u znak sjećanja na 10 palih boraca tokom NOR-a, od 1941. do 1945. godine. Nalazi na glavnoj fasadi Osnovne škole u Obardama. Izrađena od crnog mermera (dim. 80 x 60 cm). U gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih bijelom bojom: POD ZASTAVOM KPJ I TITA U BORBI PROTIV NEMAČKO - ITALIJANSKIH OSVAJAČA OD 1941-1945 HRABRO SU POGINULI DESPOTOVIĆ SIMO 1885 – 1942 DESPOTOVIĆ SVETO 1924 – 1943 DESPOTOVIĆ LJUBO 1920 – 1941 DESPOTOVIĆ GAVRO 1916 – 1943 DESPOTOVIĆ JOSIF 1910 – 1943 POPADIĆ RADENKO 1920 – 1943 ZINDOVIĆ PERO 1923 – 1942 ZINDOVIĆ MILOŠ 1926 – 1945 ZINDOVIĆ VLADE 1921 – 1945 PURIĆ OGNJEN 1927 – 1945 OSTAJUĆI IM VJEČNO ZAHVALNI SPOMEN PODIŽE ORGANIZACIJA SAVEZA BORACA UZ UČEŠĆE OSTALIH GRAĐANA SELA OBARDE 1961 GOD
STANJE
- Spomen - ploča je u lošem stanju, pukla je po dužini; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Konzervatorska sanacija pukotine ploče;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat 1 na KP 1219, KO Obarde

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

36. Spomen ploča poginulim borcima sela Odžaka i Zekovice, Odžak

LOKACIJA

GPS: 43.276097° 19.353769°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 528, KO Katun

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja;
Spomen – ploča je podignuta u znak sjećanja na 40 poginulih boraca i sedam žrtava fašističkog terora Odžaka i Zekovice, tokom NOR-a, od 1941 do1945. godine. Memorija je postavljena na zgradi Osnovne škole "Mihailo Žugić" u Odžaku. Ploča je od crnog mermera, dim. 120 x 100 cm. U gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih bijelom bojom:
U NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU POD RUKOVODSTVOM KPJ I TITA
BOREĆI SE PROTIV NEMAČKO - ITALIJANSKIH OSVAJAČA
I NJIHOVIH SLUGU 1941 1945.G. HRABRO SU POGINULI:

SRDANOVIĆ	M. DIMITRIJE	1922 - 1942
GOLUBOVIĆ	J. GOJKO	1921- 1943
ĆOSOVIĆ	M. KOMNEN	1917 – 1944
ĆOSOVIĆ	J. MILUN	1908 - 1943
VUKOVIĆ	J. TODOR	1878 - 1943
ŠLJIVANČANIN	V. BOŽO	1890 - 1942
LAKETIĆ	M. TODOR	1915 - 1942
LAKETIĆ	T. RADOMAN	1922 - 1943
VULOVIĆ	G. ILIJA	1895 - 1942
STRUNJAŠ	M. MILIVOJE	1900 - 1942
ILINČIĆ	R. RAJKO	1923 - 1942
VUKOVIĆ	N. RADOŠ	1925 - 1943
VUKOVIĆ.	J. JOVO	1928 - 1944
CEROVIĆ	O. RADENKO	1926 - 1944
SOFTIĆ	Ć. ISLAM	1917 - 1944
RAILIĆ	S. KOMNEN	1926 - 1944
TABAŠ	M. VUKAJLO	1925 - 1944
TABAŠ	V. VUKOMAN	1916 - 1944
MRDAK	M. PERO	1916 - 1944
VRAČAR	V. MOMČILO	1927 - 1944
KRSTAJIĆ	M. MILORAD	1924 - 1944
GOLUBOVIĆ	V. MILINKO	1923 - 1944
ŠLJIVANČANIN	B. MILORAD	1924 - 1944
ODOVIĆ	I. BOŽO	1912 – 1944
KORDIĆ	D.ĆOHO	1920 - 1944
ČENGIĆ	O. SAFET	1915 - 1944
AJANOVIĆ	J. NAZIF	1911 - 1944
POPVIĆ	V. RADOMIR	1922 - 1942
SANDIĆ	V. MILOVAN	1916 - 1945
ODOVIĆ	N. OBREN	1926 - 1945
ZORIĆ	F. MILJAN	1921 - 1945
KUHINJA	Z. HIMZO	1926 - 1945
ČUTURIĆ	I. IBRAHIM	1917 - 1945
ČENGIĆ	Š. IZET	1922 - 1945
ČENGIĆ	D. RIZAH	1918 - 1945
ČENGIĆ	U. TUFO	1925 - 1945
AJANOVIĆ	M. EJUB	1912 - 1945
VESNIĆ	I. MEHMED	1918 - 1945
LACMANOVIĆ	T. RADOMAN	1926 - 1945
KNEŽEVIĆ	J. GRUBAN	1924 - 1945
ŽFT – ŠLJIVANČANIN	M. JEŠA	1900 - 1944
VEMIĆ	J. MILICA	1902 - 1944
VRAČAR	P. MARIJA	1907 - 1942
ĆURČIĆ	Ć. RADOVAN	1877 - 1943
ĆURČIĆ	M. ŽIVANA	1878 - 1943
ĆURČIĆ	O. STAKA	1878 - 1943
LACMANOVIĆ	P. JOVICA	1893 - 1942

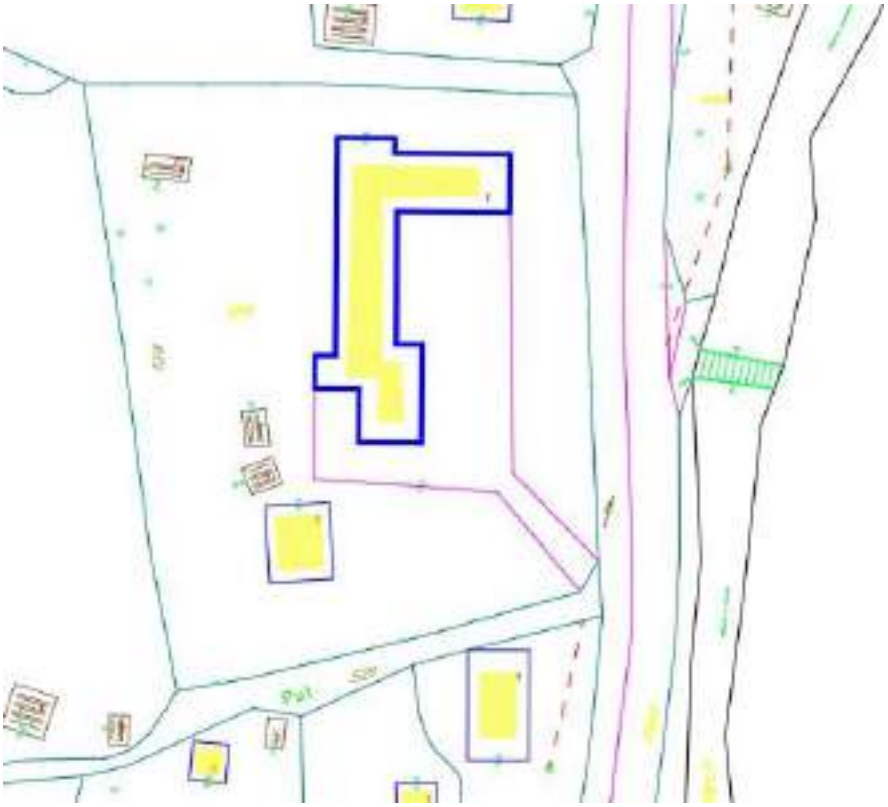
U ČAST 20-GODIŠNJICE USTANKA

SPOMEN PLOČU PODIGOŠE MJESNE ORGANIZACIJE SAVEZ BORACA I SSRNJ-ODŽAK

STANJE

- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju;
- Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat 1 na KP 528, KO Katun

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

37. Spomen ploča Trinaestojulskom ustanku, Odžak
LOKACIJA
GPS: 43.269094° 19.336225° KATASTARSKE OZNAKE: KP 878,KO Katun
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen ploča na zidanom postamentu, oblika piramide je podignuta u znak sjećanja na prvu ispaljenu pušku protiv okupatora 1941.godine, u Pljevaljskom srezu. Nalazi se na Vodoplavu, u Podpeću u selu Odžak, u neposrednoj blizini lokalne saobraćajnice. Sastoji se od pramide (dim. 225 x 147 cm), izvedene od betona, sa dvostepenastim postoljem, na betonskoj pravougaonoj ploči, i spomen - ploče od crnoog mermera, dim. 65 x 60 cm. U gornjem, središnjem dijelu spomen ploče, uklesana je petokraka, a ispod je ćirilični natpis: OVDJE SU U TRINAESTOJULSKOM USTANKU 1941 PUKLE PRVE PARTIZANSKE PUŠKE NA OKUPATORA U SREZU PLJEVALJSKOM
STANJE
- Spomen - ploča stabilna, bez fizičkih oštećenja i u dobrom je stanju; - Betonski postament – piramida u lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Sanacija postamenta ploče; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat 1 na KP 878, KO Katun

FOTODOKUMENTACIJA
Izgled i stanje - mart 2025. godine

38. Spomen ploča poginulim borcima sela Otilovići, Otilovići
LOKACIJA
GPS: 43.332178° 19.414381° KATASTARSKE OZNAKE: KP 105; KO Otilovići;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen – ploču posvećenu četvorici boraca NOR-a, 1961. godine, podigli su Savez boraca NOR-a i SSRN Otilovića. Spomen obilježje je spomen – ploča na glavnoj fasadi Osnovne škole "Ristan Pavlović". Ploča je od crnog mermera, dim. 60 x 50 cm. U gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih crnom bojom: U BORBI PROTIV OKUPATORA I DOMAĆIH IZDAJNIKA POGINULI SU U NOR-U OD 1941 - 1945 GOD KIJANOVIĆ S. ŽIVKO 1925 - 1943 IRIĆ B. RADISAV 1927 - 1945 ĆUZOVIĆ R. STEVAN 1926 - 1945 ĆUZOVIĆ J. BUDO 1926 - 1945 SPOMEN - PLOČU PODIGOŠE MJESNE ORGANIZACIJE SAVEZA BORACA NOR-a I SSRN OTILOVIĆI 1961. G.
STANJE
- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat 1 na KP 878, KO Katun

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

39. Spomen bista Mila Peruničića, Gradski park

LOKACIJA

GPS: 43.354594° 19.359394°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 2323/1, KO Pljevlja

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen – bista Mila Peruničića podignuta 1963. godine u gradskom parku. Autori spomen obilježja su vajar Risto Stijović i arhitekta Bajo Mirković. Bista je postavljena u parku, pored stećka, srednjevjekovnog nadgrobnog spomenika iz Marine šume. Bista je rađena u crnoj bronzi, dim. 60 x 44 cm. Postavljena je na metalnom postamentu dim. 120 x 92 cm i betonskom postolju na kojem je spomen – ploča u metalu, tamno plave boje, na kojoj je ćiličnim natpisom, slovima tamne boje, ispisano:
MILE PERUNIČIĆ 1890-1961

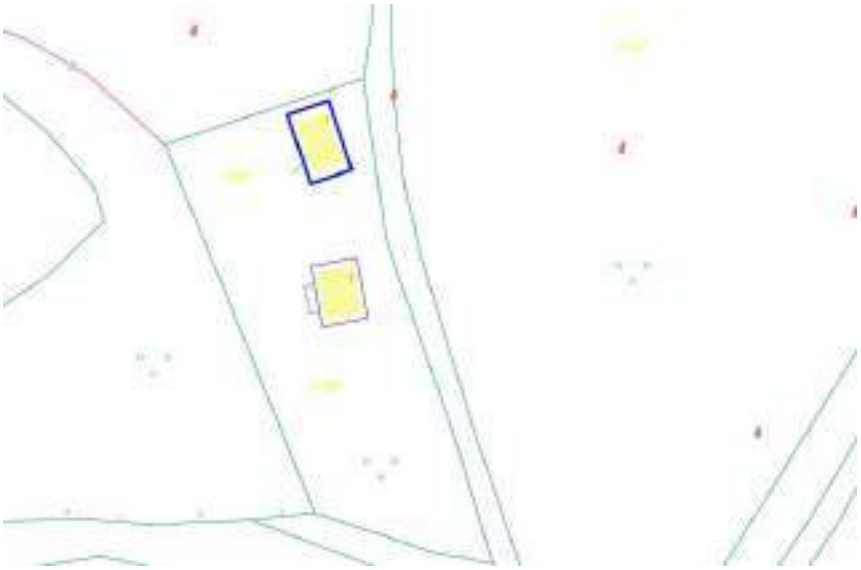
STANJE
- Spomen - bista je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro je dio KP 2323/1, KO Pljevlja, a zaštićenu okolinu čini preostali dio parcele (park)
FOTODOKUMENTACIJA
 Izgled i stanje - 03.12.2024. godine

40. Spomen ploča poginulim borcimai žrtvama rata, Podborova
LOKACIJA
GPS: 43.184422° 19.447283° KATASTARSKE OZNAKE: KP 1158, KO Borova
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen–ploča je podignuta u znak sjećanja na 21 poginulog borca dvije žrtve fašističkog terora. Spomen– ploča je postavljena na zgradi Osnovne škole u selu Podborova, koja se nalazi pored lokalnog puta Podborova – Pljevlja. Ploča je izrađena od bijelog mermera (dim. 120 x 105 cm), u lijevom i desnom uglu uklesane su petokrake, a ispod je natpis i imena poginulih, slovima naglašenih crnom bojom: RAD SPOMENA DRUGOVIMA NE JUNAKA BIRANIJEH PO OBLIČJU I LJEPOTI VEĆ PO SRCU JUNAČKOME KOJI NO SU UDARILI NE NA PETNAEST DA UTEČE NEGO NA ŠEST DA ISJEČE PA SU SLAVNO POGINULI ZA SVOJ NAROD I SLOBODU ZLATNU Peruničić Obrad rođ. 1912 poginuo 1941. g. na Pljevljima Gomilanović Milan -II- 1923 -II- 1943 na Konjicu Potparić Drago -II- 1922 -II- 1943 na Krupicama Peruničić Tomo -II- 1923 -II- 1943 na Sutjesci II - Anđelija -II- 1923 -II- 1943 na -II- II - Vukoman -II- 1924 -II- 1943 na -II- II - Slobodan -II- 1923 -II- 1943 na -II- II - Milić -II- 1914 -II- 1943 na -II- Mrdak Milinko -II- 1923 -II- 1943 na -II- Tmušić Lide -II- 1895 -II- 1943 na Rečnom Brdu Peruničić Milorad -II- 1923 -II- 1943 na Gradini II - Milosava -II- 1914 -II- 1943 na -II- II - Milan -II- 1927 -II- 1943 na Prijepolju Redžović Musa -II- 1923 -II- 1943 na -II- Bajčeta Spasoje -II- 1923 -II- 1943 na Baricama Peruničić Dušan -II- 1923 -II- 1943 na Rudon Mrdak Dušan -II- 1923 -II- 1943 na Palisadu Peruničić Milovan -II- 1923 -II- 1943 na Kokinu Brodu Stanić Milorad - II- 1923 - II - 1944 na Jabuci Gomilanović Mirko - II- 1924 - II - 1945 na Foči Bujak Sava - II- 1921 - II - 1945 na Prijepolje ŽRTVE FAŠISTIČKOG TERORA Peruničić Miladina rođ 1880 strijeljan 1943 na Borovi II - Vida -II- 1885 -II- 1943 na -II- RADI SJEĆANJA SVOJIM DRUGOVIMA, SINOVIMA KĆERIMA I BRAĆI KOJI POGINUŠE U NOR-U 1941.-1945.GODINE. PODIŽE SPOMEN - PLOČU OSSRN PODBOROVO."
STANJE
- Spomen - ploča je u relativno lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Izrada Konzervatorskog projekta;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro je objekat omladinskog doma koji čini KP 1158, KO Borova, i poklapa se sa granicama zaštićene okoline.

FOTODOKUMENTACIJA

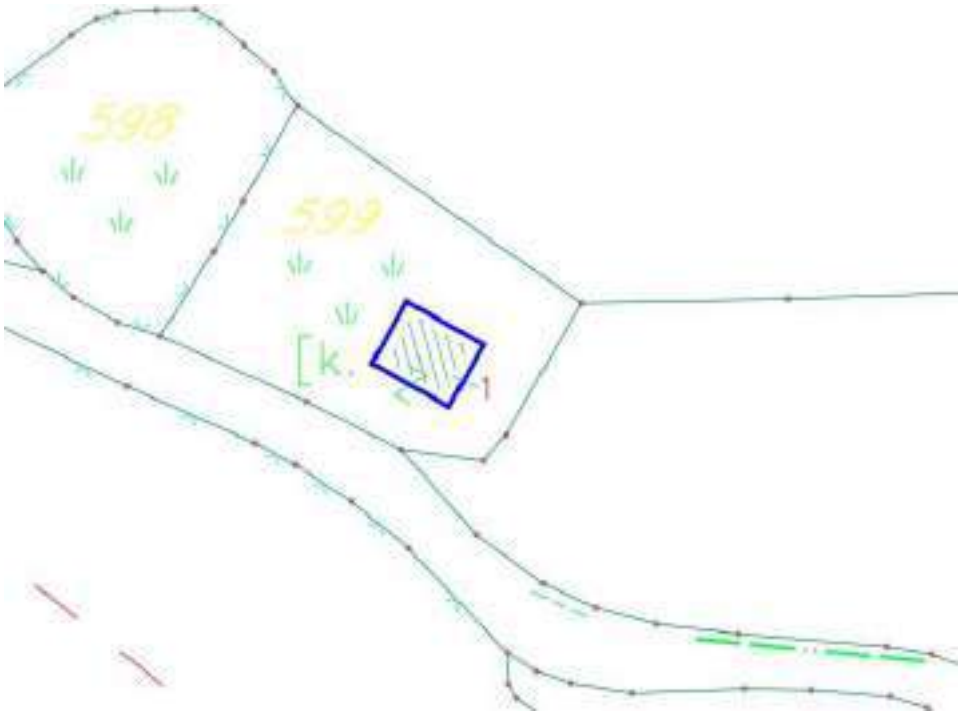

Izgled i stanje - mart 2025. godine

41. Spomen ploča poginulim borcima sela Premćani, Premćani
LOKACIJA
GPS: 43.125383° 19.367728° KATASTARSKE OZNAKE: KP 599, KO Premćani
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen - ploču posvećenu 17 poginulih boraca Premćana u toku NOR-a, podigli su 1961. godine, Savez boraca NOR i SSRN Premćana. Spomen obilježje je spomen – ploča postavljena na objektu Osnovne škole (van osnovne funkcije) u Premćanima. Spomen - ploča je od crnog mermera, dim. 70 x 95 cm. U gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih srebrnom bojom: "VI STE ČASNO IZVRŠILI SVOJ DUG PREMA DOMOVINI. VAŠA BESMRTNA DJELA VJEČITO ĆE ŽIVJETI U SRCIMA NAŠIH NARODA“ TITO NOVOVIĆ M. MILADIN 1891 - 1942 MAKSIMOVIĆ V. MILETA 1900 - 1942 VUKOVIĆ V. VIDAK 1896 - 1943 VUKOVIĆ T. MOMČILO 1915 - 1943 ĆOSOVIĆ Ž. DUŠAN 1924 - 1943 VUKOVIĆ V. MIRAŠ 1926 - 1944 VOJINOVIĆ V. VOJISLAV 1923 - 1944 VOJINOVIĆ V. SEKULE 1921 - 1944 BRAKJOVIĆ V. DRAGO 1925 - 1944 RONDOVIĆ Ž. MOMČILO 1921 - 1944 ŽIŽIĆ L. DUŠAN 1922 - 1944 STANIĆ S. LJUBO 1920 - 1944 VUKOVIĆ N. GAVRILO 1925 - 1944 OSTOJIĆ V. PAVLE 1922 - 1944 ĆOSOVIĆ J. MILOŠ 1923 - 1944 VUKOVIĆ V. DANILO 1922 - 1945 VUKOVIĆ T. TOMO 1868 - 1944 U ČAST 20 GODIŠNJICE REVOLUCIJE ORGANIZACIJE SAVEZA BORACA I SSRN SELA PREMĆANI
STANJE
- Spomen - ploča je u relativno dobrom stanju, a škola je u lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Izrada Konzervatorskog projekta stare škole i redovno održavanje spomen ploče;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

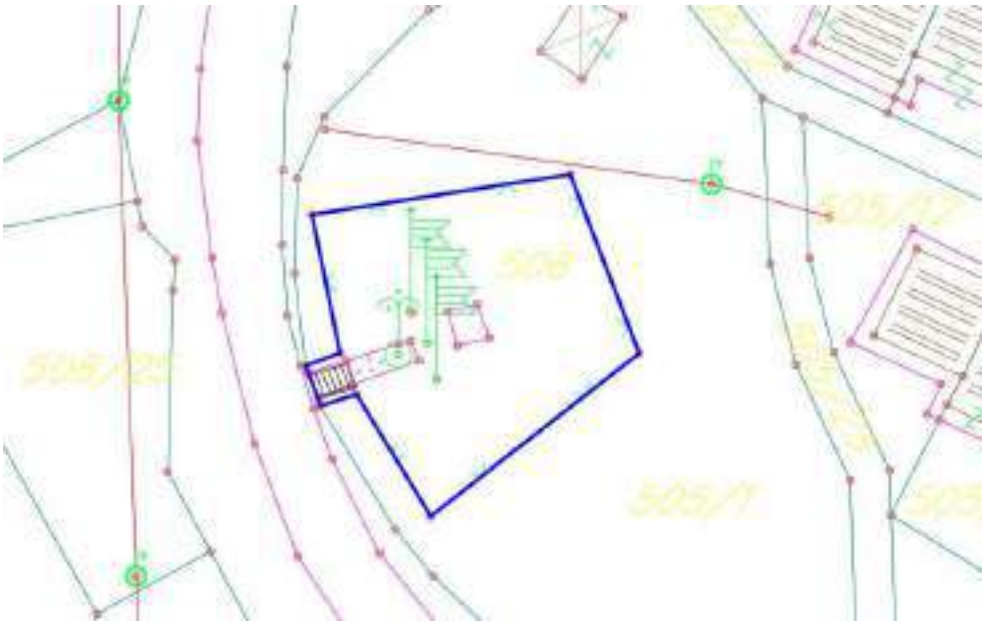

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat 1 na KP 599, KO Premćani

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - iz 2014. godine

42. Spomen grobnica palih boraca II proleterske brigade, Šula
LOKACIJA
GPS: 43.387047° 19.065353° KATASTARSKE OZNAKE: KP 506, KO Šula;
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen grobnicu (dim su 300 x 250 cm) podigli su 1954. godine, pljevaljski rudari u znak sjećanja na 28 boraca II Proleterske brigade, poginulih u V neprijateljskoj ofanzivi. Poginuli su prvobitno počivali u prostorima sela Vitina, Nange, Čestin, Petine i Šula. Spomen obilježje se nalazi u blizini rudnika Pljevlja, na ograđenom prostoru. Sastoji se od betonskog postamenta, nadgrobnog spomenika piramidalnog oblika (dim. 60 x 144 x 225 cm), zidanog od nepravilnih, klesanih kamenih blokova i spomen – ploče od crnog mermera (dim. 60 x 40 cm). Na vrhu nadgrobnog spomenika je petokraka, a u gornjem, središnjem dijelu spomen – ploče je petokraka i ćirilični natpis, slova naglašenih bijelom bojom: OVDJE POČIVA 28 PARTIZANA-BORACA II PROLETERSKE BRIGADE KOJI SU POGINULI U V NEPRIJATELJSKOJ OFANZIVI 1943.GODINE ZA SLOBODU I BOLJI ŽIVOT SVOGA NARODA RUDARI RUDNIKA ŠUPLJA STIJENA
STANJE
- Kulturno dobro je u relativno dobrom fizičkom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine KP 506, KO Gradac

FOTODOKUMENTACIJA

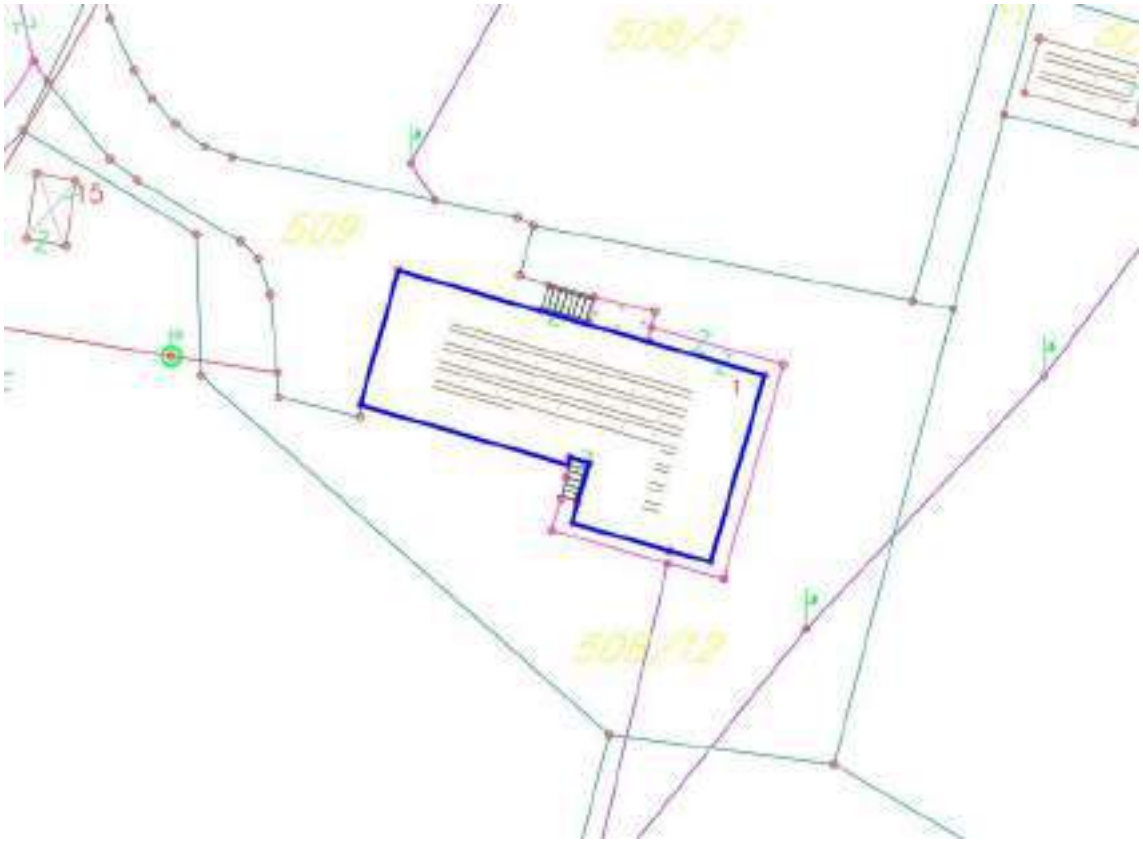

Izgled i stanje - mart 2025. godine

43. Spomen - ploča u znak sjećanja na dan kad je ovaj rudnik od strane okupatora onesposobljen za dalju eksploataciju, Rudnik Šuplja stijena, Šula
LOKACIJA
GPS: 43.387992° 19.063097° KATASTARSKE OZNAKE: KP 508/12, KO Gradac
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen -ploča je postavljena na zgradi Rudnika Šuplja stijena (sada Gradir Montenegro) u rudarskom naselju Šula. Jednostavnog je izgleda i obrade. Na crnoj mermernoj ploči je petokraka zvijezda i ispod nje zapis: 13. JULA 1941.GODINE POD VOĐSTVOM KPJ USTANICI OVOG KRAJA ISTJERALI SU IZ RUDNIKA ŠUPLJA STIJENA STRANE EKSPLOATATORE PA U ZNAK SJEĆANJA RUDARI PODIŽU OVU SPOMEN PLOČU
STANJE
- Kulturno dobro je u relativno dobrom fizičkom stanju; - Fasada Zgrade uprave Rudnika Šuplja stijena u relativno lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Redovno održavanje spomen ploče;
- Sanacija fasade Zgrade uprave Rudnika Šuplja stijena;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat 1 na KP 508/12, KO Gradac

FOTODOKUMENTACIJA

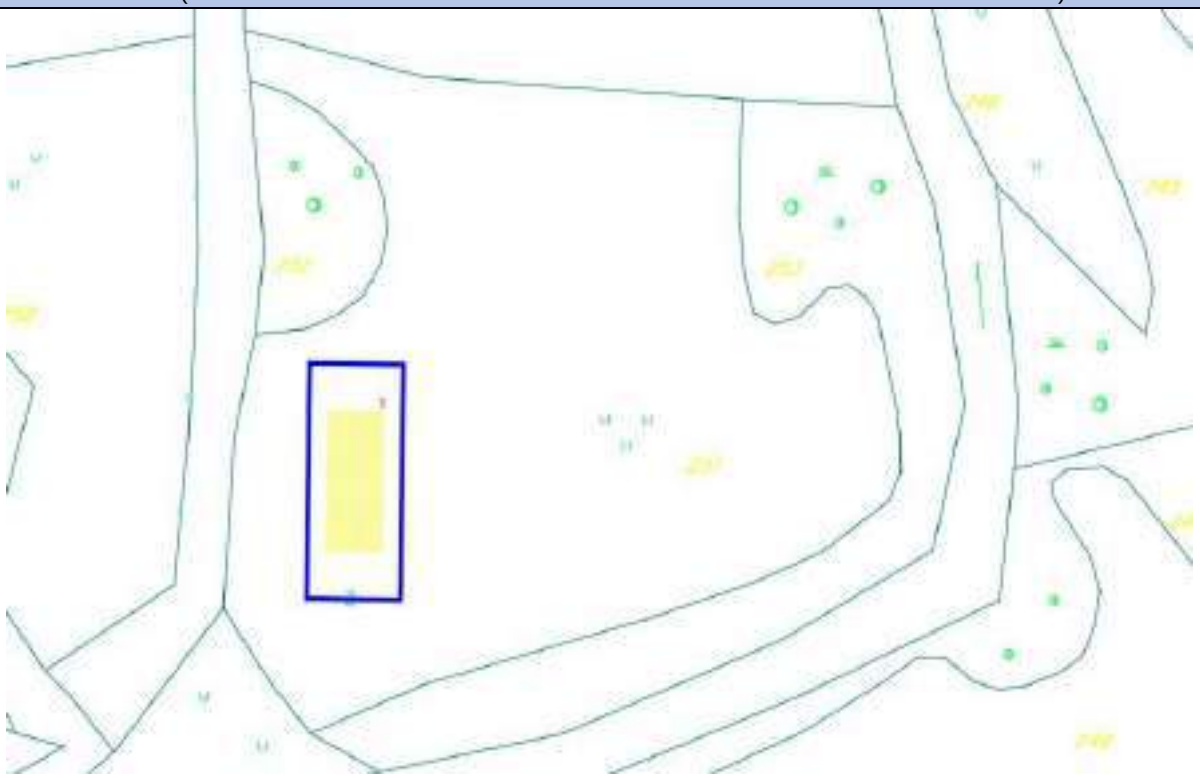

Izgled i stanje - mart 2025. godine

44. Spomen ploča poginulim borcima na školi u Vodno, Vodno, Gradina
LOKACIJA
GPS: 43.187223° 19.490872° KATASTARSKE OZNAKE: KP 251, KO Gradina
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kulturno dobro od nacionalnog značaja. Spomen – ploču u znak sjećanja na pale borce u narodnooslobodilačkoj borbi od 1941 do 1945. godine, podigla je 1959.godine, Osnovna organizacija SRSRN Gradina. Spomen – ploča je postavljena na zgradi Osnovne škole, u mjestu Vodno. Ploča je izrađena od bijelog mermera (dim. 80 x 58 cm). U gornjem lijevom uglu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a pored je ćirilični natpis, slova naglašenih crnom bojom. Ispod Njegoševih stihova su imena sedmorice poginulih na Vranešu, Jabuci, Goraždu i Međeđi: *VILE ĆE SE GRABIT KROZ VJEKOVE* *DA VAM VIJENCE DOSTOJNE SAPLETU* - NJEGOŠ Potpara Dušan rođ. 1911. g. pog. 1942. g. na Vranešu Marković Radivoje -II- 1920 -II- 1942 -II - -II- Vranešu Marković Stanko -II- 1924 -II- 1944 -II - -II- Vranešu Čabarkapa Radoman -II- 1926 -II- 1944 -II - -II- Jabuci Potpara Milan -II- 1920 -II- 1944 -II - -II- Jabuci Čabarkapa Slobodan -II- 1916 -II- 1944 -II- -II- Goraždu Caković Gruban -II- 1920 -II- 1945 -II - -II- Međeđi U spomen borcima ovog kraja palim u N.O.B. od 1941-1945 godine. Osn. Org. S.S.R.N. 22-XII- 1959 g. GRADINA
STANJE
- Spomen - obilježje je u relativno lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Izrada Konzervatorskog projekta;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine objekat br. 1 na KP 251, KO Gradina

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - april 2025. godine

45. Spomenik III proleterskoj sandžačkoj brigadi, Vrulja

LOKACIJA

GPS: 43.215681° 19.457008° KATASTARSKE OZNAKE: KP 371/2, KO Potkrajci

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomenik oblika piramide je posvećen III proleterskoj sandžačkoj narodnooslobodilačkoj udarnoj (NOU) brigadi.
Brigada je formirana 05.juna 1942. u rejonu Šćepan Polja. U svom je sastavu imala pet bataljona.
Treća proleterska brigada učestvovala je u najvećim bikama (Neretva, Drina, Sutjeska), oslobađala

značajne jugoslovenske teritorije i dala 20 narodnih heroja, a i sama brigada je odlikovana Ordenom narodnog heroja i drugim ordenima u ratu zasluženim.
Spomen obilježje sa spomen pločom, podignuto je 1952. u selu Vrulja, na zaravnjenom zemljanom prostoru, neposredno pored lokalnog puta. Sastoji se od postolja od vještačkog kamena, popločano bijelim mermerom, dok je spomen piramida grubo malterisana, bojena bijelom bojom, na čijem vrhu je petokraka crvene boje. Nad postoljem je spomen–ploča u (dim. 88 x 68 cm). U gornjem, središnjem dijelu ploče je uklesana petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je natpis:
TREĆOJ PROLETERSKOJ SANDŽAČKOJ NOU BRIGADI ZA ZASLUGE U
NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU BRIGADU SU NA FORMIRANJU SAČINJAVALI:
1. ZLATARSKI, 2. PLJEVALJSKI, 3. MILEŠEVSKI,
4. BJELOPOLJSKI I 5. PLJEVALJSKI BATALJON
PRVI ŠTAB BRIGADE:
VLADIMIR KNEŽEVIĆ-VOLOĐA
VELIMIR JAKIĆ
MILE PERUNIČIĆ
VOJO LEKOVIĆ
RIFAT BURDŽOVIĆ-TRŠO
SAVEZ BORACA PLJEVLJA

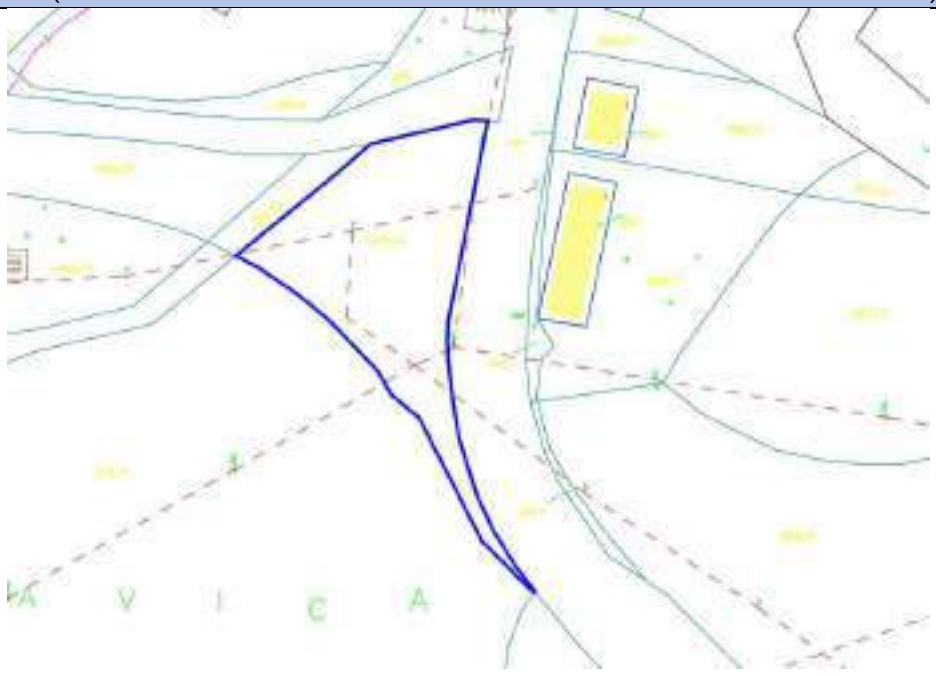
STANJE

- Kulturno dobro je u relativno dobrom fizičkom stanju;
- Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;

REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara;
- Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji;
- Redovno održavanje;

GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine KP 371/2, KO Potkrajci, na kojem se nalazi spomen obilježje

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

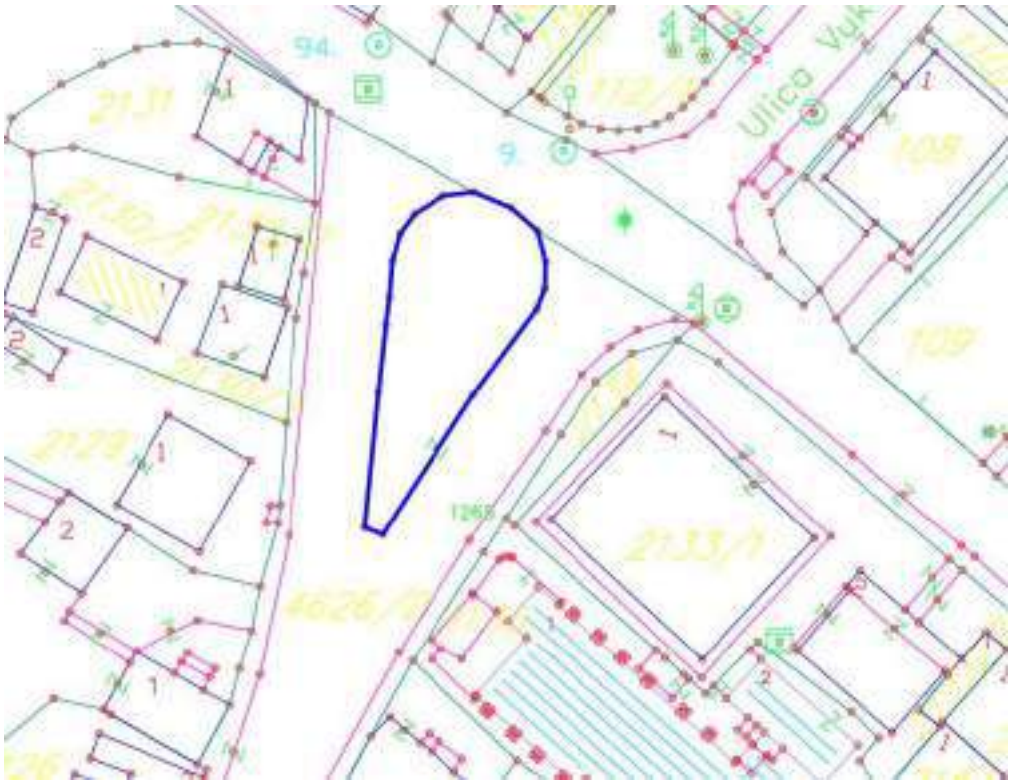
46. Spomen česma narodnom heroju Vuku R. Kneževiću, Ulica Vuka Kneževića, Pljevlja

LOKACIJA

GPS: 43.358267° 19.359636°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 371/2, KO Pljevlja

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen-obilježje posvećeno Narodnom heroju Vuku Kneževiću, podignuto je 1951. godine, na mjestu njegove pogibije, u centru grada. Kasnije, 01.decembra 1983. izvršena je sanacija prostora i gradnja nove spomen česme (arhitekta Vasije Knežević) u okviru malog spomen kompleksa.
Spomen kompleks se sastoji od kružnog platoa obloženog fino obrađenim kamenim pločama nepravilnog oblika i trostepenog stepeništa obloženog kamenim pločama. U centru platoa je česma izvedena od monolitnog bijelog kamena, a spomen ploča od bijelog mermera (dim. 30 x 20 cm), nalazi se na kamenoj ogradi kompleksa. Na ploči, u gornjem, središnjem dijelu uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih crnom bojom:
OVDJE JE 1. DECEMBRA 1941.
GODINE U PLJEVALJSKOJ BITCI
JUNAČKI POGINUO
NARODNI HEROJ
VUK R. KNEZEVIĆ
1908-1941

STANJE
- Spomen - česma je u relativno lošem stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Izrada Konzervatorskog projekta;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)
 Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine dio KP 4626/2, KO Pljevlja, na kojem se nalazi spomen obilježje
FOTODOKUMENTACIJA
 Izgled i stanje - 03.12. 2024. godine

47. Spomen česma poginulim borcima sela Zabrđe, Zabrđe

LOKACIJA

GPS: 43.322556° 19.330708°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 548, KO Ilino Brdo II

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kulturno dobro od nacionalnog značaja.
Spomen obilježje posvećeno prvoborcima iz 12 sela pljevaljske opštine, podigli su mještani sela Borovica, Zenica, Zabrđe, Šumane, Ljuća, Greva, Mrzovića, Rabitelja, Kalušića, Komina, Plauča i Zbljevo, 1961. godine.
Locirano je pored saobraćajnice Pljevlja – Kosanica, u selu Zabrđe, a čini ga spomen – česma. Spomen česma je izrađena od pravilno tesanog, lokalnog kamena sa spojnicama u cementnom malteru (dim. 300 x 190 x 435 cm). Spomen – ploča je postavljena na prednjoj stani, od crnog je mermera, (dim. 128 x 104 cm). Na vrhu česme je crvena petokraka od metala. U gornjem, središnjem dijelu spomen – ploče, uklesana je petokraka sa srpom i čekićem, a ispod je ćirilični natpis, slova naglašenih brušenjem sa imenima 34 poginula borca i šest civilnih žrtava fašističkog terora:

POD ZASTAVOM KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
I DRUGA TITA, A U BORBU PROTIV NEMAČKO-ITALIJANSKIH OSVAJAČA
I NJIHOVIH SLUGU OD 1941 - 1945 G.
HRABRO SU POGINULI

KNEŽEVIĆ	Ž VLADIMIR	1915 - 1942	
JOVIĆ	M NIKOLA	1890 - 1943	
JOVIĆ	N OLGA	1923 - 1943	
ŠĆEPANOVIĆ	M DARINKA	1920 - 1943	
CEROVIĆ	R MARKO	1927 - 1943	
JEČMENICA	S DRAGO	1913 - 1942	
LUČIĆ	M MILOŠ	1912 - 1942	
KRSTAJIĆ	R DUŠAN	1900 - 1943	
KRSTAJIĆ	D MILKA	1924 - 1942	
ANĐELIĆ	J GAVRO	1920 - 1943	
KNEŽEVIĆ	L SPASOJE	1900 - 1943	
KNEŽEVIĆ	M NIKOLA	1898 - 1943	
PAVLOVIĆ	N JELISAVKA	1919 - 1944	
BOŽOVIĆ	P MILUTIN	1908 - 1943	
ŠLJIVANČANIN	M JOVAN	1910 - 1943	
ŠLJIVANČANIN	M ALEKSA	1912 - 1944	
VOJINOVIĆ	M BRANKO	1918 - 1942	
BRAŠNJO	M SAVO	1900 - 1944	
ŠĆEPANOVIĆ	M KOVILJKA	1927 - 1944	
PRERADOVIĆ	M MILIVOJE	1924 – 1944	
TOMIĆ	M DRAGO	1923 – 1944	
MIJOVIĆ	P MILIVOJE	1910 – 1943	
TABAŠ	M MARINKO	1925 – 1944	
ILIĆ	N PERKO	1921 – 1943	
BAJIĆ	L NIKOLA	1929 – 1944	
ĐURIŠIĆ	M GOJKO	1920 – 1944	
TERZIĆ	M UROŠ	1921 – 1945	
ROBOVIĆ	R RADOVAN	1921 – 1944	
KNEŽEVIĆ	P MILORAD	1922 – 1944	
LONCOVIĆ	B MILOVAN	1927 – 1944	
GOGIĆ	M MILIVOJE	1923 – 1944	
TERZIĆ	N RADE	1928 – 1945	
DŽARIĆ	M VOJIN	1926 – 1944	
RONDOVIĆ	V DRAGO	1926 – 1944	
CEROVIĆ	A RATKO	1900 – 1941	Ž.F.T.
KNEŽEVIĆ	S MILUN	1899 – 1941	“
KNEŽEVIĆ	Đ MILAN	1908 – 1941	“
ŠĆEPANOVIĆ	P MILISAV	1906 – 1942	“
ĆAĆIĆ	M MILAN	1912 – 1942	“
DŽARIĆ	M MIHAILO	1897 – 1943	“

OSTAJUĆI IM VJEČITO ZAHVALNI
NA INICIJATIVU ORGANIZACIJE SAVEZA BORACA SPOMEN PODIGOŠE MJEŠTANI SELA BOROVICA, ZENICA, ZABRĐE, ŠUMANE, LJUĆA, GREVA, MRZOVIĆA, RABITELJA, KALUŠIĆA, KOMINA, PLAUČA, ZBLJEVO. 1961. GODINE

STANJE
- Spomen - obilježje je u relativno dobrom stanju; - Kulturno istorijske vrijednosti kulturnog dobra su u dobrom stanju;
REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Na kulturnom dobru nije moguće planirati i sprovoditi radove bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Unutar granica zaštićene okoline kulturnog dobra nije moguće planirati izgradnju novih objekata bez odgovarajućih uslova i saglasnosti Uprave za zaštitu kulturnih dobara, a shodno Zakonu o zaštiti kulturnih dobara; - Integralna zaštita u planskoj dokumentaciji; - Redovno održavanje;
GRAFIČKI PRILOZI (PRIKAZ GRANICA KULTURNOG DOBRA I ZAŠTIĆENE OKOLINE U KATASTRU)

Kulturno dobro i zaštićena okolina se poklapaju i čine dio KP 548, KO Ilini Brdo II, na kojem se nalazi spomen obilježje i dio saobraćajnice.

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - mart 2025. godine

Pokretna kulturna dobra

Na teritoriji opštine Pljevlja više je zaštićenih pokretnih kulturnih dobara, u okviru muzejskih zbirki i pojedinačnih predmeta. Pretpostavlja se da se veliki broj predmeta kulturno-istorijskog i etnografskog karaktera čuva u sakralnim objektima i privatnim kućama. Od pokretnih predmeta sa područja Pljevalja, koje osim Zavičajanog muzeja posjeduju i manastir sv. Trojice i Husein-pašina džamija, status kulturnog dobra Crne Gore imaju:

- Etnografska zbirka sa 260 predmeta, Zavičajni muzej Pljevlja;
- Kulturno-istorijska zbirka sa 760 predmeta, Zavičajni muzej Pljevlja;
- Arheološka zbirka sa 16 predmeta Zavičajni muzej Pljevlja;
- Umjetnička zbirka sa 21 predmetom Zavičajni muzej Pljevlja;
- Numizmatička zbirka sa 411 predmeta Zavičajni muzej Pljevlja;
- Dvoje vrata sa rezbarijama iz konaka Ibrahim bega Selmanovića, Zavičajni muzej Pljevlja;
- Staklena posuda Dijatreta, Zavičajni muzej Pljevlja;
- Rukopisna knjiga Šestodnev Jovana Egzarha i Kosma Indikoplov, Manastir sv. Trojice;
- Tepih/ćilim Husein-paše Boljanića, Husein-pašina džamija.

Pljevaljski zavičajni muzej, osnovan kao muzej kompleksnog tipa, riznica je muzealija i predmeta sa statusom kulturno dobro Crne Gore, iz raznih istorijskih perioda. Raspolaže sa preko 5000 predmeta, razvrstanih u više zbirki: arheološka, etnografska, istorijska i kulturno-istorijska, u okviru koje su umjetnička, arhivska, numizmatička i zbirka porodice Pejatović.
Iako među predmetima posjeduje i one neprocjenjive vrijednosti kao što je dijatreta, stakleni pehar iz IV vijeka, najveća vrijednost leži u činjenici da kolekcija muzeja u kontinuitetu prati oko 50 000 godina fizičkog i duhovnog prisustva čovjeka u pljevaljskom kraju. Dio bogatog muzejskog fundusa prezentovan je na stalnoj arheološkoj postavci Putevima *Homo sapiensa*. Izloženi predmeti dokumentuju osobenosti životnih stilova od srednjeg paleolita do antičkog doba. Veoma su brojni nalazi iz tri pećine koje se nalaze u gornjem toku Ćehotine – Pećina pod Gospića vrhom, Mališina pećina i Medena stijena. Period neolita potvrđen je otkrićem naselja u mjestu Doganje 2016. godine, a na izložbi su predstavljeni i nalazi iz nekoliko istraženih tumula na prostoru Pljevalja. Međutim, najraznovrsniji i najbrojniji su nalazi sa antičkog lokaliteta u selu Komini, gdje je smješten, još uvijek najvećim dijelom neistražen rimski grad, u literaturi poznat pod imenom Municipium S. Izloženi materijal je dominantno materijal grobnog priloga sa dvije velike gradske nekropole koje su u potpunosti istražene 60ih i 70ih godina XX vijeka. Na lokalitetu se, u blizini istraženih nekropola, nalaze i brojni nadgrobni spomenici sa odlikama provincijske umjetnosti koji još uvijek nisu prezentovani na adekvatan način.

Pored arheološke, tu je i bogata etnografska zbirka sa predmetima koji dokumentuju bogatstvo materijalne i duhovne kulture stanovnika Pljevalja i okoline od sredine XIX do prve polovine XX vijeka – odjevni predmeti seoskog i gradskog stanovništva, nakit, predmeti koji govore o različitim privrednim djelatnostima i zanatima, tradicionalno pokućstvo i sl.

Zaostavština porodice Pejatović pored značajnog broja predmeta, umjetničkih djela, rukopisa i dokumenata, sadrži i devetnaest kompletnih i dva nekompletna broja, originalnih primjeraka rukopisnog ilustrovano-satiričnog lista Tipar, nastalih u Beogradu tokom zadnje decenije XIX vijeka. Autori ovog lista bili su vodeći pljevaljski intelektualci: Tanasije Pejatović, prvi direktor pljevaljske Gimnazije, Risto Pejatović, akademski vajar, i Stevan Samardžić, prosvjetni radnik i književnik.

Istorijsko odjeljenje obuhvata period NOBa, kao i arhivski materijal iz istog perioda.

Umjetnička zbirka je formirana u prvim godinama nakon osnivanja Muzeja i vrlo brzo su se u fundusu našla djela najvećih slikara bivše Jugoslavije. Tako muzej baštini djela doajena umjetnosti kao što su Milo Milunović, Petar Lubarda, Ilija Šobajić, Mišo Vukotić, Beta Vukanović, Miloš Vušković, Branko Filipović Filo, Behaudin Selmanović i mnogi drugi.

Zavičajni muzej organizuje povremene muzejske i umjetničke izložbe i doprinosi očuvanju i promociji svih vrsta kulturnog nasljeđa. Stručna i naučna saznanja prezentovana na naučnim skupovima u organizaciji muzeja publikuju se u Glasniku Zavičajnog muzeja Pljevlja. Takođe, povremeno se objavljuju i publikacije od posebnog značaja.

Rukopisne i iluminirane knjige: Kur'an Husein-paše Boljanića iz 1569. i Šestodnev Jovana Egzarha i Kozma Indikoplov crkve sv. Trojice iz 1649.

Kominska dijatreta

Naušnice i privezak, zlato, Komini, II-III vijek

Stalna arheološka postavka Putevima *Homo sapiensa*

Ćemer Simune Knežević

Jelek sa tokama

Srednjovjekovni mač sa Pirlitora

Ilustrovano-satirični list Tipar

Petar Lubarda, Porušeno selo cekanje

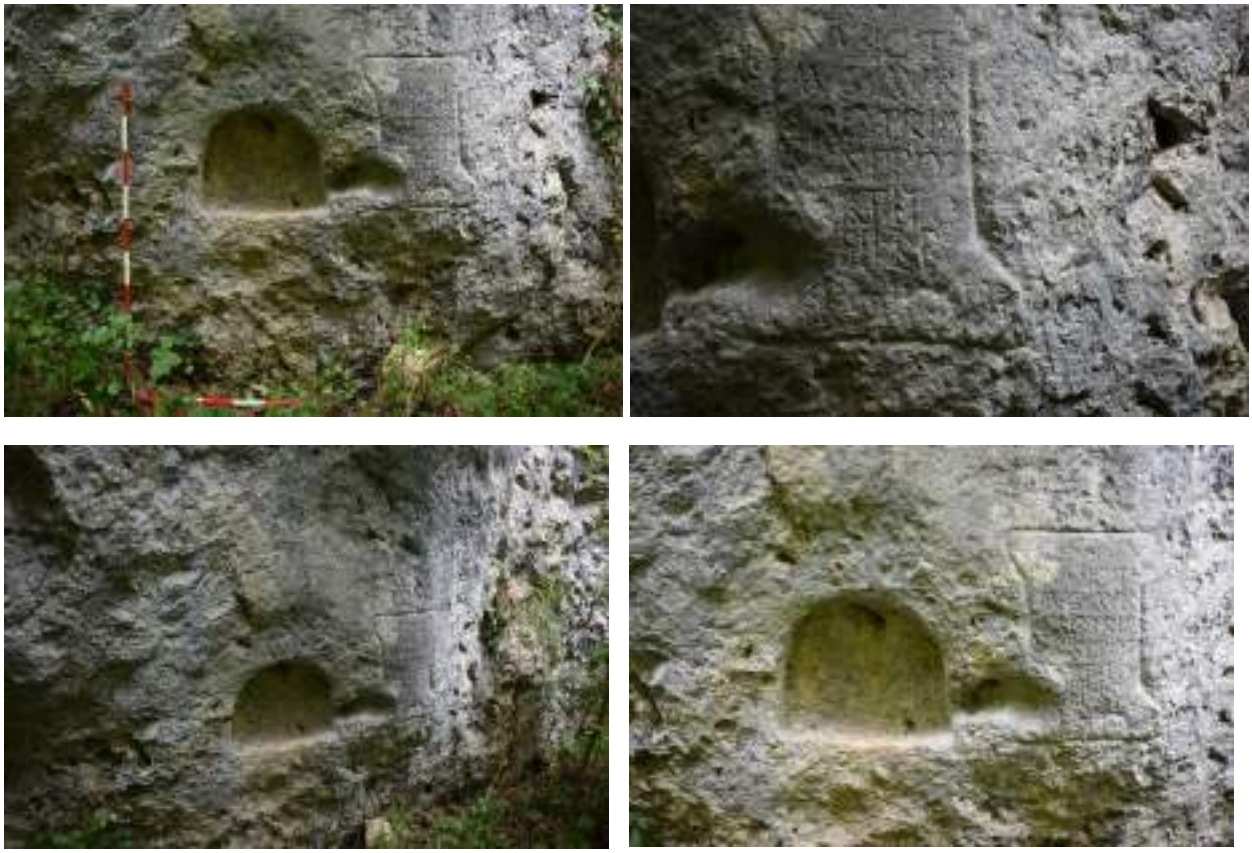

Milo Milunović, Torzo

Dobra sa potencijalnim kulturnim vrijednostima

To su dobra za koja je Uprava za zaštitu kulturnih dobara prihvatila inicijativu za uspostavljanje zaštite ili u postupku izrade studije prepoznala kao potencijalno vrijedna dobra.

1. Mitreum na Lever Tari
LOKACIJA
GPS: 43.18133872° 19.25436107° KATASTARSKE OZNAKE: KP 155, KO Lever Tara
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Sjeverna planinska zona Crne Gore, gotovo u potpunosti se poklapa sa sjeveroistočnom pograničnim oblastima rimske provincije Dalmacije, kasnije Prevalisa. Čitavu tu oblast visokih planina, obraslih gustim šumama i bogatim rudama, presijecaju duboke doline i kanjoni brzih planinskih rijeka. Tim rječnim dolinama, prolazili su građeni i provizorni putevi, uz koje su se razvila i antička seoska i gradska naselja. Značajna arheološka svjedočanstva o starim stanovnicima Lever Tare su nalazi iz bronzanog doba, iz II milenijuma p.n.e. i praistorijske grobne humke, odnosno tumuli. Od I vijeka n.e., stanovnici ovih krajeva postali su i Rimljani, koji su na svom putu, na stijeni Preslici, izgradili mali hram posvećen bogu Mitri. Lever Tara je zadržala izvjesni značaj i tokom srednjeg vijeka, o čemu svjedoče stare nekropole koje mještani imenuju kao "grčka" i "rimska groblja". Mitreum na Preslici u Lever Tari, nalazi se na kraju naselja Lever Tara, na lijevoj obali bujičnog rječnog toka. Do sela i lokaliteta se dolazi kolskim, neasfaltiranim putem, a od njega se do lokaliteta može doći izrazito strmim, neobilježenim kanjonom rječice i izlaskom na drugu obalu. Mitreum je izgrađen na većoj i visokoj stijeni, sada dostupnoj samo u dijelu na kojem je izrađena plitka niša lučnog završetka i ravne donje strane, dimenzija 22 x 35 x 12 cm. Čini ga polukružna prazna niša i zavjetni zapis na latinskom jeziku, uklesan u šest redova pored nje. Unutrašnjost niše je najvećim dijelom ravna i glatka, osim u njenom lijevom donjem uglu. Desno od niše je polje sa zapisom, uokvireno dublje urezanom linijom sa naglašenim uglovima, oblikovano u vidu kraćeg stuba, dimenzija 40 x 30 cm. Danas zapis djeluje plitko uklesan, iako je na pojedinim mjestima dubina klesanja je veća. Opis i sadržaj natpisa su već poznati i dokumentovani u literaturi: INVICT0 AVG(usto) AVR(elius) ////AGYRIA ////////SPRO ////ORFITO ///OS II I P(osuit) Nepobjedivome, uzvišenome Aureliju ... Agirija- (nu)s pro- Konzul u doba Orfita, Konzula po drugi put, postavi

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Niša i zapis su relativno dobro očuvani; - Uočena je tanka pukotina na svodu i desnom ivicom unutrašnjosti niše; - Nedostaje i dio stijene u prostoru između niše i donjeg, lijevog dijela zapisa; - Zatečeni natpis je plitko uklesan, i na nekim mjestima je slabo čitljiv, usljed djelovanja atmosferilija; - Na pojedinim mjestima slova su vidljiva tek u naznakama; - Kulturno istorijska valorizacija i pravna zaštita; - Konzervatorski projekat i ptrojekat prezentacije;
FOTODOKUMENTACIJA
 Izgled i stanje - septembar 2023. godine

2. Most na Đurđevića Tari
LOKACIJA
GPS: 43.149596° 19.294504° KATASTARSKE OZNAKE: KP 3525 i KP 3679, KON Kosanica (KP 2633 i KP 1, KO Krš, opština Žabljak)
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Most je izgrađen na Tari, novembra 1940. godine, po projektu ing. Mijata S. Trojanovića, u mjestu Đurđevića Tara, na raskršću puteva ka Pljevljima, Žabljaku i Mojkovcu. Na osnovu dosadašnjih saznanja osnovano se pretpostavlja da dobro posjeduje izuzetne arhitektonske, tehničke, istorijske i ambijentalne vrijednosti. U vrijeme kada je izgrađen bio je najveći armirano-betonski, lučni most u Evropi i jedan od najvećih u svijetu. Prema dostupnim podacima, za potrebe gradnje ovog mosta, postavljena je najveća drvena skela, čije dimenzije do danas nijesu nadmašene. Visina skele velikog luka bila je 141 metar. Za skelu je utrošeno 650 kubnih metara drvene građe. Drveni djelovi skele, ručno su tesani od smrča, sječenih u šumi koja je bila udaljena od gradilišta oko 25 kilometara.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata, da bi spriječili prelazak neprijateljskih jedinica u Crnu Goru 1942. godine, partizani su srušili jedan luk mosta. Zadatak je izveo građevinski inženjer Lazar Jauković, koji je učestvovao u izgradnji mosta. Tada je srušena konstrukcija posljednjeg malog lučnog otvora u dužini od 44 m, dok su ostali djelovi mosta ostali neoštećeni. Za izvršeno djelo Lazar Jauković je strijeljan od strane Italijana i četnika 2. avgusta 1942,godine na samom Mostu.

Prva obnova mosta je počela u oktobru 1945. a završena u septembru 1946. godine.

Most je, u kulturno istorijskom i graditeljskom smislu jedan od simbola Crne Gore, Durmitora, Pljevalja i Žabljaka.

Po dostupnim saznanjima i relevantnoj dokumentaciji, tokom ove, 2025. godine planirana je potpuna sanacija jedinstvenog Mosta na Tari.

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Kulturno istorijska valorizacija i pravna zaštita;
- Most je u relativno lošem stanju (oštećenja betona u gazištu i ogradi, korozija metalnih djelova i dr.). Most decenijama nije saniran.[22]
- Konzervatorski projekat sanacije i održavanja;
- Neposredna okolina mosta sa žabljačke strane, brojnim reklamama i objektima je uzurpirala vizure ka mostu, ka prilazu mostu i njegovoj neposrednoj okolini;
- Prilaz mostu osloboditi od svih postavljenih i izgrađenih objekata uključujući i manje i veće reklamne, mobilne i fiksne panoe (bilborde);

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.12.2024.godine

[22] Po saopštenjima Ministarstva saobraćaja u Vladi CG, rekonstrukcija mosta na Đurđevića Tari obaviće se novčanom donacijom Narodne Republike Kine (oko sedam miliona eura).

3. Zgrada gimnazije Tanasije Pejatović
LOKACIJA
GPS: 43.356808° 19.361167° KATASTARSKE OZNAKE: KP 2193, KO Pljevlja
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Zbog velikog broja učenika u školskoj 1955/56. godini Gimnazija se iz zgrade na Čitluku seli u zgradu koja danas nosi naziv Pljevaljska gimnazija „Tanasije Pejatović“. Prvobitno škola je bila sastavljena iz centralnog dijela, koji je sa svoje lijeve i desne strane imao po jedno krilo. Polukružni djelovi objekta u kojima su smještene komunikacije, spajali su lijevo i desno krila sa centralnim dijelom. Zapadni polukružni dio sa južnom fasadom predstavlja najpoznatiju vizuru na ovaj objekat. Ovaj dio možemo nazvati Faza 1, jer je objekat obnovljen i dograđen 60-tih godina XX vijeka (1967/68/69. godine), dogradnju nazivamo Faza 2. Fazu 1 odlikuju karakteristike arhitekture nastale početkom XX vijeka. Spratnost je S+P+1. Krovni pokrivač je od lima farban u crvenoj boji. Centralni dio južne fasade je isturen u odnosu na bočne djelove. Suteren je izdignut izviše kote terena tako da djeluje kao postament, koji je vijencem odvojen od prizemlja, a prizemlje zatim od sprata. Vizuelno ovaj dio je podijeljen na polja, pri čemu je prizemlje bez dodatne dekoracije, dok je na spratu naglašena arhitektonska plastika okoprozornika farbana u bijeloj boji i lučno zasvedena, sa imitacijom pilastera takođe u bijeloj boji. Cijeli objekat je u cigla narandžasto/crvenoj boji. Ostale fasade su bez značajnih dekoracija (beza arhitektonske plasitke) osim vijenaca koji vizuelno razdvajaju etaže objekta. Faza 2 sastoji se iz više objekata koji su nastajali u periodu od tri godine. U ovom periodu dograđen je jedan dio na istočnom krilu, zatim fiskulturna sala kao slobodnostojeći objekat, magacin kao prizemna kuća i novi dio škole koji se nadovezuje uz istočni dio škole i pruža niz Tršovu ulicu. Dogradnja na istočnom krilu je sprovedena u nastavku u duzini cca 16 m. Ovaj dio je po visini niži od prvobitnog objekta, ali je bojen u istom tonu. Na ovom dograđenom dijelu jasno je naglasena modularna podjela na fasadi u bijeloj boji, sa mozaikom, sa simbolom oka. Fiskulturna sala locirana je na sjevero- zapadnom dijelu parcele kao slobodnostojeći objekat, dimenzija cca 30x22m, pokriven limom. Magacin je izgrađen na istočnoj strani parcele takođe kao prizemni slobodnostojeći objekat, nalik na stambenu kuću, dimenzija cca 10x10m. Dograđeni dio škole, između prvobitnog objekta i crkve sv. Petke, izgrađen je po projektu arhitekte Baja Mirkovića. Ovaj dio objekta nosi duh arhitekture moderne, nastale krajem XX vijeka, a istovremeno sadrži i prepoznatljivi autentični i umjetnički izraz projektanta. Objekat ima suteren koji je bez otvora i dekoracija na fasadi izdvojen kao postament, na kome su podignuta dva sprata. Juzna i sjeverna fasada sadrže modularnu podjelu koja je prisutna i na južnoj fasadi prvobitnog objekta, samo multiplicirana i predstavljena u duhu moderne arhitekture. Krovn nosi Bajov potpis u vidu karakterističnih valova, koji imitiraju oštre planinske vrhove i strme krovove planinskih koliba.
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Dobro se redovno održava i ima adekvatnu namjenu pa se zaključuje da je u dobrom stanju. - Očuvanje objekta u postojećim horizontalnim i vertikalnim gabaritima uz zadržavanje svih elemenata arhitekture; - Ne planirati gradnju novih objekata unutar dvorišta škole. U neposrednom okruženju, na susjednim urbanističkim parcelama/građevinskom zemljištu ne planirati objekte gabarita većih od predmetnog objekta; - Redovno održavanje;

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.12.2024. godine

4. Zgrada bivše Gimnazije, sada Srednje stručne škole

LOKACIJA

GPS: 43.359868° 19.362804°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 92, KO Pljevlja

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Zgrada prve gimnazije nalazila se na mjestu sadašnje Srednje stručne škole na Čitluku. Počela je sa radom 18. novembra 1901. godine, a njeno otvaranje predstavljalo je veoma značajan datum prosvjetnog i kulturnog života u Pljevljima. Prvi prijemni ispit za upis u prvi razred gimnazije obavljen je 29. oktobra 1901. godine kada je upisano 70 učenika, a za prvog direktora postavljen je Tanasije Pejatović, po kome gimnazija danas nosi ime. Međutim, već početkom školske 1904/1905. godine veliki požar je do temelja uništio zgradu stare osnovne škole koju je srpska crkveno-školska opština ustupila za Gimnaziju. Vrlo brzo nakon tog događaja, formiran je Odbor za podizanje nove zgrade od strane uglednih i imućnih građana Pljevalja. Dobrovoljnim prilozima prikupljeno je dovoljno sredstava i nova zgrada Gimnazije je otvorena 1907. godine. Međutim, dešavanja tokom prve polovine XX vijeka doveli su do njenog propadanja. Gimnazija se tu nalazila sve do školske 1955/56. godine kada je, zbog porasta broja učenika, iz zgrade na Čitluku preseljena u zgradu u kojoj se i danas nalazi. [23]

Objekat je spratnosti P+1+Pk sa višeslivnim krovom.

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Dobro se redovno održava i ima adekvatnu namjenu pa se zaključuje da je u dobrom stanju.
- Očuvanje objekta u postojećim horizontalnim i vertikalnim gabaritima uz zadržavanje svih elemenata arhitekture;
- Ne planirati gradnju novih objekata unutar dvorišta škole. U neposrednom okruženju, na susjednim urbanističkim parcelama/građevinskom zemljištu ne planirati objekte gabarita većih od predmetnog objekta;
- Redovno održavanje;

[23] Slavenko Terzić, Pljevlja na putu u novo doba 1804-1913, u: Istorija Pljevalja, Pljevlja, 2009.

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.12.2024. godine

5. Hotel Pljevlja

LOKACIJA

GPS: 43.355952° 19.357633°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 1942, KO Pljevlja

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Hotel Pljevlja se nalazi na mestu gdje je nekada bila Sadri-esbek Osman-pašina medresa, koja je osnovana u XVII veku i bila funkcionalna do 1969. godine. Nakon toga, zgrada je porušena i na njenom mjestu izgrađen je današnji hotel. Završetak izgradnje hotela vjerovatno se desio krajem 1970-ih godina.

Arhitekta hotela "Pljevlja" je Bajo Mirković, jedan od najistaknutijih crnogorskih arhitekata druge polovine 20. vijeka. Mirković je bio ključna figura u oblikovanju modernog identiteta Pljevalja, projektujući brojne značajne objekte u gradu, uključujući zgradu opštine, bolnicu, dječji vrtić, vatrogasni dom i mnoge stambene i javne zgrade. Njegov rad je prepoznatljiv po karakterističnim valovitim linijama koje imituju planinske vrhove i strme krovove planinskih kuća, što je postalo zaštitni znak njegove arhitekture.

Za dizajn hotela "Pljevlja" dobio je Trinaestojulsku nagradu, jedno od najprestižnijih priznanja u bivšoj Jugoslaviji.

Danas je hotel modernizovan i predstavlja značajan objekat u centru Pljevalja.

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Objekat je u osnovnoj upotrebi i redovno održavan;
- U posljednjih 5 godina objekat je rekonstruisan, uklonjeni su značajni, autentični elementi na fasadi, promijenjena je materijalizacija objekta;
- Objekat zadržao oblikovnost i specifičan krov;
- Istraživanje i dokumentovanje;

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.12.2024. godine

6. Stara kuća Ćulahovića
LOKACIJA
GPS: 43.358866° 19.356872° KATASTARSKE OZNAKE: KP 1581/1, KO Pljevlja
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kuće Ćulahovića (na uglu ulica Uroša Ružičića i Vučedolske) i druge stare kuće u Moćevcu, predstavljaju, sa još jednim brojem sličnih objekata u urbanom dijelu grada, posljednje svjedoke Pljevalja ranijih vjekova. Među njima, u kulturno istorijskom smislu i s aspekta autentičnosti svakako je najznačajnija Stara kuća Ćulahovoća. Pored Hadži Rizvan Čauš džamije na Moćevcu se nalazi vakuf porodice Ćulahović. Vakuf čine dvije kuće porodice Ćulahović, sa pristupnim ulazima i dvorištima. Starija od dvije kuće je udaljena 10-tak metara od postojeće ulice. Predstavlja tipični tradicionalni ali reprezentativni objekat kakvi su građeni od XVI i XVII pa sve do XIX vijeka. Riječ je o velikoj, dobro zidanoj i drvorezbarenoj kući koja se svojevremeno nalazila u prostranoj avliji sa pristupom kapiji uz ulicu. Kuća je sada nenaseljena i bez redovnog održavanja pa je lošeg fizičkog stanja. Nasuprot tome, potpuno je očuvanih kulturno istorijskih vrijednosti (eksterijer). Po kazivanju mještana (susjeda) očuvan je i enterijer objekta kao i djelovi pokućstva. Po dostupnim saznanjima kuća je bila u primarnoj funkciji do prije nešto više od decenije. Novija kuća Ćulahovića nalazi se preko puta Hadži Rizvan Čauš džamije, na ukrštanju lokalnih ulica. Riječ je o kući novijeg vremena nastanka, moguće s početka XX vijeka, ali građenoj na lokalnoj graditeljskoj tradiciji. I ovaj objekat sadrži sve tradicionalne odlike islamske stambene arhitekture Pljevalja.
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Stara kuća Ćulahovića je u lošem fizičkom stanju i potrebna je njena hitna sanacija, restauracija i konzervacija. Prioritet je sanacija krova; - Očuvanje objekta u postojećim horizontalnim i vertikalnim gabaritima uz zadržavanje svih elemenata arhitekture; - Ne planirati gradnju novih objekata unutar dvorišta kuće i u neposrednom okruženju; - Kulturno istorijska valorizacija;
FOTODOKUMENTACIJA
 Izgled i stanje - 03.12.2024. godine

7. Kuća Šćerovića, ulica Tanasija Pejatovića
LOKACIJA
GPS: 43.356495° 19.361801° KATASTARSKE OZNAKE: KP 2424/1, KO Pljevlja
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Kuća Šećerovića je izgrađena kao stambeno ekonomski objekat jedinstvene arhitektutre za istoriju Pljevalja. Izgrađena je 1898. kako piše na ploči uzidanoj nad vratima, na njenoj bočnoj fasadi. Kuća je izgrađena u vrijeme dvovlašća u Pljevljima u centru grada, na uglu ulica T.Pejatovića i Tršove. Arhitektonski je karakteriše mješavina evropskih stilova, na prelazu dva vijeka. Objekat ima prizemlje, sprat i jednu veću prostoriju sa zasebnim ulazom u podrumu. Zbog reprezentativnog izgleda, solidne gradnje, veličine i lokacije osim stambenoj namjeni služila je za potrebe bolnice, muzičke škole, opet za stanovanje, a do prije 20-tak godina je slovila kao mjesto budućeg gradskog ili Etnogravskog muzeja. Na žalost, od planirane adaptacija objekta za muzej se odustalo a već osiguran novac je preusmjeren za potrebe Biroa rada odnosno Zavoda za zapošljavanje u Pljevljima. Ta ustanova i sad koristi Kuću Šećerovića, taj jedinstveni objekat sa izrazitim kulturnim, istorijskim, arhitektonskim i urbanističkim vrijednosti. Da bi se očuvale njene i ranije prepoznate naslijeđene vrijednosti, kuća je, po osnovama zakona, aprila 1997. godine, stavljena pod režim prethodne zaštite. Uz saglasnost na projektnu dokumentaciju službe zaštite spomenika kulture, uz Glavni projekat sanacije, objekat je nakon 2001. godine rekonstruisan za potrebe navedenog Biroa rada u Pljevljima. Iza kuće Šećerovića je očuvana stara voda (uba, bijestijerna, bunar).
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Objekat je u dobrom fizičkom stanju, u funciji i redovno održavan. - Očuvanje objekta u postojećim horizontalnim i vertikalnim gabaritima uz zadržavanje svih elemenata arhitekture; - Ne planirati gradnju novih objekata unutar dvorišta kuće i u neposrednom okruženju; - Kulturno istorijska valorizacija;
FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.12.2024.godine

8. Kuća Maruške Šećerović Jauković
LOKACIJA
GPS: 43.356298° 19.361808° KATASTARSKE OZNAKE: KP 2423, KO Pljevlja
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Pored reprezentativnog objekta, kuće Đorđa i Lazara Šećerovića na Raskrsnici koja je podignuta 1898. godine, na prostoru prema Zlodolu, porodica Šećerović je imala još tri kuće koje su davane u miraz kćerkama, pa je po njima ovaj sokak i dobio ime. Kuća je pripadala Maruški Mariji (1894-1983), kćerki Đorđa Šećerovića. Kao i ne mali broj Pljevljaka, za vrijeme ausotrougarske okupacije, sa sestrom Sofijom i stricem Lazarom, internirana je u mađarski logor Nežider. Bila je udata za advokata Radula Jauковića sa kojim je imala kćerku Danu i sina Đorđa. Kuća Maruške Šećerović ima odlike tipične, gradske arhitekture Pljevalja i poziciji Raskrsnice jednog od najznačajnijih djelova grada. Nalazi se u neposrednoj blizini Kuće Šećerovića iz 1898. godine (Sada je u njoj Biro rada Pljevalja). Svojom pozicijom, veličinom i izgledom svjedoči o reprezentativnom domu kakvi su imućniji stanovnici Pljevalja gradili tokom 19 i početkom 20 vijeka.
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Kuća je u stambenoj upotrebi, u relativno dobrom stanju i održavana (exterijer). - Očuvanje objekta u postojećim horizontalnim i vertikalnim gabaritima uz zadržavanje svih elemenata arhitekture; - Ne planirati gradnju novih objekata unutar dvorišta kuće i u neposrednom okruženju; - Kulturno istorijska valorizacija;

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.12.2024.

9. Kuća Bajića

LOKACIJA

GPS: 43.354615° 19.362119°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 2355/1, KO Pljevlja

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Kuća Bajića se nalazi na vrhu nekadašnjeg Bajića sokaka, sada u ulici Tanasija Pejatovića. Riječ je o jednoj od kuća čuvene pljevaljske trgovačke porodice Bajić. Sagrađena je krajem 19. vijeka, a danas je u vlasništvu Opštine Pljevlja. Jedna je od rijetkih koja nije stradala 1944. godine u ratnom bombardovanju. Njen posljednji stanar bio je Strahinja - Strajina Bajić Čiča (1896 -1975).
Izgrađena je kao velika, komforna i dobro opremljena porodična kuća znamenitih i uspješnih pljevaljskih tgovaca Bajića. Nakon stambene funkcije, nakon Drugog svjetkog rata objekat je eksporpriisan i u njemu je bila smještena gradska, umjetička galerija „Vito Srbljanović“ i tu su se održavali dani Jugoslovenskog humora i satire.
Istorija Bajića u Pljevljima, počinje sa *Stevom* „koji se uortačio sa pljevaljskim pašom". Zajedno su trgovali, "čak do Trsta“, a stečeni novac su uglavnom ulagali u nekretnine. Stevo Bajić je imao četri sina: Josifa, Mihaila, Spasoja i Aleksu. Poslije Prvog svjetskog rata, tadašnja agrarna reforma „ostavi Stevove sinove bez velikog dijela imetka. Zadržali su kuće i bašte u varoši, neke dućane u čaršiji. Bajića hotel u gradu je izgorio, a vodenica u Zabrđu više nije bila Bajića. Savezničko bombardovanje Pljevalja 1944. porušilo je druge kuće Bajića. U preostaloj, velikoj kući Bajića, na vrhu Bajića sokaka živio je Strahinja Strajin Bajić, sa suprugom Dragom, ćerkama i sinom.
Po saznanjima iz marta 2025. godine, objekat nekadašnje kuće Bajića i nekadašnje Umjetničke galerije se razmatra kao mjesto budućeg Etnografskog muzeja Pljevalja.

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Posljednjih godina objekat je van adekvatne namjene i neredovno održavan;
- Očuvanje objekta u postojećim horizontalnim i vertikalnim gabaritima uz zadržavanje svih elemenata arhitekture;
- Izrada Glavnog projekta sanacije kuće;
- Ne planirati gradnju novih objekata unutar dvorišta kuće i u neposrednom okruženju;
- Kulturno istorijska valorizacija;

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.04.2025. godine

10. Ambijentalna cjelina sa vodenicom, Park Vodice, Pljevlja

LOKACIJA

GPS: 43.364938° 19.363832°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 14, KO Pljevlja

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Ambijentalna cjelina sa vodenicom u Parku Vodice nalazi se kod izvora Bezdan, na ušću i toku rijeke Breznice i potoka Skakavac, između Motela Vodice i Stadiona pod Golubinjom, u zaštićenom Spomeniku prirode "Gradski park u Pljevljima". Ambijentalnu cjelinu čini više objekata graditeljskog nasljeđa čije središte predstavlja nekadašnja (manastirka) vodenica, (sada bez namjene) i objekti u njenoj neposrednoj okolini. Po dostupnim katastarskim evidencijama Vodenica se nalazi na KP 14, KO Pljevlja, a po Listu nepokretnosti br. 4559 vlasništvo je Crne Gore, odnosno Opštine Pljevlja. Po neprovjerenim verbalnim izvorima objekat je bio u funkciji do 60-tih godina prošlog vijeka. Od tada nije bio u osnovnoj ili drugoj funkciji.
Osim vodenice, ambijentalnu cjelinu čini i jezerska brana i drugi objekti iza vodenice, ostaci starih bristijerni (bunara) sa sada zazidanim otvorima (grlima), obzidani riječni i potočni tokovi, vodni prelazi i mali jednolučni mostovi, stepenišni prolazi i staze, ribnjak (bazeni i upravna zgrada) i Spomen obilježje iz 1970. godine, posvećeno krojačima, odnosno Prvom štrajku radnika (avgust–septembar 1940) za poboljšanje materijalnog položaja i skraćenje radnog vremena u Pljevljima.
Oko ambijentalne cjeline sa vodenicom nalaze se dječja igrališta, sportski i tereni za rekreaciju, ljetnja pozornica i drugi objekti i sadržaji.
Osim Gradskoga parka Vodice u Pljevljima, izuzetnu kulturno istorijsku i prirodnu vrijednost imaju i Milet bašta (jedna od najstarijih u Crnoj Gori) i park šuma Stražica sa spomen kompleksom na njegovom vrhu.

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Objekat je van osnovne ili druge namjene. Po posljednjem uvidu u izgled i stanje, započeta je ali nedovršena sanacija objekata;
- Očuvanje objekta u postojećim horizontalnim i vertikalnim gabaritima uz zadržavanje svih elemenata arhitekture;
- Izrada Glavnog projekta sanacije objekta;
- Ne planirati gradnju novih objekata unutar dvorišta kuće i u neposrednom okruženju;
- Kulturno istorijska valorizacija;

FOTODOKUMENTACIJA

Lokacija, izgled i stanje vodenice

Brana, obziđivanje riječnog lorita i mostovi, ribnjak i Spomenik krojačima
Izgled i stanje - 03.04.2025. godine

11. Marina šuma, nekropola stećaka, Vrulja
LOKACIJA
GPS: 43.217529, 19.450576 KATASTARSKE OZNAKE: KP 448, KO Potkrajci
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Stećci Marine šume locirani su na brijegu iznad sela Vrulja, na lokaciji aktivnog pravoslavnog groblja. Nekropola danas broji 46 stećaka, srednjevjekovnih nadgrobnih spomenika. [24] Nabrojniji su stećci oblika ploče, sljemenjaka i sanduka, dok je samo jedan oblika stuba. Osim izrazite raznolikosti i monumentalnosti pojedinih spomenika, izuzetno je i to što čak 28 spomenika ima dekorativnu obradu (cik-cak bordure, trake i ureze, talasasta traka, tordirana traka, spiralna vreža, krug, krst, štit i mač, luk i strijela, arkadni stubovi). Najveći broj spomenika se nalazi na samom uzvišenju, dok se njih osam nalazi u podnožju, u blizini ulaza u groblje. Uglavnom su postavljeni u pravcu istok-zapad, mada 13 spomenika odstupa od osnovnog pravca i moguće je pretpostaviti da su neki od njih dislocirani s obzirom na to da se sada nalaze između novijih grobova, na nekima su čak vidljivi tragovi betoniranja.

[24] Pregled stanja dat je na osnovu izvještaja o realizaciji projekta Arheološka istraživanja četiri nekropole stećaka - Marina šuma (Vrulja), Molika (Mataruge), Livadice/Kaursko groblje (Pižuri/Boljanići), Podrid (Poblaće) iz Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2015. godinu

Sa nekropole Marina šuma potiče stećak koji se nalazi u gradskom parku u Pljevljima (uz spomenik Mila Peruničića). Tokom 2012. godine, dva stećka iz Marine šume, od kojih se jedan nalazio sa desne strane donjeg ulaza u groblje, a drugi u gornjem dijelu groblja, odnešeni su u Narodni muzej Crne Gore i danas se nalaze u dvorištu Biljarde (Njegošev muzej) na Cetinju. Osim navedenog neadekvatnog postupanja vezanog za stećke, sličnih slučajeva na području Pljevalja, bilo je i ranije. I to više puta.

Prve podatke o ovoj nekropoli, kao uostalom i podatke za pljevaljski kraj uopšte, nalazimo kod Šefika Bešlagića kada je urađen samo sumaran popis nekropola, ukupan broj i podjela prema osnovnim oblicima.[25] Tada je nekropola Marina šuma brojala ukupno 53 stećka. Novije podatke o ovoj nekropoli nalazimo kod Vanje Beloševac koja je, nakon sprovedenih istraživanja tokom 1999. godine, izradila kataloški pregled nekropole i identifikovala ukupno 38 spomenika na samoj nekropoli.[26]

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Nekropola je u lošem stanju (izmješteni stećci, oštećeni novogradnjom, ...);
- U odnosu na ranija stanja lokaliteta, primjećene su naknadne intervencije, kasnije sahranjivanje koje je izvedeno oko stećaka, koji su ugrađeni u novije spomenika. Isto nije u skladu sa strukom i ugrožava prepoznate vrijednosti dobra;
- Redovno komunalno održavanje;
- Hitno dokumentovanje stanja nekropole i stećaka, vraćanje izmještenih stećaka na nekropolu i zabrana korišćenje ili izmještanja stećaka zbog potreba savremenog sahranjivanja;
- Kulturno istorijska valorizacija;

FOTODOKUMENTACIJA

[25] Šefik Bešlagić, Stećci, Kataloško-topografski pregled, 1971, 433.

[26] Vanja Beloševac, Srednjovekovni nadgrobni spomenici na nekropoli u Marinoj šumi, Glasnik zavičajnog muzeja, Knj. 1 (1999), 99-116.

Izgled i stanje - aprila 2025. godine

12. Ostaci jednobrodne crkve, Otilovići
LOKACIJA
GPS: 43.330790 19.409444 KATASTARSKE OZNAKE: KP 524, KO Otilovići
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Prilikom nivelacije terena, u selu Otilovići, nadomak Pljevalja, slučajno su otkriveni ostaci ranohrišćanske crkve. Tokom zaštitnih arheoloških istraživanja 2009. godine, u potpunosti je istražena crkva, kao i manja zasvođena grobnica uz njen sjeverni zid. Tom prilikom otkrivena su i tri rimska nadgrobna spomenika – u apsidi dva tzv. piramidalna cipusa, dok je nadgrobna stela bila sekundarno upotrebljena kao stepenik kojim se iz pronaosa stupalo u naos crkve. Tokom septembra 2023. godine ovi spomenici su, uz saglasnost Uprave za zaštitu kulturnih dobara, prenešeni u dvorište JU Zavičajni muzej Pljevlja.
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Redovno komunalno održavanje; - Kulturno istorijska valorizacija;
FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - septembar 2023. godine

13. Utvrđenje Kukanj, zaselak Kukanj, selo Potoci
LOKACIJA
GPS: 43.366497 19.258833 KATASTARSKE OZNAKE: više katastarskiih parcela (područje) na prostoru KO Potoci II i KO Brvenica
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Desetak kilometara zapadno od Pljevalja, na lijevoj obali rijeke Ćehotine, u selu Kukanj, nalaze se ruševine velike ljetne rezidencije znamenitog Herceg Stjepana Vukčića-Kosače, iz prve polovine XV vijeka. Ispod toga, u sjeveroistočnom pravcu, nalazi se Podkukanj, toponim u kome je očuvano ime njegovog podgrađa. Prvi put se pominje u povelji Sandalja Hranića izdatoj Dubrovčanima 1423. godine. Grad se pominje i u dvije poznate povelje koje je aragonsko-sicilijanski kralj Alfons V izdao Stefanu Vukčiću Kosači 1444. i 1454. godine, kao i u povelji Fridriha III Habzburškog iz 1448. godine. Ostaci ovog utvrđenja, uglavnom samo temelji, prostiru se na brdu koje se istočnom stranom strmo spušta prema Ćehotini, dok je prilaz moguć sa zapadne strane. Izdvajaju se dvije cjeline: gornji, manji dio, i niži, znatno prostraniji, koji je odvojen od gornjeg prirodnim suvim rovom. Ostaci temelja ukazuju na više građevina, a bar jedna je morala biti cisterna. Kao gradina, ovo mjesto je bilo korišćeno najvjerovatnije u poslednjim fazama gvozdenog doba o čemu svjedoče slučajni nalazi fragmenata praistorijske keramike. U vrijeme osmanskih osvajanja Kukanj nije imao neku značajniju ulogu i pretpostavlja se da je ubrzo nakon toga bio razoren jer se 1477. godine pominje samo kao selo.[27]

[27] Dušan Spasić, Srednjovekovni utvrđeni gradovi srednjeg Polimlja, Mileševski zapisi, br. 2 (1996.), str. 35-69;

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Redovno komunalno održavanje; - Dokumentovanje i istraživanje; - Kulturno istorijska valorizacija;
FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - septembar 2023. godine

Аутор: Bratislav - Сопствено дело, CC BY-SA 3.0,
https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=19061181

Dušan Spasić, Srednjovjekovni utvrđeni gradovi pljevaljskog kraja, Glasnik Zavičajnog muzeja, knj. 1 (1999.), str. 77-98;
Radoman Manojlović, Kulturno-istorijski spomenici pljevaljskog kraja, Istorija Pljevalja, 2009, 615-650;

14. Grad Koznik, selo Kozice
LOKACIJA
GPS: 43.237234 19.508930 KATASTARSKE OZNAKE: više katastarskih parcela u KO Kozica (KP 1673 i okolne parcele)
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Prvi pomen Koznika je iz 1441. i nalazi se u Dubrovačkom arhivu. Kozica je bila u državi Stevana Vukčića o čemu svjedoči zapis iz februara 1445. godine. Naime, žalili su se Dubrovčani na nove carine koje je Kosača udario na stoku koja prolazi sotto Cosiza a Maozo (Maoče, jugozapadno od Kozice). Ne zna se kada je tačno izgrađen Koznik, kada je formirano prvo naselje u današnjoj Kozici ali se pretpostavlja da Koznik potiče iz srednjeg vijeka. Iako su pisani tragovi postojanja Koznika datirani u petnestom veku, arheološkim pregledom lokaliteta (Srejović – Knežević 1979.) identifikovana je trasa rimskog puta koji je vodio iz Municipiuma S, pored Koznika sve do Kolovrata u Prijepolju i Komarana i služio kao zimska ruta (zbog nemogućnosti obavljanja saobraćaja preko Jabuke). O prisutnosti Romanskog stanovništva u selu Kozici svedoče brojni nadgrobni spomenici iz Rimskog i kasnoantičkog perioda nađeni u podnožju Koznika (groblje). Kad je grad Koznik sagrađen, kazuje legenda, prokleta Jerina je naredila da se otisnu skele, dok su četvorica glavnih neimara ostala bespomoćna nad ambisom. Nije željela da odaju tajne podignutog grada. Prema kazivanju koje i do danas traje, neimari su pokušali da se spasu tako što su napravili krila od dasaka. Više je gradova koji se zovu Jerinin grad. I uz sve njih idu kazivanja kako ih je gradila prokleta Jerina, obavezujući podanike na kuluk i argatovanje.
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Redovno komunalno održavanje; - Dokumentovanje i istraživanje; - Kulturno istorijska valorizacija;
FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - septembar 2023. godine

Crtež osnove grada – utvrde Koznik

Аутор: Bratislav - Сопствено дело, CC BY-SA 3.0, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=19061181

15. Gradina Mala Pliješ
LOKACIJA
GPS: 43.333933° 19.345333° KATASTARSKE OZNAKE: KP 732/1 i KP 731, KO Ilino Brdo I
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Gradina na brdu Mala Pliješ istražena je sa nekoliko manjih arheoloških sondi. Radi se o utvrđenom naselju gradinskog tipa tipičnog za period kasne bronze/starijeg gvozdenog doba. Na zaravnjenom platou Male Pliješi otkriven je veći broj ulomaka grnčarije, a na jugozapadnoj strani i obrušeni zid od lomljenog kamena. Dijelovi plitkih zdjela ili lonaca od loše prečišćene zemlje, često i nedovoljno pečeni, mogu se datovati u period petog i šestog vijeka prije nove ere. [28]
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Redovno komunalno održavanje; - Dokumentovanje i istraživanje; - Kulturno istorijska valorizacija;;
FOTODOKUMENTACIJA
 Fotografija preuzeta iz Rekognosciranja Pljevalja iz 2010. godine

16. Manastirski kompleks na Orliću, ispod sela Kozica
LOKACIJA
GPS: 43.239909° 19.488712° KATASTARSKE OZNAKE: više katastarskih parcela u KO Kozice, (KP 1498 i okolne parcele)
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
U selu Kozica nalazi se Crkvina, lokalitet Orlić. Na tom mjestu sada se nalazi udubljenje sa velikim neobrađenim kamenom. Prema kazivanju Buda Pejovića, po predanju se tu nalazila crkva ili manastir Sv. Trojice. [29]

[28] Pljevaljsko područje u praistoriji, Dragoslav Srejović, Istorija Pljevalja, Pljevlja, 209, 35-47
[29] Terenski dnevnik sa rekognosciranja šire teritorije Municioijuma S 2023.

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Redovno komunalno održavanje; - Dokumentovanje i istraživanje; - Kulturno istorijska valorizacija;
FOTODOKUMENTACIJA
 Fotografija preuzeta iz Rekognosciranja Pljevalja iz 2010. godine

17. Hadži – Zekerija (Serhat) džamija
LOKACIJA
GPS: 43.355614° 19.351322° KATASTARSKE OZNAKE: KP 1380, KO Pljevlja
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Gradska Hadži Zekerija džamija je po tradiciji veoma stara ali je brojnim sanacijama i obnovama izgubila autentičan izgled. Očuvana su lučna kamena vrata, ukrasi od milteša na ogradi mimbera i drvena tavanica sa centralnim ukrasom. Nalazi se u mahali Serhat pa se često imenuje i kao Serhat džamija. U osnovi je pravougaona, zidana je od ćerpiča, a munare fino klesanim i pravilno složenim kamenom. Prostrani harem je ograđen metalnom ogradom. Džamija je posljednji put sanirana 1998. godine i od tada potiče njen današnji izgled.
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Objekat je u osnovnoj funkciji i redovno održavan; - Kulturno istorijska valorizacija;

FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03.12.2024.

18. Hadži – Rizvan Čauš džamija

LOKACIJA

GPS: 43.359099° 19.357468°
KATASTARSKE OZNAKE: KP 165, KO Pljevlja

ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)

Gradska Hadži Rizvan Čauš džamija izgrađena je 1611. u Moćevcu, brzo nakon Husein pašine džamije. Dobila je ime po svom graditelju (koji je po predanju bio nadzornik gradnje Husein pašine zadužbine) ali je u narodu najpoznatija kao Rizvanlija. Nad ulaznim vratima ima tarih na staroosmanskom pismu. Zidana je od ćerpiča, a munare od finih tesanika nalik munari Husein pašine džamije. Više puta je sanirana, najobimnije 70-tih godina, a posljednji put 1996/97. godine od kada datira njen današnji izgled. U tim obnovama džamija je dijelom izgubila autentičnost, a dobila nove fasade i novi krovni pokrivač. Obrada prozora sa čipkastim umetkom od milteša je sačuvana kao i lučni kameni portal vrata koja vode u centralni dio objekta. Džamija je uobičajeno kvadratne osnove i podijeljena na dva dijela. Sačuvana je autentična unutrašnjost i izgled mihraba, mimbera, tavanice i mahvila. U džamiji se čuvaju i stari ćilimi, radovi domaće radinosti pljevaljskog stanovništva, uglavnom žena. Pored džamije je novopodignuta gasulhana (kapela) i autentično očuvani brojni nadgrobni spomenici, među kojima i nadgrobnik osnivača džamije.

STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE

- Objekat je u osnovnoj funkciji i redovno održavan;
- Kulturno istorijska valorizacija;

FOTODOKUMENTACIJA

Hadži Rizvan Čauš džamija - 03. 12. 2024.godine

19. Hadži – Alijina džamija
LOKACIJA
GPS: 43.353585° 19.351203° KATASTARSKE OZNAKE: KP 1804, KO Pljevlja
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Gradska Hadži Alijina džamija je izgrađena 1763.godine u mahali Ćutkovac u naselju Penda. Izgradio je hadži Alija Taslidžić. Oko džamije je harem sa mezarinma za zapisima na arapskom. Džamija je zidana od ćerpiča, a munare je drveno. Džamija je posljednji put sanirana 1998. godine i od tada potiče njen današnji izgled.
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Objekat je u osnovnoj funkciji i redovno održavan; - Kulturno istorijska valorizacija;
FOTODOKUMENTACIJA

Izgled i stanje - 03. 12. 2024.

20. Crkva sv.Ilije na Ilijinom brdu
LOKACIJA
GPS: 43.324550° 19.356150° KATASTARSKE OZNAKE: KP 602/1, KO Ilino brdo I
ZNAČAJ (ISTORIJAT I OPIS)
Crkva sv.Ilije na Ilinom Brdu se prvi put u istorijskim izvorima pominje 1769., a postojeća crkva je izgrađena 1897/98.godine. Osim istorijske i arhitektonske,vrijednost crkve je u rukopisnoj knjizi (Minej) iz XVIII vijeka, starim ikonama iz XIX vijeka i duboreznim dverima iz 1851. Prvobitna crkva je zidana kamenom, bila je manjih dimenzija i urušena je usljed slabosti konstrukcije. Postojeća crkva je većih dimenzija i skladnih proporcija sa kupolom i izduženim tamburom osmougaonog presjeka, sa prozorskim otvorom na svakoj strani. Nad vratima je zapis o gradnji crkve. Apsida je glomazna opervažena nizom slijepih arkada kao i fasade jednobrodne crkve, a zidovi su malterisani. Kod ulaza je drveni zvonik sa jednim zvonom. Originalni pod je drveni (patos) iz 1897/98.godine. Locirana je na blagom uzvišenju pljevaljskog polja, u prostranoj porti i ima izuzetan ambijentalni i pejzažni značaj. Izgradili su je mještani dobrovoljnim radom i prilozima. Crkva je bila oštećena u nevremenu, na Ilindan 1911. i tokom Drugog svjetskog rata. Posljednji put je značajnije sanirana i obnovljena 1950-51. godine od kada datira njen današnji arhitektonski izgled i ikonostas. Inventar crkve (1965) sadržavao je još arhivu crkveno-školske opštine, svijećnjake, više starih ikona, deizis sa ikonama koje datiraju iz XVII do početka XX vijeka kao i više štampanih knjiga, iz šamparija u Ukrajini i Rusiji. Na području sela nalazi se i najstarija (1892) škola u kraju. Najvećim dijelom, novcem opštine Pljevlja i Rudnika uglja, 2017. godine saniran je krov i krovni pokrivač crkve. Prije 20-tak godina ispred crkve je izgrađen drveni zvonik, a nedaleko od crkve je podignuta crkvena kuća (parohijski dom).
STANJE, REŽIM I MJERE ZAŠTITE
- Objekat je u osnovnoj funkciji i redovno održavan; - Kulturno istorijska valorizacija;

FOTODOKUMENTACIJA

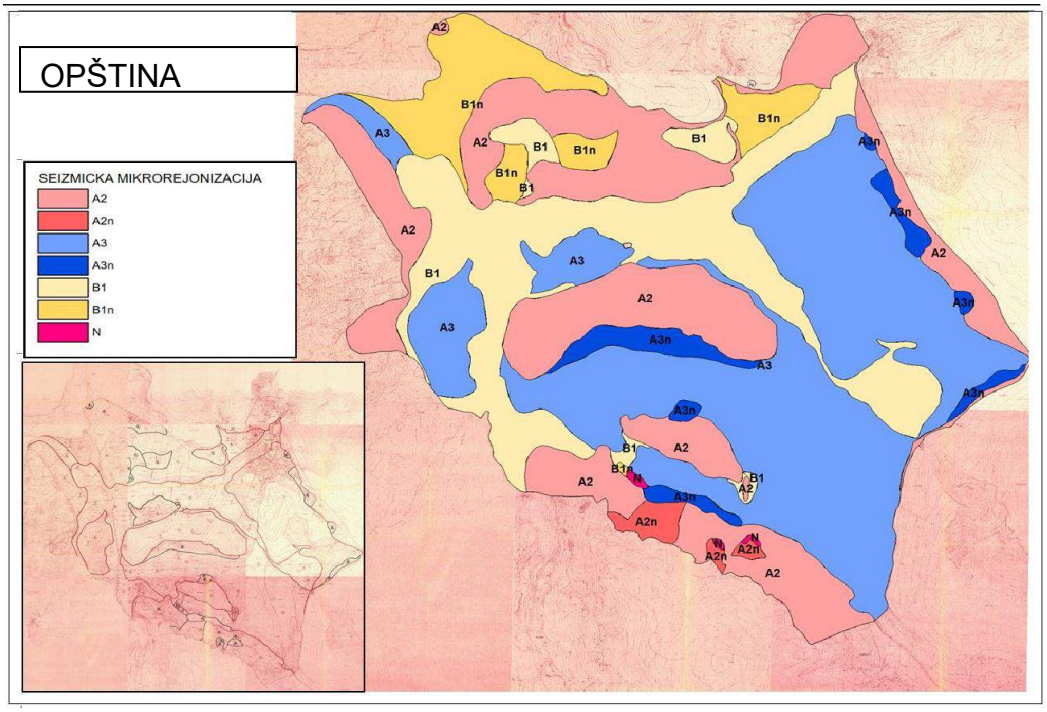

Izgled i stanje - septembar 2023.

5.3. PLAN SEIZMIČKE MIKROREJONIZACIJE I USLOVI KORIŠĆENJA TERENA

Neophodno je pažljivo tretirati sadržaje u uslovno stabilnim terenima (A2n, A3n i B1n), dok se zabranjujeplaniranje objekata u seizmički nestabilnoj zoni (N), u skladu sa podlogama iz elaborata Seizmičke mikrorejonizacije opštine Pljevlja, Zavod za Geološka istraživanja Crne Gore, Titograd, 1982.g.

Sektor za seizmologiju je prilikom izrade *Plana zaštite i spašavanja od zemljotresa opštine Pljevlja,* od Opštinske službe zaštite i spašavanja (i JU Zavod za geološka istraživanja - JUZGI) došao do kopije Karte mikroseizmičkog zoniranja urbanog dijela Pljevalja (R:5000, IZIIS Skoplje) pri čemi su konstatovane pojedine greške u delineaciji zona. Zbog toga se preporučuje dalja konsultacija sa JU ZGI, kako oko sadržaja prezentovanog na slici 22, tako i pregleda osobina zona datih u Tabeli 17.

Slika 22. Rekonstruisana karta mikroseizmičkog zoniranja urbanog dijela Pljevalja, R 1:5000 (IZIIS Skoplje) sa Legendom i detaljem sastavljenih originalnih listova mikroseizmičkog zoniranja

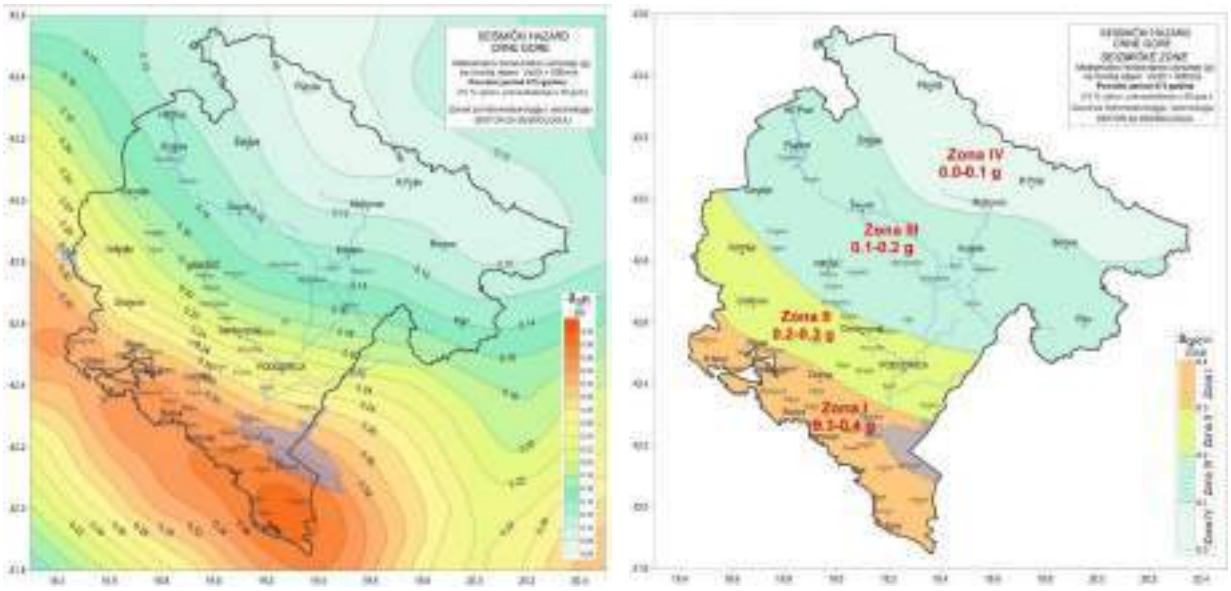
Tabela 17. Pregled karakteristika identifikovanih seizmičkih zona

zona	ks	Litološki sastav
A2	0,025	Tereni izgrađeni od: -mezozojskih krečnjaka, dolomita i krečnjaka sa rožnjacima, kao i keratofira i tufova srednjeg trijasa -od kamenitih i polukamenitih stijena i to: matičnih subrstrata kompleksa paleozojske starosti, flišolikog komleksa trijaske starosti i dijabaz-rožnjačke formacije jurske starosti
A3	0,03	Tereni izgrađeni polukamenitih stijena srednjeg miocena i to laporci i ugljevi
B1	0,04	Tereni izgrađeni od: -kamenitih i polukamenitih stijena oslabljenog supstrata palezojske starosti -neokamenjenih i sitno zrnih stijena kao što su laporovite do veome pjeskovite gline miocenske starosti -neokamenjenih šljunkovito pjeskovitih glina kvartarne starosti
N		Nestabilni tereni izdvojeni su: aktivna klizišta, nestabilne padine zbog fosilnih klizišta i plavinske lepeze koje se i danas zasipaju

Upućuje se na obavezu propisivanje dodatnih geotehničkih istraživanja pri izdavanju UTU kad su uslovi tla nepoznati ili su prvobitno definisani u elaboratima mikroseizmičkog zoniranja ali intervencijama u prostoru promijenjeni (vodozasićenost, stabilnost i nosivost i dr.).

Tabela 18. Izvod iz spisaka gradova i naselja sa pripadajućom seizmičkom zonom i referentnim maksimalnim horizontalnim ubrzanjem agR za povratni period T = 475 godina (u abecednom redu)

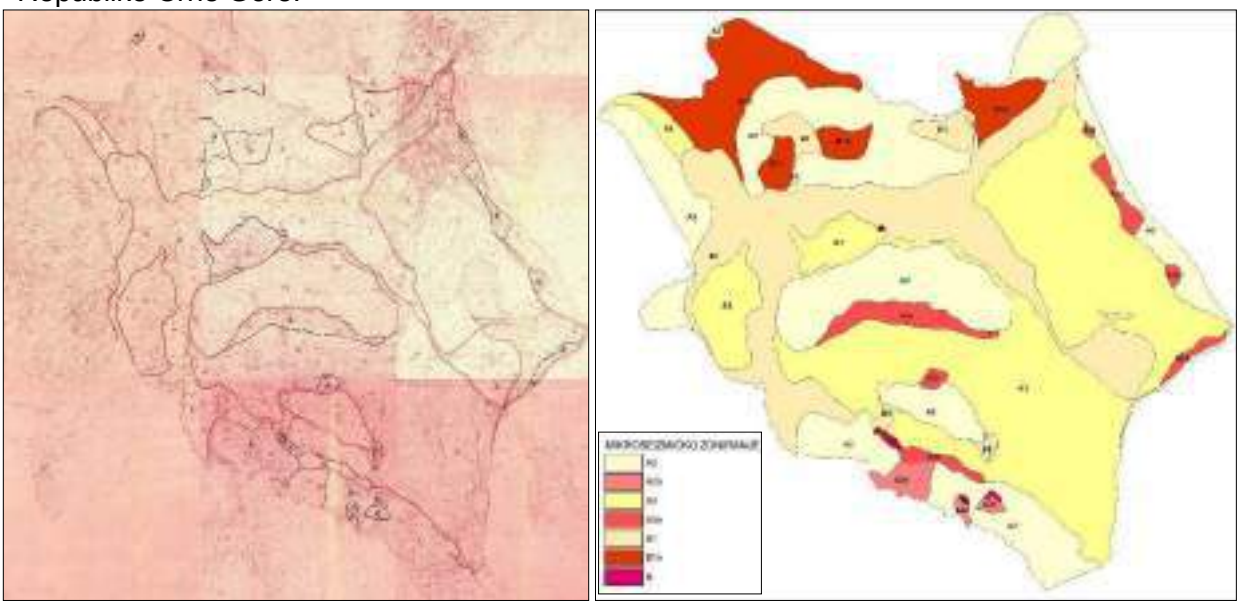
Grad-naselje	Seizmička zona	agR (g)	agR (m/s2)
Pljevlja	IV	0.077	0.76
Otilovići	IV	0.074	0.73
Gradac	IV	0,088	0,86

a) b)

Slika 23. Karta seizmičkog hazarda (a) i Seizmičko zoniranja (b) dati u Nacionalnom aneksu za Eurokod 8: Projektovanje seizmički otpornih konstrukcija – Dio1: Opšta pravila, seizmička dejstvai pravila za zgrade, MEST EN 1998-1: 2015, Institut za standardizaciju Crne Gore, 2015.

Na slici 24. prikazani su objedinjeni listovi (Pljevlja 38, 39, 40, 48, 49, 50 i Odžak 8, 9 i 10) Seizmogeoloških podloga i seizmičke mikrorejonizacija urbanog područja Pljevalja i Gradca koje je 1983. za potrebe RZUP-a Titograd i SO Pljevlja uradio Zavod za geološka istraživanja Republike Crne Gore.

Slika 24. Seizmička mikrorejonizacija urbanog područja Pljevalja i Gradca;
a) objedinjeni listovi (Pljevlja 38, 39, 40, 48, 49, 50 i Odžak 8, 9 i 10), JU Zavod za geološka istraživanja,
b) vektorizovana karta ZHMS (Plan zaštite i spašavanja od zemljotresa za Opštinu Pljevlja, 2016.)

Redosled oznake zona A2, A3, B i N implicira da se - zbog karakteristika tla pripadajuće zone, osnovni seizmički uticaji od zemljotresa povećavaju istim redom. Zona N je nestabilna i zabranuje gradnju stalnih objekata. Pored ovih glavnih zona za prve tri zone izdvojene su podzone A2n, A3n i B1n, koje (u okviru datih zona) figuriraju kao uslovno stabilni tereni. Usled preopterećenja ove zonemogu postati nestabilne pa predstavljaju potencijalno opasna područja.

Tabela 19. Pregled karakteristika identifikovanih seizmičkih zona

A2	Tereni izgrađeni od: -mezozojskih krečnjaka, dolomita i krečnjaka sa rožnjacima, kao i keratofiri i tufovi srednjeg trijasa -od kamenitih i polukamenitih stijena i to: matičnih subrstrata kompleksa paleozojske starosti, flišolikog komleksa trijakse starosti i dijabaz-rožnjačke formacije jurske starosti
A3	Tereni izgrađeni polukamenitih stijena srednjeg miocena i to laporci i ugljevi
B1	Tereni izgrađeni od: -kamenitih i polukamenitih stijena oslabljenog supstrata palezojske starosti -neokamenjenih i sitnozrnih stijena kao što su laporovite do veome pjeskovite gline miocenske starosti -neokamenjenih šljunkovito pjeskovitih glina kvartarne starosti
N	Nestabilni tereni izdvojeni su: aktivna klizišta, nestabilne padine zbog fosilnih klizišta ii plavinske lepeze koje se i danas zasipaju.

Opšti uslovi prostornog planiranja i seizmička aktivnost

Od posebne je važnosti dosljedna primjena osnovnih principa zemljotresnog inženjerstva za gradnju aseizmičnih objekata i drugih urbanih elemenata, u cilju redukcija štetnih posljedica od zemljotresa i smanjenje seizmičkog rizika, odnosno, dovođenje u tolerantne i prihvatljive okvire.

Sa aspekta zaštite od katastrofalnih zemljotresa, velika koncentracija ljudi i materijalnih dobara po gradovima i naseljima, je nepovoljna jer se u slučaju zemljotresa mogu očekivati brojne žrtve i velika razaranja.

Preporuke za izradu dokumentacije nižeg reda su:
- terene sa povoljnim seizmogeološkim osobinama treba angažovati za osnovne, važnije i vitalnije gradske funkcije i za lokacije važnijih objekata, na primjer, za gradski centar i centre mjesnih zajednica, industrijske zone i zone drugih radnih djelatnosti, zone sa većom koncentracijom stambene izgradnje, za lokacije bolnica i zdravstvenih domova, škola, vatrogasne službe, pošte, objekata društveno-političkih zajednica, vitalnih djelova urbane opreme i slično;
- zone kontakata genetskih kompleksa različitih po sastavu i porijeklu, odnosno po fizičko-mehaničkim osobinama treba koristiti obazrivo pri planiranju namjene površina, a naročito kada su u pitanju osnovne, važnije gradske funkcije i objekti;
- veliku koncentraciju industrijskih i privrednih objekata treba u principu izbjegavati, a naročito treba izbjegavati takve koncentracije kada su u pitanju objekti čiji poremećaj može prouzrokovati dopunske opasnosti od požara, eksplozije i toksičnog dejstva;
- planiranje zelenih površina može biti u većem obimu od uobičajenih normativa, a raspored zelenih površina treba prije svega uskladiti sa potrebnim mjerama zaštite i sa potrebama za rezervnim zelenim površina oko centara mjesnih zajednica i objekata čija je funkcija važna za pružanje pomoći, zbrinjavanje i evakuaciju stanovništva;
- u principu, sportske i rekreacione zone u sklopu zelenih površina treba planirati po mogućnosti na potencijalno nestabilnim terenima, ali u zavisnosti od uzroka mogućih nestabilnosti i očekivanih posljedica;
- neiskorišćene površine sa seizmogeološki povoljnijim osobinama treba rezervisati za proširivanje i razvoj osnovnih, važnijih i vitalnijih gradskih funkcija i lociranje novih važnijih objekata. Takve površine treba sačuvati od neorganizovanog raskopavanja i nasipanja jer to pogoršava njihove seizmogeloške osobine.

Primjena ovih preporuka pri urbanističkom planiranju i projektovanju, i pored toga što one imaju vrlo uopšten karakter, zadire u složenost prostornog odnosa između postojećih gradskih funkcija i

lokacija važnijih objekata sa jedne strane i prirodnih seizmogeoloških odlika terena sa druge strane. Mora se planirati i projektovati u urbanističkom i građevinskom smislu na način da se sprovedu eventualne urbanističke korekcije i postigne potrebno usaglašavanje urbanističkih planova sa seizmogeološkim osobinama terena. Međutim, kako planiranje i realizacija urbanističkih planova i projekata predstavlja kontinuirani i dugoročni proces, moraju se stvoriti uslovi da se u tom procesu poveća stepen usaglašenosti urbanističkih planova sa seizmogeološkim osobinama terena.

5.4. SMJERNICE I MJERE ZAŠTITE OD PRIRODNIH I TEHNIČKO – TEHNOLOŠKIH NESREĆA

Planske postavke i mjere zaštite od elementarnih nepogoda i tehničko-tehnoloških akcidenata usklađene su za zakonskom regulativom iz oblasti elementarnih nepogoda (Zakon o elementarnim nepogodama – "Sl.list RCG", broj 57/92; Pravilnik o mjerama zaštite od elementarnih nepogoda – "Sl. list RCG", broj 6/93; Zakon o zaštiti od požara – "Sl. list RCG", broj 47/92; Zakon o zaštiti i spašavanju – "Sl. list CG", broj 13/07) i zakonskom regulativom iz prostornog i urbanističkog planiranja u kojima su definisane preventivne mjere u cilju sprečavanja ili ublažavanja nepovoljnih dejstava elementarnih nepogoda, kao i mjere za otklanjanje nepovoljnih posledica nastalih dejstvom elermentarnih i drugih nepogoda.

Na osnovu analize i ocjene postojećeg stanja, kao i evidentirenjem prostora sa visokim nivoom hazarda od nastanka elementarnih nepogoda i industrijskih akcidenata, za potrebe IID PUP-a poseban akcenat usmjeren je ka zaštiti prostora od poplava i bujica, zaštiti od požara, kao i zaštiti prirodnih i materijalnih dobara od mogućih tehnićko-tehnoloških akcidenata industrijskih postrojenja u gradskom tkivu Pljevalja.

Koncept zaštite prostora od prirodnih nesreća (elementarnih nepogoda) i tehničko-tehnoloških nesreća definisan je u skladu sa eventualnim vanrednim uslovima koji bi mogle da se dogode na području opštine Pljevlja, kao što su:
- zaštita od poplava i bujica treba da se zasniva na integralnom rješavanju zaštite od poplava i bujica definisanim vodoprivrednim radovima (regulacija korita, izrada obaloutvrda, meliorativni radovi) na čitavom slivnom području Ćehotine, a ne na parcijalnim rješenjima lokalnog karaktera;
- zaštita od vodne erozije radi sprečavanja gubitaka popljoprivrednih zemljišta i ugrožavanja stambenih i drugih objekata sprovodiće se organizovanim tehničkim i biološkim mjerama;
- zaštita od požara treba da se zasniva na izradi planova zaštite od požara šumskih kompleksa i ostalih planinskih prostora pod šumskim površinama, izmiještanja materija povećanog požarnog rizika iz industrijskih objekata, kao i obezbjeđenju uslova za efikasnu intervenciju vatrogasnih jedinica;
- zaštitu od zemljotresa sprovoditi primjenom urbanističkih, građevinskih i tehničkih mjera u skladu sa uslovima aseizmičke gradnje novih stambenih i radnih površina;
- zaštita od tehničko-tehnoloških nesreća treba da se zasniva na izradi planova zaštite od udesa u industrijskim objektima povećanog nivoa rizika, kontroli saobraćajnih pravaca kojima se prevoze opasne materije i primjeni pojačanog nadzora zona sa visokim stepenom vulnerabiliteta stanovništva i materijalnih dobara (zone oko TE „Pljevlja“, Rudnika uglja, Rudnika olova i cinka postrojenja flotacije u Gradcu, svih novih objekata privrede pri čijem radu može doći do tehničko-tehnoloških nesreća – nova cementara, novi saobraćajni pravci i dr. i akumulacije „Otilovići“, „Durutovići“ i odlagališta pepela, postojeće na Maljevcu i planirano na prostoru starog kopa u Šumanima);

Za potrebe IID PUP-a Pljevlja propisuju se sljedeće preventivne mjere zaštite od prirodnih nesreća
- elementarnih nepogoda (sprečavanje ili ublažavanje njihovog dejstva):
- izrada katastra bujičnih tokova na teritoriji opštine Pljevlja;
- podizanje nasipa za zaštitu poplavnih voda Ćehotine u stambeno naseljenim zonama (naročito pri prolasku kroz gradsko područje Pljevalja);
- intenziviranje regionalne saradnje u cilju efikasnog djelovanja za vrijeme šumskih i ostalih vrsta požara (naročito sa opštinom Žabljak);

- obezbjeđenje neophodnih tehničkih elemenata u područjima povećanog požarnog rizika na teritoriji opštine (prosecanje šumskih kompleksa, obezbjeđenje hidrantskih mreža do naseljskih zona, formiranje dobrovoljnih vatrogasnih službi, izgradnja pristupnih saobraćajnica, lociranje skladišnih zona sa eksplozivnim i zapaljivim materijama van gusto naseljenih stambenih zona, itd.);
- izgradnju stambenih, privrednih i drugih objekata u zonama povećanog kliženja tla trebalo bi da prati odgovarajuća tehnička dokumentacija;
- izuzimanje zemljišta za poljoprivredne svrhe u zonama sa razvijenim procesima kliženja i odronjavanja tla;
- izrada Plana mikroseizmeičke rejonizacije na području opštine prema stepenu seizmičkog rizika;
- poštovanje zakonske regulative o izgradnji objekata u zonama povećanog seizmičkog rizika;
-održavanje saobraćajnica, kako pri projektovanju, tako i pri eksploataciji, usled nepovoljnih klimatskih uslova, posebno u zimskom periodu godine;
- redovno osmatranje i konrolisanje statičke stabilnosti brana na akumulacijama "Otilovići" i "Durutovići", kao i brana na deponiji pepela na Maljevcu i deponiji jalovinskog materijala rudnika olova i cinka u Gradcu;
- obezbjeđenje neophodne infrastrukture i opreme za potrebe uzbunjivanja i moguće evakuacije stanovništva u slučaju najave rušenja brane akumulacije "Otilovići" ili njenog statičkog slabljenja;
- kontrola transporta opasnih i otrovnih materija na teritoriji opštine;
- izrada planova zaštita od udesa većih industrijskih objekata na području opštine (Termoelektrana, Rudnik uglja, Drvni kombinat, buduća fabrika cementa, itd.);
- formiranje štabova civilne zaštite u cilju zaštite stanovništva i materijalnih dobara od elementarnih nepogoda i tehničko-tehnoloških akcidenata.

Posebno se naglašava:
- da bi se posledice od poplava umanjile, potrebno je preduzimati preventivne mjere, kroz izradu generalnog urbanističkog plana, planova detaljne razrade, kao i kroz izradu posebnih planova, programa i projektne dokumentacije za sprečavanje štetnog dejstva vode;
- Za smanjenje direktnih i indirektnih mjera od poplava treba primjenjivati preventivne mjere na prostorima ugroženim poplavama, prvenstveno sprečavanjem izgradnje u ugroženim ili nedovoljno zaštićenim zonama. U tom cilju, potrebno je definisati ugrožene prostore u planskoj dokumentaciji i definisati elemente zaštite od poplava;
- Eksploatacija materijala uz rječnih korita mora se vršiti planski, u skladu sa karakteristikama rječnih tokova, kako ne bi došlo do štetnih uticaja na rječni tok i izgrađene objekte;
- Preventivna zaštita, kao najvažniji vid zaštite, ima zadatak da eliminiše bilo kakvu mogućnost nastanka požara, zahtijeva visok stepen poznavanja kako osnovnih pojmova i definicija samog procesa nekontrolisanog sagorijevanja, tako i uslova i vjerovatnoće njihovog nastanka;
- Operativne mjere zaštite podrazumijevaju mjere koje se preduzimaju u slučaju nastanka požara. Sprovode se tokom faze spašavanja kada je neophodno upotrijebiti sve raspoložive snage i sredstva kako bi se izvršilo lokalizovanje ili potpuno gašenje požara;
- Sanacione mjere zaštite (mjere za otklanjanje posljedica) sprovode se djelimično tokom faze spašavanja, dok se njihova najznačajnija upotreba ogleda u toku faze otklanjanja posljedica u smislu revitalizacije ugroženog područja i njegovog što skorijeg dovođenja u stanje normalne upotrebljivosti;
- Prilikom izrade projektne dokumentacije obavezno je da se izrade projekti ili eleborati zaštite od požara (i eksplozija ako se radi o objektima u kojima se definišu zone opasnosti od požara i eksplozija), planovi zaštite i spašavanja prema izrađenoj procjeni ugroženosti za svaki hazard posebno i pribave odgovarajuća mišljenja i saglasnosti u skladu sa zakonom.

5.5. SMJERNICE ZA ZAŠTITU OD ZNAČAJA ZA ODBRANU ZEMLJE

Koncept zaštite prostora sa aspekta odbrane odnosi se na slijedeće postavke:
- Izbor i lokacija kompleksa neophodnih za funkcionisanje sistema odbane na teritoriji opštine Pljevlja dimenzionisaće se u skladu sa zakonskim i strateškim dokumentima koji regulišu sistem odbrane Crne Gore;
- Predviđa se smanjivanje postojećih površina vojnih kompleksa i njihovo privođenje namjenama

za potrebe urbanizacije.

Preporuke za adekvatnu zaštitu prostora od interesa za odbranu zemlje odnose se na:
- Smanjenje povrjedljivosti urbanističko-građevinsko-tehničkih sadržaja;
- Brzu revitalizaciju svih vitalnih funkcija neophodnih za život i rad stanovništva;
- Obezbjeđenja mjera zaštite sa naglaskom na preventivni karakter;
- Smanjenjem efekata svih vidova iznenađenja, kroz obezbjeđenje normalnog funkcionisanja sistema osmatranja i obavještavanja.

Osnovne mjere zaštite od interesa za odbranu zemlje vezane su za teritoriju (zemljište, vazduh, vodu), mrežu naselja, funkcionisanje privrede, infrastrukturu i režim izgradnje naselja u urbanističkom smislu:

a) Mjere vezane za teritoriju su:
- U cilju zaštite teritorije od plavljenja, potrebno je provesti regulacione zahvate na bujičnim vodotocima, uređenje slivova vodotoka, pošumljavanje, dok pri izboru lokacije objekata voditi računa o koti maksimalnih voda (posebno se odnosi na Breznicu, Voloder, Suvi potok i Gotovušu);
- U skladu sa stepenom mogućeg seizmičkog udara, sprovoditi odgovarajući režim izgradnje objekata, mreže infrastrukture, vodenih akumulacija itd. u skladu sa principima zemljotresnog inženjerstva i stepena mogućeg seizmičkog rizika;
- U cilju zaštite teritorije od požara, potrebno je sprovoditi odgovarajuće uređenje i organizovanje šumskih i poljoprivrednih površina, sa smjenom kultura u pogledu razmještaja, probijanjem šumskih prosjeka itd.

b) Mjere vezane za mrežu naselja odnose se na racionalnu organizaciju prostora opštine koja je jedan od osnovnih ciljeva i sa aspekta odbrane i u tom cilju potrebno je ostvariti:
- Ranomjeran razvoj i naseljavanje čitave teritorije, što znači da pored Pljevalja kao administrativnog, privrednog i društvenog centra, treba razvijati i ostali dio mreže naselja (privredno aktiviranje, urbano i komunalno opremanje) u cilju zadržavanja stanovništva u seoskom području;
- Naselja tako funkcionalno organizovati da u slučaju neprijateljskih napada, neka naselja mogu preuzeti vodeću ulogu;
- Zdravstvene ustanove i ambulante locirati u svim većim naseljskim centrima na području opštine radi prihvata stanovništva nastradalog u ratnim uslovima ili u slučaju elementarnih nepogoda, kao i kontaminiranog stanovništva dejstvom radiološko-biološko-hemijskih (RHB) agenasa;
- Vitalne funkcije mreže naselja kao što su zdravstvo, radio veze, snabdjevačke funkcije, moraju imati alternativne lokacije u raznim naseljima i u miru, treba da budu opremljenja najnužnijim uređajima koji će se koristiti u vanrednim ulovima (ratni uslovi, zemljotresi, poplave itd.);
- Sva naselja treba da budu povezana saobraćajnicama iz više pravaca zbog eventualnih zakrčenja puteva i sl.;
- Naseljske strukture tako funkcionalno organizovati da se i u ratnim slučajevima obezbijedi efikasna evakuacija ugroženog stanovništva, pri čemu posebnu ulogu treba da odigraju saobraćajnice visoke propusne moći, a gdje će javne službe od vitalnog značaja imati unaprijed pripremljene alternativne lokacije.

c) Mjere vezane za funkcionisanje privrede:
- Na području opštine postoje pogodni uslovi za razvoj stočarstva, što je od posebnog značaja za potrebe odbrane;
- Obezbijediti radnu snagu za slučaj evakuacije privrede za ratne potrebe;
- U mirnodopskim uslovima precizno definisati mrežu skladišta i magacina na području opštine neophodnih prehrambenih i drugih artikala za egtistenciju stanovništva u ratnim uslovima.

d) Mjere vezane za infrastrukturu:
- U cilju zaštite i funkcionisanja infrastrukturnih sistema u vanrednim uslovima, posebno je značajno da, po mogućnosti, svi infrastrukturni sistemi ili njihovi djelovi, budu centralno povezani i da se njima upravlja sa jednog mjesta;

- U cilju obezbjeđenja vodosnabdjevanja naselja u vanrednim situacijama, poželjno je imati više gravitacionih izvora vodosnabdijevanja, zbog mogućnosti zagađenja voda (otrovima, zemljotresom, poplavom i sl.);
- Naročito je važno obezbjediti zaštitu više pouzdanih izvora vodosnabdijevanja zdravstveno ispravne pijaće vode, s obzirom na mogućnost zagađenja vode u vanrednim, ratnim situacijama;
- Potrebno je i dalje proširivanje mreže lokalnih puteva.

e) Mjere vezane za režim izgradnje u urbanističkom smislu:
- U cilju zaštite i funkcionisanja urbanih i ruralnih sistema potrebno je planirati takve režime izgradnje kojima će se obezbediti minimiziranje nepovoljnih efekata ratnih razaranja na objekte i ljudstvo, obezbijediti pravci evakuacije itd.

Naglašava se da je pri izradi planske i projektne dokumentacije potrebno poštovati svu relevantnu zakonsku regulativu iz domena odbrane, zaštite od elementarnih nepogoda, pravilnike o tehničkim normativima za skloništa i pojedine objekte, kao i propise o usklađivanju prostornih i urbanističkih planova sa potrebama narodne odbrane i zaštite od ratnih dejstava.

6.0. PLAN PREDJELA SA SMJERNICAMA ZA PEJZAŽNO OBLIKOVANJE PROSTORA

Specifičnosti prirodnih karakteristika nekog područja čine prirodni okvir predjela, čiji karakter je rezultat djelovanja i interakcije prirodnih i/ili ljudskih faktora. Ratifikacijom Evropske konvencije o predjelu (ratifikovana u parlamentu Crne Gore i objavljena u „Službenom listu“, br. 006/08-135) predio je priznat kao bitna komponenta ljudskog okruženja, kao izraz raznovrsnosti zajedničkog prirodnog i kulturnog nasljeđa i temelj njihovog identiteta.

U skladu sa odredbama Evropske konvencije o predjelu, za potrebe Ministarstva održivog razvoja i turizma urađena je Studija Mapiranje i tipologija predjela Crne Gore *(Republički zavod za urbanizam i projektovanje - Podgorica, 2015.).* Studija je rađena po metodologiji datoj u ″Priručniku o načinu izrade plana predjela″[6] *(Ministarstvo održivog razvoja i turizma Crne Gore, LAMP (Projekat zemljišne administracije i upravljanje), The World Bank (2014): Priručnik o načinu izrade plana predjela).*

Tipovi predjela
Na prostoru Crne Gore je prepoznato **deset (10) osnovnih Tipova predjela** (Tipovi predjela prepoznati na prostoru Crne Gore na nacionalnom nivou):

1. Urbana naselja
2. Ravnice / polja
3. Zaravni i visoravni
4. Kanjoni i klisure
5. Doline i kotline rijeka
6. Jezera
7. Visokoplaninski tip
8. Planinski tip
9. Niži planinski tip
10. Brdski tip.

Predjeli Crne Gore su svrstani u **pet regiona:**

a) Predjeli primorskog regiona
b) Predjeli skadarskog basena
c) Predjeli kraškog regiona
d) Predjeli kanjona i visoravni centralnog regiona
e) Predjeli planina i dolinskih rijeka sjevernog regiona.

Predjeli planina i dolinskih rijeka sjevernog regiona

Predjelima sjevernog regiona prepoznatljivost daju doline i klisure planinskih rijeka uokvirene brojnim planinama. U ovom regionu dominiraju četinarske šume jele i smrče i mješovite šume četinara sa bukvom.
Diferencirani su sledeći tipovi karaktera predjela: doline i kotline planinskih rijeka (Ćehotine, Tare, Lima, Ibra i njihovih pritoka, Vraneška dolina, Ropojanska dolina i dr.); klisure i kanjoni planinskih rijeka (kanjon Drage, klisura Ćehotine, Đalovića klisura, Tivranska klisura, Radmanska klisura, klisura Ibra i dr.); ravnice, polja, visoravni (Maočko i Potkrajičko polje, Suvo polje, Giljevo polje, Visoravan Korita); urbana naselja (Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Plav, Rožaje, Andrijevica); vodene akumulacije - jezera (Plavsko, Ridsko, Biogradsko, Šiško); niži planinski tip (duž sliva rijeke Ćehotine, duž bjelopoljskog područja uz dolinu Lima, obodom Beranske kotline); planinski tip predjela (Ljubišnja, Lisac, Podgor, Vrba, Kosanica, Kovač, Grab, Barice, Stožer, Lisa, Lekovina) i visokplaninski tip predjela (Bjelasica, Komovi, Hajla, Vlahovo, Zelatin, Visitor i Prokletije).
Prirodni obrazac:

- *Klima*: Region je klimatski raznovrstan: u kotlinama je umjereno kontinentalna klima, u zoni srednje visokih planina tipična planinska kontinentalna klima, u zoni visokih planina oštra planinska klima, a na najvišim planinama (Prokletije) vlada alpska klima.
- *Reljef:* U ovom regionu ističu se planinski masivi Ljubišnje, Lisca, Lise, Bjelasice, Komova, Hajle, Prokletija, Visitora i Zelatina i planinske površi: Barice - Krupice -Kosanica, Bobovo, s desne strane Ćehotine: Mataruge, Obarde, Crljenice, a prema sjeveru se prostiru površi Bihor i Korita. Region presijecaju od istoka prema zapadu riječne doline Lima, Ibra, Tare i Ćehotine. U dolini Lima i njenih pritoka razvilo se nekoliko kotilina među kojima su najveće Beranska, Vraneška, Bjelopoljska, Rožajska i Plavsko-Gusinjska. U dolini Tare najprostranije su Mojkovačka i Kolašinska kotlina. U dolini rijeke Ćehotine najznačajnije su veće kotline Maočka i Pljevaljska. Region je složenog geološkog sastava i litološki raznovrstan. Preovlađuju paleozojski škriljci, pješčari i kvarcni konglomerati, a krečnjaci su zastupljeni u višim dijelovima planina. Prostor je veoma bogat vodom.
- *Tipovi vegetacije*: *Fagetum montanum montenegrinum, Fageto-Abietosum, Pineto-Abieti-Fagetum subalpinum, Pinetum mughii i Picetum excelsae croaticum.* Specifičnost ovog regiona u vegetacijskom pogledu su šume molike, koje se u Crnoj Gori nalaze jedino u ovom prostoru (Hajla, Sjekirica, Bogićevica, Prokletije, Visitor i Zaletin). Šume molike su reliktnog karaktera i izgrađuju klimatogeni pojas između 1.500 i 2.100 m.

Kulturni obrazac:

- urbana i semiurbana naselja u dolinama rijeka,
- ruralna planinska naselja sa malim poljoprivrednim gazdinstvima (ograđena polja, obori i torovi za držanje stoke,
- niski objekti za stanovanje, pomoćni objekti – štale, stogovi sa sijenom i sl.)
- katuni, pomoćni objekti – štale, stogovi sa sijenom i sl.).

U okviru predjela Planina i dolinskih rijeka sjevernog regiona identifikovano je pet (5) područja karaktera predjela (Regionalni nivo).
Daljom klasifikacijom ovih područja izdvojena su geografska područja koja imaju svoj individualni karakter i identitet (Lokalni nivo).

Regionalni nivo

5.1 Predjeli pljevaljskog područja
5.2 Predjeli Vraneške doline i Donjeg Kolašina
5.3 Predjeli Bjelasice i Komova
5.4 Predjeli Rožajskog područja
5.5 Predjeli Plavskog područja

Lokalni nivo

5.1.1 Niži planinski predjeli duž sliva rijeke Ćehotine
5.1.2 Planinski predjeli Podgora, Vrba, Višnjice, Kosanice
5.1.3 Planinski predjeli Kovača i Graba

5.1.4 Planinski i visokoplaninski predjeli Stožersko-Baričke površi, Slatine, Sokolca i Lekovine

5.1.5 Planinski predjeli Ljubišnje i Lisca sa kanjonom Drage.

Po biogeografsko - ekološkoj tipizaciji pejzaža Crne Gore (B. Atanacković i M.Vučković) u pljevaljskom području mogu se jasno prepoznati mezofilni, planinski, visokoplaninski i antropogeni tip pejzaža.

− Mezofilni tip pejzaža generalno čine oni prostori koji kao osnovno svojstvo, bogato nose zelenu boju punu svježine tokom čitave godine, izuzimajući zimu. Teško je, u ovom prostoru gdje se zelena boja penje uz planinske strane tražiti granicu sa pejzažom planinskog tipa.

− Planinski tip pejzaža je u prostornoj vezi kako sa nižom tako i sa višom zonom pljevaljskog područja. Kada je riječ o Crnoj Gori, rečeno je da je to zona prostorne integracije, prirodnih osobenosti i privrednih kretanja. U ovoj zoni su izgrađena sezonska stočarska naselja, katuni, boravišta, torovi, livade Kosanice i pašnjaci. Ovo je prisutno i u planinskoj zoni pljevaljskog područja. I pored antropogenog uticaja u ovim prostorima, pejzaž se obogaćuje i dobija nove kvalitete.

− Visokoplaninski tip pejzaža ovog područja sadrži većinu opštih svojstava koje karakterišu i druge visoke planine Crne Gore. Ovaj tip ima uniformni karakter pejzaža. Ukoliko razlika ima, one su vezane naročito za razliku u nadmorskoj visini. To donosi razlike prvenstveno u dužini trajanja godišnjih doba.

− Antropogeni tip pejzaža vezuje se za one pejzažne efekte koje je čovjek uslovio: objekti, putevi, staze, vidikovci, katuni itd., a posebno urbane i industrijske i rudarske zone. Iz ovoga se nameće utisak da je to u seoskom području uslovno antropogeni tip jer nije izašao iz eko-sistemskih odnosa i još uvijek je njegovo osnovno svojstvo sprega prirodnih agenasa, dok se na području grada Pljevalja, a posebno njegove bliže okoline, može govoriri o pravom antropogenom pejzažu i to često i na žalost u njegovom negativnom smislu.

U Pljevljima i njihovoj okolini - na područjima Termoelektrane i pepelišta, kao i rudarskih kopova i deponija i jalovišta, javljaju se tipični antropogeni pejzaži za rudarsko – industrijske gradove, izrazitih promjena prirodnog pejzaža, degradiranosti prostora i često izrazite neuređenosti u uslovima odsustva rekultivacije prostora. Slična situacija je i u rudarsko – industrijskim zonama u Gradcu i Šulima, pogotovo što su one već dugi niz godina zapuštene i ova naselja su komunalno neuređena,veoma neuređena i u lošem stanju.

Izuzetno vrijedni zeleni prostori i ambijentalne cjeline u gradu Pljevljima predstavljaju vrijedne oaze uređenog gradskog pejzaža koje zahtjevaju posebne mjere zaštite.

Na seoskom području javljaju se problemi i narušavanja osnovnog pejzaža vezani za devastaciju šumske vegetacije, neopremljenost naselja, šumske požare, probleme u vodosnabdijevanju itd.

Istovremeno ovi prostori su često skoro potpuno prirodni u široj okolini: pružaju izvanredne doživljaje prirode i njenih sveukupnih vrijednosti, pogotovo u zonama bliskim kanjonima Tare i Drage, zoni Ljubišnje, Lisca, crnog Vrha, padina iznad Ćehotine i Vrulje, zoni Kosanice i sl.

Kao najizrazitiji tipovi pejzaža (pejzažne jedinice), sa karakterističnim prirodnim odlikama i efektima čovjekovog djelovanja u njima, na prostoru pljevaljske opštine ističu se:

− Pljevaljska površ sa Pljevaljskom kotlinom – poljem i prostorima koji se na nju naslanjaju: zonom Kosanice, dolinom Ćehotine koja prolazi kroz kotlinu i okolnim terenom koji je u manjoj ili većoj meri rasčlanjen, obrastao vegetacijom i postepeno prelazi u visoke planinske zone.

− Visokoplaninske zone Ljubišnje, Lisca, Kovača, Crnog Vrha, padina Čemerna i Stožera se, zavisno od geološke podloge i hidrogeoloških uslova, veoma razlikuju: sjeverne padine Ljubišnje i Lisca su izrazito šumovite, južne su sa manje vegetacije. Padine i površi Čemerna i Kamene Gore su često skoro gole, bez mnogo vegetacije, oskudne vodom, a područja Bukovice i planine Kovač i Stožer su šumovitija i često se na ovim prostorima javljaju voćnjaci. Strme padine u gornjem delu sliva Ćehotine su šumovitije od dolinskih proširenja u zoni Vrulje, Mataruga i dr.

− Kanjoni Tare i Drage su specifičnih pejzažnih vrijednosti i svrstani su u granice NP „Durmitor“. Strane su im strme, ponegde skoro vertikalne, mjestimično obrasle šumom ili potpuno gole kamenite, a često se na njima javljaju i sipari.

U ambijentalnom smislu prirodni prostor opštine Pljevlja može se zonirati na:

- rječne doline planinskog tipa, u koju spadaju dolina Ćehotine, Volodera i drugih pritoka, prostor Pljevaljske kotline
- zonu velikih kanjona Tare i Drage koju čine i do 1000m duboki kanjoni ovih reka
- subalpske i alpske planine - prostor Bobova, Slatine i Ograđenice sa katunskim naseljima, pašnjacima, koji se naslanja na kanjone Tare i Drage
- zonu ekonomskih šuma i pašnjaka koju čine svi ostali prostori Ljubišnje, Kovača, više zone sliva Ćehotine ka Mojkovcu, Bijelom Polju i zone ka Čemernu i Kamenoj Gori.

U navedenim zonama posebnu ambijentalnu i pejzažnu vrijednost, koja se može valorizovati u turističke svrhe predstavljaju zone Ljubišnje, Kosanice, Bobova, Ograđenice, Slatine, Đurđevića Tare, Lever Tare, Premćana, Vaškova, Kakmuža, Vrulje sa okolnim zaseocima i dr.
S obzirom ne tijesnu vezu prirodnih vrijednosti i pejzaža postoji potreba integracije mjera njihove zaštite. Stoga se ovim IID PUP-a objedinjeno daju planske smjernice – preporuke za uređenje i zaštitu prirodnih vrjednosti i pejzaža / predjela koje se odnose na:
• očuvanje, unaprjeđenje i zaštita posebnih prirodnih i pejzažnih vrijednosti prostora, te obezbjeđenje stabilnosti ekosistema poboljšanjem njihovog sastava, strukture i kvaliteta kroz konkretna planerska rješenja u planskim i projektnim dokumentima,
• namjensko svrsishodno korišćenje prirodnih resursa, te racionalno gazdovanje prostorom u skladu sa ekološkim potencijalom, a u funkciji održivog razvoja,
• očuvanje pejzažnih i ambijentalnih vrijednosti prostora kao prepoznatljivog estetskog izraza područja opštine Pljevlja,
• unaprjeđenje očuvanja i zaštita prirodnih vrijednosti / biodiverziteta – flore, faune, gljiva, zemljišta, vode, vazduha, šume, pašnjaka, livada itd.,
• efikasnije aktivnosti na zaštiti lovne, ribolovne i ukupne faune shodno uzgojnim mjerama i važećim zakonskim propisima,
• zaštita biodiverziteta i posebnih prirodnih i kulturnih vrijednosti međunarodnog, nacionalnog, regionalnog i lokalnog karaktera,
• definisanje mjera zaštite i uredjenja šumskih, a pogotovo prašumskih rezervata i ekosistema sa tendencijom njege i zaštite univerzalnih ekosistema najvećeg ranga,
• rekonstrukcija uništenih ili djelimično uništenih primarnih ekosistema, a naročito pojasa gornje šumske granice i visokoplaninskog pojasa u cjelini,
• sanacija postojećeg stanja degradiranih djelova prostora ugroženih vodotokova, kopova, prostora koji služe kao pozajmišta ili zone eksploatacije mineralnih sirovina, ili se koriste za odlaganje otkrivke, otpada svih vrsta i sl.,
• obezbjedjivanje podataka o stanju pojedinačnih parametara prirodnih i pejzažnih vrijednosti (indikatori), kao neophodne osnove za sprovođenje PUP-a i donošenje ostalih dugoročnih razvojnih koncepata,
• definisanje optimalnog modela upravljanja zaštićenim područjima prirode koji treba da uključi sve relevantne aktere, posebno lokalno stanovništvo koje živi u zaštićenim područjima prirode ili zavisi od resursa u tim područjima ili njihovoj okolini,
• izradu novih planova upravljanja i dugoročnih programa zaštite prirodnih objekata koji imaju karakter svjetske baštine,
• definisanje ekoloških koridora i zaštitnih zona oko zaštićenih područja prirode,
• organizovanje kompleksnih i dugoročnih naučnih istraživanja ukupnih prirodnih vrijednosti i fenomena prostora,
• uspostavljanje procedura za uključivanje najšire javnosti, lokalnih i regionalnih vlasti, kao i drugih strana koje su zainteresovane za određivanje i primenjivanje predionih politika,
• usklađivanje ljudskih aktivnosti, ekonomskih i društvenih razvojnih planova, programa, osnova i projekata sa održivim korišćenjem obnovljivih i neobnovljivih prirodnih resursa i dugoročnim očuvanjem prirodnih ekosistema i prirodne ravnoteže,
• uspostavljanje ekološke mreže zaštićenih područja, povezivanje očuvanih stanišnih tipova i ekološki značajnih lokaliteta;
• zaštita prirodnih dobara i kulturne baštine i njihovo aktiviranje i uređenje u turističke svrhe,
• korišćenje očuvanih prostora uz minimum intervencija i maksimalno očuvanje prirodnog pejzaža,
• zaštita i revitalizacija vodenih ekosistema (rijeke, potoci, izvori, izvori mineralne vode),

• zaštita hidrogeoloških objekata i pojava,
• očuvanje sadašnjih granica šumskih kompleksa,
• zabrana korišćenja invazivnih biljnih vrsta,
• mapiranje i promocija vrijednih endemičnih i rijetkih/ugroženih vrsta i povezivanje staništa,
• zaštita važnih biokoridora,
• održivo gazdovanje šumama,
• implementacija smjernica za zaštitu predjela u prostorno-planskoj dokumentaciji,
• racionalno korišćenje već zauzetog prostora i što manje zauzimanje novih prostora,
• zabrana izgradnje objekata čije funkcionisanje zagađuje sredinu,
• rad na uređenju ruralnog predjela, naročito njihovih autentičnih tradicionalnih ambijentalnih cjelina u cilju zaštite i očuvanja prirodnih i izgrađenih repera i simbola u ruralnom predjelu,
• zadržavanje tradicionalnih arhitektonskih i urbanističkih rješenja kao djelova autohtonog kulturnog pejzaža,
• kontrolisana eksploatacija mineralnih sirovina,
• sanacija postojećeg stanja degradiranih djelova prostora ugroženih vodotokova, rudarskih otkopa, prostora koji služe kao pozajmišta ili zone eksploatacije mineralnih sirovina ili se koriste za odlaganje otkrivke, jalovine, otpada svih vrsta i sl.

Plansko opredeljenje je da prirodne pejzaže treba očuvati, obezbijediti prirodnu raznolikost i zaštitu bioloških potencijala, a područja sa narušenim prirodnim i estetskim vrijednostima sanirati.
Zaštita pejzaža / predjela obuhvata niz planskih mjera kojim se djeluje u pravcu očuvanja, unaprijeđivanja i spriječavanja devastacije prirodnih odlika pejzaža, dok sanacija narušenih prirodnih i antropogenih predjela obuhvata mjere sanacije i rekultivacije narušenih djelova životne sredine.
U sklopu očuvanja biološke i predione raznovrsnosti zaštita područja predstavlja osnovni mehanizam, a kao prioritetna mjera ističe se definisanje podurčja sa odgovarajućim režimima zaštite osnovnih prirodnih vrijednosti, a time i pejzažnih vrijednosti. Za svako od ovako definisanih područja treba predvidjeti konkretne mjere zaštite pejzaža, odnosno definisati aktivnosti koje direktno utiču na održavanje i unaprijeđivanje identiteta područja ili mogu da izazovu njegove promjene.
Osnovni kriterijum za utvrđivanje mjera zaštite pejzaža je osjetljivost područja. S obzirom da su najveće vrijednosti ekosistemskog i predionog diverziteta područija pljevaljske opštine sadržane u osjetljivim ekosistemima, ovakve ekosisteme ne treba dirati ili pak njihove komponente koristiti promišiljeno u smislu i obima i trajanja. Ovo se prvenstveno odnosi na područija unutar Nacionalnog parka „Durmitor“ (kanjoni Tare i Drage) i njegove zaštitne zone, područije Ljubišinje i ostala visokoplaninska područja, šumske ekosisteme, ali i kraška područija u kojima se nalaze značajni resursi pitke vode.
Planiranje namjene i upravljanja prostorom treba da se zasniva na prethodno utvrđenom odgovarajućem ekološkom modelu, pri čemu je važno spriječiti znatnije izmjene pejzažnih vrijednosti, tj. težiti ka zadržavanju autentičnih odlika pejzaža, a budući razvoj bazirati na principima "održivog razvoja". Posebno se naglašava obaveza primjene maksimalnih mjera zaštite životne sredine pri realizaciji ekološki „osjetljivih“ aktivnosti, kao što su otvoreni kopovi, energetski objekti, fabrika cementa, željeznička pruga i prometniji putni pravci, ukoliko se nalaze u osjetljivim ekosistemima, kao što su kraški predjeli, zaštićena područja i sl., odnosno u blizini naselja, pogotovo Pljevalja.
Da bi se kroz analizu planiranog koncepta razvoja i zaštite predjela prepoznali značajni elementi predjela, pejzaži i vizure i izvršila procjena ranjivosti i procjena pogodnosti (za turizam-Turizam povećava pritisak na postojeće energetske resurse: povećava se potrošnja goriva, pitke vode, struje, a zbog povećanog rizika od požara smanjuju se i šumski resursi. Prostorni razvoj turizma mora se ograničiti u okviru nosećeg kapaciteta lokaliteta., sport i rekreaciju i sl.), u zavisnosti od osnovne namjene prostora (zaštićeno područje, park-šuma, turistički centar itd.). potrebno je uraditi Plan predjela i Detaljni plan predjela koji bi pružili:
- koncept razvoja i zaštite predjela;
- odluke o razvoju i zaštiti na osnovu usklađenih ciljeva;
- smjernice za razvoj i zaštitu;
- smjernice za bufer zone;

- smjernice za očuvanje, sanaciju predjela;
- smjernice za turističke sadržaje;
- zone izgradnje;
- kapacitete nosivosti predjela za turizam i sl.;
- ekološki prag ili prag tolerancije ekosistema;
- prag materijalnog kapaciteta koji se definiše kapacitetom objekata, infrastrukturne opreme i sl.;
- prag tolerancije lokalnog stanovništva;
- prag tolerancije ciljne grupe turista.

7.0. STRATEŠKA PROCJENA UTICAJA REALIZACIJE PLANA NA ŽIVOTNU SREDINU

Izmjene i dopune Prostorno – urbanističkog plana opštine Pljevlja, kao razvojni dokument, treba da ukažu kako se na održiv način mogu ekonomski i ukupno valorizovati značajni prirodni i stvoreni potencijali.

Zakonom o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu ("Službeni list RCG", br. 80/2005 i "Službeni list CG", br. 73/2010, 40/2011 , 59/2011 i 52/2016) definisano je da je strateška procjena uticaja planova i programa na životnu sredinu procjena mogućih uticaja na životnu sredinu, uključujući i zdravlje ljudi, koja se sastoji u pripremi izveštaja o strateškoj procjeni, sprovođenju postupka za učešće javnosti i konsultacija i uzimanje u obzir izvještaja o strateškoj procjeni i rezultata učešća javnosti i konsultacija u postupku odlučivanja i donošenja ili usvajanja određenih planova i programa.
U ovom planu dati su osnovni elementi za stratešku procenu uticaja planskih rješenja na životnu sredinu.

Za sprovođenje postupka strateške procjene, u okviru ovlašćenja utvrđenih ovim zakonom, odgovaran je organ nadležan za pripremu plana i programa.

Strateška procjena se vrši u postupku pripreme plana i programa koji može imati značajne uticaje na životnu sredinu, prije njegovog donošenja ili podnošenja nadležnom organu na usvajanje. Postupak strateške procjene sastoji se od sljedećih faza:
1) donošenja odluke:
- o izradi strateške procjene za planove i programe iz člana 5 stav 2 tačka 1 ovog zakona,
- o potrebi izrade strateške procjene za planove i programe iz člana 5 stav 2 tačka 2 ovog zakona;
2) utvrđivanja obima i sadržaja izvještaja o strateškoj procjeni;
3) odlučivanja o davanju saglasnosti na izvještaj o strateškoj procjeni.

Na osnovu kriterijuma iz Zakona izvršeno je odlučivanje o potrebi, obuhvatu i sadržaju izveštaja o strateškoj procjeni uticaja.
Izvještaj o strateškoj procjeni sadrži podatke kojima se opisuju i procjenjuju mogući značajni uticaji na životnu sredinu do kojih može doći realizacijom plana i programa, kao i razmatrana varijantna rješenja, uz vođenje računa o ciljevima i geografskom obuhvatu plana i programa, u obimu utvrđenom odlukom iz člana 10 ovog zakona.
Pored podataka iz stava 1 ovog člana, izvještaj o strateškoj procjeni sadrži i sljedeće podatke:
1) kratak pregled sadržaja i glavnih ciljeva plana i programa i odnos prema drugim planovima i programima;
2) opis postojećeg stanja životne sredine i njenog mogućeg razvoja, ukoliko se plan i program ne realizuju;
3) identifikaciju područja za koja postoji mogućnost da budu izložene značajnom riziku i karakteristike životne sredine u tim područjima;
4) postojeći problemi u pogledu životne sredine u vezi sa planom i programom, uključujući naročito one koje se odnose na oblasti koje su posebno značajne za životnu sredinu, kao što su staništa divljeg biljnog i životinjskog svijeta sa aspekta njihovog očuvanja, posebno zaštićena područja, nacionalni parkovi;
5) opšti i posebni ciljevi zaštite životne sredine ustanovljeni na državnom ili međunarodnom nivou

koji su od značaja za plan i program i način na koji su ovi ciljevi, kao i svi ostali aspekti od značaja za životnu sredinu, bili uzeti u razmatranje u procesu pripreme;
6) moguće značajne posljedice po zdravlje ljudi i životnu sredinu, uključujući faktore kao što su: biološka raznovrsnost, stanovništvo, fauna, flora, zemljište, voda, vazduh, klimatski činioci koji utiču na klimatske promjene, materijalni resursi, kulturno nasleđe, uključujući arhitektonsko i arheološko nasleđe, pejzaž i međusobni odnos ovih faktora;
7) mjere predviđene u cilju sprječavanja, smanjenja ili otklanjanja, u najvećoj mogućoj mjeri, bilo kog značajnog negativnog uticaja na zdravlje ljudi i životnu sredinu do koga dovodi realizacija plana i programa;
8) pregled razloga koji su poslužili kao osnova za izbor plana i programa sa aspekta razmatranih varijantnih rješenja koje su uzete u obzir, kao i opis načina procjene, uključujući i eventualne teškoće do kojih je prilikom formulisanja traženih podataka došlo (kao što su tehnički podaci ili nepostojanje know-how);
9) prikaz mogućih značajnih prekograničnih uticaja na životnu sredinu;
10) opis programa praćenja stanja životne sredine, uključujući i zdravlje ljudi u toku i nakon realizacije plana i programa (monitoring);
11) zaključke do kojih se došlo tokom izrade izvještaja o strateškoj procjeni predstavljene na način razumljiv javnosti;
12) rezime.

Izrada strateške procene uticaja planskih rješenja na životnu sredinu, ističe se kao osnovna mjera za postizanje što višeg kvaliteta realizacije planskih postavki i njihovog uticaja na životnu sredinu, pri čemu se predviđa posebno praćenje realizacije planskih rješenja kroz uspostavljanje i funkcionisanje sveobuhvatnog monitoringa životne sredine. Preko ovog monitoringa bi se pratio kvalitet životne sredine i njegove promjene, naročito u odnosu na realizaciju planskih rješenja.

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA O STRATEŠKOJ PROCJENI UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU ZA IID PUP-A OPŠTINE PLJEVLJA

Identifikacija područja za koja postoji mogućnost da budu izložene značajnom riziku

Posmatrajući predviđene planske i razvojne aktivnosti u vremenskom horizontu Prostornog plana opštine, kao potencijalno ugrožena područja sa aspekta životne sredine izdvajaju se:

1. Prostor mogućeg II bloka TE "Pljevlja": Radom postojeće termoelektane došlo je do degradacije kvaliteta životne sredine okolnog prostora, tako da je prema dostupnim podacima i analizama koje su izvršile akreditovane institucije kvalitet površinskih i podzemnih voda kao i kvalitet vazduha u većini slučajeva ispod zakonom propisanih parametara;
2. Prostori Maočkog, Otilovićkog, Mataruškog i Glisničkog polja i zone Bakrenjače, kao ležišta uglja, u kojima postoji mogućnost otvaranja površinskih kopova uglja: Za predmetni prostor ne postoje podaci o kvalitetu životne sredine, ali kako su ovi prostori slabo izgrađeni za očekivati je da je stanje životne sredine dosta kvalitetnije od onog u urbanom dijelu Pljevalja;
3. Lokacija buduće fabrike cementa u Otilovićima;
4. Površine rudnika olova i cinka "Šuplja Stijena" u Šulama: Uz sami rudnik protiče Mjednički potok, koji predstavlja lijevu pritoku rijeke Ćehotine. Ciklus tehnološke vode je zatvoren unutar flotacijskog ciklusa, ali dešavaju se viškovi i akcidenti kada dođe i do ispuštanja tehnoloških voda u Mjednički potok, a iz njega u rijeku Ćehotinu;
5. Pojasevi uz buduće magistralne i regionalne puteve i željezničku prugu Pljevlja-Bijelo Polje: Prostori ovih koridora planirani su u ruralnim slabo naseljenim područjima. Za predmetni prostor ne postoje podaci o kvalitetu životne sredine ali kako su ovi prostori slabo izgrađeni za očekivati je da je stanje životne sredine dosta kvalitetnije od onog u urbanom dijelu Pljevlja.

Opšti i posebni ciljevi strateške procjene

Ciljevi SPU na životnu sredinu definisani su rukovodeći se nacionalnim zakonodavstvom, kao i relevantnim politikama, strategijama, koje su većim dijelom usklađene sa evropskom pravnom

tekovinom. Naime, Prostornim planom Crne Gore i Nacionalnom strategijom održivog razvoja do 2030. godine definisani su opšti ciljevi u oblasti zaštite životne sredine. Generalno, to podrazumijeva neophodnost da se zaštiti životna sredina i održivo upravljanje prirodnim resursima, stimulišući u isto vrijeme sadejstvo razvoja i zaštite životne sredine i imajući na umu pravo budućih generacija na kvalitetan život.

Takođe, opšti ciljevi zaštite životne sredine opštine Pljevlja proističu iz opštih ciljeva zaštite životne sredine definisanih Zakonom o životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore", br. 052/16 od 09.08.2016, 073/19 od 27.12.2019, 073/19 od 27.12.2019).

Posebni ciljevi zaštite životne sredine predstavljaju razradu opštih ciljeva i definisani su na osnovu sagledanih problema i zahtjeva za zaštitu životne sredine na prostoru koji obuhvata Plan. Posebni ciljevi čine, prvenstveno, način preko kog se provjeravaju efekti na životnu sredinu i društveno okruženje.

Mogući uticaji i mjere predviđene u cilju sprječavanja, smanjenja ili otklanjanja bilo kog značajnog negativnog uticaja na zdravlje ljudi i životnu sredinu do koga dovodi realizacija plana i programa

Imajući u vidu postojeće stanje obuhvata Plana i planirane ciljeve, odnosno aktivnosti sa jedne strane, kao i činjenicu da vrste uticaja mogu biti različite, sa druge strane, za očekivati je da će adekvatna realizacija plana proizvesti kako pozitivne, tako i negativne uticaje na životnu sredinu.

Pozitivne strane se ogledaju u zaštiti segmenata životne sredine kroz zaštitu određenih područja i prirodnih resursa, dok negativne strane su u direktnoj vezi sa sljedećim ključnim pitanjima razvoja:
- izgradnja industrijskih postrojenja,
- eksploatacija mineralnih sirovina;
- izgradnja objekata tehničke, a naročito saobraćajne (transportne) infrastrukture.

U SPU su identifikovani i detaljno objašnjeni mogući uticaji na elemente životne sredine u obuhvatu PUP-a. Kada je riječ o prekograničnom uticaju nijesu identifikovani značajniji mogući uticaji.

U cilju sprječavanja i ublažavanja mogućih uticaja, u planiranju i zaštiti korišćen je integralni pristup koji podrazumijeva integrisanje planskih mjera zaštite u sektorska planska rješenja, a doprinos predstavlja i posebno definisanje smjernica za zaštitu u okviru sektora – zaštita životne sredine.

Takođe, doprinos predstavlja i posebno definisanje smjernica za zaštitu u okviru sektora – zaštita životne sredine. Koncepcija zaštite životne sredine u obuhvatu predmetnog PUP-a Pljevlja zasniva se na usklađivanju potreba razvoja i očuvanja, odnosno zaštite resursa i prirodnih vrijednosti na održiv način, tako da se sadašnjim i narednim generacijama omogući zadovoljenje njihovih potreba i poboljšanje kvaliteta života.

Programski sadržaji planirani Izmjenama i dopunama PUP-a opštine Pljevlja su koncipirani na taj način da nijesu emiteri zagađujućih materija ni na lokalnom nivou, kao ni van granica Crne Gore. Svi planirani sadržaji, kao i planirana rješenja koja se odnose na očuvanje kvaliteta životne sredine obezbjeđuju njenu adekvatnu zaštitu.

Opis monitoring programa životne sredine, uključujući i zdravlje ljudi u toku i nakon realizacije plana

Uspostavljanje sistema monitoringa jedan je od prioritetnih zadataka kako bi se mjere zaštite životne sredine koje su predložene u Izmjenama i dopunama Prostorno urbanističkog plana opštine Pljevlja mogle uspješno kontrolisati i pratiti pri implementaciji tog planskog dokumenta. Program praćenja stanja životne sredine može biti sastavni dio postojećeg programa monitoringa koji obezbjeđuje nadležni državni ili opštinski organ ili ciljano uspostavljen.

U skladu sa Zakonom o životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore", br. 052/16 od 09.08.2016, 073/19 od 27.12.2019, 073/19 od 27.12.2019), monitoring se vrši sistematskim mjerenjem, ispitivanjem i ocjenjivanjem indikatora stanja i zagađenja životne sredine koje obuhvata praćenje prirodnih faktora, odnosno promjena stanja i karakteristika životne sredine, uključujući i prekogranični monitoring, i to:

- praćenje imisija odnosno kvaliteta životne sredine, vazduha, vode, zemljišta, biljnog i životinjskog svijeta, te iskorišćavanja mineralnih sirovina;
- praćenje zagađenja životne sredine odnosno emisija u životnoj sredini;
- praćenje uticaja zagađenja životne sredine na zdravlje ljudi;
- praćenje uticaja važnih sektora na segmente životne sredine;
- praćenje prirodnih pojava odnosno praćenje i nadziranje meteoroloških, hidroloških, erozijskih, seizmoloških, radioloških i drugih geofizikalnih pojava, koje se sprovodi shodno posebnom propisu;
- praćenje stanja očuvanosti prirode, koje se sprovodi shodno posebnom propisu;
- praćenje stanja buke i otpada, rana najava akcidetnih zagađivanja, kao i preuzetih obaveza iz međunarodnih ugovora;
- praćenje drugih pojava koje utiču na stanje životne sredine.

Kriterijume za određivanje broja i rasporeda mjernih mjesta, mrežu mjernih mjesta, obim i učestalost mjerenja, klasifikaciju pojava koja se prate, metodologiju rada i indikatore zagađenja životne sredine i njihovog praćenja, rokove i način dostavljanja podataka, utvrđuju nadležni organi.

8.0. SMJERNICE ZA REALIZACIJU PLANA

8.1. SMJERNICE ZA UREĐENJE I IZGRADNJU PROSTORA U RURALNIM NASELJIMA (naselja za koja se ne predviđa donošenje planske dokumentacije nižeg reda)

Za ruralna naselja gdje se ne predviđa donošenje planske dokumentacije nižeg reda, moguća je direktna primjena PUP-a, odnosno izdavanje urbanističko-tehničkih uslova na osnovu definisanih smjernica za uređenje i izgradnju.

Zaustavljanje i sprječavanje procesa depopulacije u ruralnim naseljima na teritoriji opštine može se prije svega ostvariti planiranjem njihovog razvoja i podizanjem nivoa njihove opremljenosti, prije svega, nestambenim sadržajima.

Direktnom primjenom PUP-a moguće je izdati urbanističko-tehničke uslove za izgradnju:

- **saobraćajne, tehničke i komunalne infrastrukture;**
- **stambenih objekata u okviru površina ruralnog naselja i poljoprivrednih površina;**
- **pomoćnih objekata uz porodično stanovanje u okviru površina ruralnog naselja i poljoprivrednih površina;**
- **objekata turističkog smještaja u seoskom domaćinstvu;**
- **etno sela;**
- **eko sela;**
- **planinarskih domova;**
- **planinarskih skloništa;**
- **kampova;**
- **vidikovaca;**
- **mini farmi;**
- **ribnjaka;**
- **objekata za gajenje pečuraka i puževa;**
- **objekata za voćarsku proizvodnju;**
- **staklenika i plastenika;**
- **malih proizvodnih pogona i objekata za skladištenje;**
- **objekata prerađivačke industrije;**

- **manjih poljoprivrednih prerađivačkih pogona i proizvodnih objekata;**
- **objekata društvenog standarda;**
- **objekata administrativnih i uslužnih djelatnosti;**
- **vjerskih objekata;**
- **seoskih grobalja.**

Na grafičkom prilogu broj **9b. Namjene površina - Plan**, su definisane površine naselja – "građevinska područja".

Osnovni principi i ciljevi uređenja seoskih naselja su:
- Zadržavanje postojeće mreže seoskih naselja;
- Povećanje gustine naseljenosti i koncentrisana izgradnja unutar naselja u cilju sprječavanja daljeg širenja građevinskog područja, zaštite poljoprivrednog zemljišta i smanjenja troškova infrastrukturnog opremanja;
- Očuvanje kvalitetnih naslijeđenih ambijentalnih karakteristika podržavanjem specifičnih oblika gradnje i formiranjem vizuelno kvalitetnih cjelina, poteza, vrijednih ambijenata;
- Kontrolisano širenje naselja i njihov razvoj - periferno u odnosu na velike površine poljoprivrednog zemljišta;
- Polaganje mreže osnovnih naseljskih puteva uglavnom po trasama postojećih;
- Pažljivo planiranje i projektovanje krupne vannaseljske infrastrukture tako da što manje remeti organizaciju poljoprivrednih i šumskih površina;
- Razvijanje proizvodnih kompleksa na pogodnim lokalitetima u blizini naselja (uslovljeno lokacijom nalazišta sirovina, saobraćajnom opremljenošću, blizinom radne snage);
- Razvijati i uređivati turističko-rekreativne sadržaje na pogodnim lokalitetima na način da se maksimalno iskoriste, ali ne ugroze prirodni potencijali (vodna bogatstva, topografija i morfologija terena, flora i fauna, osunčanost);
- Formiranje vjetrozaštitnih pojaseva zelenila duž infrastrukturnih objekata, zaštitnog naseljskog zelenila, kao i zelenih pojaseva oko većih objekata suprastrukture (poljoprivrednih dobara, proizvodnih pogona) koji se mogu naći u naselju.

Smjernice uređenja seoskih naselja su:
- Postojeću saobraćajnu mrežu, na cijeloj teritoriji naselja, kao osnov razvoja, osposobljavati za nesmetan motorni saobraćaj (od automobila do traktora i kamiona);
- Svakom domaćinstvu omogućiti komunalni standard (sigurno snabdijevanje električnom energijom, vodom i savremene telekomunikacione veze);
- Ostale komunalne objekte (groblja, deponije otpada, kanalisanje otpadnih voda) treba urediti poštujući higijenske standarde i navike stanovništva;
- Nove objekte graditi u skladu sa zahtijevanim visokim stepenom zaštite prirode, bez krčenja šuma, bez ugrožavanja vodotoka, sa primjenom visokih tehnologija u zaštiti zemljišta, voda, vazduha, flore i faune;
- Obavezna zaštita graditeljskog nasljeđa;
- Potrebu za vikend kućama usmjeravati na postojeća napuštena kućišta;
- Pri izgradnji novih objekata i rekonstrukciji postojećih primjenjivati arhitektonske oblike i forme, kao i materijale koji odgovaraju arhitektonskom nasljeđu pojedinih naselja;
- Objekti mogu imati podrumski ili suterenski dio ako ne postoje smetnje geotehničke ili hidrotehničke prirode, a površina podrumskih prostorija ne ulazi u obračun urbanističkih parametara;
- Poljoprivredne i druge privredne objekte locirati na higijenskoj udaljenosti od stambenog dijela;
- Objekte graditi u skladu sa principima primjene energetske efikasnosti;
- Za proračun potrebnog proširenja stambenog fonda tipično domaćinstvo računati sa 3-4 člana, a odgovarajuću tipičnu stambenu jedinicu 60-80 m2.

Uslovi u okviru pretežne namjene površine naselja dozvoljeni su:
- Izgradnja objekata infrastrukture, stambenih objekata, prodavnice i zanatske radnje koje ni na koji način ne ometaju osnovnu namjenu i koje služe svakodnevnim potrebama stanovnika područja.

- Poslovne djelatnosti koje se mogu obavljati u stanovima, kao i ugostiteljski objekti i manji objekti za smještaj, objekti za upravu, vjerski objekti, objekti za kulturu, zdravstvo i sport, kao i ostali objekti društvenih djelatnosti koji služe potrebama stanovnika područja. Veličina objekta (gabarit i spratnost) mora biti u skladu sa važećim propisima za odgovarajuće djelatnosti koje će se obavljati u objektu, uz primjenu konstrukcija, materijala, arhitektonskih oblika i formi prilagođenih ambijentu u kome se objekti grade.
- Turističku ponudu u naseljima je moguće plasirati u vidu seoskog smještaja i obezbjeđivanja podrške razvoju lovnog, ribolovnog, sportskog, rekreativnog turizma. Smještaj turista se može organizovati u domaćinstvima lokalnog stanovništva, opremljenim prema standardima.
- Rekonstrukcija i dogradnja objekata u funkciji objekata sa tercijarnim djelatnostima ako mogu da zadovolje normative za ovakvu vrstu objekata (u skladu sa propisima za ovu vrstu objekata) i ne ugrožavaju susjedne objekte.
- Na parceli se kao zasebni (drugi) objekti mogu graditi i pomoćni objekti i garaže u okviru ukupnih dozvoljenih urbanističkih parametara.

U okviru pretežne namjene poljoprivreda, dozvoljena je izgradnja:
- Objekata infrastrukture.
- Pojedinačnih stambenih objekata.
- Proizvodnih i poslovnih objekata manjih kapaciteta (proizvodni pogoni, magacini, zatvorena skladišta, objekti u funkciji poljoprivrede).
- Ekonomskih objekata (objekti za gajenje životinja, objekti za skladištenje stočne hrane, objekti za skladištenje poljoprivrednih proizvoda i drugi slični objekti na poljoprivrednom gazdinstvu) gdje za to postoje svi potrebni infrastrukturni i drugi uslovi, poštujući kriterijume i smjernice za korišćenje poljoprivrednog zemljišta i ostala ograničenja.
- Poljoprivrednih objekata (kolibe, katuni, objekti za pripremu zimnice i drugi slični objekti) koji služe za diverzifikaciju registrovanog poljoprivrednog domaćinstva.
- Degustacionih cenatra, kao elemenata dodatne turističke ponude koja se organizuje u domaćinstvu na kom je, kao osnovna djelatnost zastupljen neki vid poljoprivredne proizvodnje hrane. U njima je degustacija proizvoda uglavnom usmjerena ka jednoj vrsti proizvoda (npr. samo sir ili samo pršuta), ili više povezanih proizvoda (sir, kajmak, odnosno mlječni proizvodi, ili razne vrste suhomesnatih proizvoda, ili razne vrste zimnica, slatkih i slanih, ili sirovo voće, povrće, šumski plodovi, med, razna pića,...). Bitno je da je su ti proizvodi karakteristični za teritoriju na kojoj se domaćinstvo nalazi, odnosno da se u njemu proizvode. Uz degustaciju takvih proizvoda poželjno je da se organizuje i razgledanje procesa proizvodnje, kao i prodaja proizvoda, na malo, ali i na veliko. Sa svojevrsnom muzealizacijom ovakvih aktivnosti moguće je razviti i takozvane ekonomuzeje.
- Objekata i kompleksa za smještaj turista koji treba da budu arhitektonski-oblikovno maksimalno u skladu sa okruženjem i pejzažom, da poštuju lokalnu tradicionalnu arhitekturu. Pri izgradnji ovih objekata koristiti u što većoj mjeri prirodne materijale i resurse.

U okviru namjene ostale prirodne površine (goleti, sipare, kamenjari, strme stjenovite padine i obale) ostavlja se mogućnost izgradnje:
- Infrastrukture, objekata od posebnog značaja za odbranu, zaštitu i spašavanje, objekata namijenjenih poljoprivrednoj proizvodnji, objekata u funkciji obrade mineralnih sirovina, proizvodnih energetskih objekata za sopstvene potrebe, objekata za potrebe turizma - kampovi i sportsko rekreativna igrališta na otvorenom, pomoćnih objekata za vlastite potrebe i za potrebe seoskog turizma.

Daje se mogućnost izgradnje kuće prehrambenih suvenira i autohtonih prehrambenih proizvoda Pljevalja (sir, kajmak, med, rakija, voće, povrće, džemovi, brašno, delikatesi) - mjesta gde će poljoprivredna gazdinstva i drugi mali i srednji proizvođači da dobiju priliku za promociju, prezentaciju i prodaju svojih proizvoda.
Promovisanje ruralnog područja kroz hranu omogućava gazdinstvima da postanu promoteri sela, tradicije, kulture ruralnog područja, odnosno aktivno učestvuju u stvaranju lokalnog, regionalnog i nacionalnog brenda.

8.1.1. IZGRADNJA IZVAN GRAĐEVINSKOG PODRUČJA SEOSKIH NASELJA

Izvan građevinskih područja naselja moguća je izgradnja stambenih objekata poljoprivrednih domaćinstava, turističkih objekata, privrednih objekata, farmi i drugih poljoprivrednih i ekonomskih objekata koji ne mogu da se lociraju unutar građevinskog zemljišta, centralnih djelova naselja.

Za sva područja koja se dodjeljuju kao koncesije uslovi izgradnje i uređenja prostora određuju se kroz koncesione ugovore (prema zakonima za određene oblasti) i odgovarajuću plansku i ostalu tehničku dokumentaciju. Za područja koja se dodjeljuju na koncesije obavezna je izrada odgovarajuće planske dokumentacije, u skladu sa Zakonom.

1.Izgradnja na poljoprivrednim površinama

Pri izgradnji objekata izvan površine naselja odnosno građevinskog područja obavezno voditi računa da se lociraju i koriste na način da ne ometaju poljoprivrednu proizvodnju. Dozvoljena je izgradnja:
- Pojedinačnih stambenih objekata;
- Ekonomskih objekata u funkciji poljoprivrede (ratarstvo, povrtarstvo, voćarstvo, stočarstvo, živinarstvo, ribarstvo, pčelarstvo, i dr.);
- Objekata skladištenja i prerade poljoprivrednih proizvoda, ukoliko postoje infrastrukturne pretpostavke;
- Proizvodnih objekata u funkciji poljoprivrede (prerada poljoprivrednih proizvoda, proizvodnja hrane, mini farme, ribnjaci, plastenici, staklenici i dr.);
- Objekata koji su u funkciji diverzifikacije poljoprivrednog domaćinstva;
- Pomoćnih objekata koji su u funkciji poljoprivrede (garaže, magacini, ambari, ostave, ljetnje kuhinje, i dr.);
- Objekata saobraćajne i komunalne infrastrukture.

Osnovna pravila za izgradnju stambenih objekata:
Stambeni objekti izvan građevinskog područja na poljoprivrednom zemljištu se mogu graditi samo za vlastite potrebe i u funkciji domaćinstva koje se bavi poljoprivrednom djelatnošću. Domaćinstva koja imaju izgrađene objekte mogu postojeće objekte dograđivati i sanitarno-higijenski unapređivati, **u skladu s pravilima građenja za jednoporodično stanovanje**.
Dozvoljena je izgradnja stambenih objekata porodičnog stanovanja - do 500 m2 BGP.

Stambeni dio dvorišta
-Da bi se gradio stambeni objekat, parcela ili dio parcele na kojoj se gradi, mora imati kolski i pješački prilaz sa javne saobraćajnice min. 3 m širine.
-Stambene djelove dvorišta, u slučaju nove izgradnje, postavljati na najvišoj koti, bez obzira na položaj prema saobraćajnici.
-Minimalna površina dijela parcele za individualno stanovanje iznosi 350 - 500 m2 a maksimalna 1000 m2.
-Maksimalna spratnost objekta je P+1+Pk (tri etaže bez obzira na njihovu nomenklaturu).
Objekti mogu imati podrumski ili suterenski dio ako ne postoje smetnje geotehničke ili hidrotehničke prirode. Površina podruma ne ulazi u obračun parametara datih u uslovima gradnje.
-Najveći dozvoljeni indeks izgrađenosti na ukupnoj parceli je 0,5.
-Indeks zauzetosti parcele je 0,2 – 0,4.
-Minimalna međusobna udaljenost slobodnostojećih objekata iznosi 5 m od granice susjedne parcele.
-Građevinsku liniju porodičnog stambenog objekta postaviti min. 5 m od javnog puta.
-Poštovati smjernice definisne u poglavlju pejzažnog uređenja.
-U stambenom dijelu dvorišta, pored porodično-stambenog objekta, dozvoljena je izgradnja ljetnje kuhinje, trijema, sušnice, peći za hljeb, mljekare i magacina za sopstvene potrebe.
-U stambenom dijelu dvorišta ne mogu se graditi ekonomski i poljoprivredni objekti.

Ekonomski dio dvorišta

-Na ekonomskom dijelu dvorišta, do stambenog dijela, lociraju se čisti ekonomski objekti (ambari, koševi, magacini, nadstrešnice i sl.), udaljeni od susjedne parcele 5 m. Postavljaju na način da pravac duvanja dominantnog vjetra uvijek treba da bude od stambenog ka ekonomskom dijelu.
-Ostali ekonomski objekti (stočne staje, ispusti za stoku, đubrišta, poljski nužnici) lociraju se na ostalom dijelu ekonomskog dvorišta, sa međusobnim rastojanjem zavisno od organizacije dvorišta, a ako se ekonomski djelovi susjednih parcela neposredno graniče, rastojanje ovih ekonomskih objekata od granice parcele treba da bude min. 3 m.
-Međusobno rastojanje stambenog objekta od susjednih staja je min. 15 m, a od svinjca i više.
-Rastojanje đubrišta i poljskog nužnika od stambenog objekta i bunara je min. 20 m.
-Ekonomski dio dvorišta treba da bude ograđen.

Mali proizvodni pogoni i objekti za skladištenje:

-Organizacija objekata unutar parcele i funkcionalno-tehnološki proces mora biti takav da ne utiče negativno na stanje životne sredine i njenih osnovnih činilaca (voda, vazduh i zemljište), niti da proizvodi buku ili neprijatne mirise.
-Objekti za proizvodnju i objekti za skladištenje svojom funkcijom ne smiju ugroziti funkcionisanje objekata druge namjene i poljoprivrednu proizvodnju u neposrednom okruženju, kao ni pouzrokovati veće opterećenje saobraćajnih tokova.
-Maksimalna površina parcele iznosi 0,2 ha.
-Maksimalna BGP na parceli je 1000 m^2 a spratnost proizvodnog i skladišnog objekta je P.
-Maksimalna spratnost poslovnog i administrativnog objekta, kao pratećeg objekta u funkciji proizvodnje je 3 (tri) nadzemne etaže i može zauzimati maksimalno 20 % od ukupne BGP.
-Arhitektonsko oblikovanje objekata mora biti u skladu sa okruženjem, namjenom i tehnološkim procesom.
-Uslov za formiranje parcele za izgradnju proizvodnog pogona i objekta za skladištenje je da ima kolski pristup sa javnog puta, minimalne širine 7,0 m.
-Oko objekata u kompleksu je obavezna izgradnja protivpožarnog puta, u skladu sa posebnim propisima.
-Prostor između objekata i glavne saobraćajnice urediti kao slobodnu zelenu površinu, u okviru koje se može organizovati pristup kompleksu ili površine za parkiranje.
-Parcele se mogu ograđivati transparentnom ogradom, visine do 2,0 m.
-Ograda se postavlja tako da ograda, stubovi ograde i kapije budu na parceli koja se ograđuje.
-Uz ogradu je moguće planirati zasad živice (živa ograda).

Mini farme:

-Mini farme su objekti kapaciteta manjeg od minimalnog kapaciteta objekata navedenih od tačke (a) do (g), u Listi II Uredbe o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu („Službeni list RCG”, 20/07 i „Službeni list CG”, br. 47/13, 53/14 i 37/18):
-Dozvoljeni maksimalni kapaciteti mini farmi su sljedeći:

- objekti za intezivan uzgoj i držanje živine:
  - kapaciteta do 1000 mjesta za brojlere,
  - kapaciteta do 500 mjesta za kokoške nosilje,
  - kapaciteta do 500 mjesta za kokoške mlade nosilje,
  - kapaciteta do 500 mjesta za tovnu živinu,
  - kapaciteta do 200 mjesta za tovne ćurke;
- objekti za intezivan uzgoj goveda:
  - kapaciteta do 50 mjesta za goveda,
  - kapaciteta do 50 mjesta za telad;
- objekti za intezivan uzgoj svinja:
  - kapaciteta do 100 mjesta za tovne svinje preko 30 kg težine,
  - kapaciteta do 100 mjesta za krmače, uključujući i njihove mlade do 30 kg težine,
  - kapaciteta do 200 mjesta za prasad od 10 do 30 kg težine;
- objekti za intezivan uzgoj životinja sa plemenitim krznom:
  - kapaciteta do 300 mjesta za životinje sa plemenitim krznom;

- objekti za intezivan uzgoj slatkovodnih vrsta riba (salmonide, ciprinide i drugih slatkovodnih organizama) kapaciteta godišnje proizvodnje do 10 t;

-U okviru mini farmi dozvoljena je izgradnja sljedeće vrste objekata:

- ekonomsko-proizvodni objekti u zavisnosti od vrste proizvodnje mogu biti:
  - osnovni objekat za određenu proizvodnju stočarskih proizvoda,
  - objekti ili prostorije za smještaj, čuvanje i doradu stočne hrane,
  - objekti za prikupljanje i uskladištenje otpadnih materijala,
  - objekti ili uređaji za utovar i istovar žive stoke (po potrebi);
- stambeni objekat sa dva stana za potrebe vlasnika (u slučaju kada se ne predviđa stalni boravak vlasnika i porodice na farmi, stambeni objekat se može zamijeniti odgovarajućom prostorijom za privremeni boravak);

-Ekonomski proizvodni objekti se grade u svemu prema propisima za određenu namjenu u skladu sa izabranim tehnološkim rješenjem;
-Minimalna komunalna opremljenost mini farme je sljedeća: pristupni put, vodosnabdijevanje sanitarno ispravnom vodom, elektroenergetske instalacije i postrojenje za biološki tretman otpadnih voda;
-Mini farma mora biti snabdjevena dovoljnom količinom vode za piće iz javnog vodovoda ili sopstvenog bunara. Voda iz sopstvenog bunara mora biti kontrolisana i mora ispunjavati standarde propisane za pijaću vodu. Za pranje objekata i puteva u kompleksu mini farme može se koristiti i voda koja ne ispunjava propisane standarde za pijaću vodu (tehnička voda);
-Prostor za odlaganje i tretman stajskog đubriva iz objekta mini farme mora biti smješten, odnosno izgrađen tako da se spriječi zagađivanje okoline i širenje uzročnika zaraznih bolesti životinja i ljudi, mora biti smješten nasuprot pravcu glavnih vjetrova i mora da bude udaljen najmanje 15 metara od objekta za uzgoj životinja, odnosno 50 metara od stambenog objekta;
-Parcele namijenjene poljoprivredi mogu se ograđivati transparentnom ili punom ogradom visine 1,4 m, a maksimalno 2,2 - 2,5 m. Ograda i stubovi ograde se postavljaju unutar sopstvene parcele, a otvaranje kapija je dozvoljeno samo prema unutrašnjosti sopstvene parcele;
-Ekonomski (proizodni) dio mini farme se može ograđivati transparentnom ili punom ogradom, čija visina ne može biti veća od 2,2 - 2,5 m, a može biti i manja.

Ribnjaci:
Za izgradnju, odnosno rekonstrukciju ribnjaka potrebni su *Vodoprivredni uslovi* od nadležnog organa za poslove vodoprivrede, uz sljedeća osnovne tehničke uslove i pravila:
-Granice ribnjaka moraju biti označene vidljivim oznakama;
-Ribnjak mora da raspolaže uređajima za upuštanje i ispuštanje vode, uređajima za regulisanje nivoa vode, kao i uređajima koji sprječavaju prolaz riba, riblje mlađi i ikre u ili iz ribnjaka;
-Ribnjak mora biti zaštićen od poplava;
-Za uklanjanje otpada i štetnih otpadaka iz ribnjaka mora postojati uređeno mjesto ili izgrađen tehnički uređaj, koji onemogućava zagađenje ribnjaka i njegove okoline;
-Ribnjak mora biti minimalno komunalno opremljen: pristupni put, vodosnabdijevanje sanitarno ispravnom vodom, elektroenergetske instalacije i postrojenje za biološki tretman otpadnih voda;
-Parcele se mogu ograđivati transparentnom ili punom ogradom, visine maksimalno 2,2 - 2,5 m.
-Ograda i stubovi ograde se postavljaju unutar sopstvene parcele, a otvaranje kapija je dozvoljeno samo prema unutrašnjosti sopstvene parcele.

Objekti za gajenje pečuraka i puževa:
-Izgradnja ovakvih objekata je usmjerena na manje kvalitetno zemljište, a u skladu sa normama i pravilnicima koji regulišu ovu oblast. Izgradnja podruma uslovljena je hidrotehničkim karakteristikama tla;
-Kompleks za gajenje pečuraka i puževa, mora biti minimalno komunalno opremljen: pristupni put, vodosnabdijevanje sanitarno ispravnom vodom, elektroenergetske instalacije i postrojenje za biološki tretman otpadnih voda;
-Parcele se mogu ograđivati transparentnom ili punom ogradom, visine maksimalno 2,2 - 2,5 m.
-Ograda i stubovi ograde se postavljaju unutar sopstvene parcele, a otvaranje kapija je dozvoljeno samo prema unutrašnjosti sopstvene parcele.

Objekti za voćarsku proizvodnju:
-Dozvoljava se izgradnja objekata vezanih za voćarsku proizvodnju, s tim da se najmanje 70 % površine parcele ove namjene mora koristiti kao voćnjak.
-Osim izgradnje bunara, magacina za smještaj voća i slično, dozvoljava se izgradnja objekata za proizvodnju i preradu voća i izradu proizvoda od voća, prezentaciju i usluživanje proizoda od voća;
-Parcele se mogu ograđivati transparentnom ili punom ogradom, visine maksimalno 2,2 - 2,5 m.
-Ograda i stubovi ograde se postavljaju unutar sopstvene parcele, a otvaranje kapija je dozvoljeno samo prema unutrašnjosti sopstvene parcele.

Staklenici i plastenici:
-U cilju poboljšanja poljoprivredne proizvodnje na poljoprivrednom zemljištu je dozvoljena izgradnja ili postavljanje staklenika i plastenika za proizvodnju ljekovitog bilja, povrća i drugih poljoprivrednih proizvoda;
-Minimalna udaljenost staklenika i plastenika od svih granica parcele je 5,0 m;
-Parcele se mogu ograđivati transparentnom ili punom ogradom, visine maksimalno 2,2 - 2,5 m.
-Ograda i stubovi ograde se postavljaju unutar sopstvene parcele, a otvaranje kapija je dozvoljeno samo prema unutrašnjosti sopstvene parcele.

Pravila za izgradnju pomoćnih objekata:
-Pomoćni objekti mogu biti maksimalne spratnosti P (prizemlje), a ukoliko je teren u nagibu spratnosti S (suteren), maksimalne dozvoljene BGP do 30m², maksimalne svijetle visine prostorija u pomoćnom objektu 2,60m.
-Pomoćni objekti koji služe korišćenju osnovnog objekta su podzemne i nadzemne garaže, ostave, ljetnje kuhinje.
-Pomoćni objekti infrastrukture koji služe korišćenju osnovnog objekta su: nadstrešnice za poljoprivrednu mehanizaciju, mašine i vozila, ograde, potporni zidovi, biološki prečišćivači, bunari, cistjerne za vodu, rezervoari, septičke jame, šahtovi, kotlarnice, uređaji za grijanje i hlađenje, sistemi za gas i sl. i za njih se ne primjenjuju planski parametri u smislu zauzetosti i izgrađenosti katastarske parcele.
-Nadzemni pomoćni objekat postavlja se odnosno gradi u granicama katastarske parcele na udaljenosti od najmanje 1,50m od njene granice.
-Podzemni pomoćni objekat postavlja se odnosno gradi u granicama katastarske parcele na udaljenosti najmanje 1,50m od njene granice.
-Pomoćni objekat, osim ograde i potpornog zida se može graditi uz granicu katastarske parcele, po prethodno pribavljenoj saglasnosti vlasnika susjedne katastarske parcele.
-Nije dozvoljena promjena namjene pomoćnog objekta u osnovni objekat.

2.Izgradnja na šumskim površinama

Prema Zakonu o šumama Crne Gore ("Sl. list Crne Gore" br. 74/10 i 47/15) šumom se smatra zemljište koje je obraslo šumskim drvećem u obliku sastojine čija je površina veća od 20 ari. Šumskim zemljištem, smatra se zemljište na kojem se gaji šuma ili zemljište koje je radi njegovih prirodnih karakteristika i uslova gazdovanja, najpovoljnije za podizanje i gajenje šuma. U slučaju sumnje ili spora da li se radi o šumi, šumskom zemljištu, drveću van šume ili goleti, odlučuje organ uprave nadležan za upravljanje i gazdovanje šumama.
Principi i pravila građenja odnose se na šumsko zemljište izvan propisanih režima zaštite prirode i drugih zakonom utvrđenih režima zaštite.

Osnovni principi
U skladu sa odredbama Zakona o šumama ("Sl. list CG" br. 74/10 i 47/15) zabranjena je izgradnja trajnih ili privremenih objekata u šumi, na šumskom zemljištu i na goletima, koji nijesu u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu.
Takođe u Zakonu o šumama je navedeno:
"Za postavljanje objekata koji su u funkciji gazdovanja šumama, divljači i lovstva, zaštite prirode ili u javnom interesu odobrenje izdaje nadležni organ uprave, u skladu sa Zakonom."

Pravila za izgradnju objekata koji se u skladu sa odredbama Zakona o šumama mogu graditi
Veličinu objekta, gabarite, spratnost, primijenjene materijale, arhitektonske oblike i forme prilagoditi šumskom ambijentu i okruženju na kome će se pojedini objekti graditi.
Preporučuje se da veličina objekta bude max. 100 m^2 u osnovi bruto, a visina objekta do P+1.
Preporuka je da se objekti drvoprerade odmaknu od ivice šume radi mogućih uticaja na šumske komplekse (požara, širenja bolesti i štetočina drveta i sl.), a kako je to bilo i predviđeno ranijim zakonskim rješenjima, trebaju biti na udaljenosti ne manjoj od 200 metara od ivice šume.

Planirana je izgradnja Lugarskog doma "Kovač" i izgradnja lovačke kuće u selu Vrba koji trebaju biti u skladu sa članom 41 Zakona o šumama. U selu Vrba su već postojali objekti nekadašnje manipulacije sa svom pratećom infrastrukurom što treba uzeti u obzir kod određivanja lokacije lovačke kuće.

Neobraslo šumsko zemljište pogodno za pošumljavanje treba pošumljavati u skladu sa planskim dokumentima u šumarstvu, po pravilima struke i korišćenjem sadnog materijala autohtonog porijekla, vodeći računa o zaštiti gena ugroženih vrsta šumske vegetacije.

3. Izgradnja na površinama mineralnih sirovina i površinama eksploatacionih polja

U zonama eksploatacije mineralnih sirovina dozvoljava se:
- Izgradnja objekata u vezi sa eksploatacijom sirovina, shodno zakonima koji regulišu materiju rudarske proizvodnje i zaštitu prostora, kao i objekata koji proizvode građevinski material (asfalt, beton i dr.).
- Izgradnja objekata u vezi sa eksploatacijom mineralnih sirovina i objekata ostale namjene na površinama mineralnih sirovina i površinama eksploatacionih polja, preciznije je **definisana Izmjenama i dopunama Prostorno-urbanističkog plana Opštine Pljevlja do 2020.g**.("Sl.list CG", broj 39/19) (Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Podgorica, jun 2019.godine), **koji je važeći planski dokument**. Ove izmjene i dopune se ne primjenjuju u dijelu izmiještanje toka rijeke Ćehotine i rekultivisanog dijela za koji je predviđena izrada novog planskog dokumenta detaljne razrade - UP "Nova rijeka".

Za prostor za koji je završena eksploatacija a koji se nalazi u zahvatu GUR-a date su smjernice za dalju plansku razradu u okviru poglavlja **9.2. Sprovođenje GUR-a kroz reviziju postojeće i izradu nove planske dokumentacije.**

4. Izgradnja u okviru zaštitnih zona i infrastrukturnih koridora

Zone i pojasevi s posebnim režimima i pravilima izgradnje i uređenja prostora su:
-zone zaštite voda,
-zone zaštite prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara,
-zaštitni pojasevi u infrastrukturnim koridorima,
-zone i pojasevi zaštite od izvora zagađenja.

U posebnim poglavljima koja obrađuju pojedinačne oblasti navedene su preciznije smjernice i pravila **za zaštitu prirodnih i nepokretnih kulturnih dobara.**
Nakon realizacije infrastrukturnih objekata na osnovu važećih DPP - detaljnih prostornih planova i smjernica iz istih, oslobađa se prostor koji je bio zauzet širim planskim koridorom i isti se realizuje na osnovu smjernica iz IID PUP-a Opštine Pljevlja.

Zone zaštite voda

Zone i pojasevi sanitarne zaštite izvorišta vodosnabdijevanja
Pod sanitarnu zaštitu stavljaju se sva površinska i podzemna izvorišta u slivnim područjima i objekti koji čine funkcionalnu cjelinu.
U zonama i pojasevima sanitarne zaštite izvorišta vodosnabdijevanja utvrđuju se sljedeće zone (režimi) zaštite i pravila izgradnje i uređenja prostora:

Izvorišta u karstnim izdanima - Zbog specifičnosti karstnih vodonosnika, odnosno specifičnosti podzemnih tokova i režima voda karstnih izdani, određivanje zona sanitarne zaštite i mjera zaštite za izvorišta voda u tim izdanima obavlja se selektivnim pristupom zaštite, koji se uklapa u planove održivog razvoja, u funkciji smanjivanja rizika od zagađenja karstnih vodonosnika. Pri tome se obavezno uzima u obzir: vrijeme mogućeg transporta zagađenja, režim izdani, način prihranjivanja i pražnjenja izdani, naročito gledano u odnosu na prethodni položaj i stanje izdani.

a) I zona zaštite
I zona zaštite izvorišta podzemnih voda u karstnim izdanima, određuje se radi zaštite izvorišta, objekata za zahvat vode i njihove neposredne okoline od zagađenja voda i drugih negativnih uticaja.
Granica I zone zaštite mora biti udaljena od svih objekata za zahvatanje vode, najmanje 10 m.
Na području I zone zaštite, mogu se, uz primjenu potrebnih mjera zaštite, nalaziti vodozahvatni i objekti za vještačko prihranjivanje podzemnih voda, rezervoari, crpne stanice, instalacije za popravak kvaliteta vode, komore za prekid pritiska, trafostanice, poslovni objekti, prilazni i unutrašnji putevi i drugi objekti koji su neophodni za rad objekta za snabdijevanje vodom za piće.
U I zoni zaštite mogu se obavljati samo aktivnosti koje su vezane za eksploataciju, prečišćavanje i transport vode u sistem za vodosnabdijevanje.
U I zonu zaštite dozvoljen je pristup samo licima koja rade na objektima u toj zoni i nadležnim inspektorima, a drugim licima, uz odobrenje vlasnika, odnosno korisnika objekta za snabdijevanje vodom za piće.
Područje I zone zaštite mora biti zaštićeno od neovlašćenog pristupa zaštitnom ogradom. Korisnik vodozahvata mora na odgovarajući način obilježiti I zonu zaštite i istaći upozorenje o zabrani neovlašćenog pristupa.

b) II zona zaštite
Područje II zone zaštite za karstna izvorišta, obrazuje se oko I zone zaštite i obuhvata prostor od granice I zone zaštite do spoljne granice II zone zaštite.
Spoljna granica II zone zaštite izvorišta u karstnim izdanima sa zahvatanjem vode sa površine (kaptaže), određuje se u skladu sa količinom i režimom eksploatacije, hidrogeološkim karakteristikama terena izvorišta i sliva i mogućnostima zagađivanja izdani u kojoj je izvorište.
Spoljna granica II zone zaštite izvorišta u karstnim izdanima sa zahvatanjem vode iz podzemlja (bunari, bušotine, tuneli i sl.) predstavlja granicu od koje je istražnim radovima procijenjeno da zagađene vode mogu doći u zonu uticaja izdani.
U II zoni zaštite zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti kojima se mogu zagaditi vode izvorišta, a naročito:
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda, odlaganje otpada, uključujući i odlaganje na sanitarne deponije;
- građenje hemijskih industrijskih postrojenja;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- površinska i podzemna eksploatacija mineralnih sirovina;
- poljoprivredna proizvodnja, osim proizvodnje bez primjene vještačkih đubriva, pesticida i herbicida (proizvodnja zdrave hrane);
- stočarska proizvodnja, osim za vlastite potrebe domaćinstva; građenje pogona za proizvodnju, skladištenje i transport opasnih materija;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- građenje drugih objekata koji mogu ugroziti kvalitet vode.
Korisnik vodozahvata mora na odgovarajući način obilježiti II zonu zaštite i istaći obavještenje o zoni zaštite izvorišta.

v) III zona zaštite
Područje III zone zaštite obuhvata prostor od spoljnje granice II zone zaštite, do hidrogeološke vododjelnice karstnog izvorišta.
U III zoni zaštite zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti kojima se mogu zagaditi vode izvorišta, a naročito:

- privredne i druge aktivnosti kojima se narušava prirodni režim prihranjivanja podzemnih voda izvorišta, ukoliko se posebnim mjerama ne osigura vještačko prihranjivanje u količini dovoljnoj za nadoknađivanje izgubljene količine;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- izgradnja industrijskih i drugih objekata čije otpadne vode i druge otpadne materije iz tehnološkog procesa proizvodnje mogu zagaditi izvorište;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- skladištenje radioaktivnih i hemijskih materija;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- druge aktivnosti za koje se utvrdi da mogu imati negativne posljedice na karstno izvorište.

Izvorišta sa zahvatom površinskih voda - Zahvat iz akumulacije ili jezera

a) I zona zaštite
I zona zaštite se utvrđuje radi zaštite akumulacije ili jezera i objekata za zahvat vode od zagađenja i drugih negativnih uticaja.
I zona zaštite obuhvata akumulaciju ili jezero, branu, crpnu stanicu, postrojenja za preradu vode, građevine za pogon, održavanje i skladištenje, zaštitne taložnice na ušću dotoka i zaštitni pojas uz akumulaciju ili jezero, u širini od 30 m od ivice vode, pri normalnom usporu.
U I zoni zaštite moraju biti ograđeni: vodozahvat, crpna stanica, postrojenja za preradu vode i građevine za pogon i skladištenje i istaknuta upozorenja o zabrani neovlašćenog pristupa.
U I zoni zaštite zabranjuje se:
- izvođenje radova, građenje i obavljanje privrednih i drugih djelatnosti, osim djelatnosti potrebnih za zahvatanje vode, preradu i transport vode u vodovodni sistem;
- odlaganje otpada;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih, hemijskih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- eksploatacija mineralnih sirovina;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvlitet vode;
- stočarska proizvodnja;
- napajanje stoke;
- upotreba vještačkih đubriva i sredstava za zaštitu bilja;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- javni saobraćaj vozila i pješaka;
- korišćenje svih vrsta plovnih sredstava, sportovi na vodi i kupanje;
- ribarenje i sportski ribolov, uzgoj ribe;
- građenje drugih objekata koje mogu ugroziti kvalitet vode.

b) II zona zaštite
II zona zaštite određuje se radi zaštite akumulacije ili jezera od zagađenja koja mogu nastati iz stalnih ili povremenih dotoka.
II zona zaštite obuhvata pojas širine najmanje 50 metara sa svake strane dotoka, mjereno od granice I zone, a prostire se uz dotok do granice područja sliva akumulacije ili jezera, kao i pojas od 100 m uz akumulaciju ili jezero mjereno od granice I zone.
U II zoni zaštite zabranjuje se:
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;

- eksploatacija mineralnih sirovina;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvalitet vode;
- poljoprivredna proizvodnja, osim s ograničenom primjenom vještačkog đubriva i lako razgradivih pesticida;
- stočarska proizvodnja, osim za vlastite potrebe domaćinstva;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- građenje drugih objekata koji mogu ugroziti kvalitet vode.

Korisnik vodozahvata mora na odgovarajući način obilježiti II zonu zaštite i istaći obavještenje o zoni zaštite izvorišta.

v) III zona zaštite

III zona zaštite određuje se radi zaštite akumulacije ili jezera od uticaja sa površina u njenom slivu.

III zona zaštite određuje se samo za akumulacije ili jezera na kojima nije razvijena površinska hidrografska mreža, već oticanje atmosferskih voda karakteriše površinsko oticanje.

III zona zaštite obuhvata pojas od granice II zone zaštite do spoljne granice sliva.

U III zoni zaštite zabranjuje se:
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- građenje objekata vezanih za skladištenje, rukovanje, obradu, transport i zbrinjavanje radioaktivnih i ostalih za vodu opasnih materija;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- građenje industrijskih pogona opasnih za kvalitet vode.

Pojasevi sanitarne zaštite oko magistralnih cevovoda

Pojas sanitarne zaštite određuje se oko glavnih cjevovoda i, u zavisnosti od konfiguracije terena iznosi po 2 m od osovine cjevovoda sa obje strane, a za cjevovode za vodosnabdijevanje do 200 stanovnika, po 1 m od osovine cjevovoda sa obje strane. U pojasu zaštite nije dozvoljena izgradnja objekata, postavljanje uređaja i vršenje radnji koje na bilo koji način mogu zagaditi vodu ili ugroziti stabilnost cjevovoda.

Zaštita rezervoara koji se koriste za vodosnabdijevanje

Oko rezervoara u sistemu za vodosnabdijevanje, koji se nalazi izvan I zone zaštite, određuje se samo I zona zaštite, a koristi se prema pravilima za I zonu zaštite izvorišta u karstnim izdanima.

Tretman postojećih objekata u zonama sanitarne zaštite

Ukoliko su u II i III zoni zaštite izgrađeni objekti ili se obavljaju djelatnosti u skladu sa zakonom, odrediće se, ukoliko je to moguće, potrebne mjere za zaštitu izvorišta, uz obavezu stalnog praćenja uticaja objekta, odnosno djelatnosti na izvorište. Ukoliko se dokaže da i pored predviđenih mjera zaštite postoji negativan uticaj na izvorište, objekat se uklanja, odnosno zabranjuje se dalje obavljanje te djelatnosti.

U slučaju izvođenja radova na rekonstrukciji ili dogradnji objekata, izgrađenih u skladu sa zakonom u II i III zoni zaštite, radi se projekat, kojim se detaljnim i namjenskim vodoistražnim radovima ispituje uži lokalitet, na kojem se planira izvođenje radova ("mikrolokacija"). Na bazi rezultata ovih istraživanja, utvrđuje se pogodnost terena za izvođenje predviđenih radova, a na osnovu njegove osjetljivosti, određuju se odgovarajuće mjere zaštite unutar tog prostora.

Zaštitni pojasevi u infrastrukturnim koridorima

Širina zaštitnih pojaseva trasa i objekata infrastrukturnih sistema u magistralnom i regionalnom infrastrukturnom koridoru, kao i u koridorima pojedinačnih infrastrukturnih sistema, utvrđena je na osnovu odredbi zakona i propisa donijetih na osnovu zakona (o željeznici, o putevima, o bezbijednosti saobraćaja na putevima i sl.) i primjenom sledećih kriterijuma:

1) utvrđivanja bezbjedonosnog rastojanja od trase i objekata infrastrukturnog sistema radi zaštite okruženja od negativnih uticaja na životnu sredinu, u prvom redu od buke, aerozagađenja i akcidenata; i

2) obezbjeđenje zaštite osnovnih funkcija u eksploataciji trase i objekata infrastrukturnog sistema

od negativnih uticaja iz okruženja, u prvom redu od neplanske izgradnje, nekontrolisanog odlaganja otpada i drugih aktivnosti koje mogu da ugroze bezbjednost, funkcionisanje i održavanje infrastrukturnog sistema.
Ustanovljavaju se sledeći obostrani zaštitni pojasevi trasa i objekata postojećih i planiranih infrastrukturnih sistema u infrastrukturnom koridoru na području IID PUP-a Opštine Pljevlja:

a) Širina zaštitnog pojasa u kome se ne mogu otvarati rudnici i kamenolomi, graditi krečane i ciglane, vaditi šljunak i pijesak, graditi šljunkare ili glinokopi, podizati industrijske zgrade i postrojenja, kao i slični objekti iznosi pored autoputeva i magistralnih puteva 60 metara, pored regionalnih puteva 40 metara, a pored lokalnih puteva 20 metara, računajući od spoljne ivice putnog pojasa.
b) Širina zaštitnog pojasa u kome se ne mogu graditi stambene, poslovne, pomoćne i slične zgrade, kopati rezervoari, septičke jame i sl., niti podizati električni dalekovodi iznosi: pored autoputeva 40 metara, pored magistralnih puteva 25 metara, pored regionalnih puteva 15 metara, a pored lokalnih puteva 10 metara, računajući od spoljne ivice putnog pojasa.
Izuzetno od stava b) u brdsko planinskim predjelima sa nepovoljnom topografijom mogu se graditi stambene, poslovne, pomoćne i slične zgrade i u zaštitnom pojasu, ali ne bliže od 15 metara pored magistralnih puteva, 10 metara pored regionalnih puteva i 5 metara pored lokalnih puteva, računajući od spoljne ivice putnog pojasa.
U zaštitnom pojasu iz stava b) dozvoljeno je graditi stanicu za snabdijevanje motornih vozila gorivom, autoservis, objekat za privremeni smještaj onesposobljenih vozila, putnu bazu, autobazu za pružanje pomoći i informacija učesnicima u saobraćaju, kao i saobraćajnu površinu komercijalnog objekta pored autoputa, magistralnog puta, regionalnog puta i lokalnog puta, kojem je omogućen prilaz na te puteve i koji je u funkciji tih puteva i saobraćaja (ugostiteljski, turistički, trgovinski, sportsko-rekreacioni i sl. objekti).
c) zaštitni pružni pojas širine 200,0m od ose krajnjih kolosjeka, pri čemu se u pojasu od 25 m sa obje strane od ose krajnjeg kolosjeka ne mogu graditi zgrade, postrojenja i uređaji, osim u funkciji željezničkog saobraćaja;
d) zaštitni pojas za elektrovodove:
Dalekovod 400kV: širina koridora min 35m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda.
Dalekovod 220kV: širina koridora min 25m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda.
Dalekovod 110 kV: širina koridora min 20m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda.
Dalekovod 35 kV: širina koridora min 10m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda.
Dalekovod 10 kV: širina koridora min 5m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda.
e) zaštitni pojas od ose magistralnog gasovoda širine 30,0m i dovodno-razvodnog gasovoda širine 20,0m i
f) zaštitni pojas od ose optičkog kabla širine 1,0m;

Posebno se naglašava da se, pored navedenih i Zakonom određenih pravila korišćenja prostora u zaštitnim zonama i pojasevima infrastrukturnih objekata, pri izradi tehničke dokumentacije i realizaciji objekata moraju uzeti u obzir i mikrolokalne specifičnosti u pogledu morfoločkih, hidroloških, inženjersko-geoloških i drugih uslova terena, kao i usova korišćenja puteva u zimskom periodu i sl.

Kriterijumi i smjernice za izgradnju elektroenergetske mreže

U okviru zaštitnih koridora dalekovoda 220 kV, 400 kV zabranjena je izgradnja.

Elektroenergetski objekti se grade u skladu odredbama Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata, planskog dokumenta, tehničkim i drugim propisima, na osnovu dokumenta „Raspoloživi podaci, predlozi i smjernice za potrebe izrade Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Pljevlja“ br. 30-00-46581 od 22.12.2022.godine izdatog od strane „CEDIS“ d.o.o., kao i na osnovu dokumenta „Dostavljanje raspoloživih podataka za potrebe izrade Izmjena i dopuna Prostorno-urbanističkog plana Opštine Pljevlja“ br. 702-D/22-3212/2 od 15.12.2022.godine izdatog od strane „CGES“ a.d.. Prema Zakonu o energetici ("Službeni list Crne Gore", br. 005/16 od 20.01.2016, 051/17 od 03.08.2017, 082/20 od 06.08.2020), vlasnici i nosioci drugih prava na

nepokretnostima koje se nalaze ispod, iznad ili pored energetskog objekta ne smiju vršiti radove ili druge radnje kojima se onemogućava ili ugrožava rad i funkcionisanje energetskog objekta, bez prethodnog odobrenja energetskog subjekta koji je vlasnik, odnosno korisnik energetskog objekta. Energetski subjekat na zahtjev vlasnika ili nosioca drugih prava nad nepokretnostima koje se nalaze ispod, iznad ili pored energetskog objekta može izdati odobrenje za izvođenje radova iz prethodne stavke u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva.

U skladu sa navedenim naglašava se sledeće:
Zabranjuje se izgradnja stambenih, ugostiteljskih objekata, proizvodnih objekata i ostalih u zaštitnoj zoni dalekovoda.
Pri izgradnji objekata pridržavati se propisa o minimalnom rastojanju od vodova pod naponom svih naponskih nivoa prema važećim pravilnicima o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih i podzemnih elektroenergetskih vodova napona od 1kV do 400kV („Službeni list SFRJ“, broj 65/88 i „Službeni list SRJ“, broj 18/92), a koji govori o minimalnoj sigurnosnoj horizontalnoj udaljenosti i sigurnosnoj visini objekata od vodova pod naponom.
Zabranjena je izgradnja objekata koji nijesu u funkciji obavljanja energetskih djelatnosti, kao i izvođenje drugih radova ispod, iznad ili pored energetskih objekata, suprotno zakonu i tehničkim propisima.
Zabranjeno je zasađivanje drveća i drugog rastinja na zemljištu iznad, ispod ili na udaljenosti sa koje se može ugroziti sigurnost energetskog objekta.
Operator sistema na čijem području se nalazi energetski objekat dužan je da redovno uklanja drveće i drugo rastinje koje ugrožava rad energetskog objekta, uz obavezu plaćanja naknade štete po tom osnovu.

Gradnju svih objekata, a naročito objekata za stalan boravak ljudi, treba graditi što dalje od dalekovoda 110kV i 220kV (min. 20m od DV 110kV, odnosno min. 25m od DV 220kV).

Gradnju objekata za stalan boravak ljudi, kao i drugih objekata treba izbjegavati i u blizini vodova 35kV i 10kV, odnosno u zoni od min. 10m, tj. 5m lijevo i desno horizontalno od projekcije najbližeg provodnika u neotklonjenom stanju.

Ukoliko se iz nekih opravdanih razloga mora graditi u navedenoj zoni, potrebno je prije početka izgradnje pribaviti saglasnost od nadležne institucije na elaborat koji treba da uradi ovlašćena projektantska organizacija za takve poslove a koji treba da sadrži:
-Uzdužni i poprečni profil trase dalekovoda u rasponu ukrštanja (geodetski snimak) sa prikazom visine stubova i provodnika iznad zemlje.
-Situacioni prikaz položaja objekta u odnosu na dalekovod.
-Potreban proračun.
-Zaključak o ispunjenosti svih uslova iz tehničkih propisa i mišljenje da li se izgradnjom u blizini el. energetskog objekta ugrožava bezbjednost ljudi i imovine.
Sigurnosne visine, sigurnosne udaljenosti i druge mjere zaštite uslovljene su važećim tehničkim propisima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1kV do 400kV i objekata elektroenergetske infrastrukture.

Nadzemna elektroenergetska mreža nazivnog napona od 1 do 400KV izvodi se u vidu nadzemnih elektroenergetskih vodova koji podrazumijevaju skup svih djelova koji služe za nadzemno vođenje provodnika koji prenose i razvode električnu energiju: provodnici, zaštitna užad, zemljovodi, uzemljivači izolatori, nosači, konzole, stubovi i temelji. Približavanje i ukrštanje sa ostalim vodovima, približavanje i sigurnosna visina propisani su važećim pravilnicima.

Prilikom izgradnje elektroenergetskih vodova voditi računa kod ukrštanja sa drugim objektima tehničke infrastrukture (telekomunikacioni vodovi, magistralni i regionalni putevi, željezničke pruge i postrojenja).
U slučaju izgradnje elektroenergetskih vodova preko stambenih i javnih površina treba obezbijediti minimalnu sigurnosnu udaljenost od pomenutih objekata (električna sigurnost).
Kablovske vodove polagati prema važećim tehničkim propisima vodeći računa o minimalnim

horizontalnim i vertikalnim rastojanjima od drugih instalacija.
Pri polaganju kablova voditi računa da sva eventualna ukrštanja, približavanja ili paralelna vođenja kablova sa drugim podzemnim instalacijama budu izvedena u skladu sa važećim propisima i preporukama.

Elektroenergetski vodovi

Prilikom lociranja i izgradnje dalekovoda poštovati sledeće uslove:

- Za lokacije stubnih mjesta DV 400kV maksimalno koristiti lokacije u blizini postojećih stubova.
- Sigurnosne visine i rastojanja uskladiti sa granicama izlaganja nejonizujućim zračenjima na ostalom dijelu trase.
- Prelazak preko stambenih objekata izbjegavati.
- Sva ukrštanja sa drugim infrastrukturnim objektima obraditi u skladu sa Pravilnikom o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1kV do 400kV.
- Trase dalekovoda ne smiju se voditi preko objekata sa zapaljivim i eksplozivnim materijalom.
- Na prolazu pored navedenih objekata horizontalna sigurnosna udaljenost jednaka je visini stuba uvećanoj za 3m, a mora iznositi najmanje 15m.

Za postojeće i planirane vodove i TS, prenosnog i distributivnog naponskog nivoa u zahvatu ovog Plana potrebno je koridore i lokacije sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koje su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, a sve u skladu sa „Pravilnikom o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1kV do 400kV“ („Službeni list SFRJ“, broj 65/88 i „Službeni list SRJ“, broj 18/92). Potrebno je zaštititi koridore i rezervisati lokacije (prostor gdje nije dozvoljena izgradnja drugih objekata, kako bi se izbjegla situacija da se na terenu pojave razna ograničenja u trenutku kada se počne sa izgradnjom dalekovoda) za planirane elektroenergetske objekte:

- Dalekovod 10 kV: širina koridora min 5m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda;
- Dalekovod 35 kV: širina koridora min 10m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda;
- Dalekovod 110 kV: širina koridora min po 20m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda;
- Dalekovod 220 kV: širina koridora min po 25m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda;
- Dalekovod 400 kV: širina koridora min po 35m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda.

Napomena: Za planirani dalekovod 2x400kV „Pljevlja 2 – Bajina Bašta - Višegrad“, u skladu sa dostavljenim predlozima i smjernicama CGES-a, potrebno je unijeti širinu štićenog prostora za izradu trase (odnosno određivanje koridora nakon usvajanja trase) od 1km, iz razloga da se detaljnim snimanjem i projektovanjem obezbijedi najprihvatljivije rješenje koje će imati najmanji negativan uticaj na životnu sredinu i ambijentalne vrijednosti.

- Pri planiranju namjene i izgradnji objekata mora se pridržavati propisa o minimalnom rastojanju od vodova pod naponom prema važećim propisima koji tretiraju ovu oblast.
- Prilikom izgradnje elektroenergetskih vodova voditi računa kod ukrštanja sa drugim objektima infrastrukture (TT vodovi, magistralni i regionalni putevi, željeznička pruga i postrojenja).
- U slučaju izgradnje elektroenergetskih vodova preko stambenih i javnih površina treba obezbijediti minimalnu sigurnosnu visinu i minimalnu sigurnosnu udaljenost od pomenutih objekata (električna sigurnost) prema Pravilniku o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih i podzemnih elektroenergetskih vodova napona od 1kV do 400kV (»Službeni list SFRJ«, broj 65/88 i »Službeni list SRJ«, broj 18/92) i prema Pravilniku o granicama izlaganja elektromagnetnim poljima (»Službeni list CG«, broj 6/15).
- Sigurnosne visine i sigurnosne udaljenosti date iz čl.100 do čl.224 ovog pravilnika odnose se na vodove nazivnog napona do 110kV.
- Sigurnosne visine i sigurnosne udaljenosti povećavaju se u odnosu na sigurnosne visine i sigurnosne udaljenosti za nazivni napon 110kV i to:

- za 0,75 m – za vodove nazivnog napona 220kV;
- za 2,00m – za vodove nazivnog napona 400kV.

- Smatra se da vod prelazi preko zgrade i kad je rastojanje horizontalne projekcije najbližeg provodnika u neotklonjenom položaju od zgrade manje od 3,00m za vodove nazivnog napona do 20kV i manje od 5,0 m za vodove nazivnog napona većeg od 20kV, prema čl.103 navedenog pravilnika. Stoga, vođenje vodova preko zgrada koje služe za stalan boravak ljudi može se izvesti ako su zadovoljeni uslovi iz čl.104 do 108 navedenog pravilnika. Ukoliko se iz nekih opravdanih razloga mora graditi u blizini navedenih dalekovoda 400kV, 220kV i 110kV potrebno je pribaviti saglasnost od CGES-a, a u blizini dalekovoda 35kV i 10kV, potrebno je pribaviti saglasnost od Operatora distributivnog sistema na elaborat da su zadovoljeni uslovi iz navedenog pravilnika, a elaborat treba da uradi ovlašćena projektantska organizacija za takve poslove.

Transformatorske stanice

Za izgradnju i rekonstrukciju transformatorskih stanica potreban prostor iznosi:

- za TS 110/x kV minimum 50x80m;
- za TS 35/10 kV minimum 30x27m (duža strana uz saobraćajnicu).
- za sve novoplanirane trafostanice TS 10/0,4kV predvidjeti urbanističke parcele pravilnog oblika potrebne površine u skladu sa uslovima Operatera distributivnog sistema (minimalne dužine 7,02m i minimalne širine 5,61m). Minimalna dimenzija parcele za TS 10/0,4kV 2x1000 kVA je 7,54x6,71m.

Sve TS 35/10 kV predvidjeti za mogućnost povećanja instalisane snage na 12,5 MVA po jedinici transformacije i zamjenu postrojenja sa većim brojem izvodnih ćelija.
Postojeće trafostanice 10/0,4 kV zadržavaju svoju lokaciju, a tip i snagu mijenjaće u zavisnosti od opterećenja. Trafostanice 10/0,4kV su uglavnom povezane u 10kV prsten, a trafostanice koje su u „T“ spoju ne pružaju sigurnost u snabdijevanju električnom energijom. Izgradnja novih trafostanica realizovaće se na onim lokacijama gdje dolazi do izgradnje novih objekata (stanovanje, industrija, turizam) u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema. Za sve trafostanice (postojeće i planirane), predviđa se mogućnost buduće rekonstrukcije u smislu povećanja kapaciteta i pouzdanosti, a u skladu sa zahtijevanim potrebama konzuma i u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema, u dijelu zamjene postrojenja i povećanja snage transformatora ili zamjene kompletne TS 10/0,4 kV novom veće snage. Tip transformatorske stanice je DTS i/ili NDTS (distributivna ili čvorna), u zavisnosti od pozicije TS u 10 kV raspletu mreže, čime je omogućen fleksibilniji pogon. Ukoliko zbog stanja i dotrajalosti opreme nije tehnički moguća ili ekonomski isplativa rekonstrukcija postojeće TS predvidjeti mogućnost izgradnje nove u blizini ili na mjestu iste koja bi je zamijenila, a u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.
Predlaže se izgradnja transformatorskih stanica sa mogućnošću proširenja TS 1x630 kVA na TS 1x1000 kVA odnosno TS 2x630 kVA na TS 2x1000 kVA. Predviđa se mogućnost fazne izgradnje planiranih TS 10/0,4 kV, s tim što se u prvoj fazi predviđa ugradnja jednog transformatora manje snage. Ovdje se napominje da je moguće vršiti prilagođavanja mikrolokacija transformatorskih stanica planiranim objektima. Preporučuje se definisanje posebnih urbanističkih parcela, na kojima će biti moguća nesmetana izgradnja istih, a sve prema gabaritima koji su definisani tehničkom preporukom Operatora distributivnog sistema, dok se njihov arhitektonski oblik može nesmetano prilagodjavati zahtjevima arhitekture. Za svaku planiranu TS je potrebno opredijeliti zasebnu urbanističku parcelu koja će obezbijediti nesmetan kolski pristup TS tokom izgradnje i održavanja. Za sve TS 10/0,4kV (u urbanom području) mora biti zadovoljen uslov pouzdanosti napajanja n-1.

Napomene:

- Kako na području obuhvaćenom planskim dokumentom postoji već izgrađena elektrodistributivna infrastruktura koja napaja veliki broj potrošača, potrebno je predvidjeti preuzimanje odgovarajućih mjera na zaštiti ili izmještanju iste u skladu sa važećim propisima i uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Za sve novoplanirane elektrodistributivne trafostanice predvidjeti urbanističke parcele pravilnog oblika potrebne površine u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Za sve elektrodistributivne trafostanice (postojeće i planirane), predvidjeti mogućnost buduće

rekonstrukcije u smislu povećanja kapaciteta i pouzdanosti, a u skladu sa zahtijevanim potrebama konzuma i u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Predviđa se mogućnost kabliranja dionica nadzemnih vodova (postojećih i planiranih), u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Predviđa se mogućnost rekonstrukcije nadzemnih vodova (postojećih i planiranih) u smislu ugradnje zaštitne i upravljačke opreme (reklozeri, sekcioneri...), u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Predviđa se mogućnost rekonstrukcije i izmještanja podzemnih i nadzemnih elektrodistributivnih vodova (postojećih i planiranih) u smislu povećanja prenosne moći, u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Predviđa se mogućnost izgradnje nadzemne elektrodistributivne mreže na način da na istim stubovima bude moguća izgradnja mreže različitih naponskih nivoa u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.

- Pod „izmještanjem“ postojećih i planiranih elektroenergetskih objekata (EEO) podrazumijeva se:

- Izgradnja novih elektroenergetskih objekata (EEO) potrebne snage sa uklapanjem u postojeću elektroenergetsku VN (35kV), SN (10kV i 6kV) i NN (0,4kV) mrežu u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Demontažu postojećih EEO moguće je izvršiti tek nakon izgradnje, uklapanja u postojeću elektroenergetsku VN, SN i NN i puštanja u rad novih EEO.

- Prilikom definisanja trase podzemnih kablovskih vodova potrebno je voditi računa da iste, gdje god je to moguće, prate saobraćajnicu i da se predvidi ugradnja u zoni trotoara;

- Trase 35 kV i 10 kV kablovskih vodova i lokacije TS 35/10kV i TS 10/0,4kV je moguće mijenjati uz saglasnost Operatora distributivnog sistema i uz rješavanje imovinsko-pravnih pitanja;

- Novoplanirane TS 10/0,4 kV treba izvoditi prema uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Mreže srednjeg napona 10 kV u gradskom području treba izvoditi u konceptu otvorenih prstenova. Mreža se izvodi sa podzemnim jednožilnim kablovima XHE 49-A 1x240 mm^2, sa stepenom izolacije 24 kV. Mreže srednjeg napona 10 kV u seoskom području treba izvoditi kao radijalne. Mreže se izvode kao nadzemne sa stepenom izolacije 12 kV (osnovni nivo potporni izolatori Ps-12,5 i pojačani sa Ps-17,5kV, odnosno kapastim izolatorima U120BS u lancu);

- U slučaju potrebe moguće je vršiti izmještanje postojećih elektroenergetskih objekata, pri čemu se potrebno pridržavati odredbi člana 220. Zakona o energetici;

- Tehnoekonomska analiza opravdanosti izmještanja energetskih objekata biće urađena u skladu sa uslovima pribavljenim od operatera elektro prenosnog sistema CGES. Uslovi obuhvataju tehničke propise, vremenske rokove i dinamiku izvođenja radova;

- Projektovanje i izvođenje svih radova u zoni elektro energetskih objekata odvijaće se prema uslovima i saglasnostima operatora elektro prenosnog i distributivnnog sistema;

- Ukoliko se uklapanje nove mreže vrši u mrežu koja nije predmet ovog planskog dokumenta potrebno je opisati uklapanje iste u postojeću mrežu;

- Izgradnju NN mreže (0,4kV) planirati do mjesta priključno-mjernih ormara;

- U skladu sa smjernicama „CEDIS“-a moguće je rekonstruisati i modernizovati postojeću infrastrukturu u smislu ugradnje Reklozera.

Zone i pojasevi zaštite od izvora zagađenja životne sredine

Pored pojaseva zaštite životne sredine od uticaja infrastrukturnog sistema utvrđuju se zone zaštite od negativnih uticaja industrije i saobraćaja.

Zone pod posebnim režimima korišćenja (zone zaštite od negativnih uticaja industrije i

saobraćaja)

U zonama pretežno stambene namjene nije dozvoljena izgradnja privrednih objekata koji podležu obavezi izrade "Procjene uticaja na životnu sredinu" u skladu sa Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl.list RCG br. 80/05) i Uredbom o projektima za koje se vrši procjena uticaja na životnu sredinu (Sl.list RCG br. 20/07).

Prilikom formiranja novih privrednih objekata i zona utvrđuju se uslovi zaštite životne sredine i pravila izgradnje, koja se zasnivaju na minimalnim zaštitnim rastojanjima između potencijalnih izvora opasnosti u krugu objekata i stambenih naselja.

Za objekte čija je izgradnja dozvoljena, a nalaze se u zoni uticaja saobraćajnice, obavezno je sprovesti mjere zaštite na objektu (protivzvučna zaštita, građevinska stolarija najvišeg kvaliteta, itd.).
Za deponije važi zabrana izgradnje novih objekata u pojasu utvrđenom Pravilnikom o bližim karakteristikama lokacije, uslovima izgradnje, sanitarno-tehničkim uslovima, načinu rada i zatvaranja deponija za otpad, stručnoj spremi, kvalifikacijama rukovodioca deponije i vrstama otpada i uslovima za prihvatanje otpada na deponiju (Sl. list CG 84/09).

5. Izgradnja na ostalim prirodnim površinama

Na ostalim prirodnim površinama (goleti, sipari, kamenjari, strme stjenovite padine) mogu se graditi objekti infrastrukture, objekti od posebnog značaja za odbranu, zaštitu i spašavanje, objekti namijenjeni poljoprivrednoj proizvodnji, objekti u funkciji mineralnih sirovina, objekti za potrebe turizma - kampovi i sportsko rekreativna igrališta na otvorenom, pomoćni objekti za vlastite potrebe i za potrebe seoskog turizma, određeni objekti za privredne djelatnosti (prema uslovima datim za određene namjene), kao npr. objekti drvoprerade – pilane, objekti za proizvodnju peleta, objekti za proizvodnju kreča, objekti za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i dr., ukoliko konfiguracija i karakteristike terena omogućava izgradnju, uz poštovanje svih ostalih uslova zaštite, i ukoliko drugim programima ta površina nije predviđena za pošumljavanje, sanaciju, zaštitu od erozije i sl.

Mogu se graditi objekti prerađivačke industrije (kao npr.: klanice, objekti za proizvodnju mesnih prerađevina, preradu i konzerviranje voća i povrća, proizvodnju sokova od voća i povrća, preradu mlijeka i proizvodnju sireva, objekti za djelatnost ribnjaka, ekonomski objekti za trkačke i jahačke konje, objekti za preradu čajeva, proizvodnju začina, izradu proizvoda od drveta, eteričnih ulja, proizvodnju namještaja, specijalizovani servisi za popravku proizvoda u sektoru prerađivačke industrije, proizvodnju drvenog uglja suvom destilacijom drveta, obrađivanje kamena van kameloma, proizvodnju briketa od uglja, servisi za popravku i druge djelatnosti u vezi sa motornim vozilima, motociklima, kamionima, teretnim vozilima, auto placevi, objekti za popravku i održavanje vozila i rentiranje vozila, odmorišta i slični objekti za kraće zadržavanje uz javne puteve).

Pilana:
Pilana je industrijsko postrojenje namijenjeno primarnoj preradi drveta. Pilana se sastoji od stovarišta trupaca, pilanskog postrojenja (pilanske hale) i stovarišta rezane građe. U cilju smanjenja zagađenja i uticaja na okolinu neophodno je predvidjeti zaštitni zeleni pojas.

Objekti prerađivačke industrije:
-Objekti za privredne djelatnosti kao i objekti za industriju i proizvodnju svojom namjenom i funkcionisanjem ne smiju ugroziti životnu sredinu i druge namjene u neposrednom okruženju, na način da utiču na: kvalitet vazduha, intenzitet buke, opterećenje saobraćajnih tokova većom frekvencijom vozila, i sl.
-Maksimalna površina parcele iznosi 0,2 ha.
-Maksimalna BGP na parceli je 1000 m^2 a spratnost proizvodnog objekta je P.
-Maksimalna spratnost poslovnog i administrativnog objekta, kao pratećeg objekta u funkciji proizvodnje je 3 (tri) nadzemne etaže i može zauzimati maksimalno 20 % od ukupne BGP.
-Arhitektonsko oblikovanje objekata mora biti u skladu sa okruženjem, namjenom i tehnološkim procesom.

-Uslov za formiranje parcele za izgradnju proizvodnog objekta je da ima kolski pristup sa javnog puta, minimalne širine 7,0 m.
-Oko objekata u kompleksu je obavezna izgradnja protivpožarnog puta, u skladu sa posebnim propisima.
-Prostor između objekata i glavne saobraćajnice urediti kao slobodnu zelenu površinu, u okviru koje se može organizovati pristup kompleksu ili površine za parkiranje.
-Parcele se mogu ograđivati transparentnom ogradom, visine do 2,0 m.
-Ograda se postavlja tako da ograda, stubovi ograde i kapije budu na parceli koja se ograđuje.
-Uz ogradu je moguće planirati zasad živice (živa ograda).

Objekti za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora:
-Izgradnja solarnih elektrana je moguća na ostalim prirodnim površinama - područjima koja raspolažu sa prirodnim potencijalom za korišćenje sunčeve energije, uz ispunjavanje neophodnih mikrolokacijskih uslova, kao što su orjentacija zemljišta, nivelacija i dr.
-Za proizvodnju električne energije pomoću fotonaponskih elemenata, kao i drugih alternativnih izvora energije, potrebno je uraditi prethodnu sveobuhvatnu analizu tehničkih, ekonomskih i ekoloških parametara.
-Sa aspekta korišćenja i zaštite prostora potrebno je ispuniti neophodne uslove kojima se isključuju konflikti sa drugim namjenama u prostoru, kao što je namjena za turizam, vrijedno obradivo poljoprivredno zemljište, zaštićena područja i zone kulturno istorijskih spomenika, zone zaštite vodoizvorišta i drugi infrastrukturni objekti od značaja.
-Izgradnja solarne farme uslovljena je i mogućnošću priključenja na distributivnu mrežu kao i drugim uslovima koji utiču na nivo investicije.
-Na objektima i na tlu u okviru sopstvene parcele moguće je postavljanje fotonaponskih panela i solarnih kolektore (kolektora za zagrijavanje tople vode).

8.1.2. IZGRADNJA U OKVIRU GRAĐEVINSKOG PODRUČJA SEOSKIH NASELJA

Površine naselja obuhvataju **građevinsko zemljište** (**izgrađene i neizgrađene površine** namijenjene za stanovanje, rad i odmor, javne objekte, infrastrukturu i površine posebne namjene, zelene površine) **i negrađevinsko zemljište** (površine koje nijesu opredijeljene za izgradnju).

Građevinska područja seoskih naselja određena su kao orijentacione prostorne cjeline, koje obuhvataju građevinsko zemljište i okućnice sa obradivim zemljištem. Nova gradnja u postojećim naseljima planira se u okviru granica građevinskog područja naselja. Putna mreža gradiće se uglavnom na trasama postojećih lokalnih, šumskih i nekategorisanih puteva.

Dozvoljena je izgradnja:
-Stambenih objekata tipa SMG (jednoporodično stanovanje), kao i ekonomskih i poljoprivrednih objekata koji čine sastavni dio domaćinstva (štale, mljekari, torovi, magacini, ljetnje kuhinje, garaže i dr.). Ekonomski i poljoprivredni objekti ne mogu se graditi na stambenom dijelu parcele i moraju biti postavljeni u ekonomskom dijelu parcele na higijenskoj udaljenosti od stambenog objekta.
-Manjih poljoprivrednih prerađivačkih pogona, proizvodnih objekata, kao i izgradnja manjih skladišta i servisa, koji bi služili privređivanju stanovnika.
-Neophodnih društvenih i uslužnih sadržaja (prosvjeta, zdravstvo, kultura, administracija, zanatstvo, trgovina, ugostiteljstvo i sl.), uz poštovanje postojećih lokacija pojedinih objekata sa ovakvim sadržajima.
-Objekata i kompleksa sa namjenom turizam. Turističku ponudu planirati kroz izdavanje soba sa ponudom doručka ili turističkih apartmana u seoskom domaćinstvu, sa brojem turističkih ležaja 2-4/sobi ili apartmanu. BGP/ležaju u seoskom domaćinstvu zavisi od kategorije smještajne jedinice.
-Vjerskih objekata.
-Groblja.

Osnovna pravila za izgradnju stambenih objekata:
-Stambeni objekti se mogu graditi na katastarskim parcelama koje imaju pristup na javni put.
-Minimalna površina katastarske parcele za individualno stanovanje je 300 m2, a max. 500 m2.

-Maksimalna spratnost objekata je P+1+Pk (ili tri etaže bez obzira na nomenklaturu).
-Najveći dozvoljeni indeks izgrađenosti na ukupnoj parceli 0,8;
-Najveći dozvoljeni indeks zauzetosti parcele 0,4.
-Minimalna udaljenost slobodnostojećeg objekta iznosi 5 m od granice susjedne parcele.
-Neophodno je primjenjivati arhitektonske oblike i forme, kao i materijale koji odgovaraju arhitektonskom nasljeđu pojedinih naselja.

Pravila za organizaciju seoskog domaćinstva:
-U stambenom dvorištu su: objekat za stanovanje, pomoćni objekti (ljetnja kuhinja, garaža, ostava, nadstrešnice i sl.).
-U ekonomskom dvorištu su: ekonomski objekti (proizvodni objekti, objekti za preradu poljoprivrednih proizvoda, objekti za skladištenje poljoprivrednih proizvoda, garaže i nadstrešnice za poljoprivrednu mehanizaciju, mašine i vozila, ostave, sušare, staje, torovi, kokošinjci, svinjci, ambari i sl.).
-Okućnicu čine i bašta i voćnjak.
-Na parceli sa nagibom terena prema javnom putu stambeno dvorište se postavlja na najvišoj koti u okviru seoskog gazdinstva, a na parceli koja je niža od javnog puta, dvorište se postavlja na najvišoj koti, uz put.

Posebna pravila za pomoćne objekte:
-Prljavi objekti se postavljaju niz vjetar u odnosu na čiste objekte.
-Minimalno rastojanje između stambenog objekta i objekata za smještaj stoke je 15 m, min. rastojanje objekta za smještaj stoke od susjedne parcele ako se na graniči sa istim takvim objektom je 7,5 m.
-Minimalno rastojanje septičke jame od stambenog objekta je 5 m, a od granice susjedne parcele 3 m.
-Minimalno rastojanje đubrišta i poljskog klozeta od stambenog objekta, bunara, odnosno živog izvora vode je 20 m, isključivo na nižoj koti.
-Otpadne vode i đubre iz staje i svinjca treba da otiču u zatvorenu septičku jamu.
-Ako se ekonomski djelovi susjednih parcela neposredno graniče, minimalno rastojanje novih ekonomskih objekata od granice parcele je 1 m.
-Primjenjuju se svi uslovi zaštite životne sredine i očuvanja kulturnog i ambijentalnog nasljeđa kao i u ostalim područjima.

Pravila za izgradnju manjih poljoprivrednih prerađivačkih pogona i proizvodnih objekata:
-Maksimalna površina parcele iznosi 0,2 ha.
-Maksimalna BGP na parceli je 1000 m^2, a spratnost proizvodnog objekta je P.
-Uslov za formiranje parcele za izgradnju proizvodnog objekta je da ima kolski pristup sa javnog puta, minimalne širine 7,0 m.
-Locirati ih na udaljenosti minimalno 15 m od javnog puta.
-Arhitektonsko oblikovanje objekata mora biti u skladu sa okruženjem, namjenom i tehnološkim procesom da u što manjoj mjeri narušavaju prirodni ambijent i autentičnu sliku naselja.

Pravila za izgradnju objekata društvenog standarda:
Objekti društvenog standarda i usluga planiraju se i grade u zavisnosti od ranga naselja, potreba stanovnika i prostornih mogućnosti lokacije (prema programima MZ). Neophodno je planirati bolje infrastrukturno opremanje i nestambene sadržaje za zadovoljavanje svakodnevnih i povremenih potreba.
Primjenjuju se uslovi zaštite životne sredine i očuvanja kulturnog i ambijentalnog nasljeđa kao i u ostalim područjima.

<u>Predškolsko obrazovanje</u>
- Radijus gravitacije - 600 – 1.000 m od mjesta stanovanja.
- površina parcele - min. 10 m2 po djetetu.
- Površina objekta - min. 6,5 m2 BGP po djetetu.
- Spratnost objekta predškolske ustanove je prizemlje (P).

- Objekat ustanove ne može biti ispod nivoa okolno uređenog terena.
- Obavezno je ograđivanje ogradom visine1,20 m, sa vratima koja se automatski zatvaraju i kvakom koja djetetu nije dostupna.

Osnovno obrazovanje
- Radijus gravitacije – 1.500 m u gradskim naseljima, a 5 km od mjesta stanovanja na seoskom području, uz obavezu obezbjeđenja prevoza učenika na relaciji mjesto stanovanja – škola ako su relacije veće.
- Površina parcele - min. 15 m2 po učeniku.
- Površina objekta - min. 6 m2 BGP po djetetu.
- Učionički prostor – 2 m2 po učeniku.
- Broj učenika u odjeljenju - 25 do 30.
- Broj zaposlenih - 1 zaposleni na 15 učenika.
- Univerzalni tereni i tereni za male sportove pri školi.
- Biblioteka pri školi, 10 korisnika/1.000 stanovnika.

Socijalna zaštita
Dom za smještaj osoba sa funkcionalnim i mentalnim smetnjama:
- Površina parcele - min. 30 m2 po korisniku.
- Površina objekta - min. 20 m2 BGP po korisniku.
Dom za smještaj djece bez roditeljskog staranja:
- Površina parcele - min. 35 m2 po djetetu.
- Površina objekta - min. 15 m2 BGP po djetetu.
Dom za penzionere:
- Površina parcele - min. 45 m2 po korisniku.
- Površina objekta - min. 20 m2 BGP po korisniku.

Zdravstvena zaštita
Dom zdravlja:
- Gravitaciono područje - oko 5.000 stanovnika.
- Površina parcele - 0,2 m2 po stanovniku.
- Površina objekta - min. 0,11 m2 BGP po stanovniku.
Zdravstvene stanice i ambulante:
- Gravitaciono područje - oko 1.500 stanovnika za ambulantu i 3.000–5.000 stanovnika za zdravstvenu stanicu.
- Površina parcele - 0,005 m2 po stanovniku.
- Površina objekta - min. 0,003 m2 BGP po stanovniku.
- BRGP – 0,05 m2/stanovniku.
- Radijus opsluživanja max. 4–5 km.
Sekundarna zdravstvena zaštita:
-Najmanja površina urbanističke parcele za zdravstveni objekat sekundarne zdravstvene zaštite je 1000 m^2.
-Maksimalni indeks zauzetosti je 0.2, a indeks izgrađenosti 0.6.
-Spratnost objekata treba da je u skladu sa propisanom spratnošću okolne pretežne namjene.

Kultura
Dimenzionisanje kulturnih sadržaja u seoskim naseljima treba da se bazira na principu da za svakih 1.000 stanovnika treba obezbijediti najmanje 180 m2 izgrađenog prostora za različite kulturne i društvene potrebe.
Predviđeni prostori treba da budu fleksibilni, uz mogućnost uvođenja mobilnih biblioteka, bioskopa ili kamernih scena, odnosno višenamjensko korišćenje objekata.
Biblioteke i čitaonice predvidjeti za pojedina seoska naselja (ili grupu naselja) i to u okviru škola ili prostorija mjesnih zajednica.
Preporuke za organizovanje objekata kulture:
Biblioteke i čitaonice:
- Broj knjiga - 3–4 knjige po stanovniku.

- Potrebna površina - 0,001 m2 BGP po knjizi.
- Broj zaposlenih - 1 zaposleni na 1.000 knjiga.

Bioskopi:
- Kapacitet - 20 korisnika na 1.000 stanovnika.
- Površina objekta - 2 m2 na 1 sjedište.
- Broj zaposlenih - 1 zaposleni na 50 sjedišta.

Univerzalna sala:
- Kapacitet - 10 sjedišta na 1.000 stanovnika.
- Površina objekta - min. 4,6 m2 BGP po korisniku.

Kulturno-umjetnička društva:
- Kapacitet - 20 članova na 1.000 stanovnika.
- Potrebna površina - min. 1,35 m2 BGP po članu.

Fizička kultura, sport i rekreacija:
- Mogu se planirati stalni, privremeni i montažni prateći objekti u funkciji sporta i rekreacije (toaleti, svlačionice, tuševi, ostave za sportske rekvizite i sl.).
- Stalni, privremeni i montažni ugostiteljski objekti.
- Površina parcele (kompleksa) - min. 10 m2 slobodnih otvorenih površina po stanovniku.
- Površina objekta - min. 0,25 m2 BGP po stanovniku.
- Sve parcele na kojima se planiraju ili postoje objekti i površine za sport i rekreaciju, moraju imati direktan pristup na javnu saobraćajnicu, priključke na elektroenergetsku, vodovodnu, kanalizacionu i elektronsku komunikacionu infrastrukturu.

Pravila za izgradnju objekata administrativnih i uslužnih djelatnosti:

U svim naseljima treba graditi objekte sa tercijarnim djelatnostima (administracija, usluge, trgovina, snabdijevanje i dr.).

Preporuke i kriterijumi racionalnosti za formiranje ustanova javnih službi i centralnih naseljskih sadržaja su udruživanje sadržaja u jedan objekat, izgradnja sadržaja u naseljima kojima gravitiraju manja ruralna naselja razbijenog tipa u cilju njihovog grupisanja.

Lokacije ovakvih objekata predviđati u centralnim djelovima naselja (građevinsko zemljište), uz uvažavanje ekonomskog interesa korisnika prostora da to bude i van centralnih djelova naselja.

Površinu parcele određivaće koncepcija i funkcija objekta prema standardima za djelatnosti za koje se gradi objekat.

Javne službe
- Prostorije javnih službi (policija, banka, telekomunikacije i dr.) mogu biti u okviru jednog objekta.
- Maks. indeks izgrađenosti - 0,6.
- Maks. indeks zauzetosti - 0,3.
- Maks. spratnost objekata je P+1+Pk.
- BGP 12 m2/zaposlenom.
- Svaka parcela mora imati kolski i pješački prilaz sa javne saobraćajnice min. 3 m.

Prodavnice mješovite, prehrambene i specijalizovane robe:
- BGP prodajnog prostora 0,45 m2/stanovniku.
- BGP skladišnog prostora 0,20 m2/stanovniku.

Samousluge:
- BGP prodajnog prostora 0,70 m2/stanovniku.
- BGP skladišnog prostora 0,30 m2/stanovniku.

Uslužno zanatstvo:
- BGP prostora 0,05 m2/stanovniku.
- Moguće korišćenje prizemlja stambenih objekata.
- Orijentisati prema pripadajućoj ulici.

Ugostiteljski objekti:
- Moteli – minimalni kapacitet 50 ležaja, 30 m2 po ležaju, spratnost P+1+Pk.

- Pansioni -10 ležajeva na 1.000 stanovnika.
- Restorani – 5-6 sjedišta na 1000 stanovnika, 5 m2 po korisniku.
- Kafane – 5 sjedišta na 1000 stanovnika, 3 m2 po sjedištu.

Otkupne stanice za poljoprivredne proizvode:
- 220 m2 na 1000 stanovnika.
- površina terena 300 m2 na 1000 stanovnika.
- 1 zaposleni na 200 m2.

Otkupne stanice za stočne proizvode:
- 100 m2 na 1000 stanovnika.
- površina terena 100 m2 na 1000 stanovnika.
- 1 zaposleni na 30 m2.

Pijaca za prodaju prehrambenih proizvoda
-Raspored objekata novih punktova otvorenih zelenih pijaca treba lokacijski i brojno da zadovolji potrebe stanovništva.
-Njihova opremljenost prema sanitarno-tehničkim uslovima i normativima mora biti odgovarajuća, odnosno, neophodno je izvršiti opremanje pijaca sanitarnim objektima, tačno definisati površinu kompleksa, ograditi ga, postaviti tezge i obezbjediti prostor za smeštaj pribora za održavanje pijace.
-Objekti moraju u potpunosti biti priključeni na infrastrukturnu mrežu.
-U okviru parcele pijace obavezno je izgraditi parking za smještaj vozila prodavaca i dostavna vozila, kao i parking za vozila kupaca.
-Građenje punktova otvorenih zelenih pijaca sprovodi se u skladu sa tehničkim propisima za ovu vrstu objekata.

Stočna pijaca
-U skladu sa prostornim mogućnostima, karakterom i specifičnim higijenskim potrebama prostor za stočnu pijacu planirati iz dva dijela sa ukupnom površinom od oko 2 ha.
-Minimalna površina parcele stočne pijace je 10000 m^2.
-Optimalna površina parcele stočne pijace je 20000 m^2.
-Maksimalni indeks izgrađenosti parcele je 0.2.
-Maksimalni indeks zauzetosti parcele je 0.2
-Maksimalna spratnost objekata je P
-Maksimalna visina sljemena je 7,0 m
-Objekti moraju u potpunosti biti priključeni na infrastrukturnu mrežu.
-Kompleks se ograđuje ogradom maksimalne visine 2,0 m.
-U cilju očuvanja, zaštite i razvoja životne sredine planirati pojas zaštitnog zelenila kao posebnu namjenu izvan kompleksa stočne pijace, a ako je prema porodičnom stanovanju, planirati ga u širini od 15 do 20 m.

Pravila za građenje objekata turističkog smještaja u seoskom domaćinstvu:
Napomena: Pravila za ovu vrstu objekata su data u poglavlju 8.1.3. SMJERNICE ZA IZGRADNJU TURISTIČKIH KAPACITETA U SEOSKIM NASELJIMA.

Pravila za građenje vjerskih objekata:
-Površine za vjerske objekte i komplekse su površine na kojim se nalaze postojeći vjerski objekti, kao i ostaci vjerskih objekata.
-Nove površine za vjerske objekte je moguće formirati u okviru naselja, kao kompatibilana namjena ili kao izvojeno građevinsko zemljište van naselja, u okviru poljoprivrednih i ostalih prirodnih površina.
-Površine za vjerske objekte i komplekse namijenjene su za izgradnju vjerskih objekata i objekata u funkciji vjerskog objekta, u skladu sa potrebama i propisima vjerskih zajednica: hramovi, crkve, bogomolje i drugi objekti za bogoslužbene potrebe, manastirski konaci, samostani, administrativno-upravne zgrade, vjerske škole i internati i prateći objekti za druge vjerske sadržaje.

-Ukoliko na površinama za vjerske objekte i komplekse već postoji određeni broj grobova, moguće je formirati i nova grobna mjesta u skladu sa porebama vjerske zajednice i raspoloživim prostornim mogućnostima.
-Na svim postojećim vjerskim objektima i kompleksima dozvoljena je sanacija, adaptacija i rekonstrukcija u cilju održavanja i osavremenjavanja u okviru postojećih gabarita, što podrazumijeva revitalizaciju, konzervaciju, restauraciju, rekonstrukciju, adaptaciju i adekvatno održavanje.
-Sve vjerske objekte i komplekse je moguće adekvatnu valorizovati kao kulturno nasljeđe, u skladu sa zakonom.
-Najmanja površina parcele za novi vjerski kompleks je 2000 m^2.
-Najmanja površina parcele za novi vjerski objekat je 600 m^2.U okviru površina za vjerski objekat, moguća je izgradnja najviše dva objekta: vjerski objekat i objekat u funkciji vjerskog objekta. Izuzetno, na lokaciji gdje se nalazi postojeći vjerski objekat, odnosno temelji vjerskog objekta (ostaci vjerskog objekta) i arheološki lokalitet sa ostacima vjerskog objekta, katastarska parcela može postati urbanistička parcela, bez obzira na površinu.
-Na novoformiranim površinama za vjerske objekte i komplekse obavezno je planirati površine za parkiranje vozila u skladu sa potrebama i propisima.
-Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima, normativima i vjerskim pravilima.

Smjernice i pravila za izgradnju, rekonstrukciju i uređenje seoskih grobalja:
-Moguća je rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih grobalja, vjerskih objekata na grobljima i drugih objekata koji su u funkciji groblja (sahranjivanje, parastosi, održavanje groblja, grobnica i grobnih mjesta), ograđivanje groblja, sakupljanje i tretman otpada, izgradnja potrebne infrastrukture na groblju.
-Svako groblje mora imati direktan pristup sa javne saobraćajnice.
-Lokacija za novo groblje treba da je na suvom i ocjeditom terenu, poželjno pretežno južne orijentacije.
-Lokacija za novo groblje treba da je udaljena najmanje 100 m od najbližih stambenih objekata, školskog objekta, objekta zdravstvene ili socijalne zaštite.
-Minimalna veličina parcele za novo groblje je 1000 m^2 i treba da je što pravilnijeg oblika.
-Nagib terena na parceli novog groblja ne smije biti veći od 15 %.
-Po potrebi i u skladu sa mogućnostima priključenja, odnosno instaliranja, groblje opremiti ostalom infrastrukturom (elektroenergetska, hidrothnička, elektronska komunikaciona).
-Otpadne vode iz objekata na groblju prikupiti i tretirati u biološkim prečistačima odgovarajućeg kapaciteta.
-Groblje se može ograditi transparentnom drvenom ogradom visine do 160 cm ili živom ogradom. U slučaju ograde sa zidanom soklom ista ne može biti viša od 30 cm od okolnog terena i na njoj mora biti dovoljan broj otvora („barbakana“) za oticanje površinskih voda. Svi djelovi ograde moraju biti unutar parcele groblja. Vrata kapije groblja moraju se otvarati prema unutrašnjosti parcele groblja. Za živu ogradu i za vizuelno izolovanje groblja koristiti niske četinare (*Juniperus* sp., *Thuja* sp,. i slične).
-Kolske saobraćajnice na groblju treba da imaju minimalnu širinu od 4,5 m, a pješačke 1,5 m.
-Veličina grobnog mjesta za grobove u nizu treba da je 2,30x1,10 m, a veličina grobnice 2,75x2,50 m.
-Na groblju se mogu graditi sljedeći objekti: crkva, kapela za ispraćaj pokojnika, u čijem sklopu mogu biti: mokri čvor, ostava i nadstrešica.
-Spratnost crkve je P (jedna nadzemna etaža). Crkva može imati i jednu podzemnu etažu – kriptu (Po). Orijentacija crkve i unutrašnja organizacija je u skladu sa vjerskim pravilima. Crkva može imati i zvonik čija maksimalna visina je do dvije visine sljemena crkve. Ukoliko je zvonik odvojeni objekat njegova naksimalna visina je 10,50 m. Crkvu u oblikovnom smislu projektovati u skladu sa tradicionalnom sakralnom arhitekturom predmetnog područja. Materijal za fasadu je poželjno kamen, a za krov lim. Minimalna površina pod objektom crkve je 30 m^2. Minimalna površina pod objektom zvonika, ukoliko je poseban objekat je 9 m^2.
-Objekat kapele za ima spratnost P (jedna nadzemna etaža). Minimalna površina pod objektom kapale je 45 m^2, a nadstrešice koja može biti dio objekta kapele je 20 m^2. Orijentacija kapele –

prostorije za ispraćaj pokojnika je u skladu sa vjerskim pravilima. Kapelu u oblikovnom smislu projektovati u skladu sa tradicionalnom sakralnom arhitekturom predmetnog područja. Materijal za fasadu je poželjno kamen, eventualno drvo, a za krov lim.
-Ukoiliko postoji mogućnost vodosnabdijevanja na groblju predvidjeti najmanje jednu česmu na otvorenom.
-Kod ulaza u groblje predvidjeti mjesto za kontejner za otpad, koji će nadležni privredni subjekat za prikupljanje komunalnog otpada periodično prazniti.
-Ozelenjavanje grobnih mjesta i slobodnih i zelenih površina na groblju vršiti autohtonim vrstama nižeg raste i čiji korjenov sistem ne može ugroziti grobna mjesta, grobnice, objekte, pješačke i saobraćajne površine.

Pravila za izgradnju vidikovaca:
-Veliki broj lokacija na vrhovima, prevojima, kao i pojedine lokacije na saobraćajnicama, biciklističkim, jahačkim i pješačkim stazama mogu biti vidikovci.
-Dozvoljeno je formiranje platoa koji su u funkciji sagledavanja širih prostora različitih pejzažnih karakteristika i čijom se realizacijom obezbjeđuje atraktivnost i unaprjeđuju turistički sadržaji i proizvodi.
-Pri formiranju lokacije vidikovca primjeniti koncept što manjeg ulaganja i što manjeg uticaja na prirodu u cilju što većeg uživanja u prirodi. Materijali upotrijebljeni za građenje treba da budu prirodni, a preporuka je što manja upotrebe betona, i sve u cilju da se minimalno utiče na prirodu.
-Prilikom formiranja i uređenja platoa vidikovca, uz neophodno obezbjeđenje ogradom gdje je to neophodno, potrebno je predvidjeti određeni broj mjesta za sjedenje, a dozvoljene su manje intervencije, u smislu nivelacije terena i donošenja materijala za podlogu (zemlja, pijesak, šljunak).
-Uređenje terena sprovoditi uz maksimalnu zaštitu drveća i grmlja, a mogući su i manji zahvati u terenu izgradnjom podzida, ogradnih zidova i zidanje postolja isključivo od kamena, iz lokalnog majdana u okruženju, i/ili od drveta.
-Prilikom postavljanja urbane opreme (klupe, stolovi, nadstrešnice, kante za otpatke) voditi računa da ona bude sačinjena od autohtonog ili biomaterijala, uklopljena u postojeći ambijent.
-Na vidikovcu je moguće postaviti i dvoglede i durbine.
-Obilježavanje vidikovca se vrši informativnim tablama u skladu sa posebnim pravilima i propisima.
-Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

Pravila za ograđivanje katastarskih parcela:
- Parcele se mogu ograđivati živom ili transparentnom ogradom, ili kombinacijom zidane i transparentne ograde koja može biti prozirna i neprozirna, a materijalizacija može biti kamen, metal, zelena ograda ili kombinacija navedenih materijala.
- Maksimalna visina ograde koja se postavlja odnosno gradi oko katastarske parcele na kojoj je planirana izgradnja stambenog objekta iznosi 1,40m. Izuzetno visina neprozirne ograde može iznositi do 2,20m i u tom slučaju je neophodna saglasnost susjeda. Na katastarskim parcelama na kojima je planirana izgradnja objekata čija je namjena izgradnja skladišta, servisa i lake industrije mogu se graditi ograde visine do 3,00m.
- Visina ograde prema ulici može biti najviše 1,4m, a maksimalna visina netransparentnog dijela 60cm.
- Nisu dozvoljene montažne ograde od prefabrikovanog betona, pune zidne ograde, ograde od neobrađenog drveta, ograde sa metalnim šiljcima, od bodljikave žice i sve druge koje ugrožavaju bezbjednost ljudi, odnosno narušavaju estetsku vrijednost okoline.
- Ograde na uglu raskrsnica ne smiju uticati na preglednost raskrsnice.
- Ograde se postavljaju tako da u cjelini budu na parceli koja se ograđuje.
- Vrata i kapije na uličnoj ogradi ne mogu se otvarati izvan regulacione linije.
- Parcele na kojima se nalaze objekti koji predstavljaju neposrednu opasnost po život ljudi, kao i parcele specijalne namjene, ograđuju se na način koji odredi nadležni organ.

8.1.3. SMJERNICE ZA IZGRADNJU TURISTIČKIH KAPACITETA U SEOSKIM NASELJIMA

Izgradnji turističkih kapaciteta obavezno treba da predstoji analiza i procjena prirodnih uslova, sa aspekta klimatskih uslova, konfiguracije terena, vegetacije, sastava zemljišta, blizine površinskih voda i podzemnih tokova, blizine saobraćajnica i energetskih objekata, za potrebe izrade Idejnog rješenja.
Zoniranje prostora i plan aktivnosti treba uraditi u skladu sa rezultatima analize, posebno u dijelu ekspozicije objekata u odnosu na sunčevo zračenje i vjetrove.
Zahtjevi za izgradnju kapaciteta turističke ponude na čitavoj teritoriji opštine zahtijevaju posebne uslove.

Nadležnom organu za izdavanje urbanističko-tehničkih uslova uz zahtjev za izdavanje uslova prilaže se i Idejno urbanističko rješenje sa predloženom parcelacijom, regulacijom i infrastrukturnim opremanjem lokacije prema uslovima iz ovog plana.

Lokacija i opšti uslovi
Zona izgradnje najčešće se vezuju za vrijedne prostore koje nose najznačajnije elemente pejzaža.
Nove objekte graditi u skladu sa zahtjevanim visokim stepenom zaštite prirode, bez krčenja šuma, bez ugrožavanja vodotokova, sa primjenom visokih tehnologija u zaštiti zemljišta, voda, vazduha, flore i faune.
Objekte treba locirati u blizini lokalnog puta sa kojeg treba da bude riješen kolski pristup lokaciji.
Lociranje turističkih kapaciteta vršiti na blagim padinama sa kaskadnim postavljanjem pojedinačnih objekata u skladu sa tradicionalnim iskustvima, prilagođavati se maksimalno konfiguraciji terena i ispoštovati pravilo nesmetanog pogleda i dubokih vizura na predio.
Nije dozvoljeno formiranje jedinstvenog platoa na kojem će biti lociran čitav kompleks.
Nije dozvoljeno lociranje kompleksa na najvišim tačkama uzvišenja, naročito u zonama gdje su dominantni primjeri kulturnih dobara i ambijentalno vrijednih cjelina tradicionalnog graditeljstva.
Sljemena objekata na najvišim kotama moraju biti niža od najviše tačke uzvišenja.
U zonama gdje turistički kaspaciteti zalaze u zonu zaštitćene okoline kulturnog dobra ili je neposredno uz njegovu granicu, prije izdavanja urbanističko-tehničkih uslova obezbijediti konzervatorske uslove od Uprave za zaštitu kulturnih dobara.
Formiranje turističkih sadržaja temelji se na poštovanju istorijske matrice naselja, njegove prostorne organizacije, smještaja u prirodnom okruženju, kao i na očuvanju tradicionalne građevinske strukture i karakteristične slike naselja.
U fazi izrade Idejnog rješenja izvršiti provjeru vizuelog uticaja na kulturnu baštinu i prirodne vrijednosti prostora kroz Studiju vizuelnog uticaja.
Maksimalno sačuvati i uklopiti prirodno zelenilo u zonu izgradnje.
U okviru turističkih kompleksa nalazi se i obradivo zemljište/pašnjaci/livade koje treba da se koristi u svrhu poljoprivrede. Posebno je značajno da se u ovim kompleksima podstiče razvoj organske poljoprivrede.
U okviru građevinskog područja seoskog naselja i poljoprivrednih površina mogu se graditi:
-Objekti turističkog smještaja u seoskom domaćinstvu;
-Etno sela;
-Eko sela;
-Planinarski domovi;
-Planinarska skloništa;
-Kampovi.

Pravila za građenje objekata turističkog smještaja u seoskom domaćinstvu:
-Moguća je izgradnja novih objekata i/ili rekonstrukcija i adaptacija postojećih objekata za smještaj turista i pomoćnih objekata koji su u funkciji turističkog smještaja (zatvoreni i otvoreni objekti za pripremu i usluživanje hranje i pića, prezentaciju i degustaciju lokalnih gastronomskih specijaliteta, sanitarni čvorovi, nadstrešnice i sl).
-Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m;

-Maksimalna spratnost objekata za smještaj turista je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša etaža potkrovlje. Na terenu u većem nagibu (10-15%) objekat može imati i 3 nadzemne etaže (suteren, prizemlje i potkrovlje). Potkrovlje ne može imati nadzidak.
-Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, a za objekte sa 3 nadzemne etaže je 10,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
-Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
-Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom je 24 m^2.
-Maksimalna BGP pojedinačnog objekta sa 2 nadzemne etaže je 48 m^2, a kod objekta sa 3 nadzemne etaže je 75 m^2.
-Maksimalna spratnost pomoćnih objekata je 1 nadzemna etaža.
-Krov je dvovodni ili četvorovodni nagiba 45˚ – 60˚, a krovni pokrivač je poželjno tadicionalno od drveta (šindra, štica ili daska), a mogući su i drugi krovni pokrivači: crijep (žlijebljeni ili ravni) i profilisani lim.
-Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteren i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
-Za zidanje i oblaganje kamenom koristiti autohtoni kamen, a zidanje i oblaganje vršiti kamenom ujednačenih dimenzija i isključivo pravilnog sloga, po uzoru na tradicionalne principe građenja.
-Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
-Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
-Snabdijevanje vodom za piće mora biti na zakonom propisan način.
-Tretman fekalnih voda se vrši biopročistačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnih toaleta u potrebnom broju, a prema broju planiranih korisnika.
-Ozelenjavanje oko objekata vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
-Parkiranje motornih vozila je na posebno uređenom parkingu koji treba da je na suprotnom kraju kompleksa u kome su turistički smještajni objekti i koliko je god to moguće vizuelno izolovan zelenilom;
-Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.
-Arhitektura objekata stilski-oblikovno treba da bude prilagođena tradicionalnoj arhitekturi predmetnog područja.

Pravila za građenje i uređenje etno sela:
-Etno-selo je moguće graditi u okviru građevinskog područja seoskog naselja i poljoprivrednih površina.
-Lokacija etno sela mora imati kolski saobraćajni pristup.
-Obezbijediti da pristupna saobraćajnica sa parkingom bude zelenim koridorom vizuelno izdvojena od etno sela.
-Obezbijediti parking prostor na ulaznom punktu u etno selo (ukupan broj parking mjesta je 20). Minimalno rastojanje od izgrađenog dijela naselja je 70 m, kako se ne bi narušila ambijentalna cjelina i doživljaj seoskog okruženja. Saobraćajne površine unutar kompleksa moraju biti od prirodnih materijala (kamen, šljunak, drveni pragovi).
-Unutar naselja se odvija pješački saobraćaj uz mogućnost pristupa motornih vozila za servisne i hitne intervencije, snabdijevanje i dostavu.
-Osigurati nesmetano kretanje osobama sa invaliditetom.
-Formiranje etno sela temelji se na poštovanju istorijske matrice naselja, njegove prostorne organizacije, smještaja u prirodnom okruženju, kao i na očuvanju tradicionalne građevinske strukture i karakteristične slike naselja.
-Etno selo se formira revitalizacijom tradicionalnog ruralnog naselja ili novom izgradnjom u maniru tradicionalne arhitekture, u kojima se prezentuju lokalne tradicije.
-Očuvati zatečenu konfiguraciju terena.
-U okviru kompleksa etno sela može da se nađe i obradivo zemljište/pašnjaci/livade kao dio kulturnog pejzaža koga treba zaštititi, očuvati ili formirati.

-Izgradnja objekata i uređenje okoline u maniru tradicionalne arhitekture podrazumijeva tradicionalni način izgradnje naselja, koji razmjerom/proporcijom, tipologijom, upotrebom građevinskih materijala i rasporedom u prostoru kopira kulturno nasljeđe područja.
-Kompleks je moguće predvidjeti za muzeološku prezentaciju, promovisanje tradicionalnih zanata, poljoprivredne proizvodnje i sl., u kombinaciji sa smještajnim jedinicama.
-Kompleks etno sela formirati kao tradicionalne grupacije kuća;
-Prilikom projektovanja etno sela voditi računa o postizanju povoljne orijentacije objekata u smislu osunčavanja i dobrih vizura.
-Prilikom izgradnje objekata koristiti prirodne, lokalne materijale (kamen, drvo).
-Ugradnja novih armirano-betonskih elemenata ili čeličnih ojačanja može se prihvatiti kao neizbježan dodatak, a ne kao zamjena originalnog materijala i tehnike. Pri tom nove konstrukcije mogu biti vidljive u enterijeru, ali ne i na fasadama, na način da ne remete cjelinu izvornosti.
-Prilikom projektovanja i izvođenja radova voditi računa da objekti ispunjavaju standarde energetske efikasnosti.
-Gdje je moguće koristiti obnovljive izvore energije (sunce, vjetar, geotermalna i biomasa).
-Minimalna površina kompleksa etno sela je od 0,5 ha do 1,00 ha.
-Dozvoljena spratnost objekata je dvije etaže (P+Pk) ili (S+P).
-Moguća izgradnja od 7 do 20 smještajnih jedinica, površine 36 m2 ili 40 m2 po jedinici.
-Maksimalan odnos BGP smještajnih i ostalih objekata je 50:50 % (površina objekata za ostale namjene ne može biti veća od površine objekata za smještajne jedinice).
-Na poljoprivrednim površinama u okviru kompleksa etno sela očuvati/formirati drvene ograde i suvomeđe, a njihovu obnovu raditi od autentičnog materijala drveta, odnosno „kamena složenog u suvo", kako bi se tlo nesmetano procjeđivalo.
-Stimulisati i revitalizovati tradicionalnu poljoprivredu, razvoj organske poljoprivrede, gajenje povrtlarskih i ratarskih kultura, cvijeća, ukrasnog žbunja i drveća, voćki, začinskog i ljekovitog bilja.
-Kompleks mora biti opremljen adekvatnim informativnim panoima, putokazima i ostalom signalizacijom koja treba gostima da obezbijedi sve neophodne infromacije.
-Za potrebe turističke informativne signalizacije isključivo koristiti prirodne materijale i voditi računa da svojim dimenzijama signalizacija bude adekvatno uklopljena u ambijent.
-Voditi računa o pejzažnom uređenju kompleksa.
-Etno selo mora da ima centralni trg sa sadržajima za okupljanje, natkrivenu površinu za servisiranje hrane i zajedničks okupljanja.
-Kompleks mora biti opremljen urbanim mobilijarom čiji je dizajn primjeren prirodnom okruženju i karakteristikama područja.
-Mogući prateći sadržaji:

- info punkt sa prodajnim prostorom za suvenire,
- uslužno ugostiteljski objekti (restoran, kafe/bar),
- radionice sa aktivnostima za upoznavanje nasljeđa i tradicije, edukaciju o prirodi i njenom očuvanju i dr.,
- štalu/tor/ergelu (udaljena od smještajnih jedinica).

-Svaki objekat mora imati pojedinačni uređaj za biološko prečišćavanje otpadne vode bez tretmana hemijskim dodacima. U skladu sa EU normativima ovakav tretman/recikliranje osigurava mogućnost daljeg kruženja vode. Kao proizvod ovog procesa dobija se tehnička voda za navodnjavanje i čvrsti mulj koji se koristi kao biološko đubrivo.
-Koristiti savremene principe i tehnologije za sakupljanje, tretman i odlaganje komunalnog otpada.

Pravila za građenje i uređenje eko sela:
-Eko-selo je moguće graditi u okviru građevinskog područja naselja i poljoprivrednih površina.
-Eko selo („*Eco Lodge*") predstavlja skup objekata u seoskom/ruralnom okruženju, namjenjenih turističkoj eksploataciji koji funkcionišu na održivi način uz maksimalno umanjenje negativnih uticaja na životnu sredinu. Svojom ponudom posjetiocima pružaju nesvakidašnji doživljaj, odmor od uobičajenih aktivnosti karakterističnih za život u gradu i potpuni doživljaj u prirodnom okruženju.
-Prilikom projektovanja sela voditi računa o postizanju povoljne orijentacije objekata u smislu osunčavanja i dobrih vizura. Objekte maksimalno treba orijentisati prema jugu, vodeći računa o rastojanju objekata kako bi se izbjeglo međusobno stvaranje sjenke susjednih objekata.

-Prilikom projektovanja i izgradnje voditi računa da objekat odslikava tradicionalni arhitektonsko graditeljski izraz karakterističan za ovo podneblje (npr. forma katuna).
-Prilikom izgradnje objekata koristiti prirodne, lokalne materijale (kamen, drvo).
-Prilikom projektovanja i izvođenja radova voditi računa da objekti ispunjavaju standarde energetske efikasnosti.
-Gdje je moguće koristiti obnovljive izvore energije (sunce, vjetar, geotermalna i biomasa).
-Minimalna površina eko sela je od 1,0 ha do 1,5 ha.
-Dozvoljena spratnost smještajnih objekata je dvije etaže (P+Pk) ili (S+P).
-Dozvoljena spratnost pratećih / centralnih obekata je dvije etaže (P+Pk) ili (S+P).
-Moguća izgradnja od 10 do 40 smještajnih jedinica, površine 72 m2 ili 80 m2 po jedinici.
-Minimalna kategorija je 3 zvjezdice.
-Svaka smještajna jedinica mora imati kupatilo sa toaletnim čvorom, dnevni boravak, spavaće sobe i terasu koja predstavlja parterno uređenu površinu ispred objekta.
-Lokacija eko sela mora imati kolski saobraćajni pristup.
-Obezbijediti da pristupna saobraćajnica sa parkingom bude vizuelno izdvojena od eko sela zelenim koridorom.
-Obezbijediti parking prostor na ulaznom punktu u eko selo (ukupan broj parking mjesta je 20). Minimalno rastojanje od eko sela je 70 m, kako se ne bi narušila ambijentalna cjelina i doživljaj okruženja. Saobraćajne površine unutar kompleksa moraju biti od prirodnih materijala (kamen, šljunak).
-Unutar naselja se odvija pješački saobraćaj uz mogućnost pristupa motornih vozila za servisne i hitne intervencije, snabdjevanje i dostavu.
-Osigurati nesmetano kretanje osobama sa invaliditetom.
-Kompleks mora biti opremljen adekvatnim informativnim panoima, putokazima i ostalom signalizacijom koja treba gostima da obezbijedi sve neophodne infromacije.
-Za potrebe turističke informativne signalizacije isključivo koristiti prirodne materijale i voditi računa da svojim dimenzijama signalizacija bude adekvatno uklopljena u ambijent.
-Voditi računa o pejzažnom uređenju kompleksa.
-Eko selo mora imati centralni trg sa sadržajima za okupljanje, natkrivenu površinu za servisiranje hrane i zajednička okupljanja.
-Kompleks mora biti opremljen urbanim mobilijarom čiji je dizajn primjeren prirodnom okruženju i karakteristikama područja.
-Mogući prateći sadržaji:

- recepcija,
- info punkt sa prodajnim prostorom za suvenire, mape, knjige,
- uslužno ugostiteljski objekti (restoran, kafe/bar),
- wellness/spa centar,
- prodavnice,
- radionice sa aktivnostima za upoznavanje nasljeđa i tradicije, edukacija o prirodi i njenom očuvanju i dr.,
- štalu/tor/ergelu (udaljena od smještajnih jedinica),
- prostore za seminare, sastanke i radionice,
- dječija igrališta.

-Svaki objekat mora imati pojedinačni uređaj za biološko prečišćavanje otpadne vode bez tretmana hemijskim dodacima. U skladu sa EU normativima ovakav tretman/recikliranje osigurava mogućnost daljeg kruženja vode. Kao proizvod ovog procesa dobija se tehnička voda za navodnjavanje i čvrsti mulj koji se koristi kao biološko đubrivo.
-Koristiti savremene principe i tehnologije za sakupljanje, tretman i odlaganje komunalnog otpada.

Pravila za izgradnju planinarskih domova (planinarskih kuća):
-Minimalna veličina parcele je 2000 m^2.
-Objekti su isključivo samostojeći.
-Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi predmetnog područja.
-Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.

-Maksimalan broj ležaja je 30.
-Maksimalna spratnost objekta planinarskog doma (planinarske kuće) je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša etaža potkrovlje. Na terenu u većem nagibu (10-15°) objekat može imati i 3 nadzemne etaže (suteren, prizemlje i potkrovlje). Potkrovlje ne može imati nazidak.
-Maksimalna BGP objekta planinarskog doma (planinarske kuće) sa 2 nadzemne etaže je 200 m^2, a objekta sa 3 nadzemne etaže je 300 m^2.
-Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom planinarskog doma (planinarske kuće) je 100 m^2.
-Horizontalni gabarit planinarskog doma (planinarske kuće) je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
-Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, a za objekte sa 3 nadzemne etaže je 10,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
-Krov je četvorovodni nagiba 45° – 60°, a krovni pokrivač je poželjno tradicionalno od drveta (šindra, štiva, daska), ili profilisani lim.
-Na parceli planinarskog doma (planinarske kuće) moguća je izgradnja i pomoćnih objekata (nadstrešnice, biološki prečistač otpadnih voda, ostava za ogrjev, spoljni sanitarni čvor, mjesto za paljenje logorske vatre ili roštilj i sl.).
-Maksimalna spratnost pomoćnih objekata je 1 nadzemna etaža, krov je dvovodni ili četrvorovodni nagiba 45° – 60° a krovni pokrivač je poželjno tradicionalno od drveta (šindra, štiva, daska), ili profilisani lim.
-Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteren i prizemlje, ili tri nadzemne etaže zidovi prizemlja i potkrolja mogu biti i od drveta.
-Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke;
-Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela, tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objektima i na tlu.
-Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
-Tretman fekalnih voda se vrši bioprečistačima, čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda.
-Spoljašnje osvjetljene primjenjivati u najmanjoj mogućoj mjeri, kako bi se izbjeglo „svjetlosno zagađenje" i njegov nepovoljan uticaj na životnu sredinu, a napajanje planiranog spoljašnjeg osvjetljenja električnom energijom izvesti preko fotonaponskih panela, dok za osvjetljavanje treba koristiti energetski efikasne sijalice.
-Nije dozvoljeno ograđivanje oko planinarskog doma (planinarske kuće) i pomoćnih objekata.
-Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
-Parkiranje motornih vozila posjetilaca i zaposlenih se ostvaruje u okviru sopstvene urbanističke parcele. Broj parking mjesta za putnička vozila i autobuse treba da bude u skladu sa normativima i očekivanim brojem posjetilaca.
-Parkiranje motornih vozila je na posebno uređenom parkingu.
-Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.
-Ova pravila važe i za rekonstrukciju i adaptaciju bivših škola i domova kulture u planinarske domove.

Pravila za izgradnju planinarskih skloništa:
-Minimalna veličina parcele je 100 m^2.
-Na uparceli planinarskog skloništa nije moguća izgradnja pomoćnih objekata.
-Ovim planom definisano je maksimalno 6 ležaja za svaku planiranu lokaciju.
-Objekti su isključivo samostojeći.
-Preporučena spratnost objekta planinarskog skloništa je 1 nadzemna etaža.
-Maksimalna spratnost objekta planinarskog skloništa je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša etaža potkrovlje. Potkrovlje ne može imati nazidak.
-Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 3,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.

-Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi predmetnog područja.
-Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
-Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom planinarskog skloništa je 15 m^2.
-Maksimalna BGP objekta planinarskog skloništa je 15 m^2.
-Krov je četvorovodni nagiba 45°–60°, a krovni pokrivač je poželjno tradicionalno od drveta (šindra, štiva, daska), ili profilisani lim.
-Sokle i zidovi nadzemne etaže su od okolnog kamena, a mogu biti i od drveta.
-Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
-Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela, tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objektu i na tlu.
-Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
-Za sanitarne potrebe predviđen je hemijski toalet unutar objekta planinarskog skloništa.
-Nije predviđeno spoljašnje osvjetljenje.
-Nije dozvoljeno ograđivanje parcele planinarskog skloništa.
-Moguće je oko objekta planinarskog skloništa za zaštitu od vjetra i sniježnih nanosa izgraditi zid od lokalnog kamena, zidan „u suvo" i maksimalne visine do 1,6 m.
-Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila, koje je moguće iskoristiti i kao zaštitu od vjetra i sniježnih nanosa.
-Za parcelu nije predviđen pristup motornih vozila.
-Svi radovi na objektu i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije, u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

Pravila za izgradnju kampova:
-Kamp parcela je osnovna smještajna jedinica u/na kojoj se gostima mogu pružati usluge kampovanja ili glampinga.
-Minimalna veličina urbanističke parcele je 100 m^2/kamp parceli.
-Na parceli kampa moguća je izgradnja objekata koji su u funkciji kampa (recepcija, sanitarni čvor, sanitarni elementi za ličnu higijenu gostiju, prodavnica, priprema i usluživanje hrane i pića, nadstrešnice i dr.) u skladu sa važećim *Pravilnikom o klasifikaciji, minimalno-tehničkim uslovima i kategorizaciji kampova*.
-Nije dozvoljena izgradnja građevinskih jedinica za smještaj turista (soba, studio apartman, turistički apartman, bungalov, kamp kućica, stambeni kontejner i sl.) i trajno postavljanje-parkiranje kamp prikolica, trejlera, mobilhomea i drugih vrsta kuća/vozila na točkovima).
-Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi predmetnog područja.
-Objekti su isključivo samostojeći.
-Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
-Maksimalna spratnost objekata kampa je 1 nadzemna etaža.
-Maksimalna visina objekta je 3,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
-Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
-Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom koji je u funkciji kampa je 24 m^2.
-Maksimalna površina pod svim objektima koji su u funkciji kampa je 120 m^2.
-Maksimalna BGP pojedinačnog objekta koji je u funkciji kampa je 24 m^2.
-Maksimalna BGP svih objekata koji su u funkciji kampa je 120 m^2.
-Krov je četvorovodni nagiba 45°– 60°, a krovni pokrivač je poželjno tradicionalno od drveta (šindra, štiva, daska), ili profilisani lim.
-Sokle i zidovi nadzemne etaže su od okolnog kamena, a mogu biti i od drveta.
-Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
-Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela, tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objektu i na tlu.
-Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.

-Za tretman sanitarnih otpadnih voda ako nije noguć priključak na naseljsku kanalizacionu mrežu, predvidjeti bioprečistač.
-Spoljašnje osvjetljene primjenjivati u najmanjoj mogućoj mjeri kako bi se izbjeglo „svjetlosno zagađenje" i njegov nepovoljan uticaj na životnu sredinu, a napajanje planiranog spoljašnjeg osvjetljenja električnom energijom izvesti preko fotonaponskih panela, dok za osvjetljavanje treba koristiti energetski efikasne sijalice.
-Dozvoljeno je ograđivanje parcele kampa ogradom od zelenila - živicom ili transparentnom drvenom ogradom maksimalne visine do 1,6 m
-Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila
-Parkiranje motornih vozila turista, posjetilaca i zaposlenih se ostvaruje u okviru sopstvene urbanističke parcele. Broj parking mjesta treba da bude u skladu sa normativima i očekivanim brojem posjetilaca
-Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

8.2. DIREKTNO SPROVOĐENJE PLANA - UTU

mHE Otilovići

S obzirom da su, u skladu sa članom 218 a Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata, iz važećeg PUP-a izdati UTU za izgradnju mHE Otilovići na katastarskim parcelama broj: 1668, 1669, 1890/2, 1899/1, 1899/2 KO Otilovići, Opština Pljevlja (Zaključak br: 07-011/23-3816/2 od 27.jula 2023.godine), navedeni tekst koji slijedi može poslužiti u daljem postupku izrade projektne dokumentacije.

Za vrijeme gradnje TE „Pljevlja", za potrebe snabdijevanja njenog tehnološkog procesa vodom, na rijeci Ćehotini izgrađena je lučno-betonska brana sa pratećim objektima. Visina brane je 59m, a zapremina akumulacije je cca 18 miliona m³.
Prema dosadašnjim hidrološkim ispitivanjima, srednji višegodišnji proticaj na profilu brane iznosi 4,68 m³/s, što daje mogućnost izgradnje mHE "Otilovići" uz postojeću branu. Time bi se viškovi vode iz akumulacije, kao i voda ekološki prihvatljivog protoka koja se ispušta iz akumulacije, koristili za proizvodnju električne energije, sa značajnim tehno-ekonomskim efektima.

Preliminarne analize pokazuju da se izgradnjom mHE Otilovići može očekivati proizvodnja električne energije od oko 11 GWh, zasnovane na korišćenju viškova vode iz akumulacije Otilovići, sve uz uvažavanje najsavremenijih ekoloških standarda u skladu sa principima održivog razvoja. Jedan od bitnih parametara, takođe, osnovan na strateškom opredjeljenju je da se razvoj energetskog sektora u svijetu zasniva na principima dekarbonizacije i zelene energetske tranzicije. Takođe, povećanje potrebe za energijom utiče na rast cijene električne energije iz obnovljivih izvora na tržištu. Opravdanost ovog objekta ogleda se u činjenici da već postoji akumulacija i brana, što će u svakom slučaju bitno uticati na potrebna ulaganja za njenu izgradnju. Takođe, bitno je istaći da postojanje akumulacije obezbjeđuje kontinuitet u radu elektrane.

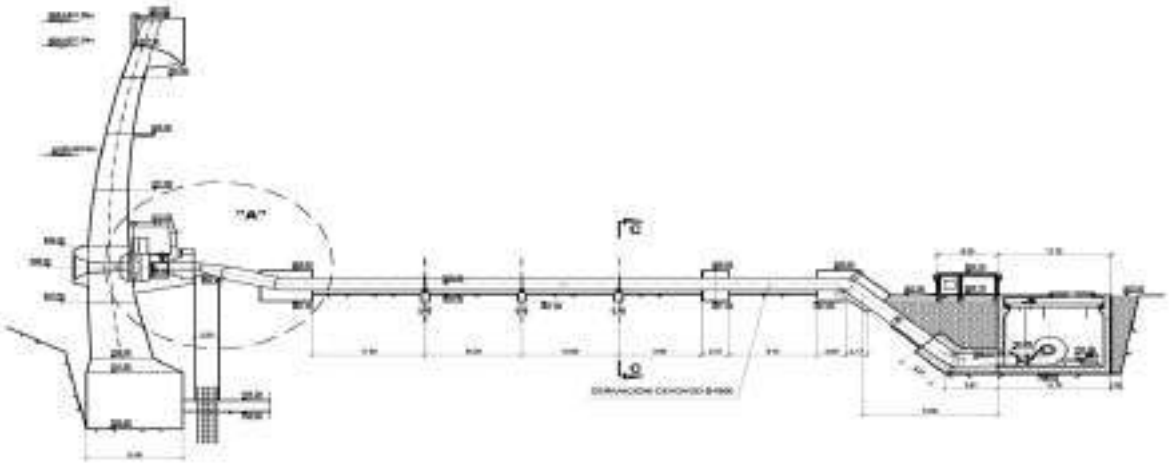
Izgradnju mHE „Otilovići" predviđaju Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine-Bijela knjiga (2014) i Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine (2016).
Vlada Crne Gore je potpisala sa Elektroprivredom Crne Gore, Ugovor o koncesiji za korišćenje akumulacije Otilovići radi izgradnje male hidroelektrane u cilju proizvodnje električne energije u 2022. godini.

U skladu sa Koncesionim aktom i Ugovorom, planirano je tehničko rješenje koje podrazumijeva izgradnju mašinske zgrade na desnoj obali Ćehotine, nizvodno od brane oko 100 m. Elektrana će biti opremljena sa dva agregata. Većim, osnovnim proizvodnim agregatom sa turbinom snage cca 3,2 MVA, i manjim, pomoćnim agregatom sa turbinom snage cca 0,5 MVA, kojom se energetski koristi ekološki prihvatljiv protok.

U okviru ovog projekta, biće izvršeno uređenje korita rijeke neposredno nizvodno od brane

Otilovići, koje je zasuto tokom izgradnje pristupne saobraćajnice i tunela, krajem sedamdesetih godina. Korito je zasuto materijalom od miniranja, željezom i drugim antropogenim materijalima te će izgradnjom mHE ovaj dio korita biti uređen. Takođe, biće izvršeno osavremenjavanje opreme brane Otilovići, u cilju dobijanja detaljnijih hidroloških podataka i boljeg upravljanja akumulacijom. Prikazani tehnički parametri su orjentacionog tipa. Precizniji tehnički podaci biće definisani tehničkom dokumentacijom.

Koncesionar je izradio sve hidrološke, geodetske i geološke podloge za potrebe izgradnje ovog objekta. Osim toga, za potrebe izgradnje MHE Otilovići, Koncesionar je izradio studiju biodiverziteta rijeke Ćehotine u zoni brane Otilovići i nizvodno. Prikupljene su i ekološke smjernice za izgradnju i korišćenje buduće mHE.

Slika 25. Koncept MHE Otilovići

Za priključenje male hidroelektrane „Otilovići“ na distributivni sistem, CEDIS je izdao Uslove za izradu tehničke dokumentacije br. 30-20-4657 dana 19.05.2023.godine. Predviđena je instalisana snaga mHE iznosi 3,7MVA, a elektrana se priključuje na naponski nivo 35kV. Pojedinačna snaga generatora u maloj elektrani je 3200 kVA (prvi) – 2880 kW, odnosno 500 kVA (drugi) – 326 kW. Predviđen je paralelni rad mHE sa sistemom ODS-a.
Način priključenja male elektrane na distributivni sistem:

- Napon i vrsta priključka (trofazno, kV): 35kV dvosistemski nadzemni vod.
- Priključni vod (tip voda, presjek, približna dužina): novi dvosistemski nadzemni vod, tipa Al/Fe 70/12 mm^2, dužine cca 2 km.
- Mjesto priključenja na sistem ODS-a: postojeći 35kV dalekovod „Guke – Mataruge“, stubno mjesto 67.
- Mjesto priključenja male elektrane: 35kV rasklopno postrojenje u elektrani.

Za potrebe sigurnog i kvalitetnog prenosa proizvedene električne energije iz mHE, neophodno je da investitor u skladu sa važećim pravilima za funkcionisanje distributivnog sistema i važećim Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata:

- Projektuje i izgradi postrojenje u elektrani, sa transformacijom na 35kV naponski nivo, na kom se elektrana priključuje na distributivnu mrežu.
- Projektuje i izgradi objekat za smještaj elektro opreme 35kV, koja se sastoji od 2 vodne ćelije (dvije distributivne za uklapanje na dalekovod), dvije trafo ćelije (jedna za glavni generator a druga za mali generator i sopstvenu potrošnju), mjerno-spojne ćelije, a sve prema uslovima i saglasnosti CEDIS-a (po potrebi planirati ugradnju rezervnih ćelija).
- Opremi dvije 35kV vodne ćelije, dvije trafo ćelije, sekcionu ćeliju i mjerno-spojnu ćeliju ugradnjom potrebne rasklopne i zaštitne opreme i opreme za daljinsko upravljanje.
- Izgradi 35kV vodove i dalekovodni stub, radi uklapanja 35kV postrojenja na 35kV dalekovod TS „Guke – Mataruge“.

UTU za proširenje Deponije Maljevac-kaseta 4

Ekološka rekonstrukcija TE Pljevlja je projekat koji garantuje stabilnost rada TE Pljevlja kao baznog izvora energije i cjelokupnog energetskog sektora Crne Gore. Ali je i najvažniji projekat iz oblasti zaštite životne sredine na teritoriji Pljevalja, koji je započet 2019.godine izradom projektne dokumentacije.

Lokacija izgradnje objekata Ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja je na planiranoj lokaciji drugog bloka TE Pljevlja detaljnim prostornim planom TE Pljevlja. Imajući u vidu potrebe izgradnje novog bloka na alternativne ekološki prihvatljive izvore toplote, u budućnosti, kao i postrojenja za gasifikaciju uglja potpuno u skladu sa ekološkim i evropskim standardima potrebno je planirati industrijski kompleks u blizini TE Pljevlja.

Ekološka rekonstrukcija TE Pljevlja je u toku. Izvedeno je 70% građevinskih radova na svim objektima što je potvrđeno odobrenim privremenim mjesečnim situacijama, od strane nadzora i investitora, te u II kvartalu 2023.godine počinje isporuka mašinske i elektro opreme.

Dinamičkim planom završetak Ekološke rekonstrukcije, testni period opreme i probni rad je planiran 2024/2025 godine.

Ekološka rekonstrukcija TE Pljevlja je svojom realizacijom uslovila pripremu i početak niza projekata od velike važnosti, a to su prije svega **Deponija Maljevac-kaseta 4**, Deponija Šumani, Toplifikacija Pljevalja, Fabrika gipsanih proizvoda itd.

U skladu sa Detaljnim prostornim planom, lokacija Maljevac se koristi za deponovanje nus produkata sagorijevanja uglja u TE Pljevlja. Vrši se tehnička i biološka rekultivacija deponije Maljevac. Paralelno sa deponovanjem nus produkata na prostoru Kasete 3, fazno se vrši tehnička i biološka rekultivacija prethodne dvije kasete. U prethodnom periodu, od strane EPCG izvršen je otkup parcela i objekata u pojasu od tri stotine metara od ivica aktivne kasete, u većem dijelu i šire. Zahtjev prethodnih vlasnika za otkup preostalog dijela zemljišta u njihovom vlasništvu se ispostavio opravdanim. Na tim površinama nije dozvoljena gradnja jer predstavljaju buffer zonu deponije.

Nakon ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja kao nus produkti javljaju se pepeo, šljaka i gips u ukupnoj količini od oko 730 000 m3 godišnje. Pepeo i šljaka, a nakon ekološke rekonstrukcije i gips, iz TE Pljevlja predstavljaju osnovni materijal koji se deponuje na deponiji Maljevac. Za novu lokaciju deponije kategorisani su, prema Katalogu otpada, kao neopasan otpad. Ove procijenjene količine zavise od kvaliteta uglja i broja radnih sati TE Pljevlja. U skladu sa planiranom dinamikom ovaj otpad će se odlagati na kasetu 3 do kraja 2026. godine, na novi, ekološki prihvatljiviji način, suvim transportom, za razliku od dosadašnjeg hidromješavinom u odnosu 1:6 do 1:10.

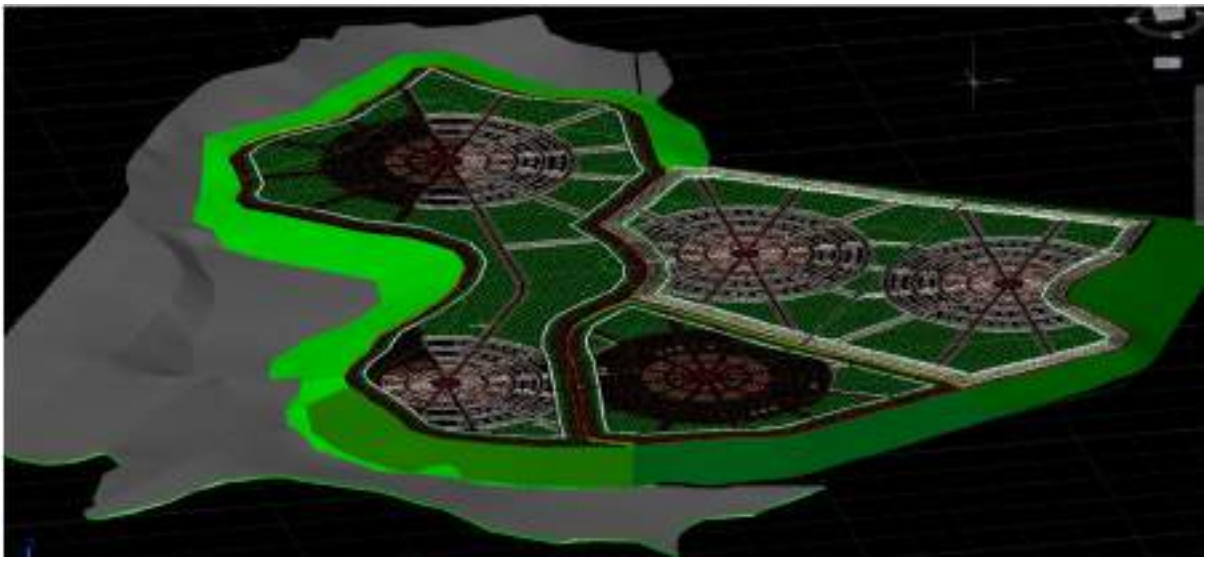
Za potrebe transporta pepela, šljake i gipsa iz TE Pljevlja biće izgrađena saobraćajnica koja povezuje TE Pljevlja i deponiju Maljevac. Na ovaj način izvršiće se transport na ekološki prihvatljiv način, bez značajnog uticaja na saobraćaj lokalnog puta. Uklapanje sa lokalnim putem će biti odrađeno u skladu sa standardima. Alternativa izgradnji ovog puta, je korišćenje javnih puteva kroz naselje. Ta opcija je mnogo nepovoljnija sa više aspekata i treba je odbaciti.

Kao što je već rečeno, Kaseta 3 deponije Maljevac je oivičena granicom Detaljnog prostornog plana. Van granica DPP-a na snazi je PUP Opštine Pljevlja. Geomorfologija terena, neposredno uz nasipe Kasete 3, je takva da predstavlja prirodnu depresiju i prostor koji se ne može valorizovati u budućnosti. Takođe, u skladu sa projektnom dokumentacijom sa ovog prostora koristi se materijal za rekultivaciju deponije nakon čega će biti urađeno njegovo ozelenjavanje. Međutim, promjena morfologije nije moguća bez zapunjavanja ovog prostora. U konačnom, rekultivisana površina deponije Maljevac predstavljaće plato bez geomorfološke veze sa padinama prirodnog terena na zapadu. Između ozelenjene površine deponije i prirodnih padina postojaće klanac. Predmetni prostor, prostor nove kasete, potrebno je zapuniti nusproduktima sagorijevanja iz TE

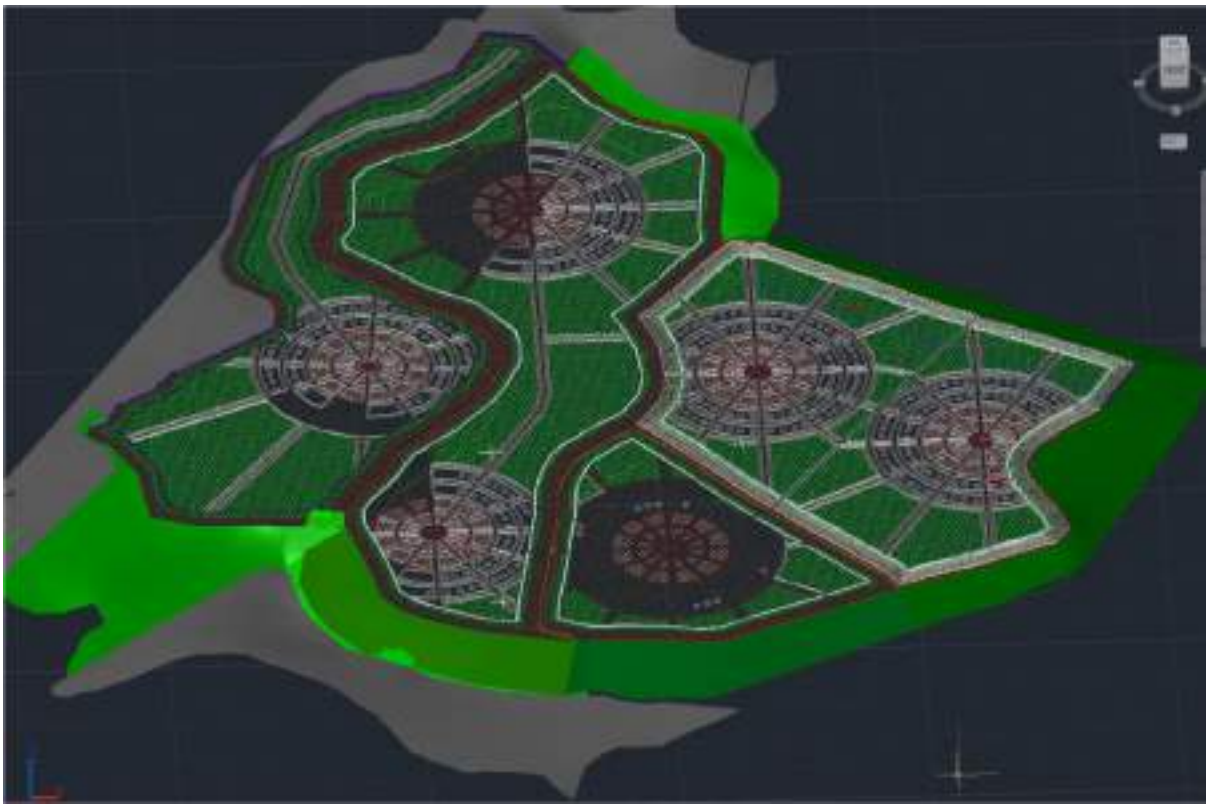
Pljevlja na ekološki prihvatljiv način. Po izohipsi platoa postojeće deponije i nakon toga rekultivisati. Na ovaj način ostvariće se uklapanje prirodnog terena i platoa deponije. Biće obezbijeđen stabilan rad TE Pljevlja do prelaska na novu lokaciju, što se po dinamici očekuje do kraja 2030. godine. Ostvariće se dodatno učvršćenje rekultivisane deponije jer će biti u potpunosti naslonjena na prirodni teren sa zapadne strane. Biće izbjegnuta mogućnost sakupljanja atmosferskih voda u klancu i stvaranja zabarenja. Takođe, za ovaj prostor nije potrebna eksproprijacija dok je za prostor buffer zone nove deponije potrebna manja eksproprijacija.

Kaseta 4 će biti oivičena sa novim koritom Paleškog potoka na jugu, nasipima postojeće kasete 3 na istoku, kotom terena 835 mnm na zapadu i čelom sjevernog nasipa postojeće kasete 3 na sjeveru.

U cilju boljeg sagledavanja terena dat je 3D model izgleda terena sa i bez zapunjavanja predmetne depresije.

Slika 26. Izgled terena sa nezapunjenom deporesijom

Slika 27. Izgled terena sa zapunjenom depresijom i potpunim uklapanjem bivše deponije sa prirodnim terenom

UTU za izgradnju/realizaciju projekta Toplifikacije Pljevalja

Izgradnja primarnog toplovoda od TE Pljevlja do grada je predmet projekta **"Toplifikacija Pljevalja, za čista i topla Pljevlja-izgradnja primarnog toplovoda od TE do grada"** , koji je započet 2020.godine.

Izgradnjom primarnog toplovoda će se stvoriti uslovi da se u prvoj fazi, neregulisanim oduzimanjem pare sa turbine bloka TE Pljevlja, kapaciteta 10MW odmah nakon završene Ekološke rekonstrukcije 2024.godine priključi 6 najvećih kotlarnica u centru grada. Dodatno se, izgradnjom 20 priključka na primarnom toplovodu odgovarajućeg prečnika za sve konzumne zone, stvaraju uslovi za drugu fazu i regulisano oduzimanje pare sa turbine bloka TE Pljevlja. Kao i dalje razvijanje toplifikacije grada toplotnog konzuma 44MW. Toplovod DN 450mm se nastavlja na dio toplovoda DN 450mm, koji će biti izveden iz toplotno izmjenjivačke stanice do zelene površine i ograde TE Pljevlja, u sklopu Ekološke rekonstrukcije.

Svrha pokretanja projekta Izgradnje primarnog toplovoda od TE Pljevlja do grada, primarno je poboljšanje stanja životne sredine u Pljevljima. Potom i poboljšanje stepena efikasnosti rada TE Pljevlja. Projekat Ekološke rekonstrukcije, u sklopu Glavnog projekta, sadrži dvije posebne knjige:

- Daljinsko grijanje sa toplotno izmjenjivačkom stanicom kao baznim izvorom toplote i
- Startna kotlarnica kao pomoćna kotlarnica ili rezervni izvor toplote

Realizacija ovog dijela projekta Ekološke rekonstrukcije ima za cilj stvaranje uslova za daljinsko grijanje grada. Stoga je projekat Izgradnje primarnog toplovoda, nastavak aktivnosti sa aspekta zaštite životne sredine tj. poboljšanja uslova za život građana Pljevalja.

Konačni cilj projekta "Toplifikacija Pljevalja, za čista i topla Pljevlja-izgradnja primarnog toplovoda od TE do grada" je:
1. Izgradnja primarnog toplovoda početnog prečnika DN 450mm od TE Pljevlja do grada u prvoj

fazi sledećih toplotnih karakteristika.
FAZA 1 (neregulisano oduzimanje pare)
Primar 10 MW
Tr 95 °C
Tp 65 °C , za gašenje najvećih kotlarnica u centru grada.

2. Stvaranje uslova za razvoj toplifikacije svih kozumnih zona grada Pljevalja, u sklopu druge faze kapacitete do 2x22MW na isti, već izgrađeni, primarni toplovod u prvoj fazi i prelazak na novi toplotni režim:
FAZA 2 (regulisano oduzimanje pare)
Primar Sekundar 44 MW
Tr 115 °C
Tp 75 °C

Trenutni status projekta je - izrada Glavnog projekta cjelokupnog primarnog toplovoda od TE do grada i izvođenje I Faze u dužini od cca 2,3 km (od TE Pljevlja do raskrsnice ispred ulaza u Vektru Jakić). Izabran je projektant i izvođač radova, a vrijednost ove faze projekta je 2,5mil eur. Projekat će se nastaviti kroz sledeće faze i saradnju Opštine Pljevlja, Uprave za kapitalne projekte Crne Gore i Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić. Dinamika projekta je u direknoj vezi sa projektom Ekološke rekonstrukcije. A planirani završetak izgradnje Primarnog toplovoda u dužini od cca 4,5 km, sekundarnih toplovoda u dužini od cca 1,2 km do glavnih kotlarnica u užem jezgru grada i rok za završetak je oktobar 2024.godine.

Ogromnim smanjenjem broja stanovnika u Pljevljima smanjene su i potrebe ukupnog i perspektivnog toplotnog konzuma. Stoga je nastalo smanjenje toplotnog izvora od 44MW. Međutim primarni toplovod DN 450mm, sa krakovima za sekundarnu mrežu je dimenzionisan i za perspektivni konzum. A nakon dodatnih projekata koje Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić planira realizovati na TE Pljevlja (Regulisano oduzimanje pare sa turbine, Modernizacija TE Pljevlja), biće stvoreni uslovi za cjelokupnu toplifikaciju i nakon razvoja grada u perspektivi.

Projektovanje i izgradnja primarnog toplovoda od TE Pljevlja do grada se realizuje u skladu sa izdatim urbanističko tehničkim uslovima nadležnog ministarstva i važećom prostorno planskom dokumentacijom. Potrebno je uzeti u obzir, da je dosadašnja prostorno planska dokumentacija rađena na osnovu projekata "Toplifikacija Pljevalja", obrađivača "Kosovo projekt" Beograd - "Termoenergo inženjering"- Beograd iz 1995.godine, te da je od tada naravno nastao određen broj prostornih promjena. Nakon donošenja odluke 26.01.2023.godine od strane Vlade Crne Gore da je projekat "Toplifikacija Pljevalja" proglašen projektom od Javnog interesa, jasno je da je potrebno sagledati sve u cilju realizacije samog projekta u skladu sa prostornim promjenama, kako bi isti bio realizovan nakon 40-tak godina kašnjenja.

Određen broj objekata je izgrađen i legalizovan na trasi toplovoda, koja je predviđena dosadašnjim prostornim planom u prvoj dionici primarnog toplovoda. Dok je određen broj objekata, čak i cjelokupnih naselja izgrađen, a nije obrađen u toplotnom konzumu i toplotnim instalacijama pojedinačnim DUP-ovima, naročito u trećoj dionici primarnog toplovoda i sekundarnoj mreži.
Ove izmjene prostorog plana su osnov za urbanističko-tehničke uslove i za sekundarnu mrežu koja je sastavni dio projekta Toplifikacije, koju Opština Pljevlja mora u narednom procesu realizacije projekta prilagoditi kroz pojedinačne DUP-ove, nakon određivanja prioriteta po zonama i naseljima za sprovođenje toplifikacije u koordinaciji sa mjerama energetske efikasnosti i ostalih izvora energije (solari, toplotne pumpe i sl.).

Parcele kasete IV obuhvaćene izmjenama i dopunama PUP-a
Šumane I : 237/2; 238; 239/1; 240; 241/1; 242; 246/2; 247/3; 421/1; 425/2; 428/1; 429; 430; 431; 432; 437; 438; 439; 440; 441; 442; 443; 444; 445; 446; 447; 452/2; 454/2; 454/3; 456; 460; 461; 462; 463; 464; 465; 466; 467; 468; 469; 470; 471; 472; 473; 475; 514; 515; 516; 517; 518 526; 527/1; 527/2; 529; 530/2; 531; 532; 533; 534; 535; 536; 537/1; 537/2; 538; 539; 540; 541; 542; 543; 544; 545; 546; 547; 548; 549; 550; 551; 552; 553; 554/1; 554/2; 555; 556; 557; 558; 559; 560;

561; 562; 563; 564; 565; 566/1; 566/2; 567; 568; 569; 570; 571; 572; 573; 574; 575; 576; 577; 607; 608; 609; 611; 612; 613; 614; 615; 616; 617; 618; 619; 620; 621; 622; 623; 624; 625; 626; 627; 628; 629; 630; 631; 632; 633; 635/2; 636/1; 636/2; 637; 638; 639; 640; 641; 642; 643; 644; 645; 646; 647; 648/1; 648/2; 649; 650; 651; 652; 654; 655; 656; 657; 658; 659; 660/1; 660/2; 661; 662; 663; 664; 665; 666; 667; 668/1; 668/2; 669; 670; 671; 672; 673; 674; 675; 676; 677/1; 677/2; 678; 679; 680; 681; 682; 683; 684; 685; 686; 687; 688/1; 688/2; 688/3; 689; 690/1; 690/2; 690/3; 691; 692; 693; 697; 698; 699; 700; 701; 702; 703; 704; 705; 706; 707; 708; 709; 710; 711/1; 711/2; 712/1; 712/2; 713/1; 713/2; 714/2; 728; 729.
Šumane II: 79/6; 79/7; 105; 106; 107; 111; 114; 115; 116; 117; 118; 123/2; 123/3.

Parcele obuhvaćene DPP-om
Šumane I : 405/1; 433; 436; 520; 580; 599; 600/1; 600/2; 601; 602; 611; 612; 613; 630; 631; 632; 716; 717; 718; 719; 720; 721; 722/1; 722/2; 723; 724; 725; 726; 727.
Šumane II : 79/4; 79/5; 84; 85; 86; 87, 88; 89; 90; 92.

Djelovi parcela koje su obuhvaćene DPP-om, preostali dio obuhvaćen izmjenama i dopunama PUP-a
Šumane I: 435; 437; 474; 511; 513/1; 519; 525; 578; 579/1; 603/1; 603/2; 604; 605; 606; 610; 633; 634; 635; 694; 695; 696; 714; 715.

8.3. RAZRADA KROZ IZRADU PLANSKE DOKUMENTACIJE

Za područja koja se dodjeljuju na koncesije obavezna je izrada odgovarajuće planske dokumentacije, u skladu sa Zakonom.

Za prostor eksploatacionog područja Šuplja stijena, Glisnica potrebno je uraditi planski dokument detaljne razrade u skladu sa Zakonom.

Na karti broj 09.b Namjena površina – Plan prikazan je zahvat koncesionog područja, a precizne granice planskog dokumenta će biti definisane kroz postupak izrade i donošenja Odluke i programskog zadatka.

Za koridore sekundarne mreže željezničke pruge potrebno je uraditi plansku dokumentaciju u skladu sa Zakonom, a nakon izrade odgovarajuće studijske dokumentacije.

Prostor Maoča predstavlja perspektivno ležište uglja, kao i značajno nalazište gline. U cilju obezbjeđivanja preduslova za izgradnju fabrike za proizvodnju opekarskih građevinskih materijala neophodno je uraditi planski dokument detaljne razrade u skladu sa Zakonom, čijoj izradi će prethoditi određena studijska i ekspertska istraživanja.

Takođe na predmetnoj karti prikazane su lokacije za skijališta za koje je potrebno uraditi planski dokument detaljne razrade u skladu sa Zakonom.

Prije izrade planskog dokumenta potrebno je izvršiti detaljno ispitivanje predmetnih zona, što podrazumijeva pažljivo, kontinuirano praćenje klimatskih prilika (učestalosti sniježnih padavina, visine i dužina trajanja sniježnog pokrivača) u trajanju minalno 5 godina, kao i analizu fiziografskih karakteristika terena (nagiba, visinskih zona, osunčanosti – eksponiranosti terena, podobnosti podnožja brda za formiranje skijaške baze – zaustavne zone i dr.). U slučaju da se ispostavi da klimatske i fiziografske karakteristike pogoduju izgradnji skijališta, i da postoji ekonomska opravdanost, izgradnju skijališnih zona – skijališta je moguće realizovati.

GENERALNO URBANISTIČKO RJEŠENJE

1.0.RAZVOJ GRADA

1.1. OSNOVNA OBILJEŽJA GRADA

Grad Pljevlja je privredni, administrativni i kulturni centar Opštine. U njemu je 2011.godine živjelo 19622 stanovnika. Pljevlja su subregionalni centar i značajna su za Sjeverni region i za Crnu Goru. Grad Pljevlja se nalazi u kotlini na nadmorskoj visini 780 m, i smješten je na 3 rijeke (Ćehotina, Breznica i Vezišnica).

Jedini sačuvani plan Pljevalja prije drugog svjetskog rata je situacioni plan Pljevalja, koji je urađen 1891.godine od strane austrougarske vojne komande. Ovim planom je obuhvaćena kasarna u podnožju Malog Bogiševca i ostali vojni objekti u gradu. Tretirano je i tkivo grada, odnosno prostor uz rijeku Breznicu od Stražice prema potezu Mali Bogiševac – Glavica.

Poslije završetka II svjetskog rata započinje obnova i izgradnja Pljevalja. Najveća pažnja bila je usmjerena na uređenje i izgradnju centra grada i novih stambenih zona usled naglog povećanja broja stanovnika u samom gradu.

Prvi idejni urbanistiki plan grada Pljevalja urađen je 1950. godine, koji je 1957. godine detaljnije razrađen, a 1968. godine dopunjen i prema idejnim rješenjima koja su proistekla iz njega uglavnom su locirani svi objekti u gradu i na osnovu njih su urbanistički oblikovana Pljevlja.

U periodu od poslije drugog svjetskog rata urađena je sljedeća planska dokumentacija:

- Urbanistički program za grad Pljevlja, 1972.god.
- Generalni urbanistički plan grada Pljevalja, 1986.god.
- Prostorni plan Opštine Pljevlja, 2000.god.
- Generalni urbanistički plan grada Pljevalja - izmjene i dopune, 2001.god.
- Izmjene i dopune GUP-a grada Pljevalja, 2007.god.
- Prostorno urbanistički plan grada Pljevalja, 2011.god.
- Izmjene i dopune Prostorno-urbanističkog plana opštine Pljevlja, 2019.god.

Na osnovu ovih planova urađen je veliki broj detaljnih urbanističkih planova.

Urbanistički program za grad Pljevlja iz 1972. godine predstavlja prvi urbanistički plan grada Pljevalja. Plan je uradio projektni biro Stambenog preduzeća Pljevlja, a obuhvatio je planski period u narednih 20 godina (do 1990.godine). On je dao postavke za prostornu organizaciju grada i društveno-ekonomski razvoj.

Generalni urbanistički plan grada Pljevalja donešen je 1986. godine, a obuhvatio je planski period do 2001.godine.Ovim planskim dokumentom proširene su granice gradskog područja. U njegov obuhvat ušla su naselja Komini i Židovići i Kaluško polje gdje je već izgrađena termoelektrana. Granicama GUP-a obuhvaćeno je područje gradskog groblja „Ravan“ i zona oko manastira Svete Trojice.

Prostorni plan opštine Pljevlja je bio prvi Prostorni plan za pljevaljsku opštinu, 2000. godina - Obuhvatio je projekciju razvoja opštine do 2015.godine. Obrađivač plana bio je Republički zavod za urbanizam i projektovanje iz Podgorice.
Nacrt Izmjena i dopuna Prostornog plana opštine Pljevlja urađen je juna 2008.godine. Iste godine započele su aktivnosti na izradi Izmjena i dopuna generalnog urbanističkog plana grada Pljevlja. U septembru 2008. godine je usvojen novi Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata. Ovim zakonom uvedena je obaveza izrade Prostorno - urbanističkog plana jedinice lokalne samouprave. Prostornim planom date su smjernice za izradu izmjena i dopuna GUP-a.

Generalni urbanistički plan grada Pljevalja - izmjene i dopune, 2001. godina - Ovaj plan obuhvatio je projekcije razvoja i koncept organizacije i korišćenja gradskog prostora do 2015.god. Obrađivač ovog planskog dokumenta bio je Jugoslovenski institut za urbanizam i stanovanje iz Beograda. Granice GUP-a se ovim planom proširuju tako što obuhvataju površine Velike Pliješi, šume Bogiševca, Guke-Dolove i dijelove masiva Golubinje i Vodice. Proširenje granica je posledica usklađivanja sa planskom i neplanskom izgradnjom, prvenstveno stambenom.

Izmjene i dopune Generalnog urbanističkog plana "grada Pljevlja", 2007. godina - Cilj izrade ovog planskog dokumenta je bio stvaranje uslova za otvaranja kopa Rudnika uglja na prostoru Cementare. Izmjene su se odnosile na dio teritorije GUP-a povšine 80,33 ha i obuhvatile su uređenje zone u okviru urbanističke cjeline P-Pliješ, dijela MZ Ševari i dijela MZ Golubinja. Plan je obuhvatio je i kontaktne zone gdje se nije značajnije promijenila namjena planirana prethodnim planom. Eksploatacija uglja na ovom prostoru započela je 2010.god. Plan je usvojen 2007. godine za period do 2015. godine. Za razliku od prethodnog GUP-a ovakvim izmjenama nije proširen prostorni obuhvat plana.

Prostorno urbanistički plan Opštine Pljevlja do 2020.godine, 2011.godina - Usvajanjem novog Zakona o uređenju prostora i izgradnji objekata, u septembru 2008. godine uvedena je obaveza izrade Prostorno - urbanističkog plana jedinice lokalne samouprave. Prostorno-urbanistički plan opštine Pljevlja je izradio Jugoslovenski institut za urbanizam i stanovanje, JUGINUS AD iz Beograda, odnosno Predstavništvo JUGINUS-MONT iz Bijelog Polja. Prostorno – urbanistički plan opštine Pljevlja do 2020.godine donešen je u martu 2011.godine

Izmjene i dopune Prostorno-urbanističkog plana opštine Pljevlja, 2019.godina se odnose na prostor koji obuhvata ovjerene rezerve uglja Pljevaljskog basena (ležišta: Potrlica, Kalušići, Komini, Rabitlje i Grevo), doistraženi dio rezervi uglja Ljuće – Šumanskog basena i istražno-eksploatacioni prostor ležišta uglja Glisnica. Ukupna obuhvat Izmjena i dopuna PUP-a Pljevlja iznosi 1129.65 ha. Obrađivač plana je Ministarstvo održivog razvoja i turizma. Izmjenama i dopunama Prostorno-urbanističkog plana Opštine Pljevlja sagledani su aspekti prostora kao projekcija buduće eksploatacije i izgradnje objekata i infrastrukture koji proističu iz osnovne djelatnosti Rudnika u skladu sa Zakonom o rudarstvu (Sl. list CG br. 65/08 i 74/10) i Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata i definisane smjernice za izdavanje urbanističko – tehničkih uslova.

Tabela 20. Prikaz površina, broja stanovnika, kao i prognoze i procjene broja stanovnika kroz donešenu plansku dokumentaciju

Planska dokumentacija	**Površina u ha**	**Stanovništvo**	**Prognoze**	**Procjene**
Urbanistički program za grad Pljevlja 1972-1990	959	1968. opština 46.800 grad 13.800	grad 30.000	
Generalni urbanistički plan grada Pljevalja 1986-2001	1177	1981. opština 43.242 grad 18.416	1991. opština 44.331 grad 24.020 2001. opština 46.151 grad 28.655	
Prostorni plan opštine Pljevlja 2000-2015	134600		2015. opština manje od 40.000 grad manje od 25.000	
Generalni urbanistički plan-izmjene i dopune 2001-2015	1438,5	1991. opština 39.593 grad 20.193	2015. opština manje od 40.000 grad manje od 25.000	2015. opština 40.150 grad 22.000
Izmjene i dopune Generalnog urbanističkog plana 2007-2015	80,33	2003. opština 36.913 grad 22.106		
Prostorno-urbanistički plan opštine Pljevlja 2011- 2020	134600	2011. opština 30.786 grad 19.622		2015. opština 34.355 grad 21.878

				2021. opština 33.909 grad 22.134

Odlike prostorne organizacije grada Pljevalja su:
- stanovanje razmješteno po padinama Golubinje, Glavice, Guka, Dolova i Balibegovog brda,
- industrija smještena između Velike Pliješi i Ćehotine i
- sistem zelenih površina gradskog i vangradskog zelenila međusobno povezani drvoredima gdje treba istaći park Vodice, spomen park Stražicu i zelenilo Vojnog logora.

Dalji pravci razvoja i širenja grada uslovljeni su postojećom organizacijom grada i prirodnim karakteristikama. Prirodni uslovi uticali su da širenje grada ne može ići u pravcu sjevera i istoka, a eksploatacija uglja onemogućava širenje ka jugu i jugoistoku.

1.2. PRETPOSTAVKE DEMOGRAFSKOG RAZVOJA

Koncept demografskog razvoja zasniva se na ostvarenju opšteg i posebnih ciljeva demografskog razvoja. Naime, ukoliko bi se postojeće tendencije nastavile, opština Pljevlja bi nastavila da gubi stanovništvo (uz dalje pogoršanje starosne strukture), što bi dovelo u pitanje opstanak mnogih naselja, ali i razvoj Opštine u cjelini.
Prema zvaničnim rezultatima posljednjeg popisa iz 2011. godine u opštini Pljevlja živi ukupno 30 786 stanovnika. Na osnovu podataka iz ovog popisa, u Tabeli 21. koja slijedi je dat pregled osnovnih demografskih parametara za opštinu Pljevlja za 2011. godinu kao i broj stanovnika u urbanom i ruralnom području.

Tabela 21. Demografski parametri u Crnoj Gori prema popisu iz 2011.godine

Opština	**Površina (km²)**	**Broj stanovnika**		
		Ukupno	**U urbanom području**	**U ruralnom području**
Pljevlja	1.346	30.786	19.622	11.438

Izvor: Preliminarni rezultati popisa 2011.god., Monstat 2011.g.(st.21)

Od druge polovine XX vijeka, iz analize kretanja stanovništva jasno se uočava tendencija prostorne redistribucije usmjerene ka koncentraciji na području nekadašnjeg GUR-a, odnosno naselja Pljevalja.

Tabela 22. Kretanje broja gradskog stanovništva, indeksi kretanja i stepen urbanizacije Opštine Pljevlja u periodu 1961-2011. godina

opština	*gradska naselja*	*1961*	*1981*		*2003*		*2011*		*Indeks 1961-2011*	*Stepen urbanizacije*	
		broj	*broj*	*Indeks 1961-1981*	*broj*	*Indeks 1981-2003*	*broj*	*Indeks 2003-2011*		*1961*	*2011*
Pljevlja	*Pljevlja*	*10552*	*17440*	*165,3*	*21377*	*122,6*	*19327*	*90,4*	*183,2*	*22,6*	*62,8*

Izvor: „Stanovništvo Crne Gore u drugoj polovini XX vijeka" R. Bakić, D. Mijanović, Monstat-Zavod za statistiku, Stanovništvo – uporedni pregled broja stanovnika 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991 i 2003, podaci po naseljima, knj. 9, Statistički godišnjak za 2017. godinu (Monstat-Zavod za statistiku), preračuni.

U periodu 1961-2011. godina uočavaju se značajne promjene u stepenu urbanizacije opštine Pljevlja, učešće gradskog stanovništva (naselje Pljevlja – prostor današnjeg GUR-a) je poraslo (sa 22,6% na 62,8%).

Tabela 23. Prognoza/Procjena stanovništva-ukupan broj stanovnika na nivou opštine Pljevlja

Opština	Broj stanovnika 2011	scenariji	2017	2020	2025	2030
Pljevlja	30786	Pesimistički scenario	28124	26793	24127	21726

		Optimistički scenario	28124	26793	25869	24976

Izvor: Projekcija je uzeta iz Bazne studije za potrebe izrade PPCG-Demografski razvoj, Podgorica, decembar 2018. godine.

2.0. SMJERNICE ZA IZGRADNJU, REKONSTRUKCIJU I UREĐENJE GRADA PLJEVALJA

2.1. OCJENA STANJA I FAKTORA RAZVOJA

Razvoj Pljevaljskog kraja je ugrožen demografskim procesima, posebno stalnim apsolutnim smanjenjem stanovništva i izraženim procesom starenja stanovništva. Navedeni procesi mogu predstavljati ograničavajući faktor, i u tom sklopu neophodno je dalju demografsku politiku temeljiti i podsticati odgovarajućim ekonomskim, socijalnim i drugim mjerama.
Pljevlja karakteriše neadekvatna privredna struktura, prije svega zbog zaostajanja tercijarnog sektora. Osnovne privredne uslužne djelatnosti, trgovina na malo, zanatstvo, mala privreda, ugostiteljstvo i turizam zaostaju. Značajan dio dohotka se zbog toga odliva sa ovog područja u razvijenije centre.

Industrija tj. rudarstvo, šumarstvo i poljoprivreda su dugo godina vodeće privredne oblasti Pljevalja, što se zadržalo do danas. Akcenat u daljem industrijskom, a i ukupnom privrednom razvoju, treba da bude na intenzivnijem razvoju sirovinske osnove i prerađivačkim kapacitetima zasnovanim na osiguranoj sirovinskoj osnovi.

Saobraćaj, posebno željeznički, predstavljao je limitirajući faktor razvoja. Novoplanirana saobraćajna infrastruktura, posebno železnička (Pljevlja - Prijepolje) doprinijela bi poboljšanju makrosaobraćajnog položaja ovog područja tj. boljeg povezivanja i integrisanja sa okolinom.

2.2. CILJEVI RAZVOJA SA OSNOVNIM KVANTIFIKACIJAMA

Ciljevi razvoja su:
1. Potpunije korišćenje prirodnih potencijala i veća oslonjenost izgrađenih i budućih kapaciteta na lokalne izvore sirovina. S tim u vezi neophodno je:

-Pored ugljenih, intenziviranti istraživanja metaličnih i drugih sirovina odnosno povećanje sirovinske osnove u ovom dijelu prirodnog potencijala, uz primjenu mjera zaštite životne sredine. Na toj osnovi razvijati metaloprerađivačku industriju;

-Šumske resurse koristiti na način da se ostvari dugogodišnji planirani razvoj drvne industrije u pravcu finalizacije proizvodnje, otvaranjem manjih prerađivačkih kapaciteta;

-Potpunije, a prije svega racionalnije, iskorišćavanje poljoprivrednog potencijala za razvoj stočarstva, i s tim u vezi i brži razvoj prehrambene industrije usmjerene na veći stepen finalizacije;

- Brži razvoj turizma, specijalizacija turističke ponude, integracija unutarregionalne turističke ponude i u tom svjetlu i izgradnja odgovarajućih turističkih kapaciteta. Pljevlja kao centar poslovnog turizma zahtijevaju odgovarajuću turističku ponudu (smještajni, rekreacioni i drugi prateći kapaciteti);

-Intenzivniji razvoj saobraćaja i ostale infrastrukture, kao i toplifikacije, kako bi se smanjili negativni efekti na već zagađenu životnu sredinu;

2. Industrijski razvoj u mjeri u kojoj je moguće da se zasniva na potencijalima područja i intenziviranje razvoja (prehrambena, drvna, građevinski materijal, metaloprerađivačka industrija), kako bi se prevazišla naglašena zavisnost od baznog, ugljenog resursa i omogućio veći stepen

zaposlenosti stanovništva;

3. Podsticanje razvoja uslužnog sektora, posebno kapaciteta male privrede, uslužnog zanatstva, informatičkih, finansijskih i sličnih usluga, što se dijelom može postići i obezbjeđenjem lokacija za njihovo obavljanje, a djelom planskim obučavanjem mlađeg stanovništva.

2.3. URBANISTIČKO PLANSKA RJEŠENJA ZA IZGRADNJU, REKONSTRUKCIJU I UREĐENJE GRADA PLJEVALJA

Generalno urbanističko rješenje Pljevalja zasnovano je na dugoročnoj strategiji i koncepciji uređenja prostora i izgradnje, i sadrži:
- pokazatelje i ocjenu stanja organizacije, uređenja i korišćenja prostora;
-podatke o planskim kategorijama po pojedinim cjelinama - zonama (prostorni raspored površina i značajnijih objekata, kapacitete, potrebne neizgrađene i izgrađene površine, kvalitativne i kvantitativne karakteristike planiranih struktura, broj korisnika, površina i objekata, broj stanovnika i broj zaposlenih);
- osnovne uslove korišćenja površina i objekata;
- opšte mjere zaštite površina objekata, vrijednosti životne sredine, prirodnih vrijednosti i kulturno
- istorijskih dobara i dr;
- pregled i plan sanacije i rekonstrukcije neformalnih objekata, djelova naselja i naselja izgrađenih bez građevinske dozvole;
- mreže infrastrukturnih sistema u naselju sa uslovima priključenja (saobraćajnice, energetski, hidrotehnički i komunalni objekti).

2.3.1. Detaljne kategorije namjene površina sa bilansima

U skladu sa opredijeljenjem da se u urbanističko riješenje ugrade sve stečene planske obaveze koje su nastale donošenjem detaljnih urbanističkih planova u prethodnom periodu, pri definisanju namjene površina su preuzete površine određene važećom planskom dokumentacijom, s tim što je za planske dokumente koji su donešeni prije izrade Pravilnika o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta/kriterijumima namjene površina/ elementima urbanističke regulacije i jedinstvenim grafičkim simbolima, izvršeno njihovo usklađivanje sa navedenim pravilnikom.

Definisane su sljedeće **detaljne kategrije namjene površina**:
1) površine za stanovanje;
2) površine za centralne djelatnosti;
3) površine za turizam;
4) površine za školstvo i socijalnu zaštitu;
5) površine za zdravstvenu zaštitu;
6) površine za kulturu;
7) površine za sport i rekreaciju;
8) površine za industriju i proizvodnju;
9) površine za mješovite namjene;
10) površine za pejzažno uređenje - površine urbanog zelenila;
11) poljoprivredne površine;
12) šumske površine;
14) vodne površine na kopnu
15) ostale prirodne površine;
16) površine saobraćajne infrastrukture;
17) površine ostale infrastrukture;
18) površine za obradu, sanaciju i skladištenje otpada;
19) groblja;
20) vjerski objekti;
21) rezervne površine;
22) površine mineralnih sirovina i površine eksploatacionih polja;
23) površine od interesa za odbranu.

Planski elementi

Građevinsko zemljište je zemljište koje je određeno planskim dokumentom za građenje objekata. Ovim planom je utvrđena namjena i način uređivanja, građenje i korišćenje, građevinskog zemljišta.

Urbanistička parcela je osnovna i najmanja jedinica građevinskog zemljišta, ograničena je sa granicama parcele i regulacionom linijom. Urbanistička parcela je zemljište na kome se može graditi pod uslovima predviđenim urbanističkim planom i građevinskim propisima. Urbanistička parcela formira se na osnovu urbanističkog plana parcelacije. Urbanistička parcela mora imati površinu i oblik koji omogućava izgradnju i korišćenje parcele saglasno urbanističkom planu. Na urbanističku parcelu mora se obezbijediti pristup sa gradske sabraćajnice ili javnog puta.

Blok je složenija urbana jedinica građevinskog zemljišta koja se sastoji od više urbanističkih parcela i građevinskog zemljišta za opštu upotrebu. Granica bloka se poklapa sa osovinama ulica, regulacionim linijama i granicama urbanističkih parcela.

Zona je najveća jedinica građevinskog zemljišta i sastoji se od više blokova građevinskog zemljišta i pripadajućih saobraćajnih površina. Granica zone se podudara sa granicama blokova.

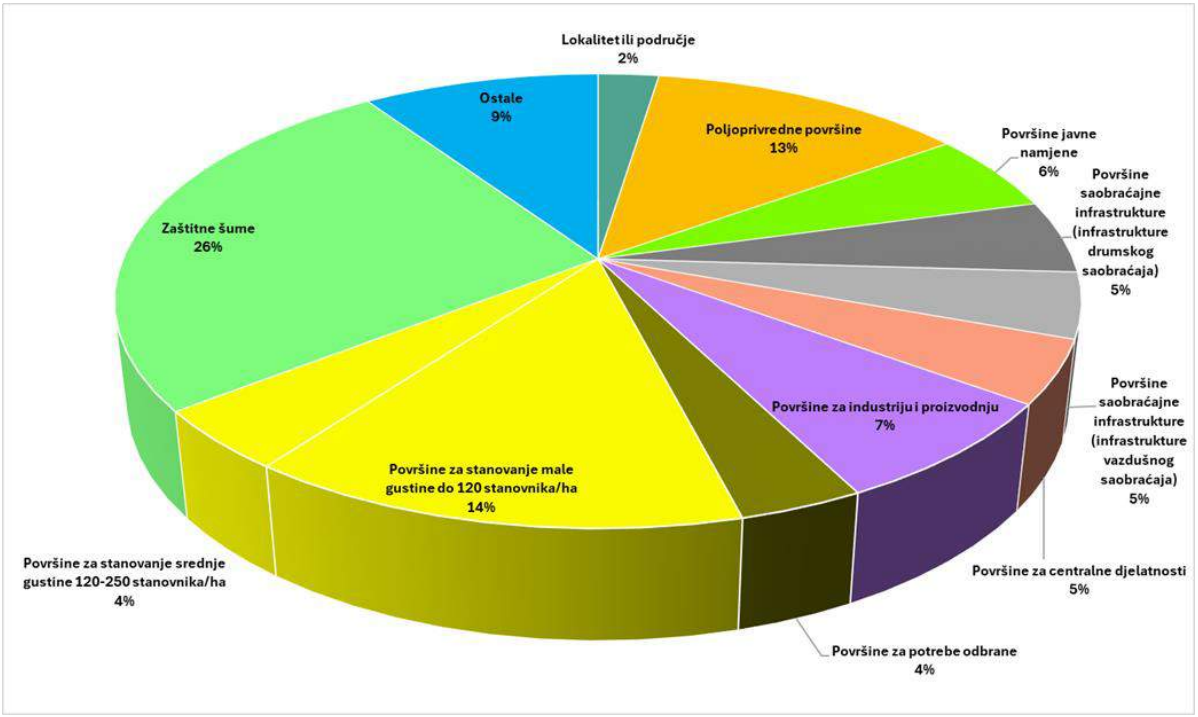
Gustina stanovanja izražava odnos između stanovnika nastanjenih na određenoj površini i same površine, i može se iskazati kao:
- neto građevinsko zemljište ili zbir površina namijenjenih za stambenu izgradnju;
- bruto građevinsko područje ili građevinsko zemljište u okviru površine namijenjene za izgradnju sa površinama zajedničkih potreba i koridora infrastrukture.
Gustina stanovanja prikazuje broj stanovnika po hektaru (ha) površine.
Neto gustina stanovanja (na nivou zone ili bloka), kao realni pokazatelj stvarne nastanjenosti u stambenom dijelu planskog zahvata, dobija se kada se ukupan broj stanovnika podijeli sa tom površinom, primjenom sljedeće formule:
G(neto) = broj stanovnika / površina namijenjena stanovanju
Bruto gustina stanovanja se dobija kada se broj stanovnika podijeli sa površinom zone ili bloka, primjenom sljedeće formule:
G(bruto) = broj stanovnika / površina planskog područja
Neto gustina stanovanja je obavezan planski pokazatelj za nivo zone ili bloka.

Izgrađenu površinu (površinu pod objektima) čini zbir bruto površina prizemlja svih objekata na urbanističkoj parceli, bloku, zoni ili planu, računajući spoljne konture fasadnih zidova.
Bruto razvijena građevinska površina objekta predstavlja izgrađenu površinu objekta, koja uključuje površinu pod komunikacijama, konstruktivnim elementima, zidovima, balkonima, lođama, terasama, erkerima i dr.
Ukupnu bruto razvijenu građevinsku površinu za urbanističku parcelu, blok ili zonu, čini zbir površina svih objekata.
Indeks zauzetosti zemljišta je parametar koji pokazuje zauzetost građevinskog zemljišta na nivou urbanističke parcele ili bloka. Indeks zauzetosti zemljišta je količnik izgrađene površine pod objektima i ukupne površine jedinice građevinskog zemljišta (urbanistička parcela ili blok). Indeks je racionalni broj sa dvije decimale, a računa se primjenom sljedeće formule:
Iz = Pg / Pgz

Indeks izgrađenosti zemljišta je parametar koji pokazuje intenzitet izgrađenosti, odnosno iskorišćenosti građevinskog zemljišta na nivou urbanističke parcele i bloka. Indeks izgrađenosti zemljišta predstavlja odnos između bruto razvijene izgrađene površine, odnosno zbira bruto površina svih izgrađenih etaža i ukupne površine jedinice građevinskog zemljišta (urbanistička parcela ili blok). Indeks je racionalni broj sa dvije decimale, a računa se primjenom sljedeće formule:
Ii = Pbr / Pgz

Površina GUR-a iznosi **1604,4 ha,** a u tabeli koja slijedi dat je prikaz površina GUR-a po namjenama.

Namjena površina	Površina (ha)	Procenat (%)
Hoteli	0.8	0.05
Lokalitet ili područje	38.9	2.43
Objekti elektroenergetske infrastrukture	5.3	0.33
Objekti hidrotehniske infrastrukture	8.4	0.53
Objekti komunalne infrastrukture	0.8	0.05
Objekti telekomunikacione infrastrukture	0	0
Pojedinačna kulturna dobra	0	0
Poljoprivredne površine	203.9	12.7
Površine eksploaticionih polja	24	1.5
Površine javne namjene	90.2	5.62
Površine ograničene namjene	0	0
Površine ostale i komunalne infrastrukture i objekata	0.5	0.03
Površine saobraćajne infrastrukture (infrastrukture drumskog saobraćaja)	83.5	5.2
Površine saobraćajne infrastrukture (infrastrukture vazdušnog saobraćaja)	74.5	4.64
Površine specijalne namjene	17.8	1.11
Površine za centralne djelatnosti	71.8	4.48
Površine za groblja	12.5	0.78
Površine za industriju i proizvodnju	118.6	7.39
Površine za kulturu	2.8	0.17
Površine za mješovite namjene	12.8	0.8
Površine za potrebe odbrane	56.7	3.53
Površine za pružanje usluga ishrane i pića	0.2	0.01
Površine za školstvo i socijalnu zaštitu	10.4	0.65
Površine za sport i rekreaciju	6.1	0.38
Površine za stanovanje male gustine do 120 stanovnika/ha	226.6	14.12
Površine za stanovanje srednje gustine 120-250 stanovnika/ha	69.1	4.31
Površine za stanovanje velike gustine 250-500 stanovnika/ha	17.1	1.07
Površine za vjerske objekte	3.8	0.24
Površine za zdravstvenu zaštitu	3.9	0.24
Površinske vode	24.3	1.51
Zaštitne šume	419.1	26.13
Ukupno	1604.4	100

Grafikon 3. Procentualna zastupljenost pojedinačnih namjena površina u GUR-u Pljevlja

1. Površine za stanovanje

Površine za stanovanje su površine koje su planskim dokumentom pretežno namjenjene za stalno i povremeno stanovanje.

Planskim dokumentom se može predvidjeti **porodično i višeporodično stanovanje**, koje se po pravilu ne može planirati u istom bloku. Porodično stanovanje je u objektima površine do 500 m2 i sa najviše četiri zasebne stambene jedinice.

Površine za stanovanje mogu, u zavisnosti od tipa, imati različite bruto gustine i to:
- **male gustine do 120 stanovnika/ha;**
- srednje gustine od 120 - 250 stanovnika/ha;
- veće gustine od 250 - 500 stanovnika/ha.
Na površinama za stanovanje mogu se planskim dokumentom predvidjeti objekti koji ne ometaju osnovnu namjenu i koje služe svakodnevnim potrebama stanovnika područja, i to:
- trgovina i ugostiteljski objekti, smještaj turista, poslovni sadržaji koji su smješteni u prizemljima i mezaninima stambenih objekata;
- objekti za upravu, kulturu, školstvo, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, sport i rekreaciju i vjerski objekti koji služe svakodnevnim potrebama stanovnika područja;
- objekti i mreže infrastrukture;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (stanara i zaposlenih) i posjetilaca;
- stanice za snabdijevanje motornih vozila gorivom (pumpne stanice), u skladu sa tehničkim propisima.

Razvoj stanovanja

Programske potrebe za razvojem stanovanja odvijaće se na slobodnim površinama i na izgrađenom području gradskih i prigradskih cjelina metodom interpolacije (popunjavanje predmetnih zona i celina, kao potpuna i delimična rekonstrukciju urbanističkih blokova).

Oblici organizacije stambenih površina naslanjaju se na postojeću izgrađenu strukturu i to kao:
1.Porodični (individualni) stambeni objekti:
-slobodnostojeća kuća,
-dvojna kuća,

-kuća u nizu (polu-ugrađena kuća).

2.Višeporodično (kolektivno) stanovanje:
-slobodnostojeći objekti;
-ugrađeni ili poluugrađeni objekti
-lamele i terasasti stambeni objekti.

3.Kombinacija porodični (individualni) stambeni objekti i višeporodično (kolektivno) stanovanje se pojavljuje i u gradskom centru, kombinovano sa djelatnostima u prizemlju stambenih objekata.
Sa stanovišta urbanističkih pokazatelja i parametara za sprovođenje GUR-a, ovim planskom dokumentom je izvršena kategorizacija nabrojanih tipova stanovanja, tako što se njihova diferencijacija, osim po tipu i planiranoj maksimalnoj gustini stanovanja, vrši i po učešću pratećih sadržaja unutar homogenog izgrađenog tkiva.

Na području grada predložena su sljedeći pravci razvoja stanovanja na slobodnim i djelimično slobodnim terenima:

-Razvojni pravac *Ševari - Židovići i zona Guke - Dolovi, Bojovina, a djelimično i Balibegovo Brdo*. S obzirom da se radi o djelimično izgrađenom području, predstavljaće okosnicu buduće porodične stambene izgradnje TIP1a, TIP1b i TIP1c.
Budući da je ovaj prostor disperzno napadnut, teško je očekivati usmjerenu izgradnju na prostoru. Zbog toga se predlaže da se za pojedine urbanističke cjeline urade odgovarajući urbanistički planovi kojim bi se uredila parcelacija (i regulacija), dok bi proces zaokruženja planirane namjene tekao kroz duži vremenski period.

-*Komini* su još jedina zona značajnije očekivane stambene izgradnje (kontaktna zona sa DUP-om Komini), pretežno TIP1a, TIP1b i TIP 1c kojom bi se upotpunila i homogenizovala već postojeća koncentracija ovih objekata.

Paralelno sa aktiviranjem pomenutih razvojnih pravaca stambene izgradnje, na užem gradskom prostoru (*MZ Moćevac, delovi MZ Ševari i Golubinja*), odvijao bi se proces potpune i djelimične rekonstrukcije blokova, njihova popuna i razni oblici zamjene i dogradnje stambenih objekata.
Važno je napomenuti da su u realizaciji moguća manja odstupanja u pogledu tipa gradnje, kao i njihova miješanja u manjem obimu, ali je poželjno održanje planiranih bilansa u ostvarenim parametrima i pokazateljima za pojedine zone.

Takođe, kao preduslov ovako intenzivne stanogradnje je realizacija planirane toplifikacije grada.

<u>Parametri i uslovi stambene izgradnje</u>

JPS - Jednoporodično stanovanje
U oblikovno-funkcionalnom smislu mogu se razlikovati sledeći osnovni tipovi objekata porodičnog stanovanja:
TIP 1a - slobodnostojeća kuća,
TIP 1b - dvojna kuća,
TIP 1c - kuća u nizu (polu-ugrađena kuća).
TIP 1a - slobodnostojeća kuća je tip stambene jedinice porodičnog stanovanja koja je sa sve četiri strane slobodna.
Može se nalaziti na sredini parcele ili priljubljena na nekoj od ivica parcele. Pozicija objekta na parceli je uvijek regulisana regulacionom i građevinskom linijom.
Max. spratnost: **1 - 3 etaže**
Indeks zauzetosti: **0,2 - 0,4 (20 – 40%)**
Indeks izgrađenosti: **do 0,5**
Gustina stanovanja: **~ 60 st/ha (35 – 90)**
Proporcije parcele: **a – širina: min. 14m**
b – dubina: 20 – 30m

Površina parcele: **300 – 500m2 (1000m2)**
Front: **15 - 25 m**

TIP 1b - dvojna kuća je tip stambene jedinice porodičnog stanovanja koja je sa tri strane slobodna (nastala spajanjem dvije slobodnostojeće kuće). To je prvi oblik zgušnjavanja porodičnog stanovanja i racionalizacija upotrebe zemljišta. Pozicija objekta na parceli je uvijek regulisana regulacionom i građevinskom linijom.
Max. spratnost: **1 - 3 etaže**
Indeks zauzetosti: **0,3 - 0,5 (30 – 50%)**
Indeks izgrađenosti: **do 0,5**
Gustina stanovanja: **60 - 100 st/ha (max 150)**
Proporcije parcele: **a – širina: 9 – 15 m**
b – dubina: 20 – 30 m
Površina parcele: **240 – 450 m2**
Front: **6 – 12 m**

TIP 1c - kuća u nizu ili **poluugrađena kuća** je tip stambene jedinice porodičnog stanovanja koja je slobodna sa dvije strane, osim kuća na kraju niza koje su slobodne sa tri strane. Stanovi se uglavnom razvijaju kroz dva nivoa, prizemlje i sprat. To je najveći oblik zgušnjavanja porodičnog stanovanja, čime se postiže najracionalnija upotreba zemljišta. Pozicija objekta na parceli je uvijek regulisana regulacionom i građevinskom linijom.
Max. spratnost: **1 - 3 etaže**
Indeks zauzetosti: **do 0,4 (40%)**
Indeks izgrađenosti: **do 0,8**
Gustina stanovanja: **80 – 120 st/ha (max 220)**
Proporcije parcele: **a – širina: 6 – 9 m**
b – dubina: 22 – 30m
Površina parcele: **130 – 270 m2**
Front: **6 - 9 m**

VPS – Višeporodično stanovanje

Osnovna podjela višeporodičnog stanovanja je prema tipu stambenih objekata, i može se podijeliti u tri osnovne grupe:
TIP 2a - slobodnostojeći objekti,
TIP 2b - ugrađeni ili poluugrađeni objekti – lamele,
TIP 2c - terasasti stambeni objekti.

Ova podjela direktno ili indirektno utiče i na ostale karakteristike višespratnog stanovanja – način gradnje, visine i dispoziciju objekata i koncepciju urbanističkog rješenja.

TIP 2a - slobodnostojeći stambeni objekat višeporodičnog stanovanja je slobodan sa sve četiri strane i daje najveće mogućnosti oblikovanja i načina organizacije stambenog prostora.
Spratnost do **4 etaže**
Indeks zauzetosti: **0,3-0,4 (30 - 40%)**
Indeks izgrađenosti: **0,5-0,75 (1)**
Gustina: **100 st/ha –130 st/ha**
Parcela: **500–1500 m2**
Front: **15 m**

Spratnost od **4 do 8 etaža**
Indeks zauzetosti: **0,2-0,3 (20 - 30%)**
Indeks izgrađenosti: **1-1,5**
Gustina: **250 st/ha –300 st/ha**
Parcela: **min 1500 m2**
Front: **40 m**

TIP 2b - ugrađeni ili polugrađeni objekti podrazumijevaju niz od nekoliko objekata (lamela) ili interpolaciju jednog ili više objekata u već formiran ulični front objekata, omogućavajući tako tzv. linijsku izgradnju i formiranje, najčešće, zatvorenih ili poluzatvorenih blokova.
Najčešći način formiranja blokova u centralnim zonama gradova.
Spratnost **> 3 etaže**
Indeks zauzetosti: **0,4 (40%)**
Indeks izgrađenosti: **1 – 1,5**
Gustina: **400 st/ha**
Front za jednu lamelu optimalno: **15 - 20 m**

TIP 2c - Terasasti višeporodični stambeni objekti su direktna posljedica prilagođavanja objekta morfologiji terena, odnosno njegovom nagibu. Smaknutost etaža prati nagib terena pa se formiraju veće površine terasa a stambene jedinice su jednostrano orijentisane.
Moguće je formirati terasasti višeporodični stambeni objekat i na ravnom terenu kada se javljaju terase sa obje strane.
Spratnost: **3 - 5 etaža**
Indeks zauzetosti: **0,35 – 0, 5 (35 - 50%)**
Indeks izgrađenosti: **1 – 1,5**
Gustina: **250 - 500 st/ha**
Nagib: **15 – 30% (max 45%)**

Prilikom sprovođenja GUR-a i dalje razrade kroz izradu planova detaljne razrade potrebno je pridržavati se pravila koja su definisana važećim pravilnicima.

Stanovanje na arheološkom lokalitetu
Na površini koja je u karti namjene površina određena kao arheološki lokalitet – zona Komini, osnovni uslov za izgradnju je da su završena iskopavanje i da je dobijena saglasnost nadležne institucije za zaštitu kulturnih dobara. Po obezbjeđivanju ovih uslova moguća je graditi objekte za jednoporodično stanovanje TIP1a.

Stanovanje na poljoprivrednom zemljištu
Na površini koja je u karti namjene površina određena kao poljoprivredno zemljište, moguća je graditi objekte za jednoporodično stanovanje TIP1a.

2. Površine za centralne djelatnosti

Površine za centralne djelatnosti su površine koje su planskim dokumentom pretežno namijenjene smještanju centralnih - poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti i obilježja su centara naselja.

Na ovim površinama mogu se planirati i:
- ugostiteljski objekti i objekti za smještaj turista;
- trgovački (tržni) centri, izložbeni centri i sajmišta;
- poslovne zgrade i objekti uprave, kulture, školstva, zdravstvene i socijalne zaštite, vjerski objekti, sport i rekreacija i sl;
- privredni objekti, skladišta, stovarišta, koji ne predstavljaju bitnu smetnju pretežnoj namjeni;
- komunalno-servisni objekti javnih preduzeća i privrednih društava koji služe potrebama područja.

Na ovim površinama**,** izuzetno od pretežne namjene i kompatibilno toj namjeni, mogu se planirati:
- stambeni objekti i poslovni apartmani;
- objekti i mreže infrastrukture;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila zaposlenih, korisnika i posjetilaca;
- stanice za snabdijevanje motornih vozila gorivom (pumpne stanice), u skladu sa tehničkim propisima.

Maksimalna visina objekata treba da je usklađena sa okruženjem i ambijentom, kao i visinskom regulacijom susjednih objekata, a po pravilu ne treba da je veća od P+3+Pk. Kod postojećih

objekata moguće je nadziđivanje kao sanacija krovova.

Sistem centralnih aktivnosti grada

Koncepciju sistema centralnih aktivnosti grada obilježavaju sledeća polazna stanovišta:
-Sa ciljem postizanja određenog nivoa komfora gradskog načina života, određene centralne aktivnosti moraju biti smještene u blizini stanovanja;
-Centri sa određenim stepenom specijalizacije aktivnosti, moraju biti smješteni u blizini stanovanja;
-Centre sa određenim stepenom specijalizacije aktivnosti poželjno je formirati kao zasebne organizme;
-Grad je prepoznatljiv, kako za stanovnike tako i za posjetioce, u onoj mjeri u kojoj gradski centar posjeduje fizionomiju;

Slijedeći ove polazne premise, sistem centralnih aktivnosti grada planiran je tako da su one zadržale osobenosti sistemske klasifikacije (trgovina, poslovanje, obrazovanje, zdravstvena zaštita i sl.), samo u funkcionalnom smislu. Prostornom interpretacijom funkcionalne klasifikacije težilo se da se odrazi duh grada, odnosno njegovog gradskog centra. U tom smislu uspostavljena je hijerarhija sistema centralnih aktivnosti kojom dominira potez uz glavnu gradsku centralnu zonu sa sadržajima trgovine, poslovanja, kulture, zanatstva, ugostiteljstva i sl. U pogledu prostorne organizacije, ona je smještena oko kičme koju oformljuju pešačka ulica i markantne tačke grada analizirane u poglavlju vizuelnog identiteta i urbane opreme grada.

Razlozi ovakvog opredjeljenja leže u tome što su se duž ovih poteza kroz vrijeme začeli i zaokružili sadržaji koji obilježavaju gradski centar. Tako postavljen, on je postao dio mentalne matrice grada, pa je to bio još jedan razlog da se oformljeno ne remeti. Svuda u gradskom prostoru, gdje su oformljeni početni sadržaji (prodavnica, kafana, kiosci i slični sadržaji), a to su najčešće glavni saobraćajni potezi, prostornom organizacijom je podržana ta tendencija.

Na prostoru stare ciglane neophodno je planirati skup centralnih aktivnosti, integrisan u zonu višeporodičnog stanovanja veće gustine. Radi se o rekreativnim, trgovačkim zabavnim i kulturnim sadržajima koji bi tom prostoru dali multimedijalni karakter. Za realizaciju ovog kompleksa potrebno je u skladu sa Zakonom revidovati važeći Detaljni urbanistički plan "Stara ciglana" kako bi se predvidjeli raznorodni i vješto ukomponovani sadržaji.

Prostor između rijeke Breznice, ulice Vuka Kneževića i Gradske pijace gdje se uočavaju fragmenti Stare čaršije, a za koji je urađen Detaljni urbanistički plan "Stara Čaršija", je potrebno preispitati rješenja s obzirom da isti nije realizovan. Predvidjeti da se na tom prostoru oformi ambijent čaršije koji bi svojom urbanom formom i arhitekturom vratio duh starog vremena, kroz stare zanate, ugostiteljske sadržaje i sl. Takođe, na predmetnom prostoru planirati novu zgradu Muzeja Pljevlja.

3. Površine za turizam

Površine za turizam su površine koje su planskim dokumentom namijenjene prvenstveno za razvoj turizma.

Na ovim površinama mogu se planirati kompleksi i objekti:
1. za smještaj turista:
- hoteli (T1);
- turistička naselja (T2);
- moteli, organizovani i privremeni kampovi, planinarski i lovački domovi – kuće, omladinski hosteli, odmarališta (T3);
2. za pružanje usluga ishrane i pića;

Na ovim površinama, izuzetno od pretežne namjene i kompatibilno toj namjeni, mogu se planirati:
- objekti i sadržaji poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti, sporta i rekreacije;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (zaposlenih, gostiju i posjetilaca);

- stanice za snabdijevanje motornih vozila gorivom (pumpne stanice) uz uslov dobijanja posebnih uslova, u skladu sa zakonom.
Na ovim površinama, ne mogu se planirati sadržaji povremene ili stalne stambene namjene (apartmani, turističko stanovanje i sl.).

Planirani turistički sadržaji iskazuju se sljedećim pokazateljima:

Broj postelja po smještajnoj jedinici obračunava se na sljedeći način, i to:
• smještajna jedinica u hotelima obuhvata 2 ležaja;
• smještajna jedinica u turističkom naselju obuhvata 3 ležaja;
• smještajna jedinica u vilama obuhvata 6 ležaja.

Prosječena bruto razvijena građevinska površina po jednom ležaju u hotelima (T1) je:
• 100 m2 u objektima sa 5 zvjezdica,
• 80 m2 u objektima sa 4 zvjezdice,
• 60 m2 u objektima sa 3 zvjezdice.

Prosječna bruto razvijena građevinska površina po jednom ležaju u turističkim naseljima (T2) je:
• 80 m2 u objektima sa 5 zvjezdica,
• 60 m2 u objektima sa 4 zvjezdice,
• 40 m2 u objektima sa 3 zvjezdice.
Pripadajuća zelena, odnosno, slobodna površina, u novoformiranim turističkim područjima izvan urbanih naselja, po jednom ležaju je:
• 100 m2 u objektima sa 5 zvjezdica,
• 80 m2 u objektima sa 4 zvjezdice,
• 60 m2 u objektima sa 3 zvjezdice.

Arhitektura hotelskih objekata treba da pokaže visok standard i usklađenost sa regionalnom arhitektonskom tipologijom.

4. Površine za školstvo i socijalnu zaštitu

Površine za školstvo i socijalnu zaštitu su površine koje su planskim dokumentom namijenjene prvenstveno obrazovanju, nauci i socijalnoj zaštiti.

Na ovim površinama mogu se planirati:
1) osnovne škole;
2) srednje škole;
3) specijalne škole;
4) fakulteti i akademije;
6) naučno-tehnološki park;
7) objekti za smještaj i ishranu učenika i studenata;
8) objekti i institucije koji, prema posebnom propisu, odgovaraju karakteristikama područja.
Na površinama za socijalnu zaštitu mogu se planirati:
- predškolske ustanove (jaslice, dječji vrtići i dr);
- domovi starih;
- ustanove za lica sa posebnim potrebama;
- objekti i institucije koji, u skladu sa posebnim propisom, odgovaraju karakteristikama područja.

Na ovim površinama, izuzetno od pretežne namjene i kompatibilno toj namjeni, mogu se planirati:
- sportski objekti i tereni;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (zaposlenih i posjetilaca);
- objekti i mreže infrastrukture.

Parametri i uslovi izgradnje

Predškolsko obrazovanje

- Površina parcele - min. 10m2 po djetetu;
- Površina objekta - min. 6,5m2 BGP po djetetu;
- Radijus gravitacije - 600 - 1000m od mjesta stanovanja.

Osnovno obrazovanje
- Površina parcele - min. 15m2 po učeniku ;
- Površina objekta - min. 6,0m2 BGP po djetetu;
- Učionički prostor - 2,0m2 po učeniku;
- Broj učenika u odjeljenju - 25 do 30;
- Broj zaposlenih - 1 zaposleni na 15 učenika;
- Radijus gravitacije – 1500m u gradskim naseljima, a 5km od mjesta stanovanja na seoskom području, uz obavezu obezbjeđenja prevoza učenika na relaciji mjesto stanovanja – škola, ako su relacije veće;
- univerzalni tereni i tereni za male sportove pri školi;
- biblioteka pri školi;
- 10 korisnika/1000 stanovnika.

Srednjoškolsko obrazovanje
- Postizanje 75 - 80% obuhvata generacije 15 - 19 godina;
- Površina parcele - min. 30m2 po učeniku;
- Površina objekta - min. 10,0m2 BGP po učeniku;
- Učionički prostor - 2,0m2 po učeniku;
- Broj učenika u odeljenju - 25 do 30;
- Broj zaposlenih - 1 zaposleni na 15 učenika;
- Radijus gravitacije – područje opštine, uz obavezu organizovanja smještaja za ishrane za učenike u slučaju da dolaze sa udaljenih seoskih područja.

Visoko obrazovanje
- Koristan izgrađeni prostor – 14-18 m2 po studentu;
- Za parcele koje se nalaze u kompaktno izgrađenom tkivu poštovaće se urbanistički parametri te zone;
- Za parcele u novoformiranim centrima i rjeđe naseljenim djelovima grada – 35-40 m2 parcele po studentu;
- Zavisno od toga da li je lokacija u gusto izgrađenom dijelu grada sa dobrom opsluženošću javnim parkiralištima ili je organizovana na periferiji, planira se 1 PM na 5-10 (20) studenata. Parkiranje obezbjediti sa 40% potrebnim mjesta u okviru parcele.

5. Površine za zdravstvenu zaštitu

Površine za zdravstvenu zaštitu su površine koje su planskim dokumentom namijenjene za izgradnju objekata u funkciji zdravstva.

Na površinama za zdravstvenu zaštitu mogu se planirati:
1) bolnice;
2) domovi zdravlja;
3) ambulante, zdravstvene stanice;
4) klinike i poliklinike;
5) sanatorijumi;
6) drugi zdravstveni objekti;
7) objekti i institucije koji, u skladu sa posebnim propisom, odgovaraju karakteristikama područja.

Na površinama za zdravstvenu zaštitu, izuzetno od pretežne namjene i kompatibilno toj namjeni, mogu se planirati:

- objekti i sadržaji poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti;
- specijalizovani objekti zdravstvenog turizma;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (zaposlenih i posjetilaca);
- objekti i mreže infrastrukture.

Parametri i uslovi izgradnje

Socijalna zaštita

1. Dom za smještaj osoba sa funkcionalnim i mentalnim smetnjama:
    - Površina parcele - min. 30m2 po korisniku;
    - Površina objekta - min. 20m2 BGP po korisniku.

2. Dom za smještaj djece bez roditeljskog staranja:
    - Površina parcele - min. 35m2 po djetetu ;
    - Površina objekta - min. 15m2 BGP po djetetu.

3. Dom za penzionere:
    - Površina parcele - min. 45m2 po korisniku;
    - Površina objekta - min. 20m2 BGP po korisniku.

Zdravstvena zaštita

1. Dom zdravlja:
    - Gravitacijono područje - oko 12.000 stanovnika;
    - Površina parcele - 0,2m2 po stanovniku;
    - Površina objekta - min. 0,11m2 BGP po stanovniku.

2. Zdravstvene stanice i ambulante:
    - Gravitacijono područje - oko 1.500 stanovnika za ambulantu i 3.000-5.000 stanovnika za zdravstvenu stanicu;
    - Površina parcele - 0,005m2 po stanovniku;
    - Površina objekta - min. 0,003m2 BGP po stanovniku;
    - BRGP – 0,05 m2 /stanovniku;
    - Radijus opsluživanja max 4 – 5km.

Opšta bolnica – Medicinski centar Pljevlja
Indeks izgrađenosti 1,0
Indeks zauzetosti 0,5
Spratnost S+P+2
Slobodne zelene površine na parceli 10-30%
Odgovarajući broj parking mjesta u skladu sa pravinikom.

6.Površine za kulturu

Površine za kulturu su površine koje su planskim dokumentom namijenjene razvoju kulture i umjetnosti.

Na površinama za kulturu mogu se planirati:
- centri za kulturu, muzeji, galerije, biblioteke, pozorišta, bioskopi, etno-zbirke, arhivi, kinoteke, arheološki, etnološki i memorijalni parkovi, i drugi objekti kulture;
- objekti i institucije koji, prema posebnom propisu, odgovaraju karakteristikama područja.

Na površinama za kulturu, izuzetno od pretežne namjene i kompatibilno toj namjeni, mogu se planirati:
- objekti i sadržaji poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (zaposlenih i posjetilaca);

- objekti i mreže infrastrukture.

Kultura

Nosilac kulturnog života na području opštine Pljevlja je JU Centar za kulturu Pljevlja čiji su sastavni dio postojeće Javne ustanove. Smješteni su u rekonstruisanom objektu Doma kulture (rekonstrukcija završena 2017. godine):

- Višenamjenska dvorana – sa 246 sjedišta u parteru i 98 sjedišta na galeriji i scenom sa otvorom portala 10,72 x 6,08 m i dubinom od 11,90m. Ukupna površina sa prostorom za publiku, scenskim prostorom i ostalim potrebnim sadržajima je 1527,44 m2.
- Zavičajni muzej - Zavičajni muzej u Pljevljima osnovan je 1952. godine. Po svom statusu je muzej kompleksnog tipa, čiji fundus broji blizu pet hiljada muzejskih jedinica. Svoju djelatnost organizuje kroz pet odeljenja – Arheološko odeljenje, Etnoloko odeljenje, Istorijsko odeljenje, Kulturno-istorijsko odeljenje sa pet zasebnih zbirki (Umjetnička zbirka, numizmatička zbirka, Arhivska zbirka, Zbirka porodice Pejatović i Zbirka za nepokretna kulturna dobra) i Odjeljenje sa službom za dokumentaciju, pedagoškom službom i službom za opšte, pravne, administrativno-tehničke i finansijske poslove. Ukupna površina je 800,26 m2.
- Narodna biblioteka"Stevan Samardžić"- raspolaže sa 524,52m2 funkcionalnog prostora, solidnom opremom i bogatim knjižnim fondovima od preko 60.000 knjiga i oko 7.000 jedinica periodičnih publikacija i većim brojem jedinica neknjižne bibliotečke građe. Rad je organizovan po odjeljenjima: Odjeljenje za odrasle sa medijatekom, čitaonica, dječije odjeljenje sa čitaonicom, zavičajno odjeljenje.
- Umjetnička galerija “Vitomir Srbljanović”- otvorena je 1991. godine, a kao javna ustanova kulture zvanično je registrovana 22 oktobra 1999. godine. U okviru galerije smješten je Jugoslovenski muzej humora i satire. Otvoren je 1994. godine, a danas se u njemu čuva preko 4500 eksponata, od različitih časopisa iz oblasti humora i satire sa prostora bivše Jugoslavije i svijeta do brojnih karikatura, knjiga, plakata. U galeriji su pohranjena dva Legata – legat “Jež” i legat “Veljko Rajković”. Nalazi se na površini 321,35m2.

Slika 28. Postavka “Putevima *Homo Sapiensa*…Muzej

Slika 29. Izložba “Život na crnogorskom dvoru“- Muzej

Slika 30. Galerija izložbeni prostor

Ukupna neto površina Doma kulture je 4055,72 m2.

Pored opštegradskih sadržaja čiji se gravitacioni uticaj proteže i na širi prostor u okviru gradskih

mjesnih zajednica trebalo bi planirati prostore za okupljanje građana i omladine - domovi mjesnih zajednica. Oni bi pokrivali širok dijapazon aktivnosti: prostore za decu, klubove i društva, klubove omladine, čitaonice, prostorije za rad društveno-političkih organizacija, klubove tehnike i sl. Prostor domova mjesnih zajednica može biti tretiran kao jedinstven sadržaj, ali se ocjenjuje da bi se mogao organizovati i u disperziji poštujući ukupne potrebe stanovništva mjesnih zajednica.

Parametri i uslovi izgradnje

1. Biblioteke i čitaonice:
    - Broj knjiga - 3 - 4 knjige po stanovniku;
    - Potrebna površina - 0,001m2 BGP po knjizi;
    - Broj zaposlenih - 1 zaposleni na 1000 knjiga;
2. Bioskopi:
    - Kapacitet - 20 korisnika na 1000 stanovnika;
    - Površina objekta - 2m2 na 1 sjedište;
    - Broj zaposlenih - 1 zaposleni na 50 sjedišta.
3. Univerzalna sala:
    - Kapacitet - 10 sjedišta na 1000 stanovnika;
    - Površina objekta - min. 4,6m2 BGP po korisniku.
4. Pozorište:
    - Kapacitet - 6 - 10 sjedišta na 1000 stanovnika;
    - Površina objekta - 8m2 na 1 sjedište;
    - Broj zaposlenih - 1 zaposleni na 10 sjedišta.
5. Kulturno umjetnička društva:
    - Kapacitet - 20 članova na 1000 stanovnika;
    - Potrebna površina - min. 1,35m2 BGP po članu.

Smjernice za postavljanje spomenika i spomen-obilježja

Spomenici i spomen-obilježja mogu se postavljati na javne površine: trgove, parkove, skverove i druge zelene površine, u skladu sa uslovima iz poglavlja Pejzažna arhitektura, na način da se uklapaju u ambijent i komunikacije, te da su oblikovani na savremen način. Položaj spomenika treba da omogući korišćenje površine na koju se postavlja u skladu sa namjenom (npr. ako se postavlja na trg - da omogući optimalan prostor za okupljanje; u parku - da je u skladu sa komunikacijama i ukupnim uređenjem prema uslovima iz Pejzažne arhitekture).

Uslovi za postavljanje i oblikovanje spomenika definišu se na osnovu Idejnog rješenja, u kojem je predstavljeno arhitektonsko urbanističko rješenje, oblikovanje i materijalizacija samog objekta spomenika i njegov odnos prema okolnim objektima, a akcenat je na vizurama.

7.Površine za sport i rekreaciju

Površine za sport i rekreaciju su površine koje su planskim dokumentom namijenjene razvoju sportsko-rekreativnih sadržaja.

Na površinama za sport i rekreaciju mogu se planirati kompleksi i objekti za sportove na otvorenom i u zatvorenom prostoru**,** kao što su:
1) stadioni – za fudbal, atletiku, rukomet, košarku, odbojku, tenis i dr;
2) sportske dvorane;
3) sportski tereni za sportove na otvorenom;
4) bazeni i plivališta;
5) uređena i izgrađena kupališta;
6) klizališta i „ledene“ dvorane za hokej i druge sportove na ledu;
7) trkališta (velodrom, autodrom, hipodrom, staze za takmičenja u veslanju, staze za motokros, staze za mauntinbiking, staze za kajak na brzim vodama i dr.);

8) homologizovane (odobrene i verifikovane) staze za različita sportska takmičenja;
9) sportska strelišta;
10) golf tereni;
11) akva parkovi;
12) prirodne i vještačke stijene za sportsko i slobodno penjanje;
13) ostali tereni, poligoni i površine za druge ekstremne sportove;
14) startna i ciljna mjesta za paraglajding, parašut i ultralake letjelice;
15) poligoni za vožnju skejtborda i rolera;
16) trim staze i „staze zdravlja“;
17) staze za vožnju bicikala (biciklističke staze) i staze za jahanje;
18) staze za alpsko i nordijsko skijanje, staze za snoubord, staze i tereni za biatlon, staze za half-pipe i akrobatsko skijanje, staze za bob i skeleton, skakaonice, staze za sankanje i sl;
19) staze za vožnju motornih sanki, staze za vožnju sanki sa zapregom;
20) planinske (obilježene) staze;
21) prateći objekti koji su u funkciji sporta i rekreacije (svlačionice, toaleti, tuševi, žičare, ski-liftovi, putnički liftovi, uređaji i instalacije za vještački snijeg, kontrolni punktovi, spasilački punktovi, ostave za sportske rekvizite i sl.).
Na površinama za sport i rekreaciju mogu se planirati i:
1) ugostiteljski objekti;
2) manji objekti za smještaj posjetilaca i sportista;
3) objekti i sadržaji poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti;
4) parkinzi i garaže za smještaj vozila posjetilaca, gledalaca i korisnika sportskih terena i objekata;
5) parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (zaposlenih i posjetilaca);
6) objekti i mreže infrastrukture.

Parametri i uslovi izgradnje

Fizička kultura, sport i rekreacija

- Površina parcele (kompleksa) - min.10m2 slobodnih otvorenih površina po stanovniku;
- Površina objekta - min. 0,25m2 BGP po stanovniku.

Za planirani objekat zatvorenog bazena i multifunkcionalne sportske sale neohodno je da glavni kolski i pješački prilaz lokaciji bude obezbijeđen iz ulice Vuka Kneževića (ul. Pavla Bulatovića).

8.Površine za industriju i proizvodnju

Površine za industriju i proizvodnju su površine koje su planskim dokumentom namijenjene razvoju privrede, koja nije dozvoljena u drugim područjima.

Na površinama za industriju i proizvodnju mogu se planirati:
1) privredni objekti, proizvodno zanatstvo, skladišta, stovarišta, robno-distributivni centri, flotacije, topionice, željezare, asfaltne i betonske baze i sl;
2) servisne zone;
3) slobodne zone i skladišta;
4) objekti i mreže infrastrukture;
5) komunalno - servisni objekti javnih preduzeća i privrednih društava;
6) stanice za snabdijevanje motornih vozila gorivom (pumpne stanice).

Na površinama za industriju i proizvodnju, izuzetno od pretežne namjene i kompatibilno toj namjeni, mogu se planirati:
- objekti i sadržaji poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti;
- smještajni i zdravstveni objekti, dječiji vrtići i rekreativne površine za njihove potrebe;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (zaposlenih i posjetilaca).

Na prostoru namjene industrija i proizvodnja potrebno je kroz dalju plansku razradu predvidjeti male industrijske pogone (pivara, prerada voća i povrća, distributivni centar, proizvodnja tekstila i sl.), Industrijski park, Muzej starih mašina (rudarske mašine…) i sl.

9.Površine mješovite namjene

Površine mješovite namjene su površine koje su predviđene za stanovanje i za druge namjene koje ne predstavljaju značajnu smetnju stanovanju od kojih nijedna nije preovlađujuća.
Na površinama mješovite namjene, planskim dokumentom mogu se predvidjeti i:
- stambeni objekti;
- objekti koje ne ometaju stanovanje, a koje služe za opsluživanje područja;
- trgovina, objekti za upravu, kulturu, školstvo, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, sport i rekreaciju, vjerski objekti i ostali objekti društvenih djelatnosti koji služe potrebama stanovnika područja obuhvaćenog planom;
- ugostiteljski objekti i objekti za smještaj turista;
- privredni objekti, skladišta, stovarišta, koji ne predstavljaju bitniju smetnju pretežnoj namjeni**;**
- objekti komunalnih servisa koji služe potrebama stanovnika područja;
- stanice za snabdijevanje motornih vozila gorivom (pumpne stanice), u skladu sa posebnim propisom;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (zaposlenih i posjetilaca);
- objekti i mreže infrastrukture;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (zaposlenih i posjetilaca).

Ovaj tip je praktično urbanizovano gradsko tkivo u kome se prepliću svi tipovi stanovanja i djelatnosti najrazličitije tipologije, od komercijalnih do pratećih. Gustina naseljenosti je visoka zbog atraktivnosti lokacije. Osnovni programsko prostorni elementi su:
-maksimalna spratnost stambene zgrade P+4+Pk;
-najveći dozvoljeni indeks izgradjenosti na parceli 3,0;
-koeficijent zauzetosti tla parcele 0,6;

Novi objekti treba da budu istovremeno i oblikovno arhitektonski doprinos ambijentu. Na uglovima blokova su moguća i odstupanja u visini, kao kula, za jednu etažu viša. Oblikovanje i primjena materijala treba da bude u saglasnosti sa već realizovanim objektima ovoga tipa u neposrednom okruženju.

10.Površine za pejzažno uređenje - površine urbanog zelenila

Površine za pejzažno uređenje naselja i elementi sistema urbanog zelenilase klasifikuju: kao zelene i slobodne površine javne, ograničene i specijalne namjene.

Zelene i slobodne površine javne namjene su: parkovi (gradski, vangradski, više-funkcionalni, sportski, dječji, zabavni i akva parkovi itd.), zone rekreacijeizmeđu stambenih naselja, park šume, uređenje obala, parkovi prirode; skverovi; trgovi; pješačke ulice; zelenilo uz saobraćajnice; slobodne površine stambenih objekata i blokova; slobodne površine administrativnih i poslovnih objekata; i drugi.

Zelene i slobodne površine ograničene namjene su: sportsko rekreativne površine; površine pod zelenilom i slobodne površine u turizmu (uz hotele i turistička naselja, zelenilo kampova, objekata nautičkog turizma, zdravstvenog turizma, odmarališta i hostela, planinarskih i lovačkih domova); površine pod zelenilom i slobodne površine uz obrazovne ustanove i zdravstvene objekte, specijalizovani parkovi (zoo parkovi, botaničke bašte, memorijalni parkovi, etnografski parkovi) i drugi.

Zelene i slobodne površine specijalne namjene su: zelenilo uz groblja, zaštitnipojasevi, vertikalno zelenilo, površine pod zelenilom i slobodne površine oko industrijskih objekata, skladišta, stovarišta, servisa, slobodnih zona i skladišta, zaštitni koridori infrastrukture (hidrotehnička, elektroenergetska, telekomunikaciona, termotehnička i dr.) i komunalnih servisa, površine za rekultivaciju (jalovišta i pepelišta, bivši površinski kopovi mineralnih sirovina, deponije), površine za sanaciju (klizišta i sl.) i površine oko objekata odbrane i zaštite i vojni poligoni.

Normativi, pravila i uslovi za objekte i površine pejzažne arhitekture

U cilju stvaranja prijatnijih uslova za život kroz emisiju kiseonika, podsticanje taloženja aerozagađenja na lišću i granama biljaka i formiranje zelenih ambijenata, sistem zelenih površina Pljevalja čini gradsko i vangradsko zelenilo međusobno povezano drvoredima.

Sve površine za pejzažno uređenje u planskom području prema namjeni i načinu korišćenja svrstane su u tri glavne grupe:
- Objekti pejzažne arhitekture javne namjene (korišćenja),
- Objekti pejzažne arhitekture ograničene namjene (korišćenja),
- Objekti pejzažne arhitekture specijalne namjene.

Slika 31. Gradski park - noću

Slika 32. Breznica - noću

Objekti pejzažne arhitekture javne namjene

Ove površine svojom slobodnom dostupnošću za sve stanovnike ispunjavaju najvažnije socijalne funkcije.
Ovu grupu zelenih površina čine:
- zelenilo uz saobraćajnice;
- park;
- skver;
- trg;
- zelenilo u sklopu pješačke zone;
- uređenje obale;
- zone rekreacije.

Svaka od određenih kategorija karakteriše se određenom funkcionalnom i urbanističkom namjenom. Zelene površine namijenjene javnom korišćenju formiraju se u sklopu javnih površina na kojima se uglavnom zadovoljavaju opšti interesi, odnosno razvijaju specifični sadržaji od značaja za grad. Zbog svog značaja, ovi prostori čine dio identiteta prostora u kojem se nalaze i po pravilu se uređuju da zadovolje visoke estetske vrijednosti. Zelenilo je značajan element u oblikovanju gradskih cjelina, naglašavanju pravaca i značajnih lokacija u gradu. Pored toga, zelene površine namijenjene javnom korišćenju su od opšteg značaja za stanovništvo i bitno je obezbijediti njihovu dostupnost svakom pojedincu u zadovoljenju prirodnih i socijalnih potreba. Gradsko zelenilo, posebno parkovi, trgovi i skverovi (Trg 13 juli, Skver Mila Peruničića, Trg Đoršija Peruničića), površine su javne namjene koje su od posebne vrijednosti za grad, kao sastavni element ambijenta grada, posebno ako sadrže prostorne, sadržajne i oblikovne repere koji daju poseban karakter prostoru i na taj način definišu urbani pejzaž grada. Parkovi od svih zelenih površina imaju najveći efekat u poboljšanju mikroklime u naselju, a u gradskom tkivu su najprijatnija mjesta za odmor i druženje. U gradu postoje Gradski park, Spomen park Stražica, Vojni logor - Barake, od kojih su dvije projektovane, a jedna je podignuta radi sanacije terena. Neophodno je u narednom periodu detaljnim razradama predvidjeti formiranje još novih površina parkovskog karaktera i trgova, na svim mjestima koja omogućavaju oblikovno i funkcionalno njihovo formiranje. Takođe je neophodna rekonstrukcija postojećih parkovskih površina - rekonstrukcija staza, zamjena mobilijara, sadnja mladih sadnica kao dopuna postojećim, unošenje novih sadržaja.

Slika 33. Vukova česma

Slika 34. Zeleno ostrvo ul. Velimira Jakića

Ulično zelenilo i zelene površine uz saobraćajnice (zeleno ostrvo u ul.Vuka Kneževića, ul. Velimira Jakića, Potrlici, ul. Blaža Jovanovića i Vukovoj česmi) formiraju se radi razdvajanja pješačkih tokova i obodnih objekata od kolskog saobraćaja u cilju stvaranja povoljnijih sanitarno-higijenskih i mikroklimatskih uslova urbanog prostora. Ovo zelenilo ima prvenstveno zaštitni karakter, ali je njegov poseban značaj i u povezivanju svih kategorija zelenila u jedinstven sistem.
Uređenje obale ima za cilj otvaranje grada prema rijeci i postepeno formiranje „zelene linije“ uz rijeku u vidu keja, koja pored regulacije rijeke Breznice treba da ima i estetski karakter. Zelenilo duž Breznice u gradu, kao i samo njeno korito, moraju se pažljivo projektovati kako bi u što većoj mjeri ovaj dragocjeni vodotok u gradskom ambijentu sačuvao svoju prirodnu autentičnost.

Objekti pejzažne arhitekture ograničene namjene

Slobodne i zelene površine ove namjene, iako su često dio javnih površina i najčešće su od javnog značaja, prije svega su namijenjene isključivo korisnicima prostora (zaposlenima, stanovnicima blokova i objekata, turistima, đacima itd). Kategorizacijom planiranih namjena u Pljevljima se mogu identifikovati sljedeće zelene površine ograničenog korišćenja:
- zelenilo stambenih objekata i blokova;
- zelenilo individualnih stambenih objekata (okućnice);
- zelenilo objekata prosvjete (škole, vrtići);
- sportsko-rekreativne površine;
- zelenilo objekata zdravstva (oko bolnica, domova zdravlja, gerontološkog centra i drugih zdravstvenih ustanova);
- zelenilo vjerskih objekata;
- zelenilo poslovnih i administrativnih objekata;
- zelenilo za turizam (hoteli), turistička naselja, kampovi itd.

Zelene površine stambenih objekata i blokova (blokovsko zelenilo) nalaze se u okviru zatvorenih i poluzatvorenih blokova. Ove površine uglavnom koriste stanari. Zelenilo unutar porodičnog (individualnog) stanovanja ima značajnu ulogu u ukupnom zelenom fondu jer porodično stanovanje zauzima najveću površinu u sklopu građevinskog područja. Zelenilo administrativnih objekata (kulturni centri, objekti pravosuđa, pošte i drugi javni objekti) i poslovnih objekata (trgovački centri, banke, poslovni centri i dr.) održava se uglavnom parcijalno i samoinicijativno, pa je i održavanje veoma različito i nije na zadovoljavajućem nivou. Kako su ovo najčešće široko dostupni objekti i najčešće od javnog interesa, poželjno je da se poštuju osnovna pravila uređenja javnih površina. Zadatak ove kategorije je da osigura ambijent zelenila, koji je veoma potreban koliko sa estetske, toliko i sa biološke strane. U okviru kompleksa škola i predškolskih ustanova posebna pažnja je usmjerena na uređenje dvorišta namijenjenog igri djece u vrijeme odmora, kao i prostora sa obaveznim sadržajima za fizičko vaspitanje djece. Zelene površine u sklopu zdravstvenih ustanova znatno utiču na psihološko stanje bolesnika i njihov brži oporavak. Ove površine treba da budu dostupne svim bolesnicima i osobama koje su u posjeti. Trenutno su loše i estetski i funkcionalno zbog lošeg održavanja. Sport i rekreacija, uz stanovanje i rad, spadaju u

osnovne egzistencijalne funkcije življenja u naselju. Sa povećanjem standarda življenja i dužine slobodnog vremena, sport i rekreacija zauzimaju sve značajnije mjesto u funkcionisanju naselja i moraju se planirati za sve kategorije stanovništva i u svim namjenama. Zelenilo u okviru turističkih kompleksa i objekata je važan element ukupne turističke ponude, koji ukazuje na reprezentativnost i kvalitet usluga, pored ekoloških funkcija i obezbjeđivanja prijatnog prirodnog okruženja za turiste. Zelenilo vjerskih objekata ima prije svega estetski karakter i zaštitnu funkciju. Ovi vjerski objekti, sa najčešće kulturno-istorijskim značajem, dio su slike grada i moraju da poštuju pravila uređenja. Manastir Sv.Trojice i Husein-pašina džamija su zaštićena kulturna dobra, ali i prepoznatljivi kulturno-istorijski objekti Pljevalja i predstavljaju oblikovno vrijedne cjeline koje s pažnjom treba tretirati i očuvati kako bliže, tako i šire okruženje. Ovo se odnosi i na sve druge objekte koji imaju spomenički ili istorijski značaj.

Objekti pejzažne arhitekture specijalne namjene

Ovoj kategoriji pripadaju najčeše zelene površine koje imaju izražen zaštitni karakter. Pripadaju joj sljedeće površine za pejzažno uređenje:
- zaštitni pojasevi (uz riječne tokove, vodoizvorišta, uz važne saobraćajne pravce, magistralne i željezničke);
- zelenilo groblja;
- zelenilo industrijskih zona;
- zelenilo uz stovarišta, skladišta, servise;
- zelenilo infrastrukturnih objekata;
- površine za rekultivaciju i sanaciju itd.

Podizanje i uređenje zelenih zaštitnih pojaseva u skladu je sa potrebama namjene koja se štiti i razlikuju se po obliku, širini i dužini pojaseva, kao i hortikulturnom uređenju. Pored svoje osnovne namjene, djelovi zaštitnih pojaseva mogu se pretvarati u izletišta, zone rekreacije i imaju veoma veliki značaj sa aspekta zaštite životne sredine. Planom je predviđeno formiranje zaštitnih pojaseva uz riječne tokove i uz saobraćajne koridore. Zaštitni pojasevi uz riječno korito imaju za cilj regulaciju, očuvanje linije i prirodnost vodotoka i na mjestima gdje je moguće uvezivanje u sistem gradskog zelenila kroz uređenje obale, formiranjem pješačkih i biciklističkih staza i odmarališta - tipa keja. U kategoriji zelenila specijalne namjene, u savremenim konceptima uređenja naselja, sve veća pažnja se poklanja uređenju groblja. Groblja se po pravilu uređuju kao parkovske površine, kako bi se dobio grandiozniji izgled prostora, koji treba da ostane uredan i intenzivno uređivan. To se odnosi kako na postojeća groblja, tako i na groblja za koja je planirano „gašenje“. U kategoriji zelenih površina posebne namjene su i rasadnici - poljoprivredne površine - koji se dijelom mogu smatrati i zaštitnim zelenilom, ali se prvenstveno tretiraju u okviru komercijalnih namjena. Zelene površine u sklopu industrijskih zona i drugih poslovnih kompleksa stovarišta, servisa, skladišta imaju funkciju zaštite od izvora zagađenja, zaštite od buke, izolovanja ili maskiranja pojedinih objekata, stvaranja protivpožarnih prepreka i sl. Pored toga, ovi prostori mogu da se planiraju tako da posluže za odmor i rekreaciju radnika ili kao izložbeni reklamni prostor. Zelenilo infrastrukturnih i komunalnih objekata ima takođe zaštitnu ulogu, prilagođenu namjeni objekata sa funkcijom izolacije i funkcionalnim razdvajanjem od drugih namjena.

Vangradski (prigradski) parkovi - park-šume, a naročito šumski masivi, rezervoar su čistog vazduha koji se do grada može dovesti pravilno organizovanim i dobro povezanim sistemom svih kategorija gradskog zelenila, koji je zbog toga i dobio simboličan naziv „pluća grada“. Sve intervencije u cilju privođenja novoj namjeni (pretvaranje u šuma-parkove, prostore za aktivan i pasivan odmor) mora da planira tim stručnjaka, kako bi se očuvanjem postojećeg fonda zelenila sačuvala stabilnost terena, a dobro osmišljenim oblikovanjem i sadnjom stvorio daleko vredniji pejzaž. Pravilnim komponovanjem punih i praznih volumena treba otvoriti vizuru prema najljepšim djelovima pejzaža. Zadatak ovog dijela planskog dokumenta je da omogući nesmetan, najpovoljniji pristup prigradskim zelenim površinama, ali i da spriječi njihovo zauzimanje kako neplanskom, tako i nefunkcionalnom gradnjom.

Normativi, pravila i uslovi za objekte pejzažne arhitekture javne namjene

Slika 35. Drvoredi

Zelenilo uz saobraćajnice, drvoredi i ostalo prateće zelenilo

Ova kategorija zelenila igra najvažniju ulogu u povezivanju svih ostalih elemenata pejzažne arhitekture u jedinstven sistem. Nužno je da izgradnju uličnog sistema prati i podizanje drvoreda. Kod primarnih saobraćajnica obavezni su dvostrani drvoredi, a gdje je to moguće, oni bi trebalo da budu drvoredi sa pratećim zelenilom (travnjaci, nisko rastinje). Sekundarne saobraćajnice gdje postoje za to mogućnosti sadržaće obostrane drvorede. U ulicama čija širina i raspored trasa podzemnih instalacija ne dozvoljavaju formiranje klasičnog drvoreda treba koristiti ostale vidove linijskog ozelenjavanja i tehničke mjere zaštite (sadnju drvoreda samo na sunčanoj strani ulice, sadnju drveća u kasetama, sadnju sadnica iz kategorije niskog drveća, sadnju šiblja, vertikalno ozelenjavanje itd.).

Drvorede na trotoarima je moguće formirati samo u ulicama u kojima je širina trotoara min. 2,5 m, što ukazuje na obaveznost planiranja trotoara min. širine 2,5 m kako bi se omogućilo linijsko ozelenjavanje saobraćajnica prema navedenim uslovima i povezivanje uličnog sistema zelenila.

Rastojanje stabala od objekata ne bi trebalo da bude od 3 do 4,5 metara. Razmak među stablima u drvoredu iznosi 6-12m, u zavisnosti od visine i prečnika krošnje, potreba za suncem ili zasjenom, profila ulice itd. Prilikom formiranja drvoreda na parkinzima trebalo bi osigurati na dva parking mjesta za po jedno drvo. Drveće u skopu parkinga (bez pratećih zelanih površina) obavezno saditi u zadnjoj trećini parking mjesta. U izuzetnim situacijama toleriše se i sadnja na sredini. Oko sadnica na trotoarima i parkinzima predvidjeti horizontalnu i vertikalnu zaštitu. Za drvorede u sklopu trotoara i parkinga, ne koristiti visoko drveće sa snažnim korjenovim sistemom koji podiže okolne popločane površine; Na potezima gdje nije moguće formiranje drvoreda treba primijeniti ostale oblike linijskog ili punktalnog ozelenjavanja. Drvoredi i prateće zelenilo (zelenilo na razdjelnim trakama, skverovima otvorenog tipa, kružnim tokovima itd.) ne smiju da smanjuju preglednost i ugrožavaju bezbjednost saobraćaja. Kružni tok i skverovi otvorenog parternog tipa, kao djelovi saobraćajnih objekata nastali regulacijom saobraćaja, rješavaju se parternim zelenilom, koje ne ometa saobraćajne vizure. Zadržati postojeće drvorede koji se kroz rekonstrukciju mogu dopuniti, a ukoliko se radi o oštećenim i oboljelim drvorednim stablima, ukloniti i formirati novi drvored.

Na mjestima gdje se usljed gradnje saobraćajnice očekuje degradacija terena, usljed veće denivelacije teren treba riješiti terasasto podzidama od prirodnih materijala (kamen) ili omekšati zelenilom, kako bi se kamena površina vizuelno obogatila. Hortikulturno opremanje i uređivanje treba predvidjeti onim vrstama koje posjeduju listove velikih površina, ne generišu tvrde i teške plodove i ne luče veliku količinu medne rose. Pored toga, pri izboru vrsta za ulično zelenilo treba voditi računa da budu prilagođene uslovima rasta u uličnim profilima (otpornost na zbijenost tla, vodni kapacitet zemljišta, prašinu, gasove).

Za formiranje drvoreda koristiti isključivo „školovane“ drvoredne sadnice, sljedećih parametara:

- Visina sadnice - 2,5-3 m, sa pravim deblom;
- Deblo bez grana do visine od 2,2 m;
- Obim stabla na visini od 1 m od 12-14 cm.

Pored klasičnog vida ozelenjavanja duž saobraćajnica: formiranja drvoreda i zaštitnih pojaseva sa nižim i višim spratovima zelenila, postoje i alternativne nove metode vertikalnog ozelenjavanja, naročito u onom dijelu gdje postoje prostorna ograničenja. Vertikalni zidovi omogućavaju različite pristupe podizanju i održavanju vertikalnih tipova zelenila. Biljni materijal koji se koristi u zavisnosti od izabranog sistema mogu biti razne vrste puzavica ili različite vrste perena i seduma. Sistemi se veoma lako instaliraju, originalnost i prijatnost ambijenta koji se postižu su na visokom estetskom nivou, a funkcionalno odgovaraju zahtjevima planirane namjene prostora. Sistemi mogu biti slobodno stojeći ili montirani na zidane površine. Ovo se može postići i na već postojećim potpornim zidovima (npr. zaobilaznica). Sistemi mogu biti slobodno stojeći ili montirani na zidane površine.

Slika 36. Parkovska površina

Parkovi i ostale površine parkovskog tipa

Zbog nedostatka javnih slobodnih površina, u dijelu širenja i popunjavanja urbanog tkiva, neophodno je predvidjeti formiranje novih površina parkovskog karaktera (park, skver itd.), na svim mjestima koja omogućavaju njihovo oblikovno formiranje i gdje je funkcionalno neophodno povezati, ali i razdvojiti različite planske namjene. Parkove treba projektovati kao površine javnog karaktera, koje kompoziciono čine jasne cjeline u kojima mreža puteva i staza povezuje ostale kompozicijske elemente. Generalno pravilo uređenja parkova je da se unutar njih formiraju dvije cjeline, mirni/pejzažni dio parka i sportsko-rekreativni dio sa prostorom za igru djece. Autentičnost parka postiže se malim arhitekturnim rješenjima (vodena ogledala, klupe, svjetlosni elementi, informaciono-reklamne table, korpe za otpatke, ograde, svjetiljke i sl.), uz svu neophodnu opremu za potrebe rekreacije i igru djece. Parkovski objekti mogu imati i različite funkcionalne namjene: scenu otvorenog teatra, amfiteatar, kafe i sl. Vegetacijsku osnovu u prvom redu čine autohtone vrste biljaka, posebno kvalitetno visoko drveće koje obezbjeđuje viši stepen sanitarno-higijenskog učinka zelenila, kao i poboljšanje mikroklime šireg područja. Najmanje 70% površine namijenjene parku treba da bude pod zelenilom.

Uz poštovanje osnovnih principa ozelenjavanja, treba vršiti rekonstrukcije postojećih ili podizanje novih parkovskih površina. Sa posebnom pažnjom treba izvršiti snimanje postojećeg stanja objekata i potreba, kako bi se adekvatnom namjenom i organizacijom prostora obezbijedili optimalni uslovi korisnicima različitih kategorija (djeca različitog uzrasta, radno aktivno stanovništvo, penzioneri).

Slika 37. Trg 13 juli

Slika 38. Trg Đorđija Peruničića

Slika 39. Trg 13 juli

Trg i pješačke ulice

U Pljevljima postoje Trg 13 juli, Trg Đorđija Peruničića, a osnovna uloga trga kao urbanističke kategorije je estetska. Naime, javne površine za okupljanje i odmor korisnika prostora predstavljaju kvalitet urbanog razvoja naselja. Iz navedenog razloga preporuka je da se u novoplaniranim djelovima grada formiraju slobodne javne površine, tipa trga oko kojeg će se formirati planirani sadržaji (poslovanje, stanovanje itd.), odnosno u svim djelovima grada koji ih nemaju. Na ovaj način, pored već pomenute funkcije, cijeli prostor dobija veću ekonomsku vrijednost. Trgovi su najčešće popločane površine, okružene blokovima, na kojima je pored zelenila neophodan adekvatan mobilijar, rasvjeta. Moguće je postaviti skulpture, fontane, česme itd. Na ove površine je moguće postaviti i ugostiteljske objekte. Materijali koji se koriste za zastiranje moraju biti prirodni. Urbani mobilijar i vrtno-arhitektonski elementi moraju biti savremeno dizajnirani, od prirodnih materijala. Izbor biljnog materijala treba svesti na izrazito dekorativne alohtone ili autohtone vrste.

Uređene obale i zona rekreacije

Planom se predviđa primarno formiranje zaštitnog pojasa duž rijeka u cilju zaštite rječnog korita, obale rijeke, ali i otvaranja grada prema rijeci. Naime, regulacija rijeke kroz grad treba da ima i estetski i rekreativni karakter, formirajući šetalište, zeleni koridor duž rijeke (pješačke i biciklističke staze, površine za miran odmor, ugostiteljske objekte itd.) sa ciljem povezivanja gradskih i vangradskih rekreativnih zona. "Vodeni prizor" naglasiti sadnjom pojedinačnih stabala žalosnih vrba, na pažljivo odabranim mjestima. Maksimalno sačuvati prirodni ambijent, a pažljivim intervencijama, obale učiniti dostupnim i prijatnim mjestom za pasivni odmor i aktivnu rekreaciju posjetioca. Sadnju prilagoditi konkretnim ambijentalnim celinama kako bi se maksimalno naglasili efekte vodenih ogledala.

Objekti pejzažne arhitekture ograničene namjene

Zelenilo stambenih objekata i blokova

Prostor unutar stambenih blokova i objekata potrebno je oplemeniti zelenilom koje pored estetskih ima izražene i druge funkcije: socijalne, zaštitne, rekreacione i dr. U okviru ovog zelenila treba predvidjeti: pješačke staze, travnjake za igru i odmor, prostor za igru djece i rekreaciju odraslih, kao i zelenilo parking prostora i „niša“ za kontejnere. Pješačke komunikacije, staze i aleje na teritoriji stambenog bloka projektuju se vodeći računa o najkraćim pravcima ka glavnim sadržajima. U zavisnosti od intenziteta korišćenja njihova širina se dimenzioniše 1,5-3 m. Blokovsko zelenilo dobrom organizacijom prostora treba učiniti prijatnim mjestom, kako za igru djece, tako i za miran odmor odraslih. Prilikom projektovanja treba voditi računa o izboru vrsta, osunčanosti, položaju drveća u odnosu na objekte i instalacije, izboru mobilijara, funkcionalnosti pješačkih staza i platoa i izboru zastora.

U okviru stambenih blokova neophodno je obezbijediti min. 25-30% zelenih površina u zavisnosti od gustine stanovanja, zone izgradnje (staro i uže gradsko jezgro).

Zelene površine u stambenim blokovima Gagovića imanje, GM-ovi, Kupusište, Varoš se redovno održavaju, ali je neophodna rekonstrukcija i planiranje novih sadržaja kao i planiranje novih zelenih površina oko postojećih i planiranih objekata stanovanja.

Zelenilo individualnih stambenih objekata (okućnice)

U zonama sa kućama za individualno stanovanje, prostor između regulacione i građevinske linije treba da bude slobodan i ozelenjen. Za ograđivanje se preporučuje živa ograda, naročito u ulicama koje zbog širine nemaju drvored. U starim naseljima, gdje su zgrade uglavnom postavljene na regulacionu liniju, na zelenim površinama između kuća, na prostoru prema ulici, mogu se saditi vrste iz kategorije niskog ili srednjevisokog drveća. U djelovima grada, gdje su kuće uglavnom proizvoljno povučene od ulične linije, dobro organizovanim zelenim površinama sa živim ogradama, ulicama se može dati nov, karakterističan izgled. Ulice mogu da budu prepoznatljive i po određenoj vrsti drveća, šiblja, puzavica ili cvjetnica.

U okviru individualnog stanovanja neophodno je obezbijediti min. 30-40% zelenih površina, u zavisnosti od položaja parcele, zone stanovanja, namjene šireg prostora itd.

Zelenilo objekata prosvjete (škole, vrtići)

Kompleksi škola i predškolskih ustanova moraju biti oplemenjeni odgovarajućim uređenim zelenim površinama u okviru dvorišta i prostora za igru. Zelene površine treba da imaju i funkciju izolacije samog kompleksa od okolnih saobraćajnica i susjeda. Ove prostorne cjeline treba da zauzimaju najmanje 40% površine kompleksa, što znači:

- Po normativima, veličina školskog dvorišta van centra grada treba da bude 25-35 m2 po učeniku, uzevši u obzir samo jednu smjenu. U gustom tkivu blokovske izgradnje optimalna površina po učeniku može da bude 10-15 m2, a nikako manje od četiri metra kvadratna. U tom slučaju se nastava fizičkog obrazovanja održava u najbližem sportskom centru;
- U vrtićima za djecu predškolskog uzrasta treba predvidjeti najmanje 15 m2 po jednom djetetu. Za vrtić kapaciteta četiri vaspitne grupe sa ukupno 100 djece mora se obezbijediti najmanje 1.500 m2 otvorenog prostora namijenjenog djeci. Pri povećanju broja djece i grupa srazmjerno se povećava predviđena površina za igru;
- Malo dječje igralište za djecu jasličke dobi, od jedne do tri godine - normativ za određivanje potrebne površine dječjeg igrališta iznosi – jedan metar kvadratni po djetetu, a uobičajena veličina – 100 m2;
- Srednja dječja igrališta za djecu vrtićkog uzrasta od tri do sedam godina - normativ pet metara kvadratnih po djetetu, dozvoljeni su svi elementi igrališta (ljuljaške, tobogani, vrtuljci, penjalice, klackalice, pješčanici itd.);
- Velika igrališta za djecu školskog uzrasta od sedam do 14 godina – normativ šest metara kvadratnih po djetetu - sportski tereni (staze za trčanje, tereni za košarku, fudbal, odbojku, itd), a školska igrališta mogu da se koriste za izvanškolske aktivnosti;
- Zbog štetnog uticaja ozonskih rupa, obavezno treba obezbijediti potrebnu zaštitu na prostorima predviđenim za igru djece. Prostore namijenjene djeci do sedam godina treba obraditi elastičnim zastorima i opremiti atestiranim rekvizitima, koji moraju biti atraktivni i laki za održavanje.

U izboru biljnih vrsta treba voditi računa da ne generišu mesnate i otrovne plodove, da nemaju bodlje i da odgovaraju uslovima sredine. Ne koristiti izrazito alergene vrste, kao i one koje u periodu opadanja plodova mnogo prljaju prostor (dud npr.). Koristiti vrste koje luče fitoncide i poboljšavaju biološku vrijednost vazduha. Kod postojećih prosvjetnih ustanova predvidjeti rekonstrukciju slobodnih i zelenih površina u razdoblju 8-10 god.

Trenutno, postojeće zelenilo oko škola i vrtića ne zadovoljava navedene standarde. Estetski pozitivan primjer je vrtić Eko-bajka, ali ne i veličinom raspoloživog prostora.

Slika 40. Trim staza u parku

Slika 41. Aerobik sprave- Stražica

Slika 42. Dječije igralište Gradski park

Sportsko-rekreativne površine

Zelenilo unutar sportsko-rekreacionih kompleksa treba da čini minimum 30% od ukupne površine, da bude uređeno u pejzažnom stilu sa maksimalnim učešćem visokog drveća. Obodom treba podizati gusto zelenilo sa upotrebom visokog zelenila u skladu sa načinom ozelenjavanja okolnih površina.

Normativna oprema površina za rekreaciju m2/stanovniku je u okviru površina za sport i rekreaciju 3 m2/st od čega su korisne 1,3 m2/st, dok su prateće 1,7 m2/st. Zajedno sa najbližom parkovskom površinom od 3 m2/st, ukupna površina za rekreaciju treba da bude 6 m2/st.

Ne koristiti izrazito alergene vrste, vrste sa krupnim plodovima i one koje u periodu opadanja lišća i plodova mnogo prljaju prostor. Koristiti vrste koje luče fitoncide i poboljšavaju biološku vrijednost vazduha. U zavisnosti od raspoloživih slobodnih površina, predvidjeti što više zaštitnih masiva.

Zelenilo objekata zdravstva (oko bolnica, domova zdravlja, gerontološkog centra i drugih zdravstvenih ustanova)

Kod zdravstva, odnosno bolnica ili sanatorijuma, zelene površine treba da zauzimaju 70% od cjelokupne površine kompleksa, 20% čine saobraćajnice, pješačke staze, platoi i druge izgrađene površine, a ostalih 10% objekat.

Posebnu pažnju treba posvetiti izboru vrsta i organizaciji prostora u cilju stvaranja što povoljnijih sanitarno-higijenskih uslova.

Formirati prijatne ambijentalne prostore za pasivan odmor korisnika. Koristiti vedre kolorite u cilju izazivanja prijatnih emocija kod bolesnika. Ne koristiti izrazito alergene vrste.

Koristiti vrste koje luče fitoncide i poboljšavaju biološku vrijednost vazduha.

Zelenilo oko vjerskih objekata

Koncept uređenja površine za vjerske objekte treba da:

- Obezbijedi pejzažno uređenje prostora koje mora biti adekvatno tipu objekta, duhu podneblja, uz očuvanje autentičnih vrijednosti graditeljstva i pejzaža;
- Vodi računa o vizurama;
- Predvidi platoe za organizovanje vjerskih i kulturnih manifestacija;
- Izbor biljnog materijala mora biti isključivo autohton uz mogućnost korišćenja alohtonih vrsta koje su se uveliko odomaćile.

Zelenilo poslovnih, administrativnih i drugih javnih objekata (administrativno-poslovni, kulturno-prosvjetni objekti, objekti za zabavu, ugostiteljsko-trgovačko-uslužne djelatnosti)

Za promociju poslovnih objekata naročito su važni izgled zelene površine oko ulaza u objekat i prilazi. Površina ispred poslovnih objekata najčešće se uređuje parterno ili u kombinaciji sa soliternom sadnjom. Svaki objekat, urbanistička parcela, pored urbanističkog i arhitektonskog, treba da imaju i pejzažno uređenje. Ove površine prvo uspostavljaju kontakt sa posmatračem, potencijalnim poslovnim partnerom, kupcem. Osnovna karakteristika ove kategorije je upotreba najdekorativnijeg biljnog materijala. Površine namijenjene ovoj kategoriji zelenila nikad se ne pretrpavaju zasadom. Treba izbjegavati šarenilo vrsta i strogo voditi računa o vizurama prema fasadama. Travnjaci su važan estetski element ove kategorije. Minimalna površina pod zelenilom je 20% u odnosu na urb. parcelu, a sadnju treba vršiti u manjim grupama (drvenasto-žbunasti zasadi) i u vidu solitera. Zbog najčešće velikih saobraćajnih površina oko poslovnih objekata (putevi, platoi, parkinzi), obavezno je linijsko ozelenjavanje, drvoredi po navedenim normativima.

Zelene površine oko objekata turizma (hoteli, turistička naselja, kampovi)

Za površine planirane za turizam različitih kategorija neophodno je da urbanistička parcela, pored urbanističkog i arhitektonskog rješenja treba da ima i pejzažno uređenje;

- Turistički objekti treba da sadrže min. 40% zelenih površina u odnosu na urb. parcelu, odnosno u skladu sa brojem korisnika i kategorijom objekta (Pravilnik o kategorizaciji smještajnih objekata);
- Kompoziciono rješenje zelenih i slobodnih površina stilski treba uskladiti sa prirodnim pejzažom i tradicijom vrtne arhitekture;
- U okviru slobodnih površina mogući su bazeni, pergole, sportski tereni, igrališta za djecu itd.

Objekti pejzažne arhitekture specijalne namjene

Zaštitni pojasevi

Zaštitni pojasevi su sanitarno-higijenski pojasevi koji se postavljaju prema izvoru buke, aerozagađivačima, ispod dalekovoda, u pravcu dominantnih vjetrova, pored vodotokova, smanjuju uticaj dominantnih vjetrova itd. Naime, ove površine služe za zaštitu, sanaciju prostora, popravljanje mikroklimatskih uslova, ali i za sprječavanje erozije, klizišta itd.

Zaštitni pojas planiran je:

- uz riječne tokove;
- uz saobraćajnice;
- kod funkcionalnog razdvajanja i u okviru drugih namjena (industrijski objekti, uz infrastrukturne i komunalne objekte).

Na ovim površinama veoma je značajna rekultivacija i regeneracija postojećeg biljnog fonda kroz

pošumljavanje, ozelenjavanje ili formiranje obradivih i travnih površina. Ovi sanitarno-higijenski pojasevi imaju i estetsku funkciju jer stvaraju zelene prstenove oko infrastrukturnih i prirodnih objekata. Zaštitno zelenilo industrijskih objekata treba da čine gusti zasadi visokih (četinari), srednje visokih (lišćari) i žbunastih biljnih vrsta (zimzelene i listopadne). Poslovi oko formiranja ovih pojaseva su najčešće dugotrajni, ali posljedice neformiranja navedenih pojaseva su dalokosežnije.

Zaštitni pojas uz vodotoke - postojeći vodotok Breznice treba da postane centralna osa, kičma budućeg razvoja sistema zelenila. Zaštitni pojas predviđa očuvanje korita i zaštitu vodnih i priobalnih ekosistema.

Zaštitni pojas uz važne saobraćajnice - uz magistralne putne pravce i obilaznicu je neophodan radi smanjenja aerozagađenja, uticaja buke i drugih štetnih materija. Širina zaštitnog pojasa kao i izbor zelenila zavisi od koncentracije štetnih materija, nivoa buke, protivpožarnih zahtjeva i drugih faktora koji se utvrđuju procjenom uticaja na životnu sredinu. Poželjno je da ti pojasevi budu hortikulturno zelenilo sačinjeno od visokog drveća u min. dva reda sa spratom šiblja. Naročito je potrebno njihovo formiranje uz objekte stanovanja i turizma.
U zaštitnim pojasevima je dozvoljeno formiranje parkovskih površina, izletišta, rekreativnih površina i sl. Sve slobodne površine treba iskoristiti za podizanje zaštitnog zelenila. Pravilnim komponovanjem masiva, u sklopu zaštitnog zelenila i zona gradnje, ostaviti prodore, kako bi putnici mogli da uživaju u ljepoti najljepših vizura.
Zaštitne pojaseve treba planirati kod funkcionalnog razdvajanja namjena (primjer - odvajanje industrije od stanovanja, sporta i rekreacije od stanovanja i poslovanja, uz komunalne objekte - prečišćivače, deponije otpada, groblja).
U okviru zaštitnih površina mogu se planirati tereni za rekreaciju i prateći objekti u kompleksu koji svojom namjenom ne zagađuju okolinu, a takođe bi trebalo da posluže u isticanju ili pak maskiranju pojedinih proizvodnih objektata.

Zelenilo groblja

Na grobljima se odnos površina za sahranjivanje prema površinama ostalog sadržaja kreće u rasponu 60:40% kod izrazito arhitektonske do 40:60% kod pejzažne kompozicije. Ova funkcionalna podjela uglavnom se sastoji od sljedećih odnosa: 60% površine namijenjene grobnim mjestima, 20% zeleni pojas i parkovski oblikovan prostor, 16% površine za pješačke staze i saobraćajnice, 3% trg za ispraćaj sa objektima kapele i 1% ostali sadržaji. Uređenjem i ozelenjavanjem treba formirati odgovarajuću ambijentalnu cjelinu koja odražava poštovanje prema umrlima.
Pored aktivnog u Pljevljima postoje neaktivna groblja koje je potrebno ograditi i formirati zelenilom koje treba da je u skladu sa konkretnim vjerskim zahtjevima i običajima.

Zelenilo industrijskih zona

Velike površine i specifičnost objekata zahtijevaju ozbiljan pristup i sagledavanje specifičnosti svakog pojedinačnog kompleksa. Dobro komponovanim zaštitnim zelenilom treba težiti ka što većoj zaštiti okoline od zagađenja. Treba formirati slobodne prostore u zelenilu, za kraći odmor, osvježenje i sport. Prilikom formiranja zaštitnih pojaseva treba obratiti pažnju i na dekorativno-estetsku vrijednost komponovanih grupa koje se nalaze po obodu masiva. U sanitarno-zaštitnim pojasevima zabranjeno je lociranje parkova, dječjih i zdravstvenih ustanova, stadiona i sl. Dozvoljeno je lociranje fabrika manjeg stepena štetnosti, garaža, depoa javnog saobraćaja, skladišta i slično. Najmanje 40% površine sanitarno-zaštitne zone treba da je slobodno i iskorišćeno za ozelenjavanje, širina zelenog pojasa uzima se najmanje 50%.
Radi boljeg provjetravanja sanitarno-zaštitnih zona na onim njihovim djelovima gdje je moguća koncentracija toksičnih gasova, neophodno je paralelno smjeru dominantnih vjetrova stvarati uzane produvne zelene pojaseve sa prekidima širine oko 40 m. Takvi pojasevi se formiraju 7-8 redova i imaju širinu 17,5-21 m. Pri izgradnji novih industrijskih objekata zelenilo treba da čini 40% ukupne površine fabričkog kompleksa.

Zelenilo infrastrukturnih i komunalnih objekata (rezervoar, trafo-stanica, garaža, prečišćivač itd.) i zelenilo uz stovarišta, skladišta, servise

Zelenilo u okviru infrastrukturnih objekata, prije svega trafo-stanica, podrazumijeva travni ili neki drugi biljni pokrivač. Osnovni uslov je da zelenilo svojim korjenovim sistemom ili krošnjom ne ometa normalno funkcionisanje navedenog infrastrukturnog objekta.
Za ostale infrastrukturne i komunalne objekte, kao i objekte za skladištenje, zatim za stovarišta i servise osnovni uslov je:
- stvaranje povoljnog mikroklimata, odnosno zaštita od visokih temperatura i dominantnih vjetrova;
- zelenilo je dobra protivpožarna prepreka;
- zelenilo u estetskom smislu artikuliše i naglašava značaj objekta, ali i ublažava negativne elemente izgrađenih objekata i njihovih namjena.

Uređenje navedenih površina bazira se najprije na formiranju tampon zona (zaštitni pojas) obodom parcela. Širina ovih pojaseva bioloških tampon zona zavisi od namjene i od prostorne organizacije, učešće zelenila na urb. parceli je min. 20% (mimo tampon zone). Naime, pored navedenog, veoma bitan činilac je formiranje platoa i radno-manipulativnih površina, gdje je na parking mjestima i duž saobraćajnica neophodno formiranje drvoreda (uslovi iz „Zelenilo uz saobraćajnice“). Izbor biljnog materijala treba svesti na autohtone vrste, otporne na uslove sredine, izbjegavati šarenilo vrsta i oblika, bez pretrpavanja površina.

Površine za rekultivaciju i sanaciju

Za rekultivaciju ili sanaciju odlagališta otpada i površina koje su bitno narušile prostor (za Pljevlja vrlo bitna intervencija u prostoru iz ekoloških, ali ne treba zanemaritini ni estetsku funkciju) neophodna je izrada projekata rekultivacije i sanacije. Područja koja se rekultivišu moraju se **uklopiti u postojeću konfiguraciju okolnog terena tako da dobijena površina odgovara prethodnoj namjeni okolnog prostora** (šume, livade, obala rijeke i sl.) ili da se izvrši prenamjena u druge svrhe (da se koriste kao parkovska površina ili površina za sportsko-rekreativne aktivnosti i sl.), ali da se značajno ne razlikuje formom i izborom vrsta od okolnog zelenila.
Sanacijom se treba postići smanjenje negativnih efekata pojedinih namjena i djelatnosti na prostor.

Opšta pravila za sve navedene zelene površine prilikom projektovanja i izvođenja

- Nivelaciona rješenja uskladiti sa konfiguracijom terena;
- Hortikulturna rješenja uskladiti sa trasama podzemnih instalacija – uvažiti potrebna minimalna odstojanja: od vodovoda 1,5m, od kanalizacije 2,5m, od toplovoda 3,0m, od elektroinstalacija 2,0m, od TK instalacija 1,5m, odnosno u skladu sa važećim tehničkim propisima;
- Izbor vrsta za ozelenjavanje usaglasiti sa namjenom i funkcijom zelene površine, kao i sa uslovima staništa;
- Izbor vrsta za drvorede usaglasiti sa širinom ulice i utvrditi adekvatna rastojanja između sadnica u zavisnosti od vrste i prilaza objektima;
- Za drvoredne sadnice obezbediti otvore za sadnju min. prečnika 0,80 - 1,2m i min. rastojanje od objekta 3 m – 4,5 m.

Slika 43. Breznica u Gradskom parku

Slika 44. Biserka iznad Manastira

11.Poljoprivredne površine

Poljoprivredne površine su namijenjene prvenstveno poljoprivrednoj proizvodnji.

Površine za poljoprivredu se u skladu sa posebnim zakonom klasifikuju na
- oranice, bašte, voćnjake, livade, pašnjake i dr;
- drugo zemljište koje se, po svojim prirodnim i ekonomskim uslovima koristi ili može da se koristi za poljoprivrednu proizvodnju;
- površine za rasadnike (proizvodnju ukrasnog grmlja, drveća i cvijeća);
- površine i objekte za stočarstvo (farme za uzgoj domaćih i drugih životinja, katuni, ergele i sl);
- površine za ribnjake, mrestilišta.

Na poljoprivrednim površinama mogu se planirati objekti koji su u funkciji gazdovanja poljoprivrednim zemljištem.

Parametri i uslovi izgradnje
Na područjima za koja se ne predviđa donošenje planova detaljne razrade, mogu se graditi objekti porodičnog stanovanja u poljoprivredi, u skladu sa smjernicama definisanim ovim Planom. U okviru parcele pored stambenog može se organizovati i ekonomski dio dvorišta.
U okviru ovog tipa stanovanja mogu se organizovati i djelatnosti koje ne ugrožavaju funkciju stanovanja i životnu sredinu (komunalno-servisni objekti, skladišta, proizvodno i uslužno zanatstvo, manji privredni objekti, rasadnici, staklene bašte, površine i objekti za stočarstvo, površine za ribnjake, sušare,...);
Garaže i drugi pomoćni objekti mogu se graditi kao drugi isključivo prizemni objekat na parceli i vezani su za dio stambenog dvorišta, površine do 30m², spratnosti prizemne.
U dijelu ekonomskog dvorišta mogu se naći i ekonomski objekti u funkciji poljoprivredne proizvodnje (ostave, štale, mini farme, nadstrešnice za mehanizaciju, plastenici i sl.).

12.Šumske površine

Šumske površine obuhvataju sve površine obrasle šumskim drvećem, odnosno površine na kojim je, zbog njihovih prirodnih osobina i ekonomskih uslova, najracionalnije da se uzgaja šumsko drveće, kao i površine koje su u neposrednoj prostornoj i ekonomskoj vezi sa šumom i čijem korišćenju služe.

Šumske površine se dijele na privredne šume, zaštitne šume i šume sa posebnim namjenom.

Šumske površine u GUR-u mogu se planirati kao ZP (zaštitni pojas), odnosno PUS.

13.Vodne površine na kopnu

Vodne površine na kopnu obuhvataju površine površinskih (rijeke, potoci, jezera - prirodna i vještačka, kanali, bare i močvare, izvori, vrela, pištevine, estavele, bočatni izvori), podzemnih voda, mineralne, termo-mineralne i termalne vode, površine vodnog dobra (koja obuhvata prirodna i vještačka vodna tijela i vodno zemljište).

U planskim dokumentima, obavezno se prikazuju zaštićena (zaštitna područja u zoni izvorišta vodosnabdijevanja i prirodnih kupališta) i ugrožena područja (poplavna i erozivna), u skladu sa posebnim zakonom, objekti vodne infrastrukture predviđeni planovima upravljanja vodama, granice plavljenja, kao i kategorije vodnog objekta.
Na vodnim površinama mogu se planirati građevinski i drugi objekti ili skup objekata, sa pripadajućim uređajima, koji čine tehničku, odnosno tehnološku cjelinu, a služe za obavljanje vodne djelatnosti, u skladu sa posebnim zakonom, i to:
-vodni objekti i sistemi;
-infrastruktura (objekti namijenjenim za uređenje vodotoka i zaštitu od štetnog dejstva voda, objekti koji služe za monitoring voda, kao i prirodni i vještački vodotoci uključeni u vodni sistem);

-objekti za tehno-ekonomsko korišćenje (eksploataciju) vodnog energetskog potencijala vodotoka i drugih vodenih površina za proizvodnju električne energije (male i velike HE).

14.Ostale prirodne površine

Ostale prirodne površine su šikare, površine stjenovitih planinskih padina, sipara-osulina i druge slične neplodne površine.

15.Površine saobraćajne infrastrukture

Površine saobraćajne infrastrukture namijenjene su za objekte i koridore infrastrukture drumskog, želježničkog, vazdušnog i vodnog saobraćaja.

Na površinama saobraćajne infrastrukture mogu se planirati i prateći sadržaji saobraćajne infrastrukture, koji se odnose na:
- funkcionalne sadržaje saobraćaja koji služe za održavanje, upravljanje i omogućavanje bržeg, sigurnijeg, udobnijeg i pouzdanijeg prevoza tereta i putnika (aerodromi, željezničke, autobuske i kamionske stanice) te objekti - baze namijenjeni za održavanje, kontrolu i upravljanje svih vrsta saobraćaja, naplatu usluga i drugo;
- sadržaji za potrebe korisnika koji obuhvataju: stanice za snabdijevanje gorivom (pumpne stanice), motele, prodavnice, parkinge, odmorišta, servise i dr;
- javne garaže i parkinge.

U cilju obezbjeđenja nesmetanog funkcionisanja saobraćajnih infrastrukturnih sistema, građevina i uređaja, kao i njihove zaštite, duž infrastrukturnih trasa, odnosno oko infrastrukturnih objekata, utvrđuju se i uređuju zaštitni pojasevi, odnosno zaštitne zone. Posebnim zakonima i propisima bliže se propisuje širina i drugi uslovi uređenja odgovarajućih zaštitnih pojaseva, odnosno zona saobraćajne infrastrukture.

Po pravilu, gdje je god to moguće, površine saobraćajnih i ostalih infrastrukturnih sistema se poklapaju i međusobno usklađuju.

16.Površine ostale infrastrukture

Površine ostale infrastrukture planskim dokumentom su namijenjene i služe izgradnji telekomunikacione, elektroenergetske, hidrotehničke infrastrukture, komunalnih i infrastrukturnih servisa cjevnog transporta nafte, gasa, pepela i šljake, osim saobraćajne infrastrukture.

Na površinama ostale infrastrukture mogu se planirati:
1) objekti telekomunikacione infrastrukture: objekti, mreže, bazne stanice i antenski stubovi fiksne i mobilne telefonije, kablovski distributivni sistemi, podvodni i podmorski telekomunikacioni kablovi, repetitori RTV stanica, sistemi PTT veza, sistemi veza policije, vojske i drugih državnih organa i službi;
2) objekti elektroenergetske infrastrukture: objekti za proizvodnju električne energije (HE, RHE, MHE, TE), solarne i vjetroelektrane, trafostanice svih nivoa transformacije, nadzemni i podzemni dalekovodi i niskonaponska mreža;
3) objekti hidrotehničke infrastrukture: brane, akumulacije, potisni cjevovodi, crpne stanice, prekidne komore, retenzije, kanali za navodnjavanje i odvodnjavanje, rezervoari, crpne stanice, vodozahvati, izvorišta, zone neposredne zaštite, zone sanitarne zaštite, atmosferska kanalizacija, fekalna kanalizacija, postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, regulisana i neregulisana korita vodotoka, obaloutvrde, nasipi, lukobrani i druge hidrotehničke građevine;
4) objekti komunalne infrastrukture: kafilerije, stočna groblja i drugo;
5) objekti koji služe za transport nafte, gasa i naftniih derivata: cjevovodi (nadzemni, podzemni, podvodni), pumpne stanice, rezervoari (nadzemni i podzemni), postrojenja za pretakanje, glavne mjerno-regulacione stanice (GMRS), i mjerno-regulacione stanice (MRS);
6) objekti koji služe za transport uglja, rude, pepela i šljake – transportne trake, cijevi i žičare.

Na površinama ostale infrastrukture**,** izuzetno od pretežne namjene i kompatibilno toj namjeni, mogu se planirati:
- objekti i sadržaji poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti;
- parkinzi i garaže za smještaj vozila korisnika (zaposlenih i posjetilaca).

Izgradnja infrastrukturnih sistema, građevina i uređaja vrši se u skladu sa planskim dokumentom i na osnovu strateškog plana odgovarajućeg infrastrukturnog sistema, koji se međusobno usaglašavaju.
U cilju obezbjeđenja nesmetanog funkcionisanja infrastrukturnih sistema, objekata i uređaja, kao i njihove zaštite, duž infrastrukturnih trasa, odnosno oko infrastrukturnih objekata, utvrđuju se i uređuju zaštitni pojasevi, odnosno zaštitne zone, u skladu sa posebnim propisima.

Po pravilu, gdje je god to moguće, površine svih infrastrukturnih sistema se poklapaju i međusobno usklađuju.

17. Površine za obradu, sanaciju i skladištenje otpada

Površine za obradu, sanaciju i skladištenje otpada (upravljanje otpadom) su površine namijenjene tretiranju i odlaganju otpada.

Na površinama za obradu, sanaciju i skladištenje otpada mogu se planirati objekti u funkciji upravljanja otpadom, u skladu sa posebnim propisima.

Na površinama skladištenja otpada potrebno je planirati rekultivaciju i sanaciju terena, u skladu sa primjenjenom tehnologijom i zahtjevima zaštite životne sredine

18. Groblja

Površine za groblja su površine koje su planskim dokumentom namijenjene za sahranjivanje tijela preminulih ljudi.

Naselje, po pravilu, ima u upotrebi jedno groblje, odnosno više ako to zahtijevaju posebni razlozi.
Na površinama za groblja mogu se planirati prateći objekti u funkciji groblja (kapele, sakralni objekti, objekti za snabdijevanje neophodnom opremom).

Groblje se gradi i uređuje u skladu sa planskim dokumentom i posebnim propisima.

Pod objektima na grobljima podrazumijevaju se:
1. grobne parcele,
2. grobna mjesta,
3. kapele (boksovi) za umrle,
4. kolske i pješačke saobraćajnice i prilazni put,
5. pješački trg,
6. drugi objekti: vjerski, sale za parstose, ekonomski, prodavnice cvijeća i pograbne opreme,
7. zelene površine,
8. ograda groblja.

Minimalni sadržaj:
-za seoska groblja je 1, 2, 4, 7 i 8
-ostali sadržaji određuju se prema veličini, mogućnosti i potrebama naselja.
Prije izgradnje groblja, neophodno je pribaviti prikupljanje podataka o sastavu zemljišta, njegovoj propusnosti i sl. kako bi se na taj način izbjegla eventualna zagađenja i uticaj na podzemne vode i izvorišta koja se koriste za piće ljudi i stoke.

19. Vjerski objekti

Površine za vjerske objekte su površine koje su planskim dokumentom namijenjene za objekte i komplekse u kojima se održavaju vjerski obredi i ostale vjerske djelatnosti.
Površine za vjerske objekte podrazumijevaju: hramove i druga zdanja za bogoslužbene potrebe, kao i manastirske konake, samostane, administrativno upravne zgrade, groblja, škole i internate, proizvodne i druge prateće sadržaje za potrebe vjerskih objekata.

Površine za vjerske objekte ne podrazumjevaju objekte namjenjene stanovanju i turizmu.
Vjerski objekti se grade i uređuju u skladu sa planom, a prema odgovarajućim propisima vjerske zajednice.

20. Rezervne površine

U naselju i van njega, planskim dokumentom se mogu utvrditi rezervne površine od značaja za budući razvoj, a čija detaljna namjena ne mora biti bliže utvrđena.

Na rezervnim površinama određenim planskim dokumentom primjenjuje se režim zabrane građenja za vrijeme važenja tog planskog dokumenta.

Na rezervisanim površinama se dozvoljava tekuće održavanje u svrhu obezbjeđenja osnovnih higijenskih uslova.

Izuzetno, na rezervnim površinama u naselju može se planirati izgradnja osnovnih komunalnih instalacija i objekata društvenog standarda za neophodno održavanje postojećeg dijela naselja.

Na rezervnim površinama može se utvrditi i privremena namjena: zelene i rekreacione površine, šumska i poljoprivredna zemljišta, igrališta, površine za parkiranje vozila, otvorene pijace i sl.

21. Površine mineralnih sirovina i površine eksploatacionih polja

Površina mineralnih sirovina je prostor koji sadrži određenu akumuliranu koncentraciju mineralnih sirovina, koja je po količini, kvalitetu i drugim uslovima pogodna za eksploataciju.

Na površinama mineralnih sirovina, do donošenja odluke o početku eksploatacije, mogu se planirati druge namjene.

Na površinama mineralnih sirovina mogu se planirati objekti za potrebe eksploatacije mineralnih sirovina (građevinsko - inženjerski objekti, kancelarije i sl.).

Površina eksploatacionog polja je prostor koji je na površini zemlje ograničen odgovarajućim linijama ili prirodnim granicama i prostire se neograničeno u dubinu zemlje između vertikalnih ravni položenih kroz te linije, odnosno prirodne granice, u kojem su smještene rezerve mineralnih sirovina, koji je namijenjen istraživanju, izvođenju radova, pripremi, otkopavanju i transportu mineralnih sirovina.

Na ekspoatacionom polju planira se prostor za odlagališta - jalovišta i izgradnju rudarskih objekata i privremenih smještajnih objekata.

Na površinama eksploatacije mineralnih sirovina planira se i rekultivacija i sanacija terena.

22. Površine za od interesa za odbranu

Površine od interesa za odbranu služe obavljanju aktivnosti odbrane.

Na površinama od interesa za odbranu mogu se planirati objekti u funkciji odbrane, u skladu sa posebnim propisima.

Prostor opredijeljen kao prostor posebne namjene za potrebe odbrane je:
-Poligon Židovići
-strelište Ranče polje.

Kasarna "Vladimir Knežević Volođa" Pljevlja i "Klub Vojske" Pljevlja su obuhvaćeni detaljnim urbanističkim planovima i eventualna promjena namjene postojećeg prostora je moguća kroz izmjene ove planske dokumentacije u skladu sa Zakonom.

3.0. SAOBRAĆAJ

3.1. DRUMSKI SAOBRAĆAJ

Prema važećim standardima izvršena je kategorizacija ulične mreže na primarne, sekundarne i tercijarne saobraćajnice.

Primarne saobraćajnice predstavljaju dobru vezu centra grada sa prigradskim naseljima i značajnijim ekonomskim i društvenim sadržajima. Sekundarna saobraćajna mreža se oslanja na mrežu primarnih saobraćajnica i omogućava normalno funkcionisanje saobraćaja unutar zona i jednovremeno povezuje pristupne ulice sa primarnom gradskom mrežom.

Primarnu mrežu saobraćajnica na teritoriji grada čine sljedeće saobraćajnice:
- dio magistralnog puta M-6 (do raskrsnice ulica V.Jakića- Ratnih invalida)
- III sandžačke
- Velimira Jakića
- Volođina
- Oslobođenja
- JNA (deo od Volođine do ulice Save Kovačevića
- Save Kovačevica
- obilazni put od ulice V.Jakića do Narodne Revolucije
- Nikole Pašića (od III sandžačke do ul.Narodne Revolucije)
- Narodne Revolucije
- put Pljevlja – Gradac (dio regionalnog puta kroz gradsku zonu)
- put Pljevlja - Foča (dio regionalnog puta kroz gradsku zonu)
- put Pljevlja – Žabljak (dio magistralnog puta kroz gradsku zonu)

Sekundarnu mrežu saobraćajnica čine sljedeće ulice:
- Ratnih vojnih invalida
- Miloša Tošića
- Narodne Revolucije
- Podgorička
- Narodne Revolucije (od III sandžačke do N.Pašića)
- Narodne Revolucije (od III sandžačke do K.Petra - pešački deo)
- Nikole Pašića (od III sandžačke do Kralja Petra)
- Ivana Milutinovica
- Kralja Petra
- Lovćenska
- Marka Miljanova
- Voje Đenisijevića
- Boška Buhe
- Tanasija Pejatovića
- Prvi decembar

- Mila Peruničića
- Vuka Kneževića
- Narodne omladine
- Avalska
- Mirka Pejatovića
- Dvadeseti novembar
- 29.novembra
- Vardarska
- Dušana Obradovića
- Zagrebacka
- Nemanjina
- Njegoševa
- Serdar Janka Vukotića
- put Komina - Potoci - Radosavac – Pljevlja
- put Pljevlja - Potrlica

Tercijalnu mrežu saobraćajnica čine ostale ulice koje pripadaju pristupnim gradskim saobraćajnicama I i II reda.
Koncept gradske saobraćajne mreže je postavljen u cilju sigurnijeg i bezbjednijeg usmjeravanja saobraćajnih tokova prema mreži državnih puteva, a da se grad rastereti od teretnog i tranzitnog saobraćaja. Shodno tome nameće se da je priritet izgradnja sistema obilaznih puteva.

Koridori južne i zapadne obilaznice Pljevalja definisani su GUP-om Pljevalja iz 1986. godine. U međuvremenu, za zapadnu obilaznicu je urađen Glavni projekat, dok je za južnu obilaznicu koja treba da se pruža padinama Velike Pliješi, sačuvan koridor. Zapadna obilaznica treba da poveže postojeći magistralni put prema Đurđevića Tari sa postojećim regionalnim putem za Gradac i postojećim regionalnim putem za Čajniče. U granicama GUR-a zapadna obilaznica se pruža u dužini od oko 5.3km.

Veza obilaznica sa gradskom saobraćajnom mrežom se ostvaruje:
- na novoplaniranom odvajanju od magistralnog puta Pljevlja-Prijepolje;
- na kontaktu sa ulicom Miloša Tošića;
- na novoplaniranom kontaktu sa putem Pljevlja-Đurđevića Tara u Kaluškom polju;
- u Radosavačkom polju na mestu odvajanja od puta Pljevlja-Đurćevića Tara;
- na kontaktu sa putem za Komine;
- na kontaktu sa magistralnim putem za Gradac i
- na kontaktu sa postojećim regionalnim putem Pljevlja-Čajniče.

Ranijim planovima definisani "unutrašnji obilazni put" koji predstavlja poluprsten, zaokružuje kompaktno izgrađeno gradsko područje čineći okosnicu zaštitnog pojasa grada od zone privrednih aktivnosti i nalazi se na potezu Avdovina-Podlipa-Ševari. Ovaj poluprsten ima zadatak (u periodu do izgradnje južne obilaznice) da prihvati teški teretni i tranzitni saobraćaj i usmjeri ga izvan užeg gradskog područja ka industrijskoj zoni. U međuvremenu, dio unutrašnjeg obilaznog puta je izgrađen.
Na saobraćajnoj mreži centra grada uočavaju se dva prstenasta saobraćajna koridora. Širi prsten čine djelovi i cjeline sledećih saobraćajnica: Velimira Jakića, 3. Sandžačke brigade, Vološina, Vojske Jugoslavije, Njegoševa, 1. Decembar i Tanasija Pejatovića.
Uži prsten se poklapa sa širim prstenom u djelu ulica Velimira Jakića, 3. Sandžačke brigade i Vološine, odakle se sa ulicom Ivana Milutinovića ponovo vraća na trasu šireg prstena.

Sistem poluprstenova i prstenova spojen je međusobno radijalnim potezima. Zajedno sa sistemom prstenova nabrojani radijalni potezi čine kostur osnovne ulične mreže.

Ukupna dužina kategorisane ulične mreže na posmatranom području iznosi oko 40km, od čega primarnoj uličnoj mreži pripada oko 26.6km, a sekundarnoj oko 13.4km.

Na postojećoj mrži gradskih saobraćajnica neophodno je izvršiti revitalizaciju i modernizaciju tehničko-eksploatacionih karakteristika. Kroz izradu niže planske dokumentacije uz sagledavanje ivičnih sadržaja će se definisati tačni profili. Ovim planom se predlažu sledeći poprečni profili planiranih saobraćajnica:

- Poprečni profil južne obilaznice sastoji se od dvije vozne trake širine 3 m, ivičnih traka širine 0,3 m i obostrano vođenih bankina širine 1 m;
- Poprečni profil zapadne obilaznice na dijelu od R-5 do M-8 sastoji se od dvije vozne trake širine 3 m, ivičnih traka širine 0,3 m i obostrano vođenih bankina širine 1,0 m;
- Poprečni profil zapadne obilaznice na dijelu od M-8 do R-4 sastoji se od dvije vozne trake širine 3 m, ivičnih traka širine 0,3 m i obostrano vođenih bankina širine 1 m;
- Poprečni profil planiranih primarnih i sekundarnih gradskih saobraćajnica se sastoji od dvije vozne trake minimalne širine 3 m i obostranih trotoara minimalne širine 2,5 m sa mogućnošću smanjenja, odnosno prilagođavanja širine trotoara postojećom ivičnom frontu objekata.

Zbog nasleđene saobraćjne infrastrukture i ivične izgradnje na teritoriji GUR-a Pljevalja nasleđeni su problemi vezani za kritične raskrsnice koje je neophodno rekonstruisati i sanirati. Planom se daje prioritet rješavanja raskrsnice kod autobuske stanice sa kružnim tokom saobraćaja za koju je urađena projektna dokumentacija. Takođe, rješavanje raskrsnice u neposrednoj blizini termoelektrane gdje se ukršta saobraćaj teških motornih vozila kojima se doprema ugalj sa magistralnim putem M-6, a koja je prepoznata kao veoma konfliktna i nepregledna, mora biti jedan od prioriteta nadležnog Ministarstva. Problem ove raskrsnice je pokušavan da se riješi izradom idejnih rješenja, pa čak i planske dokumentacije gdje je DPP Termoelktrana Pljevlja predloženo rješenje raskrsnice sa kružnim tokom saobraćaja. Ovom problemu je neophodno ozbiljno pristupiti kroz izrdu više varijantnih idejnih rješenja kojim bi se šire sagledale sve konfliktne tačke, omogućila protočnost magistralnog puta i sagledale potrebe rudnika i termoelektrane. Idejna rješenja je neophodno uraditi na geodetskim podlogama razmjere 1:250 poštujući važeće standarde i propise koji regulišu ovu oblast. Usvojeno Idejno rješenje treba da bude osnova za izradu dalje projektne dokumentacije i realizacije projekta.

Javni saobraćaj

Sistem medjumjesnog i medjunarodnog linijskog saobraćaja je organizovan shodno nadležnostima Uprave za saobraćaj. Međumjesni i međunarodni saobraćaj odvija se sa autobuske stanice. Njeni kapaciteti će zadovoljiti potrebe stanovnika i u narednom planskom periodu. Prijem/otpremanje putnika obavlja se duž stajališta na magistralnim i regionalnim putevima koje treba izvesti u posebnim nišama, shodno standardima.

Autobuska stanica je locirana na obodu centralnog gradskog područja. Autobuska stanica je 2005. godine privatizovana, a juna 2007. godine je dobila “Licencu za pružanje usluga autobuske stanice“.

Kompleks stanice obuhvata asfaltirani plato i 4 dolazno-polazna perona, 3 pomoćna parking perona i stanična zgrada u kojoj se komunikacija sa putnicima odvija preko šaltera. U staničnoj zgradi postoji šalter za informacije i bife. Autobuska stanica se prostire na površini od 2966 m2 od kojih se 172 m2 nalazi pod samim objektom. Autobuska stanica ima 7 zaposlenih.

Prevoz putnika na međugradskim linijama vrše sledeći prevoznici: “Radulović prevoz”, “Vot-Turist”, “In Turist”, “Stanišić Nikšić” i “Bambus Obrenovac”. Međugradskih polazaka sa autobuske stanice dnevno ima 9.
Lokalni saobraćaj se sa stanice obavlja prema naseljima Vilići - “In Turist”; Šula - “Radulović prevoz”; Boljanići – Marić (privatni prevoznik) i Mataruge – Gačević (privatni prevoznik).
Postojeći položaj medjugradske autobuske stanice i njeni kapaciteti će zadovoljiti potrebe stanovnika i u narednom planskom periodu.

U planskom periodu je potrebno unaprijediti sistem javnog gradskog prevoza, s obzirom da ovu funkciju sada pokriva javni prigradski prevoz, čija vozila prolaze kroz gradsko područje. Osnovni

cilj je unaprijediti organizaciju javnog autobuskog saobraćaja kao alternativu korišćenju automobila i povezivanja vangradskih zona sa ciljem u centru grada.

Preporuka je da se prvo formiraju dvije linije javnog gradskog prevoza kao okosnice budućeg razvoja javnog gradskog saobraćaja i to:

- Autobuska linija br. 1: polazi sa terminusa (T1) iz Ulice Save Kovačevića u naselju Guke i kreće se trasom ulica Save Kovačevića, Vojske Jugoslavije, Vološinom, III sandžačke, Velimira Jakića, Ulicom Voje Đenisijevića, Boška Buhe, Vuka Kneževića, Nikole Pašića, Narodne Revolucije, Novom ulicom br. 13 kroz Radosavac do Ulice Oslobođenja ispred JP Crna Gora puta – sekcija Pljevlja gde je predviđen drugi terminus (T2). Dužina autobuska linije br. 1 iznosi 3870 m i povezuje sledeće lokacije: "Kameni most", Pošta, Gimnazija, zgrada Skupštine opštine, vatrogasni dom, OŠ "Boško Buha", veterinarska stanica, carinski terminal.
- Autobuska linija br. 2: polazi sa terminusa iz Ulice Save Kovačevića u naselju Guke i kreće se trasom ulica Save Kovačevića, Vojske Jugoslavije, Lovćenskom, Kralja Petra I, Nikole Pašića, Narodne Revolucije, Novom ulicom br. 13 do drugug terminusa (T2). Dužina autobuske linije br. 2 iznosi 4640 m i povezuje sledeće lokacije: Bolnica, zgrada Skupštine opštine, vatrogasni dom, OŠ "Boško Buha", veterinarska stanica, fabrika konfekcije.

Taksi stajališta

Odlukom o regulisnju saobraćaja na području opštine Pljevlja (Službene novine opštine Pljevlja 2/04 i Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke o regulisnju saobraćaja na području opštine Pljevlja (Sl.l. RCG 15/07), saobraćajno-tehničkim uslovima datim od strane stručne službe Sekretarijata za satambeno-komunalne poslove, saobraćaj i vode predviđeni su sledeći polazni parking prostori za taksi vozila:

1 Autobuska stanica
2 Hotel Pljevlja
3 Pijaca
4 Bolnica
5 Guke
6 Zelengora
7 Milet bašta
8 Hotel Tara

U odnosu na značaj i atraktivnost lokacije taksi stajališta su podijena u III zone:
I Zona
Taksi stajališta: Autobuska stanica, Hotel Pljevlja, Pijaca, Zelengora i Hotel Tara.
II Zona
Taksi stajališta: Bolnica i Milet bašta.
III Zona
Taksi stajališta: Guke.

Dat je tabelarni prikaz postojećeg broja parking mjesta i u narednom periodu planirani broj taksi mjesta, a na osnovu Program organizovanja taksi prevoza na teritoriji Opštine Pljevlja:

R.br. otvaranja t. stajališta	Taksi stajalište	Zona	Postojeći broj taksi mjesta	Prohodnost	Planirani broj taksi mjesta	Zauzeta taksi mjesta	Slobodna mjesta
1	**Autobuska stanica**	I	8	1:2	**16**	**10**	**6**
2	**Hotel Pljevlja**	I	6	1:2	**12**	**10**	**2**
3	**Pijaca**	I	8	1:2	**16**	**7**	**9**
4	**Bolnica**	II	2	1:3	**6**	**5**	**1**
5	**Guke**	III	4	1:3	**12**	**6**	**6**
6	**Zelengora**	I	6	1:3	**18**	**8**	**10**
7	**Milet bašta**	II	14	1:2	**28**	**10**	**18**
8	**Hotel Tara**	I	10	1:2	**20**	**6**	**14**

UKUPNO	**128**	**62**	**66**

Lokacije za taksi stajališta treba izbjegavati u blizini BUS – stajališta, odnosno na udaljenosti manjoj od 15,0m ispred i iza obilježenih stajališta namijenjenih za linijski gradski i prigradski prevoz putnika.

Taksi stajališta moraju da zadovolje određene saobraćajno-tehničke uslove u skladu sa tehničkim propisima i standaradima koji regulišu ovu oblast.

Površina za taksi stajalište se propisno obilježava linijama i simbolima žute boje JUS.U.S4.233 uz odgovarajući saobraćajni znak za mjerodavno putničko motorno vozilo.

Parkiranje

Kako centar svojim sadržajima i funkcijama privlači veliki broj putovanja, to problem parkiranja treba rješavati kroz uređenje postojećih kapaciteta (adekvatna signalizacija, odnosno obilježavanje u cilju optimizacije broja parking mesta), preklapanjem u zonama stanovanja u prijepodnevnim satima, organizovanje vremenski ograničenog parkiranja u najužim zonama, bolja organizacija javnog autobuskog saobraćaja kao alternativu korišćenju automobila, kao i u iznalaženju novih prostora za izgradnju parking površina i izgradnju objekata parkiranja.

U zoni zahvata plana parkiranje treba rješavati u okviru sopstvene urbanističke parcele shodno sledećim normativima:

- stanovanje (na 1000 m2) ---------- 8 pm (lokalni uslovi min 6 a max 9 pm);
- proizvodnja (na 1000 m2) ---------- 10 pm (3-12 pm);
- školstvo (na 1000 m2) ---------- 15 pm (5-18 pm);
- poslovanje (na 1000 m2 BRGP-------15 pm (5-20 pm);
- trgovina (na 1000 m2) ---------- 30 pm (20-40 pm);
- hoteli (na 1000 m2) ---------- 5 pm (5-20 pm);
- restorani (na 1000 m2) ---------- 60 pm (20-100 pm);
- za sportske dvorane, stadione i sl. (na 100 posetilaca) ------12 pm.

Normativi za potrebnim kapaciteima parking mjesta utvrđeni su shodno Pravilniku o bližem sadržaju i formi planskog dokumenta, a saglasno stepenu motorizacije u Pljevljima uz sagledavanje mogućnosti prostora.

Kada su novi parking prostori u pitanju, nerealizovani planovi iz prethodne planske dokumentacije i dalje su aktuelni, odnosno treba pristupiti izgradnji sledećih kapaciteta:

- na prostoru „Stara Čaršija" izgradnja garaže i parkinga za oko 70 pm;
- izgradnja parking prostora planiranog DUP-om Stražica kapaciteta 55 pm za koji je urađena projektna dokumentacija.

Problem deficita parking mjesta na teritoriji grada može se rješavati izgradnjom i uređenjem novih parking površina, izgradnjom javnih garaža, ali i postavljanjem tzv. "fast park" garaža. Prednost ove vrste objekata u odnosu na klasične garaže je u tome što se radi o montažno/demontažnim objektima, čije je postavljanje relativno lako a i prenamjena površine na kojoj se garaža postavi je, kada je to potrebno, jednostavna. Osim mogućnosti jednostavnog premještanja sa jednog prostora na drugi, prednost ovih garaža je u povećanju kapaciteta u odnosu na klasična parkirališta. Pored toga, posebna prednost "fast-park" garaža je u tome što su to montažni objekti koji se mogu brzo montirati i demontirati na lokacijama, u skladu sa potrebama grada i na osnovu plana postavljanja privremenih objekata.

Kapacitete za parkiranje teških teretnih vozila u drumskom saobraćaju treba obezbijediti u zonama industrijskih i skladišnih objekata. Parking prostor za parkiranje teretenih vozila u sklopu industrijskog kompleksa ili skladišta rješavati na pripadajućoj parceli, a prema slijedećem normativu: 1 PM/1200 m2 BRGP industrijskog /skladišnog /magacinskog prostora.

Najmanje 5% od ukupnog broja parking mjesta mora biti namijenjeno licima smanjene pokretljivosti.

Stanice za snabdjevanje gorivom
Nove stance za snabdjevanje gorivom se mogu realizovati u svim privrednim i naseljskim centrima, tamo gdje se ukaže potreba ili zainteresovanost potencijalnih korisnika u skladu sa važećom zakonskom regulativom. Za potrebe lokalnih kretanja na teritoriji grada, ukoliko se u narednom planskom periodu ukaže potreba za povećanjem kapaciteta usluge snabdijevanja gorivom, a uzimajući u obzir lokacije postojećih i saobraćajnu frekvenciju, mikro lokacije novih benzinskih pumpi treba određivati u skladu sa Odlukom organa lokalne samouprave i resornog Ministarstva.

Planom je takođe, omogućena izgradnja stanica za napajanje gorivom za potrebe daljinskog i tranzitnog saobraćaja na državnim putevima. Preporuka plana je da lokacije za benzinske pumpe budu na ključnim tačkama izlaska-ulaska u grad, kao što je izlazni pravac prema Đurđevića Tari (Žabljaku) u koridoru magistralnog puta ili uz planiranu zapadnu obilaznicu, sjeverno od naselja Dolovi III. Na snabdjevanje gradskog stanovništva gorivom uticaj će imati i benzinska pumpa koja je locirana van granica GUR-a, ali u njenoj neposrednoj blizini, uz magistralni putni pravac u zoni Trlice. Za datu pumpu je urađena lokalna studija lokacije. Preciznije lokacije stanica za snadbjevanje gorivom će se odrediti izradom planova nižeg reda.

Postojeće stanice za snabdijevanje gorivom se zadržavaju uz mogućnost rekonstrukcije.

Poželjno je da buduće lokacije stanica omoguće snabdjevanje svim vrstama goriva, uključujući i TNG.

Pješački i biciklistički saobraćaj
Sistem pješačkih komunikacija se sastoji od trotoara uz saobraćajnice i popločanih površina ispred objekata, kao i uređenih samostalnih pješačkih staza. Pješačke ulice, odnosno pješački koridori djelimično su oformljeni u gradskom centru, gdje su i pješačka kretanja najintenzivnija.
Pješački saobraćaj će i u narednom periodu zauzimati značajan dio svih kretanja na teritoriji grada. U cilju poboljšanja uslova za pješački saobraćaj, neophodno je da saobraćajnice obavezno sadrže trotoare minimalne širine 1,5m. Položaj trotoara, njihove dimenzije i urbana oprema koja se duž njih postavlja treba da obezbjedi punu fizičku zaštitu pješaka od ostalih vidova saobraćaja.

Kada su pješački koridori u pitanju, pored već postojećeg pješačkog koridora u centralnoj zoni, nove pješačke koridore treba formirati i uz objekte sporta i rekreacije, kao i obale rijeka. Potrebno je kao pješačku zonu aktivirati i Tršovu sa određenim režimom pješačkog saobraćaja, i vezu sa Trgom Patrijarha Varnave, a u ovoj funkciji su i površine pored rijeka i u dijelovima parkova.

Biciklističke staze kao samostalne u profilima gradskih saobraćajnica ne postoje, već se za ovaj vid saobraćaja koriste djelovi trotoara i kolovoza. Posebna saobraćajna infrastruktura za biciklistički saobraćaj nije planirana u profilima saobraćajnica kao posebne staze iz razloga što su profili saobraćajnica u najvećem dijelu opterećeni postojećom ivičnom izgrađenošću i formiranim drvoredima. Biciklističke staze je moguće izdvojiti (vizuelno naglasiti) u sklopu pješačkih zona, različitom obradom i horizontalnom signalizacijom. Uz sve objekte koji su predmet interesovanja biciklista (ugostiteljski i trgovački sadržaji, i dr.) može se obezbjediti odgovarajući otvoreni prostor za ostavljanje i čuvanje bicikla. Za rekreativni biciklizam se koriste staze u parkovskim površinama.

Glavnim projektom pješačkih komunikacija neophodno je obezbijediti nesmetano kretanje lica sa smanjenom pokretljivošću, kao i pristup svim parcelama, javnim objektima i sadržajima. Rampa za potrebe savladavanja visinske razlike do 120 cm, u unutrašnjem ili spoljašnjem prostoru može imati dopušteni nagib do 1:20 (5%), a izuzetno, za visinsku razliku do 76cm, dopušteni nagib smije biti do 1:12 (8,3%).

3.2. ŽELJEZNIČKI SAOBRAĆAJ

Ovim planskim dokumentom se predviđaju koridori sekundarne željezničke mreže:
- Pljevlja – Bijelo Polje (Ravna Rijeka);
- Pljevlja – Prijepolje.

Položaj železničke pruge, sadržaj i struktura kapaciteta železničkog saobraćaja na teritoriji grada Pljevalja treba da bude predmet izrade posebne studijske dokumentacije gdje će se izvršiti analiza varijantnih rješenja ne samo sa aspekta tehničkih karakteristika i ekonomskih prednosti već i na osnovu sinteznog prikaza svih postojećih i planiranih namjena, izgrađenosti prostora, posebno osjetljivih predjela i slično. Takođe, predloženom studijom je potrebno analizirati i predložiti lokaciju za željezničku stanicu u zahvatu GUR-a ili, ukoliko nasleđeni građevinski fond i sintezni prikaz postojećih i planiranih sadržaja pokaže kao bolju varijantu i van zahvata GUR-a.

Za lokaciju potrebnih kapaciteta željezničkog saobraćaja na području grada, potrebno je obezbjediti odgovarajuće koridore i površine, za šta je takođe potrebna posebna studijska analiza.

Međutim, za globalna razmatranja, orijentaciono se može računati sa sljedećim veličinama:

- potreban slobodan prostorni koridor za prolaz jednokolosječne pruge iznosi minimum 15-20m,
- za lokaciju čisto kolosječnih kapaciteta u okviru neke stanice ili grupe kolosjeka treba rezervisati prostor u dužini od 1000 do 1500 metara, računajući potrebnu širinu prostora po jednom koloseku prosečno oko 5m, uz obezbeđenje slobodnog koridora prostora od 6 do 8 metara od krajnjih kolosjeka,
- posebno treba rezervisati potreban prostor za manipulativne površine, objekte i ostale kapacitete poslovnog prostora svih željezničkih delatnosti.

Na osnovu ovih elemenata treba i određivati globalnu procjenu rezervisanja potrebnog prostora za moguće varijante perspektivnog razvoja kapaciteta željezničkog saobraćaja.

3.3. VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ

Ovim planskim dokumentom zadržava se lokacija aerodroma usvojena i rezervisana kroz prethodnu plansku dokumentaciju. Na gradskom području Pljevalja kroz plan razvoja vazdušnih vidova saobraćaja na teritoriji opštine predviđena je izgradnja sportskog aerodroma i helidroma čime bi se postigla bolja opšta saobraćajna povezanost i razvoj opštine u cjelini.

Planirani aerodrom prema Tehničkoj dokumentaciji – Lokacijska dokumentacija aerodroma i helidroma Pljevlja, Glavnom projektu sportskog aerodroma (poletno sletna staza, rulne staze, pristanišni kompleks, ograda i heliport), Glavnom projektu pristupne saobraćajnice i Generalnom rješenju aerodromaskog kompleksa je predviđen u zoni Potrlice (tzv. kota 810) koja se nalazi u gradskom području Pljevalja. Na grafičkom prilogu prikazana je predmetna lokacija aerodroma (sa poletno sletnom stazom, rulnom stazom, pristanišnim kompleksom, ogradama, pristupnom saobraćajnicom i heliportom).
Lokacija Potrlica (kota 810 m n.v.) nalazi se južno od centra Pljevalja, na periferiji gradskog naselja, a od gradskog jezgra je udaljena oko 900m mjereno vazdušnom linijom. Ovaj plato je nastao nasipanjem jalovine iz rudnika uglja koja je stabilizovana, humunizirana i predstavlja zelenu površinu. Generalno rješenje aerodroma na lokaciji Potrlica, na kome bi se obavljali letovi sportskih aviona, manjih poslovnih aviona, jedrlilica, motornih zmajeva i ultra lakih letjelica kodne oznake 1A/B, sadrži sljedeće elemente:

- Travnatu poletno-sletne stazu dimenzija 950x30m (sa izvršenom pripremom za asfaltiranje u narednoj fazi izgradnje) koja se nalazi u osnovnoj stazi dimenzija 1020x70m;
- Travnatu spojnicu za vezu poletno-sletne staze sa platfotmom dimenzija 37.5x12m (sa izvršenom pripremom za asfaltiranje u narednoj fazi izgradnje);
- Pristanišnu platformu sa asfaltnom kolovoznom konstrukcijom dimenzija 60x30m;
- Hangarsku platformu sa asfaltnom kolovoznom konstrukcijom dimenzija 30x20m;
- Staze sa asfaltnom kolovoznom konstrukcijom do skladišta pogonskog goriva;
- Pristupnu saobraćajnicu sa parkinzima sa asfaltnom kolovoznom konstrukcijom;

Na lokaciji Potrlica predviđeno je i lociranje helidroma za VFR letenje helikoptera po danu, a prema generalnom rešenju treba da sadrži sledeće elemente:

- FATO (zona završnog prilaženja i odleta) prečnika minimum 35m, smještenog u zoni prečnika minimum 50m koja uključuje i zaštitni zatravljeni pojas.

Pored lokacije helidroma u zoni budućeg aerodroma, predviđena je mogućnost izgradnje helidroma u okviru kompleksa "Vektre Jakić" u zoni Radosavca, a detalji će biti utvrđeni kroz razradu planske i projektne dokumentacije.

4.0.PLAN REKONSTRUKCIJE ODNOSNO SANACIJE STARIH DJELOVA NASELJA

4.1. MJERE ZAŠTITE NASLEĐA

Slika 45. Stećak iz nekropole Marine šume

Slika 46. Prelazni stećak nekropola Glisnica

Naseljavanje doline Ćehotine datira još iz praistorije, o čemu svjedoče mnogi pisani dokumenti i materijalni dokazi. U tom dugom razdoblju čovjek je stvorio uslove za stanovanje, predmete za lične i društvene potrebe. Dio tih kulturnih dobara je opstao do današnjih dana i svjedoči o dugom razvoju civilizacije: od praistorijskih pećina, ilirskih tumula, nekropola sa stećcima, arheoloških lokaliteta, manastira, crkvi, džamija, kulturnih pejzaža, ostataka starih gradova, kulturno-istorijskih spomenika iz NOB-a, itd.

Osnovni modaliteti zaštite
Ovim predlogom utvrđuju se samo opšte odredbe i načelni stavovi zaštite graditeljskog nasleđa. Detaljni uslovi obrađuju se i primjenjuju kroz planove detaljne razrade.
Za sve navedene nivoe planiranja i projektovanja obavezno se primjenjuje metodlologija zaštite spomenika kulture koja ja donešena Zakonom o zaštiti kulturnih dobara. U sklopu navedene metodologoje potrebno je obraditi slijedeće:
- dokumentaciju o postojećem stanju cjeline ili objekata,
- istorijat sa fazama razvoja,
- izvorni izgled i naknadne intervencije na objektu,
- stilsko-arhitektonsku valorizaciju,
- analizu stanja materijala i konstrukcija,
- pojave i uzroke ugroženosti,
- obnovu istorijske arhitekture,
- saniranje konstrukcije,
- rekonstrukciju i adaptaciju za savremenu namjenu.

Iscrpnost dokumentacije i izrade objekta zavisi od njegove kompleksnosti i spomeničkog značaja. Odredjuje se kroz konzervatorske uslove koje daje nadležna služba za zaštitu spomenika kulture. Kod pristupanja radovima na pojedinačnim spomenicima kulture, kao što su: sakralni objekti, objekti profanog karaktera, utvrđenja i drugi objekti kulturno-istorijskog značaja mora se osigurati učešće odgovarajućih stručnjaka kvalifikovanih za tu vrstu radova u svim fazama rada, kako u pripremno-istraživačkim, tako i u građevinsko-operativnim.

Slika 47. Pljevlja nekad i sad

Plan rekonstrukcije i sanacije starih djelova naselja, a naročito vrijednih urbanih i ruralnih urbanističko arhitektonskih cijelina zauzima važno mjesto u konceptu plana. Problem sanacije urbanih cjelina je zahtjevniji jer se nova izgradnja stambenih i javnih sadržaja po pravilu planira u neposrednom kontakatu sa postojećim djelovima grada.
Najvažniji zahvat rekonstrukcije svakako su radovi na sanaciji ambijentalnih cjelina. Obnova se mora vršiti sistemski, na temelju detaljno razrađenih urbanističkih projekta. Detaljnu rekonstrukciju pojedinih objekata potrebno je izvesti u skladu s konzervatorskom dokumentacijom.
Revitalizacija ambijentalnih cjelina ne sastoji se samo od konzervacije i zaštite pojedinih objekata i ambijenata, već je potrebno i realizovati planirane namjene, naročito one koje predstavljaju ekonomsku osnovu za uključenje u privredne tokove (turistička djelatnost, zanatstvo, i sl.).
Osim rekonstrukcije i sanacije građevinske strukture važan elemenat uređenja je i tretman slobodnih površina grada (ulice, trotoari, trgovi) kao i rekonstrukcija parkovskih površina, neuređenih slobodnih površina, drvoreda i sl.
Logičan proces u životu grada je dotrajalost objekata i gradskih cjelina. Značajan broj gradskih cjelina u Pljevljima je opredijeljen za rekonstrukciju. Međutim, to je vrlo delikatan proces promjena. Rekonstrukcija ne treba da slijedi princip: poruši staro pa gradi novo, po potpuno novoj filozofiji koja nema nikakve veze sa prethodnim prostorom. To je sistem u kome treba zadržati najveći dio postojećih kvaliteta i dodati novi. Objekti mogu biti tako dotrajali da je njihovo rušenje neophodno. Međutim, osim objekata postoji prostor, postoji njegov duh koji se ne smije rušiti. Pljevlja su sa svojim starim gradskim tkivom upravo u takvoj situaciji. Objekti su dotrajali, ali je prostor pun kvaliteta i kao takvog ga treba štititi i zadržati. Potrebno je zaštititi unutrašnji slobodan blok, ulicu odvojenu od tog bloka; sa objektima ne treba ići u visinu, strukture se moraju širiti u horizontalnom smislu, stvarajući prostor različitog stepena i značaja.
Što se objekata tiče stvar je delikatna i zahtijeva više znanja. Trebalo bi sve stare stambene objekte u gradu snimiti i kompletno valorizovati njihovu vrijednost (stanje konstrukcije, starost, estetsku vrijednost, enterijer, materijale). Grubo gledano svi ti objekti bi se mogli svrstati u tri grupe.
Prvu grupu bi sačinjavali objekti od izuzetnog estetskog i istorijskog značaja za grad.
Drugu grupu bi sačinjavali objekti manjih estetskih vrijednosti eksterijera i enterijera, objekti koji su doživjeli manje rekonstrukcije i dogradnju.
Treću grupu bi sačinjavali svi ostali stari objekti.
Ovim vrjednovanjem bi svi objekti bili svrstani u tri grupe, a to bi predstavljalo osnovu za njihov tretman tokom rekonstrukcije prostora.
Objekte u prvoj grupi trebalo bi rekonstruisati na isti način kako su nekada građeni, s tim što bi trebalo napraviti solidne, stabilne temelje. Bondruk ispuna za zidove treba da bude kvalitetna i trajna da bi sama konstrukcija bila identična sa starom. Enterijer i eksterijer, cjelokupna drvenarija, predmeti za život u kući treba da budu prisutni. Takvi objekti mogli bi se koristiti kao neka vrsta muzeja - etno sadržaja, u kome bi se mogla obavljati i neka djelatnost.
Objekte u drugoj grupi trebalo bi rekonstruisati tako da u eksterijeru imaju identičan izgled kao i stari objekti. Enterijer može doživjeti izmjene u skladu sa funkcijom. Konstrukcija ne bi morala biti drveni bondruk. Ovi objekti bi sadržali funkciju stanovanja, a mogli bi se pretvoriti u kafe restorane,

izložbene prostore, prodavnice sa unikatnim predmetima, itd.
Objekti iz treće grupe bi se rekonstruisali kao i objekti iz druge grupe sa mogućim funkcionalnim i estetskim izmjenama. Ovi objekti bi bili namijenjeni isključivo stanovanju.
Kod objekata iz sve tri grupe potrebno je sačuvati dvorište. Za prve dvije grupe objekata, dvorišta bi trebalo da zadrže autentičnu atmosferu sa svim pomoćnim objektima u njemu. Materijali za popločavanje trebalo bi da budu isti (kaldrma). Objekti iz treće grupe mogu da imaju druge materijale za popločavanje dvorišta. Zid koji opasuje dvorište trebalo bi da bude prisutan sa istom visinom i kapijom, ali materijal za gradnju može biti drugačiji, solidniji i čvršći. Moguće su takođe različite varijante zida za drugu i treću grupu objekata, ali je zid obavezan jer je vrlo važan sastavni dio ambijenta. Generalno, za sve objekte trebalo bi primjenjivati pravilo kojim bi se zadržavao isti gabarit, položaj na parceli i visina (kako sprata, tako i ukupna površina). Manje izmjene u spratnoj visini bile bi moguće samo kod objekata iz treće grupe.

5.0. VIZUELNI IDENTITET I URBANA OPREMA PLJEVALJA

Vizuelni identitet obuhvata obilje urbanih elemenata kao što su pješačka zona, kandelabri, žardinjere, dizajn gradskih podnih struktura, reklamnih panoa, klupa, fontana, dizajn sistema gradskog prevoza (taxi služba, autobusi).

Osnovne oblasti na koje treba obratiti pažnju su:
Dizajn fizičkih struktura grada (dizajn stanovanja, dizajn rekreacionih površina, dizajn proizvodnih zona, dizajn panorama, dizajn gradskih centara - trg 13.jul, Mila Peuničića, Patrijarha Varnave, pasaž prema glavnoj ulici i ulica kralja Petra, scenografija grada (fasade, kalkani, oblici, reklame, oglasi).
Dizajn sistema sadrži: dizajn saobraćajnog sistema (pješački prolazi, dizajn parkinga, znak, simbol, dizajn osvjetljenja).
Dizajn zaštite: sadrži isto što i dizajn fizičkih struktura grada, scenografiju grada, gradsku informatiku - portali, murali, izlozi, spomenici, česme, fontane, katalozi grada i informativni panoi, grb i simbol grada.

Uređenje novog gradskog kupališta, urediti pešačku zonu i trotoare na pješačkim tokovima, pješačku zonu uz rijeku, regulisati saobraćaj i parkiranje, povećati higijenu, raspisati konkurs za urbani mobilijar i ambicioznije se organizovati na poslovima uređenja i nadgradnje centra.

Pri kreiranju urbane scenografije polazni stavovi urbaniste-gradskog arhitekte moraju biti vezani za:
- uspostavljanje odnosa prema morfologiji okruženja (kontrast, uklapanje i prelazni oblici);
- podržavanje vizuelnih determinanti i repera (Sahat kula, Džamija sa minaretom; Hotel Pljevlja kao reperna tačka itd..)
- formiranje i definisanje urbanih prostora (gradsko dvorište, gradski blok, ulica, skver, pjaceta, trg, park, rekreativni prostor, izletište, obala rijeke i sl.

5.1. SMERNICE - PREGLED PO CJELINAMA I TEMAMA

CJELINA GRAD
Jedna od akcija grada treba da bude da se obezbijedi prepoznatljiv i atraktivan pristup budućoj rekreativnoj zoni Pliješ i to i sa obale rijeke kao i iz okolnog stambenog tkiva, istovremeno sa osmišljavanjem odgovarajućih sadržaje na lokalitetu (park šuma) koji bi doprinijeli da ona postane posjećeno mjesto. Pošumljavanje i uređenje staza i opreme za sportske, izletničke i rekreativne svrhe.
Takođe, neophodno je izvršti stručnu valorizaciju svih navedenih kulturno-istorijskih i ambijentalnih cjelina i objekata i formirati elaborat zaštite kulturno istorijskog i prirodnog nasleđa koji bi predstavljao kodeks obaveznog ponašanja u budućnosti prema ovom nasleđu. Zato je veoma značajno uključivanje spomeničkog fonda u aktivno korišćenje i prolagođavanje novim potrebama, a pojedini spomenici i cjeline od spomeničkog značaja treba da imaju specijalan

tretman i stroge kriterijume za valorizaciju i uređivanje prostora oko njih. Gde god je to moguće, vratiti prvobitini izgled pojedinih spomenika i ambijenata u kojima se oni nalaze. Pri rekonstrukciji i revitalizaciji pojedinih gradskih celina sačuvati sve arhitektonske spomenike koji mogu da pokažu kontinuitet u trajanju grada i kreativnost graditelja iz prošlosti.

Mobilijar
U Pljevljima se može bez bojazni od pretrpavanja gradskog prostora postaviti još mnogo spomenika i fontana, klupa, oglasnih stubova, korpi kandelabra i ostalih detalja gradskog ambijenta.

Kako jedinstven gradski urbani mobilijar praktično ne postoji - postoje različita oblikovna i funkcionalna rješenja iz različitih perioda. Dizajnerska rješenje koja objedinjuju gradsku opremu mogu se dobiti kroz javne i pozivne konkurse.

Popločavanje, opremanje informatikom i diferencirana obrada pješačkih komunikacija nedostaju gradu i treba ih postepeno unositi i afirmisati, uz stalne javne diskusije o rješenjima.

Bezličnim cjelinama sa stambenom izgradnjom i duž strmih ulica van centralne zone, koje su bez posebnih obilježja i zato međusobno slične i bez posebnog identiteta i sadržaja - na odgovarajućim prostorima podići česme. Odrediti potencijalne lokacije za postavljanje novih spomenika - u okviru trgova, skverova, dvorišta javnih objekata, a i uz puteve odnosno prilaze gradu. Obilježiti nazive ulica i oplemeniti ih drvoredima. Karta stanja planiranja i jedinstven pregled rada gradskih službi je takođe neophodan, jer građani ne znaju o tome skoro ništa.
Elementi parkovskog mobilijara treba da se temelje na opredjeljenju za prirodnim materijalima i stvaranju funkcionalnih i oblikovnih efekata.

Posebnu pažnju posvetiti konceptu kreativne igre djece gdje dominiraju pokret, istraživanje i stvaralaštvo.

Informatika
U okviru zone između regionalnog puta i rijeke, važnog ulazno-izlaznog gradskog čvora bi trebalo postaviti seriju tabli, oznaka i sličnih elemenata kojima će se usmeriti kretanja i uspostaviti hijerarhija pravaca, realizovati turističku signalizaciju, gradsku informatiku i odgovarajuće table na ključnim tačkama grada, po internacionalnim standardima i oznakama. Na putevima i ulicama postaviti cjelovitu saobraćajnu informatiku i putokaze, naročito na magistrali na prilazima gradu i na ulazno izlaznim pravcima.

Potrebno je planirati adekvatne table za nazive mjesta za grad iz svakog dolaznog pravca, sa potrebnim najvažnijim podacima, kao i table tranzitne putne mreže.

Prezentacija grada, turistička karta grada, popularni katalog - monografija o Pljevljima, elementarni turistički vodič i set razglednica sa motivima iz Pljevalja su minimalno potrebni, kao i objedinjeni katalozi ponude grada u cjelini (kultura, ugostiteljstvo, turizam, poslovanje..), zatim privrede Pljevalja (ukupna privreda, bez obzira na vlasništvo uz osmišljavanje uslova, pravila i zajedničkih elemenata za portale, displeje i firme u Pljevljima), na kraju i popularna monografija grada.
Turističke organizacije i svi ugostitelji mogu da sufinansiraju izradu prospekata (za Manastir Sv. Trojice, arheološko nalazište Komini, Husein Pašinu džamiju, Milet Baštu i sve arhitektonske spomenike i cjeline), turističke karte grada, popularni katalog - monografiju o Pljevljima, elementarni turistički vodič i set razglednica sa motivima iz Pljevalja.

<u>CJELINA CENTAR</u>
U kontekstu rasporeda postojećih raštrkanih objekata (koji su mahom po ivici centra i stambene zone) nema repera i markacija ivice centra. Ne osjeća se u prostoru smisao ni kompozicija sistema visokih objekata koji okružuju centar, a ne doprinose učvršćenju ili boljoj čitljivosti ukupne gradske slike.
Postojećim masama koji unose konfuziju u gradsku sliku, potrebno je dati novo, nadograđeno

značenje koje će poništiti osnovni utisak neadekvatnosti. Jedan od načina, već osmišljen u drugim gradovima, bio bi da ovi objekti, putem namjernih i brižljivo odabranih aplikacija (npr. murala), uspostave međusobnu komunikaciju, dijalog, koji će zbog izloženosti ovih objekta, biti u kontekstu uloge koju makrocjelina ima prema percepciji građana i posjetilaca. Dobar primjer su murali koji su već oslikani na pojedinim objektima u gradu.

TRG KOD DOMA KULTURE

Trg koga formira markantni gradski park, po svom značenju u ukupnoj slici grada, zahteva dodatno unaprjeđenje u smislu poboljšanja vizuelnog kvaliteta i sadržajnosti.

PJEŠAČKA ULICA

Adaptacija prizemnih prostora sa podizanjem nivoa i koncentrisanja raznovrsnih i atraktivnih trgovinskih sadržaja. Aktivnosti u pješačkim ulicama sa posebnim naglaskom na ulicu Kralja Petra su: kupovina, zadrževanje uz izloge, šetnja, okupljanje odmor-sjedenje, igra djece, terase restorana, tezge na otvorenom u ulici i sl. Postavljanje uličnih trošarina kao montažnih objekata uz samu ulicu na osnovu razrađenog projekta o razmještaju fleksibilnog mobilijara-trošarina.

RIJEKA BREZNICA

Pejzažno, dizajnerski i arhitektonski rijeku oplemeniti zelenilom, osvetljenjem, mobilijarom, popločavanjem i prije svega većim brojem kamenih mostova, a u prvom koraku realizovati novo pljevaljsko tromostovlje na Jalijama, koje se u starim tekstovima na više mjesta pominje. Taj projekat bi se zvao rješavanje korita Breznice kroz grad - što bi i poboljšalo mikoklimat i donijelo približavanje pojma rijeke građaninu ili stanovniku Pljevalja, te bi i on imao prema njoj bolji odnos.

PIJACA - ČARŠIJA

Dio ovog poteza je i gradska pijaca i zona Čaršija za koju je potrebno uraditi novo dizajnersko urbanističko rješenje, sa dodatnim mobilijarom pijace kao značajnog motiva u okviru ove podcjeline. Osim naglašavanja uloge rijeke u gradu, potrebne su dodatna oprema, usluge i sređena informatika u cijeloj zoni.

HOTEL

Rekonstrukcija hotela u primjeren jednostavniji arhitektonski oblik, u smirenom gabaritu, uz povećanje kapaciteta. Ovaj objekat zauzima istaknuto mjesto u slici grada, a u funkcionalnom smislu obilježava najuži centar.

ZELENILO

Organizovati linije i sisteme zelenila - povezati sve postojeće i kompletirati novim. Sistem zelenila može se povezati i uvlačenjem šumskog zelenila u grad. Ovim sistemom bi se, uz rekonstrukciju i nadgradnju javnih površina i njihovo povezivanje, povezali Vojni logor na Barakama (prva hortikulturno obrađena parkovska površina u Pljevljima, 1879. podigli su je austrougarski stručnjaci), Milet Bašta (ili Narodni Park), Gradski park Čitluk, spomen park Stražica, park šuma Senjak, stara gradska groblja i groblja oko sakralnih objekata u gradu, parkovi i zelenilo oko škola i industrijskih pogona, park ispred Doma kulture, ulični drvoredi, uređena dvorišta, bašte... Taj sistem mogu da prate i pejzažno regulisanje Breznice kroz grad i rekreacija oko nje i novo gradsko kupalište na Ćehotini.

STAMBENE ZONE

Uraditi analiza frontova od siluete preko vertikalnog i horizontalnog ritma do vrste otvora i kontakta sa tlom, kao i plastike prostora koju čine oblikovana denivelacija terena, elementi opreme i markacije eksterijera (stubovi, ramovi, kandelabri itd.).

Definisati cjeline (i podcjeline), pa za svaku utvrditi uslove i preporuke dalje gradnje i razvoja i principe izgradnje po kojima će se uspostaviti njihova međusobna diferenciranost a time i identitet. Stimulisati premijama ili poreskim olakšicama graditelje koji reafirmišu tradicionalnu arhitekturu, a naročito one koji obnavljaju stare stambene zgrade.

Evidentno je da na širem gradskom planu treba uspostaviti vezu među raštrkanim objektima, kroz dobro osmišljene mikro i makro detalje, boje, krovove, murale i druge zajedničke elemente

urbanog identiteta. Naglasiti tačke i pravce dodira sa centralnom zonom (već navedeno kod centra).

5.2. ZELENILO

Slika 48. Segmenti iz Gradskog parka

Plan pejzažnog uređenja treba da bude u funkciji prostora u kom se nalazi i da prati organizaciju urbanog sistema sa akcentom na sprovođenju principa povezanosti i neprekidnosti.
Osnovni cilj pejzažnog uređenja planskog zahvata je:
- pejzažna rekonstrukcija urbanog gradskog tkiva;
- revitalizacija narušenih površina i izgradnja novih urbanih sadržaja;
- umrežavanje slobodnih i zelenih površina u jedinstven sistem.

Koncept pejzažnog uređenja usmjeren je na povećanje zelenih površina, rekonstrukciju postojećih i povezivanje svih zelenih površina (Vojni logor-Barake, Milet bašta, Gradski park, spomen park Stražica, stara gradska groblja, groblja oko sakralnih objekata, zelenilo oko škola, trgovi, zelenilo saobraćajnica, drvoredi, bašte, uređena dvorišta i dr) u sistem preko linijskog zelenila, otvaranje grada prema Breznici, zaštitu i aktiviranje značajnih prirodnih i turističkih vrijednosti grada.

Koncept uređenja podrazumijeva:
1.Unapređenje kvantitativne i kvalitativne zastupljenosti zelenila
1.1.Očuvanje i unapređenje kvaliteta udaljenosti i opremljenosti postojećih javnih zelenih površina:
- Uvođenje sadržaja u postojeće zelene površine;
- Uređenje postojećih zelenih površina.
1.2.Razvoj novih zelenih površina u skladu sa postojećim mogućnostima
-U procesu urbane obnove formirati menje zelene površine i linijsko zelenilo;
-Neuređene površine koje nisu namijenjene za izgradnju urediti kao javne zelene površine;
-Sanacija, revitalizaca i uređenje narušenog predjela usled eksploatacije mineralnih sirovina;
-Obezbjeđenje zaštitnog zelenila uz glavne saobraćajnice;
-Na većim nagibima terena i obodnim naseljskim zonama koje nisu morfološki pogodne za gradnju predvidjeti pošumljavanje u funkciji emisije i integralne zaštite prirode;
-Korišćenje vrsta otpornih na ekološke uslove sredine i usklađivanje sa kompozicionim i funkcionalnim rješenjima;
-Korišćenje isključivo autohtone vegetacije za pošumljavanje u slučaju antierozivnih i sanacionih mjera;
-Izbjegavanje nastajanja monokultura i zabranu korišćenja invazivnih vrsta.

2.Uspostavljanje kontinualnog sistema zelenila unutar naselja i povezanost sa vangradskim zelenilom
2.1.Formiranje granica naselja formiranjem zelenog prstena u obodnim zonama njegovog obuhvata;
2.2.Ostvarivanje umreženog sistema zelenih površina korišćenjem linijskih veza između postojećih

i planiranih zelenih površina;
2.3.Povezivanje naseljskog zelenila sa šumama urbane zone i zelenim prestenom oko naselja;
2.4.Zaštita svih postojećih zelenih površina u njihovim postojećim granicama:
- Zaštita javnih zelenih površina;
- Zaštita šumskih pojaseva;
- Sanacija oštećenih zelenih površina.
2.5.Korišćenje i uređenje zelenih koridora sa rekreativnom funkcijom.

3.Zaštita i afirmacija prostora posebnih – ekoloških i estetskih vrijednosti
3.1. Zaštita predjela posebnih odlika: vidikovci, izletišta, zelenilo oko vjerskih objekata;
3.2. Uvođenje sadržaja u postojeće javne zelene povšine stvara kod stanovništva osjećaj korisnosti ovih prostora:
- Prostor za ekstremne sportove;
- Mini golf i slični sadržaji;
- Ljetnji bioskop, ljetnja pozornica;
- Park – šume, izletišta;
- Tematski parkovi;
- Dječija igrališta (stambeni blokovi, parkovi).

Slika 49. Urbani mobilijar

<u>Uređenje zelenih površina</u>
Brojni javni i privatni prostori zahtijevaju dodatno uređenje i održavanjem se unapređuje estetski kvalitet i svijest građanja o vrijednosti zelenih prostora. To se prije svega odnosi na:
-Rekonstrukciju stambenih blokova i podsticanje lokalnog stanovništva da se sami brinu o svom prostoru;
-Uređenje prilaznih puteva;
-Uređenje i opremanje neuređenih prostora sa rekreativnim sadržajima i kao gradska izletišta.

<u>Uređenje novih zelenih površina</u>
Uređenjem se uvećava zelenilo u javnim prostorima i može se ostvariti:
-Ozelenjavanjem površina, uvođenjem novih parkova i ozelenjenih javnih prostora u pojedinim područijima u kojim postoji jasan deficit i u kojim bi ovi prostori mogli postati element lokalne zajednice tj. mjesto okupljanja. Isto važi i za djelove individualnog stanovanja;
-Nove zelene površine mogu se ostvariti i adekvatnim izborom podloga za parking površine;
-Uvođenje novih drvoreda u svim ulicama u kojim je to moguće (jednostrani i dvostrani);
-Realizacija zaštitnog i izolacionog zelenila.

Slika 50. Drvored ul. Miloša Tošića

Slika 51. Drvored ul. Kralja Petra

6.0. MREŽE INFRASTRUKTURNIH OBJEKATA

6.1. HIDROTEHNIČKA MREŽA I OBJEKTI

6.1.1. Snabdjevanje vodom

Planska razmatranja i rješenja za glavne objekte vodovodnog sistema Pljevalja data su u okviru prostornog plana razvoja hidrotehničke infrastrukture. U ovom dijelu detaljnije je obrađena problematika unapređenja distribucionog sistema na prostoru urbanističkog plana.
Kako je ranije rečeno velike visinske razlike uslovljavaju podjelu distribucionog sistema naselja u sledeće zone:

- nisku, do kote 785 mnm
- visoku 1, od 785 do 820 mnm
- visoku 2, od 820 do 860 mnm
- visoku 3, preko 860 mnm

S obzirom na loše stanje postojećih glavnih dovodnih cjevovoda visoke zone V1 i niske N zone planirana je izgradnja novih.

Visoka zona V1

1. Pliješ V1 - raskrsnica III Sandžačke i Borisa Kidriča, duž trase postojećeg
2. Pliješ V1 – desna obala Ćehotine – Ibarska – Oslobođenja do raskrsnice sa Vološinom

Prvi navedeni objekat predstavlja prioritet, dok bi se izgradnjom drugog stvorile pretpostavke za trajno ukidanje postojećeg cjevovoda, formirali prstenovi, te u krajnjem omogućila veća sigurnost snabdijevanja i fleksibilnost u radu.

Niska zona

1. Pliješ N – rasksnica Kralja Petra I i Nikole Pašića, duž trase postojećeg
2. Ibarska – Oslobođenja – Ivana Milutinovića – Kralja Petra I do raskrsnice sa Nikole Pašića
3. Pliješ N - desna obala Ćehotine – Ibarska

Prioritet za nisku zonu, uzimajući u obzir trenutno stanje, predstavljaju prva dva objekta, dok se izgradnjom novog dovoda (tačka 3) obezbijeđuje alternativna trasa snabdijevanja postojećih potrošača, te preduslovi za dalji razvoj sistema istočno od Ibarske ulice i ukidanje postojećeg cjevovoda koji je u lošem stanju.

U cilju maksimalnog iskorištenja količina vode koje do potrošača dolaze gravitaciono, planirana je izgradnja cjevovoda između rezervoara Bogiševac V2 i glavnog dovodnog cjevovoda visoke zone V1 (duž trase postojećeg potisnog cjevovoda PS Podbogiševac). Ovim bi se višak vode, koji se gubi na prelivima rezervoara (u periodima kada je dotok veći od potrošnje u zonama V2 i V3), direktno ili posredno sproveo do potrošača nižih zona, te smanjio utrošak el. energije.

Pored navedenog, potrebna je dogradnja i rekonstrukcija distributivne mreže u skladu sa nalazima iz Idejnog projekta rekonstrukcije distributivnog sistema gradskog vodovoda u Pljevljima (2012) i planovima detaljne razrade, te naročito inteziviranje aktivnosti na detekciji i sanaciji gubitaka, koji su pored kvaliteta vode najveći nedostatak postojećeg vodovodnog sistema. U cilju kvalitetnog upravljanja gubicima, ali i sistemom u cjelini, neophodno je izvršiti ažuriranje katastra vodovodnih instalacija i formirati osnovne zone bilansiranja.

Za projektovanje distributivne mreže preporuka je da se koristi standard MEST EN 805:2010 uzimajući u obzir i sledeće podatke:
- specifična potrošnja (stanovništvo+ostalo): q_{spec}= 180 l/st/dan
- hotel A kategorije 650 l/kor. na dan
- hotel B kategorije 450 l/kor. na dan
- hoteli nižih kategorija 350 l/kor. na dan
- privatan smještaj 350 l/kor. na dan
- gubici 30%
- koeficijent dnevne neravnomjernosti: $K_{max,dn}$= 1.3
- koeficient časovne neravnomjernosti: $K_{max,h}$= 1.6

Za dio koji se odnosi na industrijske potrošače u izvršiti detaljnu analizu za svako analizirano područje na osnovu dostupnih podataka i planova.

6.1.2. Evakuacija otpadnih voda

Kako je ranije naglašeno u prostornom dijelu plana, kapitalni objekti sistema za upravljanje otpadnim vodama aglomeracije Pljevlja su završeni (glavni gradski kolektor i PPOV), pa je fokus u narednom periodu na unapređenju problematične kolektorske mreže.

Ova problematika je tretirana kroz Idejno rješenje izgradnje i rekonstrukcije fekalne i atmosferske mreže na teritoriji Opštine Pljevlja (2022), čiji su nalazi inkorporirani u ovaj planski dokument.

U vezi sa kolektorskom mrežom fekalne i atmosferske kanalizacije predviđa se sledeće:
- Prikupljanje podataka o postojećim kolektorima i njihovom stanju (ažuriranje katastra, CCTV inspekcije i sl.), te njihova rekonstrukcija po prioritetima definisanim na osnovu obrade prikupljenih podataka;
- Izgradnja novih kolektora fekalne kanalizacije;
- Izgradnja novih kolektora atmosferske kanalizacije;
- Razdvajanje fekalne i atmosferske kanalizacije.

Prioritet bi trebale biti aktivnosti u slivu kolektora fekalne kanalizacije “Kožarska lijevi krak“ i “Kožarska desni krak“ kojim se transportuju fekalne otpadne vode iz gradskog jezgra, kako bi se obezbijedilo njihovo pravilno funkcionisanje, te proširenje sistema na naselja Komini, Korman, Radosavac i Gorijevac. Ovim aktivnostima bi se povećao obuhvat gradskog kolektorskog sistema, ali i poboljšale karakteristike influenta koji dolazi na PPOV Židovići.

Preporuka je da se za projektovanje kolektorske mreže (definisanje mjerodavnih količina, dimenzionisanje kolektora itd) do donošenja odgovarajućeg nacionalnog pravilnika koristi njemački standard DWA-A 118E.

6.1.3. Zaštita od poplavnih voda

Mnogobrojni vodotoci i bujice su uvijek ugrožavali priobalja pri velikim vodama, tako da je postojećem urbanističkom i tehničkom dokumentacijom tretirana ova problematika, pa treba samo primjeniti postojeća rješenja. Uređenjem Ćehotine i njenim izmještanjem radi omogućenja eksploatacije uglja se situacija popravlja, a veliki je značaj i akumulacije Otilovići u zaštiti od poplava. Međutim, tu se pojavljuje i drugi problem – posledice na Plevlja u slučaju proloma brane. Ranijim istraživanjima je utvrđeno da bi tada ugroženo područje bilo ispod kote 757 mnm, odnosno tereni u Ševarima, Podlipama i industrijske zone prema Židovićima. Zbog toga je ozbiljna preporuka da se oprezno pristupi urbanizaciji navedenog područja, naročito u Ševarima, gde će

se zbog regulacije Ćehotine osloboditi prilično veliki prostori koji su do sada morali biti drenirani sistemom kanala. Preporuka je da nova urbanizacija na ovim prostorima bude restriktivna, kako u pogledu namjena, tako i u pogledu gustina.

6.2. TOPLIFIKACIJA

Sistem infrastukturnih objekata je definisan tehničkim cjelinama Daljinskog grijanja i sastoji se iz toplotnog izvora, rezervnog izvora toplote, primarnog toplovoda, podstanica i sekundarne mreže do potrošača.

6.2.1. Bazni i rezervni izvor toplote TE Pljevlja

Bazni i rezervni izvor toplote za Toplifikaciju Pljevalja je dio projekta Ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja. Sa završetkom ovog projekta Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić TE Pljevlja će transformisati kondenzacionu turbinu u toplifikacionu, i početi proces proizvodnje toplotne energije.

6.2.2. Izgradnja primarnog toplovoda od TE Pljevlja do grada

Primarni toplovod profila DN 450 mm je projektovan iz tri dionice od kojih prva dionica u dužini od cca 2,3km, sa priključnim komorama, druga dionica istog profila primarnog toplovoda profila u skladu sa tehničkim rešenjem priključaka i konzumnih zona u dužini od cca 1,7km, treća dionica primarnog toplovod sa smanjenjem profila u dužini od cca 700m, i sekundarni toplovod u dužini od cca 1,2km za prikljucenje 6 (šest) najvećih kotlarnica u centru grada, od kojih je prioritet glavna kotlarnica u ul. Skerlićevoj.

TOPLIFIKACIJA PLJEVALJA
Za čista i topla Pljevlja

Potrošači I faza 10 MW	Podstanica	kW	Snaga kW
Ogranak e			
OŠ Boško Buha	34-11	2x300	600
Ogranak g			
Kotlarnica Skerlićeva	46-16	6000	6000
Gimnazija	41-14	2x400	800
Ogranak j			
Kotlarnica "ADA"	22.-6	2000	2000
OŠ Ristan Pavlović	20-6	300	300
Srednja stručna škola	20-6	400	400
			10100

Prva dionica se nastavlja na dio nadzemnog toplovoda koji se izvodi u sklopu Ekološke rekontsrukcije TE Pljevlja-zelena površina unutar kruga TE Pljevlja (East: 6607995.623,North: 4799871.630), i to je polazna tačka trase primarnog toplovoda. Prva dionica se predviđa trasom koja obuhvata kompleks TE „Pljevlja“, zatim dionicu predviđenu uz saobraćajnicu Pljevlja – Žabljak, da bi se toplovod nakon prelaza saobraćajnice vodio obroncima planine Velike Pliješ. Nadzemni toplovod je predviđeno da se izvede od čeličnih cijevi materijala nazivnog prečnika DN450 (Ø457,2mm x 6,3mm) u termičkoj izolaciji debljine 100mm u Al opšivci. Maksimalni nagib toplovoda iznosi 8°, minimalni nagib iznosi 0,1°. Oslanjanje toplovoda i prenos opterećenja od cijevi na čeličnu konstrukciju stubića, se vrši pomoću tri vrste oslonaca i to: fiksni, klizni vođeni i klizni slobodni oslonci. Usled zagrijevanja cjevovoda u toku rada dolazi do termičkih dilatacija

cjevovoda i pomjeranja cjevovoda u osloncima. Prihvatanja ovih pomjeranja se vrši tz. Metodom prirodne kompenzacije u lirama i Z – kompenzacijama. Nije predviđena upotreba drugih sistema za kompenzaciju cijevi u cilju prihvata termičkih dilatacija. Prilikom projektovanja se vodilo računa o pojavi dilatacija trasiranjem cjevovoda tako da se formiraju prave dionice max dužine 150m. Predviđa se prirodno kompenziranje nastalih termičkih dilatacija predviđanjem lira i z-kompenzatora.

Za dimenzionisanje prečnika magistralnog toplovoda uzeta je u obzir projekcija toplotnog konzuma do 2035.god. u vrijednosti od 59,11MW.

Uzimajući u obzir navedene podatke izabran je toplovod prečnika DN450 koji za raspoloživu toplotnu energiju i usvojen temperaturni režim 115/75°C ostvaruje protok vode 260,34kg/s, odnosno 274 lit/s, tj. 986m^3/h.

Za date uslove utvrđeno je da je brzina fluida za izabrani prečnik cjevovoda 1,76m/s i jedinični pad pritiska iznosi 59 Pa/m.

Osnovni hidraulički podaci dati su u sledećoj tabeli:

Temp. razvodne vode Tr	115 °C
Temp. povratne vode Tp	75 °C
Kinematska viskoznost za Tr	0,000000290 m²/s
Kinematska viskoznost za Tp	0,000000395 m²/s
ρ_{vode} (t=115 °C)	951 kg/m³
ρ_{vode} (t=75 °C)	975 kg/m³
Apsolutna hrapavost	0,250 mm
Specif. topl. kapacitet vode	4 215 J/(kgK)

Izvođenje primarnog toplovoda je djelimično nadzemno, djelimično podzemno predizolovanim toplovodima, naročito u dijelu kada se nailazi na novoizgrađeni objekat „Auto servis Marijanović“ koji je izgrađen u prethodnom periodu na planiranoj trasi toplovoda po prostorno-planskoj dokumentaciji. Takođe je trasa izabrana u skladu sa dokumentacijom i na najpovoljniji način sa izbjegavanjem mjesnog pravoslavnog groblja neposredno preko puta kotlarnice Vektre Jakić, i ima samo jedan planirani priključak upravo za Vektru Jakić u perspektivnom konzumu, dok isti može poslužiti i kao rezerni dodatni izvor toplote.

Druga dionica primarnog toplovoda počinje nakon raskrsnice na Radosavcu za ul. Aleksandra Vukovića i trasa toplovoda je predviđena zelenom površinom nakon čega prelazi rijeku Ćehotinu, i rijeku Breznicu. Ostatak trase toplovoda je planiran neposredno uz rijeku Breznicu. Izvedba je planirana zavisno od konfiguracije i reljefa terena. Na ovoj dionici primarnog toplovoda je planiran ogranak sa prvom kotlarnicom za OŠ ”Boško Buha” u prvoj fazi za 10MW, dok je ista podstanica predviđana za širenje u drugoj fazi 44MW za pripadajući vrtić, i naselje (ul.Podgorička, N.Revolucije).

Treća dionica podrazumjeva primarni dio toplovoda do Milet bašte i dio sekundarnih toplovoda do kolektivnih kotlarnica za priključenje u prvoj fazi 10MW. Naravno u skladu sa projektnom dokumentacijom, prostornim promjenama, i pojedinačnim DUP-ovima za djelove naselja kroz koje prolazi primarni toplovod izvršiće će izvedba pojednačnih priključaka za sekundarne toplovodne zone grada do kapaciteta 44MW.

grana - dionica	podstanica	Q (kW)
J	24-7	1338

	20-6	1000
	22-6	2000
	19-6	1240
	Ukupno:	**5578**

I	26-8	1437
	Ukupno:	**1437**

M12	**I+J**	**7015**

H	25-8	1035
	42-15	1431
	15-5	1400
	18-5	1300
	17-5	800
	16-5	1487
	43-15	853
	Ukupno:	**8306**

G	49-17	973.4
	50-17	316
	47-16	543.3
	29-10	2318
	31-10	2295
	41-14	2282
	40-14	2099
	46-16	6000
	45-16	500
	Ukupno:	17326.7

M11	M12+H+G	32647.7

M10	M11	32647.7

F	01-3	2100
	63-20	3200
	Ukupno:	**5300**

M9	M10 + F	**37947.7**
M7	M8=M9	**37947.7**

E	34-11	1248
	Ukupno:	**1248**

M6	M7+E	**39195.7**

D	53-20	102
	Ukupno:	**102**

C	08-3	1016

	Ukupno:	**1016**

M5	M6+D+C	**40313.7**

B		2592
	Ukupno:	**2592**

M4	M5+B	**42905.7**

A	54-20	449
	55-20	226
	56-20	219
	Ukupno:	**894**

M2	M4+A	**43799.7**

6.2.3. Izgradnja sekundarne mreže Toplifikacije Pljevalja

Sekundarna mreža Toplifikacije Pljevalja se sastoji iz podstanica koje će u obje faze biti priključene, kao i sistem sekundarnih toplovoda i unutrašnjih toplovodnih instalacija. Sekundarna mreža se može zavisno od perspektivnog razvoja grada i širiti nakon modernizacije TE Pljevlja (rekonstrukcija turbine, regulisano oduzimanje pare sa turbine, generator, blok trafo), tj.pojačavanjem toplotnog izvora-toplotno izmjenjivačke stanice.

Sekundarna mreža je sistem aktivnosti koje će Opština Pljevlja koordinisati sa ostalim projektima iz oblasti energetske efikasnosti. Određivanjem prioriteta tj. redosleda priključivanja zona koje su predviđene je takođe potrebno koordinisati i sa ostalim kapitalnim projektima iz oblasti infrastrukture, kao što su izgradnja i rekonstrukcija vodovodne i kanalizacione mreže, saobraćajnica itd.

6.3. ELEKTROENERGETSKA MREŽA I OBJEKTI

Prema planskom rješenju elektroenergetske infrastrukture glavni izvor snabdijevanja opštine električnom energijom je Termoelektrana "Pljevlja" (razvodno postrojenje TS "Pljevlja 2" 400/220/110 kV), smješteno u krugu TE. Transformatorska stanica TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ ("Židovići") snabdijeva električnom energijom grad i seoska područja u njegovoj okolini. Trafostanica „Pljevlja 1“ ("Židovići") je povezana dalekovodima 110 kV sa TE, Žabljakom, Bosnom i Hercegovinom i Srbijom. U periodima kada TE ne radi, snabdijevanje električnom energijom obavlja se iz pravca Bajine Bašte, Požege, Podgorice, Piva I i II preko dalekovoda 220 kV, koji su povezani sa TE.

6.3.1. Koncepcija rješenja elektroenergetskog sistema

Kao ulazni podaci za postojeće i planirano stanje elektroenergetske infrastrukture u obuhvatu Izmjena i dopuna Prostorno urbanističkog plana Opštine Pjevlja korišćeni su podaci iz Prostorno-urbanističkog plana opštine Pljevlja do 2020 g., Prostornog plana Crne Gore do 2020 g., Strategije razvoja energetike Republike Crne Gore do 2030. g. (Bijela knjiga; maj, 2014.godine), DPP za koridor dalekovoda od Crnogorskog primorja do Pljevalja i podmorski kabal Italija-Crna Gora, DPP koridora dalekovoda 2x400kV „Pljevlja-Bajina Bašta“ za dionicu na teritoriji Crne Gore, kao i DPP TE Pljevlja.

Prenosnu mrežu na zadatom području je teško izdvojiti kao zasebnu cjelinu, jer je ona dio šireg sistema prenosne mreže Crne Gore.

Glavni izvor snabdijevanja električnom energijom područja grada i cijele distribucije Pljevalja je

razvodno postrojenje TS 400 /220/ 110 kV „Pljevlja 2“ („Kalušići“, smješteno u krugu TE Pljevlja), odnosno trafostanica TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ („Židovići“). Razvodno postrojenje 400/220/110 kV je povezano sa TE „Pljevlja“, a sa TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ dalekovodom 110 kV.

Na priloženoj šemi daje se postojeća i planirana elektroenergetska mreža za područje grada.

Rasklopno postrojenje TS 400 /220/ 110 kV „Pljevlja 2“ povezano je sa ostalim sistemima preko sledećih dalekovoda:

-TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ – RP “Ribarevina“	DV 400 kV
- Čevo – TS 400/220/110kV „Pljevlja 2” (na teritoriji Opštine Pljevlja je u završnoj fazi izgradnje),	DV 400 kV
-TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ – rasklopište HE “Bajina Bašta“	DV 220 kV
-TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ – TS „Požega“	DV 220 kV
-TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ – TS „Mojkovac“	DV 220 kV
-TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ – Piva br. 264 (HE „Piva“)	DV 220 kV
-TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ - Piva br. 265 (HE „Piva“)	DV 220 kV
-TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ - TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ („Židovići“)	DV 110 kV

Ovi dalekovodi su izgrađeni sa elementima i parametrima za vodove 220kV, sa izuzetkom stubova na dionici izmiještanja i usklađivanja sa deponijom pepelišta i šljake Maljevcu i to samo u dužini od oko 3,2km (2,6km vod 265 i 0,6km vod 264), ukupno samo 12 stubova sa elementima vodova 400kV. I na ovim dionicama izolacija na dalekovodima je za vodove 220kV.

Dalekovodi koji su u kontaktnoj zoni Plana ili su unutar zone zahvata Plana dio su međunarodne interkonekcije, a DV 220 kV „264“ i „265“ predstavljaju vezu HE ”Piva” na rijeci Pivi sa prenosnom mrežom CGES, i od vitalnog su značaja za sigurno funkcionisanje EES Crne Gore i njihovo beznaponsko stanje dovelo bi u pitanje stabilnost EES.

Povezanost TE „Pljevlja“ sa ostalim čvorištima i izvorima za proizvodnju električne energije je dobra pa se za budućnost zadržava ovaj sistem povezanosti.

Glavna napojna tačka električne energije za područje grada i opštine je transformatorska stanica TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ („Židovići“). Sa TS 110/35 kV "Pljevlja 1" se napajaju sve trafostanice 35/10 kV, koje pokrivaju teritoriju Opštine Pljevlja kao i trafostanica TS 35/10 kV u Žabljaku.

Transformatorska stanica povezana je dalekovodima 110 kV i 35 kV sa sledećim elektro energetskim postrojenjima:
-DV 110 kV: TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ - TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“
-DV 35(110) kV: TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ – TS „Žabljak“,
-DV 110 kV: TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ – HE „Potpeć“
-DV 35(110) kV: TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ – TS „Čajniče“
-DV 35 kV „Pljevlja 1 – Guke“ (sa TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ – izvod „Guke“)
-DV 35 kV „Pljevlja 1 – Vološa - Rudnik“ (sa TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ – izvod „Rudnik“)
-DV 35 kV „Pljevlja 1 – Vološa“ (sa TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ – izvod „Vološa“)
-DV 35 kV „Pljevlja 1 - V.Jakić (Vektra)“ (sa TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ – izvod „V.Jakić(Vektra)“)
-DV 35 kV „Pljevlja 1 – Gradac“ (sa TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ – izvod „Gradac“)
-DV 35/10 kV „Pljevlja 1 - Šumani“ (sa TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ – izvod „Šumani“)
-DV 35 kV „Guke – Mataruge – „T“ spoj Otilovići“ (sa TS 35/10 kV „Guke“ – izvod „Mataruge“)
-DV 35 kV „Guke – Mataruge“ (sa TS 35/10 kV „Guke“ – izvod „Mataruge“)
-DV 35 kV „Šula – Crkvičko polje“ (sa TS 35/10 kV „Šula“ – izvod „Crkvičko polje“)
-DV 35 kV „Gradac - Šula“ (sa TS 35/10 kV „Gradac“ – izvod „Šula“)
-DV 35 kV „Odžak – Kosanica – T spoj Mijakovići“ (sa TS 35/10 kV „Odžak“ – izvod „Kosanica“)
-DV 35 kV „Odžak – Kosanica“ (sa TS 35/10 kV „Odžak“ – izvod „Kosanica“)
-DV 35 kV „Šumani - Odžak“ (sa TS 35/10 kV „Šumani“ – izvod „Odžak“)

Instalisana snaga transformatorskih stanica na području grada po naponskim nivoima:

-TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ („Kalušići“)	2 x 400 MVA + 1 x 125 MVA
-TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ („Židovići“)	1 x 40 MVA + 1 x 20 MVA
-TS 35/10 kV „Guke“	2 x 4 MVA
-TS 35/10 kV „Kosanica“	2,5 MVA
-TS 35/10 kV „Vološa“	(8 + 4) MVA
-TS 35/10 kV „Gradac“	2,5 MVA

-TS 35/10 kV „Vektra Jakić“ 2,5 MVA
-TS 35/10 kV „Šula“ (2,5 + 5) MVA
-TS 35/10 kV „Mataruge“ 2,5 MVA
-TS 35/10 kV „Odžak“ 1 MVA
-TS 35/6 kV „Potrlica“ 2 x 10 MVA
-TS 35/6 kV „Šumani“ 4 MVA
-TS 35/6 kV „Tvrdaš“ 2 x 8 MVA
-TS 35/0,4 kV „Otilovići“ 0,16 MVA
-TS 35/0,4 kV „Mijakovići“ 1 MVA

Neki od navedenih objekata su u pogonu vise od 30 godina, izgrađeni su po važećim kriterijumima i tehničkim normativima, i za njih postoji sva potrebna dokumentacija. Stoga prilikom izgradnje objekata u zahvatu Plana treba voditi računa da se poštuju zaštitne zone dalekovoda, sigurnosno udaljenje i sigurnosne visine prema “Pravilniku o tehnickim normaticima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1 kV do 400 kV” („Sl. list SFRJ“ br. 65/88 i “Sl. list SRJ” br. 18/92).

Imajući u vidu da je glavni preduslov planiranja razvoja prenosne mreže obezbjeđenje pouzdanog, sigurnog i stabilnog rada cjelokupnog energetskog sistema, budući razvoj prenosnog sistema treba biti usklađen sa razvojem proizvodnih kapaciteta, razvojem distributivnog sistema te potrebama potrošača koji su direktno priključeni na prenosni sistem.

Važan dio Transbalkanskog koridora je interkonekcija između dvije države (Srbije i Crne Gore). Transbalkanski koridor je skup elemenata elektroprenosne mreže na 400 kV naponskom nivou i ima za cilj da poboljša uslove za prenos električne energije i na taj način omogući dalju integraciju tržišta električne energije, kao jednog od prioriteta evropske energetske politike.

Sekcija Transbalkanskog koridora koja prolazi kroz Crnu Goru obuhvata sledeće projekte:
DV 400 kV „Lastva – Pljevlja“ i DV 400 kV „Pljevlja – Bajina Bašta“ (dionica kroz Crnu Goru).
Kao dio Transbalkanskog koridora, ovi projekti su u izradi desetogodišnjeg plana razvoja mreže ENTSO-E (TYNDP), uvršteni u listu projekata od pan-evropskog značaja. Koridor je direktan nastavak projekta od zajedničkog interesa članica Evropske unije – podmorski kabal Italija-Crna Gora.

U prethodnom periodu je izrađena Studija izvodljivosti nove interkonekcije 400 kV između Crne Gore, Srbije i Bosne i Hercegovine koja je dobila pozitivno mišljenje.

Finansiranje Transbalkanskog koridora – sekcija Crna Gora finansiraće se kombinacijom sopstvenih finansijskih sredstava CGES-a, kreditnih aranžmana na sa EBRD-om i KfW bankom, kao i sredstavima koje je u okviru „Berlinskog procesa“ na Samitu Zapadnobalkanske šestorke, dodijelila Evropska Komisija (grant), za čiju je realizaciju ovlašćena njemačka razvojna banka (KfW).

Prema Strategiji razvoja energetike Crne Gore do 2030.god. u zahvatu opštine Pljevlja planirana je izgradnja dijela DV 400 kV „Lastva – Pljevlja“ i DV „Pljevlja – Bajina Bašta“ koji predstavljaju dio interkonektivne mreže Crna Gora-Italija. Ovi dalekovodi nijesu planirani u PUP Pljevlja, pa se stoga preuzimaju kroz Izmjene i dopune PUP-a Pljevlja, kao planska dokumentacija višeg reda (DPP).

Dosadašnja praksa je pokazala da je potrošnja električne energije veća od proizvodnje. Sa stanovišta grada i opštine od značaja je:

1. Izgradnja druge faze TE „Pljevlja“.
2. Izgradnja malih hidroelektrana na rijeci Ćehotini nizvodno od brane Otilovići (urađeno idejno rješenje kapaciteta i lokacija budućih malih hidro-elektrana), kao i mHE „Durutovići“ (pripada Rudniku uglja).
3. Izgradnja novog dalekovoda DV 400kV „Čevo – Pljevlja“ (na teritoriji Opštine Pljevlja je u završnoj fazi izgradnje).

Dalekovod se od Njegovuđe do Kosanice gradi kao dvosistemski dalekovod (DV 400kV „Čevo – Pljevlja“ + DV 110(35)kV „Brezna – Žabljak“), a od Kosanice dalje prema Pljevljima dalekovodi idu nezavisno jedan od drugog svojim trasama kao (DV 400kV „Čevo – Pljevlja“ i DV 110(35)kV „Pljevlja – Žabljak“).

Ovaj dalekovod zatvara 400 kV prsten unutar prenosne mreže Crne Gore (Lastva-Pljevlja-Ribarevine-Podgorica) što je čini sigurnijom i pouzdanijom i smanjuje uticaj susjednih sistema u slučajevima velikih sistemskih poremećaja.

4. Izgradnja novog dalekovoda DV 2x400kV „Pljevlja 2 – Bajina Bašta – Višegrad“ (crnogorski dio do granice) dužine cca 15km.

   Projekat DV 400 kV „Pljevlja 2 - Bajina Bašta - Višegrad“, na teritoriji Crne Gore podrazumijeva izgradnju:

- dvostrukog 400 kV dalekovoda Pljevlja-granica sa Srbjom, dužine 15,7 km,
- dva nova dalekovodna polja 400 kV u TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“.

Izgradnja DV 400 kV “Pljevlja 2-Bajina Bašta-Višegrad” je predviđena u prvoj fazi regionalne interkonekcije 400 kV tokom kojih će se Crna Gora, Srbija i Bosna i Hercegovina povezati dvostrukim dalekovodima 400 kV.

Trasa planiranog dalekovoda 2x400kV „Pljevlja – Bajina Bašta – Višegrad“ najvećim dijelom koristi koridore postojećih dalekovoda 220kV br. 266 „Pljevlja – Požega“ i br. 206 „Bajina Bašta – Pljevlja“. Izgradnjom novog dalekovoda 2x400kV prestaje potreba za korišćenjem postojećeg dalekovoda za Bajinu Baštu, što omogućava iskorišćavanje postojećeg koridora za novi dalekovod. Na taj način izgradnja DV 2x400kV planira se na zemljištu koje je već “zauzeto” infrastukturom CGES-a. Planirani dalekovod (prema idejnom rješenju) u par tačaka odstupa od trase postojećeg DV 220kV „Pljevlja – Bajina Bašta“, ali tek toliko da se ta odstupanja svakako nalaze u zaštitnoj zoni postojećeg DV 220kV.

5. Mreža 220 kV koja zadržava u osnovi svoj sadašnji koncept uz izvjesnu dogradnju.
6. Rekonstrukcija i proširenje TS 110/35 kV „Pljevlja 1“.

   Ovaj projekat obuhvata radove na rekonstrukciji i proširenju TS 110/35 kV „Pljevlja 1“ u okviru lokacije postojeće trafostanice. Projekat proširenja podrazumijeva izgradnju i kompletno opremanje dva dalekovodna polja, spojnog polja i mjernog polja.
7. Mreža 110 kV ostaje na postojećem konceptu.
8. Za priključenje male hidroelektrane „Otilovići“ na distributivni sistem, CEDIS je izdao Uslove za izradu tehničke dokumentacije br. 30-20-4657 dana 19.05.2023.godine. Predviđena je instalisana snaga mHE iznosi 3,7MVA, a elektrana se priključuje na naponski nivo 35kV. Pojedinačna snaga generatora u maloj elektrani je 3200 kVA (prvi) – 2880 kW, odnosno 500 kVA (drugi) – 326 kW. Predviđen je paralelni rad mHE sa sistemom ODS-a.

   Način priključenja male elektrane na distributivni sistem:
   - Napon i vrsta priključka (trofazno, kV): 35kV dvosistemski nadzemni vod.
   - Priključni vod (tip voda, presjek, približna dužina): novi dvosistemski nadzemni vod, tipa Al/Fe 70/12 mm^2, dužine cca 2 km.
   - Mjesto priključenja na sistem ODS-a: postojeći 35kV dalekovod „Guke – Mataruge“, stubno mjesto 67.
   - Mjesto priključenja male elektrane: 35kV rasklopno postrojenje u elektrani.

   Za potrebe sigurnog i kavlitetnog prenosa proizvedene električne energije iz mHE, neophodno je da investitor u skladu sa važećim pravilima za funkcionisanje distributivnog sistema i važećim Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata.
   - Projektuje i izgradi postrojenje u elektrani, sa transformacijom na 35kV naponski nivo, na kom se elektrana priključuje na distributivnu mrežu.
   - Projektuje i izgradi objekat za smještaj elektro opreme 35kV, koja se sastoji od 2 vodne ćelije (dvije distributivne za uklapanje na dalekovod), dvije trafo ćelije (jedna za glavni generator a druga za mali generator i sopstvenu potrošnju), mjerno-spojne ćelije, a sve prema uslovima i saglasnosti CEDIS-a (po potrebi planirati ugradnju rezervnih ćelija).
   - Opremi dvije 35kV vodne ćelije, dvije trafo ćelije, sekcionu ćeliju i mjerno-spojnu ćeliju ugradnjom potrebne rasklopne i zaštitne opreme i opreme za daljinsko upravljanje.
   - Izgradi 35kV vodove i dalekovodni stub, radi uklapanja 35kV postrojenja na 35kV dalekovod TS „Guke – Mataruge“.

Na području grada treba uraditi sledeće:

1. Ako se ukaže potreba proširiti postojeće kapacitete i izgraditi nove u transformaciji 35/10 kV. Predvidjeti izgradnju nove TS 35/10 kV „Voloña“ snage 2x8MVA u neposrednoj blizini postojeće TS koja se ukida (sa čijom realizacijom se već započelo).
2. Mrežu 10 kV kablirati na cijelom obuhvatu planskog rješenja,
3. Predvidjeti nove trafostanice 10/0,4 kV snage 400 i 630 (1000)kVA za veća opterećenja, a sve prema potrebama potrošača.
4. Mrežu 0,4 kV rješavati kablovski sa radijalnim odvodima.
5. Mrežu za javnu rasvjetu predvidjeti za sve saobraćajnice, a jačinu osvjetljaja predvidjeti prema važećim propisima.

Plan potrošnje električne energije i angažovana snaga na području PUP-a i GUR-a

Tabela 24. Prognoza/Procjena stanovništva-ukupan broj stanovnika na nivou opštine Pljevlja

Opština	Broj stanovnika 2011	scenariji	2017	2020	2025	2030
Pljevlja	30786	Pesimistički scenario	28124	26793	24127	21726
		Optimistički scenario	28124	26793	25869	24976

Tabela 25. Potrošnja električne energije

	2009 god.	2021 god.	2022 god.	2024 god.
Domaćinstva (kWh/dom./god.)	3.141	2.459	2.469	6.000
Ukupno dom. (MWh/god.)	21.359	37.265	37.541	46.872
Ostali na naponu 0,4 kV (MWh/god.)	6.480	15.861	16.040	11.718
Ukupno dom. i ostali (MWh/god.)	28.080	53.126	53.581	58.590
Industrija „V.Jakić“ i rudarstvo na naponu 35 kV (MWh/god.)	27.913	38.566	38.519	54.000
Industrija na naponu 10 kV (MWh/god.)	-	3.829	4.195	1.000
Ukupna potrošnja (MWh/god.)	55.993	95.521	96.296	113.590

Tabela 26. Procentualno učešće pojedinih kategorija potrošača u ukupnoj potrošnji

	2009 god.	2021 god.	2022 god.	2024 god.
Domaćinstva %	38,50	39,01	38,98	41,30
Ostali potrošači %	12,50	16,60	16,65	10,30
Industrija (rudarstvo) %	49,00	40,37	40,00	47,52
Potrošači na 10 kV %	-	4,00	4,35	0,90

Tabela 27. Vršna snaga na području GUR-a

	2009 god.	2021 god.	2022 god.	2024 god.
$P_{vršno}$ domaćinstava iostalih potrošača na naponu 35 kV (MW)	10			20,925
$P_{vršno}$ industrije na naponu 35 kV (MW)	-	0,00	0,00	0,70
$P_{vršno}$ „V.Jakić“ i rudarstvo 35 kV (MW)	7,56	8,951	10,691	13,50
$P_{vršno}$ na naponu 110 kV (MW)	-	23,17	23,3156	35,125

Broj i raspored transformatorskih stanica

Tabela 28. Broj transformatorskih stanica po naponskim nivoima

Trafo stanice/godine	2022.	2030.	Primjedba
TS 400/220/110 kV „Pljevlja 2“ Broj Snaga MVA	 1 925(2x400+1x125)	 1	lokacija uz termoelektranu u Kalušićima, TS na otvorenom, postoji mogućnost proširenja postrojenja 400kV, mogućnost izgradnje 110kV postrojenja, kao i mogućnost priključenja drugog bloka termoelektrane na postrojenje 220kV
TS 110/35 KV „Pljevlja 1“ Broj Snaga MVA	 1 60 (1x40+1x20)	 1	lokacija u naselju Židovići, TS na otvorenom, postoji mogućnost proširenja postrojenja 110 kV
TS 35/10 KV Broj Snaga MVA	 8 38,5	 8	TS 35/10kV su: „Voloña“, „Guke“, „Kosanica“, „Odžak“, „Mataruge“, „Gradac“, „Šula“ i „Vektra Jakić“
TS 35/6 KV			TS 35/6kV su: „Šumani“, „Tvrdaš“ i „Potrlica“

Broj Snaga MVA	3 40	3	
TS 35/0,4 KV Broj Snaga MVA	 2 1,16	2	TS 35/6kV su: „Otilovići“ i „Mijakovići“
TS 10/0,4 KV Broj Snaga	 300 65.850		

Izvor: Podaci Elektroprivrede CG i CEDIS

Postojeće trafostanice 10/0,4 kV zadržavaju svoju lokaciju, a tip i snagu mijenjaće u zavisnosti od opterećenja. Izgradnja novih trafostanica realizovaće se na onim lokacijama gdje dolazi do izgradnje novih objekata (stanovanje, industrija, turizam) u skladu sa tehničkom preporukom operatora distributivnog sistema. Postojeće TS 10/0,4 kV je moguće rekonstruisati u dijelu zamjene postrojenja i povećanja snage transformatora ili vršiti zamjenu kompletne TS 10/0,4 kV novom veće snage. Tip transformatorske stanice je DTS i/ili NDTS (distributivna ili čvorna), u zavisnosti od pozicije TS u 10 kV raspletu mreže, čime je omogućen fleksibilniji pogon.
Predlaže se izgradnja transformatorskih stanica sa mogućnošću proširenja TS 1x630 kVA na TS 1x1000 kVA odnosno TS 2x630 kVA na TS 2x1000 kVA. Predviđa se mogućnost fazne izgradnje planiranih TS 10/0,4 kV, s tim što se u prvoj fazi predviđa ugradnja jednog transformatora manje snage. Ovdje se napominje da je moguće vršiti prilagodjavanja mikrolokacija transformatorskih stanica planiranim objektima. Preporučuje se definisanje posebnih urbanističkih parcela, na kojima će biti moguća nesmetana izgradnja istih, a sve prema gabaritima koji su definisani tehničkom preporukom Operatora distributivnog sistema, dok se njihov arhitektonski oblik može nesmetano prilagodjavati zahtjevima arhitekture. Za svaku planiranu TS je potrebno opredijeliti zasebnu urbanističku parcelu koja će obezbijediti nesmetan kolski pristup TS tokom izgradnje i održavanja.

U skladu sa predlozima i smjernicama CEDIS-a, predviđa se izgradnja nove TS 35/10 kV „Volođa“ snage 2x8MVA u neposrednoj blizini postojeće TS koja se ukida (sa čijom realizacijom se već započelo).

Izgradnja novih i proširenje postojećih TS predviđeno dokumentima nižeg reda:

- Ukidanje stare BTS 10/0,4kV 1x630 kVA „Pijaca“ i izgradnja nove NDTS 10/0,4 kV „Pijaca“, 1x630 kVA,
- Ukidanje stare BTS 10/0,4kV 1x400 kVA „Bolnica“ i izgradnja nove NDTS 10/0,4 kV „Bolnica“, 2x(1)x630 kVA,
- Ukidanje stare BTS 10/0,4kV 1x250 kVA „Vojni logor“ i izgradnja nove NDTS 10/0,4 kV „Vojni logor“, 1x630 kVA,
- Ukidanje starih BTS 10/0,4 kV „Skerlićeva 1“, 1x1000 kVA i BTS 10/0,4 kV „Skerlićeva 2“, 1x630 kVA; i izgradnja nove NDTS 10/0,4 kV „Skerlićeva“, 2x1000 kVA,
- Ukidanje stare BTS 10/0,4kV 1x400 kVA „Ševari 2“ i izgradnja nove NDTS 10/0,4 kV „Ševari 2“, 2x(1)x1000 kVA,
- Rekonstrukcija SN bloka u MBTS 10/0,4kV „Kupusište“ 1x630 kVA,
- Izgradnja nove NDTS 10/0,4 kV 1x630 kVA „Zlodo“ umjesto postojeće BTS „Zlodo“ 1x630 kVA,
- Izgradnja nove NDTS 10/0,4 kV 1x630 kVA „Sud“ umjesto postojeće BTS „Sud“ 1x630 kVA,
- Izgradnja nove NDTS 10/0,4 kV 2x(1)x630 kVA „Moćevac“ umjesto postojeće BTS „Moćevac“ 1x630 kVA,
- Zamjena transformatora 400 kVA sa transformatorom 630 kVA u BTS 10/0,4kV „Brdo“,
- Izgradnja nove TS 10/0,4kV 2x630kVA „Stara ciglana“,
- Izgradnja nove TS 10/0,4kV 2x630kVA „Gorijevac“,
- Izgradnja nove TS 10/0,4kV 1x630kVA „Zbljevo“ sa uklapanjem u 10kV mrežu,
- Rekonstrukcija TS 10/0,4kV „Crkva“,
- Rekonstrukcija TS 10/0,4kV „L1“,
- Izgradnja nove NDTS 10/0,4kV 1x630kVA „Klanica“,

- Izgradnja nove NDTS 10/0,4kV 1x400kVA „Ciglana“,
- Izgradnja nove NDTS 10/0,4kV 1x630kVA „Brdo“,
- Izgradnja nove STS 10/0,4kV, 160kVA „Židovići“ sa uklapanjem u 10kV i NN m,režu,
- Rekonstrukcija TS 10/0,4kV „Pošta“,
- Rekonstrukcija TS 10/0,4kV „Potrlica 1“,
- Rekonstrukcija TS 10/0,4kV „Potrlica 2“,
- Rekonstrukcija TS 10/0,4kV „Varoš“,
- Izgradnja nove TS 10/0,4kV 1x630kVA „Deveta“,
- Rekonstrukcija MBTS 10/0,4kV „Crkva“ (zamjena postojećih SN i NN blokova novim i povećanje snage transformatora).

Mreža 10 kV

Koncepcijom razvoja postojeće mreže 10 kV vršiće se zamjena i rekonstrukcija u skladu sa Planom i propisanim obavezama o tehničkim normativima.

U zahvatu GUR-a potrebno je položiti dovoljan broj novih kablovskih vodova. Za planiranu 10kV mrežu predvidjeti kablove tipa XHE 49/A 1x240 mm^2 12/20kV (prenosne moći preko 7MVA). Kompletnu podzemnu elektroenergetsku mrežu je, gdje god je to moguće potrebno planirati u trotoaru ili trupu saobraćajnice, u svakom slučaju u vlasništvu Opštine ili Države.

Preporučuje se da se veze izmedju transformatorskih stanica izvedu kablom istog presjeka (zbog unifikacije), što će biti definisano uslovima Operatora distributivnog sistema. Ovakvim rješenjem obezbijeđeno je pouzdano napajanje transformatorskih stanica u zahvatu GUR-a tako što je primijenjen koncept otvorenih prstenova.

U zahvatu GUR-a predviđeno je polaganje sledećih novih kablovskih i nadzemnih vodova:
- Izgradnja novog 10kV kablovskog voda TS 10/0,4kV „Kupusište“ - TS 10/0,4 kV „Bogiševac“,
- Izgradnja priključnog 10kV kablovskog voda za novu TS 10/0,4kV 2x630kVA „Stara ciglana“,
- Izgradnja priključnog 10kV kablovskog voda za novu TS 10/0,4kV 2x630kVA „Gorijevac“,
- Izgradnja 10kV kablovskog voda TS 35/10kV „Guke“ – TS 10/0,4kV „Guke“,
- Rekonstrukcija 10kV DV „Deveta – Srdanov grob“ (zamjena stubova, ovjesne opreme, provodnika),
- Rekonstrukcija 10kV DV „Deveta – Židovići“ (zamjena stubova, ovjesne opreme, provodnika),
- Rekonstrukcija 10kV DV „Hidrofor – TS Kula Crljenice“ (zamjena stubova, ovjesne opreme, provodnika),
- Rekonstrukcija 10kV DV „Pliješ – Bučje“ (zamjena stubova, ovjesne opreme, provodnika),
- Izgradnja 10kV kablovskog voda TS 10/0,4kV „Ševari 1“ – TS 10/0,4kV „Ševari 2“ – TS 10/0,4kV „Emisioni centar“,
- Izgradnja 10kV kablovskog voda TS 10/0,4kV „Gagovića imanje“ – TS 10/0,4kV „Kamen“,
- Izgradnja 10kV kablovskog voda TS 10/0,4kV „Rudnička zgrada“ – TS 10/0,4kV „Potrlica 2“,
- Izgradnja 10kV kablovskog voda TS 10/0,4kV „Balibegovo brdo“ – TS 10/0,4kV „Ševari 1“,
- Izgradnja 10kV kablovskog voda TS 10/0,4kV „Klanica“ – TS 10/0,4kV „Ševari 2“,
- Izgradnja 10kV kablovskog voda TS 10/0,4kV „Hram“ – TS 10/0,4kV „Dolovi 2“ sa rekonstrukcijom SN bloka u MBTS „Dolovi 2“,
- Izgradnja 10kV kablovskog voda MBTS 10/0,4kV „Potrlica 2“ – STS 10/0,4kV „Potrlica 1“,
- Izgradnja 10kV kablovskog voda TS 10/0,4kV „Komini“ – TS 10/0,4kV „Zbljevo“,
- Izgradnja 10kV kablovskog voda TS 10/0,4kV „Varoš“ – TS 10/0,4kV „Potrlica 1“,
- Zamjena 10kV kablovskog voda MBTS 10/0,4kV „Krstata Kasarna“ – TS-O 10/0,4kV „GM-6“,
- Zamjena 10kV kablovskog voda TS-O 10/0,4kV „GM-6“ – MBTS 10/0,4kV „GM-6“,
- Zamjena 10kV kablovskog voda MBTS 10/0,4kV „Zelengora“ – MBTS 10/0,4kV „Omladinska“.

Niskonaponska mreža 0,4 kV

Niskonaponska mreža nije predmet obrade ovog planskog dokumenta, biće tretirana planskim dokumentima nižeg reda. Mrežu 0,4 kV na području opštine u principu treba izvoditi kao kablovske – podzemne gdje god je to moguće (gradsko područje), odnosno kao nadzemne (ruralna područja) sa samonosivim kablovskim snopom, a u zavisnosti od vrste potrošača i opterećenja. Projektovanje priključenja potrošača na ED mrežu vršiće se u skladu sa tehničkom preporukom operatora distributivnog sistema. Priključno-mjerne ormare (PMO) planirati i izvoditi na granici razdvajanja vlasništva kako bi bili dostupni operatoru distributivnog sistema.

Kada je riječ o kablovskim (podzemnim) vodovima, trase kablovskih vodova planirati, koliko je to moguće, na javnim površinama, stazama i putevima i putnim pojasevima.

Javna električna rasvjeta

Javnu električnu rasvjetu treba, gdje je to potrebno, zamijeniti novim stubovima i svjetiljkama da zadovolji standarde u pogledu osvjetljaja.
Pošto je javno osvjetljenje sastavni dio urbanističke cjeline, treba ga tako izgraditi da se zadovolje i urbanistički i saobraćajno - tehnički zahtjevi, istovremeno težeći da instalacija osvjetljenja postane integralni element urbane sredine. Mora se voditi računa da osvjetljenje saobraćajnica i ostalih površina osigurava minimalne zahtjeve koji će obezbijediti kretanje uz što veću sigurnost i komfor svih učesnika u noćnom saobraćaju, kao i o tome da instalacija osvjetljenja ima i svoju dekorativnu funkciju. Zato se pri rešavanju uličnog osvjetljenja mora voditi računa o sva četiri osnovna mjerila kvaliteta osvjetljenja:

- nivo sjajnosti kolovoza,
- podužna i opšta ravnomjernost sjajnosti,
- ograničenje zaslepljivanja (smanjenje psihološkog blještanja) i
- vizuelno vođenje saobraćaja.

Svim saobraćajnicama na području plana treba odrediti odgovarajuću svjetlotehničku klasu. Na raskrsnicama svih ovih saobraćajnica postići svjetlotehničku klasu za jedan stepen veću od samih ulica koje se ukrštaju.

<u>Javna rasvjeta za saobraćaj motornih vozila</u>

Po važećem standardu EN 13201 1-5, sve saobraćajnice za motorni i mješoviti saobraćaj su svrstane u šest svjetlotehničkih klasa, od M1 do M6, a u zavisnosti od kategorije puta i gustine i složenosti saobraćaja, kao i od postojanja sredstava za kontrolu saobraćaja (semafora, saobraćajnih znakova) i sredstava za odvajanje pojedinih učesnika u saobraćaju (posebne trake). Sledeća tabela daje vrijednosti pobrojanih svetlotehničkih parametara koje još uvijek obezbjeđuju dobru vidljivost i dobar vidni komfor:

Tabela 29. Uslovi za javnu rasvjetu za saobraćaj motornih vozila prema EN 13201-2

Svjetlotehnička klasa	**L_{sr} minimalno (cd/m^2)**	**U_o minimalno (L_{min}/L_{sr})**	**U_l minimalno /maximalno (L_{min}/L_{max})**	**TI minimalno (%)**	**SR (E_{ex}/E_{in})**
M1	2,00	0,40	0,70	10	0,35
M2	1,50	0,40	0,70	10	0,35
M3	1,00	0,40	0,60	15	0,30
M4	0,75	0,40	0,60	15	0,30
M5	0,50	0,35	0,40	15	0,30
M6	0,30	0,35	0,40	20	0,30

Slični zahtjevi važe i prema važećoj preporuci CIE 115 (Lighting of roads for motor and pedestrian traffic, 2010.god.), osim u dijelu vrijednosti za SR koja za sve klase saobraćajnica ima vrijednost 0,50.

Javna rasvjeta rizičnih područja

Rizična područja se pojavljuju svuda gdje se ukrštaju trase vozila, gdje one zalaze u područja sa puno pješaka i biciklista, ili tamo gdje postojeći put prelazi u dionicu nestandardne geometrije (manji broj saobraćajnih traka, manja širina traka ili tome slično). U ovim područjima se povećava vjerovatnoća saobraćajnih udesa svih vrsta.
Uloga rasvjete je da ukaže na postojanje rizičnog područja i omogući da se jasno uoče ivičnjaci i oznake na putu, njegova trasa, prisustvo ostalih vozila, biciklista i pješaka, kao i da se jasno lociraju eventualne prepreke. Ako na putu koji vodi ka rizičnom području ili iz njega ne postoji rasvjeta, treba je izvesti u skladu sa podacima datim u tabeli 26 i to na dionici čija dužina treba da obezbijedi vožnju u trajanju od najmanje 5s, a pri brzini saobraćaja koja je predviđena za tu dionicu (na primer, brzini vožnje od 80km/h odgovara dužina dionice od bar 110m).
Iz razloga bezbjednosti, na pješačkim prelazima je poželjno da se obezbijedi dodatno osvjetljenje u skladu sa uslovima vezanim za javnu rasvjetu pješačkih prelaza.
Kriterijumi kvaliteta javne rasvjete rizičnih područija se obzirom na složenost situacije uglavnom baziraju na konceptu osvjetljenosti.
Zahtjevi za klase C0 do C5 su definisani kroz kriterijum srednje pogonske osvijetljenosti i ravnomjernosti osvjetljenosti datim u Tabeli 30.

Tabela 30. Uslovi za rasvjetu u rizičnim područjima

KLASA JAVNE RASVJETE	E_{SR} (lx) na cijeloj korišćenoj površini Pogonski minimum	$U_0(E)$ Ravnomjernost osvijetljenosti Minimum
C0	50	0,40
C1	30	0,40
C2	20	0,40
C3	15	0,40
C4	10	0,40
C5	7,5	0,40

U nekim slučajevima C klase se mogu primeniti i u oblastima koje koriste pješaci i vozači vozila na pedale, kao što su na primer podzemni prolazi.

Javna rasvjeta za pješački i biciklistički saobraćaj

Javna rasvjeta treba da omogući učesnicima u saobraćaju da uoče prepreke ili druge opasnosti na svom putu. Zbog toga je važno postići zadovoljavajuće vrijednosti horizontalne i vertikalne komponente osvijetljenosti, kao i ograničiti bliještanje.
Da bi pješaci mogli bezbjedno da se kreću kolovozom ili pješačkim stazama, potrebno je obezbijediti adekvatnu horizontalnu osvijetljenost Eh. Ona se izračunava na nivou tla i potrebno je zadovoljiti srednje i minimalne vrijednosti horizontalne osvijetljenosti na površini koja se koristi.
Kao dodatan zahtjev bezbjednosti za situacije kada je neophodno raspozanvanje lika drugih pješaka može se tražiti da se ispune nivoi minumalne vertikalane i polucilindrične osvijetljenosti.
P klase javne rasvjete su uglavnom namijenjene za pješake i bicikliste na trotoarima i biciklističkim stazama, kao i za vozače motornih vozila sa malom brzinom kretanja na saobraćajnicama u stambenim zonama, zaustavnim ili trakama za parkiranje i druge slične oblasti.
U tabeli 31. dati su svjetlotehnički zahtjevi P klasa koje je potrebno ispuniti.

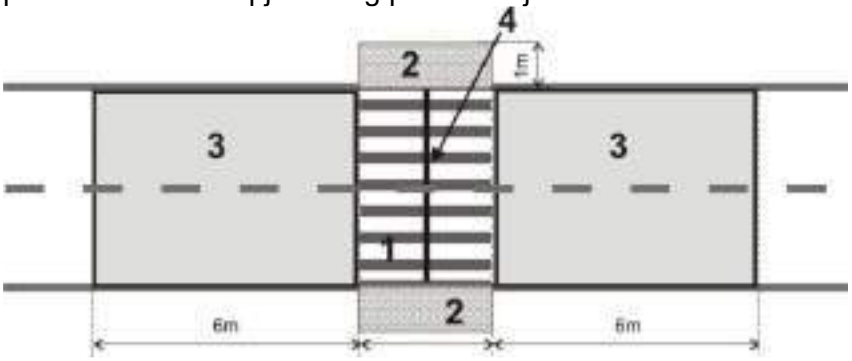
Tabela 31. Svjetlotehnički zahtjevi za puteve sa pješačkim saobraćajem

KLASE JAVNE RASVJETE	HORIZONTALNA OSVJETLJENOST (lx)		Dodatni zahtjev za slučaj da je neophodno raspoznavanje lika	
	E_{sr} (lx) Pogonski minimum	E_{min} (lx) Pogonski minimum	Ev(lx) minimalna vertikalna	Esc (lx) minimalna polucilindrična
P1	20	7,5	5	3
P2	10	3	3	2
P3	7,5	1,5	2,5	1,5
P4	5	1	1,5	1
P5	3	0,6	1	0,6
P6	1,5	0,2	0,6	0,2

Kako bi se obezbijedila dovoljno dobra ujednačenost osvijetljenosti srednja osvijetljenost ne smije da prelazi 1,5 puta minimalne vrijednosti osvijetljenosti za navedenu klasu.
Dobra reporodukcija boja doprinosti boljem raspoznavanju lika.

Javna rasvjeta pješačkih prelaza

Brojne studije rađene širom svijeta su pokazale da se veliki procenat saobraćajnih nesreća u kojima stradaju pješaci događa noću pri lošim vidnim uslovima, kao i da adekvatno osvjetljenje nesumnjivo povećava bezbjednost učesnika.
Pri standardnom osvjetljenju saobraćajnica, vozač vidi pješaka (ili neku drugu prepreku) u negativnom kontrastu, kao tamnu siluetu na osvijetljenoj podlozi. Farovi automobila direktno osvjetljavaju pješaka i kreiraju pozitivni kontrast, koji može da umanji negativni kontrast kreiran uličnim osvjetljenjem. Zbog toga treba posebno povesti računa o osvjetljenju prelaza.
Posebnim osvjetljenjem pješačkog prelaza skreće se dodatna pažnja vozaču na njegovo prisutvo, a pješaci u zonama prelaza i na dijelu trotoara ispred prelza postaju vidljivi u pozitivnom kontrastu i osvijetljeni adekvatnim nivoom vetikalne osvijetljenosti.
Na crtežu 1. su prikazane su zone pješačkog prelaza koje su od interesa za razmatranje.

Crtež 1. Zone pješačkog prelaza

Fotometrijski kriterijumi su definisani za sledeće zone i proračunska polja:
Zone od intresa koje je potrebno obuhvatiti proračunima su:
Zona 1 – Zona pješačkog prelaza
Predstavlja pravougaonu površinu širine pješačkog prelaza i dužine koja ogovara širini puta na kojoj je pješački prelaz. Računa se horizontlna osvijetljenost na površini prelaza.
Zona 2 – Zona trotoara
Zona sa svake strane pješačkog prelaza čije su dimenzije definisane širinom pelaza i u dubini 1m. Računa se horizontalna osvijetljenost na površini trotoara.
Zona 3 – Prilazna zona
Pravougaona zona ispred i iza prelaza, čija je širina jednaka 6m, a dužina pokriva širinu puta. Računa se horizontlna osvijetljenost na navedenoj površini.
Zona 4 – Linija koja prolazi kroz sredinu pješačkog prelaza
Linija koja prolazi kroz sredinu pješačkog prelaza na visini 1.5m. Računa se vertikalna osvijetljenost na visini 1.5m.

Zavisno od geometrije i uslova saobraćaja date su smjernice sa preporučenim opsezima nivoa osvijetljenosti koje je potrebno obezbijediti.

Zona 1:

o na pješačkom prelazu koji se nalazi na neosvijetljenoj ili slabo osvijetljenoj saobraćajnici potrebno je obezbijediti srednju horizontalnu osvijetljenost: Ehsr1=100 Lx, ujednačenosti Emin/Esr ≥30%

o na pješačkom prelazu koji se nalazi na osvijetljenoj saobraćajnici potrebno je obezbijediti srednju horizontalnu osvijetljenost: Ehsr1=200lx, ujednačenost Emin/Esr ≥30%

Zona 2:

o srednja horizontalna osvijetljenost zone 2 treba da je minimum 50% srednje horizontalne osvijetljenosti postignute na pješačkom prelazu Ehsr2>0.5 x Ehsr1

Zona 3:

o srednja horizontalna osvijetljenost na prilaznoj zoni treba da bude manja od 35% srednje horizontalne osvijetljenosti postignute u Zoni 1.

Zona 4:

o srednja vertikalna osvijetljenost na liniji koja prolazi kroz sredinu pješačkog prelaza normalno na put na visini 1.5m za pješački prelaz na neosvijetljtnoj ili slabo osvijetljenoj saobraćajnici treba da bude: Evsr4>60lx, ujednačenost Emin/Esr ≥30%

o srednja vertikalna osvijetljenost na liniji koja prolazi kroz sredinu pješačkog prelaza normalno na put na visini 1.5m za pješački prelaz na osvijetljtnoj saobraćajnici treba da bude: Evsr4>80lx, ujednačenost Emin/Esr ≥30%

Proračunska polja:

Horizontalna osvijetljenost se izračunava u zonama 1, 2 i 3 na koti terena sa maksimalnim rasponom proračunskih tačaka 50cm.

Vertikalna osvijetljenost (ka vozaču) se izračunava na liniji koja prolazi kroz osu pješačkog prelaza, normalno na put na visini 1.5m (zona 4) sa maksimalnim rasponom proračunskih tačaka 50cm.

Preporučuje se postavljanje svjetiljke sa odgovarajućom asimetričnom optikom na malom rastojanju prije pješačkog prelaza. Na taj način se pješak osvijetljava bočno odozgo, čime se kreira pozitivni kontrast, koji omogućava i sagledavanje lica i odjeće pješaka, što dodatno povećava bezbjednost jer vozač vidi pješaka kao osobu, a ne samo kao siluetu. U slučaju dvosmjernog saobraćaja potrebno je postaviti dve svjetiljke, sa obje strane pješačkog prelaza, a u slučaju širokih saobraćajnica sa dvosmjernim saobraćajem, potrebno je postaviti četiri svjetiljke.

Izbor optičkih sistema sa specijalno dizajniranom asimetričnom karakteristikom i dodatnim priborom za suzbijanje blijeska povećava vidni konfor vozača. Optički dio svjetiljke mora biti dizajniran na takav način da suzbije blijesak do nivoa dopuštenih zahtjevima standarda.

Za vizuelno vođenje saobraćaja ne postoje numerički pokazatelji za njegovo vrednovanje.

Voditi računa da se dionice saobraćajnica na području plana ne mogu posmatrati nezavisno od ostalog dijela tih saobraćajnih pravaca. Na raskrsnicama svih saobraćajnica postići svjetlotehničku klasu za jedan stepen veću od samih ulica koje se ukrštaju.

Kod pješačkih staza (prolaza), unutar plana, obezbjediti srednju osvetljenost od 10 lx, uz minimalnu vrijednost osvetljenosti od 3 lx (klasa P2).

I zbog veće ekonomičnosti i zbog vizuelnog vođenja saobraćaja, u instalacijama osvetljenja saobraćajnica sa prvenstveno motornim saobraćajem potrebno je obezbjediti primjenu LED izvora svjetlosti, zbog globalnog trenda smanjenja potrošnje električne energije u javnom osvjeetljenju.

Pri rješavanju osvetljenja zona tradicionalne gradnje posebno voditi računa o estetskim kriterijumima pri izboru elemenata instalacije osvetljenja, a kao svjetlosni izvor takođe koristiti LED izvore svjetlosti.

Neke od osnovnih prednosti LED tehnologije u odnosu na konvencionalne HID izvore (među njima su najviše zastupljeni natrijumovi izvori visokog pritiska) u javnom osvjetljenju su:

- veća svjetlosna iskoristivost izvora i veća ukupna efikasnost svjetiljki
- duži životni vijek izvora
- smanjene dimenzija svjetiljki

- efikasnija regulacija svjetlosnog fluksa i snage (dimovanje u opsegu 0-100%)
- trenutan odziv prilikom uključenja i dimovanja svjetiljki (nema perioda razgorijevanja kao kod HID izvora i perioda ponovnog razgorijevanja kada se svjetiljke isključe)
- visok indeks reprodukcije boje (minimalno 70 za LED izvore)
- bijela boja svjetlosti (temperatura boje svjetlosti u opsegu od 2700K do 6000K)
- odsustvo velike polazne struje dužeg trajanja prilikom uključenja (postoji tzv. udarna struja koja traje kraće od 1 ms), značajno za dimenzionisanje instalacije.

Posebnu pažnju treba posvetiti osvjetljenju unutar blokovskih saobraćajnica i parkinga, prilaza objektima i slično. To osvjetljenje treba rešavati posmatranjem zone kao cjeline, a ne samo kao uređenje terena oko jednog objekta. Rješenjima instalacije osvjetljenja unutar zone omogućiti komforan prilaz pješaka do ulaza svakog objekta i iz svih pravaca.
Kao nosače svetiljki koristiti metalne stubove, pocinkovane u toplom postupku, minimalnog nanosa cinka od 70 mikrona, a prema standardu EN 10025-S235JR predviđene za montažu na pripremljenim betonskim temeljima, tako da se po potrebi mogu demontirati. Temelje birati prema nosivosti tla definisano kroz projektni zadatak, UTU ili geološka ispitivanja tla. Svjetiljke i stubovi treba da budu fabrički ofarbani tečnim ili suvim postupkom odgovarujućeg nanosa koji će obezbijediti adekvatnu zaštitu stubova i svjetiljki u RAL-u prema zahtijevu pejzažnog arhitekte. Pri odabiru stubova voditi računa i o izdržljivosti na udare vjetra, a kao parametre koristiti vrijednosti HMZ dostupne za Opštinu Pljevlja i u skladu sa istim birati mehaničku čvrstoću, presjek i debljinu zida stuba.
Napajanje javnog osvjetljenja izvoditi kablovski (podzemno), uz primjenu standardnih kablova (PP00 4x25mm², 0,6/1 kV za ulično osvjetljenje i PP00 3(4)x16mm²; 0,6/1 kV za osvjetljenje u sklopu uređenja terena). Pri projektovanju instalacija osvjetljenja u sklopu uređenja terena oko planiranih objekata poseban značaj dati i estetskom izgledu instalacije osvjetljenja.
Sistem osvjetljenja, iz razloga energetske efikasnosti, realizovati upotrebom svjetiljki sa dimabilnim predspojnim uređajima (DALI, 1-10 Vdc, 0-10 Vdc i slično). Za kontrolu i povezivanje svjetiljki u cjelokupan sistem kontrole i upravljanja koristiti zičani način komunikacije LSN, PLC ili DALI u zavisnosti od dužine linija i karakteristika i ograničenja predviđenog standarda.
Pri izboru svetiljki voditi računa o vrsti izvora svjetla, temperaturi boje i visini CRI indeksa. Zbog energetske efikasnosti, niske emisije CO2 gasa, dugovječnosti i mogućnosti kontrole (dimovanja) birati LED izvore svijetla. Za sve izvore preporučena temperatura boje je 4000oK, osim na mjestima gdje bi to bilo u suprotnosti sa standardom EN 13201 i preporukama CIE i zahtjevima pejzažne arhitekture i dizajna vanjskog osvjetljenja. Ovo se naročito odnosi na dekorativno osvjetljenje zelenih površina i fasada. Pri odabiru svjetiljki voditi računa o nivou blještanja i isti svesti na najmanju moguću mjeru, kako bi se osigurao maksimalan vizuelni komfor svih učesnika u saobraćaju.
Takođe, pri odabiru svjetiljki voditi računa o zadovoljavanju standarda EN62471, čime se garantuje nizak nivo UV zračenja, IC zračenja, kao i emitovanja plave svjetlosti od strane svjetiljke. Pri odabiru svjetiljki, dati prednost svjetiljkama koje se po pomenutom standardu klasifikuju kao rizična grupa nula, što znači da emitovani spektar ne predstavlja foto-biološku opasnost.
Pri projektovanju osvjetljenja javnih površina i fasada posebno voditi računa o svjetlosnom zagađenju i isto svesti na najniži mogući nivo.
Maksimalno dozvoljeni pad napona u instalaciji osvjetljenja, pri radnom režimu, može biti 5%. Kod izvedene instalacije moraju biti u potpunosti primijenjene mjere zaštite od električnog udara (zaštita od direktnog i indirektnog napona). U tom cilju, mora se izvesti polaganje zajedničkog uzemljivača svih stubova instalacije osvjetljenja, polaganjem trake Fe/Zn 25x4mm i njenim povezivanjem sa stubovima i uzemljenjem napojnih trafostanica. Obezbijediti selektivnu zaštitu kompletnog napojnog voda i pojedinih svetiljki.
Obezbijediti mjerenje utrošene električne energije. Komandovanje uključenjem i isključenjem javnog osvjetljenja obezbjediti preko centralnog kontrolnog mjesta uređaja za upravljanje osvjetljenjem koje će omogućiti uvid u radno stanje i funkcionalnost svih predspojnih uređaja, što će značajno smanjiti troškove održavanja i povećati nivo energetske efikasnosti. Kod stubnih svjetiljki birati takav LED optički blok koji će se sastojati iz izmjenjivih, lako dostupnih modula koji će omogućiti njihovu zamjenu nakon otkaza ili zastarjelosti. Sve svjetiljke treba da budu

opremljene LED svjetlosnim izvorima minimalnog vijeka trajanja 50000 radnih sati do nivoa 80% nominalnog svjetlosnog fluksa.
Za polaganje napojnih vodova važe isti uslovi kao i kod polaganja ostalih niskonaponskih vodova.

Takođe treba posvetiti pažnju dekorativnoj rasvjeti (spomenici kulture).

6.3.2. Smjernice za lociranje i izgradnju elektroenergetskih objekata i vodova

Transformatorske stanice

Za izgradnju i rekonstrukciju transformatorskih stanica potreban prostor iznosi:

- za TS 110/x kV minimum 50x80m;
- za TS 35/10 kV minimum 25x25m.
- za sve novoplanirane trafostanice TS 10/0,4kV predvidjeti urbanističke parcele pravilnog oblika potrebne površine u skladu sa uslovima Operatera distributivnog sistema (minimalne dužine 7,02m i minimalne širine 5,61m). Minimalna dimenzija parcele za TS 10/0,4kV 2x1000 kVA je 7,54x6,71m.

Sve TS 35/10 kV predvidjeti za mogućnost povećanja instalisane snage na 12,5 MVA po jedinici transformacije i zamjenu postrojenja sa većim brojem izvodnih ćelija.
Postojeće trafostanice 10/0,4 kV zadržavaju svoju lokaciju, a tip i snagu mijenjaće u zavisnosti od opterećenja. Trafostanice 10/0,4kV su uglavnom povezane u 10kV prsten, a trafostanice koje su u „T“ spoju ne pružaju sigurnost u snabdijevanju električnom energijom. Izgradnja novih trafostanica realizovaće se na onim lokacijama gdje dolazi do izgradnje novih objekata (stanovanje, industrija, turizam) u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema. Za sve trafostanice (postojeće i planirane), predviđa se mogućnost buduće rekonstrukcije u smislu povećanja kapaciteta i pouzdanosti, a u skladu sa zahtijevanim potrebama konzuma i u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema, u dijelu zamjene postrojenja i povećanja snage transformatora ili zamjene kompletne TS 10/0,4 kV novom veće snage. Tip transformatorske stanice je DTS i/ili NDTS (distributivna ili čvorna), u zavisnosti od pozicije TS u 10 kV raspletu mreže, čime je omogućen fleksibilniji pogon. Ukoliko zbog stanja i dotrajalosti opreme nije tehnički moguća ili ekonomski isplativa rekonstrukcija postojeće TS predvidjeti mogućnost izgradnje nove u blizini ili na mmjestu iste koja bi je zamijenila, a u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.
Predlaže se izgradnja transformatorskih stanica sa mogućnošću proširenja TS 1x630 kVA na TS 1x1000 kVA odnosno TS 2x630 kVA na TS 2x1000 kVA. Predviđa se mogućnost fazne izgradnje planiranih TS 10/0,4 kV, s tim što se u prvoj fazi predviđa ugradnja jednog transformatora manje snage. Ovdje se napominje da je moguće vršiti prilagođavanja mikrolokacija transformatorskih stanica planiranim objektima. Preporučuje se definisanje posebnih urbanističkih parcela, na kojima će biti moguća nesmetana izgradnja istih, a sve prema gabaritima koji su definisani tehničkom preporukom Operatora distributivnog sistema, dok se njihov arhitektonski oblik može nesmetano prilagodjavati zahtjevima arhitekture. Za svaku planiranu TS je potrebno opredijeliti zasebnu urbanističku parcelu koja će obezbijediti nesmetan kolski pristup TS tokom izgradnje i održavanja.
Za sve TS 10/0,4kV (u urbanom području) mora biti zadovoljen uslov pouzdanosti napajanja n-1.

Elektroenergetski vodovi

Prilikom lociranja i izgradnje dalekovoda poštovati sledeće uslove:

- Za lokacije stubnih mjesta DV 400kV maksimalno koristiti lokacije u blizini postojećih stubova.
- Sigurnosne visine i rastojanja uskladiti sa granicama izlaganja nejonizujućim zračenjima na ostalom dijelu trase.
- Prelazak preko stambenih objekata izbjegavati.
- Sva ukrštanja sa drugim infrastrukturnim objektima obraditi u skladu sa Pravilnikom o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1kV do 400kV.

- Trase dalekovoda ne smiju se voditi preko objekata sa zapaljivim i eksplozivnim materijalom.
- Nije dozvoljeno vođenje dalekovoda preko nadzemnih objekata u kojima se nalazi lakozapaljiv materijal (skladišta benzina, ulja, eksploziva i sl.).
- Na prolazu pored navedenih objekata horizontalna sigurnosna udaljenost jednaka je visini stuba uvećanoj za 3m, a mora iznositi najmanje 15m.

Za postojeće i planirane vodove i TS, prenosnog i distributivnog naponskog nivoa u zahvatu ovog Plana potrebno je koridore i lokacije sačuvati od drugih zahtjeva i korišćenja koje su u suprotnosti ili ometaju predviđenu upotrebu, a sve u skladu sa „Pravilnikom o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1kV do 400kV“ („Službeni list SFRJ“, broj 65/88 i „Službeni list SRJ“, broj 18/92). Potrebno je zaštititi koridore i rezervisati lokacije (prostor gdje nije dozvoljena izgradnja drugih objekata, kako bi se izbjegla situacija da se na terenu pojave razna ograničenja u trenutku kada se počne sa izgradnjom dalekovoda) za planirane elektroenergetske objekte:

- Dalekovod 10 kV: širina koridora min 5m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda;
- Dalekovod 35 kV: širina koridora min 10m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda;
- Dalekovod 110 kV: širina koridora min po 20m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda;
- Dalekovod 220 kV: širina koridora min po 25m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda;
- Dalekovod 400 kV: širina koridora min po 35m obostrano od horizontalne projekcije dalekovoda.

Za planirani dalekovod 2x400kV „Pljevlja 2 – Bajina Bašta - Višegrad“, u skladu sa dostavljenim predlozima i smjernicama CGES-a, potrebno je unijeti širinu štićenog prostora za izradu trase (odnosno određivanje koridora nakon usvajanja trase) od 1km, iz razloga da se detaljnim snimanjem i projektovanjem obezbijedi najprihvatljivije rješenje koje će imati najmanji negativan uticaj na životnu sredinu i ambijentalne vrijednosti.

Napomena: Na crtežima PUP-a, zbog velike razmjere 1:25.000, bilo je bespredmetno prikazivati zaštitne koridore jer ne bi bili dovoljno uočljivi prilikom štampe i samo bi opterećivali crteže. U legendi na crtežima date su širine zaštitnih koridora za DV-e svih naponskih nivoa koje je potrebno ispoštovati, a što je naglašeno i u tekstualnom dijelu ove dokumentacije.

- Pri planiranju namjene i izgradnji objekata mora se pridržavati propisa o minimalnom rastojanju od vodova pod naponom prema važećim propisima koji tretiraju ovu oblast.
- Prilikom izgradnje elektroenergetskih vodova voditi računa kod ukrštanja sa drugim objektima infrastrukture (TT vodovi, magistralni i regionalni putevi, željeznička pruga i postrojenja).
- U slučaju izgradnje elektroenergetskih vodova preko stambenih i javnih površina treba obezbijediti minimalnu sigurnosnu visinu i minimalnu sigurnosnu udaljenost od pomenutih objekata (električna sigurnost) prema Pravilniku o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih i podzemnih elektroenergetskih vodova napona od 1kV do 400kV (»Službeni list SFRJ«, broj 65/88 i »Službeni list SRJ«, broj 18/92) i prema Pravilniku o granicama izlaganja elektromagnetnim poljima (»Službeni list CG«, broj 6/15).
- Sigurnosne visine i sigurnosne udaljenosti date iz čl.100 do čl.224 ovog pravilnika odnose se na vodove nazivnog napona do 110kV.
- Sigurnosne visine i sigurnosne udaljenosti povećavaju se u odnosu na sigurnosne visine i sigurnosne udaljenosti za nazivni napon 110kV i to:

- za 0,75 m – za vodove nazivnog napona 220kV;
- za 2,00m – za vodove nazivnog napona 400kV.

- Smatra se da vod prelazi preko zgrade i kad je rastojanje horizontalne projekcije najbližeg provodnika u neotklonjenom položaju od zgrade manje od 3,00m za vodove nazivnog napona do 20kV i manje od 5,0 m za vodove nazivnog napona većeg od 20kV, prema čl.103 navedenog pravilnika. Stoga, vođenje vodova preko zgrada koje služe za stalan boravak ljudi može se izvesti ako su zadovoljeni uslovi iz čl.104 do 108 navedenog pravilnika. Ukoliko se iz nekih opravdanih razloga mora graditi u blizini navedenih dalekovoda 400kV, 220kV i 110kV potrebno je pribaviti saglasnost od CGES-a, a u blizini dalekovoda 35kV i 10kV, potrebno je pribaviti saglasnost od Operatora distributivnog sistema na elaborat da su zadovoljeni uslovi iz navedenog pravilnika, a

elaborat treba da uradi ovlašćena projektantska organizacija za takve poslove.

Ovim planom se ne podrazumijeva ukidanje postojećih DV 35 kV, već naprotiv, predlaže se zadržavanje njihove funkcije, djelimično iz razloga sigurnosti napajanja, a djelimično radi zaštite koridora za EE objekte na području opštine.

Elektroenergetska mreža naponskog nivoa 35kV na nivou opštine Pljevlja funkcioniše u sistemu izolovane neutralne tačke, pa treba težiti prelasku na uzemljenu mrežu preko niskoomske impedanse, što predstavlja značajno osavremenjavanje elektroenergetske mreže po ovom pitanju.

Razvoj elektrodistributivnih mreža u pogledu porasta potrošačkog konzuma i naročito povećanje učešća kablovskih u odnosu na nadzemne elektrodistributivne mreže u mrežama sa izolovanim zvjedištima dovodi do značajnog porasta kapacitivnih struja zemljospoja. Njihov porast iznad određenih granica karakterističnih za pojedine naponske nivoe, dovodi do sve izraženijih manifestacija niza negativnih pojava, prije svega do porasta nivoa prenapona u mreži, otežanog gašenja luka i slično, što se sve odražava na smanjenje pogonske pouzdanosti.

Prelaskom na uzemljenu mrežu preko male otpornosti onemogućava se pojava složenih kvarova i svih opasnosti koje ih prate. Međutim, na drugoj strani žrtvuju se i neki kvaliteti koncepta izolovanih mreža, a posebno kontinuitet napajanja potrošača i pooštravaju se uslovi bezopasnosti na uzemljivačima.

Kompletnu podzemnu elektroenergetsku mrežu je, gdje god je to moguće potrebno planirati u trotoaru ili trupu saobraćajnice, u svakom slučaju u vlasništvu Opštine ili Države. Za planiranu 35kV mrežu predvidjeti kablove tipa XHE 49/A 1x240 mm^2 20/35kV, po potrebi predviđati presjeke 1x300 mm^2.

Uz polaganje 35kV kablovskih vodova predvidjeti i polaganje optičkih kablova.

Koncepcijom razvoja postojeće mreže 10 kV vršiće se zamjena i rekonstrukcija u skladu sa Planom i propisanim obavezama o tehničkim normativima.

U zahvatu GUR-a potrebno je položiti dovoljan broj novih kablovskih vodova. Za planiranu 10kV mrežu predvidjeti kablove tipa XHE 49/A 1x240 mm^2 12/20kV (prenosne moći preko 7MVA). Kompletnu podzemnu elektroenergetsku mrežu je, gdje god je to moguće potrebno planirati u trotoaru ili trupu saobraćajnice, u svakom slučaju u vlasništvu Opštine ili Države.
Preporučuje se da se veze između transformatorskih stanica izvedu kablom istog presjeka (zbog unifikacije), što će biti definisano uslovima Operatora distributivnog sistema. Ovakvim rješenjem obezbijeđeno je pouzdano napajanje transformatorskih stanica u zahvatu GUR-a tako što je primijenjen koncept otvorenih prstenova.
Niskonaponska mreža 0,4kV nije predmet obrade ovog planskog dokumenta, biće tretirana planskim dokumentima nižeg reda. Mreža 0,4 kV na području opštine izvodiće se kao kablovska (gradsko područje) i kao nadzemna (ruralna područja), a u zavisnosti od vrste potrošača i opterećenja. Projektovanje priključenja potrošača na ED mrežu vršiće se u skladu sa preporukama Operatora distributivnog sistema.

<u>Uvođenje naponskog nivoa 20 kV</u>

Ovim Planom se predlaže izrada detaljne studije uvođenja naponskog nivoa 20kV u elektrodistributivnu mrežu opštine Pljevlja, a sve u skladu sa razvojem iste na nivou države Crne Gore.
Uvođenje naponskog nivoa 20kV je proces za čiju realizaciju je od početka ugradnje opreme do stavljanja u pogon srednjenaponske mreže pod napon 20 kV potrebno 30-35 godina, tako da se ovim planskim dokumentom predviđa samo da se sva ulaganja u gradnji i održavanju mreže 10 kV realizuju sa opremom i materijalom sa stepenom izolacije 24 kV.

Napomene:

- Kako na području obuhvaćenom planskim dokumentom postoji već izgrađena elektrodistributivna

infrastruktura koja napaja veliki broj potrošača, potrebno je predvidjeti preuzimanje odgovarajućih mjera na zaštiti ili izmještanju iste u skladu sa važećim propisima i uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Za sve novoplanirane elektrodistributivne trafostanice predvidjeti Urbanističke parcele pravilnog oblika potrebne površine u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Za sve elektrodistributivne trafostanice (postojeće i planirane), predvidjeti mogućnost buduće rekonstrukcije u smislu povećanja kapaciteta i pouzdanosti, a u skladu sa zahtijevanim potrebama konzuma i u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Predviđa se mogućnost kabliranja dionica nadzemnih vodova (postojećih i planiranih), u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Predviđa se mogućnost rekonstrukcije nadzemnih vodova (postojećih i planiranih) u smislu ugradnje zaštitne i upravljačke opreme (reklozeri, sekcioneri...), u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Predviđa se mogućnost rekonstrukcije i izmještanja podzemnih i nadzemnih elektrodistributivnih vodova (postojećih i planiranih) u smislu povećanja prenosne moći, u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Predviđa se mogućnost izgradnje nadzemne elektrodistributivne mreže na način da na istim stubovima bude moguća izgradnja mreže različitih naponskih nivoa u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema.

- Pod „izmještanjem“ postojećih i planiranih elektroenergetskih objekata (EEO) podrazumijeva se:

- Izgradnja novih elektroenergetskih objekata (EEO) potrebne snage sa uklapanjem u postojeću elektroenergetsku VN (35kV), SN (10kV i 6kV) i NN (0,4kV) mrežu u skladu sa uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Demontažu postojećih EEO moguće je izvršiti tek nakon izgradnje, uklapanja u postojeću elektroenergetsku VN, SN i NN i puštanja u rad novih EEO.

- Prilikom definisanja trase podzemnih kablovskih vodova potrebno je voditi računa da iste, gdje god je to moguće, prate saobraćajnicu i da se predvidi ugradnja u zoni trotoara;

- Trase 35 kV i 10 kV kablovskih vodova i lokacije TS 35/10kV i TS 10/0,4kV je moguće mijenjati uz saglasnost Operatora distributivnog sistema i uz rješavanje imovinsko-pravnih pitanja;

- Novoplanirane TS 10/0,4 kV treba izvoditi prema uslovima Operatora distributivnog sistema;

- Mreže srednjeg napona 10 kV u gradskom području treba izvoditi u konceptu otvorenih prstenova. Mreža se izvodi sa podzemnim jednožilnim kablovima XHE 49-A 1x240 mm^2, sa stepenom izolacije 24 kV. Mreže srednjeg napona 10 kV u seoskom području treba izvoditi kao radijalne. Mreže se izvode kao nadzemne sa stepenom izolacije 12 kV (osnovni nivo potporni izolatori Ps-12,5 i pojačani sa Ps-17,5kV, odnosno kapastim izolatorima U120BS u lancu);

- U slučaju potrebe moguće je vršiti izmještanje postojećih elektroenergetskih objekata, pri čemu se potrebno pridržavati odredbi člana 220. Zakona o energetici;

- Tehnoekonomska analiza opravdanosti izmještanja energetskih objekata biće urađena u skladu sa uslovima pribavljenim od operatera elektro prenosnog sistema CGES. Uslovi obuhvataju tehničke propise, vremenske rokove i dinamiku izvođenja radova;

- Projektovanje i izvođenje svih radova u zoni elektro energetskih objekata odvijaće se prema uslovima i saglasnostima operatora elektro prenosnog i distributivnnog sistema;

- Ukoliko se uklapanje nove mreže vrši u mrežu koja nije predmet ovog planskog dokumenta potrebno je opisati uklapanje iste u postojeću mrežu;

- Izgradnju NN mreže (0,4kV) planirati do mjesta priključno-mjernih ormara.

- U skladu sa smjernicama „CEDIS“-a moguće je rekonstruisati i modernizovati postojeću infrastrukturu u smislu ugradnje Reklozera.

Opšte preporuke u energetici za povećanje energetske efikasnosti i iskorišćavanje obnovljivih izvora energije

Objekte je neophodno graditi uz maksimalnu energetsku efikasnost koristeći lokalne obnovljive izvore energije (sunce, vjetar, voda) uz racionalnu upotrebu električne energije. Kao jedna od najznačajnijih mjera uštede i kontrole potrošnje električne energije, predlaže se upotreba centralizovanih sistema za monitoring i automatsko upravljanje potrošnjom električne energije.

Najveću energetsku efikasnost objekta je moguće ostvariti:

- Smanjenjem toplotnih gubitaka objekta, čime se smanjuje potreba za električnom energijom (pasivna arhitektura, upotreba materijala i stolarije koji omogućavaju kvalitetnu izolaciju, a istovremeno dozvoljavaju prostoru da “diše”);
- Pripremom hrane i sanitarne tople vode upotrebom klasičnih goriva;
- Instalacijom solarnih kolektora za dobijanje sanitarne tople vode iskorišćavanjem solarne energije;
- Upotrebom LED svjetiljki i sijalica (8W halogene sijalice mijenja 1W LED tehnologije uz iste svjetlotehničke karakteristike, 60W klasične sijalice mijenja 6-8W LED sijalica);
- Upotrebom energetski efikasnih električnih uredjaja (razred A);
- Upotrebom savremenih tehnologija za maksimalno iskorišćavanje prirodne svjetlosti (upotreba svjetlosnih tunela za osvjetljavanje mračnih prostorija – obično podruma i potkrovlja);
- Upotrebom toplotnih pumpi koje crpe toplotnu energiju iz spoljašnje okoline u zgradu ili iz zgrade u spoljašnju okolinu, tako da se u zimskom periodu koristi za grijanje, a u ljetnjem periodu za hlađenje prostora;
- Automatsko upravljanje osvjetljenjem i električnim roletnama – „Daylight harvesting“;
- Primjenom BMS („Building Management System“) sistema koji čini skup opreme, softvera i inženjerskih servisa za automatsku kontrolu, nadzor, optimizaciju, intervencije i menadžment tehničkih sistema u zgradi, a sve u cilju obezbeđivanja energetski efikasnog, ekonomičnog i sigurnog upravljanja instalacijama objekta.

Sprovodjenje mjera energetske efikasnosti vršiti u skladu sa:

- Zakonom o efikasnom korišćenju energije - objavljen u "Službenom listu CG", br. 057/2014, 003/2015 i 025/2019.;
- Programom mjera podsticanja energetske efikasnosti;
- Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine - Bijela knjiga (Maj, 2014. godine);
- Energetskom politikom Crne Gore do 2030. godine (Podgorica, februar 2011. godine);
- Strategijom energetske efikasnosti republike Crne Gore (Podgorica, Decembar 2005. god.);
- Direktivom EU o energetskoj efikasnosti - DIRECTIVE 2012/27/EU OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2012 on energy efficiency, amending Directives 2009/125/EC and 2010/30/EU and repealing Directives 2004/8/EC and 2006/32/EC.

S obzirom da se termotehnika izdvaja kao jedan od najznačajnijih električnih potrošača objekata i da se oko 70% potrošnje energije troši na zagrijavanje/hlađenje prostora, predlaže se upotreba savremenih građevinskih materijala vrhunskog kvaliteta koji omogućavaju dobru toplotnu izolaciju. Sve navedene mjere potrebno je sprovesti ne narušavajući komfor i udobnost boravka u ovakvom objektu.

Pored mogućnosti poboljšanja energetske efikasnosti u objektima, prioritet takodje ima samostalna proizvodnja električne energije iz dostupnih obnovljivih izvora, koji nemaju ili imaju veoma slabe negativne efekte na okolinu. Među njima su:

- Instalacija fotonaponskog sistema za proizvodnju električne energije na krovu objekta u gabaritima koji zavise od uslova na terenu;

- Iskorišćavanje energije vode tamo gdje ima potencijala, posebno na nepristupačnim područjima (npr. planinska područja) gdje je teško distribuirati električnu energiju iz mreže. Na ovaj način je moguće napojiti i cijela naselja (npr. katuni i slično);
- Postavljanje vjetrogeneratora na pozicijama gdje se utvrdi optimalna brzina vjetra za nesmetanu proizvodnju električne energije tokom dužeg vremenskog perioda.

Samostalnu proizvodnju električne energije iz dostupnih obnovljivih izvora vršiti u skladu sa:

- Programom mjera podsticanja upotrebe obnovljivih izvora energije i kogeneracije;
- Propisima koje je donijela Vlada Crne Gore;
- Propisima koje donijela Regulatorna agencija za energetiku;
- Procedurom za izdavanje dokumenata za priključenje malih elektrana na distributivnu mrežu;
- Pravilnikom o jediničnoj naknadi za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora;
- Pravilnikom o jediničnoj naknadi za podsticanje proizvodnje električne energije OIE i VEK 2016. godini;
- Uredbom o izmjenama i dopuni Uredbe o naknadi za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora i visokoefikasne kogeneracije;
- Uredbom o naknadi za podsticanje proizvodnje OIE - 28.4.2016.

Fotonaponski sistemi za proizvodnju električne energije

Primarni zadatak pri planiranju distribuiranih izvora električne energije kao što su fotonaponski sistemi je sagledavanje realnih mogućnosti i analiza povoljnijih lokacija/površina koje se mogu koristiti za izgradnju fotonaponskih sistema. Država Crna Gora, a pogotovo njen centralni i južni dio ima ogroman solarno- energetski potencijal, dok je u sjevernom dijelu lošija situacija sa ovog aspekta.

S obzirom na to da je energija Sunca neograničen resurs ona može osigurati dugoročnu stabilnost energetske ponude, energetsku sigurnosti i nezavisnost. Fotonaponski sistemi (PV sistemi), koji direktno pretvaraju sunčevu svjetlost u električnu energiju, pogodni su za elektrifikaciju kako urbanih, tako i ruralnih oblasti jer se sami paneli mogu ugraditi na najrazličitijim površinama i lokacijama.

Opština Pljevlja se nalazi u planinskom pojasu krajnjeg sjevernog dijela Crne Gore. Pljevaljska kotlina ima modifikovanu umjereno-kontinentalnu klimu, koja ima karakteristike planinske klime. Pljevlja imaju manji broj sunčanih sati u godini kao i količinu sunčevog zračenja u odnosu na primorske gradove (srednja godišnja dužina sijanja sunca iznosi 1628,8h), ali je instalacija fotonaponskih sistema ipak prihvatljivo rješenje kada je u pitanju korišćenje obnovljivih izvora električne energije.

Prirodna okrenutost lokacije ka jugu i nagib terena olakšavaju odabir lokacije za izgradnju fotonaponskih sistema, međutim urbano područje opštine, koje je gusto izgrađeno, kao i razuđen reljef onemogućuje mogućnosti za izgradnju i postavljanje većih proizvodnjih kapaciteta. U okviru takvih zona moguće je korišćenje krovnih površina za postavljanje fotonaponskih panela. Fotonaponske sisteme poželjno je graditi na onim lokacijama gdje postoje odgovarajući uslovi, kao i povećani zahtjevi za potrošnjom električne energije kao što su: ugostiteljske i smještajne jedinice, poslovni ali i rezidencijalni objekti, privredni i poljoprivredni objekti i sl.

Za smanjenje učešća maksigrafa u vršnom opterećenju i time u angažovanju mrežnog kapaciteta ugrađivati sisteme automatskog i upravljanja angažovanom snagom, kao i implementaciju baterijskih storidža („battery storage“) u Li-Ion tehnologiji ili Pb sa apsorbovanim elektrolitom u vidu gela.

PV sisteme naročito graditi na industrijskim, proizvodnim objektima, javnim ustanovama, te administrativnim objektima na krovovima zgrada ili pokrivanjem javnih parking prostora. Uporedo graditi infrastrukturu javnih i privatnih punjača za EV, a tamo gdje je moguće (javni parking prostori, tržni centri, javne ustanove) isti da budu u DC tehnologiji srednje brzih punjača (snaga 25, 40 ili 50 kW) , dok za rezidencijalne objekte implementirati rješenja sporih punjača 11 ili 22 kW uz dinamičko balansiranje izmedju potrošača (samih EV ili EV i ostale potrošnje), kao i primjenu V2G tehnologije. Na javnim parking prostorima i garažama razmotriti mogućnost korišćenja baterija automobila kao

storage uz naknadu vlasnicima kroz besplatan parking ili druge povoljnosti, a primjenom odgovarajućih softverskih i hardver rješenja.
Omogućiti Zakonom o energetici formiranje Agregatora za PV OIE i time ovu oblast učiniti atraktivnijim i sa stanovišta komercijalnog ulaganja.
Za velike PV sisteme voditi računa da se upare sa VE i graditi infrastrukturu za skladištenje energije kroz tehnologiju reverzibilnosti i ZERO IMPACT (nulti uticaj na životnu sredinu) npr. skladištenje vazduha pod pritiskom u podzemnim pećinama (prirodnim ili vještačkim) slično tehnologiji HYDROSTOR (https://hydrostor.ca/).
Ova tehnologija, za razliku od hemijskih skladišta (baterije) nema uticaja na životnu sredinu ili ima značajno niži uticaj.
Sve uskladiti sa Prostornim Planom CG i raditi na Strategiji razvoja OIE i objekata za skladištenje.

Elektro mobilnost (e-Mobility)

Elektro mobilnost (ili e-Mobility) predstavlja koncept korištenja električnih pogonskih tehnologija, informacija u vozilima i komunikacionih tehnologija kao i povezane energetske infrastrukture kako bi se omogućio električni pogon vozila. Tehnologije pogonskih sklopova uključuju potpuno električna vozila i plug-in hibride, kao i vozila sa vodoničnim gorivnim ćelijama koja pretvaraju vodonik u električnu energiju. Napori u vezi e-mobilnosti motivisani su potrebom za rješavanjem efikasnosti goriva, efikasnosti motora sa unutrašnjim sagorijevanjem, emisijama štetnih gasova, kao i zahtjevima tržišta za nižim operativnim troškovima.

E-mobilnost ima prednosti na mnogim nivoima, od globalnog do ličnog. Na globalnom nivou, elektrifikacija transporta pomaže u suzbijanju klimatskih promjena smanjenjem emisije gasova staklene bašte. Kako transport trenutno čini oko 30% globalne potražnje za finalnom energijom, potencijal za dekarbonizaciju je ogroman. Sa druge strane, na ličnom nivou, smanjuju se troškovi prevoza i održavanja motornog vozila.

Zakonska regulativa, klimatska svijest kupaca i razvoj tehnologije podstiče razvoj elektro mobilnosti, ali put razvoja nije oslobođen velikih izazova.

Tempo razvoja elektrifikacije transporta zavisi od tempa razvoja infrastrukture za punjenje, odnosno punjača za električna vozila.

U posljednje vrijeme javlja se ozbiljan nedostatak električnih punjača u većini zemalja članica EU. Deset od 27 država članica EU nema čak ni jedan punjač na svakih 100 kilometara ključnih puteva, a 18 članica EU ima ispod 5 punionica na 100 km.

Kako je Crna Gora zemlja u razvoju, potrebno se adekvatno pripremiti za budući razvoj e-mobilnosti postavljanjem stanica za punjenje na ključnim lokacijama.

Ključne lokacije predstavljaju: javne garaže i parkinzi, parkinzi javnih ustanova i trgovinskih centara, posebne stanice za punjenje električnih vozila uz saobraćajnice, pumpe i sl.

Vjetrogeneratori

Vjetroelektrana je postrojenje koje koristi obnovljivi izvor energije - vjetar, za proizvodnju električne energije. Sastoji se od više vjetroturbinskih generatora. Proizvedena električna energija šalje se kablovima provučenim kroz trup stuba, pa se u temelju spaja, preko sklopke srednje voltaže, na mrežu srednje voltaže (raspona između 10kV i 35kV). Mreža srednje voltaže spaja se na transformator gdje se električna energija prilagođava prenosu preko visokonaponske mreže. Izbor optimalne lokacije vjetroelektrane vrši se s obzirom na iskorišćenje slobodnog prostora i tehničke zahtjeve (gubici usled zavjetrine, interne turbulencije i emisija buke prema okolnim naseljenim zonama). Elektrana na vjetar obično ima radni vijek oko 20-25 godina. Za objekat vjetrogeneratora, kao i zonu vjetroelektrane treba obezbijediti saobraćajni pristup, povezanost na energetsku i telekomunikacionu infrastrukturu.

Potrebno je obezbijediti minimalnu udaljenost stuba VE od 2,5 m do granice susjedne parcele. Stope temelja ne mogu prelaziti granicu susjedne parcele, osim uz saglasnost vlasnika ili korisnika parcele.
Kod savremenih vjetrogeneratora postoji mogućnost ponovne upotrebe pojedinih delova konstrukcije, odnosno recikliranja određenih materijala. Svi metalni djelovi (stubovi, zupčanici, generator), mogu se ponovo koristiti a djelimično i temelji i stubovi od armiranog betona.
Prilikom projektovanja i izgradnje vjetroelektrane neophodno je ispoštovati sledeće parametre: mikrolokacije vjetrogeneratora treba predvidjeti na dovoljnoj udaljenosti od naselja u smjeru širenja buke (minimum 500 m); zbog bezbjednosti od nesreće usled otkidanja lopatica, potrebno je obezbijediti minimalno rastojanje vjetroagregata od 200 m od ostalih infrastrukturnih objekata; vjetrogeneratori moraju biti međusobno dovoljno udaljeni kako bi se u slučaju rušenja jednog od njih izbjegao "dominoefekat"; postrojenja vjetroelektrane treba redovno kontrolisati i održavati, kako u radu ne bi došlo do povećane emisije buke; za lokaciju vjetroelektrane koristiti po pravilu površine van kvalitetnog zemljišta i šume; aktivnosti pri izgradnji vjetroelektrane izvodiće se tako da ne ugroze životnu sredinu naselja, bezbjednost i normalno odvijanje saobraćaja na lokalnim i magistralnim putevima; nakon okončanja radova na izgradnji vjetroelektrane obavezna je kompletna sanacija svih degradiranih površina, uključujući i ozelenjavanje; u zoni oko vjetrogeneratora u poluprečniku od 50 m neophodno je zasnivati samo travnate površine; zabranjeno je odlaganje poljoprivrednog otpada i svih drugih oblika organskog otpada na području vjetroelektrane; prije početka projektovanja vjetroelektrane potrebno je sprovesti potrebne istražne radove inženjerijsko-geološke stabilnosti tla; izvođenje radova moguće je vršiti fazno, prema potrebama investora, kroz realizaciju manje naponskih postrojenja; sve instalacije moraju biti uzemljene, obezbijeđene i odgovarajuće izolovane, kako bi se spriječilo, odnosno svelo na najmanju moguću mjeru stradanje ptica i drugih divljih vrsta; na postrojenjima treba uspostaviti cjelovit sistem zaštite od udara groma i požara.

Termoelektrane na biomasu

Ovim Planom predviđa se mogućnost valorizacije novih izvora energije manjeg kapaciteta – termoelektrane na biomasu na području Pljevalja, jer je pljevaljski kraj bogat šumom i velikom količinom drvnog otpada (granje, strugotina, lišće).
Biomasa predstavlja gorivo koje se dobija od organskih materija, nastaje iz obnovljivih i održivih izvora energije i može se koristiti za stvaranje električne ili toplotne energije. Neki primjeri materijala koji sačinjavaju biomasu su – otpadna građa, šumski ostaci, određeni usjevi, đubrivo i neke vrste otpada. Biomasa je obnovljivi izvor goriva za proizvodnju energije jer će ostaci uvijek postojati – otpadno drvo, šumski resursi i mlinski ostaci. U elektranama na biomasu otpadno drvo ili drugi otpad sagorijeva kako bi se proizvela para koja pokreće turbinu za proizvodnju električne energije ili koja obezbjeđuje toplotu za potrebe industrije ili domaćinstava. Većina potencijala biomase u Crnoj Gori se trenutno koristi u domaćinstvima za grijanje i to uglavnom kao tehničko ogrijevno drvo.
Crnoj Gori, kao i većini susjednih zemalja, još uvijek nedostaje tržište za drvno gorivo koje bi stimulisalo i proizvođače biomase da ulože u postrojenja koja bi koristila energiju iz biomase. Projekcije su (Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030.) da se finalna potrošnja ogrijevnog drveta u domaćinstvima smanjuje sa 25% domaćinstava koja koriste ogrijevno drvo na 21%, ali da se povećava zastupljenost peleta, briketa i dr. Od 2015. godine daljinsko grijanje je modelirano isključivo na pelete i ostala goriva iz biomase, od čega 3% ide za potrebe domaćinstava, a očekuje se da će taj procenat do 2030. porasti na 5%.
Ukupna potrošnja drveta i drvnog ostatka iz šuma u Crnoj Gori za energetske, industrijske i tehničke potrebe iznosila je 1.059.811 m^3.
Crna Gora u ovom trenutku nema proizvodnju poljoprivrednih usjeva u cilju dobijanja energije. Zajednička metodologija za procjenu potencijala energetskih usjeva ne postoji. Ukoliko se uzmu parametri iz susjednih zemalja na primjeru Crne Gore, može se grubo izračunati tehnički potencijal biomase koja bi se mogla dobiti iz poljoprivrede, u iznosu od 492 GWh/god. Imajući u vidu infrastrukturu i specifičnu geografiju Crne Gore, smatra se da maksimalan iznos obradive površine koja bi se mogla koristiti u energetske svrhe iznosi do 3% (15.482 hektara), odnosno 580 GWh/god.

6.4. ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA

6.4.1. Opis postojećeg stanja na području GUR-a Pljevlja

Postojeće stanje obuhvata pregled svih licenciranih operatera i usluga koje se pružaju na području PUP Pljevlja.
Izgradnja novih digitalnih sistema prenosa po optičkim kablovima, između elektronskih komunikacionih čvorova, značajno je podigla kvalitet elektronskog komunikacionog saobraćaja.
Novoinstalirani digitalni elektronski komunikacioni čvorovi povezani su međusobno digitalnim prenosnim sistemima po optičkim kablovima.
Povezivanje elektronskih komunikacionih čvorova je u osnovi zvjezdasto za sve elektronske komunikacione čvorove nižeg ranga, dok su elektronski komunikacioni čvorovi višeg ranga povezani u petlje.
Usluge fiksne telefonije na teritoriji GUR Pljevlja pružaju 4 operatora i to: Crnogorski Telekom, M:tel, One Crna Gora i Telemach.
U zoni obuhvata planskog dokumenta nalazi se optički kabal koji služi kao optički spojni put na relaciji LC Žabljak – LC Pljevlja – Prijepolje (Republika Srbija), sa priključcima za elektronske komunikacione čvorove, kao i optički kabal u vlasništvu kompanije SIOL, Telekoma Slovenije, na relaciji: BiH – SIOL Pljevlja – Srbija.
U odnosu na ranije izgrađenu vazdušnu telekomunikacionu mrežu, Opština Pljevlja, odnosno njeni organi nadležni za sprovođenje planskih rješenja, u dogovoru sa zainteresovanim operatorima, vlasnicima takve infrastrukture, gdje god je to moguće, treba da insistira na potpunom eliminisanju vazdušnih trasa i njihovoj zamjeni sa podzemnim kablovskim trasama.
Usluge fiksnog širokopojasnog pristupa internetu (putem kabla) na teritoriji GUR Pljevlja pružaju 3 operatora, i to: Telemach, M:tel i Crnogorski Telekom.
Usluge fiksnog–bežičnog širokopojasnog pristupa Internetu na teritoriji GUR Pljevlja pružaju 5 operatora, i to: Crnogorski Telekom, M:tel, Orion Telekom, SBS Net Montenegro i Telemach.
Usluge distribucije AVM sadržaja na teritoriji GUR Pljevlja pružaju 5 operatora, i to: Crnogorski Telekom, M:tel, Orion Telekom, Radio difuzni centar CG i Telemach.
Usluge mobilnih elektronskih komunikacija na teritoriji GUR Pljevlja pružaju 3 operatora: Crnogorski Telekom, M:tel i One Crna Gora.
Pokrivenost područja GUR Pljevlja mobilnim signalom, po podacima operatora je dobra, a kako broj mobilnih priključaka ima stalnu tendenciju rasta, situacija se na tom planu, kroz postavljanje novih savremenih radio baznih stanica, dodatno popravlja.

6.4.2. Koncept razvoja elektronske komunikacione infrastrukture na području GUR-a Pljevlja

Polazeći od definisanih opštih ciljeva, principa i osnovnih strateških pravaca, definiše se prostorni koncept razvoja elektronske komunikacione infrastrukture na teritoriji Opštine Pljevlja, odnosno sljedeći pojedinačni ciljevi i zadaci:

-U oblasti fiksne telefonije-

- Stvaranje preduslova za građenje novih elektronskih komunikacionih čvorova na lokacijama na kojima se ukaže potreba za istim;
- Građenje nove ili proširivanje postojeće elektronske komunikacione infrastrukture u djelovima Opštine Pljevlja, gdje god se za tim ukaže potreba, posebno u djelovima grada u kojima je elektronska komunikaciona infrastruktura nedovoljno izgrađena ili nije uopšte građena u proteklom periodu.
- U odnosu na ranije izgrađenu vazdušnu telekomunikacionu mrežu, Opština Pljevlja, odnosno njeni organi nadležni za sprovođenje planskih rješenja, u dogovoru sa zainteresovanim operatorima, vlasnicima takve infrastrukture, gdje god je to moguće, treba da insistiraju na potpunom eliminisanju vazdušnih trasa i njihovoj zamjeni sa podzemnim kablovskim trasama.

U odnosu na postojeće stanje, ciljeve i zadatke, koncept i strateški koncept razvoja, predviđeno je da se unutar zone obuhvata planskog dokumenta GUR Pljevlja, u skladu sa planiranim predloženim saobraćajnim rješenjima magistralnih i regionalnih saobraćajnica, kao i dijela lokalnih saobraćajnica, izgradi nova

elektronska komunikaciona kanalizacija za potrebe elektronske komunikacione infrastrukture, sa 4 PVC cijevi 110mm.
Takođe se predviđa i izgradnja novih kablovskih okana unutar posmatrane zone.
Cjelokupna kanalizacija za potrebe elektronske komunikacione infrastrukture, koristla bi se za provlačenje kablova korisnika prostora, odnosno planiranih objekata, ili od strane različitih operatora elektronskih komunikacija koji za tim iskažu interesovanje.
Na taj način, u odnosu na situaciju koja se trenutno dešava na tržištu elektronskih komunikacija u Crnoj Gori, korisnici iz posmatrane zone bi bili na kvalitetan način opsluženi različitim vrstama elektronskih komunikacionih servisa (telefonija, prenos podataka, TV signal i dr.).
Pri planiranju broja PVC cijevi u novoj kanalizaciji, moraju se u obzir uzeti podaci o saobraćajnoj infrastrukturi i gradjevinskim površinama, te o aktuelnim trendovima u izgradnji savremene elektronske komunikacione infrastrukture.
Kanalizacioni kapaciteti omogućavaju dalju modernizaciju elektronskih komunikacionih mreža, bez potrebe za izvođenjem naknadih građevinskih radova, kojima bi se iznova devastirala tada postojeća infrastruktura.
Ukupna dužina planirane kanalizacije sa 4 PVC cijevi 110mm iznosi oko 30000 metara, a planirana je i izgradnja 420 novih kablovskih okana sa lakim poklopcima.
Trase planirane elektronske komunikacione kanalizacije potrebno je, što je moguće više, uklopiti u trase trotoara ili zelenih površina, jer se u slučaju kad se kablovska okna rade u trasi saobraćajnice ili parking prostora, moraju ugraditi teški poklopci sa ramom i u skladu sa tim uraditi i ojačanje okana.
Elektronsku komunikacionu kanalizaciju koja je planirana u okviru planskog dokumenta, kao i kablovska okna, izvoditi u svemu prema važećim propisima u Crnoj Gori i preporukama bivše ZJ PTT iz ove oblasti.
U odnosu na ranije izgrađenu vazdušnu telekomunikacionu mrežu, Opština Pljevlja, odnosno njeni organi nadležni za sprovođenje planskih rješenja, u dogovoru sa zainteresovanim operatorima, vlasnicima takve infrastrukture, gdje god je to moguće, treba da insistira na potpunom eliminisanju vazdušnih trasa i njihovoj zamjeni sa podzemnim kablovskim trasama.
Na taj način biće stvoreni optimalni uslovi, kako sa tehničkog, tako i sa ekonomskog stanovišta, koji podrazumijevaju maksimalno iskorišćavanje planiranih kapaciteta elektronske komunikacione infrastrukture unutar zone, gdje god se za tim ukaže potreba.
Obaveza budućih investitora planiranih objekata u zoni GUR-a Pljevlja jeste da, u skladu sa Tehničkim uslovima koje izdaje nadležni elektronski komunikacioni operater ili organ lokalne uprave, od planiranih okana, projektima za pojedine objekte u zoni obuhvata, definišu način priključenja svakog pojedinačnog objekta, u skladu sa rješenjima iz ovog planskog dokumenta.
Priključnu elektronsku komunikacionu kanalizaciju pojedinačnim projektima treba predvidjeti do samih objekata.

-U oblasti mobilne telefonije-

Relativno dobra pokrivenost teritorije Opštine Pljevlja baznim stanicama i solidna izgrađenost linkovskih veza, što su podaci dobijeni od strane operatera i nadležne Agencije, značajan su resurs, koji omogućava dalji razvoj mobilne telefonije na području Opštine Pljevlja.

Uvođenje novih 5G tehnologija i usluga u mobilnoj telefoniji i veoma brzi tehnooški napredak u ovoj oblasti, zahtijeva znatno gušće raspoređene bazne stanice nego što je to sada slučaj, kao i određene tehnološke promjene i zamjenu opreme na postojećim baznim stanicama.

U vezi s tim, neophodna je izgradnja većeg broja novih baznih stanica, kao i potreba da se do svih elektronskih komunikacionih čvorišta dovedu optički kablovi.

U ovoj fazi prostornog planiranja, u ovom momentu čak i nije potrebno, niti je to tehnološki moguće, potpuno precizno definisati tačne lokacije za nove bazne stanice, prvenstveno u dijelu implementacije 5G mobilnih mreža, jer one prevashodno zavise od potreba provajdera takvih usluga i rezultata mjerenja nivoa signala, kao i od zahtjeva za realizaciju konkretnih projekata na određenom području opštine, tako da je za očekivati da će se u narednom periodu pojaviti veliki broj zahtjeva mobilnih operatora, u ovom smislu.

Takvim zahtjevima mobilnih operatera lokalna uprava Opštine Pljevlja treba da izađe u susret.

-U oblasti radio difuzije-

U oblasti radio difuzije, potrebno je izvršiti potpunu digitalizaciju prenosa u Opštini Pljevlja, u skladu sa strategijama koje su usvojene na tom polju.

-U oblasti pružanja usluga interneta i širokopojasnih servisa-

U oblasti pružanja usluga interneta i širokopojasnih servisa, potrebno je nastaviti sa realizacijom povećanja dostupnosti usluga i povećanjem broja korisnika širokopojasnog pristupa, kako u dijelu fiksne tako i u dijelu mobilne telefonije (5G tehnologija), u skladu sa usvojenim strategijama u ovoj oblasti.
-Izgradnja tzv. "opštinskog elektronskog informacionog sistema"-

Posebnu pažnju posvetiti izgradnji posebnog, tzv. "opštinskog elektronskog informacionog sistema", koji treba da bude okosnica i ključna podrška razvoja budućeg informatičkog društva i elektronske uprave.
Ovaj elektronski informacioni sistem treba da poveže sjedište Opštine Pljevlja sa svim lokacijama od bitnog interesa za opštinsku upravu kao što su: komunalna preduzeća, razni opštinski sekretarijati, MUP CG, Direkcija za nekretnine, elektronski komunikacioni operateri, turistički operateri, zdravstvene ustanove, školske ustanove i sl.

Za funkcionisanje ovog sistema potrebna je dobra i savremena elektronska komunikaciona infrastruktura, a najkvalitetnije rješenje je da se sva sjedišta navedenih državnih organa, javnih preduzeća i sl., povežu optičkim kablovima.

Kako većina nabrojanih ustanova i preduzeća ima sjedište u užem jezgru Opštine Pljevlja, to je moguće iste ekonomično povezati optičkim kablovima u vlasništvu opštine, jer bi realizacija mreže optičkih kablova bila i tehnološki i ekonomski isplativa.
Izgradnjom opštinskog elektronskog informacionog sistema, na ovaj način, i njegovim centralizovanim povezivanjem na internet putem veze sa velikim propusnim opsegom, ostvarit će se ekonomičan i pouzdan opštinski informacioni sistem koji bi povezao navedene subjekte u različite sisteme na nivou Opštine Pljevlja, odnosno na nivou Crne Gore i integrisao ih u jedinstveni opštinski ili državni informacioni sistem.

Na ovaj način se, poštujući navedene smjernice i mjere, stvaraju preduslovi da se na lak i efikasan način izvrše sva dalja proširenja elektronske komunikacione infrastrukture na teritoriji Opštine Pljevlja, a takođe sa na jednostavnij i racionalniji način vrši eksploatacija i održavanje postojećih i planiranih kapaciteta elektronske komunikacione infrastrukture.

6.4.3. Smjernice za izdavanje UTU i Uslova za izradu tehničke dokumentacije u dijelu elektronske komunikacione infrastrukture na području GUR-a Pljevlja

- Prilikom gradnje novih infrastrukturnih objekata na području Opštine, obavezno zaštiti postojeću elektronsku komunikacionu infrastrukturu.
- Izmjenama i izradama DUP, UP i LSL treba predvidjeti izgradnju novih elektrosnkih komunikacionih čvorova na područjima na kojima se za tim iskaže potreba operatora i zainteresovanih građana.
- Izmjenama i izradama DUP, UP i LSL treba planirati izgradnju elektronske komunikacione infrastrukture (kanalizacije i pristupne mreže), u cilju povezivanja eventualnih novih elektronskih komunikacionih čvorova sa postojećom elektronskom komunikacionom infrastrukturom, kao i izgradnju zalazaka kanalizacije u pojedine zone unutar posmatranih područja, duž svih postojećih i planiranih pristupnih saobraćajnica, u zavisnosti od planiranih sadržaja, u cilju efikasnijeg i lakšeg iznalaženja tehničkih rješenja za priključenje budućih korisnika elektronskih komunjikacionih servisa sa tih područja.
- Trase planirane elektronske komunikacione infrastrukture je potrebno, gdje god je to moguće, uklopiti u buduće trotoare saobraćajnica i u zelene površine, a infrastrukturu graditi u svemu prema važećim propisima i preporukama iz ove oblasti.
- Gradnja, rekonstrukcija i zamjena elektronske komunikacione infrastrukture mora se izvoditi po najvišim tehnološkim, ekonomskim i ekološkim kriterijumima.
- U odnosu na ranije izgrađenu vazdušnu telekomunikacionu mrežu, Opština Pljevlja, odnosno njeni organi

nadležni za sprovođenje planskih rješenja, u dogovoru sa zainteresovanim operatorima, vlasnicima takve infrastrukture, gdje god je to moguće, treba da insistira na potpunom eliminisanju vazdušnih trasa i njihovoj zamjeni sa podzemnim kablovskim trasama.
- Prilikom izgradnje elektronske komunikacione infrastrukture, obavezno je da se primjenjuje zakonska regulativa u skladu sa propisima koji su donešeni na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama.
Prilikom implementacije planskih rješenja (pri izradi projektne dokumentacije), obavezno je da se primjenjuje zakonska regulativa u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama ("Sl. list CG", br. 40/13, 56/13, 02/17, 49/19 i 100/24) i Zakonom o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina („Sl. list CG“, broj 001/22) i propisa koji su donijeti na osnovu istih:
- Pravilnik o širini zaštitnih zona i vrsti radio koridora u kojima nije dopušteno planiranje i gradnja drugih objekata ("Sl. list CG", broj 33/14);
- Pravilnik o zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme ("Sl. list CG", broj 52/14);
- Pravilnik o graničnim vrijednostima parametara elektromagnetnog polja u cilju ograničavanja izlaganja populacije elektromagnetnom zračenju ("Sl. list CG", broj 15/10);
- Pravilnik o uslovima za planiranje, izgradnju, održavanje i korišćenje elektronskih komunikacionih mreža, elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme ("Sl. list CG", broj 59/15).
- Projektovanje i izgradnju elektronske komunikacione pristupne mreže za stambene i poslovne objekte, prilikom izgradnje novih i rekonstrukcije postojećih instalacija i njihovo priključenje na postojeću elektronsku komunikacionu infrastrukturu, investitori su dužni da izvrše u skladu sa odredbama člana 26. Zakona o elektronskim komunikacijama.
- Imajući u vidu iskazane potrebe i usaglašene lokacije baznih stanica svih mobilnih operatora, kao i činjenicu da bazne stanice svojim radom ne zagađuju životno i tehničko okruženje, niti na bilo koji način zagađuju vazduh, vodu i zemlju, ali i da u manjoj mjeri i u ograničenom prostoru eventualno može doći do pojave nedozvoljenog nivoa elektromagnetnog zračenja, to se pravilnim planiranjem i projektovanjem kao i testnim mjerenjima, u skladu sa Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu ("Sl.list RCG" broj 80/05), Zakonom o životnoj sredini ("Sl.list RCG" br.12/96 i 55/00) i Pravilnikom o najvećim dozvoljenim snagama zračenja radijskih stanica u gradovima i naseljima gradskog obilježja Agencije za radio difuziju CG, mora pravilno odrediti potreban broj i položaj baznih stanica.
- Kroz izradu DUP, UP i LSL, prilikom određivanja detaljnog položaja baznih stanica, mora se voditi računa o njihovom ambijentalnom i pejzažnom uklapanju i pri tome treba izbjeći njihovo lociranje na javnim zelenim površinama u središtu naselja, na istaknutim reljefnim tačkama koje predstavljaju panoramsku i pejsažnu vrijednost, prostorima zaštićenih djelova prirode, arheološkim područjima i lokalitetima, te istorijskim građevinskim cjelinama.
- Gdje god visina antenskog stuba, u vizualnom smislu ne predstavlja problem (mogučnost zaklanjanja i skrivanja), preporučuje se da se koristi jedan antenski stub za više korisnika.
- Postavljanjem antenskih stubova ne dozvoliti mijenjanje konfiguracije terena i zadržati tradicionalan način korišćenja pejzaža.
- Za vizuelnu barijeru prostora antenskog stuba koristiti prirodnu šumsku ili parkovsku vegetaciju.

Na ovaj način se, poštujući navedene smjernice i mjere za primjenu, stvaraju preduslovi da se na lak i efikasan način izvrše sva dalja proširenja elektronske komunikacione infrastrukture na teritoriji Opštine Pljevlja, a takođe sa na jednostavnij i racionalniji način vrši eksploatacija i održavanje postojećih i planiranih kapaciteta elektronske komunikacione infrastrukture.

7.0. PROGRAM MJERA ZA ZAŠTITU I UNAPREĐENJE ŽIVOTNE SREDINE, KAO I ZA SANACIJU I UREĐENJE DEGRADIRANE ŽIVOTNE SREDINE

Zaštita životne sredine je definisana na osnovu prihvatnog kapaciteta životne sredine, a u skladu sa Zakonom o životnoj sredini, koja je integralni dio Projekta "Ekološka država Crna Gora". Rezultati svih istraživanja, analiza i ocjena stanja životne sredine i nepovoljnih uticaja na nju, kao i mjera zaštite i vrednovanja rješenja, pratećih programa i vremenskog plana realizacije mjera zaštite životne sredine, uključeni su u planska rješenja koja se odnose na oblast zaštite životne

sredine. U tom smislu utvrđene su mjere za zaštitu voda, vazduha, zemljišta i zaštitu od buke, koje se odnose kako na sanaciju stanja, tako i na dugoročne akcije koje će se preduzimati u cilju obezbjeđenja zdrave životne sredine na duži rok. U ove mjere spadaju: rekultivacija zemljišta na kopovima i odlagalištu na Jagnjilu, ekološka rekonstrukcija postojećeg bloka TE, izgradnja sistema toplifikacije, vodovoda, gradske kanalizacije, utvrđivanje lokacije i izgradnja regionalne sanitarne deponije za komunalni i industrijski otpad, regulisanje aerozagađenja iz Termoelektrane, poboljšanje energetske efikasnosti stambenih objekata, izgradnja sistema za prečišćavanje industrijskih otpadnih voda (TE, Rudnik uglja, Rudnik olova i cinka), preventivne mjere protiv nastajanja šumskih požara, određivanje zona sanitarne zaštite Otilovićkog jezera, zaštita prirodnih područja (planina Ljubišnja, gornji tok Ćehotine, gradski park).

Prihvatni kapacitet životne sredine

Prihvatni kapacitet životne sredine, u smislu prijema zagađenja ili odvijanja degradacionog procesa, je osnovni parametar za utvrđivanje mjera koje treba preduzeti da bi se poboljšalo sadašnje nepovoljno stanje životne sredine i definisale mjere na njenoj daljoj kontinuiranoj zaštiti. Mjere koje se u nastaloj situaciji preduzimaju, treba da svedu sve nepovoljne uticaje na takav nivo da životni i radni uslovi u toj sredini, budu prihvatljivi za čovjeka koji taj prostor nastanjuje. Definisanje prihvatnog kapaciteta životne sredine, u smislu graničnog prijema zagađenja, a imajući u vidu prirodne zakonitosti, praktično je moguće utvrditi samo za površinske vode (preko ukupnog masenog protoka), dok su za vazduh, zemljište, buku i drugo, mjerodavne norme i standardi kvaliteta pojedine komponente ili elementa životne sredine. Izuzetak, djelimično, predstavlja zemljište u smislu njegovog korišćenja kao prostorne veličine.

Vazduh

Za prihvatni kapacitet vazduha značajne su granične vrijednosti zagađenosti (GVZ) i granice tolerancije za zaštitu zdravlja ljudi. Ove vrijednosti su propisane Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha ("Sl. list CG", broj 25/12), a po metodologiji Svjetske zdravstvene organizacije, i to prvenstveno za sledeće materije: sumpor-dioksid, azot-dioksid i okside azota, suspendovane čestice (PM_{10}) i ($PM_{2,5}$), olovo, benzen, ugljen-monoksid, benzo(a)piren, kadmijum, arsen i nikal. S obzirom na situaciju u Pljevljima, neophodno je istaći potrebu i obavezu utvrđivanja kako početnog tako i dodatnog opterećenja područja za dugotrajne i kratkotrajne emisije, kako bi se na osnovu njih utvrdilo ukupno opterećenje ovog područja i izvršilo poređenje dobijenih vrijednosti sa propisanim graničnim vrijednostima zagađenosti i granicama tolerancije za zaštitu zdravlja ljudi.
U slučaju kada postoje dostupni podaci, prekoračenja gornje i donje granice ocjenjivanja zagađujućih materija, utvrđuju se na osnovu koncentracija zagađujućih materija, izmjerenih tokom prethodnih pet godina. Smatra se da je granica ocjenjivanja prekoračena, ukoliko se prekoračenje dogodilo najmanje tokom tri od prethodnih pet godina. U slučaju kada postoje dostupni podaci za manje od pet godina, radi utvrđivanja prekoračenja gornje i donje granice ocjenjivanja zagađujućih materija ili dugoročnog cilja, mogu se kombinovati rezultati kratkotrajnih mjerenja u periodima i na mjestima gdje su očekivane najveće vrijednosti zagađenja sa podacima iz inventara emisija i modeliranja.

S obzirom da degradiran kvalitet vazduha u Pljevljima direktno utiče na zagađenje zemljišta i podzemnih i površinskih voda (preko 30 polutanata, prvenstveno iz TE i Rudnika), kao i nepovoljnu situaciju sa komunalnom higijenom slobodnih i izgrađenih površina, nepovoljni uticaji zagađenog vazduha se višestruko i sa više strana izrazito nepovoljno odražavaju na zdravlje ljudi koji taj vazduh udišu, ili zagađujuće materije iz vazduha unose posredno u organizam preko vode i hrane. Zbog toga je značaj određivanja prihvatnog kapaciteta vazduha, kao komponente životne sredine, a time i određivanja sanacionih i dugoročnih mjera zaštite, izuzetno veliki. Prosto određivanje maksimalno dozvoljenih GVZ za pojedinačne poputante nije dovoljno, već se GVZ moraju utvrditi u skladu sa analizama sinergetskog djelovanja polutanata na okolinu i organizam. Značajan efekat poboljšanja kvaliteta životne sredine će se jedino postići "ekološkim rješavanjem", u prvom redu, najvećih zagađivača u Pljevljima: TE i Rudnika uglja, ali, takođe, i pojedinih manjih zagađivača (individualna ložišta). Ovakvim kombinovanjem i usaglašenim mjerama će se uticati i na smanjenje ukupnih uticaja pojedinih polutanata, kao i na smanjenje njihovih sinergetskih uticaja u

cjelokupnom okruženju.

Granične vrijednosti i granice tolerancije za zaštitu zdravlja ljudi propisane Uredbom o utvrđivanju vrsta zagađujućih materija, graničnih vrijednosti i drugih standarda kvaliteta vazduha ("Sl. list CG", broj 25/12):

1. Sumpor dioksid

Granične vrijednosti za sumpor dioksid		
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost
Zaštita zdravlja	Jednočasovna srednja vrijednost	350 µg/m3, ne smije se prekoračiti više od 24 puta u toku godine
	Dnevna srednja vrijednost	125 µg/m3, ne smije se prekoračiti više od 3 puta u toku godine

2. Azot dioksid

Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost
Zaštita zdravlja	Jednočasovna srednja vrijednost	200 µg/m3 ne smije biti prekoračene preko 18 puta godišnje
	Godišnja srednja vrijednost	40 µg/m3

3. Olovo

Granične vrijednosti za olovo		
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost
Zaštita zdravlja	Godišnja srednja vrijednost	0,5 µg/m3

4. Benzen

Granične vrijednosti za benzene		
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost
Zaštita zdravlja	Godišnja srednja vrijednost	5 µg/m3

5. Ugljen monoksid

Granične vrijednosti za ugljen monoksid		
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost
Zaštita zdravlja	Maksimalna osmočasovna srednja vrijednost(1)	10 mg/m3

(1) Maksimalna dnevna 8-časovna srednja vrijednost određuje se ispitivanjem srednjih osmočasovnih vrijednosti izračunatih na osnovu jednočasovnih podataka koji su ažurirani svakih sat vremena. Svaka izračunata osmočasovna srednja vrijednost pripisuje se datumu kada se završava period računanja (npr. početni period računanja za svaki dan je od 17:00 časova prethodnog dana do 01:00 časova toga dana; završni period računanja za svaki dan biće period od 16:00 do 24:00 časa istog dana).

6. Suspendovane čestice PM10

Granične vrijednosti za PM10		
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost
Zaštita zdravlja	Dnevna srednja vrijednost	50 µg/m3, ne smije biti prekoračena preko 35 puta godišnje
	Godišnja srednja vrijednost	40 µg/m3

7. Fluoridi

Granične vrijednosti za fluoride		
Vrsta zaštite	Period usrednjavanja	Granična vrijednost
Zaštita zdravlja	Dnevna srednja vrijednost	10 µg/m3

	Godišnja srednja vrijednost	5 µg/m3

8. Suspendovane čestice PM2,5

Granične vrijednosti za PM10	
Period usrednjavanja	Granična vrijednost
Faza 1	
Godišnja srednja vrijednost	25 µg/m3
Faza 2	
Godišnja srednja vrijednost	20 µg/m3

Vode

Zakonom o vodama ("Sl. list CG", br. 27/2007, 32/2011, 47/2011, 48/2015, 52/2016, 55/2016, 2/2017, 80/2017 i 84/2018) uređuje se pravni status i način integralnog upravljanja vodama, vodnim i priobalnim zemljištem i vodnim objektima, uslovi i način obavljanja vodne djelatnosti i druga pitanja od značaja za upravljanje vodama i vodnim dobrom. Plan mjera za zaštitu voda mora da sadrži: mjere za sprečavanje ili ograničavanje unošenja u vode opasnih i štetnih materija, mjere za sprečavanje i odlaganje otpadnih i drugih materija na područjima na kojima to može uticati na pogoršanje kvaliteta voda, mjere za prečišćavanje zagađenih voda i način sprovođenja interventnih mjera u određenim slučajevima zagađivanja.
Uvođenjem ekološkog stanja za karakterizaciju kvaliteta voda, definisali su se i elementi za klasifikaciju ekološkog stanja, a na osnovu Pravilnika o načinu i rokovima utvrđivanja statusa površinskih voda ("Sl. List CG" broj 25/19). U 2019. godini uvedena je potpuno nova klasifikacija kojom se definišu ekološko stanje rijeka, jezera, mješovitih voda. Ekološko stanje je cjelokupna okolina (svi abiotički parametri, uključujući i koakcijsko djelovanje biote) koja okružuje svaku vrstu na Zemlji. Definisanje ekološkog stanja površinskih voda odredređuje se na osnovu bioloških, hidromorfoloških, hemijskih i fizičko-hemijskih elemenata.

Ekološki status pojedinih vodnih tijela površinskih voda određuje se na osnovu rezultata monitoringa elemenata kvaliteta u sljedeće kategorije:
1) vrlo dobar ekološki status;
2) dobar ekološki status;
3) umjeren ekološki status;
4) loš ekološki status;
5) vrlo loš ekološki status.

Ekološki potencijal pojedinačnih vještačkih i jako modifikovanih vodnih tijela površinskih voda određuje se na osnovu rezultata monitoringa elemenata kvaliteta u sljedeće kategorije:
1) dobar i bolji ekološki potencijal;
2) umjeren ekološki potencijal;
3) loš ekološki potencijal;
4) vrlo loš ekološki potencijal.

Na osnovu ispitivanja opštih fizičko hemijskih osobina, fitoplanktona, fitobentosa i makrozoobentosa u 2019. godini rijeka Ćehotina imala je umjeren status kvaliteta na lokaciji Gradac, pri čemu je važno ukazati na veoma loš status kvaliteta na lokaciji ispod gradskog kolektora. U 2020. godini rijeka Ćehotina imala je umjeren status kvaliteta na lokacijama: ispod Vrulje i Rabitlja, i loš status kvaliteta na lokacijama: ispod gradskog kolektora i lokaciji Gradac. U 2020. godini ispitivanja su rađena i za rijeku Voloder i za Otilovićko jezero. Na lokaciji gornji tok Volodera imao je umjeren status kvaliteta, a Otilovićko jezero na lokaciji ispod ribarskog doma je imao ekološki loš potencijal (za vještačka i jako modifikovana vodna tijela, ekološki potencijal određuje se na osnovu elemenata kvaliteta prirodnih vodnih tijela površinskih voda koja su im najsličnija, pa je iz tog razloga za Otilovićko jezero ekološki loš potencijal, iako iz ugla opštih fizičko-hemijskih parametara ima umjeren potencijal).

Kako bi se redovno pratili ekološki statusi voda na području opštine Pljevlja, potrebno je vršiti učestali monitoring elemenata kvaliteta, a na osnovu Pravilnika o načinu i rokovima utvrđivanja statusa površinskih voda ("Sl. list CG", broj 25/19).

Tabela 32. Najveći dozvoljeni vremenski intervali za monitoring ekološkog statusa

Element kvaliteta		Rijeke	Jezera	Prelazne vode	Priobalne vode
biološki	fitoplankton	6 mj.	6 mj.	6 mj.	6 mj.
	makrofita i fitobentos	3 god.	3 god.	3 god.	3 god.
	makrozoobentos	3 god.	3 god.	3 god.	3 god.
	ribe	3 god.	3 god.	3 god.	
hidro-morfološki	kontinuitet	6 god.			
	hidrologija	stalno	1 mj.		
	morfologija	6 god.	6 god.	6 god.	6 god.
osnovni fizičko-hemijski	temperatura	3 mj.	3 mj.	3 mj.	3 mj.
	režim kiseonika	3 mj.	3 mj.	3 mj.	3 mj.
	salinitet / sadržaj iona	3 mj.	3 mj.	3 mj.	3 mj.
	hranjive supstance	3 mj.	3 mj.	3 mj.	3 mj.
	pH, m-alkalitet	3 mj.	3 mj.		
	specifične zagađujuće	3 mj.	3 mj.	3 mj.	3 mj.
	prioritetne supstance	1 mj.	1 mj.	1 mj.	1 mj.

Tabela 33. Učestalost monitoringa vodnih tijela površinskih voda gdje se zahvata voda za ljudsku upotrebu

Broj korisnika	Učestalost
<10 000	4 puta godišnje
10 000 do 30 000	8 puta godišnje
>30 000	12 puta godišnje

Zemljište

Prihvatni kapacitet zemljišta može se vrednovati u kvalitativnom smislu (preko dozvoljenih količina zagađujućih materija u zemljištu) i u smislu definisanja načina korišćenja prostora za određene namjene.

Pravilnikom o dozvoljenim količinama opasnih i štetnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje ("Sl. List RCG" broj 18/97) utvrđene su maksimalne dozvoljene količine za hemijske elemente, sredstva za zaštitu bilja i toksične i kancerogene materije. Zemljište u blizini većih gradskih i industrijskih naselja, deponija otpada, prometnih saobraćajnica, pepelišta, odlagališta jalovine i dr. ispituju se na sadržaj navedenih štetnih i opasnih materija, a po potrebi i narušenih hemijskih, fizičkih i bioloških svojstava, prema čl. 7. Pravilnika.

Tabela 34. Maksimalno dozvoljene količine (MDK) opasnih i štetnih materija su:

Red. br.	Elemenat	Hem. oznaka	MDK u zemljištu mg/kg zemlje
1.	Kadmijum	Cd	2
2.	Olovo	Pb	50
3.	Živa	Hg	1,5
4.	Arsen	As	20
5.	Hrom	Cr	50
6.	Nikal	Ni	50
7.	Fluor	F	300
8.	Bakar	Cu	100
9.	Cink	Zn	300
10.	Bor	B	5

11.	Kobalt	Co	50
12.	Molibden	Mo	10

Tabela 35. Maksimalno dozvoljene količine (MDK mg/kg zemlje) sredstava za zaštitu bilja u zemljištu iznose za:

- triazine (atrazin i simazin)	0,01
- karbamate	0,5
- ditiokarbamate	1,0
- hlorfenoksi (2,4)	1,0
- fenolne herbicide (DNOCI DINOSEB)	0,3
- organohlorne preparate DDT+DDD+DDE	0,01

Biljni i životinjski svet

Posledice uticaja zagađenja životne sredine na biljni i životinjski svijet indirektno se mogu procijenjivati kroz praćenje zdravstvene ispravnosti životnih namirnica koje se lokalno proizvode i koriste za ljudsku ishranu ili kao stočna hrana.

Maksimalno dozvoljene koncentracije za većinu parametara su normirane zakonski po grupama životnih namirnica i date u Pravilniku o količinama pesticida, metala i metaloida i drugih otrovnih supstancija, hemioterapeutika, anabolika i drugih supstancija koje se mogu nalaziti u namirnicama ("Sl. List CG" br. 5/92, 11/92 i 32/2002, 51/2007-1, 81/2009-12, 25/2010-17, 28/2011-9 i 21/2015-4), a za one parametre koji ovim pravilnikom nisu obuhvaćeni, koriste se preporuke Svjetske zdravstvene organizacije i naučnih asocijacija kao i literaturni podaci o njihovom normalnom sadržaju u pojedinim vrstama namirnica. Imajući u vidu karakteristike područja i prisutne industrije obavezno je da program praćenja zdravstvene ispravnosti namirnica obuhvati ispitivanje stepena radioaktivne kontaminacije hrane.

Buka

Dnevni i noćni nivoi buke u naseljenim mjestima, prema zonama naselja (izvan zgrada) precizirani su zakonskim propisima: Pravilnik o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke ("Sl. list RCG", br. 60/2011 i 94/2021) i Rješenju o utvrđivanju akustičkih zona u opštini Pljevlja (br.05-353-20/2 od 28.03.2013.g.).

Tabela 36. Granične vrijednosti nivoa buke u otvorenim boravišnim prostorima (prema Pravilniku o graničnim vrijednostima buke u životnoj sredini, načinu utvrđivanja indikatora buke i akustičkih zona i metodama ocjenjivanja štetnih efekata buke ("Sl. list RCG", br. 60/2011 i 94/2021))

	Akustična zona	Granični nivo buke u dB (A)		
		L_{day}	$L_{evening}$	L_{night}
1.	tiha zona u prirodi	35	35	30
2.	tiha zona u aglomeraciji	40	40	35
3.	zona povišenog režima zaštite od buke	50	50	40
4.	stambena zona	55	55	45
5.	zona mješovite namjene	60	60	50
6.	zone pod jakim uticajem buke koja potiče od saobraćaja	L_{day}	$L_{evening}$	L_{night}
6a.	zona pod jakim uticajem buke koja potiče od vazdušnog saobraćaja	55	55	50
6b.	zona pod jakim uticajem buke koja potiče od drumskog saobraćaja	60	60	55
6c.	zona pod jakim uticajem buke koja potiče od željezničkog saobraćaja	65	65	60
7.	industrijska zona	na granici ove zone buka ne smije prelaziti	na granici ove zone buka ne smije prelaziti	na granici ove zone buka ne smije prelaziti

		granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči	granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči	granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči
8.	zona eksploatacije mineralnih sirovina	ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči	ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči	ove zone buka ne smije prelaziti granične vrijednosti nivoa buke u zoni sa kojom se graniči

Vrijednosti navedene u ovoj tabeli odnose se na ukupni nivo buke iz svih izvora u akustičkoj zoni. U područjima razgraničenja akustičkih zona, nivo buke u svakoj akustičkoj zoni ne smije prelaziti najnižu graničnu vrijednost propisanu za zonu sa kojom se graniči. Vrijednosti Indikatora navedenih u ovoj tabeli (L_{day}, $L_{evening}$, L_{night}) predstavljaju prosječne dnevne vrijednosti.

8.0. PLANSKA RJEŠENJA ZAŠTITE PROSTORA

8.1. MJERE ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE

Mjere zaštite životne sredine definisane su na osnovu rezultata analize stanja kvaliteta životne sredine i prihvatnog kapaciteta životne sredine.

Prethodno identifikovani izvori nepovoljnih uticaja na pojedine komponente životne sredine i utvrđene posledice tih uticaja, omogućili su da se izuče i koncipiraju rješenja, čijom bi se realizacijom potpuno eliminisali ili sveli na prihvatljivu mjeru utvrđeni nepovoljni uticaji, odnosno posledice tih uticaja. Realizacijom tih rešenja, za osnovne komponente životne sredine: vazduh, vodu i zemljište, istovremeno se posredno utiče i na ostale komponente i elemente životne sredine (biljni i životinjski svijet, klimu, zdravlje stanovništva i dr.). Izuzetak predstavlja buka za čije smanjenje su predviđene posebne mjere.

Smanjenje ili eliminacija nepovoljnih uticaja na životnu sredinu sprovešće se uz primjenu mjera tehničko - tehnološkog, ekonomskog i pravno - regulativnog karaktera (u ove poslednje navedene mjere ubrajaju se i prostorno - planske mjere):

- Predviđene *tehničke mjere* obuhvataju sve akcije koje se odnose na prilagođavanje tehnoloških procesa zahtjevima zaštite kvaliteta životne sredine: izvođenje građevinskih objekata i postrojenja, instalisanje uređaja i opreme, a naročito one za prečišćavanje otpadnih gasova i voda, izvođenje rudarskih, hidrotehničkih, agrotehničkih i drugih vrsta radova, dovođenje u ispravno stanje postojećih objekata, postrojenja, uređaja, opreme kao i propisno održavanje i upravljanje tim postrojenjima i uređajima.
- *Pravno - regulativnim mjerama* definiše se način ponašanja u posmatranom prostoru u odnosu na pojedine komponente i životnu sredinu u cjelini. Ove mjere se odnose na donošenje opštih normativno - pravnih akata Skupštine opštine o zaštiti i unapređenju životne sredine, a na osnovu zakonske regulative o zaštiti životne sredine i korišćenju i uređenju prostora, izradu katastra zagađivača i njegovo stalno ažuriranje (kompletan monitoring životne sredine), zabranu i ograničavanje izgradnje objekata koji su potencijalni zagađivači, *prostorno - planske mjere* (pravilan izbor lokacije, formiranje sanitarno - zaštitnih zona oko objekata koji utiču na zagađivanje životne sredine itd).
- *Ekonomske mjere* se preduzimaju u cilju pribavljanja potrebnih sredstava za ostvarivanje ciljeva zaštite i unapređenja životne sredine (takse, porezi i sl.).

Prema efektima i potrebnom vremenu za realizaciju sve mjere su svrstane u:

- *Sanacione* (mjere kojima će se sanirati sadašnje loše stanje životne sredine) i
- *Srednjoročne i dugoročne* (mjere koje će se sprovoditi u toku dalje eksploatacije industrijskih pogona, rudnika, komunalnih sistema itd).

Struktura predviđenih mjera u cilju poboljšanja kvaliteta vazduha je približno uravnotežena između mjera sanacionog i dugoročnog tipa, dok je veći dio mjera za poboljšanje vodne komponente sredine sanacionog tipa. Najobimniji su gotovo svi radovi vezani za komponentu zemljište (obnova reljefa, rekultivacija) spadaju u aktivnosti sa dugoročnim periodom realizacije. Među planiranim mjerama posebno se ističu: radovi na realizaciji sistema toplifikacije (vezanog za TE), kao i

rekonstrukcija gradskog kanalizacionog sistema (rekonstrukcija i kompletiranje mreže i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda) i sistema vodosnabdijevanja Pljevalja (kompletiranje mreže, zaštita izvorišta, itd). Ovo su mjere kako sanacione, tako i dugoročne po karakteru, koje su i po investicijama najobimnije, a njihova realizacija je moguća po fazama, sukcesivno, što je povoljno sa aspekta početnih investicionih ulaganja. Ulaganja i aktivnosti vezane za sređivanje stanja u vodovodnom sistemu Pljevalja su urgentna, zbog stanja vodosnabdijevanja stanovništva higijenski ispravnom vodom za piće. Mjere koje će se preduzimati u cilju kontrolisanja ispuštanja otpadnih gasova, pepela i čestica iz TE su vezane za ekološku rekonstrukciju postrojenja u TE. Rekultivacija zemljišta na terenima površinskih kopova (Borovica, Šumane) i na odlagalištu Jagnjilu je mjera koja se mora sprovoditi u što kraćem vremenskom periodu, pitanje deponovanja pepela i šljake iz TE rješavaće se u skladu sa ekološki rekonstruisanom TE i novom lokacijom za deponovanje nusprodukata sagorijevanja, deponija drvenog otpada KID-a će se ukloniti, a definisane su i obaveze čišćenja i rekultivacije svih lokaliteta koji se sada nepropisno koriste kao lokalna smetlišta (divlje deponije), kao i određivanja, projektovanja i uređivanja lokacije deponije za komunalni otpad u skladu sa propisima o zaštiti životne sredine i Strategijom upravljanja otpada CG).
U cilju unaprjeđenja životnih i radnih uslova, formiran je sistem zelenih površina, koji čine gradski park, spomen park Stražica, Bolnički park, kompleks Vojnog logora, kompleks Milet-bašte sa sportsko-rekreativnim centrom, povezan zelenim koridorima duž osnovne ulične mreže i regulisanog vodotoka Breznice, kao i park-šume oko grada (Golubinja, Pliješ, Bogiševac). Unutar blokova višeporodičnog stanovanja planirano je učešće zelenih površina od 35-40%, a u područjima namjenjenim porodičnom stanovanju planirane su bašte. Sve to, zajedno sa poljoprivrednim i ostalim površinama (livade, pašnjaci, šume), čini kompleks zelenih površina na području GUR-a. Potez Avdovina - Radosavac, na kome je pod padinama Velike Pliješi smješten najznačajniji dio privrednog potencijala grada, odvojen je od stambenih sadržaja zaštitnim ozelenjenim pojasom prosečne širine 50 m. Zaštitni zeleni pojas je u imovinsko-pravnom smislu, sastavni dio urbanističkog bloka (parcele) namjenjenog privrednim aktivnostima.

8.1.1. Realizacija mjera zaštite životne sredine prema prioritetima

Vremenski plan realizacije mjera zaštite životne sredine odnosi se na utvrđivanje dinamike sprovođenja sanacionih i dugoročnih mjera zaštite. Sve mjere su, zbog nemogućnosti tačnog utvrđivanja obezbeđivanja materijalne osnove za njihovu realizaciju, svrstane u četiri grupe prioriteta:
- u *prvu grupu prioriteta* uvrštene su one mjere kojima se pristupa odmah, bez odlaganja; one su sanacionog karaktera i njima se utiče na potpuno ili delimično otklanjanje nepovoljnih uticaja na životnu sredinu; pored tehničkih, zastupljene su i regulativne mjere, koje imaju za cilj praćenje i kontrolu emisija zagađenja i degradacije životne sredine i komplementarno tome i efekata sprovedenih mjera zaštite (kompletan monitoring životne sredine); i pored značajnijih investicionih ulaganja, u ovu grupu su svrstane i mjere od kojih se očekuju pozitivni efekti u pogledu poboljšanja kvaliteta životne sredine.
- u *drugu grupu prioriteta* uvrštene su one sanacione i tehničke mjere zaštite koje, u odnosu na mjere iz prve grupe, trpe izvesno odlaganje realizacije (regionalna deponija komunalnog otpada); neki od uređaja kojima se smanjuju emisije prašine u atmosferu.
- u *treću grupu prioriteta* uvrštene su srednje i dugoročne mjere, koje nisu striktno u kategoriji sanacionih, već doprinose poboljšanju kvaliteta životne sredine u budućnosti; radovi na proširenju i kompletiranju vodovodnog i kanalizacionog sistema, i drugoj fazi izgadnje toplovodnog sistema grada.
- u *četvrtu grupu prioriteta* uvrštene su mjere i akcije na oblikovanju i rekultivaciji terena površinskih kopova, kako po završetku eksploatacije uglja, tako i sukcesivno, kako kopovi napreduju; ovdje spada i rekultivacija terena na postojećim terenima i deponiji pepela TE.
- posebnu grupu čine tehničke i regulativne *mjere kontinualnog karaktera*, koje se protežu kroz više ili kroz sve prioritetne faze, a odnose se na sve aktivnosti vezane za pogon i održavanje postojećih i novih objekata, postrojenja i uređaja koji su namjenjeni zaštiti životne sredine u posmatranom prostoru, kao i mjere zaštite izvorišta, korišćenja prostora, preventivne mjere u oblasti gazdovanja šumama i podizanje zaštitnog zelenila, mjere na sprečavanju nekontrolisanog odlaganja otpada, šljake, pepela, otpadnih mineralnih ulja i drugih materija na za to nedozvoljenim

mjestima itd; od regulativnih mjera od posebnog je značaja kontinuirani monitoring emisija zagađenja i stanja pojedinih komponenata životne sredine (voda, vazduh, zemljište) i pojava u prostoru (klima, buka, radioaktivno zagađenje, neplansko zauzimanje i upotreba prostora, uništavanje biljnog i životinjskog svijeta itd.).

Realizacijom predviđenih mjera zaštite ostvariće se smanjenje, a u pojedinim slučajevima i eliminisanje, odnosno dovođenje u zakonom propisane granice nepovoljnih uticaja zagađivača u životnoj sredini. Ističe se da je, pored mjera zaštite voda iz I grupe prioriteta, potrebno istovremeno sprovoditi i mjere zaštite vazduha iz ostalih grupa prioriteta, kako bi se postiglo značajno poboljšanje kvaliteta životne sredine. Potrebno je da se među mjere iz prve grupe prioriteta uvrsti, ukoliko to finansijske mogućnosti budu dozvolile, što više mjera koje se odnose na komponentu vazduh, kako bi se aerozagađenja svela na, za ljude, biljke i životinje, prihvatljiv nivo, koji obezbeđuje održivi razvoj područja.

8.1.2. Programi pratećih aktivnosti na zaštiti životne sredine

Programi pratećih aktivnosti će se simultano realizovati. Oni imaju za cilj praćenje stanja životne sredine, odnosno, šire gledano, upravljanje kvalitetom životne sredine. Među tim aktivnostima od posebnog su značaja:

- *uspostavljanje integralnog katastra zagađivača životne sredine* radi praćenja kvalitativnih i kvantitativnih promjena u životnoj sredini u skladu sa Zakonom o životnoj sredini, a po metodologiji resornog Ministarstva. Katastar zagađivača životne sredine sadrži podatke o: izvorima, vrsti, količini, načinu i mjestu ispuštanja, prenosa i odlaganja zagađujućih materija i otpada u životnu sredinu. Katastar zagađivača vodi Agencija za zaštitu životne sredine. Zagađivači su dužni da Agenciji dostavljaju podatke. Bliži sadržaj i način vođenja katastra zagađivača, obaveznike, način i rokove prikupljanja i dostavljanja podataka o emisijama, odnosno ispuštanju i druge podatke od značaja za vođenje katastra propisuje Ministarstvo kroz Pravilnik o bližem sadržaju i načinu vođenja katastra zagađivača životne sredine, (“Sl. list CG" broj 45/2017).

- *primjena monitoringa emisija zagađivanja i parametara stanja životne sredine* upotpuniće i doprinijeti valjanosti Katastra zagađivača, a njome će se kontinualno prikupljati svi relevantni podaci o kvalitetu pojedinih segmenata životne sredine. Monitoringom se obuhvataju svi oni koji svojom pojavom imaju uticaj na zdravlje stanovništva, globalne klimatske prilike ili na materijalna dobra i oni koji predstavljaju osnov za izradu indikatora o stanju kvaliteta životne sredine određenog regiona ili šire, u skladu sa direktivama EU. Monitorig obuhvata monitoring emisija i monitoring stanja, odnosno imisija. Saglasno Zakonu o životnoj sredini svaki zagađivač je dužan da sprovodi monitoring zagađujućih materija koje emituje iz svojih izvora, kao i da učestvuje u monitoringu stanja životne sredine u okolini svojih izvora zagađenja. U Pljevljima je neophodno unaprijediti i obezbjediti sprovođenje monitoringa kvaliteta vazduha, površinskih, podzemnih i izvorskih voda, zemljišta, poljoprivrednih proizvoda, komunalne buke, radioaktivnosti, biodiverziteta, šumskog fonda, uticaja deponija komunalnog i opasnog otpada na životnu sredinu, korišćenja prostora itd.

- *formiranje informacionog sistema stanja životne sredine* u opštini Pljevlja, kao dijela istog informacionog sistema na državnom nivou, u skladu sa Zakonom o životnoj sredini, koji sadrži odabrane i sistematizovane podatke prikupljene monitoringom, evidencije podataka o životnoj sredini, podatke registra zaštićenih prirodnih dobara, podatke katastra zagađivanja, naučno - tehničke i druge podatke domaćih i stranih institucija i međunarodnih organizacija, literaturno - dokumentacione, faktografske i metodološke podatke i druge informacije vezane za životnu sredinu. Agencija za zaštitu životne sredine je dužna da na svojoj internet stranici objavljuje:
  - tekstove međunarodnih ugovora, konvencija ili sporazuma i pravo Evropske unije;
  - propise koji se odnose na životnu sredinu;
  - strategije, planove, programe i druge dokumente koji se odnose na životnu sredinu;
  - izvještaje o stanju životne sredine;

- podatke dobijene praćenjem stanja životne sredine;
- izvještaje o sprovođenju međunarodnih ugovora iz oblasti životne sredine, uključujući sprovođenje međunarodnih ugovora i strateških dokumenata, planova i programa iz oblasti životne sredine;
- dozvole/saglasnosti koje imaju značajan uticaj na životnu sredinu; i
- druge podatke od značaja za zaštitu životne sredine.

Agencija je dužna da bez odlaganja obavijesti javnost putem elektronskih medija ili na drugi odgovarajući način u slučajevima neposredne opasnosti za zdravlje ljudi i/ili životnu sredinu, bez obzira da li je opasnost uzrokovana ljudskom djelatnošću ili prirodnim pojavama. Sve navedene informacije lokalna samouprava opštine Pljevlja treba da učini vidljivim i dostupnim javnosti putem formiranja sopstvenog informacionog sistema (sajt opštine, lokalna televizija).

8.1.3. Zaštita prirode

8.1.3.1. Postojeća zaštićena područja

A. Nacionalno zaštićena područja

NP Durmitor:

U zoni zahvata Izmjena i dopuna PUP-a za opštinu Pljevlja pod nacionalnom zaštitom nalazi se područje NP “Durmitor”.

Na području NP uspostavljene su tri zone (I, II i III), sa različitim stepenima zaštite. Svaki stepen sadrži skup mjera različitog karaktera i nivoa strogosti.

Na području opštine Pljevlja utvrđene su sledeće zone zaštite:

1. **Zona II stepena zaštite - režim zaštite II stepena - aktivna zaštita** obuhvata posebne rezervate prirode Crno jezero sa šumama u neposrednoj okolini (oko 800ha) i kanjon rijeke Tare, bez naselja: Tepca, Lever i Đurđevića Tara, Gornja i Donja Dobrilovina (oko 13.800ha). Osim navedenih rezervata obuhvata i područja svih spomenika prirode kao i masiv Durmitora u užem smislu sa travnatim površinama, rijetkim endemičnim vrstama, šumom bora krivulja, šumske komplekse i na prelazu iz kanjona Tare u Durmitor veliki broj ledničkih cirkova i valova kao i vrhova preko 2000mnm.

Prostori u drugoj zoni su definisani kao opšti i posebni rezervati prirode, spomenici prirode i vrijedni šumski ekosistemi. Namijenjeni su pored naučno-istraživačkih i vaspitno-obrazovnim aktivnostima, te za organizovane turističke posjete izletnika, planinara, rekreativaca. Dakle, dozvoljava se njihovo ograničeno i strogo kontrolisano korišćenje koje može da omogući poboljšanje stanja ili prezentaciju bez posljedica.
U skladu sa PPPN NP "Durmitor" je u kanjonu Tare omogućeno splavarenje (do 30 splavova nedjeljno) i kajakaštvo, sportski ribolov, te pješačenje sa razgledanjem i fotografisanjem prirodnih fenomena. Od objekata u kanjonu se mogu podizati logori i kampovi, kao i prilazni putevi do naseljenih mjesta, te mostovi i prijelazi ka Đavoljim Lazama, Premćanima i Leverima.

Ove zone su zaštićene od svih aktivnosti koje bi mogle da ugroze rezervate u cjelini ili da poremete njihova svojstva. U tim zonama nijesu dozvoljene sljedeće aktivnosti:
- Promjena režima voda usljed hidrotehničkih zahvata;
- Zagađivanje voda otpadnim materijama;
- Korišćenje prirodnih dobara u privredne svrhe, rudarstvu i poljoprivredi;
- Izgradnja objekata, korišćenje materijala u bilo kakve svrhe koje mogu dovesti do narušavanja pejzažno-ambijentalnih karakteristika prostora ili promjena ravnoteže ekosistema;
- Prikupljanje i uklanjanje otpada od drveća sa šumskog tla. Ovo se odnosi na lišće, grane i palo drveće. Ovaj materijal treba ostaviti da istruli na licu mjesta da bi se ishranio pod-sprat i stvorio supstrat neophodan za rast pečuraka i lišaja.

U kanjonu Tare:
- Ulazi u kanjon, broj splavova, broj i mjesta za logorovanje i organizovane vožnje splavom za dva planirana rafting kampa će biti određena u okviru državnih studija lokacija;
- U vrijeme niskog vodostaja potrebno je ukinuti drvene splavove zbog razaranja dna i devastacije riječne flore i faune;
- Neophodno je sve posjetioce, odnosno splavare upoznati sa osnovnim pravilima ponašanja na splavu i u logoru. Iste nakon upotrebe je potrebno ostaviti očišćene i uređene;
- Kontrolu, dopunsko uređenje, opravke i servis prve pomoći pruža posebna redarska služba;
- Drva za loženje na posebno određenim mjestima u logorima, moguće je sakupljati od rječnih naplavina i izuzetno od suvog granja u okolnoj šumi;
- U granicama parka na toku rijeke Tare je dozvoljen sportsko-rekreativni ribolov i to u zonama koje definiše ribarska osnova;
- Lov nije dozvoljen, osim sanitarnog odstrjela i najnužnijih regulacionih mjera u pogledu brojnog sastava divljači, koji se mogu obavljati samo na osnovu posebnih mjera;
- Obrada zemlje te ispaša stoke se može obavljati na uređenim i za ispašu pogodnim terenima, a sve u ekološki dozvoljenom obimu i načinu. Pošumljena područja ne mogu se raščišćavati za potrebe poljoprivrede;
- Sječa šume nije dozvoljena osim u posebnim uslovima, u neposrednoj okolini stalnih naselja, za potrebe lokalnog življa. Ovu aktivnost mora pratiti čuvarska služba NP uz kontrolisano izdavanje dozvola.

2. Zona III stepena zaštite - režim zaštite III stepena - održivo korišćenje obuhvata sve preostale djelove parka van I i II zone zaštite prirode. U ovoj zoni su sačuvane vrijednosti prirodnih elemenata, ali je prisutno antropogeno djelovanje (naselja, poljoprivreda, šumarstvo, turizam, saobraćajna i tehnička infrastruktura). U ovoj zoni se dozvoljava selektivno i ograničeno korišćenje uz kontrolisane aktivnosti u prostoru ako su usklađene sa funkcijama ili vezane za tradicionalne djelatnosti ili stanovanje, kao i ograničenu turističku izgradnju. I u ovoj zoni se štite pejzažno – ambijentalne vrijednosti.

U skladu sa PPPN NP "Durmitor" osnovne djelatnosti su zemljoradnja (oranje njiva, košenje livada i gajenje voćki) i stočarstvo, koje se moraju odvijati prema zahtjevima očuvanja i zaštite prirode od degradacije i transformacije agrarnog pejzaža.
U manjem dijelu Parka predviđa se i izgradnja dijela magistralnog puta Šavnik - Žabljak - Pljevlja i to na području Pošćenskog kraja i Đurđevića Tare.
Ovaj vid zaštite se primjenjuje u atarima naselja, poljoprivrednim površinama, turističkim punktovima, rekreativnim zonama i infrastrukturnim koridorima.

Za ove zone, predviđene su sljedeće aktivnosti:
- Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih turističkih lokaliteta, u skladu sa smjernicama i urbanističkim parametrima definisanim Planom;
- Režim izgradnje i uređenja naselja podrazumijeva ostvarivanje specifične naseljske strukture na motivima tradicionalnih seoskih planinskih naselja Durmitora, uz poštovanje principa ekološke zaštite;
- Postojeće katune treba revitalizovati kroz adaptaciju u pansionski smještaj gdje god je to moguće;
- Režim izgradnje i uređenja ostalih objekata odnosi se na sve ostale disperzovane objekte u funkciji: šumarstva i uzgoja divljači (lugarnice, šumske kuće, spremišta alata, hranilišta divljači), stočarstva (ljetni torovi, skloništa za čobane), rekreacije (planinarski domovi, vidikovci, bivaci), vodoprivrede. Izgradnja i njihovo uređenje po lokaciji, arhitekturi i materijalima treba da bude maksimalno usklađena sa prirodom i tradicijom;
- Sječa šuma i pošumljavanje je svedena na neophodne potrebe za lokalno stanovništvo, a pod nadzorom šumara. Njihovu sječu za potrebe infrastrukture treba da odobrava uprava Parka ili nadležni državni organ;
- Zaštitne šume, kao specifična kategorija šuma posebne namjene, predviđene su pretežno za opšte korisne funkcije u pogledu zaštite tla, očuvanja ukupnog pejzažno-ambijentalnog lika prostora, zaštite flore i faune, prirodnih vrijednosti, voda, te sporta i rekreacije;
- Planinski pašnjaci služe za pregonsku ispašu i na njima nije predviđeno đubrenje i melioracija.

Normativ za korišćenje je 0,5 goveda ili 2 ovce po hektaru;
- Planinske livade su najvećim dijelom namijenjene za proizvodnju sijena i pregonsku ispašu stoke, a manjim dijelom za katune i sadržaje rekreacije i sporta. Normativ za njihovo korišćenje je 1,5 goveda ili 6 ovaca po hektaru. To dozvoljava ograničenu melioraciju ali bez upotrebe hemijskih sredstava, uz đubrenje stajnjakom i zatravljivanje isključivo sa autohtonim travnim sastojinama;
- Putevima kroz Nacionalni park i njegovu zaštitnu zonu ne dozvoljava se transport opasnih tereta, a u cilju sprovođenja ove mjere na ulaznim punktovima u Park treba vršiti kontrolu teretnog saobraćaja;
- Od javnih lokalnih puteva predviđaju se, uz dodatne rekonstrukcije na postojećim, samo manje dionice koje i zbog svojih manjih frekvencija zahtijevaju liberalniju zaštitu prirode;
- Od objekata tehničke infrastrukture predviđeni su samo objekti i trase vodovoda i podzemnih električnih vodova, kao i neophodnih dionica vazdušnih električnih vodova;
- Objekti vodovoda, kanalizacije, te TK i elektro mreže biće koncentrisani najvećim dijelom u zoni naselja. Na trasama vodovoda i kanalizacije izvršiće se obnova biljnog pokrivača ugroženog izgradnjom, a uređaji za prečišćavanje otpadnih voda zahtijevaće veoma pažljivo oblikovanje, uz uklapanje u pejzaž;
- Fekalne i atmosferske vode, prije nego što budu ispuštene, moraju biti dovedene u takvo hemijsko i biološko stanje da ne zagađuju okolinu;
- Nadzemni objekti elektro i TK mreže - dalekovodi, trafostanice, predstavljaju najosjetljivije objekte tehničke infrastrukture na području Parka, a prije svega u odnosu na šumu i pejzaž. Njihovo trasiranje i lociranje mora da se sprovede uz minimalnu sječu šuma i niskog rastinja, uz pažljivo pejzažno oblikovanje i zatravljivanje površina autohtonim travnim sastojinama, pažljivo pejzažno oblikovanje i maksimalno prilagođavanje terenskim uslovima sa obaveznom obnovom oštećenog biljnog pokrivača;
- Od sadržaja rekreacije i sporta kroz zonu su predviđene šetne i druge staze (diferencirane na glavne – sa većom frekvencijom kretanja, usputnim odmorištima, vidikovcima i sporedne);
- Neophodno je pažljivo tretiranje glavnih grebena razvoda, naročito u pogledu oblikovanja gornje granice šume i trasa dalekovoda preko prevoja, a što najčešće važi za markantna uzvišenja - vrhove i vidikovce.

Režimom **zaštitne zone,** Nacionalni park se štiti od ugrožavanja neplanskom izgradnjom u okruženju na njegovim glavnim saobraćajnim pravcima.

Ova zona, iako izvan granica Parka, čini sa njim prirodnu i organsku cjelinu tako da ima veliki značaj i zahtijeva određeni režim zaštite. Ova zona nije predmet Prostornog plana, već se za njenu površinu daju preporuke koje će se koristiti pri planiranju, izgradnji, uređenju i korišćenju teritorije u okviru PPPN Durmitorsko područje i prostornih planova opština koje pokrivaju NP.

U ovim zonama je potrebno posebno obezbijediti:
-Zabranu lova radi zaštite migracionih tokova divljači, očuvanje jezera i šuma kao i kontrolisanu gradnju, kako se ne bi narušile pejzažno-ambijentalne vrijednosti Parka.
- U poljoprivredi će se pretežno koristiti autohtone kulture, bez većih kompleksa monokulture, sa strogo kontrolisanom hemizacijom i izgradnjom većih kompleksa stočnih farmi što dalje od granice NP, a u skladu sa poljoprivrednim osnovama;
- Šumarstvo unutar zaštićene zone će se ograničiti na sanitarnu sječu u cilju zdravlja šume i za kontrolu bolesti i štetočina. U zaštićenoj zoni neće se vršiti sječa za dobijanje drvnog materijala ili u druge komercijalne svrhe. Upotreba šuma u zaštićenoj zoni se ograničava na prikupljanje drva za potpalu od strane stanovnika uz dozvolu od lokalnih šumarskih vlasti;
- Šumarstvo će obezbijediti gazdovanje šumom po Zakonu o šumama;
- Veći industrijski zanatski pogoni, skladišta opasnih materijala, servisi, deponije i sl. ne smiju da budu locirani u ovoj zoni;
- Sva naselja na saobraćajnim prilazima uz granicu Parka obuhvaćena su ovim režimom i njihova izgradnja i uređenje biće regulisani odgovarajućim urbanističkim planovima.

B. Međunarodno zaštićena područja:

B.1. UNESCO zaštićena područja:

Na području opštine Pljevlja pod međunarodnom zaštitom UNECO-a nalazi se:

- NP Durmitor (gdje je uključen I kanjon rijeke Tare) na listi Svjetske baštine (World Heritage List) od 1980. g., površinom zaštićenog područja koja iznosi 32100 ha.
- Basen rijeke Tare na listi Biosferinih rezervata (Tara River Basin Biosphere Reserv) od 1977.g. sa površinom: 182889 ha.

B.2. EMERALD područja:

Na području opštine Pljevlja EMERALD područja su:

- Planina Durmitor sa površinom 35757 ha.
- Planina Ljubišnja sa površinom 3831 ha.
- Dolina rijeke Ćehotine sa površinom 12335 ha.

Planina Durmitor

Površina u ha: 35757
Nadmorska visina u m (max): 2525
Status zaštite: Nacionalni park, UNESCO, MAB
Koordinate: E 19° 05’ 10’’ ; N 43˚ 07’ 15’’

Smješten na sjeverozapadu Crne Gore, Park obuhvata osnovni masiv Durmitora sa kanjonima Tare, Drage i Sušice i gornji dio kanjonske doline Komarnice.
Osnovna odlika reljefa durmitorskog područja jeste prostrana visoravan na 1.500 mnv koju usijecaju duboke kanjonske doline i sa koje se uzdižu impozantni planinski vrhovi. Ljepoti durmitorskog masiva posebnu draž daje 18 ledničkih jezera, nazvanih "gorske oči", na visinama iznad 1.500m.

U odnosu na cjelokupnu endemičnu floru masiva Durmitora čak 77% otpada na visokoplaninske biljke sa ograničenim rasprostranjenjem (čak 122 endemične vrste). Floru durmitora karakterišu brojni, veoma stari, oblici koji su preživjeli ledeno doba. Nabrojaćemo samo neke: durmitorska divizma (*Verbascum durmitoreum),* Braun-blanketijev odoljen *(Valeriana braunii-blanqueti),* Blečićeva runjika *(Hieracium blecicii),* Glišićev zvončac *(Edraianthus glisicii),* Tarski zvončac *(Protoedraianthus tarae).*
Ove vrste kao i medvjed, divokoza, srna, vidra, vuk, ridja lisica i mnoge druge mogu se sresti i tokom uobičajnih šetnji ovom planinom.

Proglašen je za Nacionalni park 1952 godine ali imajući u vidu izuzetnu prirodnu vrijednost koja prevazilazi nacionalne granice nalazi se i na UNESCO-voj Listi Svjetske kulturne i prirodne baštine od 1980. godine, dok je rijeka Tara i njena kanjonska dolina, UNESCO-vim programom "Čovjek i biosfera" (MAB) 1977.godine uvrštena kao svjetski rezervat biosfere.

Ukupno 13 tipova staništa i 35 vrsta sa Rezolucije 4 Bernske konvencije je prisutno na ovom području.

Staništa	**Stanišni tip:**
Guste višegodišnje travne zajednice i srednjeevropske stepe	34.3
Busenjaci tvrdače <*Narus stricta*>	35.11
Bukove šume	41.1
Crnogorske smrčeve šume	42.243
Visoko-oromediteranske borove šume	42.7
Obalske formacije vrbe	44.1

Boreo-alpijske obalske galerije	44.2
Srednjeevropske jasenovo-jovine šume	44.3
Izvori tvrde vode	54.12
Bogate močvare	54.2
Podunavske <Carex nigra>-<Carex canescens>-<Carex echinata> močvare	54.426
Prelazne močvare	54.5
Pećine	65

Planina Ljubišnja

Površina u ha: 3831
Nadmorska visina u m. (max): 2238
Status zaštite: nezaštićeno
Koordinate: E 19° 10' 00'' ; N 43˚ 18' 00''

Ljubišnja je planina na sjeveru Crne Gore. Između Ljubišnje i Durmitora, rijeka Tara probila je svoj poznati kanjon, najdublji u Evropi.
Malo je florističkih i vegetacijskih podataka sa područja planinskog masiva Ljubišnje. Najveću botaničku vrijednost predstavljaju smrčeve šume**.** Ove šume Ljubišnje predstavljaju jedinstven tip staništa, o čemu najbolje svjedoči činjenica da su u EUNIS klasifikaciji prepoznate kao **poseban tip staništa - *42.243 Crnogorske smčeve šume (Montenegrine spruce forests)***. Osim smrče na Ljubišnji rastu i reprezentativne bukove šume. Ova planina poznata je po brojnim edemičnim vrstama biljaka i životinja, velikom šumskom bogatstvu (skoro cijela planina je pokrivena šumom), ali i po tome što se na njoj snijeg zadržava tokom čitave godine. Ovdje rastu nikolina divizma (Verbascum nicolai), albanski ljiljan (Lilium albanicum), dinarska oštrica (Oxytropis dinarica), kao billjke od nacionalnog značaja.
Ljubišnja je predložena za zaštitu u kategoriji Regionalnog parka (Prostorni plan Republike Crne Gore 1986., 1997., 2007. godine). Područje je od međunarodnog značaja za biljke (IPA područje).
Planina je još uvijek ,,terra incognita,, za većinu bioloških grupa i zahtijeva dalja sveobuhvatna istraživanja biodiverziteta.
Ukupno 2 tipa staništa i 20 vrsta sa Rezolucije 4 Bernske konvencije je prisutno na ovom području.

Staništa	**Stanišni tip:**
Bukove šume	41.1
Crnogorske smrčeve šume	42.243

Rijeka Ćehotina

Površina u ha: 12335
Nadmorska visina u m. (max): 850
Status zaštite: nezaštićeno
Koordinate: E 19° 28' 00'' ; N 43˚ 15' 00''

Kao i za druge zemlje koje su u procesu pridruživanja Evropskoj Uniji, i za Crnu Goru, Savjet Evrope je predvidio program uspostavljanja Emerald mreže. Za Crnu Goru ovaj projekat je predstavljao i pripremnu aktivnost u implementaciji Konvencije za očuvanje evropske divlje flore i faune i njihovih prirodnih staništa (Bernska konvencija), koja predstavlja glavni instrument zaštite biljnog i životinjskog svijeta, kao i njihovih staništa, koju je Crna Gora ratifikovala 2009. godine.
Zakon o zaštiti prirode definiše da Emerald područja, kao i bilo koja druga područja koja je Crna Gora identifikovala shodno međunarodnim ugovorima mogu biti djelovi ekološke mreže koja se proglašava Uredbom i koju čine i zaštićena područja na nacionalnom nivou.
Shodno "Akcionom planu za ispunjavanje završnih mjerila u poglavlju 27 - životna sredina i klimatske promjene", potrebno je obezbijediti zaštitu prepoznatih značajnih područja sa aspekta vrijednosti biodiverziteta (potencijalna EMERALD), kroz Prostorni plan Crne Gore ova područja se moraju adekvatno tretirati u smislu smjernica zaštite i izbjegavanja konflikata planiranja sa

potrebama njihove zaštite. Projektom “Uspostavljanje Emerald mreže u Crnoj Gori“ identifikovana su i kandidovana 32 Emerald sajta - područja (oblasti) od posebnog interesa za očuvanje (ASCI - Areas of Special Conservation Interest), a na području opštine Pljevlja su to: Ljubišnja i Dolina rijeke Ćehotine.

U dolini Ćehotine, neposredno uz rijeku, nalaze se južne galerijske zajednice jove i kao i obalne vrbove formacije. Sledeći pojas vegetacije izgrađuju vlažne livade ili bukove šume i termofilne i supra mediteranske hrastove šume. U ovoj zoni evidenirane su i veoma interesantne sastojine heterogenog florističkog sastava, čiji je edifikator smrča. Ovaj specifični tip staništa, zahtjeva buduća detaljna istraživanja.
Ćehotina je planinska i bistra rijeka bogata ribom, posebno populacijom ugrožene mladice (*Hucho hucho)* i peša *(Cottus gobio).*
Brojne populacije ugroženih vrsta ptica su registrovane ovdje uključujući i kraškog sokola (*Falco biarmicus),* sive žune (*Falco biarmicus)* i mnogih drugih.
Ukupno 5 tipova staništa i 26 vrsta sa Rezolucije 4 Bernske konvencije je prisutno na ovom području.

Staništa	**Stanišni tip:**
Bukove šume	41.1
Crnogorske smrčeve šume	42.243
Termofilne i supra-Mediteranske hrastove šume	41.7
Obalske formacije vrba	44.1
Južne galerije jova i breza	44.5

Slika 52. Rijeka Ćehotina

Emerald područja, kao dio planirane nacionalne ekološke mreže, odnosno kao buduća NATURA 2000 područja mogu se iskoristiti kao potencijalno korisno sredstvo za ruralni razvoj, zatim za razvoj ekoturizma i ekološki održive djelatnosti.

B.3. NATURA 2000 područja:

A-Područja od izuzetnog konzervacionog značaja
U ova područja spadaju ona koja zadovoljavaju najmanje dva od navedenih kriterijuma:
A1: na njima dominiraju tipovi Natura 2000 staništa odlične i dobre reprezentativnosti
A2: lokaliteti na kojima se nalazi NATURA 2000 stanište/a koje je u Crnoj Gori rijetko i/ili zauzima male površine
A3: područja od izuzetnog značaja za opstanak rijetkih, ugroženih i endemičnih vrsta
A4: na području se nalazi više od 20 na nacionalnom i međunarodnom nivou konzervaciono značajnih vrsta osim onih obuhvaćenih kriterijumum

Na teritoriji Pljevalja identifikovana su tri takva područja, i to Kovač, Ljubišnja, Tuležine.

Degradacija i prenamjena korištenja ovih područja bi značajno ugrozile važne vrste i staništa, potencijalno dovodeći do njihovog nestanka. Glavna preporuka za ova područja je da se ostave u izvornom obliku, uz postojeće oblike namjene prostora usmjerene ka održivim praksama, kao što su ekstenzivna poljoprivreda i održivi turizam, i sprovoditi mjere poput uklanjanja invazivnih vrsta.

Trase u okviru koridora i lokacije planiranih infrastrukturnih projekata treba modifikovati u odnosu na položaj ovih područja. Intervencije u prostoru treba ograničiti na postojeću izgrađenost uz mogućnost rekonstrukcije postojećih objekata prema namjeni korišćenja zemljišta, u skladu sa strogim ekološkim kriterijumima i uz obavezu sprovođenja stručnih istraživanja.

B-Očuvana područja bogatog biodiverziteta

Ova područja su identifikovana ukoliko su zadovoljila sljedeća dva kriterijuma:

B1: na njima su prisutna Natura 2000 staništa odlične i dobre reprezentativnosti, uz prisustvo i staništa značajne reprezentativnosti, ukoliko se mozaično smjenjuju sa dobrim i odličnim

B2: područja na kojima se nalazi minimum 20 konzervaciono značajnih vrsta

Na ovim područjima treba održati integritet pejzaža. Planiranje infrastrukture treba da izbjegne fragmentaciju i gubitak povezanosti koju ova područja obezbjeđuju. Podsticati revitalizaciju i održive oblike korištenja prostora, kao što su ekstenzivna poljoprivreda i održivi turizam, i sprovoditi mjere poput uklanjanja invazivnih vrsta.

Na teritoriji Opštine Pljevlja, identifikovano je pet takvih područja, i to Čestin, Ćehotina, Ćehotina gornji tok, Ograđenica i Višnjica.

Kovač
Centralna koordinata: 19,1628591; 43,5070095
Opština: Pljevlja
Površina: 53,46km2
Status zaštite: /
Kriterijum: A1, A4

Značaj: Na Kovaču je kartirano 11 tipova NATURA 2000 staništa. Najveći dio površine obrastaju Planinske livade košanice, dok su Vrstama bogati travnjaci tvrdače (Nardus stricta) na silikatnim supstratima planinskih područja i Krecnjacke stijene sa hazmofitskom vegetacijom zabilježeni samo na po jednom lokalitetu. Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u ovoj zoni su prisutne odlične sastojine Ilirskih bukovih šuma i Acidofilnih planinskih šuma smrče (Vaccinio-Piceetea). U ovome se ogleda najveći značaj područja sa aspekta staništa.

Prisutna staništa	Reprezentativnost
5130 Formacije kleke (Juniperus communis) na vrištinama i karbonatnim travnjacima	odlična, dobra, značajna
6210 Poluprirodni suvi karbonatni travnjaci i pašnjaci sa facijesima žbunjaka (Festuco-Brometalia) (*važna staništa orhideja)	odlična, dobra, značajna
*6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdače (Nardus stricta) na silikatnim supstratima planinskih područja	dobra
6510 Nizijske livade košanice (Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis)	odlična, dobra
6520 Planinske livade košanice	odlična, dobra
7230 Alkalne tresave	značajna
8210 Krecnjacke stijene sa hazmofitskom vegetacijom	dobra
9110 Acidofilne bukove šume (Luzulo-Fagetum)	dobra
*91E0 Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (Alno-Padion, Salcion icanae, Salicion albae)	odlična, dobra, značajna
91K0 Ilirske bukove šume (Aremonio-Fagion)	odlična, dobra
91L0 Ilirske hrastovo-grabove šume (Erythronio-Carpinion)	dobra, značajna
91M0 Panonsko-balkanske šume cera i kitnjaka	dobra, značajna
9410 Acidofilne planinske šume smrče (Vaccinio-Piceetea)	odlična, dobra

Na području je prisutno 36 konzervaciono značajnih vrsta. Najznačajnije vrste:

Takson	Nacionalno zaštićena	EU Direktiva o staništima	EU Direktiva o pticama	Bernska konvencija	IUCN status
Bombina variegata		II i IV		II	
Osmoderma eremita/barnabita		II i IV		I i II	NT
Euplagia quadripunctaria	Da	I		II	NT
Ursus arctos		II i IV		I i II	
Parnassius mnemosyne	Da	IV		II	NT

Smjernice za zaštitu i korištenje područja*:* Tamo gdje putna infrastruktura planira da presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Ovo posebno važi za krupne sisare i slijepe miševe. Gdje se planiraju svijetlosni koridori, planirati ih u skladu sa mjerama mitigacije. Sprovoditi ekstezivnu poljoprivredu, održivo koristiti šumske ekosisteme. Izbjegavati sječu starih stabala.

Ljubišnja

Centralna koordinata: 19,1078902; 43,3390284
Opština: Pljevlja
Površina: 44,44km2
Status zaštite: Emerald, IPA, IBA
Kriterijum: A1, A4

Značaj: Na Ljubišnji je kartirano 10 tipova NATURA 2000 staništa. Najznačajnije su Acidofilne planinske sume smrce (Vaccinio-Piceetea) koje imaju odličnu reprezentativnost i bogat biodiverzitet.

Prisutna staništa	Reprezentativnost
*4070 Klekovina bora krivulja (Pinus mugo) i dlakave alpske ruže	odlična
5130 Formacije kleke (Juniperus communis) u vristinama ili karbonatnim travnjacim	dobra
6170 Alpijski i subalpijski travnjaci na karbonatu	odlična, dobra
6210 Poluprirodni suvi travnjaci sa facijecima zbunjaka	odlična, dobra
*6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdace (Nardus stricta)	odlična, dobra, značajna
6520 Planinske livade košanice	odlična, dobra
8140 Istočno mediteranski sipari	dobra
91K0 Ilirske bukove šume	odlična, dobra
91M0 Panonsko-balkanske šume cera i kitnjaka	odlična
9410 Acidofilne planinske sume smrce (Vaccinio-Piceetea)	odlična, dobra

Na području su prisutne 28 konzervaciono značajne vrste. Najznačajnije vrste:

Takson	Nacionalno zaštićena	EU Direktiva o staništima	EU Direktiva o pticama	Bernska konvencija	IUCN status
Osmoderma eremita/barnabita		II i IV		I i II	NT
Buxbaumia viridis	Da				
Parnassius apollo	Da	IV		II	
Barbastella barbastellus	Da	II I IV		III	VU
Vertigo angustior		II		I	VU
Helix dormitoris (Kobelt, 1898)	Da Endem				
Sorex alpinus Schinz, 1837	Ne				NT

Smjernice za zaštitu i korištenje područja: Ne planirati velike infrastrukturne radove, iz oblasti energetike, turizma, saobraćaja u ovom području. Usvojiti stroge regulacije za izgradnju i razvoj unutar ovih područja kako bi se minimizirao negativan uticaj na vrijedni biodiverzitet ovog područja. Podsticati upotrebu održivih građevinskih materijala i tehnika kako bi se smanjio ekološki otisak gradnje. Razvijanje energetski efikasnih objekata koje smanjuju potrošnju resursa. Očuvati vodene ekosisteme područja sprovođenjem mjera očuvanja obalne zone, vlažnih staništa okolnih potoka, od zagađenja i prekomjerne urbanizacije. Tamo gdje manja putna infrastruktura planira da presjeca ili već presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Ovo posebno važi za krupne sisare i slijepe miševe. Primjenjivati održivo šumarstvo i ekstezivnu poljoprivredu.
U naseljima ovog područja podsticati održivu poljoprivredu i turizam.

Tuležine

Centralna koordinata: 19,3998259; 43,2020293
Opština: Pljevlja, Bijelo Polje

Površina: 151,05
Status zaštite:/
Kriterijum: A1, A2

Značaj: U Mijakovićima se bilježi 11 tipova staništa dobre i odlične reprezentativnosti. Značajem se izdvajaju ona koja su u Direktivi prepoznata kao prioritetna za zaštitu: *6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdace (Nardus stricta), *91E0 Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (Alno-Padion, Alion incanae, Salicion albe) i *9530 (Sub-) mediteranske šume endemičnih crnih borova. Prema podacima Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede u ovoj zoni su prisutne odlične sastojine Ilirskih bukovih šuma, Panonsko-balkanskih šuma cera i kitnjaka, Acidofilne planinske šume smrče (Vaccinio-Piceetea) i (Sub-) mediteranske šume endemičnih crnih borova.

Prisutna staništa	**Reprezentativnost**
5130 Formacije kleke (Juniperus communis) u vristinama ili karbonatnim travnjacim	odlična, dobra
6210 Poluprirodni suvi travnjaci sa facijecima zbunjaka (Festuco-Brometalia)	odlična
*6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdace (Nardus stricta),	odlična, dobra
6410 Livade beskoljenke na karbonatnim, zatresecenim ili glinovito-pjeskovitim zemljištima (Molinion caeruleae),	dobra
6510 Nizijske livade košanice	odlična
6520 Planinske livade košanice	odlična, dobra
*91E0 Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (Alno-Padion, Alion incanae, Salicion albe)	dobra
91K0 Ilirske bukove šume	odlična, dobra
91M0 Panonsko-balkanske šume cera i kitnjaka	odlična, dobra
9410 Acidofilne planinske šume smrče (Vaccinio-Piceetea)	odlična, dobra
*9530 (Sub-) mediteranske šume endemičnih crnih borova	odlična, dobra

Na području se prisutne 34 konzervaciono značajne vrste. Najznačajnije vrste:

Takson	Nacionalno zaštićena	EU Direktiva o staništima	EU Direktiva o pticama	Bernska konvencija	IUCN status
Rosalia alpine	Da	II i IV		I i II	
Buxbaumia viridis	Da				
Parnassius apollo	Da	IV		II	NT
Morimus asper		II		I	
Osmoderma eremita/barnabita		II i IV		I i II	NT

Smjernice za zaštitu i korištenje područja: Ograničenu površinu treba izuzeti iz velikih infrastrkturnih projekata koji bi ugrožili integritet područja. Sprovoditi održivo šumarstvo. Tamo gdje putna infrastruktura planira da presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje faune između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Ovo posebno važi za krupne sisare i slijepe miševe. Gdje se planiraju svijetlosni koridori, planirati ih u skladu sa mjerama mitigacije. Podsticati upotrebu održivih građevinskih materijala i tehnika kako bi se smanjio ekološki otisak gradnje. Razvijanje energetski efikasnih objekata koje smanjuju potrošnju resursa.

Čestin

Centralna koordinata: 19,0653613; 43,4118525
Opština: Pljevlja

Površina: 21,31km2
Status zaštite: /
Kriterijum: B1, B2

Značaj: Kartirano je 12 tipova staništa, uz dominaciju planinskih livada košanica dobre I odlične reprezentativnosti. Oko 25 % površine područja čine non NATURA staništa. Na području je registrovano najmanje 26 međunarodno i nacionalno značajnih vrsta.

Prisutna staništa	Reprezentativnost
5130 Formacije kleke (Juniperus communis) na vrištinama i karbonatnim travnjacima	odlična, dobra
6210 Poluprirodni suvi karbonatni travnjaci i pašnjaci sa facijesima žbunjaka (Festuco-Brometalia) (*važna staništa orhideja)	odlična, dobra, značajna, nisu reprezentativna
*6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdače (Nardus stricta) na silikatnim supstratima planinskih područja	odlična, dobra, značajna, nisu reprezentativna
6430 Hidrofilne visoke zeleni od nizina do alpijskog pojasa	odlična, dobra (mala površina)
6510 Nizijske livade košanice (Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis)	odlična (mala površina)
6520 Planinske livade košanice	odlična, dobra
*6530 Šumolivade	odlična (mala površina)
9110 Acidofilne bukove šume (Luzulo-Fagetum)	odlična, dobra
91K0 Ilirske bukove šume (Aremonio-Fagion)	odlična, dobra
91L0 Ilirske hrastovo-grabove šume (Erythronio-Carpinion)	odlična, dobra, značajna
91M0 Panonsko-balkanske šume cera i kitnjaka	odlična, dobra, značajna
9410 Acidofilne planinske šume smrče (Vaccinio-Piceetea)	odlična, dobra

Smjernice za zaštitu i korištenje područja: Tamo gdje putna infrastruktura planira da presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Sprovoditi mjere ekstezivne poljoprivrede i održivo koristiti šumske ekosisteme.

Ćehotina

Centralna koordinata: 19,1218308; 43,4180684
Opština: Pljevlja
Površina: 8,25km2
Status zaštite: Emerald, IBA
Kriterijum: B1,B2

Značaj: Na području se bilježi 9 tipova NATURA 2000 staništa, uz dominaciju Aluvijalnih šume crne johe i gorskog jasena (Alno-Padion, Salcion icanae, Salicion albae). Oko 30 % površine ne pokrivaju NATURA 2000 staništa**.** Na ovom području registrovano je preko 47 međunarodno i nacionalno značajnih vrsta.

Prisutna staništa	Reprezentativnost
5130 Formacije kleke (Juniperus communis) na vrištinama i karbonatnim travnjacima	dobra
6210 Poluprirodni suvi karbonatni travnjaci i pašnjaci sa facijesima žbunjaka (Fesuco-Brometalia)	dobra
6510 Nizijske livade košanice (Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis)	dobra, značajna
6520 Planinske livade košanice	dobra
*9180 Šume velikih nagiba i klisura (Tilio-Acerion)	dobra
*91E0 Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (Alno-Padion, Salcion icanae, Salicion albae)	odlična, dobra, značajna
91K0 Ilirske bukove šume (Aremonio-Fagion)	odlična, dobra
91L0 Ilirske hrastovo-grabove šume (Erythronio-Carpinion)	odlična, dobra, značajna
91M0 Panonsko-balkanske šume cera i kitnjaka	odlična, dobra, značajna, nisu reprezentativna

Najznačajnije vrste:

Takson	Nacionalno zaštićena	EU Direktiva o staništima	EU Direktiva o pticama	Bernska konvencija	IUCN status
Austropotamobius torrentium		II I V		I I III	
Parnassius mnemosyne	Da	IV		III	NT
Suillus luteus	Da				

Smjernice za zaštitu i korištenje područja: Tamo gdje putna infrastruktura planira da presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Ovo posebno važi za krupne sisare i slijepe miševe. Gdje se planiraju svijetlosni koridori, planirati ih u skladu sa mjerama mitigacije uticaja. Očuvati vodene ekosisteme područja sprovođenjem mjera očuvanja obalne zone, vlažnih staništa, sliva rijeke Ćehotine od zagađenja i prekomjerne urbanizacije. Podsticati upotrebu održivih građevinskih materijala i tehnika kako bi se smanjio ekološki otisak gradnje. Razvijanje energetski efikasnih objekata koje smanjuju potrošnju resursa. Sprovoditi mjere ekstezivne poljoprivrede.

Ćehotina gornji tok

Centralna koordinata: 19,462309; 43,2317719
Opština: Pljevlja, Bijelo Polje
Površina: 3,1km2
Status zaštite: Emerald, IBA
Kriterijum: B1,B2

Značaj: Zabilježeno je 11 tipova NATURA 2000 staništa. Na ovom području registrovano je najmanje 33 međunarodno i nacionalno značajnih vrsta.

Prisutna staništa	Reprezentativnost
5130 Formacije kleke (Juniperus communis) na vrištinama i karbonatnim travnjacima	dobra
6210 Poluprirodni suvi karbonatni travnjaci i pašnjaci sa facijesima žbunjaka (Fesuco-Brometalia)	dobra
6510 Nizijske livade košanice (Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis)	odlična
6520 Planinske livade košanice	odlična, dobra
8210 Krecnjacke stijene sa hazmofitskom vegetacijom	odlična (mala površina)
*9180 Šume velikih nagiba i klisura (Tilio-Acerion)	značajna, za veći dio površine nema podataka
*91E0 Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (Alno-Padion, Salcion icanae, Salicion albae)	dobra
91L0 Ilirske hrastovo-grabove šume (Erythronio-Carpinion)	dobra, značajna
91M0 Panonsko-balkanske šume cera i kitnjaka	dobra
9410 Acidofilne planinske sume smrce (Vaccinio-Piceetea),	značajna
*9530 (Sub)mediteranske šume endemičnih crnih borova	dobra

Najznačajnije vrste**:**

Takson	Nacionalno zaštićena	EU Direktiva o staništima	EU Direktiva o pticama	Bernska konvencija	IUCN status
Austropotamobius torrentium		II I V		I I III	
Parnassius mnemosyne	Da	IV		III	NT
Suillus luteus	Da				

Smjernice za zaštitu i korištenje područja: Tamo gdje putna infrastruktura planira da presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Ovo posebno važi za krupne sisare i slijepe miševe. Gdje se planiraju svijetlosni koridori, planirati ih u skladu sa mjerama mitigacije uticaja. Očuvati vodene ekosisteme područja sprovođenjem mjera očuvanja obalne zone, vlažnih staništa, sliva rijeke Ćehotine od zagađenja i prekomjerne urbanizacije. Podsticati upotrebu održivih građevinskih materijala i tehnika kako bi se smanjio ekološki otisak gradnje. Razvijanje energetski efikasnih objekata koje smanjuju potrošnju resursa. Sprovoditi mjere ekstezivne poljoprivrede.

Ograđenica

Centralna koordinata: 19,0723235; 43,2727552
Opština: Pljevlja
Površina: 31,4km2
Status zaštite: /
Kriterijum: B1, B2

Značaj: Na ograničenom području je kartirano 10 tipova NATURA 2000 staništa, tri koja se na Direktivi navode kao prioritetna za zaštitu. Klekovina bora krivulja (Pinus mugo) i dlakave alpske ruže je važno stanište prelazne zone od šuma ka alpijskim travnjacima, jer ima značajnu ulogu u

vezivanju zemljište obzirom da često naseljava velike nagibe. Prirustvo bora krivulja u subalpijskom području pozitivno utiče na opstanak frigorifilnih vrsta u svjetlu klimatskih promjena.

Prisutna staništa	**Reprezentativnost**
3150 Prirodne eutrofne vode sa vegetacijom Magnopotamion i Hydrocharition	značajna
*4070 Klekovina bora krivulja (Pinus mugo) i dlakave alpske ruže	odlična
5130 Formacije kleke (Juniperus communis) u vristinama ili karbonatnim travnjacim	odlična, dobra
6210 Poluprirodni suvi travnjaci sa facijecima zbunjaka (Festuco-Brometalia)	odlična
*6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdace (Nardus stricta)	odlična, značajna
6520 Planinske livade košanice	odlična, dobra
8210 Krečnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom	odlična, dobra
91R0 Dinarske borove sume na dolomitu (Genisto januensis-Pinetum)	dobra, značajna
9410 Acidofilne planinske sume smrce (Vaccinio-Piceetea)	odlična, dobra, značajna
*9530 (Sub-)mediteranske sume endemicnih crnih borova	odlična, dobra

Na području je prisutno 26 konzervaciono značajnih vrsta. Najznačajnije vrste:

Takson	**Nacionalno zaštićena**	**EU Direktiva o staništima**	**EU Direktiva o pticama**	**Bernska konvencija**	**IUCN status**
Myotis blythii	Da	II i IV		I i II	NT
Osmoderma eremita/barnabita	Da	II i IV		I i II	NT
Phengaris arion		IV		II	EN
Hypodryas maturna	Da	II i IV		I i II	VU

Smjernice za zaštitu i korištenje područja: Tamo gdje putna infrastruktura planira da presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Ovo posebno važi za krupne sisare i slijepe miševe. Gdje se planiraju svijetlosni koridori, planirati ih u skladu sa mjerama mitigacije uticaja.

Višnjica

Centralna koordinata: 19,1944934, 43,3158681
Opština: Pljevlja
Površina: 31,2km2
Status zaštite: /
Kriterijum: B1, B2

Značaj: U Višnjici se bilježi 10 tipova NATURA 2000 staništa.

Prisutna staništa	Reprezentativnost
5130 Formacije kleke (Juniperus communis) u vristinama ili karbonatnim travnjacim	odlična, dobra
6210 Poluprirodni suvi travnjaci sa facijecima zbunjaka (Festuco-Brometalia)	odlična, dobra
*6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdace (Nardus stricta)	odlična, dobra
6410 Livade beskoljenke na karbonatnim, zatresecenim ili glinovito-pjeskovitim zemljištima (Molinion caeruleae)	odlična, dobra
6430 Hidrofilne visoke zeleni od nizina do alpijskog pojasa,	odlična, dobra
6510 Nizijske livade košanice	odlična, dobra
6520 Gorske livade košanice	odlična, dobra
91K0 Ilirske bukove šume	odlična, dobra
91M0 Panonsko-balkanske šume cera i kitnjaka	odlična
9410 Acidofilne planinske sume smrce (Vaccinio-Piceetea)	odlična, dobra

Na području su prisutne 33 konzervaciono značajne vrste. Najznačajnije vrste:

Takson	Nacionalno zaštićena	EU Direktiva o staništima	EU Direktiva o pticama	Bernska konvencija	IUCN status
Morimus asper		II		I	
Parnassius apollo	Da	IV		II	
Cordulegaster bidentata					NT

Smjernice za zaštitu i korištenje područja: Tamo gdje putna infrastruktura planira da presjeca ekološke cjeline razviti zelene koridore (prirodne ili vještačke) koji omogućavaju slobodno kretanje između različitih staništa, smanjujući fragmentaciju. Ovo posebno važi za krupne sisare i slijepe miševe. Gdje se planiraju svijetlosni koridori, planirati ih u skladu sa mjerama mitigacije uticaja. Očuvati vodene ekosisteme područja od zagađenja i prekomjerne urbanizacije. Podsticati upotrebu održivih građevinskih materijala i tehnika kako bi se smanjio ekološki otisak gradnje. Razvijanje energetski efikasnih objekata koje smanjuju potrošnju resursa. Sprovoditi mjere ekstezivne poljoprivrede i održivog šumarstva.

B.4. Special Protection Areas:

Na području opštine Pljevlja su definisana i područja značajna za ptice (Special Protection Areas) na osnovu EU Direktive o pticama, i to su:

- Durmitor
- Kovač, Gradina, Crni vrh
- Ljubišnja
- Mataruge
- Kričak

8.1.3.2. Područja u postupku zaštite

Na području opštine Pljevlja u proceduri zaštite se nalaze područja:

- Gradski park u Pljevljima (Spomenik prirode) i
- Gornji tok rijeke Ćehotine (Park prirode).

S obzirom na višedecenijsku eksploataciju životne sredine u Pljevljima (rude, šume, vode), koje su ostavile veliki negativni uticaj na sve segmente životne sredine u ovoj opštini, potrebno je da se u narednom periodu „vrati dug prirodi“, kroz zaštitu određenih prirodnih područja od budućeg privrednog razvoja ove opštine. Planira se da Opština donese odgovarajuće odluke na tom planu, u saradnji sa Agencijom za zaštitu životne sredine, a na osnovu već izrađenih Studija zaštite od strane Agencije u toku 2022. godine, i da utvrdi mjere i akcije zaštite prostornih cjelina, kao što su:

1. Gradski park i Biserka – Spomenik prirode:

Ukupna površina Spomenika prirode „Gradski park i Biserka“ iznosi 1097127 m^2 (109,71 ha) od čega je 1,86 ha u II zoni zaštite, a u III zoni 107,85 ha.
Područje Spomenika prirode “Gradski park i Biserka“ predstavlja integrisano rječno i kopneno parkovsko šumsko zaštićeno područje koje se prostire od jugoistočnog kraja Milet bašte, zaobilazeći zonu Sportskog centra Ada, sjevernom stranom Stadiona FK „Rudar“ preko Glavice do Njegoševe ulice, zatim dio parka Golubinja, izvorište rijeke Biserke i manastirski komleks Sveta Trojica. U sredini je Gradski park i rijeka Breznica sa svojim kratkim tokom koja ovom parku daje dodatne pejzažne vrijednosti, u kome se štite zaštićene i ekološki značajne vrste i staništa.

Slika 53. Gradski park na rijeci Breznici

Prirodne/ekološke karakteristike i vrijednosti/obilježja područja Spomenika prirode „Gradski park i Biserka“ potvrđuju prisustvo nacionalno i međunarodno značajnih staništa i vrsta ne samo u vodenom (*Salmo trutta* – potočna pastrmka i druge vsrte riba, kao drugi vodeni organizmi) već i u kopnenom dijelu tog zaštićenog područja (Natura 2000 staništa 3240,6510, 8210 i*9530) za njihovu zaštitu u budućem Spomeniku prirode „Gradski park i Biserka“.
Studija zaštite područja Gradskog parka, pored parkovskih površina obuhvata i šume urbane zone koje pripadaju Opštini Pljevlja i koje su date na upravljanje doo „Čistoća“ – Pljevlja. Nacrtom Odluke o proglašenju gradskog parka za zaštićeno područje određen je upravljač budućeg Spomenika prirode i to je isto doo „Čistoća“ – Pljevlja. Program gazdovanja šumama urbane zone grada je komplmentaran sa mjerama zaštite i mjerama sanitarne zaštite i sanacije urbanih šuma koje su u granicama budućeg Spomenika prirode „Gradski park“.
Vrste koje su zaštićene crnogorskim i međunarodnim propisima, uključujući naročito sljedeće vrste riba: *Salmo labrax;* vodozemaca*: Bufo bufo, Bufotes viridis, Rana dalmatina, Pelopylax ridibundus, Ichthyosaura alpestris.* Gmizavaca: *Anguis fragilis*, *Podarcis muralis, Lacerta viridis, Natrix natrix, Zamenis longissimus;* Insekata: *Cordulegaster bidentata, Papilio machaon, Iphiclides podalirius, Cerambyx cerdo Oryctes nasicornis, Lucanus cervus;* Puževa*: Deroceras turcicum.*
U kopnenom dijelu se kao ciljne za zaštitu izdvajaju sljedeća staništa visoke A reprezentativnosti: 3240 Planinske rijeke i vrbaci sive vrbe duž njihovih obala, 6510 Nizijske livade košanice (*Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis*), 8210 Krečnjačke stijene sa hazmofitskom vegetacijom, 9530 (Sub) mediteranske šume endemičnih crnih borova.

Prostor Spomenika prirode "Gradski park i Biserka" stavlja se pod zaštitu radi stvaranja uslova za opstanak i dugoročnu zaštitu velikog broja vrsta i staništa značajnih za zaštitu.

Mjere i uslovi zaštite prirode u Spomeniku prirode "Gradski park u Pljevljima"

Urbani parkovi predstavljaju veoma važne zelene površine u blizini naselja gdje stanovnici mogu provoditi određeno vrijeme u uslovima prirodne sredine.
Kao izvor većih količina svježeg i čistog vazduha parkovi i park šume predstavljaju veoma značajne elemente sistema zelenih površina grada. One možda više nego bilo koja druga kategorija zelenila u gradu ispunjavaju osnovne sanitarno higijenske funkcije. Stoga se ukoliko u naselju i oko njega nema prirodnih šuma veće površine smišljeno pretvaraju u park-šume, što je naravno složen i dugačak proces.
Nesumnjivo je da zelene površine u urbanim naseljima imaju izuzetno veliki značaj i da se praktično u odnosu na procenat zelenih površina po stanovniku procjenjuje i kvalitet života i humanost življenja u jednom gradu. Ove površine privlače naravno i turiste. Ubrzanom urbanizacijom i porastom broja stanovnika ovakve zelene površine su mjesta koja su veoma opterećena i ne samo da treba čuvati već postojeće površine već se mora razmišljati i o formiranju novih. Svaka postojeća zelena površina u gradu je dragocjena, to su oaze koje se moraju unapređivati i čuvati za buduće generacije kao što su naši predhodnici pokušali da ih isplaniraju za nas. Treba imati na umu da podizanje parkova i park šuma zahtijeva vrijeme i u onome što mi uradimo/ posadimo danas tek će u pravom smislu moći da uživaju sledeće generacije.
Funkcije parkova i park šuma su:
- boravak u prirodnom okruženju,
- sport i rekreacija,
- poboljšanje mikroklimatskih uslova (zaštita od vjetra, sunčeve radiajacije, izvor čistog vazduha),
- vizuelni efekat (doživljaj grada).

Zbog mogućih pritisaka (izgradnja, razvoj turizma), zaštitu ovog zaštićenog područja treba sprovoditi integralno i sveobuhvatno, naročito bez gubljenja njegovih prirodnih dijelova i sprovođenja radnji, aktivnosti i djelatnosti koje bi mogle da dovedu do njegovog oštećenja, shodno odredbama iz člana 39, stav 2 Zakona o zaštiti prirode, koje glase:
Zabranjeno je korišćenje zaštićenih područja na način koji prouzrokuje:
-oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti;
-oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti;
-oštećenje morskih zaštićenih područja;
-osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
-smanjenje biološke i predione raznovrsnosti;
-zagađivanje ili ugrožavanje podzemnih i površinskih voda.
Stanje u kojem se nalazi gradski park zahtijeva, pored poštovanja osnovnih normi pejzažne arhitekture i specifičnosti autentičnog pejzaža, takođe i ozbiljne zahvate u pogledu biološke revitalizacije postojećeg vegetacijskog potencijala. Neophodno je u nekim slučajevima obaviti «hirurške» intervencije u smislu uklanjanja i sanitarne sječe starih i oboljelih stabala, kao i onih koja su djelimično oštećena ili su deformisanog habitusa i loše biološke kondicije. Ovo treba raditi postupno, ali bez odlaganja.
Mjere koje treba da budu preduzete sa ciljem revitalizacije parka su brojne i obimne, kao i vremenski zahtjevne jer bi dio njih morao da se obavlja sukcesivno.

Opšte mjere zaštite:
U toku obnove zelenog fonda na ovom prostoru je neophodno:
- Vršiti orezivanje suvih i zaraženih grana i dijelova krošnji, redovno uklanjanje suvih stabala, premazivanje ozljeda insektofungicidnim sredstvom, uništavanje otpadnog zaraženog biljnog materijala;
- Primjena adekvatnih mjera njege (umjereno i pravilno orezivanje stabala i spriječavanje ozlijeđivanja kore pri sječi grana)
- Pri sječi panjeve vaditi iz zemlje jer se u tom slučaju onemogućava namnožavanje ksilofagnih vrsta insekata i fitopatogenih gljiva;

- Posebnu pažnju posvetiti očuvanju ambijentalnih vrijednosti i autohtonih flornih elemenata i biljnih zajednica;
- Izgradnja potrebne hidrotehničke infrastrukture i nadogradnja postojećih podzida zbog nasipanja dodatnog sloja zemlje;
- Potrebno je pravilnim njegovanjem i odabirom vrsta podici nivo kvaliteta zelenih površina i stvoriti ambijentalne cjeline.

U narednom periodu neophodno je uraditi Glavni projekat rekonstrukcije Velikog gradskog parka sa svim pratećim sadržajima, dopunom novog biljnog materijala, sistemom za navodnjavanje, materijalizacijom staza i mobilijara kao i svim mjerama koje su neophodne za dovođenje ovih površina u stanje potpune funkcionalnosti.

Posebne mjere zaštite:
- Očuvanje granica površine parka;
- Sprovođenje sanitarno-higijenskih uzgojnih mjera (sanitarna sječa, orezivanje, potkresivanje);
- Koristiti vrste drveća i žbunja koje oslikavaju njegovu posebnost i prepoznatljivost. Uvođenje novih vrsta raditi u skladu sa projektom i specifikacijom;
- Koristiti standardne sadnice sa busenom, rasadnički dobro odnjegovane i visoke vitalnosti, minimalana starost sadnog materijala 5 godina;
- Rekultivaciju površina koje su ugrožene erozionim procesima (iznad motela Vodice) vršiti primjenom tehničkih i bioloških mjera;
- Izradi projekta uređenja ovog parka mora da predhodi izrada inventarizacije postojećeg dendrofonda – pejzažna taksacija sa ocjenom boniteta stabala;
- Pejzažno uređenje slobodnih površina uskladiti sa karakterom predjela, kako ekološkim tako i ambijentalnim, kroz očuvanje i unapređivanje dominantnih strukturnih elemenata prostora /lokacije (reljef, vegetacija, stvorene strukture);
- Težiti uspostavljanju ekološki optimalnog odnosa između turističko-rekreativnih zona, šuma i travnatih površina, koji će odgovarati karakteru predjela; težiti formiranju optimalanog odnosa svjetlosti i sjenke (smjena otvorenih travnjaka i šumovitih i žbunastih grupacija);
- Zabraniti korišćenje invazivnih biljnih vrsta (npr. bagrem i sl.);
- Svaka nova sadnja se mora sprovoditi planski uz strogu kontrolu kvaliteta i vrste unešenog sadnog materijala i prethodno definisanje lokacija na kojima se ona može vršiti. Sve ovakve akcije moraju biti odobrene od nadležnog organa i prethodno pribavljene saglasnosti;
- Krčenje stabala i žbunja koja imaju male estetske i funkcionalne vrijednosti (krivi, truli i osušeni primjerci);
- Koristiti travne smješe kojima odgovaraju uslovi zasjenčenosti, a na nagnutijim terenima prednost dati izboru travnih smješa ili pokrivača tla koje potpomažu vezivanje zemljišta;
- Sadržaji u parku treba da obuhvate sve starosne grupe.

Radi zaštite pejzažnih karakteristika Gradskog parka na rijeci Breznici, neophodno je da se prilikom svih intervencija u prostoru, što više očuvaju vrijedni ekosistemi i karakteristični elementi predjela.
Prilikom izrade plana detaljne razrade za istraživano područje potrebno je uvažiti mjere i preporuke ove Studije.
U cilju sprečavanja negativnih posljedica od rješenja u prostornim i razvojnim planovima i projektima, na ovo zaštićeno područje, primjenjivaće se posebni uslovi, zabrane i ograničenja zaštite prirode koji su vezani za planiranje – izbor lokacija i definisanje vrsta i kapaciteta privremenih građevinskih objekata u zoni zaštićenog područja i njegovom okruženju (zaštitni pojas), a odnose se na:
- Izbor mikro lokacija novih građevinskih objekata van zone zaštićenog područja, uzimajući u obzir njegove granice i zone zaštite;
- (Ne)dozvoljenu gradnju objekata u zaštićenom području koji zbog svojih karakteristika (način izgradnje, vrsta, veličina/kapacitet, tehnologija i sl) mogu da oštete (fizički, zagadjivanjem i sl) ili imaju posredan negativan uticaj na prirodne vrijednosti zaštićenog područja;

- Izbjegavanje lociranja novih privremenih objekata koji zagađuju okolinu pored stalnih i povremenih vodenih tokova, odnosno lokacja koje su hidrološki povezane sa zaštićenim područjem.

Rekultivacija postojećih i proširenje ovih površina smatra se veoma značajnim.
Obzirom na opterećenost prostora savremenim zahtijevima razvoja, osnovna strategija odnosa prema predjelu treba da omogući očuvanje i zaštitu prirodnih elemenata i prirodi bliskih predjela sa elementima kulturnog pejzaža uz nužno sadejstvo sa ekonomskim aktivnostima koje neće ugroziti osnovni karakter predjela.

a) Ograničenja u izdavanju Dozvole za obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenom području (član 40 Zakona o zaštiti prirode):

U zaštićenom području Spomenik prirode Gradski park u Pljevljima mogu se obavljati one radnje, aktivnosti i djelatnosti koje neće dovesti do oštećenja tog zaštićenog područja.
Preventivna zaštita i očuvanje zaštićenog područja od njegovog oštećenja postiže se primjenom prethodno navedenih (tačaka) mjera i uslova zaštite prirode pri izradi programa i planova razvoja. Odnosi se na strategije, prostorne planove, planove postavljanja objekata privremenog karaktera, planove i programe upravljanja i korišćenja prirodnih resursa (rudarstvo, energetika, saobraćaj, pomorstvo, vodoprivreda, poljoprivreda, šumarstvo, lovstvo, ribarstvo, turizam i druge djelatnosti koje mogu imati uticaja na prirodu).
U skladu sa odredbama iz člana 40 Zakona o zaštiti prirode, radnje, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenim područjima, koje ne podliježu procjeni uticaja na životnu sredinu u skladu sa posebnim propisima, ocjeni prihvatljivosti, koje nijesu utvrđene planom upravljanja, mogu se vršiti na osnovu dozvole organa uprave – Agencije za zaštitu životne sredine. Ta dozvola se izdaje na osnovu zahtjeva koji sadrži: opis lokacije u zaštićenom području na kojoj se planira obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti; namjenu planiranih radnji, aktivnosti i djelatnosti; vrijeme trajanja radnji, aktivnosti i djelatnosti.
Dozvola se izdaje na osnovu prethodno urađene stručne ocjene o uticaju planiranih radnji, aktivnosti i djelatnosti na zaštićeno područje. Radi stručne ocjene da li planirane radnje, aktivnosti i djelatnosti mogu dovesti do oštećenja zaštićenog područja Agencija može formirati stručnu komisiju (iz reda zaposlenih u Agenciji ili drugih, odgovarajućih stručnih lica van Agencije -troškove rada komisije snosi podnosilac zahtjeva).
U gore navedenim odredbama Zakona o zaštiti prirode utvrđena je norma „oštećenje zaštićenog područja“ za koju nije propisano bilo kakvo izuzeće, pa se ista mora jednako i dosljedno primjenjivati u svim slučajevima (zahtjevima) pa i onim koji su vezani za zonu zaštićenog područja Spomenik prirode gradski park u Pljevljima.
Dakle, u zaštićenom području Spomenik prirode ne mogu se obavljati one radnje, aktivnosti i djelatnosti koje će dovesti do oštećenja tog zaštićenog područja (član 39 Zakona o zaštiti prirode), a naročito:
- oštećenje prirodnih staništa i populacija vrsta značajnih za zaštitu;
- oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti;
- oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti;
- zagađenje područja i njegovih prirodnih vrijednosti (zemljište, podzemne i površinske vode, biodiverzitet)
- oštećenje zbog značajnijeg osiromašenja prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
- oštećenje zbog značajnijeg smanjenja biološke i predione raznovrsnosti.
Zakon o zaštiti prirode nije propisao detaljno vrste ili tipove projekata, odnosno radnji, aktivnosti i djelatnosti koje se mogu obavljati u zaštićenom području ili njegovim zonama i režimima zaštite.
U djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena (II zona zaštite) sprovodiće se aktivna zaštita, koja podrazumijeva moguće intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja stanja zaštićenog područja; kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica na primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija i ekosistema.

<u>Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:</u>

1. Vršiti kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica po primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa;
2. Sportsko-rekreativni ribolov, po sistemu “uhvati i pusti”, samo sa upotrebom vještačkih mamaca bez kontra zaperka, kako bi se riba mogla vratiti u vodu bez posledica, a u skladu sa uslovima izdatim u ribolovnim dozvolama;
3. Kontrolisane posjete u obrazovne, rekreativne i turističke svrhe bez posledica na primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa;
4. Izvođenje radova održavanja, popravke i rekonstrukcije postojećih infrastrukturnih objekata u postojećim karakteristikama;
5. Kontrolisana naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
6. Zaštitne, sanacione i druge neophodne mjere za potrebe zaštite područja;
7. Sprovođenje posebnih interventnih mjera na zaštiti ekosistema;
8. Sprovođenje odgovarajućih mjera protiv požara u skladu sa mjerama i preporukama za zaštitu od požara;
9. Rekreativno vježbanje, trčanje;
10. Vožnja trotinetima (klasičnim ili električnim);
11. Slikarske kolonije;
12. Edukacija školske omladine – škola u prirodi;
13. Upoznavanje sa biljnim svijetom;
14. Obilazak Manastira Svete Trojice;
15. Akvakultura, uzgoj mlađi Salmonidnih vrsta riba;
16. Sakupljanje šumskih plodova, ljekovitog bilja i gljiva za lične potrebe posjetilaca.

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:

1. Postavljanje ili izgradnja objekata;
2. Promjena namjene površina;
3. Rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje životinjskih i biljnih vrsta;
4. Naseljavanje alohtonih i invazivnih vrsta;
5. Preduzimanje radova koji bi mogli da dovedu do oštećenja vrsta i staništa i arheoloških vrijednosti;
6. Upotreba materija koje mogu da ugroze vitalnost i temeljne prirodne vrijednosti ekosistema;
7. Slučajno ili namjerno odlaganje ili odbacivanje komunalnog i bilo kog drugog otpada;
8. Oštećenje geoloških i geomorfoloških vrijednosti;
9. Zagađenje ili ugrožavanje rijeka;
10. Svaki vid neplanskog uništavanja postojeće šumske vegetacije (sječe, krčenje, kresanje, paljenje i sl.);
11. Radnje koje mogu da prouzrokuju oštećenje u zaštićenom području, kao što je neplanska izgradnja novih objekata i puteva;
12. Spriječiti upotrebu hemijskih sredstava koje mogu ugroziti izvorište;
13. Kampovanje van obilježenih-predviđenih površina;
14. Paljenje i loženje vatre;
15. Unošenje drugih vrsta drveća koje ne odgovaraju datom prostoru;
16. Odlaganje svih vrsta otpada i opojnih materija.

U djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena (III zona zaštite) sprovodiće se aktivnosti koje omogućavaju održivo korišćenje zaštićenog područja što podrazumijeva selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa, uz očuvanje funkcionalno-ekoloških veza i integriteta zaštićenog područja.

Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. Uređenje i korišćenje pješačkih i rekreativnih staza;
2. Izgradnja prateće infrastrukture u mjeri u kojoj se ne izaziva narušavanje osnovnih vrijednosti područja;
3. Vršenje radova na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje;

4. Sprovoditi očuvanja tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva;
5. Intervencije radi restauracije, revitalizacije i unapređenja zaštićenog područja;
6. Naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
7. Sprovođenje zaštitnih i sanacionih mjera;
8. Selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa.

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. Postavljanje ili izgradnja objekata koji zagađuju, oštećuju ili ugrožavanje riječni ekosistem, prirodna staništa i vrste;
2. Promjena namjene površina;
3. Rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje zaštićenih životinjskih vrsta;
4. Naseljavanje alohtonih vrsta.

Zaštita i razvoj budućeg zaštićenog područja sprovodi se prema Godišnjem programu upravljanja kojim se regulišu:
- mjere i aktivnosti koje treba sprovesti u cilju njegove rekonstrukcije, unaprjeđenja stanja i održavanja,
- vidovi prezentacije, obilježavanja i postavljanja informativnih i drugih oznaka,
- način sprovođenja obrazovnih, kulturnih, informativnih, propagandnih i drugih aktivnosti,
- način i uslovi kretanja i boravka posjetilaca, korišćenje rekreativnih i drugih površina.

Preporuke:

U bududem periodu u zaštićenom području "Gradski park u Pljevljima" treba obaviti sledeće aktivnosti kako bi se poboljšalo trenutno stanje:
1) Odstraniti oštećena stabla drveća koja mogu usled pada ugroziti ljude i objekte;
2) Vršiti kontinuirani monitoring gljiva parazita, koje su prouzrokovači bolesti lišća i izbojaka, bolesti kore (nekroza kore, rak rane), kao i gljive prouzrokovači truleži drveta odnosno pratiti zdrastveno stanje njihovih domaćina;
3) Obavljati pravilno orezivanje grana;
4) Sprovesti preventivne mjere u spriječavanju mogućih prizemnih požara;
5) Zasaditi nove sadnice prevashodno autohtonih vrsta koje su inokulirane mikoriznim vrstama gljiva;
6) Sve aktivnosti koje bi dovele do mijenjanja autentifnosti Spomenika prirode sankcionisati. Zaštićeno područje je rekreaciono-pješačka zona, koja mještanima nudi mir i spokoj, a svaka dodatna aktivnost dovela bi do buke i nagomilavanje otpada;
7) Dovođenje ljubimaca u zaštićeno područje je aktivnost koju ne treba sankcionisati, ali se treba potruditi da to bude po evropskim standardima (još uvijek nemamo kulturu sakupljanja aktivnosti ljubimaca sa sobom, a to je jedna veoma bitna stavka u očuvanju čistoće Parka). Unošenje ljubimaca u zaštićeno područje ne treba zabraniti, ali svakako raditi na edukaciji vlasnika da produkte aktivnosti svojih ljubimaca sakupljaju na adekvatan način i uklanjaju na mjestima predviđenim za otpatke;
8) Doprinjeti očuvanju biodiverziteta kroz mjere i aktivnosti koje bi sprovodili mještani ovog područja sa jedinicom lokalne samouprave;
9) Kontrolisati nivo i smanjiti nivo aerozagađenja i buke;
10) Za postojeće objekte manastir Svete Trojice i ugostiteljskih objekata, u budućem zaštićenom području moraju se riješavati otpadne komunalne vode, ugraditi biopročišćivač ili odvođenjem u gradsku fekalnu kanalizaciju;
11) Podsticati profesore i nastavnike biologije, da časove prirode i društva, kao i časove biologije održavaju u Parku, naravno, kad su vremenski uslovi to dozvoljavaju.

2. Gornji tok rijeke Ćehotine – Park prirode:

Ukupna površina Parka prirode "Gornji tok rijeke Ćehotine" iznosi 13238209m^2 (1.323,82 ha), od čega je 109,40 ha u II zoni zaštite, a u III zoni 1214,41 ha.

Područje Parka prirode “Gornji tok rijeke Ćehotine” predstavlja integrisano rječno, priobalno i kopneno šumsko zaštićeno područje koje se prostire od pojasa širine 100m od brane Otilovićkog jezera uzvodno obalom kanjona Otilovićkog jezera i rijeke Ćehotine do zone Krakalica. Odatle nastavlja uzvodno Kozičkom rijekom do središnjeg dijela Mejdanice, kao i dio korita Ćehotine do mosta na Vrulji i dio kanjona Maočnice do Bratosavine u kome se štite zaštićene i ekološki značajne vrste i staništa.

Slika 54. Gornji tok rijeke Ćehotine

Prirodne/ekološke karakteristike i vrijednosti/obilježja područja Parka prirode „Gornji tok rijeke Ćehotine“ potvrđuju prisustvo nacionalno i međunarodno značajnih staništa i vrsta ne samo u vodenom (*Hucho hucho* - mladica i druge vsrte riba, kao i rakovi i drugi vodeni organizmi) već i u kopnenom dijelu tog zaštićenog područja (Natura staništa 3240 i 91E0 pored rječnog toka Ćehotine i Kozičke rijeke i Natura šumski stanišni tip u dijelu Mejdanice).
Vrste koje su zaštićene crnogorskim i međunarodnim propisima, uključujući naročito sljedeće vrste sisara: *Rhinolophus hipposideros, Rhinolophus ferrumequinum, Myotis emarginatus, Myotis mystacinus, Myotis oxygnathus, Capreolus capreolus, Lutra lutra, Ursus arctos.*Gmizavaca: *Natrix tessellate, Natrix natrix, Zamenis longissimus, Lacerta viridis, Lacerta agilis Podarcis muralis, Anguis fragilis;* Vodozemaca: *Bufo bufo, Bufotes viridis, Rana graeca, Pelopylax ridibundus;* Insekata: *Cerambyx cerdo, Lucanus cervus;* Puževa: *Deroceras turcicum, Malacolimax mrazeki, Helix dormitoris.*
U kopnenom dijelu se kao ciljne za zaštitu izdvajaju sljedeća staništa visoke A reprezentativnosti: staništa: - 9530 (Sub) mediteranske šume endemičnih crnih borova; 91E0 - Aluvijalne šume crne johe i gorskog jasena (*Alno-Padion, Salcion icanae, Salicion albae*); 3240 - Planinske rijeke i vrbaci sive vrbe duž njihovih obala.
Prostor Parka prirode "Gornji tok rijeke Ćehotine" stavlja se pod zaštitu radi stvaranja uslova za opstanak i dugoročnu zaštitu velikog broja vrsta i staništa značajnih za zaštitu.
Park prirode "Gornji tok rijeke Ćehotine" i Spomenik prirode "Gradski park u Pljevljima” proglašavaju se zaštićenim područjem radi:

1) sprovođenja adekvatnih mjera očuvanja i zaštite vrsta i staništa značajnih za zaštitu i održivog - kontrolisanog korišćenja bioloških resursa;

2) očuvanja i unaprjeđivanja biološke (genetičke, specijske, ekosistemske) raznovrsnosti posebno prepoznatih vrsta i staništa značajnih za zaštitu;

3) očuvanja prirodnih svojstava rječnog ekosistema;

4) sprječavanja štetnih aktivnosti koje mogu ugroziti posebne ili značajne komponente biodiverziteta.

Razvoj pomenutih zaštićenih područja zasnivaće se na:

1) usklađivanju ljudskih aktivnosti, ekonomskih i društvenih razvojnih planova, programa i projekata sa definisanim režimima, odnosno stepenima zaštite;

2) održivom, odnosno racionalnom korišćenju prirodnih vrijednosti i resursa radi njihovog trajnog očuvanja.

Zaštita i razvoj pomenutih zaštićenih područja omogućiće se naročito kroz sprovođenje postupaka izdavanja:

(i) akta o uslovima i smjernicama zaštite prirode; i
(ii) dozvole za obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenom području prirode.

Za sprovođenje postupaka zaštite primjenjivaće se smjernice i uslovi dati Studijom zaštite parka prirode „Gornji tok rijeke Ćehotine“ i Studijom zaštite spomenika prirode „Gradski park na rijeci Breznici“.

Mjere i uslovi zaštite prirode u Parku prirode "Gornji tok rijeke Ćehotine"

Zbog mogućih pritisaka (izgradnja, razvoj turizma), zaštitu ovog zaštićenog područja treba sprovoditi integralno i **sveobuhvatno**, naročito bez **gubljenja njegovih prirodnih djelova** i sprovođenja radnji, aktivnosti i djelatnosti koje bi mogle da dovedu do njegovog **oštećenja,** shodno odredbama iz člana 39, stav 2 Zakona o zaštiti prirode, koje glase**:**

Zabranjeno je korišćenje zaštićenih područja na način koji prouzrokuje:
-oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti;
-oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti;
-oštećenje morskih zaštićenih područja;
-osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
-smanjenje biološke i predione raznovrsnosti;
-zagađivanje ili ugrožavanje podzemnih i površinskih voda.

a) Smjernice i bliži uslovi za izdavanje Akta o uslovima i smjernicama zaštite prirode (član 18 Zakona o zaštiti prirode)

Za zaštitu ovog zaštićenog područja treba primjenjivati i sljedeće **opšte uslove** zaštite:

a. opšte uslove, zabrane i ograničenja koji su utvrđeni u odgovarajućim:
(i) *propisima:* Zakon o životnoj sredini, Zakon o vodama, Zakon o zaštiti vazduha, Zakon o upravljanju otpadom, Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu i dr.;
(ii) *prostorno-planskim dokumentima* višeg reda - Prostornim planom Crne Gore, Prostornim planom opštine Pljevlja;
(iii) *sektorskim politikama, strategijama, programima i planovima* u kojima su utvrđeni uslovi, zabrane i ograničenja vezani za zonu zahvata predmetnih planova (Nacionalnom strategijom održivog razvoja, Nacionalnom strategijom biodiverziteta sa Akcionim planom,) kao i lokalnim - opštinskim strateškim i planskim dokumentima).

b. opšte uslove, zabrane i ograničenja koji su utvrđeni u Zakonu o zaštiti prirode u pogledu:
- planiranja održivog korišćenja prostora i prirodnih resursa (član 15, stav 3) (zabranjeno je korišćenje prostora i prirodnih resursa i dobara na način kojim se prouzrokuje trajno narušavanje biološke raznovrsnosti);
- zaštite biološke, geološke i predione raznovrsnosti (član 3, stav 1, alineja 4-7) (usklađivanje ljudskih aktivnosti, ekonomskih i društvenih razvojnih planova, programa i projekata sa održivim korišćenjem obnovljivih i racionalnim korišćenjem neobnovljivih prirodnih vrijednosti i resursa, radi njihovog trajnog očuvanja; sprečavanje aktivnosti sa štetnim uticajem na prirodu koje su posljedica linearne zavisnosti ekonomskog rasta i upotrebe prirodnih resursa;
- mjera zaštite i očuvanja prirode (član 14) (zaštita prirodnih dobara; održivo korišćenje prirodnih resursa, prirodnih dobara i kontrola njihovog korišćenja; očuvanje područja ekološke mreže; sprovođenje dokumenata zaštite prirode u skladu sa članom 10 Zakona o zaštiti prirode; ublažavanje štetnih posljedica prirodnih katastrofa, štetnih posljedica izazvanih aktivnostima u prirodi i korišćenjem prirodnih dobara; sprovođenje podsticajnih mjera za zaštitu i očuvanje prirodnih dobara;

- **izbjegavanje oštećenja** prirode (član 16, stav 1 i 2) (djelatnosti, radnje i aktivnosti u prirodi planiraju se na način da se izbjegnu ili na najmanju mjeru svede ugrožavanje i oštećenje prirode; pravno i fizičko lice koje koristi prirodne resurse i dobra dužno je da djelatnosti, radnje i aktivnosti obavlja na način kojim se izbjegava oštećenje prirode ili svede na najmanju mjeru) kao i **zabrana oštećenja zaštićenog područja** (člana 39, stav 2) (zabranjeno je korišćenje zaštićenih područja na način koji prouzrokuje: - oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti; - oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti; - oštećenje morskih zaštićenih područja; - osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva; - smanjenje biološke i predione raznovrsnosti; - zagađivanje ili ugrožavanje podzemnih i površinskih voda);
- **sprječavanje**, odnosno ublažavanja **negativnih uticaja** od objekata, radnji, aktivnosti i djelatnosti na zaštićeno područje **iz zaštitnog pojasa** (član 31, stav 8**)**, kao što su: otpadne vode, čvrsti otpad, invazivne vrste, nelegalna gradnja, turizam, spiranje pesticida, herbicida i drugih hemikalija, požari, pošumljavanje neautohtonim biljnim vrstama i dr.
- zaštite i očuvanja zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (član 89, stav 4) (zaštićene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva štite se na način kojim se postiže ili održava njihov povoljan status očuvanosti).

U cilju sprečavanja negativnih posljedica od rješenja u prostornim i razvojnim planovima i projektima, na ovo zaštićeno područje, primjenjivaće se **posebni uslovi, zabrane i ograničenja zaštite prirode** koji su vezani za planiranje – izbor lokacija i definisanje vrsta i kapaciteta privremenih građevinskih objekata u zoni zaštićenog područja i njegovom okruženju (zaštitni pojas), a odnose se na:
- **Izbor mikro lokacija** novih građevinskih objekata **van zone zaštićenog područja**, uzimajući u obzir njegove granice i zone zaštite;
- (**Ne**)**dozvoljenu gradnju** objekata **u zaštitnom pojasu** koji zbog svojih karakteristika (način izgradnje, vrsta, veličina/kapacitet, tehnologija i sl) mogu da oštete (fizički, zagadjivanjem i sl.) ili imaju posredan negativan uticaj na prirodne vrijednosti zaštićenog područja;
- Izbjegavanje lociranja novih privremenih objekata koji **zagađuju** okolinu pored stalnih i povremenih vodenih tokova, odnosno lokacja koje su hidrološki povezane sa zaštićenim područjem.

b) Ograničenja u izdavanju Dozvole za obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenom području (član 40 Zakona o zaštiti prirode)

U zaštićenom području Park prirode gornji tok rijeke Ćehotine **mogu** se obavljati one radnje, aktivnosti i djelatnosti koje neće dovesti do oštećenja tog zaštićenog područja.
Preventivna zaštita i očuvanje zaštićenog područja od njegovog oštećenja postiže se primjenom prethodno navedenih (tačka a) mjera i uslova zaštite prirode pri izradi programa i planova razvoja.
U skladu sa odredbama iz člana 40 Zakona o zaštiti prirode, radnje, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenim područjima, koje ne podliježu procjeni uticaja na životnu sredinu u skladu sa posebnim propisima, ocjeni prihvatljivosti, koje nijesu utvrđene planom upravljanja, mogu se vršiti na osnovu dozvole organa uprave – Agencije za zaštitu životne sredine. Ta dozvola se izdaje na osnovu zahtjeva koji sadrži: opis lokacije u zaštićenom području na kojoj se planira obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti; namjenu planiranih radnji, aktivnosti i djelatnosti; vrijeme trajanja radnji, aktivnosti i djelatnosti.
Dozvola se izdaje na osnovu prethodno urađene stručne ocjene o uticaju planiranih radnji, aktivnosti i djelatnosti na zaštićeno područje. Radi stručne ocjene da li planirane radnje, aktivnosti i djelatnosti mogu dovesti do oštećenja zaštićenog područja Agencija može formirati stručnu komisiju (iz reda zaposlenih u Agenciji ili drugih, odgovarajućih stručnih lica van Agencije - troškove rada komisije snosi podnosilac zahtjeva).

U gore navedenim odredbama Zakona o zaštiti prirode utvrđena je norma "oštećenje zaštićenog područja" za koju nije propisano bilo kakvo izuzeće, pa se ista mora jednako i dosljedno primjenjivati u svim slučajevima (zahtjevima) pa i onim koji su vezani za zonu zaštićenog područja Park prirode gornji tok rijeke Ćehotine.

Dakle, u zaštićenom području Park prirode ne mogu se obavljati one radnje, aktivnosti i djelatnosti koje će dovesti do oštećenja tog zaštićenog područja (član 39 Zakona o zaštiti prirode), a naročito:
- oštećenje prirodnih staništa i populacija vrsta značajnih za zaštitu;
- oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti;
- oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti;
- zagađenje područja i njegovih prirodnih vrijednosti (zemljište, podzemne i površinske vode, biodiverzitet);
- oštećenje zbog značajnijeg osiromašenja prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
- oštećenje zbog značajnijeg smanjenja biološke i predione raznovrsnosti.

Zakon o zaštiti prirode nije propisao detaljno vrste ili tipove projekata, odnosno radnji, aktivnosti i djelatnosti koje se mogu obavljati u zaštićenom području ili njegovim zonama i režimima zaštite.

U djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena (II zona zaštite) sprovodiće se aktivna zaštita, koja podrazumijeva moguće intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unapređenja stanja zaštićenog područja; kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica na primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija i ekosistema.

Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:

1. Sportsko-rekreativni ribolov, izuzev ribolova na mladicu, u periodu od 1. maja do 1. oktobra po sistemu "uhvati i pusti", samo sa upotrebom vještačkih mamaca bez kontra zaperka, kako bi se riba mogla vratiti u vodu bez posledica, a u skladu sa uslovima izdatim u ribolovnim dozvolama;
2. Sprovoditi intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog područja;
3. Vršiti kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica po primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa, pri čemu se korišćenje šuma sprovodi u skladu sa važećim programima gazdovanja šumama;
4. Kontrolisane posjete u obrazovne, rekreativne i turističke svrhe bez posledica na primarne vrijednosti prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa;
5. Izvođenje radova održavanja, popravke i rekonstrukcije postojećih infrastrukturnih objekata u postojećim karakteristikama uz predhodno dobijene dozvole;
6. Kontrolisana naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
7. Zaštitne, sanacione i druge neophodne mjere za potrebe zaštite područja;
8. Sprovođenje posebnih interventnih mjera na zaštiti ekosistema.

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite II stepena su:

1. Ribolov na mladicu svim sredstvima i u svim vremenskim periodima;
2. Ribolova na ostale vrste riba, kao i izlov rakova, u periodu od 1. oktobra do 1. maja;
3. Lov;
4. Nekontrolisana sječa šume bez dozvole (nakon isteka važećih programa gazovanja šuma za gazdinske jedinice koje se nalaze u zoni II zaštite, zabranjuje se sječa šume);
5. Kretanje plovila na motorni pogon, osim plovila upravljača i nadležnih službi za kontrolu aktivnosti na rijeci i jezeru;
6. Akvakultura;
7. Postavljanje ili izgradnja objekata;
8. Promjena namjene površina;
9. Rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje životinjskih i biljnih vrsta;
10. Naseljavanje alohtonih i invazivnih vrsta;
11. Preduzimanje radova koji bi mogli da dovedu do oštećenja vrsta i staništa i arheoloških vrijednosti;
12. Upotreba materija koje mogu da ugroze vitalnost i temeljne prirodne vrijednosti ekosistema;
13. Slučajno ili namjerno odlaganje ili odbacivanje komunalnog i bilo kog drugog otpada;
14. Oštećenje geoloških i geomorfoloških vrijednosti;
15. Osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta;

16. Zagađenje ili ugrožavanje rijeke.

U djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena (III zona zaštite) sprovodiće se aktivnosti koje omogućavaju održivo korišćenje zaštićenog područja što podrazumijeva selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa, uz očuvanje funkcionalno-ekoloških veza i integriteta zaštićenog područja.

Dozvoljene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. Sportsko-rekreativni ribolov, u skladu sa propisima koji regulišu slatkovodno ribarstvo;
2. Uređenje i korišćenje pješačkih i rekreativnih staza na kopnu;
3. Razvijanje naselja i prateća infrastruktura u mjeri u kojoj se ne izaziva narušavanje osnovnih vrijednosti područja;
4. Vršenje radova na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje;
5. Sprovoditi očuvanja tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva;
6. Intervencije radi restauracije, revitalizacije i unapređenja zaštićenog područja;
7. Naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa;
8. Sprovođenje zaštitnih i sanacionih mjera;
9. Selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa, i to:
(i) korišćenje šuma u skladu sa važećim programima gazdovanja šumama (za djelove gazdinskih jedinica Kovren, Otilovići - Obarde i Kozička Rijeka koji ulaze u sastav III zone zaštite);
(ii) lov divljači, u skladu sa propisima koji reguliše Zakon o lovstvu, (lov dozvoljen isključivo na lovnim površinama u lovištima koja se nalaze u III-oj zoni zaštite).

Zabranjene aktivnosti u djelovima zaštićenog područja sa režimom zaštite III stepena su:

1. Postavljanje ili izgradnja objekata koji zagađuju, oštećuju ili ugrožavanje riječni i obalni ekosistem, prirodna staništa i vrste;
2. Promjena namjene površina;
3. Rastjerivanje, hvatanje, uznemiravanje i ubijanje zaštićenih životinjskih vrsta;
4. Naseljavanje alohtonih vrsta;
5. Zabrana čamaca koje pokreće motor sa unutrašnjim sagorijevanjem, osim plovila upravljača i nadležnih službi za kontrolu aktivnosti na rijeci i jezeru;
6. Zabrana izgradnje splavova na kojima se obavljaju ugostiteljske djelatnosti;
7. Zabrana organizovanog kupališta.

U zaštitnom pojasu su dozvoljene sljedeće aktivnosti:

1. Izgradnja objekata u skladu sa važećom prostorno-planskom dokumentacijom uz primjenu uslova i smjernica zaštite prirode, kao i mjera za zaštitu životne sredine koja je vezana za prostorno-plansku i projektnu dokumentaciju, a sprovode se kroz postupke stateške procjene uticaja i procjene uticaja na životnu sredinu;
2. Izgradnja sistema za sakupljanje, odnosno odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda, uz ukidanje korišćenja septičkih jama i upojnih bunara;
3. Razvoj aktivnosti i projekata agro-eko turizma sa izgradnjom objekata malog smještajnog kapaciteta, radi očuvanja prostora, u zonama koje se budu definisale odgovarajućim planskim dokumentom.

Zabranjene aktivnosti u zaštitnom pojasu su:

1. Izgradnja objekata koji svojim otpadnim vodama zagađuju podzemne i površinske vode ili je efikasnost njihovog sistema za prečišćavanje ispod zakonom propisanih standarda i parametara kvaliteta;
2. Izgradnja objekata i obavljanje radnji, aktivnosti i djelatnosti kojima se otpadne vode ispuštaju bez prečišćavanja u podzemlje (septičke jame i bunare);
3. Izgradnja objekata koji dovode do značajne degradacije prirodnih staništa;

4. Eksploatacija mineralnih sirovina;
5. Ograničava se upotreba pesticida i fertilizatora (đubriva) koji nisu organskog porijekla;
6. Izgradnja pilana, postrojenja za preradu drveta i drugih proizvodnih objekata i postrojenja koji mogu zagađivati površinske i podzemne vode, u neposrednoj blizini prirodnih rječnih tokova Ćehotine i Kozičke rijeke, u pojasu širine 100 metara od pripadajuće rječne obale.

8.1.3.3. Područja potencijalne zaštite

Prostornim planom CG (2008), Nacionalnom strategijom održivog razvoja (2016), Nacionalnom strategijom biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016-2020 i lokalnim strateškim i planskim dokumentima planirano je stavljanje pod zaštitu sledećih prirodnih dobara na području opštine Pljevlja:

- Planina Ljubišnja

Planina Ljubišnja – potencijalni Park prirode i potencijalno EMERALD područje:

Površina u ha: 3831
Nadmorska visina u m. (max): 2238
Status zaštite: nezaštićeno
Koordinate: E 19° 10’ 00’’ ; N 43˚ 18’ 00’’

Za planinu Ljubišnju još uvijek nije pokrenuta procedura oko zaštite od strane lokalne samouprave, iako je planina Ljubišnja, planskim rješenjima zaštite prirodnih vrijednosti u okviru Prostornog plana Crne Gore do 2020. god. (kao i konceptom PPCG do 2040.g.) predviđena za buduće zaštićeno područje, u kategoriji park prirode. Površina planine Ljubišnje iznosi 2831 ha. Centralne koordinate: 43°19’ N / 19°6’ E. Ljubišnja se nalazi na granici Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Najviši vrh je Dernečište (2238 mnm). Malo je florističkih i vegetacijskih podataka sa područja planinskog masiva Ljubišnje. Najveću botaničku vrijednost predstavljaju smrčeve šume. Smrčeve šume Ljubišnje predstavljaju jedinstven tip staništa, ne samo u Crnoj Gori već i šire, o čemu najbolje svjedoči činjenica da su u EUNIS klasifikaciji prepoznate kao poseban tip staništa - 42.243 Montenegrine spruce forests (Crnogorske smrčeve šume). Smrčeve šume zauzimaju najveće prostranstvo na Ljubišnji. Razvijaju se u posebnim ekološkim uslovima, pa se razlikuju od smrčevih šuma ostalih crnogorskih planina. Za razliku od ostalih područja u Crnoj Gori gdje se smrčeve šume javljaju parcijalno, vezane za doline i sjeverne ekspozicije, smrčeve šume na Ljubišnji zauzimaju poseban pojas širok od 400-800 m. Smrčeve šume na Ljubišnji pripadaju asocijaciji Piceetum croaticum montanum, koja je usled različitog sastava podloge, ekspozicije i nadmorske visine, raščlanjena na dvije subasocijacije: Kriterijum A - vrste: *Buxbaumia viridis* (Moug.) Moug. & Nestl A(ii) i *Verbascum durmitoreum* Rohlena A(iv). Kriterijum C-habitati: 41.1 Bukove šume i 42.243 Crnogorske smrčeve šume.

Malo je florističkih i vegetacijskih podataka sa područja planinskog masiva Ljubišnje. Najveću botaničku vrijednost predstavljaju smrčeve šume**.** Ove šume Ljubišnje predstavljaju jedinstven tip staništa, o čemu najbolje svjdeoči činjenica da su u EUNIS klasifikaciji prepoznate kao **poseban tip staništa - *42.243 Crnogorske smčeve šume (Montenegrine spruce forests)***. Osim smrče na Ljubišnji rastu i reprezentativne bukove šume. Ova planina poznata je po brojnim edemičnim vrstama biljaka i životinja, velikom šumskom bogatstvu (skoro cijela planina je pokrivena šumom), ali i po tome što se na njoj snijeg zadržava tokom čitave godine. Ovdje rastu nikolina divizma (Verbascum nicolai), albanski ljiljan (Lilium albanicum), dinarska oštrica (Oxytropis dinarica), kao billjke od nacionalnog značaja.
Ljubišnja je predložena za zaštitu u kategoriji Regionalnog parka (Prostorni plan Republike Crne Gore 1986., 1997., 2007. godine). Područje je od međunarodnog značaja za biljke (IPA područje).
Planina je još uvijek ,,terra incognita,, za većinu bioloških grupa i zahtijeva dalja sveobuhvatna istraživanja biodiverziteta.
Ukupno 2 tipa staništa i 20 vrsta sa Rezolucije 4 Bernske konvencije je prisutno na ovom području.

Staništa	**Stanišni tip:**
Bukove šume	41.1
Crnogorske smrčeve šume	42.243

Slika 55. Planina Ljubišnja

Uslovi pod kojima se djelatnosti, radnje i aktivnosti mogu realizovati:

U okviru granica prostornog obuhvata mogu se planirati radnje, aktivnosti i djelatnosti, poštujući:

a) Opšte uslove, zabrane i ograničenja koji su utvrđeni u odgovarajućim:

- Propisima: Zakon o životnoj sredini, Zakon o zaštiti prirode, Zakon o vodama, Zakon o zaštiti vazduha, Zakon o upravljanju otpadom, Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu i dr.
- Prostorno-planskim dokumentima višeg reda: Prostornim planom CG, Prostorno urbanistički plan opštine Pljevlja.
- Sektorskim politikama, strategijama, programima i planovima u kojima su utvrđeni uslovi, zabrane i ograničenja vezani za zonu zahvata predmetg Plana, a odnose se na: Nacionalnu strategiju održivog razvoja (2016), Nacionalnu strategiju biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016-2020, i lokalnim – opštinskim strateškim i planskim dokumentima, posebno se ovo odnosi na Lokalni akcioni plan za biodiverzitet opštine Pljevlja i Lokalni plan zaštite životne sredine opštine Pljevlja 2022-2026.

b) Opšte uslove, zabrane i ograničenja koji su utvrđeni u Zakonu o zaštiti prirode u pogledu:

- Zaštite biološke, geološke i predione raznovrsnosti (čl. 3, stav 1, alineja 4-7);
- Mjera zaštite i očuvanja prirode (čl. 14);
- Planiranja održivog korišćenja prostora i prirodnih resursa (čl. 15, stav 3);
- Izbjegavanje oštećenja prirode (čl. 16, stav 1 i 2);
- Za strogi rezervat prirode (čl. 21, ispoštovati zabranjene i dozvoljene aktivnosti);
- Za nacionalni park (čl. 22, ispoštovati zabranjene i dozvoljene aktivnosti);
- Za park prirode (čl. 24, ispoštovati zabranjene i dozvoljene aktivnosti);
- Za spomenik prirode (čl. 25, ispoštovati zabranjene i dozvoljene aktivnosti);
- Za zone i režime zaštite u zaštićenim područjima (čl. 31, ispoštovati zabranjene i dozvoljene aktivnosti);
- Područje koje je pokrenut postupak zaštite smatra se zaštićenim u skladu sa ovim zakonom, a do donošenja akta o proglašenju primjenjuju se mjere propisane u studiji zaštite kojom se utvrđuju vrijednosti područja koje se predlaže za zaštitu i način upravljanja područjem (čl. 42);
- Sprovođenje zaštite i očuvanja područja ekološke mreže (čl. 45 i dr.);
- Zaštite divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (čl. 73, ispoštovati zabranjene i dozvoljene aktivnosti);
- Zaštite i očuvanja zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (čl. 89, stav 4).

c) Posebne uslove, zabrane i ograničenja zaštite prirode definisane Prostornim planom NP Durmitor, Prostornim planom posebne namjene za durmitorsko područje (2016), Predlog plana upravljanja za NP Durmitor za 2021-2025 g., studijama zaštite/revizije, Odlukama o proglašenju zaštićenih područja, stručnim analizama i dr, u smislu:

- Zabranjenih aktivnosti u zaštićenim područjima i zonama zaštite unutar zaštićenigh područja;
- Zaštite predjela unutar zaštićenih područja;
- Mjera za zaštitu kulturnog predjela;
- Mjera za zaštitu šuma i šumskih ekosistema;
- Mjera za zaštitu značajnih vrsta flore, faune i gljiva te tipova staništa;
- Mjere za zaštitu i oblikovanje pejzaža u izdvojenim područjima karaktera predjela prema pogodnosti za turističko-rekreativne aktivnosti.

Mjere zaštite prirode koje treba primjeniti

Izbor lokacija za nove objekte:

1. U odnosu na zone zaštite te zone sa prisutnim značajnim vrstama i habitatima. Planska rešenja treba ograničiti na određene zone zaštite;
2. Voditi računa o kapacitetu životne sredine i mikrolokacijskim karakteristikama date lokacije;

3. Za svaki planirani objekat u zaštićenom području prirode ili u području potencijalne zaštite voditi računa o poziciji planirane izgradnje u odnosu na zone zaštite, poziciju u odnosu na značajne vrste i habitate, te uskladiti spratnost planiranih objekata sa ambijentalnim/pejzažnim vrijednostima područja.

8.2. MJERE ZAŠTITE OD ELEMENTARNIH I DRUGIH NEPOGODA I MJERE ZAŠTITE OD ZNAČAJA ZA ODBRANU ZEMLJE

Urbanistička rešenja sadrže urbanističke mjere ugrađene u koncepciju razvoja grada. Ove mjere doprinose opštem smanjenju povredljivosti urbane strukture i tako definisane predstavljaju osnov zaštite od elementarnih nepogoda i ostalih katastrofa.

Mjere zaštite od voda sprovodiće se u skladu sa hidrotehničkim rješenjima. Mjere zaštite površinskih i podzemnih zona - izvorišta uklopljene su u mjere zaštite navedene u poglavlju o Zaštiti životne sredine. Sprovođenjem ovih mjera smanjiće se i opasnost od pojave zaraznih bolesti i epidemija.

Mjere zaštite od seizmičkih razaranja odnose se na obavezu aseizmičke gradnje objekata i urbanistička rješenja predviđena ovim Izmjenama i dopunama kojima se postiže smanjenje povredljivosti prostora u slučaju seizmičkih razaranja za potrese veće od 8°MCS (u dolinskim) i 7°MCS (na padinskim dijelovima prostora GUR-a). Planiranje i projektovanje na području grada Pljevlja obavezno se mora izvoditi u skladu sa IID PUP-a Pljevlja i Elaboratom o seizmogeološkim podlogama i seizmičkoj mikrorejonizaciji urbanističkog područja GUP-a Pljevalja (Zavod za geološka istraživanja SR Crne Gore, Podgorica), naročito sa kartama pogodnosti terena za urbanizaciju i kartom seizmičke mikrorejonizacije koje su u sklopu ovog Elaborata.

Mjere zaštite od požara obezbjeđuju se kroz kriterijume dimenzionisanja vodovodne mreže, projektnim elementima građenja objekata (protivpožarnim zidovima i sl.) i ostalim elementima u skladu sa zakonskim propisima.

Mjere zaštite od ratnih razaranja postižu se očuvanjem kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta, planiranjem gradskog i prigradskog zelenila, ažurnim katastrom izvorišta u Opštini, sistemima zvučne najave opasnosti, ravnomjernim pokrivanjem teritorije skloništima i ostalim mjerama, kao i sprovođenjem svih urbanističkih mjera razvoja.

9.0. SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE GUR-A

GUR se sprovodi **kroz realizaciju važećih urbanističkih planova**, **reviziju postojeće i izradu nove planske dokumentacije** u skladu sa Zakonom, kao i kroz **direktne smjernice i UTU** za sprovođenje GUR-a za djelove za koje se neće raditi planska dokumentacija nižeg reda.

9.1. VAŽEĆI URBANISTIČKI PLANOVI

1) **DUP "Gornji Moćevac" Izmjene i dopune**; 2006.("Sl.list CG"-opštinski propisi, broj 05/06) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2006.
2) **DUP "Barake I"**; 2006.("Sl.list CG-opštinski propisi, broj 36/06) (opština Pljevlja-RZUP Podgorica), 2006.
3) **DUP "Moćevac"**; 2006.("Sl.list CG"-opštinski propisi, broj 18/06) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2006.
4) **LSL "Otilovići"**; 2008.("Sl. list CG"-opštinski propisi, broj 26/08) (opština Pljevlja-JUGINUS, Beograd), 2008.
5) **DUP "Avdovina I"**; 2008.("Sl.list CG"-opštinski propisi, broj 22/08) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2008.
6) **DUP "Dolovi II" Izmjene i dopune**; 2009.("Sl. list CG"opštinski propisi, broj 17/09) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2009.
7) **DUP "Centar I" Izmjene i dopune**; 2009.("Sl.list CG"opštinski propisi, broj 13/09) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2009.
8) **DUP "Ada" Izmjene i dopune**; 2009.("Sl.list CG"opštinski propisi, broj 18/06) (opština Pljevlja-JUGINUS, Beograd), 2009.
9) **DUP "Podlipa" Izmjene i dopune**; 2009.("Sl.list CG"opštinski propisi, broj 13/09) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2009.
10) **DUP "Dolovi IV"**; 2010.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 37/10) (opština Pljevlja-JUGINUS, Beograd), 2010.
11) **DUP "Centar II" Izmjene i dopune**; 2011.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 3/12) (opština Pljevlja-JUGINUS,Beograd), 2011.
12) **DUP "Radosavac"**; 2011.("Sl.list CG"opštinski propisi, broj 11/11) (opština Pljevlja-JUGINUS, Beograd), 2011.
13) **DUP "Stražica" Izmjene i dopune**; 2011.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 11/11) (opština Pljevlja-JUGINUS, Beograd), 2011.
14) **LST "Trlica"**; 2011.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 11/11) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2011.
15) **DUP "Stara čaršija"**; 2011.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 22/11) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2011.
16) **DUP "Gorijevac"**; 2012.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 14/12) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2012.
17) **UP "Stara ciglana"**; 2012.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 14/12) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2012.
18) **DUP "Varoš" Izmjene i dopune**; 2013.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 21/13) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2013.
19) **DUP "Breznica" Izmjene i dopune**; 2014.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 07/14) (opština Pljevlja-PLANING, Nikšić), 2014.
20) **DUP "Potrlica" Izmjene i dopune**; 2014.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 07/14) (opština Pljevlja-PLANING, Nikšić), 2014.
21) **LSL "Đulina Guka"**; 2014.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 18/06) (opština Pljevlja-PLANING, Nikšić), 2014.
22) **DUP "Golubinja"**; 2015.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 16/14) (opština Pljevlja-PLANING, Nikšić), 2015.
23) **DUP "Bare I"**; 2015.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 13/15) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2015.

24) **DUP "Dolovi III" Izmjene i dopune**; 2015.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 13/15) (opština Pljevlja-PLANING, Nikšić), 2015.
25) **DUP "Mali logor"**; 2015.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 18/06) (opština Pljevlja-WINSOFT doo & MONTENEGRO doo, Podgorica), 2015.
26) **DUP "Veliki logor"**; 2015.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 13/15) (opština Pljevlja-WINSOFT doo & MONTENEGRO doo, Podgorica), 2015.
27) **DUP "Trg Patrijarha Varnave"**; 2016.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 32/16) (opština Pljevlja-PLANING, Nikšić), 2016.
28) **DUP "Dolovi I"**; 2016.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 48/16) (opština Pljevlja-Arhiplan CG doo, Podgorica), 2016.
29) **DUP "Balibegovo Brdo i Kupusište"**; 2017.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 03/18) (opština Pljevlja-JUGINUS, Beograd), 2017.
30) **DUP "Komini"**; 2017.("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 03/18) (opština Pljevlja-PLANING, Nikšić), 2017.

U grafičkom dijelu plana namjene površina su prikazane namjene iz važećih urbanističkih planova, a za primjenu i sprovođenje su mjerodavni samo konkretna namjena i drugi uslovi koji su određeni samim urbanističkim planovima.

9.2. SPROVOĐENJE GUR-A KROZ REVIZIJU POSTOJEĆE I IZRADU PLANSKE DOKUMENTACIJE DETALJNE RAZRADE

Na osnovu prostornog rješenja iz GUR-a, za one prostore za koje je predložena drugačija prostorna organizacija može se raditi urbanistička planska dokumentacija.

Planska dokumentacija za koju je GUR definisao drugačije plansko rješenje i koju je potrebno revidovati ili izraditi planove detaljne razrade je:
-DUP "Stara čaršija" ("Sl.list CG"-opštinski propisi, broj 22/11) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2011.
Za prostor DUP-a "Stara čaršija" su planirane površine sa namjenom stanovanje malih gustina, mješovita namjena i centralne djelatnosti. Predvidjeti da se na tom prostoru oformi ambijent čaršije koji bi svojom urbanom formom i arhitekturom vratio duh starog vremena, kroz stare zanate, ugostiteljske sadržaje i sl. Takođe, na predmetnom prostoru planirati novu zgradu Muzeja Pljevlja sa pratećim izložbenim prostorom.
Na prostoru sadašnje pijace potrebno je izvršiti transformaciju prostora primjenom savremenih elemenata, sadržaja i standarda.
-UP "Stara ciglana" ("Sl.list CG"-opštinski propisi, broj 14/12) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2012.
Za prostor UP "Stara ciglana" su planirane površine za centralne djelatnosti, stanovanje srednje gustine, prostor za sport i rekreaciju i zelene površine. Planirane stambene površine izraziti kroz individualne, dvojne i kolektivne objekte u nizu kako bi se dobilo na atraktivnosti stambenog kompleksa koji se nalazi u neposrednoj blizini zelenog pojasa na brdu Stražica i novog poslovnog kompleksa na rekultivisanom području.
-DUP "Podlipa" Izmjene i dopune ("Sl.list CG"opštinski propisi, broj 13/09) (opština Pljevlja-URBANPROJEKT, Čačak), 2009.
Za prostor DUP "Podlipa" izvršena je prenamjena poljoprivrednih površina u mješovitu namjenu i centralne djelatnosti, pa je potrebno razraditi određene lokacije na nivou plana detaljne razrade, vodeći računa da zauzetost za objekte mješovite namjene ne bude veća od 0,50 a spratnost maksimalno P+2.
Za namjenu centralne djelatnosti potrebno je da indeks zauzetosti iznosi 0,5. Indeks izgrađenosti 1,5, a 20% maksimum da bude pod zelenilom.
-DUP "Radosavac" ("Sl.list CG"opštinski propisi, broj 11/11) (opština Pljevlja-JUGINUS, Beograd), 2011.
S obzirom da je izvršena prenamjena određenih površina potrebno je uraditi planski dokument detaljne razrade u skladu sa Zakonom.
-DUP "Potrlica" Izmjene i dopune ("Sl.list CG" opštinski propisi, broj 07/14) (opština Pljevlja-

PLANING, Nikšić), 2014.
S obzirom da je izvršena prenamjena određenih površina potrebno je uraditi planski dokument detaljne razrade u skladu sa Zakonom.

Takođe, potrebno je izvršiti reviziju postojećih ili izraditi nove planove detaljne razrade kroz koje prolazi trasa budućeg toplovoda.

Na osnovu prostornog rješenja iz GUR-a, potrebno je za sljedeće prostore uraditi plansku dokumentaciju detaljne razrade i to:
-UP "Novo naselje"
Za ovaj prostor potrebno je planski razraditi prostor na kojem su planirane namjene stanovanje niske i srednje gustine kao i centralne djelatnosti.
-UP "Distributivni centar"
Za prostor sa namjenom površine za industriju i proizvodnju (IP) potrebno je uraditi urbanistički projekat.
-UP "Manastirski kompleks"
Potrebno je uraditi planski dokument u cilju sanacije devastiranog prostora.

Takođe, u skladu sa zakonom uraditi i plansku dokumentaciju detaljne razrade za prostor:
- "Židovići" - prostor sa namjenom površine za industriju i proizvodnju (IP).
- "Židovići I" - prostor sa namjenom stanovanje male gustine (SMG).
- "Aerodrom" – prostor za potrebe izgradnje budućeg aerodroma.

Takođe za područja koja imaju namjenu površine za potrebe odbrane (OD) mogu se uraditi lokalni planovi detaljne razrade.

Granice zahvata navedenih planova su date orjentaciono na grafičkom prilogu broj *02*. *Postojeća i planirana planska dokumentacija*, a precizne granice će biti definisane kroz postupak izrade i donošenja Odluke i Programskog zadatka za svaki plan pojedinačno.

U postupku izrade planskih dokumenata detaljne razrade moguća su manja odstupanja pri definisanju granica zahvata planova, kao i odstupanja u odnosu na planirane namjene i saobraćaj, u smislu korekcije istih u zavisnosti od katastarskih parcela ili drugih ograničenja.

9.3. DIREKTNE SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE GUR-A ZA POVRŠINE ZA KOJE SE NEĆE RADITI PLANSKA DOKUMENTACIJA NIŽEG REDA

Smjernice za izgradnju individualnih stambenih objekata na građevinskom zemljištu (površina naselja)

Na područjima koja su u IID PUP-a definisana kao zone u kojma će se graditi bez prethodne izrade planskih dokumenata detaljne razrade važe opšte smjernice za izgradnju objekata:

- U definisanju uslova za formiranje granica građevinskih područja mora se primijeniti pravilo korišćenja već izgrađenih, postojećih struktura. Građevinske intervencije u tim prostorima mogu se odvijati u smislu obnove porušenih i devastiranih djelova u postojećem volumenu uz upotrebu autohtonih materijala;
- Širenje građevinskih područja, kada je to potrebno, valja usmjeravati u dubinu prostora vodeći računa o potrebi zaokruživanja urbane strukture u logičnu cjelinu;
- Važan element u formiranju građevinskih područja je uslov neophodne potrebne komunalne opremljenosti prostora;
- Katastarska parcela na kojoj se gradi mora imati veličinu i oblik koji omogućava gradnju, površina min. 300 m2, odnos strana od 1:1 do 1:2;
- Minimalna širina fronta nove urbanističke parcele je minimum 15 m, izuzev za postojeće formirane parcele stanovanja kada može biti 12 m;
- Urbanističke parcele koje su manje površine i manje širine fronta od planom propisane ne

mogu se koristiti za izgradnju;
- Urbanistička parcela mora da izlazi na javni put. Ukoliko novoformirana parcela ne izlazi na javni put mora se formirati parcela prilaznog puta minimalne širine 3 m. Ukoliko je prilazni put duži od 25 m, minimalna širina iznosi 4,5 m;
- Namjena objekata može biti stanovanje i djelatnosti koje se u skladu sa svim važećim zakonima mogu obavljati u stambenim kućama;
- Indeksi izgrađenosti 1,0;
- Indeks zauzetosti je 0,4;
- Ukupni BGP ne smije prekoračiti 300 m2;
- Maksimalna spratnost stambenih objekata je P+1+Pk;
- Najveća visina etaže za garaže i tehničke prostorije je 3m, a za stambene prostore je 3,5 m, računajući između gornjih kota međuspratnih konstrukcija;
- Minimalna udaljenost svakog dijela objekta od granice parcele je 3 m;
- Minimalna udaljenost objekta od regulacione linije je 5 m;
- Ukoliko na susjednoj parceli već postoji izgrađen objekat, novi objekat mora biti tako lociran da ne umanjuje kvalitet življenja u postojećem, ne smije mu zakloniti vidik, smanjiti osunčanje, zakloniti svjetlost;
- Postojeći objekti kod kojih je spratnost manja od maksimalne planirane mogu se nadgraditi do ove spratnosti, ako se pri tom ispoštuju zadati urbanistički parametri, građevinske linije, odnosi prema susjednim parcelama, kao i svi propisi iz građevinske regulative;
- Svi urbanističko-tehnički uslovi koji se odnose na materijale, arhitektonske karakteristike, uslove za konstrukciju i sl., isti su kao u najbližoj planskoj cjelini za koju se izrađuje plan detaljne razrade;
- Svaki objekat mora imati sopstvenu priključak na vodovodnu i kanalizacionu mrežu;
- Ako se gradi podzemna etaža u vidu podruma ili suterena, njen vertikalni gabarit ne smije nadvisiti kotu konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta više od 100 cm. Ukoliko se radi o denivelisanom terenu relevantnom kotom terena, smatra se najniža kota konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Kota poda prizemlja novoplaniranih objekata je maksimalno na 100 cm od kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Najniža svijetla visina potkrovlja ne smije biti veća od 1,20 m, računajući na mjestu gdje se građevinska linija potkrovlja i sprata poklapaju, tj. računajući od poda potkrovne etaže do preloma krovne kosine;
- Dogradnja i nadgradnja moguća je uz prethodnu statičku analizu konstruktivnog sistema koja će usloviti primjenu konstruktivnog sistema i materijala koji treba da budu kvalitetni i u skladu sa ambijentom. Svi ovi elementi biće provjereni kroz izradu odgovarajuće tehničke dokumentacije;
- Mjesto i položaj dogradnje odrediće nadležni organ u postupku izdavanja urbanističko-tehničkih uslova, a na osnovu uslova lokacije i gabarita objekta, kao i uslova priključenja izdatih od JP “Vodovod i kanalizacija” i „CEDIS“ d.o.o.;
- Zbog specifičnosti prostora i pejzaža, a u cilju osiguranja poljoprivrednih i zelenih površina u dominantnom dijelu prostora planom je ustanovljen kriterijum ograničenja oblika građenja na površinama sa pretežnom namjenom korišćenja kao poljoprivrednog zemljišta;
- Kotu prizemlja dogradnje vezati za kotu prizemlja postojećeg objekta;
- U slučaju kada je postojeći objekat dotrajao, ili kada se investitor odluči, objekat se može srušiti po prethodno pribavljenom odobrenju od nadležnog organa i na parceli sagraditi novi prema zadatim smjernicama;
- U izboru najpogodnijeg tipa individualne stambene zgrade potrebno je koristiti sve do sada dokazane korisne elemente tradicionalne arhitekture, bitne za racionalno korišćenje zemljišta i stvaranje novih pejzaža i očuvanje starih;
- Potkrovlje predviđati kao stambeno sa tradicionalnim krovnim prozorima i odgovarajućom konstrukcijom zidova i krovića;
- Prozore i vrata dimenzionisati prema klimatskim zahtjevima i predvidjeti tradicionalnu stolariju;

- Rekonstrukcija postojećih objekata podrazumijeva korišćenje osnovnih elemenata urbanističke matrice tradicionalnog naselja (parcelacija, regulacija, namjena) uz maksimalno vraćanje tradicionalne arhitekturne tipologije (horizontalni i vertikalni gabarit, arhitektonska podjela fasade, upotreba prirodnih materijala); predmetna rekonstrukcija treba da obezbijedi i osavremenjavanje objekata u smislu infrastrukturnog opremanja (naročito izgradnja sanitarnih čvorova priključenih na vodovodnu i kanalizacionu mrežu);
- Adaptacija i vizuelna sanacija za većinu objekata kod kojih je naknadnim intervencijama došlo do narušavanja sklada sa ambijentom, osim rekonstrukcije po utvrđenim principima, podrazumijeva vraćanje tradicionalnog identiteta čitavom prostoru.
- Horizontalni i vertikalni gabarit objekta mora obezbijediti nesmetane vizure i uklapanje u opštu sliku naselja;
- Oblikovanje krovova mora uvažavati karakteristike tradicionalne arhitekture predjela u kojima se gradi objekat. Preporučuju se krovovi nagiba 25-35°. Krovni pokrivač je ćeramida ili sličan crijep crvenkaste boje. Krovove raditi kose, dvovodne ili viševodne. Tavanski prostor projektovati bez nadzitka;
- U sklopu izgrađenog i neizgrađenog dijela građevinskog područja naselja mogu se pored stambenih objekata izgrađivati i trgovački, zanatski, proizvodni, uslužni i turističko-ugostiteljski sadržaji u sklopu stambenih građevina. Dozvoljavaju se i samostalne građevine trgovačke, uslužne i turističko-ugostiteljske djelatnosti i građevine društvenog standarda;
- U cilju proširenja privrednih aktivnosti preporučuju se sljedeće namjene: trgovine autohtonih proizvoda, suvenirnice, trgovine zanatskih proizvoda, proizvodnja hrane u domaćoj radinosti i sl.;
- Prilikom projektovanja obavezno predvidjeti sve prateće prostorije neophodne za obavljanje navedenih djelatnosti kao što su ostave, magacini, sušare, radionice, kuhinje i sl. Djelatnosti koje mogu biti potencijalni zagađivači nijesu dozvoljene;
- Pomoćne prostorije (skladišta, garaže i sl.) treba graditi prvenstveno u prizemljima objekata, a moguće je i kao zasebne objekte. Ako se pomoćne prostorije grade izvan objekta, mogu se graditi i na ivici građevinske parcele. Ukoliko se objekat gradi na ivici, ne dozvoljava se otvaranje otvora prema susjednoj parceli. Visina pomoćnih objekata može iznositi najviše 3 m (visina vijenca), dubina 6, a krovište iskošeno ili ravan krov sa odvodom vode na vlastitu parcelu;
- Povećanje vertikalnog gabarita moguće je do maksimalne spratnosti S+P+1 ili S+P+Pk.

Smjernice za izgradnju za objekte porodičnog stanovanja u poljoprivredi

Na područjima za koja se ne predviđa donošenje planske dokumentacije detaljne razrade, a za koja je GUR-om definisana namjena poljoprivredne površine, mogu se graditi objekti porodičnog stanovanja u poljoprivredi, u skladu sa sljedećim uslovima:

- Minimalna parcela u okviru ove namjene je 500 m2. U okviru parcele moguća je organizacija stambenog i ekonomskog dvorišta, pri čemu stambeno i ekonomsko dvorište podrazumijeva površinu maksimalno 250 m2, a ostatak parcele se tretira kao obrađena poljoprivredna površina;
- Minimalna širina fronta parcele je 20 m, a parcele koje su manje površine i manje širine fronta od planom propisane ne mogu se koristiti za izgradnju;
- Parcela mora da izlazi na javni put. Ukoliko novoformirana parcela ne izlazi na javni put, mora se formirati parcela prilaznog puta minimalne širine 3 m. Ukoliko je prilazni put duži od 25 m, minimalna širina iznosi 4,5 m;
- Maksimalni indeks zauzetosti parcela je 0,3, s tim da maksimalna površina pod objektom može biti 150 m2;
- Ukoliko se podzemna etaža koristi za garažiranje i za tehničke prostorije, onda njena površina ne ulazi u obračun BGP;
- U cilju što manjeg usitnjavanja poljoprivrednog zemljišta preporučuje se lociranje objekata uz postojeće puteve. Građevinska linija se postavlja minimalno na 5 m od regulacione linije puta;
- Maksimalna planirana spratnost u okviru ove namjene je P+1+Pk;

- Minimalna udaljenost novoplaniranog objekta od susjedne parcele je 5 m;
- Postojeći objekti kod kojih je spratnost manja od maksimalne planirane mogu se nadgraditi do ove spratnosti, pri tom da se ispoštuju zadati urbanistički parametri, građevinske linije, odnosi prema susjednim parcelama, kao i svi propisi iz građevinske regulative;
- Postojeći objekti se mogu zamijeniti novim objektima i tada važe uslovi plana dati za novoplanirane objekte;
- Kota poda novoplaniranih objekata je maksimalno na 100 cm od kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Ako se gradi podzemna etaža u vidu podruma ili suterena, njen vertikalni gabarit ne smije nadvisiti kotu konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta više od 100 cm. Ukoliko se radi o denivelisanom terenu, relevantnom kotom terena smatra se najniža kota konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- U okviru ovog tipa stanovanja mogu se organizovati i djelatnosti koje ne ugrožavaju funkciju stanovanja i životnu sredinu (komunalno-servisni objekti, skladišta, proizvodno-servisno zanatstvo, privredni objekti, rasadnici, staklene bašte, površine i objekti za stočarstvo, površine za ribnjake...);
- Parkiranje i garažiranje je planirano u okviru parcele. Garaže i drugi pomoćni objekti mogu se graditi kao drugi isključivo prizemni objekat na parceli, ali da se pri tome ne prekorače maksimalni zadati urbanistički pokazatelji. Ove objekte postavljati tako da minimalna udaljenost objekta od susjedne parcele bude 2,5 m, a od stambenog objekta 2,5 m, ili ga postaviti kao aneks objekta. Svi postojeći pomoćni objekti koji se uklapaju u zadate uslove kao takvi se mogu zadržati. Ovi pomoćni objekti vezani su za dio stambenog dvorišta;
- U dijelu ekonomskog dvorišta mogu se naći i objekti u funkciji poljoprivredne proizvodnje (ostave, štale, mini farme, nadstrešnice za mehanizaciju, plastenici i sl.). Maksimalna površina pod ovim objektima može biti 50% od površine ekonomskog dvorišta. Ove objekte postavljati na minimalnom udaljenju od 5 m od susjedne parcele;
- U izgradnji objekata treba koristiti elemente u skladu sa ambijentom i namjenom objekta, prirodne materijale, kose krovne ravni i dr.

Uslovi za izgradnju servisno-skladišnih i privrednih objekata na građevinskom zemljištu (površina naselja)

- Katastarska parcela na kojoj se gradi mora imati veličinu i oblik koji omogućava gradnju. Površina parcele je minimalno 600 m2, a odnos strana je od 1:1 do 1:2;
- Minimalna širina fronta nove urbanističke parcele je 20 m;
- Urbanističke parcele koje su manje površine i manje širine fronta od planom propisane ne mogu se koristiti za izgradnju;
- Urbanistička parcela mora da izlazi na javni put. Ukoliko novoformirana parcela ne izlazi na javni put, mora se formirati parcela prilaznog puta minimalne širine 4,5 m;
- Maksimalni indeks zauzetosti iznosi 0,60;
- Maksimalni indeks izgrađenosti iznosi 1,50;
- Objekte graditi kao slobodnostojeće objekte na parceli;
- Maksimalna planirana spratnost je S+Vp+1 u dijelu objekta koji je namijenjen za skladišta, servisne centre, industrijsku proizvodnju ili neku drugu sličnu namjenu;
- Prostor u kojem se predviđa izgradnja uprave ili administracije objekta može biti do P+3, ali tako da ne prelazi ukupni vanjski gabarit skladišno-industrijskog dijela objekta. Administrativni dio objekta može zauzeti maksimalno 30% od ukupne površine objekta;
- Ukoliko se podzemna etaža koristi za garažiranje i za tehničke prostorije, onda njena površina ne ulazi u obračun BGP;
- Maksimalni BGP ne smije biti veći od 2500m2;
- Najveća visina etaže za garaže i tehničke prostorije je 3 m, za poslovne etaže je 4,5 m, računajući između gornjih kota međuspratnih konstrukcija. Za visoko prizemlje namijenjeno skladištima i servisimam ako je to uslovljeno tehnološkim procesimam svijetla visnina može biti do 12 m;
- Postojeći objekti kod kojih je spratnost manja od maksimalne planirane mogu se nadgraditi do ove spratnosti, ako se pri tom ispoštuju zadati urbanistički parametri,

građeviske linije, odnosi prema susjednim parcelama, kao i svi propisi iz građevinske regulative;
- Postojeće objekte kod kojih su parametri (horizontalni i vertikalni gabarit i BGP) veći od zadatih planom, zadržati sa zatečenim stanjem ukoliko svojim položajem ne ugrožavaju realizaciju saobraćajne i ostale infrastrukture;
- Regulaciona linija je linija koja dijeli površinu određene javne namjene od površina predviđenih za druge namjene. Regulaciona linija saobraćajnice određuje se prema rangu saobraćajnice, položaju u prostoru i uslovima odvijanja saobraćaja. Širina pojasa regulacije javnih puteva obuhvata širinu putnog pojasa (poprečni profil saobraćajnice sa obostranim zaštitnim pojasom);
- Građevinska linija se postavlja minimalno na udaljenosti od 5 m od regulacione linije;
- Minimalna udaljenost svakog dijela objekta od granica parcele je 5 m;
- Ukoliko na susjednoj parceli već postoji izgrađen objekat, novi objekat mora biti tako lociran da ne umanjuje kvalitet življenja u postojećem, ne smije mu zakloniti vidik, smanjiti osunčanje, zakloniti svjetlost;
- Ako se gradi podzemna etaža u vidu podruma ili suterena, njen vertikalni gabarit ne smije nadvisiti kotu konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta više od 100 cm. Ukoliko se radi o denivelisanom terenu, relevantnom kotom terena smatra se najniža kota konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Horizontalni gabariti podzemne etaže definisani su građevinskom linijom ispod zemlje koja se poklapa sa nadzemnom građevinskom linijom. Ukoliko je podzemna etaža namijenjena za garažiranje i tehničke prostorije, istu je dozvoljeno graditi i izvan nadzemnog objekta osim u prostoru prema saobraćajnici i uz sljedeće uslove:
  -da u visinskoj regulaciji ne izlazi iz ravni terena;
  -da se ispoštuju uslovi zaštite susjednih parcela;
  -da površina podruma ne bude veća od 80% urbanističke parcele.
- Kota poda prizemlja novoplaniranih objekata je maksimalno na 20 cm od kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta;
- Dogradnja i nadgradnja moguća je uz prethodnu statičku analizu konstruktivnog sistema koja će usloviti primjenu konstruktivnog sistema i materijala koji treba da budu kvalitetni i u skladu sa ambijentom. Svi ovi elementi biće provjereni kroz izradu odgovarajuće tehničke dokumentacije;
- Mjesto i položaj dogradnje odrediće nadležni organ u postupku izdavanja urbanističko-tehničkih uslova, a na osnovu uslova lokacije i gabarita objekta, kao i uslova priključenja izdatih od JP „Vodovod i kanalizacija“ i „CEDIS“ d.o.o.;
- Kotu prizemlja dogradnje vezati za kotu prizemlja postojećeg objekta;
- U slučaju kada je postojeći objekat dotrajao, ili kada se investitor odluči, objekat se može srušiti po prethodno pribavljenom odobrenju od nadležnog organa i na parceli sagraditi novi prema zadatim uslovima;
- Ukoliko se u okviru urbanističke parcele ove namjene planira izgradnja više objekata, moguća je fazna izgradnja objekata na osnovu usvojenog idejnog rješenja za cijelu lokaciju;
- Potreban broj parking mjesta treba obezbijediti u okviru parcele na kojoj se gradi objekat;
- Broj mjesta za parkiranje vozila se određuje po principu:
  Poslovanje 30PM (10-40PM) na 1000 m2 BGP
  Proizvodnja 20PM (6-25PM) na 1000 m2 BGP
- Najmanje 5% parking mjesta mora biti obezbijeđeno licima smanjene pokretljivosti;
- Potrebno je u projektovanju i izvođenju obezbijediti pristup svakom objektu na način da ga mogu koristiti lica sa ograničenim mogućnostima kretanja.

9.4. SMJERNICE I MJERE ZA TRETMAN NEFORMALNIH OBJEKATA I NASELJA

Objekti izgrađeni bez građevinske dozvole koji se mogu smatrati uklopljenim u plansko rješenje ovog plana su oni objekti koji su izgrađeni izvan zona sa režimima na kojima je zabranjena izgradnja objekata, koji nijesu izgrađeni na postojećim i planiranim javnim površinama ili infrastrukturnim koridorima, kao i oni koji ispunjavaju parametre i pravila za izgradnju objekata u

pretežnoj ili kompatibilnoj namjeni određenoj ovim planom za površinu u kojoj se predmetni objekti nalaze.

Objekti koji se nalaze u obuhvatu GUR-a, a za zone za koje nisu donijeti planski dokumenti detaljne razrade, mogu se legalizovati ukoliko ispunjavaju parametre propisane za namjenu u kojoj se nalaze, s tim što se PUP-om propisuje da je potrebno da ispune sljedeće uslove:
* minimalna udaljenost od susjedne parcele je 2 m, izuzetno i manje uz saglasnost susjeda,
* minimalna udaljenost građevinske od regulacione linije je 2 m, izuzetno i manje uz saglasnost organa nadležnog za puteve.

Za objekte koji imaju veću površinu parcele od PUP-om propisane maksimalne za tu namjenu može se vršiti legalizacija ukoliko ispunjavaju ostale uslove propisane ovim planom, s tim što se propisane indeksi primjenjuju na maksimalnu površinu parcele.

U procesu legalizacije treba težiti da se što većem broju neformalnih objekata omogući legitimitet, međutim ne mogu biti legalizovani objekti koji su izgrađeni:
-u zaštitnom putnom pojasu;
-na kulturnom dobru i u zoni zaštite kulturnog dobra;
-u zoni zaštićenih prirodnih dobara;
-na vodnom zemljištu i u zaštitnim zonama vodoizvorišta;
-u zonama park šuma, zaštitnih šuma, zelenih površina i slično;
-na klizištu i eksploatacionom području;
-na udaljenosti manjoj od 400 m od vojnih objekata koji služe za smještaj eksploziva i municije;
-na mjestu određenom planskim dokumentom za izgradnju infrastrukturnih i drugih objekata od javnog, odnosno opšteg interesa.
Planom je omogućeno da se ovi objekti legalizuju direktno na osnovu PUP-a ukoliko su uklopljeni u plansko rješenje, a moguća je i izrada urbanističkih planova za područja koja su „napadnuta“ neformalnom izgradnjom. Tim planskim dokumentima će se, u sklopu definisanja organizacije prostora (sanacija i uređenje lokacija, unaprijeđenje kvaliteta prostora), omogućiti i rješavanje pitanja legalizacije neformalnih objekata koji budu ispunjavali planske uslove, odnosno spriječiti dalje širenje neformalne gradnje kojom se uzurpiraju vrijedne prostorne cjeline (zaštićena kulturna dobra, očuvana priroda i dr.).

Direktni UTU u zahvatu GUR-a

Urbanističko-tehnički uslovi za izgradnju kompleksa "Nova rijeka"

Situacioni plan sa granicom lokacije	 Granice lokacije *Slika1*	Predmetna lokacija nalazi se duž magistralnog puta M6 i obuhvata kat.parcele **4036, 4030, 4027/1 i 4027/2 KO Pljevlja.** Površina lokacije iznosi cca **83000 m2.** Unutar grafički prikazane granice obuhvata lokacije, na osnovu Elaborata parcelacije, a skladu sa opštim i posebnim pravilima parcelacije utvrđenim ovim planskim dokumentom, stanjem na terenu i prethodno izrađenim idejnim rješenjem, odrediće se granice urbanističke parcele za izgradnju predmetnih objekata. Poštujući navedene uslove moguće je eventualno odrediti i urbanističke parcele za kompatibilne namjene (površine komunalne i ostale infrastrukture, površine za pejzažno uređenje).
Namjena unutar lokacije	Osnovna namjena: - **Površine za CENTRALNE DJELATNOSTI**	Dozvoljene–kompatibilne namjene: - Površine saobraćajne infrastrukture - Površine za pejzažno uređenje - Površine komunalne i ostale infrastrukture (elektroenergetske, telekomunikacione i dr.)
Posebna pravila parcelacije	- Urbanističke parcele se prikazuju koordinatama graničnih tačaka, a formiraju prema ažuriranoj katastarskoj podlozi, u okviru granice lokacije koja je grafički prikaza na slici 1. - Objekte organizovati u okviru različitih građevinskih cjelina, a unutar jedne urbanističke parcele. - Poštujući navedene uslove u okviru lokacije moguće je odrediti i posebne urbanističke parcele za kompatibilne namjene (površine komunalne i ostale infrastrukture, površine za pejzažno uređenje). - Svi relevantni urbanistički parametri računaju se u odnosu na površinu urbanističke parcele određene u Elaboratu parcelacije.	
Posebni uslovi za izgradnju objekata	- Na lokaciji je moguće projektovati objekte u svrhu centralnih - poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti u skladu sa važećim pravilnikom dokumenta (ugostiteljski objekti, hotel sa otvorenim i zatvorenim bazenom i spa centrom, trgovački - tržni centri, izložbeni centri i sajmišta, poslovne zgrade, igraonice za djecu, bioskop...). Izuzetno od pretežne namjene i kompatibilno toj namjeni, mogu se planirati i privredni objekti, skladišta, stovarišta, koji ne predstavljaju smetnju pretežnoj namjeni, objekti i mreže infrastrukture, parkinzi i garaže za smještaj vozila zaposlenih, korisnika i posjetilaca, stanice za snabdijevanje motornih vozila naftnim derivatima i gasom, javne otvorene površine i površine za pejzažno uređenje. - Vrijednosti urbanističkih parametara su date kao maksimalne, a u zavisnosti od projektantskog rješenja mogu biti i manje. - Svi dalji parametri će biti definisani kroz prethodno izrađen idejni projekat. - Projektovanje i izgradnja objekata na urbanističkoj parceli mogu se definisati kroz više faza.	
Građevinska i regulaciona linija	- Minimalna udaljenost nadzemnih dijelova objekta (građevinska linija - G.L.) od granice lokacije prema ulici (regulaciona linija - R.L.): min. 5,0 m - Ka susjednim lokacijama: min. 4,0 m	
Maksimalno dozvoljeni kapaciteti i spratnost objekta	- Maksimalni Index izgrađenosti – **Ii = 1,0** - Maksimalni Index zauzetosti – **Iz = 0,4** - Maksimalna spratnost objekta: **Po+P+2**	
Nivelacija	- Pozicije i dozvoljene visine objekata na pacelama je potrebno odrediti na način da se ne ugrožavaju vizure susjednim objektima koji su izgrađeni ili se planiraju u zaleđu. - U što većoj mjeri poštovati postojeću nivelaciju terena.	
Smjernice zaoblikovanje imaterijalizaciju	- Arhitektonsko oblikovanje objekta treba uskladiti sa stvarnim potencijalima lokacije. - Oblikovanje i arhitekturu objekata prilagoditi karakteru naselja i okruženja, kao i namjeni objekata. - Voditi računa o jednostavnosti proporcije i forme, prilagođenosti forme topografiji terena i klimatskim uslovima. - Pri projektovanju i izgradnji objekata koristiti savremene građevinske materijale prilagođene podneblju. - Poštovati ostale uslove za oblikovanje i materijalizaciju date u PUP-u.	
Elementi pejzažnog uređenja	- Ozelenjavanje parcele/a vršiti reprezentativnim autohtonim ili alohtonim vrstama zelenila.	

Pristup i parkiranje	Pristup: - Kolski pristup obezbijediti preko nekategorisanog puta koji izlazi na javni put-magistralu. - Moguće je u okviru lokacije planirati i nove kolsko pješačke saobraćajnice. U sklopu uređenja terena urbanističkih parcela planirati interne kolske i pješačke komunikacije. - Projektna dokumentacija u okviru kompleksa obavezno mora sadržati i projekat saobraćajnog rješenja kojim će se definisati operativne površine za vozila, priključenje na pristupnu saobraćajnicu, rješenje mirujućeg saobraćaja, kretanje invalidnih lica, način funkcionisanja interventnih vozila u slučaju potrebe, itd. Parametri za parkiranje/garažiranje: - Obaveza je da se potreban broj parking mjesta obezbjedi u okviru parcele, u vidu parkinga na otvorenom ili u garažama unutar objekta, a u skladu sa standardima i normativima, kao i prema opštim uslovima plana.
Uslovi za infrastrukturno opremanje	- Uslovi priključenja na infrastrukturu izvode se prema planu infrastrukturnog opremanja i opštim smjernicama PUP-a, po prethodno pribavljenim uslovima nadležnih institucija i organa.
Ostali uslovi	- Prilikom izdavanja UTU i građenja objekata poštovati i sve ostale uslove koje je propisao PUP, kao i važeću zakonsku regulativu.

Urbanističko-tehnički uslovi za izgradnju objekata auto perionice, auto servisa, objekta za tehnički pregled i drugih objekata vezanih za auto industriju

Situacioni plan sa granicom lokacije	 Granica lokacije *Slika1*	Predmetna lokacija nalazi se u kontakt zoni Lokalne studije lokacije "Đulina guka" i obuhvata kat.parcele **2899 i 2898 KO Pljevlja.** Površina lokacije iznosi cca **14267 m2.** Unutar grafički prikazane granice obuhvata lokacije, na osnovu Elaborata parcelacije, a skladu sa opštim i posebnim pravilima parcelacije utvrđenim ovim planskim dokumentom, stanjem na terenu i prethodno izrađenim idejnim rješenjem, odrediće se granice urbanističke parcele za izgradnju predmetnih objekata. Poštujući navedene uslove moguće je eventualno odrediti i urbanističke parcele za kompatibilne namjene (površine komunalne i ostale infrastrukture, površine za pejzažno uređenje).
Namjena unutar lokacije	Osnovna namjena: - **Površine ZA INDUSTRIJU**	Dozvoljene–kompatibilne namjene: - Površine saobraćajne infrastrukture - Površine za pejzažno uređenje - Površine komunalne i ostale infrastrukture (elektroenergetske, telekomunikacione i dr.)
Posebna pravila parcelacije	- Urbanističke parcele se prikazuju koordinatama graničnih tačaka, a formiraju prema ažuriranoj katastarskoj podlozi, u okviru granice lokacije koja je grafički prikaza na slici 1. - Objekte organizovati u okviru različitih građevinskih cjelina, a unutar jedne urbanističke parcele. - Poštujući navedene uslove u okviru lokacije moguće je odrediti i posebne urbanističke parcele za kompatibilne namjene (površine komunalne i ostale infrastrukture, površine za pejzažno uređenje). - Svi relevantni urbanistički parametri računaju se u odnosu na površinu urbanističke parcele određene u Elaboratu parcelacije.	
Posebni uslovi za izgradnju objekata	- Moguće je projektovati objekte auto perionice, auto servisa, objekat za tehnički pregled i druge objekte vezane za auto industriju, privredne objekte, proizvodno zanatstvo, skladišta, stovarišta, robno-distributivne i otkupne centre, servisne zone, komunalno servisne objekte, objekte i sadržaje poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti. - Vrijednosti urbanističkih parametara su date kao maksimalne, a u zavisnosti od projektantskog rješenja mogu biti i manje. - U okviru parternog uređenja terena mogu se graditi pomoćni objekti. - Svi dalji parametri će biti definisani kroz prethodno izrađen idejni projekat. - Projektovanje i izgradnja objekata na urbanističkoj parceli mogu se definisati kroz više faza.	
Građevinska i regulaciona linija	- Minimalna udaljenost nadzemnih dijelova objekta (građevinska linija - G.L.) od granice lokacije prema ulici (regulaciona linija - R.L.): min. 5,0 m - Ka susjednim lokacijama: min. 4,0 m	
Maksimalno dozvoljeni kapaciteti i spratnost objekta	- Maksimalni Index izgrađenosti – **Ii = 1,5** - Maksimalni Index zauzetosti – **Iz = 0,5** - Maksimalna spratnost objekta: **Po+P+2; Po+VP+1**	
Nivelacija	- Pozicije i dozvoljene visine objekata na pacelama je potrebno odrediti na način da se ne ugrožavaju vizure susjednim objektima koji su izgrađeni ili se planiraju u zaleđu. - U što većoj mjeri poštovati postojeću nivelaciju terena.	
Smjernice zaoblikovanje imaterijalizaciju	- Arhitektonsko oblikovanje objekta treba uskladiti sa stvarnim potencijalima lokacije. - Oblikovanje i arhitekturu objekata prilagoditi karakteru naselja i okruženja, kao i namjeni objekata. - Voditi računa o jednostavnosti proporcije i forme, prilagođenosti forme topografiji terena i klimatskim uslovima. - Pri projektovanju i izgradnji objekata koristiti savremene građevinske materijale prilagođene podneblju. - Poštovati ostale uslove za oblikovanje i materijalizaciju date u PUP-u.	
Elementi pejzažnog uređenja	- Ozelenjavanje parcele/a vršiti reprezentativnim autohtonim ili alohtonim vrstama zelenila.	

Pristup i parkiranje	Pristup: - Kolski pristup obezbijediti preko nekategorisanog puta koji izlazi na javni put-magistralu. - Moguće je u okviru lokacije planirati i nove kolsko pješačke saobraćajnice. U sklopu uređenja terena urbanističkih parcela planirati interne kolske i pješačke komunikacije. - Projektna dokumentacija u okviru kompleksa obavezno mora sadržati i projekat saobraćajnog rješenja kojim će se definisati operativne površine za vozila, priključenje na pristupnu saobraćajnicu, rješenje mirujućeg saobraćaja, kretanje invalidnih lica, način funkcionisanja interventnih vozila u slučaju potrebe, itd. Parametri za parkiranje/garažiranje: - Obaveza je da se potreban broj parking mjesta obezbjedi u okviru parcele, u vidu parkinga na otvorenom ili u garažama unutar objekta, a u skladu sa standardima i normativima, kao i prema opštim uslovima plana.
Uslovi za infrastrukturno opremanje	- Uslovi priključenja na infrastrukturu izvode se prema planu infrastrukturnog opremanja i opštim smjernicama PUP-a, po prethodno pribavljenim uslovima nadležnih institucija i organa.
Ostaliuslovi	- Prilikom izdavanja UTU i građenja objekata poštovati i sve ostale uslove koje je propisao PUP, kao i važeću zakonsku regulativu.

Urbanističko-tehnički uslovi za izgradnju objekta centralnih djelatnosti

Situacioni plan sa granicom lokacije	 Granice lokacije *Slika1*	Predmetna lokacija obuhvata kat. parcelu **5720/69 KO Pljevlja.** Površina lokacije iznosi **2610,92 m2.** Unutar grafički prikazane granice obuhvata lokacije, na osnovu Elaborata parcelacije, a skladu sa opštim i posebnim pravilima parcelacije utvrđenim ovim planskim dokumentom, stanjem na terenu i prethodno izrađenim idejnim rješenjem, odrediće se granice urbanističke parcele za izgradnju predmetnog objekta. Poštujući navedene uslove moguće je eventualno odrediti i urbanističke parcele za kompatibilne namjene (površine komunalne i ostale infrastrukture, površine za pejzažno uređenje).
Namjena unutar lokacije	Osnovna namjena: - **Površine za CENTRALNE DJELATNOSTI**	Dozvoljene–kompatibilne namjene: - Površine saobraćajne infrastrukture - Površine za pejzažno uređenje - Površine komunalne i ostale infrastrukture (elektroenergetske, telekomunikacione i dr.)
Posebna pravila parcelacije	- Urbanistička parcela se prikazuju koordinatama graničnih tačaka, a formiraju prema ažuriranoj katastarskoj podlozi, u okviru granice lokacije koja je grafički prikaza na slici 1. - Objekte organizovati u okviru različitih građevinskih cjelina, a unutar jedne urbanističke parcele. - Poštujući navedene uslove u okviru lokacije moguće je odrediti i posebne urbanističke parcele za kompatibilne namjene (površine komunalne i ostale infrastrukture, površine za pejzažno uređenje). - Svi relevantni urbanistički parametri računaju se u odnosu na površinu urbanističke parcele određene u Elaboratu parcelacije.	
Posebni uslovi za izgradnju objekata	- Na lokaciji je moguće projektovati objekte u svrhu centralnih - poslovnih, komercijalnih i uslužnih djelatnosti u skladu sa važećim pravilnikom (privredni objekti – mljekara, otkupni centar i sl.) - Vrijednosti urbanističkih parametara su date kao maksimalne, a u zavisnosti od projektantskog rješenja mogu biti i manje. - Svi dalji parametri će biti definisani kroz prethodno izrađen idejni projekat. - Projektovanje i izgradnja objekata na urbanističkoj parceli mogu se definisati kroz više faza.	
Građevinska i regulaciona linija	- Minimalna udaljenost nadzemnih dijelova objekta (građevinska linija - G.L.) od granice lokacije prema ulici (regulaciona linija - R.L.): min. 4,0 m - Ka susjednim lokacijama: min. 2,5 m	
Maksimalno dozvoljeni kapaciteti i spratnost objekta	- Maksimalni Index izgrađenosti – **Ii = 1,0** - Maksimalni Index zauzetosti – **Iz = 0,4** - Maksimalna spratnost objekta: **Po+P+1**	
Nivelacija	- Pozicije i dozvoljene visine objekata na pacelama je potrebno odrediti na način da se ne ugrožavaju vizure susjednim objektima koji su izgrađeni ili se planiraju u zaleđu. - U što većoj mjeri poštovati postojeću nivelaciju terena.	
Smjernice zaoblikovanje imaterijalizaciju	- Arhitektonsko oblikovanje objekta treba uskladiti sa stvarnim potencijalima lokacije. - Oblikovanje i arhitekturu objekata prilagoditi karakteru naselja i okruženja, kao i namjeni objekata. - Voditi računa o jednostavnosti proporcije i forme, prilagođenosti forme topografiji terena i klimatskim uslovima. - Pri projektovanju i izgradnji objekata koristiti savremene građevinske materijale prilagođene podneblju. - Poštovati ostale uslove za oblikovanje i materijalizaciju date u PUP-u.	
Elementi pejzažnog uređenja	- Ozelenjavanje parcele/a vršiti reprezentativnim autohtonim ili alohtonim vrstama zelenila.	
Pristup i parkiranje	Pristup: - Kolski pristup obezbijediti preko nekategorisanog puta koji izlazi na javni put-magistralu. - Moguće je u okviru lokacije planirati i nove kolsko pješačke saobraćajnice. U sklopu uređenja terena urbanističkih parcela planirati interne kolske i pješačke komunikacije. - Projektna dokumentacija u okviru kompleksa obavezno mora sadržati i projekat saobraćajnog rješenja kojim će se definisati operativne površine za vozila, priključenje na pristupnu saobraćajnicu, rješenje mirujućeg saobraćaja, kretanje invalidnih lica, način funkcionisanja interventnih vozila u slučaju potrebe, itd. Parametri za parkiranje/garažiranje: - Obaveza je da se potreban broj parking mjesta obezbjedi u okviru parcele, u vidu parkinga na	

		otvorenom ili u garažama unutar objekta, a u skladu sa standardima i normativima, kao i prema opštim uslovima plana.
Uslovi za infrastrukturno opremanje	-	Uslovi priključenja na infrastrukturu izvode se prema planu infrastrukturnog opremanja i opštim smjernicama PUP-a, po prethodno pribavljenim uslovima nadležnih institucija i organa.
Ostali uslovi	-	Prilikom izdavanja UTU i građenja objekata poštovati i sve ostale uslove koje je propisao PUP, kao i važeću zakonsku regulativu.

Urbanističko-tehnički uslovi i građevinske dozvole izdati za period 2014-2025.godina (na osnovu odluka o izgradnji lokalnih objekata od opšteg interesa)

UTU u 2014. godini

1.OPŠTINA PLJEVLJA-Izmještanje kablovskog voda –UTU br- 352-3/2014-1 od 24.01.2014. godine

2. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Centar I“-Izmjene i dopune - Izgradnja NN elektroenergetskog priključka podzemne garaže na trgu 13 jul, Kat.p.br.1941, 1944 i 4620 KO Pljevlja- UTU br- 352-8/21014-1 od 12.02.2014. godine

3. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi II“ Izmjene i dopune- Izgradnja saobraćajnice, Kat.p.br. 5994/1, 5998/1, 5998/4 i 6000/2 KO Pljevlja-UTU br 352-15/21014-1 od 07.04.2014. godine

4. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE- DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Nn mreža u ul. Boška Buhe, Voja Đenisijevića i javne rasvete u ul. Boška Buhe,Ka t.p.br. 2197, 2196/1, 2203, 2196/2, 4627, 2196/3, 2202, 2193, 2144, 2145, 2143, 2142, 2204, 2205, 2206, 2207/1, 2207/2, 2141, 2139, 2137/1, 2137/2, 2137/3, 2136 KO Pljevlja- UTU br. 352-24/2014-1 od 09.05. 2014. godine

5. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Potrlica“- Ulica4 (ulica 2 po straom DUP) u DUP-u „Potrlica“, Kat.p.br. 5904/1, 5883, 5886, 5890, 5891, 5892, 5885, 5906, 5907, 5909/2, 5908/2, 5908/3, 5905, 5914, 5915 i 5908/1KO Pljevlja- UTU br. 352-30/2014-1 od 08.05.2014. godine

6. EPCG-DUP „Dolovi I“- Krak nn mreže sa SSRO uz ulicu Save Kovačevića u DUP „Dolovi I“, Kat.p.br.5430 i 5354 KO Pljevlja- UTU br. 352-31/2014-1 od 10.04.2014. godine

7. EPCG AD Nikšić ED Pljevlja- Izgradnja nn mreže sa trafo reona:MBTS 10/0,4kV „Varoš III“, MBTS 10/0,4kV„Nova I“ i MBTS 10/0,4kV „Nova II“,-UTU br. 352-40/2014-1 od 13.05.2014. 29.02.2016. godine

8. VING doo- DUP „Centar I“ Izmjene i dopune- Izgradnja termotehničkog priključka stambeno poslovnog objekta, Kat.p.br. 1941, 1944, 4620, 4624, 4625, 2078/2 i 2082 KO Pljevlja- UTU br. 352-56/2014-1 od 04.06.2014.godine

9. VING doo -DUP „Centar I“ Izmjene i dopune- Izgradnja elektroenergetskog priključka stambeno poslovnog objekta, Kat.p.br. 1941, 1944, 4620, 4624, 4625, 2078/2 i 2082 KO Pljevlja- UTU br. 352-57/2014-1 od 04.06.2014. 18.09.2015.godine

10. CRNOGORSKI TELEKOM-PUP- Postavljanje bazne stanice mobilne telefonije,Kat.p.br. 50/7 KO Lever Tara- UTU br. 352-59/2014-1 od 11.06.2014. godine

11. EPCG-PUP- Izgradnja 10kV dalekovoda za STS 10/0,4kV, 160kVA „Milunići II“, Kat.p.br. 2050, 2064, 2056, 2055, 2154/1, 2154/3, 2132, 2155, 2174, 2175, 2173, 2198 i 2195 KO Jugovo- UTU br. 352-85/2014-1 352-85/2014-4 od 22.09.2014.18.09.2015. godine

12. EPCG-PUP- Izgradnja NDTS 10/0,4kV „SUD“, Kat.p.br. 683, 684, 681, 138, 132/2, 629, 625, 627, 646, 1193, 1201, 1202, 1208/1, 1207 i 1238 KO Potkrajci- UTU br. 352-86/2014-1

13. EPCG-PUP- Izgradnja 10kV dalekovoda za STS 10/0,4kV, 160kVA „Potkrajci“ i uklapanje u postojeću NN mrežu u selu Potkrajci Pljevlja- UTU br. 352-87/2014-1, 352-87/2014-6 od 30.04.2015. 21.08.2015.godine

14. EPCG- PUP- Izgradnja-rekonstrukcija TS 10/0.4kV, 2x630kVA„Ševari I“ sa uklapanjem u 10kV i NN mrežu u okviru DUP-a „Centar II“- UTU br. 352-88/2014-1 od 24.09.2014. 15.06.2015. godine

15. EPCG- PUP- Izgradnja TS 10/0,4Kv, 1x630kVA „Komini“ sa uklapanjem u postojeću NN mrežu, Kat.p.br. 1049 KO Potoci- UTU br. 352-89/2014-1 od 06.10.2014. godine

16. EPCG-PUP-Izgradnja 10kV kablovskog voda od TS 10/0,4kV, 1x630kVA „Tara“ do 10/04kV, 1x630kVA „Komini“ i povratnog voda TS 10/04kV, 1x630kVA „Emisioni centar“ u Pljevljima , Kat.p.br. 3906, 4645/3, 4645, 3756/1, 3701, 3702, 4654, 3673, 4643, 4605/2, 3642/2, 3642/4, 3635/3, 3668/1 KO Pljevlja; 1049, 1053/1, 1234 KO Potoci I- UTU br. 352-90/2014-1od 31.10.2014. godine

17. EPCG-PUP- Izgradnja 10kV dalekovoda za STS 10/0,4kV, 160kVA „Podborova“ i uklapanje u postojeću NN mrežu u selu Podborova KO Borova-UTU br 352-91/2014-1 od 06.10.2014.godine

18. CMC A.D. Podgorica- DUP „Avdovina I“-Izgradnja nn kablovskog priključka benzinske pumpe, Kat. p. br 2939/1, 2939/9 i 2939/11 KO Pljevlja-UTU br. 352-97/2014-1 od 29.09.2014. godine

19. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi I“- Izgradnja prilazne saobraćajnice do UP broj 46, 47, 51 i 53,Kat.p.br. 5360, 5363 i 5365 KO Pljevlja-UTU. Br. 352-98/2014-1 od

28.10-2014. godine
20. TELENOR-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune- Bazna stanica mobilne telefonije na lokaciji HOTEL PLJEVLJA, Dio kat.p.br. 1942 KO Pljevlja,-UTU br. 352-104/2014-1 od 17.10,2014. godine
21. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP- Rekonstrukcija dijela lokalnog puta Vezišnica-Bobovo-granica BiH (izgradnja dijela dionice na Maljevcu) u dužini od 318,31m², Kat. p. br 236/1 i 237 KO Šumane II- UTU br 352-106/2014-1 od 05.11.2014. godine
22. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP- Rekonstrukcija ulice Vuka Kneževića, Kat. p. br KO Pljevlja- UTU br 352-107/2014-1

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2014. godini
1. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP ''Avdovina I''-Izmeštanje 10kV kablovskog voda, Kat.p. br2939/1 KO Pljevlja-Građevinska dozvola br br 361-UPI-3/2014-2 OD 13.02,2014. godine
2. OPŠTINA PLJEVLJA-Javna rasveta u delu ul Odslobođenja i kraku ul Oslobođenja, Kat. p. br.4643, 5737, 5736/1, 5729/1 i 5720/18 KO Pljevlja- Građevinska dozvola br br 361-UPI-7/2014-1 OD 07.032014. godine
3. SLUŽBA ZA EVROPSKE INTEGRACIJE-NN elektroenergetski priključak podzemne garaže na Trgu 13 jul, Kat.p. br. 1941, 1944, 4620 KO Pljevlja- Građevinska dozvola br br 361-UPI-9/2014-1 OD 07.03.2014. godine
4. EPCG AD Nikšić bb-10 kV kablovski vodoviTS35/10kV "Guke"-NDTS "Bogiševac"-MBTS "Kupusište",Kat.p. br 541/3, 4656/1, 5404/1, 5404/2, 5404/9, 5414/1, 5414/3 i 5413/2 KO Pljevlja-Građevinska dozvola br br 361-UPI-33/2014-1 OD 04.09.2014. godine
5. EPCG bb-10 kV kablovs vodoviTS35/10kV "Guke"-MBTS 10 /0,4kV "Guke",Kat.p. br 5186/1 i 5878 KO Pljevlja, 1104/1, 1088, 1085/2 KO Židovići I, 4084 KO Jugovo-Građevinska dozvola br br 361-UPI-34/2014-1 OD 03.09.2014. godine
6. EPCG-DUP ''Dolovi I''-NN kablovska mreža i Nnizvod iz MBTS 10/0,4kV "Guke",Kat.p. br 5878, 5430 i 5354 KO Pljevlja-Građevinska dozvola br br 361-UPI-38/2014-1 od 28.08.2014. godine
7. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP "Ada" Izmene i dopune Uup br 2.50- Dom za stare spratnosti Po+P+3, podrum Pbr=540.75m2, prizemlje Pbr=503.20m2, I sprat Pbr=583.85m2, II sprat Pbr=590.50m2 i III sprat Pbr=592.95m2, Kat.p.br.131/2, 131/1, 133/2, 132 KO Pljevlja- Građevinska dozvola br 361-UPI-40/2014-1 od 24.07.2014.
8. OPŠTINA PLJEVLJA- DUP "Centar I" Izmjene i dopune-Rekonstrukcija ulice Boška Buhe, Kat.p.br.2141/1, 2172/2, 2142, 2143, 2144, 2193, 2196/1, 2204, 2205, 2206, 2207/1 i 4627 KO Pljevlja –Građevinska dozvola br 361-UPI-42/2014-1 od 10.07.2014.
9. OPŠTINA PLJEVLJA- DUP "Stražica" Izmjene i dopune-Sanacija objekta spomenika palim borcima na Stražici, Kat.p.br.2844 KO Pljevlja-Građevinska dozvola 361-UPI-69/2014-1 od 31.10.2014.
10. OPŠTINA PLJEVLJA- UP „Stara ciglana“- Izgradnja saobraćajnica i parkinga u UP „Stara ciglana“, Kat.p.br. 2902/3, 2867/2, 2902/1 i 2887 KO Pljevlja-Građevinska dozvola br. 361-UPI-70/2014-1 od 04.11.2014.
11. A.D. CMC Podgorica-DUP „Avdovina I“ - nn kablovski priključak benzinske pumpe, Kat.p.br. 2939/1, 2939/9 i 2939/1 KO Pljevlja - Građevinska dozvola br. 361-UPI-71/2014-1 od 24.11.2014.
12. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP- Rekonstrukcija dijela lokalnog puta Vezišnica-Boboo-Granica BiH (izgradnja dijela dionice na Maljevcu) u dužini od 318.31m1, Kat.p.br. 236/1 i 237 KO Pljevlja - Građevinska dozvola br. 361-UPI-75/2014-1 od 05.11.2014.
13. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Stara čaršija“- Rekonstrukcija saobraćajnice i hidrotehničke infrastrukture (vodovoda, fekalne i atmosferske kanalizacije) u ul. Vuka Kneževića, Kat.p.br.4626-- Građevinska dozvola br. 361-UPI-77/2014-1 od 25.11.2014.
14. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Potrlica“ – Izmjene i dopune- Ulica 4 – Ulica 1 po starom DUP-u, Kat.p.br. KO Pljevlja- Građevinska dozvola br. 361-UPI-78/2014-1

UTU u 2015. godini
1. m.kabl-PUP-Izgradnja mreže kablovskih distibutivnih sistema sa pripadajućim komponentama – Pljevlja- UTU br. 352-2/21015-2 od 23.01.2015.
2. mtel-DUP „Barake I“- Izgradnja bazne stanice PV21 Hotel Gold Pljevlja, Kat.p.br. 767/11 KO Pljevlja- Građevinska dozvola br. 352-6/21015-1 od 24.02.2015
3. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune- Hidrotehnika i

javna rasveta III Sandžačke, Kat.p.br. 1418/1, 4621, 4641 i 4637 KO Pljevlja- UTU br **352-35/2015-1 od 29.05.2015.**

4. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Stražica“ Izmjene i dopune-Nn kablovski vod za napajanje električnom energijom spomenika palim borcima na Stražici-UTU br 352-39/2015-1 od 23.04.2015.

5. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Breznica“ Izmjene i dopune- Paarking u ul. Mila Peruničića, Kat.p.br. 1611, 1613, 1614, 1615/1 i 1619 KO Pljevlja-UTU br 352-45/2015-1od 25.05.2015, 352-45/2015-3 od 18.02.2016.

6. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi II“ Izmjene i dopune- Kišni i fekalni kolektor Dolovi II-istočni dio ulica S. Kovačevića- UTU br. 352-46/2015-1

7. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Ada“ Izmjene i dopune- Paarking u ul. 1. Decembra- UTU br 352-47/2015-1 od 25.05.2015.

8. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP-Rekonstrukcija postrojenja za prečišćevanje vode na Pliješi i izgradnju postrojenja za prečišćavanje pitke vode „Breznica“ i „Bogiševac“-UTU br 352-65/2015-1 od 24.07.2015.

9. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Bare I“- Fekalna kanalizacija u dijelu ulica u DUP-u „Bare I“-UTU br 352-67/2015-1 od 07.08.2015.

10. DOO „Grijanje“-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija toplovodne grane II-UTU br 352-68/2015-1 od 16.07.2015. 15.09.2015.

11. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Nn kablovski vod za napajanje električnom energijom fontane na Trgu 13 jul, Kat.p.br. 1944 KO Pljevlja-UTU br 352-70/2015-1 od 23.07.2015.

12. DOO „ČISTOĆA“-PUP-Izgradnja kraka nn voda za napajanje električnom energijom kontejnerskog objekta na privremenoj sanitarnoj deponiji „Jagnjilo“ – Pljevlja,Kat.p.br. 3408, 3562, 3617/1 KO Crljenice i 98/1, 1891, 7 i 11 KO Otilovići-UTU br 352-71/2015-1 od 07.08.2015.

13. MTEL doo-PUP-Izgradnja HFC kablovske distributivne mreže u Pljevljima-UTU br 352-79/21015-1 od 27.08.2015.

14. SEKRETARIJAT ZA ST-KOMUNALNE POSLOVE-PUP-Izgradnja10kV elektroenergetskog priključnog voda i trafostanice TS 10/0.4kV, 1x630kVA za PPOV-UTU br 352-82/21015-1 od 23.02.2016. 31.05.2016.
02.12.2016

15. SEKRETARIJAT ZA ST-KOMUNALNE POSLOVE-PUP-Cjevovod za snabdijevanje pitkom vodom PPOV-UTU br. 352-83/21015-1 od 08.02.2016.

16. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Izgradnja saobraćajnice do UP broj 69 i 70, Kat.p.br. 2082/2, dio 2078/1 i dio 4624 KO Pljevlja-UTU br 352-95/2015-1 od 28.10.2015.

17. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Izgradnja javne površine-dijela trga uz ul. Kralja Petra, Kat.p.br. 4625 KO Pljevlja-UTU br. 352-104/2015-1 od 30.11.2015.

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2015. godini

1.OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune- Izgradnja nn mreže u ul. Voja Đenisijevića- građevinska dozvola br 361-UPI-2/2015 od 361-UPI-2/2015

2. DOJČILO LEOVAC-PUP- Izgradnja STS 10/04kV, 160 kVA „Jugoštica“ i priključnog 10 kV dalekovoda Kat.p.br. 90 i 1106 KO Židovići I, 1191/2, 2281/1 i 1245 KO Židovići II- građevinska dozvola br 361-UPI-19/2015 od 28.05.2015.

3. MTEL-DUP „Barake I“- Izgradnja bazne stanice PV21 „GOLD“, Kat.p.br. 767/11 KO Pljevlja-građevinska dozvola br 361- 25/2015-1 od 15.07.2015. 21.04.2016.

4. DIREKCIJA ZA RAZVOJ I INVESTICIJE-DUP „Gorijevac“ Izgradnja I faze fekalne kanalizacije dužine 452.52+195.33m1 u DUP-u „Gorijevac“ i PUP-u, Kat.p.br. 4646/1, 3971/1, 3963/1, 3399 KO Pljevlja- građevinska dozvola br 361-UPI-29/2015 od 13.08.2015.

5. EPCG-PUP-Priključni dalekovod DV 10kV i STS 10/04kV „Potkrajci I“, Kat.p.br. Potkrajci-građevinska dozvola br 361-UPI-30/2015. od 26.08.2015.

6. EPCG-DUP „Centar II“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija trafostanice DTS 10/0,4kV, 1x630kVA „Ševari I“ sa uklapanjem u postojeću 10kV i NN mrežu, Kat.p.br.3109 KO Pljevlja- građevinska dozvola br -361-UPI-34/2015 od 18.08.2015.

7. EPCG-PUP-Priključni DV 10kV i STS 10/0,4kV „Milunići II“, Kat.p.br. 2050, 2064, 2056, 2055, 2154/1, 2154/3, 2132, 2155, 2167, 2174, 2173, 2198 i 2195 KO Jugovo-građevinska dozvola br 361-UPI-37/2015 od 26.08.2015.
8. EPCG--PUP-10kV podzemni vod od TS „Tara Radosavac“ do TS „Komini Nova“ do TS „Emisioni Centar“- građevinska dozvola br 361-UPI-38/2015
9. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“-Rekonstrukcija hidrotehničke infrastrukture i izgradnja javne rasvete u ul. III Sandžačke i dijelu Volođine, Kat.p.br. 4637,4620,1896,4624,4641,2304,2303/1,2295,1941,1930,1929,1916,4602/1 KO Pljevlja, Kat.p.br. 1418/1, 4621, 4613, 4602/1, 4641, 4624, 1896, 4620, 4637, 1916, 1930, 1941, 2295, 2302/2 i 2304 KO Pljevlja, Kat.p.br. 4641, 4602/1, 1996/2, 1994/2, 1985/2, 1983/2, 1956/2, 1771/2, 1772/2, 1773/2 KO Pljevlja-građevinska dozvola br 361-UPI-42/2015 od 12.08.2015. 07.04.2016.
10. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Stražica“ Izmjene i dopune - Izgradnja nn priključka za spomenik na Stražici, Kat.p.br. 2846/2, 2867, 2845, 2844 KO Pljevlja- građevinska dozvola br. 361-UPI-43/2015 od 22.09.2015.
11. OPŠTINA PLJEVJA-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija fontane na Trgu „13 jul“, Kat.p.br.1944 KO Pljevlja-građevinska dozvola br 361-UPI-47/2015 od 02.10.2015.
12. DOO „M-KABL“ Podgorica-PUP-Izgradnja kablovskog bežičnog sistema za distribuciju radio i tv programa do krajnjih korisnika na području grada Pljevalja- građevinska dozvola br 361-UPI-50/2015 od 16.10.2015.
13. DOO GRIJANJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija toplovodne grane II, Kat.p.br.5883, 4637, 2337, 2335, 2330/1, 2330/3, 4635, 4625, 2281/1, 2282/1 KO Pljevlja-građevinska dozvola br 361-UPI-53/2015 od23.09.2015.
14. EPCG-PUP-Izgradnja 10kV voda od TS „Tara Radosavac“ do TS “Komini Nova“ i od TS „Komini Nova“ do TS „Emisioni centar“, Kat.p.br. KO Pljevlja- građevinska dozvola br 361-UPI-55/2015 od 04.11.2015.
15. SEKRETARIJAT ZA UREĐENJE PROSTORA-PUP-Postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda prema Glavnom projektu, Kat.p.br. 321, 322, 323/2, 309, 313, 319, 320, 311, 312, 316, 317 KO Židovići I- građevinska dozvola br. 61-UPI-56/2015 od 23.12.2015.
16. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune - Građevinska dozvola za rekonstrukciju saobraćajnice u ul. III Sandžačke br 361-UPI-60/2015 od 16.11.2015.
17. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune- Izgradnja prilazne saobraćajnice do UP broj 142 i 143, Kat.p.br. 5994/1, 5998/1, 5998/4 i 6000/2 KO Pljevlja-građevinska dozvola br 361-UPI-63/2015 od22.10.2015.
18. EPCG-PUP-DTS 10/0,4kV, 1x630kVA „Komini-nova“ sa uklapanjem u 10kV i nn mrežu, Kat.p.br. 1049 KO Potoci- građevinska dozvola br 361-UPI-65/2015 od 01.12.2015.
19. „MTEL“ d.o.o.-PUP- Prva faza HFC mreža - građevinska dozvola br 361-UPI-77/2015 od 29.02.2016.
20. EPCG-PUP-Priključni 10kV dalekovod za STS 10/04kV „Podborova“ i STS 10/04kV „Podborova“ i uklapanje u postojeću NN mrežu u selu Podborova- građevinska dozvola br 361-UPI-79/2015 od 08.02.2016.

UTU u 2016. godini
1. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune - Izgradnja saobraćajnice do UP50, Kat.p.br. 5904/13 KO Pljevlja- UTU br 352-3/21016-1 od 10.02.2016.
2. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP-Izgradnja kupališta, Kat.p.br. 1499, 1500/1, 1492 KO Šumani II-UTU br 352-4/21016-1 od 23.03.2016.
3. EPCG-PUP-Izgradnja STS 10/0.4kV „Bušnje II“ 160kVA sa uklapanjem u postojeću nn mrežu u selu Bušnje, Kat.p.br. 253/1 KO Židovići II-UTU br 352-20/21016-1 od 04.04.2016.
4. SLUŽBA ZA EVROPSKE INTEGRACIJE-DUP „Ada“ Izmjene i dopune-Uređenje prostora kod motela „Vodice“,Kat.p.br. 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 4602//3 i 4608 KO Pljevlja-UTU br 352-25/2016-1 od 10.05.2016.
5. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Breznica“ Izmjene i dopune-Izgradnja nn prikjučka objekta rampe i javne rasvjete parkinga u u. Mila Peruničića, Kat.p.br. 1611, 1613, 1614, 1615/1, 1628, 1629 KO Pljevlj-UTU br 352-45/2015-8 od 18.05.2016.
6. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Gorijevac“,DUP „Breznica“ Izmjene i dopune,DUP „Centar I“ Izmjene i dopune, PUP-Izgradnja toplane i magistralnog cjevovoda toplifikacije do Skerlićeve sa 2

podstanice, Kat.p.br. 3955, 3954, 1760, 2045 KO Pljevlja-UTU Br 352-47/2016-1 od 25.08.2016.
7. GORDANA VUČETIĆ-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune-UP broj 400 Izgradnja stambenog objekta površine u osnovi max 190.00m2, spratnosti P+2 (prizemlje+2 sprata), max=474.00m2, Kat.p.br.4816/20 KO Pljevlja-UTU br 352-48/2016-1 od 27.07.2016.
8. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune- Javna rasveta u ul.4 u DUP-u „Potrlica“ Izmjene i dopune, Kat.p.br. 5904/1, 5908/1, 5908/2 i 5908/3 KO Pljevlja-UTU br 352-63/2016-1 od 18.08.2016.
9. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP- Izgradnja skijališta Kat.p.br. KO Crljenice i Pljevlja- UTU br 352-71/2016-1 od 28.09.2016.
10. „CEDIS“ D.O.O. Podgorica- DUP „Breznica“ Izmjene i dopune Izgradnja TS 10/0,4Kv, 1x630kVA „Pijaca“ sa uklapanjem u postojeću NN mrežu, Kat.p.br. 1615, 1629 KO Pljevlja-UTU br 352-74/2016-1 od 10.10.2016.
11. TELEKOM-PUP -Izgradnja dijela TK mreže u Pljevljima-UTU br 352-76/2016-1 od 17.10.2016.
12. MILINKO LONČAREVIĆ-PUP-Izgradnja ekonomskog objekta u fiji poljoprivrede Po=8.00x4.50m, spratnosti P+1 (prizemlje+sprat) + natkriveni tor dim. u osnovi 8.00x7.00m, Kat.p.br. 1146 KO Crljenice-UTU br 352-84/2016-1 od 21.11.2016.
13. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi IV“- Izgradnja saobraćajnica sa hidrotehničkom infrastrukturom-UTU br 352-91/2016-1 od 26.12.2016.
14. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune- Izgradnja saobraćajnica sa hidrotehničkom infrastrukturom-UTU br 352-92/2016-1 od 26.12.2016.
15. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Bare I“ i DUP „Podlipa“ Izmjene i dopune-Izgradnja saobraćajnice Jugopetrol – Ševari, Kat.p.br. 3444, 3442, 3391, 3360 KO Pljevlja- UTU br. 352-93/2016-1 od 16.12.2016.
16. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi II“ Izmjene i dopune - Izgradnja saobraćajnica sa hidrotehničkom infrastrukturom-UTU br 352-94/2016-1 od 26.12.2016.
17. MTEL-PUP- Izgradnja bazne stanice Pv09 – „Premćani“, Kat.p.br. 16/2 KO Vaškovo-UTU br. 352-99/2016-1 od 13.12.2016.

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2016. godini
1. MTEL-DUP „Barake I“- Izgradnja bazne stanice PV21 „HOTEL GOLD“, Kat.p.br. 767/11 KO Pljevja-GRAĐEVNSKA DOZVOLA br 361-UPI-25/2015-6 od 21.04.2016
2. CEDIS-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune- Izgradnja podzemnog NN kablovskog voda „Potrlica“ – I faza Kat.p.br. 5985, 5986, 6102/1, 6103, 6056, 6050/3, 6050/5, 6079/1, 6079/2, 6062/1, 6097 i 4816/13KO Pljevlja- GRAĐEVNSKA DOZVOLA br 361-UPI-64/2016-1 od 02.11.2016.

UTU u 2017. godini
1. MTEL-PUP-Postavljanje bazne stanice mobilne telefonije PV23 Odžaci i montažu opreme, Kat.p.br. 399 KO Katun-UTU br 352-3/2017-1 od 13.02.2017.
2. MTEL-DUP „Stražica“ Izmjene i dopune-Postavljanje bazne stanice mobilne telefonije PV24 Franca i montažu opreme,Kat.p.br. 2835 KO Pljevlja-UTU br 352-4/2017-1 od 10.02.2017.
3. NVO „IVANOVO POLJE“-PUP-Izgradnja STS 10/0.4kV, 50kVA „Ivanovo Polje“, Kat.p.br. 1335 KO Zekavice-UTU br 352-13/2017-1 od 07.03.2017.
4. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Izgradnja saobraćajnice u ulici N. Omladine sa pripadajućom infrastrukturom,Kat.p.br. 4635 i 4633 KO Pljevlja-UTU br. 352-20/2017-1 od 04.05.2017.
5. CEDIS-DUP „Centar II“ Izmjene i dopune-Izgradnja TS 10/0.4kV, 2x630kVA „Bolnica“ sa uklapanjem u 10kV i NN mrežu, Kat.p.br. 754/2 KO Pljevlja-UTU br 352-21/2017-1 od 24.03.2017.
6. ZORAN DRAGAŠ-PUP-Izgradnja STS 10/0.4kV, 100 kVA „Dragaš“ i nn napojni kabal za objekat brente, Kat.p.br. 195/1 KO Šumane II-UTU br 352-27/2017-1 od 05.04.2017.
7. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Ada“ Izmjene i dopune-Izgradnja saobraćajnice „Ulica Nova“ sa pripadajućom infrstrukturom, Kat.p.br. 146, 133/1, 141, 140, 4602/3, 133/2, 130/1, 131/2, 132 i 131/1 KO Pljevlja-UTU br 352-41/2017-1od 08.06.2017.
8. MTEL DOO- PUP-Postavljanje bazne stanice, Kat.p.br. 90/5 KO Pljevlja-UTU br 352-45/2017-1 od 18.05.2017.
9. MILJA KLAČAR-PUP-Izgradnja sts 10/0.4Kv 100kVA „Klačar“ itd., Kat.p.br.1001, 994, 990,

2088, 2089 i 854 KO Ilino Brdo I –UTU br 352-78/2017-1 od 25.09.2017.
10. OPŠTINA PLJEVLJA-Izgradnja TS 10/0,4kV, 1x1000 kVA „Dom starih“ i 20kV napojnog kabla za istu, Kat.p.br. 131/2, 19/1, 36 i 4602/3 KO Pljevlja –UTU br.352-85/2017-1 od 04.10.2017.
11. CEDIS- DUP „Dolovi III“ Izmjene i dopune- Izgradnja NDTS 10/0.4kV, 2x630 kVA „Dolovi III (TS 3)“ sa uklapanjem u 1-0kV i NN mrežu , Kat.p.br. 1109 KO Židovići I- UTU br 352-105/2017-1 od 19.10.2017.
12. CEDIS-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune- Izgradnja NDTS 10/0.4kV, 2x1000 kVA „Skerlićeva“ sa uklapanjem u 10kV i NN mrežu i izgradnju 10kV kablovsog voda od NDTS Skerlićeva do MBTS L1, Kat.p.br. 2286, 2287, 2285/1 i 2282/2 KO Pljevlja-UTU br 352-107/2017-1 od 18.10.2017.
13. Direkcija za izgradnju i investicije-DUP „Golubinja“ -Izgradnja kraka Avalske Kat.p.br. 2590/1, 2590/3, 2591/1 i 2591/2 KO Pljevlja-UTU br 352-122/2017-1 od 04.12.2017.

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2017. godini
1. Direkcija za izgradnju i investicije-DUP „Golubinja“ -Izgradnja kraka Avalske, Kat.p.br. 2590/1, 2590/3, 2591/1 i 2591/2 KO Pljevlja-GD br 352-122/2017-1 od 04.12.2017.
2. OPŠTINA PLJEVLJA – DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune- Izgradnja javne rasvjete u ul br 4 (krak Prijepoljske), Kat.p.br. 5908/2, 5908/3, 5904/1 i 5908/1 KO Pljevlja-GD br 361-UPI-5/2017-1 od 10.02.2017.
3. OPŠTINA PLJEVLJA – DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune- Izgradnja parkinga sa pripadajućom javnom rasvjetom-II faza u dvorištu objekta BS-27 Kat.p.br. 2272/3 i 2275/2 KO Pljevlja-GD br 361-UPI-7/2017-1 od 16.02.2017.
4. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Bare I“ **-**Izgradnja fekalne kanalizacije u naselju Ševari, Kat.p.br. 3301, 3272, 3401/2, 4644, 3400, 3395/2, 3382, 3385, 3419, 3399, 3371, 3469, 3466, 3438, 3622/1, 3430/1, 3429 KO Pljevlja- 361-UPI-16/2017-1 od 18.04.2017.
5. SEKRETARIJAT ZA KOMUNALNO STAMBENE POSLOVE, SAOBRAĆAJ I VODE-PUP-Izgradnja cjevovoda za snabdijevanje pitkom vodom PPPOV, Kat.p.br. 1111, 772 i 323/2 KO Židovići I- GD br 361-UPI-17/2017-1 od 03.05.2017.
6. SEKRETARIJAT ZA KOMUNALNO STAMBENE POSLOVE, SAOBRAĆAJ I VODE-PUP-Izgradnja 10kV priključnog kablovskog voda i TS 10/0,4kV, 1x630 kVA za snabdijevanje PPPOV, Kat.p.br. 1111, 1112, 1105, 772 i 323/2 KO Židovići I i 3642/2, 3635/3, 4643, 3668/1 i 3673 KO Pljevlja- GD br 361-UPI-32/2017-1
7. ZORAN DRAGAŠ-PUP-Izgradnja trafostanice STS 10/0,4kV, 100kVA „Dragaš“ – prolazna sa uklapanjem u 10kV mrežu i NN napojni kabal za poslovni objekat, Kat.p.br. 195/1 KO Šumane II-GD br 361-UPI-42/2017-1 od 27.07.2017.
8. ESAD DELIĆ-PUP- Izgradnja STS 10/0,4kV, 100kVA „Delić“ i priključnog 10kV dalekovoda za STS 10/0,4kV, 100kVA „Delić“ i NN priključka objekta klanice u Zabrđu, Kat.p.br. 239/1, 1873 i 1883 KO Šumane II i 1232, 573 i 575 KO Ilini Brdo II-GD br 361-UPI-48/2017-1od 14.11.2017.
9. DOO „M-TEL“-DUP „Stražica“ Izmjene i dopune-Izgradnja infrastrukturnog objekta – bazne stanice mobilne telefonije RBS PV24 „Franca“-GD br 361-UPI-52/2017-1 od 12.09.2017.
10. DOO „M-TEL“-DUP „Stražica“ Izmjene i dopune-Izgradnja bazne stanice mobilne telefonije , Kat.p.br. 399 KO Katun-GD br 361-UPI-53/2017-1
11. NVO „IVANOVO POLJE“-
PUP-Izgradnja STS 10/0,4kV, 1x50kVA – prolazna sa uklapanjem, Kat.p.br.1335 KO Zekavice-GD br 361-UPI-64/2017-1 od 22.09.2017.
12. MTEL D.O.O.-PUP-Izgradnja infrastukrurnog objekta – bazne stanice mobilne telefonije RBS „PV25 Golubinja“, Kat.p.br. 90/5 KO Pljevlja- GD br 361-UPI-67/2017-1 od 17.10.2017.
13. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi III“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija ulice 2 u okviru DUP-a“Dolovi III“ (I faza)-GD br 361-UPI-69/2017-1 od 19.09.2017.
14. MILJA KLAČAR PUP - Izgradnja STS 10/0,4kV, 100kvA „Klačar“ i 10kV priključnog dalekovoda za STS 10/0,4, 100kVA „Klačar“ i NN priključka objekta Kat.p.br. 1001 i 977 KO Ilino Brdo I 06.10.2017. 361-UPI-82/2017-1 28.09.2018.
15. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Ada“ Izmjene i dopune Izgradnja MBTS 10/0,4kV 1x1000kVA „Dom za stara lica“ sa priključnim 10kV vodom MBTS 10/0,4kV „Ada“ – MBTS 10/0,4kV „Dom za stara lica“,Kat.p.br. 4602/3, 36/1, 19/1, 131/2 KO Pljevlja-GD br 361-UPI-86/2017-1 od 25.12.2017.

UTU u 2018. godini

1. DOO CENTAR ZA SPORT I REKREACIJU-DUP „Ada“ Izmjene i dopune-Dio UP 2.50 Izgradnja rasvjete gradskog stadiona , Kat.p.br. 20, 19/1, 19/4, 132/1, 4607, 5 4602 KO Pljevlja-UTU br. 352-16/2018-1 od 03.04.2018. 10.04.2019.

2. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune-Izgradnja prilazne saobraćajnice na zaobilaznicu PV – Prijepolje-UTU br 352-55/2018-1 od 16.07.2018. 21.03.2019.

3. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi I“-Izgradnja prilaznog puta do UP broj 46, 47, 51 i 53 u DUP-u „Dolovi I“-UTU br 352-65/2018-1 od 29.08.2018.

4. CEDIS -DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune-Izgradnja nn 10 kV kabovskog voda i SSRO, Kat.p.br. 5985, 5984, 5988/1, 5988/2, 5988/3, 5988/8, 4816/13, 4816/6 i 6001 KO Pljevlja-UTU br 352-79/2018-1 od 04.10.2018. 13.02.2019.

5. LJILJANA JELOVAC-PUP-Izgradnja vodovoda za sopstvene potrebe, Kat.p.br. 3371, 3372, 3620 , 3398, 3399, 3406, 3395, 7471, 3197, 7484, 3166, 3164, 3179 KO Gradac-UTU br 352-92/2018-1 od30.11.2018**.**

6. DOO „GRADIR MONTENEGRO“-PUP-Izgradnja trafostanice TS 10/0,4kV, 1x 1250 Kva, Kat.p.br. 7114 KO Gradac-UTU br 352-97/2018-1 od 27.12.2018.

UTU u 2019. godini

1. AGENCIJA ZA ZAŠTITU PRIRODE I ŽIVOTNE SREDINE-PUP-Rekonstrukcija – izmještanje dionice DV 35kV Gradac-Šula, Kat.p.br. 5401, 5398, 5390, 5386, 5389/3, 5384, 5380, 6 i 13 KO Gradac-UTU br 352-3/2019-1 od 28.01.2019.

2. CENTAR ZA SPORT I REKREACIJU-DUP „Ada“ Izmjene i dopune- Dio UP broj 2.50, dio UP 3.5, dio UP 3.4, dio UP 3.3, dio UP 3.1, Izgradnja rasvjete Gradskog stadiona, Kat.p.br. 132/1, 4607, 5, 4602, 20, 19/1, 19/4 KO Pljevlja-UTU br 352-16/2019-1 od 10.04.2019.

3. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja cjevovoda toplifikacije od toplane, Kat.p.br. 2020 KO Pljevlja-UTU br 352-34/2019-1 od 18.07.2019.

4. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Izgradnja nn 1kV kablovskih vodova i SSRO za napajanje objekata različitih namjena, Kat.p.br. 4625 i 2282/1 KO Pljevlja-UTU br 352-35/2019-1 24.05.2019.

5. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi II“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija ul. S. Kovačevića (trotoari) od benzinske vojne pumpe do raskrsnice sa Elektrodistribucijom-UTU br. 350-54/2019-1 od 08.06.2020.

6. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Izgradnja stepeništa-rekonstrukcija Trga Đorđa Peruničića-UTU br 352-55/2019-1 od 18.07.2019. 08.08.2019.

7. Tcom-DUP „Dolovi I“-Izgradnja TK mreže, Kat.p.br. 4618, 5430, 5333 KO Pljevlja-UTU br 352-61/2019-1 od 09.08.2019.

8. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP-Izgradnja toplovoda od TE Pljevlja do Ade, Kat.p.br. KO Pljevja-UTU br 352-64/2019-1od 08.10.2019.

9. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Dolovi II“ Izmjene i dopune-Izgradnja fekalne kanalizacije, Kat.p.br. KO Pljevja-UTU br 352-77/2019-1 od 08.10.2019.

10. MORT za EPCG-PUP-Izgradnja STS 10/0,4kV, 100 kVA „Gornji Gradac“, priključnog 10kV dalekovoda i uklapanje u postojeću nn mrežu, Kat.p.br. 5193, 462, 306, 418/1, 422, 463, 5361, 447 i 450KO Gradac-UTU br 352-80/2019-1 od 15.10.2019. 16.04.2020.

11. MORT za Zeleno Borje-PUP-Izgradnja STS 10/0,4kV, 160 kVA „Zeleno Borje“, priključnog 10kV dalekovoda i nn priključka objekta pilane, Kat.p.br. 194/1, 194/3 i 195/4 KO Šumane II-UTU br. 352-81/2019-1 od 15.10.2019.

12. CEDIS-PUP-Izgradnja 10 kV kablovskih vodova TS 35/10 kV „Odžak“ – TS 10/0.4kV „Kula Odžak“ itd.,Kat.p.br. 2050 KO Katun, 17, 19, 23, 56 i 57 KO Zekavice-UTU br 031-923/2019-1 od 22.10.2019. 16.04.2020.

13. TELEKOM AD-PUP-Izgradnja bazne stanice za mobilnu telefoniju Bogiševac, Kat.p.br. 4656/2 KO Pljevlja- UTU br 352-89/2019-1 od 04.11.2019.

14. CEDIS-PUP- Izgradnja STS 10/0.4kV, 160 kVA „Bušnje II“, prikljukučnog 10kV dalekovoda i uklapanje u postojeću nn mrežu u selu Bušnje, Kat.p.br. 253/1, 253/3, 77, 79 i 80 KO Židovići I-UTU br 031-1106/2019-1 od 04.12.2019.

15. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Breznica“ Izmjene i dopune-Izgradnja

parkinga u ul. M. Peruničića, Kat.p.br. 1611, 1613, 1614, 1615/1 i 1619 KO Pljevlja- UTU br 352-101/2019-1 od 16.12.2009.

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2019. godini

1. Doo „GRADIR MONTENEGRO“-PUP-Izgradnja MBTS 10/0,4kV 1x1250kVA sa priključnim 10kV vodom Kat. parcela broj 7114KO Gradac-GD br 361-UPI-1/2019-1 od 17.04.2019.

2. OPŠTINA PLJEVLJA-DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja kraka saobraćajnice ulice Avalske, Kat. parcela broj 4630, 2590/1, 2590/3, 2591/1, 2591/2 i 2608/3 KO Pljevlja-GD br 361-UPI-2/2019-1 od 05.08.2019.

3. AGENCIJA ZA ZAŠTITU PRIRODE I ŽIVOTNE SREDINE-PUP-Izmještanje dionice dalekovoda DV 35kV Gradac Šula, Kat. parcela broj 5401 i dr. KO Gradac-UTU br 361-UPI-9/2019-1 od 19.09.2019.

4. d.o.o. „ZELENO BORJE“-PUP-Izgradnja TS 10/0,4kV, 160 kVA „Zeleno Borje“ , Kat.p.br. 194/3, 195/4, 194/1 KO Šumane II-GD br 361-UPI-16/2019-1 od 04.12.2019.

5. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Izgradnja stepeništa na Trgu Đorđa Peruničića Kat.p.br. 2282/1-UTU br 361-UPI-17/2019-1 od 09.12.2019.

6. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE- DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Izgradnja parkinga u ul. M. Peruničića-UTU br 361-UPI-18/2019-1 od 26.02.2020.

7. TELEKOM-PUP-Izgradnja bazne stanice za mobilnu telefoniju „Bogiševac“ , Kat.p.br. 4656/2 KO Pljevlja-UTU br 361-UPI-19/2019-1 od 30.12.2019.

UTU u 2020. godini

1. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Rekonstrukcija glavnih cjevovoda visoke i niske zone Pliješ – Grad sa povratnim cjevovodom-UTU br 05-332/20-32/1 od 07.04.2020.

2. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Varoš“ Izmjene i dopune-Izgradnja saobraćajnice ul. Velimira Jakića sa pripadajućom infrastrukturom (vodovod, topovod, fekalna i atmosferska kanalizacija i javna rasvjeta), Kat.p.br. 4637 KO Pljevlja-UTU br 05-332/20-33/1 od 07.04.2020.

3. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar II“ Izmjene i dopune-Izgradnja saobraćajnice (ul. Uroša Ružičića) sa pripadajućom infrastrukturom (vodovod, toplovod, fekalna i atmosferska kanalizacija i javna rasvjeta), Kat.p.br. 4613 KO Pljevlja- UTU br 05-332/20-34/1 od 07.04.2020.

4. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja saobraćajnice, dio zapadne zaobilaznice od raskrsnice kod restorana „Balkan“ do raskrsnice kod „Sekcije za puteve“sa pripadajućom infrastrukturom-vodovod , fekalna i atmosferska kanalizacija i javna rasvjeta)-UTU br.05-332/20-68/1 od 07.04. 2020.

5. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune - Izgradnja parkinga Kat.p.br. 2415/4, 2416/2, 2415/1, 2415/3 KO Pljevlja-UTU br 05-332/20-224/1 od 06.08.2020.

6. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE- DUP „Centar I“ Izmjene i dopune - Izgradnja parkinga Kat.p.br. 2413/1 KO Pljevlja- UTU br 05-332/20-225/1 od 06.08.2020.

7. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune-Kružni tok u raskrsnici kod autobuske stanice Kat.p.br. 2319, 4637, 2834, 4640, 2833/1, 2804/1, 5881/1, 2323/1 KO Pljevlja-UTU br 05-332/20-338/1 od 29.12.2020.

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2020. godini

1. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune-Izgradnja javne rasvjete, Kat. parcela broj 5985 i 5986 KO Pljevlja-GD br.UPI-05-332/20/-9/1 od 29.01.2020.

2. CEDIS-PUP-Bušnje STS 10/0,4Kv, 160Kva „Bušnje II“, priključni 10kV dalekovod i uklapanje u postojeću NN mrežu, Kat.p.br. 253/1, 152, 77, 79, 80 KO Židovići II-GD br UPI-05-332/20/-87/1 od 15.05.2020.

3. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-Dup „Centar I“ Izmjene i dopune-Izgradnja 1kV kablovskih vodova i SSRO za napajanje objeata različitih namjena Kat.p.br. 4625 i 2282/1 KO Pljevlja-GD br UPI-05-332/20/-217/1 02.11.2020.

4. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-Dup „Centar I“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija ul. N. Omladine (prva faza, od Kralja Petra I do ul. Voja Đenisijevića,odnosno od profila 22 do 23),

Kat.p.br. 4635 i 4633 KO Pljevlja-GD br UPI-05-332/20/-263/1 od 22.06.2021.

UTU u 2021. godini

1. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-Rekonstrukcija postrojenja za prečišćavanje pitke vode „Pliješ“ i izgradnja postrojenja za prečišćavanje pitke vode „Breznica“ i „Bogiševac“-UTU br 05-332/21-21/1 od 10.02.2021.

2. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-Izgradnja Kišni kolektor Dolovi II – ulica S. Kovačevića-UTU br 05-332/21-22/1 od 10.02.2021.

3. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-Rekonstrukcija ul. V. Jakića sa pripadajućom infrastrukturom-UTU br 05-332/21-48/1 od 16.02.2021. 24.05.2021.

4. CEDIS-UP 109d DUP „Dolovi III“ Izmjene i dopune-Izgradnja TS 10/0.4kV, 1x630 kVA Dolovi III (TS 3) sa uklanjanjem u 10 kV i NN mrežu, Kat.p.br. 1081/3, 1081/1 i 1109 KO Židovići I-UTU br 05-332/21-108/1 od 12.05.2021.

5. CEDIS-DUP „Centar II“ Izmjene i dopune Izgradnja TS 10/0,4kV, 2x630kVA „Bolnica“ sa uklapanjem u 10kV i NN mrežu , Kat.p.br. 754/1, 754/2 I 754/4 KO Pljevlja-UTU br 05-332/21-115/1 od 13.05.2021.

6. MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA- DUP „“ Izmjene i dopune-Izgradnja STS 10/0.4kV, 160kVA „Granični prelaz Ranče“, priključnog 10 kV kablovskog voda i nn priključka graničnog prelaza Ranče , Kat.p.br. 2104, 893/1, 893/2, 137, 138, 139, 140, 141 i 142 KO Vijenac-UTU br 05-332/21-130/1 od 26.04.2021.

7. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I RAZVOJ-DUP „Komini“ -Izgradnja fekalne kanalizacije-UTU br 05-332/21-154/1 od 03.06.2021.

8. DOO „TIM COMPANY“-PUP-Izgradnja TS 10/0.4 kV, 1600 kVA „Rajčevo brdo“, priključnog 10kV dalekovoda STS 10/0.4kV, 1x100kVA „Romsko naselje“ – TS 10/0.4kV, 1x1600 kVA „Rajčevo brdo“ Kat.p.br. 3617/1, 3408 i 2544/4 i 3562 KO Crljenice-UTU br 05-332/21-157/1 od 28.05.2021. 03.02.2022.

9. DOO „LEVEL ING“-Izgradnja TS 10/0.4 kV, 630 kVA „Bare“, priključnog 10 kV kablovskog voda TS 1x630 kVA „Klanica“-TS 10/0.4 kV, 1x630 kVA „Bare“ , Kat.p.br. 3368/1, 3365, 4602/1, 3400, 3401/2, 4644, 3469, 3466, 3438, 3622/1, 3623/2 i 3624/2 KO Pljevlja - UTU br 05-332/21-156/1 od 27.05.2021.

10. „CEDIS“ doo-DUP „Dolovi IV“ i DUP „Barake I“-Izgradnja 10kV kablovskog voda od TS 10/0,4kV „Bogiševac“ do TS 10/0,4 kV „Kupusište“, Kat.p.br. 780/1, 4618/1, 6122/1, 4656/1 i 5415/3 KO Pljevlja-UTU br 05-332/21-166/1 od 02.06.2021. 22.03.2022.

11. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Ada“ Izmjene i dopune-Uređenje korita rijeke Breznice od mosta u ul. 1. Decmbra do pješačkog mosta kod Milet bašte-UTU br.05-332/21-168/1 05.07.2021.

12. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP-Izgradnja trotoara i javne rasvjete uz magistralni put PV-Metaljka od Cedisa do Dajević Hana-UTU br 05-332/21-236/1 od 27.07.2021. 24.11.2021.

13. JPU „EKO BAJKA“ MIN PROSVETE, NAUKE. KULTURE I SPORTA CG-DUP „Dolovi I“-Izgradnja NN mreže za objekat vrtića na Gukama-UTU br 05-332/21-256/1 od 28.07.2021. 07.09.2021. 08.09.2021.

14. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Potrlica“ Izmjene i dopune- Izgradnja prilaznog puta do UP 191, 192, 193, 194, 186, 187, 188, 189 i 190a- UTU br. 05-332/21-07/1 od 30.08.2021.

15. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „BB i K“-Izgradnja prilaznog puta do UP 04, 06, 08 i 011- UTU br. 05-332/21-308/1 od 30.08.2021.

16. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi I“-Izgradnja prilaznog puta broj 8-UTU br 05-332/21-306/1 od 30.08.2021.

17. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi I“-Izgradnja prilaznog puta broj 9-UTU br 05-332/21-305/1 od 30.08.2021.

18. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi III“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija Ostroške ulice sa pripadajućom infrastrukturom-UTU br 05-332/21-323/1 od 03.09.2021.

19. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP-Izgradnja nn elektroenergetskEinfrastrukture na Borovičkom jezeru-UTU br 05-332/21-342/1 od 27.10.2021.

20. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIE-DUP „Ada“ i PUP-Put za manastir, Kat.p.br.

5416/2 KO Pljevlja-UTU br 05-332/21-455/1 Odustanak od 17.12.2021.
21. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE -DUP „Breznica“ Izmjene i dopune, DUP „Stara čaršija“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija ulice Sutjeska-UTU br 05-332/21-467/1 od 16.12.2021.
22. CEDIS-PUP-Uklapanje TS 35/10kV, 2x8 MVA „Volođa“ u 10 kV mrežu, Kat.p.br. 4210 i 4213 KO Pljevlja-UTU br 05-332/21-468/1 od 16.12.2021.
23. CEDIS -PUP-Uklapanje TS 35/10kV, 2x8 MVA „Volođa“ u 10 kV mrežu , Kat.p.br. 4210 i 4213 KO Pljevlja-UTU br 01-018/21-1713/1 od 16.12.2021.
24. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP-Javna rasvjeta trim staza-UTU br 05-332/21-476/1 od16.12.2021.

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2021. godini
1. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP-Javna rasvjeta trim staza-GD br 05-332/21-476/1 od 16.12.2021.
2. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I RAZVOJ-Ul. Oslobođenja od raskrsnice sa Ibarskom do Kamenog mosta Fazna izgradnja odnosno rekonstrukcija tranzitnog cjevovoda duž ul. Oslobođenja-GD br UPI-05-332/21-172/1 od 09.08.2021.
3. MIN PROSVJETE, NAUKE; KULTURE i SPORTA- Izgradnja NN 1kV kablovskog voda i SSRO za napajanje JPU „Eko bajka“ na Gukamah,Kat.p.br. 5325/1 KO Pljevlja-GD br UPI-05-332/21-258/1 od 17.11.2021.
4. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi III“ Izmjene i dopune-Rekonstrukcija ulice Ostroške-GD br UPI-05-332/21-259/1 od 16.09.2021.
5. Doo „TIM COMPANY“-PUP-TS 10/0,4kV, 1600 kVA „Rajčevo brdo“, priključni 10 kV dalekovod STS 10,04kV x 100kVA „Romsko naselje“-TS 10/0,4 kV x 1600 kVA „Rajčevo brdo“KO Otilovići-GD br UPI-05-332/21-317/1od 21.02.2022.
6. MUP – odjeljenje za upravljanje objektima i graničnim prelazima-PUP- STS 10/0.4kV, 250kVA „Granični prelaz Ranče“, priključnog 10 kV kablovskog voda i nn priključka objekata graničnog prelaza Ranče, Kat.p.br. 2104, 893/1, 893/2, 137, 138, 139, 140, 141, 142 KO Vijenac-GD br UPI-05-332/21-324/1 od 04.03.2022.

UTU u 2022. godini
1. **DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE**-PUP - Rekonstrukcija puta za manastir, Kat.p.br. 2, 4712 i 4717 KO Pljevlja-UTU br 05-332/22-14/1 od 26.01.2022.
2. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Golubinja“- Javna rasveta ul. Milke Bajić Poderegin, Kat.p.br. 91/6 KO Pljevlja-UTU br05-332/22-23/1 od 04.02.2022.
3. CEDIS-DUP „Veliki logor“- TS 10/0,4Kv 1x630kVA „Vojni logor“ sa uklapanjem u 10kV i NN mrežu, Kat.p.br. 6902/1 KO Pljevlja-UTU br 05-332/22-37/1 od 14.02.2022.
4. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Centar I“, DUP „Centar II“ itd.- Javna rasveta u ul. Kralja Petra I i u ul. Lovćenskoj, Kat.p.br.1671, 4613, 4617, 4625, 1693/1, 1693/2, 4602 i 1705/1 KO Pljevlj-UTU br 05-332/22-57/1 od 24.02.2022.
5. CEDIS-PUP - Izgradnja STS 10/0.4kV, 160kVA „Rudnica II“ i priključnog 10kV dalekovoda, Kat.p.br.3650, 3680, 3683, 4094, 3631/1, 3632, 3631/2 itd KO Jugovo-UTU br 01-018/22-220/1 od 07.03.2022.
6. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Centar I“Izmjene i dopune- Javna rasveta u ul. N. Pašića, Kat.p.br. 4624 KO Pljevlja-UTU br 05-332/22-82/1 od 17.03.2022.
7. DRAŽEN DROBNJAK-PUP- Izgradnja sijališta, Kat.p.br.2968/1, 2969, 2970, 2971, 2972, 2973, 2974, 2975, 2976, 2977/1, 2977/3, 2978 i 2979 KO Crljenice-UTU br 05-332/22-84/1 od 05.04.2022.
8. CEDIS-PUP- Izgradnja STS 10/0.4kV, 160kVA „Klađe II“ i priljučnog 10 kV dalekovoda, Kat.p.br. 791 i 795 KO Ljutići-UTU br 01-018/22-757/1 od 20.06.2022.
9. KERIM MRZIĆ-DUP „Bare I“-IZMJEŠTANJE DALEKOVODA, Kat.p.br. 559 KO Ilino Brdo II-UTU br 05-332/22-186/1
10. CEDIS-PUP- Izgradnja STS 10/0.4kV, 160kVA „Rudnice II“ i priljučnog 10 kV dalekovoda, Kat.p.br. KO Jugovo-UTU br 05-332/22-189/1 od 30.09.2022.
11. MRZIĆ KERIM -DUP „Bare I“ UP 22 i 23Regulacija potoka, Kat.p.br. 3401/1 KO Pljevlja-UTU br 05-332/22-190/1
12. DOO „CEDIS“-PUP- Izgradnja STS „Trnovice“ 10/0.4kV-160kVA sa priključnim 10 kV dalekovoda i uklapanjem u NN mrežu, Kat.p.br. 2115, ..., 1588 KO Meljak –UTU br 05-332/22-198/1 od 20.02.2024.

13. CEDIS-DUP „Centar I“ Izmjene i dopune- UP 193 Izgradnja NDTS 10/0.4kV, 2x1000 kVA „Skerlićeva“ sa uklapanjem u VN i NN mrežu, Kat.p.br. 2285/1, 2284, 2282/1, 2282/2, 2286, 2287 KO Pljevlja-UTU br 05-332/22-229/1 od 19.10.2022.
14. CEDIS-DUP „BB i K“ DUP „Bare I“-Izgradnja NDTS 10/0,4kV 1(2)x630 kVA Ševari II – Nova sa uklapanjem u 10kV i NN mrežu , Kat.p.br.4643, 5849/1 I 3630/7 KO Pljevlja- UTU br 05-332/22-259/1 od 21.10.2022.
15. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE -DUP „Dolovi IV“- Izgradnja cjelokupne infrast ulice 6, Kat.p.br. KO Pljevlja – UTU br 05-332/22-318/1 od 24.01.2023. 24.09.2024.

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2022. godini
1. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP- Fazna izgradnja odnosno rekonstrukcija glavnih cjevovoda visoke i niske zone Pliješ – Grad sa povratnim cjevovodom, Kat.p.br. 4835/1, 4848, 4832, 4831, 4829, 4641, 4646/1 itd KO Pljevlja- GD br UPI-05-332/22-413/1
2. DOO „CEDIS“-PUP-Izgradnja 10kV kablovskih vodova od TS 35/10 kV “Odžak”-TS 10/0,4kV “Kula Odžak”, Kat.p.br. 2050 KO Katun, 17, 19, 23, 56 i 57/3 KO Zmajevac- GD br UPI-05-332/22-411/1 od 18.09.2023.

UTU u 2023. godini
1. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja i rekonstrukcija fekalne i atmosferske kanalizacije-UTU br 05-332/23-38/1 od 08.05.2023.
2. DOO „ZELENO BORJE“-PUP-Izgradnja MBTS 10/0,4Kv 1x630 kVA sa priključnim 10kV vodom, Kat.p.br. 366/5 i 366/6 KO Šumane II-UTU br 05-332/23-107/1 od 19.05.2023.
3. DOO „CG elektrodistributivni sistem“-PUP-Izgradnja LOOPI, Kat.p.br. 363/3, 364/4, 366/5 i 366/6 KO Šumane II-UTU br 05-332/23-136/1
4. **CEDIS** Izgradnja STS 10/0,4kV „Kozica 3“, 100kVA i priključni kV DV KO Kozica-UTU br 05-332/23-125/
5. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE -PUP-Priključenej lokalnog puta na magistralni put Pljevlja-Prijepolje u zoni graničnog prelaza „Ranče“-UTU br 05-332/23-141/1 od 31.05.2023.
6. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU -PUP-Rekonstrukcija saobraćajnice od ulice Vojske Jugoslavije od Vojne benzinske pume do Dajevića hana, Kat.p.br. 5430/1, 5430/2, 5430/3 I 5430/4 KO Pljevlja-UTU br 05-332/23-220/1 od 18.08.2023.
7. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Put kroz Glibaće, Kat.p.br. 1178, 1177, 1170 KO Glibaći-UTU br 05-332/23-227/1 od 31.08.2023.
8. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Dolovi II“-Izgradnja ul. Šavnička, UL. Nemanjina, nove ulice kroz Milet baštu, Kat.p.br. 5260/4, 5267/4 i 5268/6; 4606/2, 467/4, 480/1, 4689, 4676/1, 485 i 4816 KO Pljevlja-UTU br 05-332/23-230/1 od 11.09.2023. 15.09.2023. 22.09.2023.
9. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU-DUP „Dolovi IV“-Izgradnja ulice 6-UTU br 05-332/23-238/1
10. EPCG AD Nikšić-PUP-Izgradnja puta za transport nusprodukata TE PV Kat.p.br. KO Šumane I, II i Ilino Brdo I-UTUbr 05-332/23-272/1 od 16.11.2023.
11. POTPARA MILORAD-PUP-Izgradnja TS, Kat.p.br. 23, 25/2, 19 KO Zmajevac-UTU br 05-332/23-279/1
12. SEKRETARIJAT ZA STAMBNEO OMUNALNE POSLOVE, SAOBRAĆAJ I VODE-PUP-Izgradnja transfer stanice i reciklažnog dvorišta, Kat.p.br. 3/1 i 7 KO Otilovići-UTU br 05-332/23-281/1 od 13.12.2023.
13. SLUŽBA MENADŽERA-DUP „Dolovi III“ Izmjene i dopune-UP 1aPOVRŠINA ZA PEJZAŽNO UREĐENJE JAVNE NAMJENE, Kat.p.br. 6903/1 KO Pljevlja-UTU br 05-332/23-283/1 od 16.10.2023.
14. SLUŽBA MENADŽERA-DUP „Golubinja“-UP 20 blok 3 Uređenje zelene površine, Kat.p.br. 2586/1 KO Pljevlja-UTU br 05-332/23-286/1 od 28.12.2023.
15. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Objekat za evakuaciju voda u zoni pristupnog puta prema vodozahvatu „Troje česme“ na Jugoštici –UTU br 05-332/23-297/1 od 16.10.2023.
16. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Gornji Moćevac“-Parking iza GM6, parking ispod gradskog groblja, ulice na potezu od rskrsnice od bolnice do ulaza u gradsko groblje, PARKINGA NA POVRŠINI ISPOD gradskog groblja, Kat.p.br. 560, 4687, 4676/1 i 4675 KO

Pljevlja-UTU br 05-332/23-300/1 od 20.11.2023. 28.11.2023.
17. SEKRETARIJAT ZA UREĐENJE PROSTORA-PUP-Javna rasvjeta u ul. Serdara Janka Vukotića, Kat.p.br. 4618/1, 4618/2, 4618/3, 4618/4, 4618/5, 4618/6, 4618/7, 6902/1, 6902/4, 6902/5, 6902/6, 6902/7, 4621/1 KO Pljevlja-UTU br 05-332/23-358/1 od 24.01.2024.
18. KEČINA JADRANKO-PUP- Izgradnja porodičnog stambenog objekta, Kat.p.br. 102 KO Židovići II-UTU br 05-332/23-386/1 od 14.02.2024.

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2023. godini
1. DOO „ZELENO BORJE“-PUP-MBTS 10/0,4kV 1x630 kVA sa priključnim10kV vodom, Kat.p.br. 366/5 KO Šumane II-GD br UPI-05-332/23-217/1 od 17.08.2023.
2. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „VAROŠ“ IZMJENE I DOPUNE-Rekonstrukcija ulice Velimira Jakića, Kat.p.br. 4637 KO Pljevlja-GD br UPI-05-332/23-231/1 od 15.08.2023.
3. CG ELEKTRODISTRIBUTIVNI SISTEM-Izgradnja STS 10/0,4kV, 100kVA „Gornji Gradac“ -GD br UPI-05-332/23-136/1 od 16.10.2023.

UTU u 2024. godini
1. CEDIS-PUP-STS „Dabovina 3“ i 10/0.4kV – 160 kVA sa priključnim dalekovodom 10kV i uzemljenjem-UTU br 05-332/24-4/1 od 12.03.2025.
2. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Javna rasvjeta u Šumanima, Kat.p.br. 1881 i 1882 KO Šumani II-UTU br 05-332/24-40/1 od 21.03.2024.
3. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja javne rasvjete na putnom pravcu M-6, Kat.p.br. 6001....5121/3 KO Pljevlja-UTU br 05-332/24-70/1 od 23.07.2024.
4. JASEN DOO-PUP- Izgradnja MBTS „Jasen Stevanović“ 10/0,4Kv – 1000Kva, Kat.p.br. 1245/2 KO Židovići II-UTU br 05-332/24-87/1 od 09.04.2024.
5. DOO CEDIS-PUP- STS „BorovicA“ 10/0.4Kv-160Kva SA PRIKLJUČNIM dv 10Kv I UZEMLJENJEM-UTU br 05-332/24-112/1 od 20.08.2024.
6. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP- Izgradnja Potpeć-Pliješ sa povratnim cjevodom, Kat.p.br. 2050, 561 ...itd KO Ilino Brdo II-UTU br 05-332/24-141/1 od 23.07.2024.
7. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP- Javna rasvjeta u RVI i Joka Kneževića, Kat.p.br. 6102/1, 6103 itd KO Pljevlja-UTU br 05-332/24-142/1 od 09.07.2024.
8. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Javna rasvjeta u Marka Miljanova, Kat.p.br. 4622, 1419, 1418 i 768 KO Pljevlja-UTU br 05-332/24-143/1 od 01.07.2024.
9. CEDIS-PUP-STS „Borovica“, Kat.p.br. 336/5 i 1875 KO Šumani II-UTU br 05-332/24-112/1 od 20.08.2024.
10. SEKRETARIJAT ZA KOM. STAM. POSLOVE, SAOBRAĆAJ I VODE-PUP-Rekonstrukcija lokalnog puta Brana Maljevac – Ljuće – Vrbica, Kat.p.br. 1872 KO Šumane II i dio at.p.broj 4200 KO Kruševo-UTU br 05-332/24-180/1 od 13.06.2024.
11. SEKRETARIJAT ZA KOM. STAM. POSLOVE, SAOBRAĆAJ I VODE-PUP-Rekonstrukcija lokalnog puta Brana Maljevac – Ljuće – Vrbica, Kat.p.br. 1872 KO Šumane II i dio at.p.broj 4200 KO Kruševo-UTU br 05-332/24-180/1 od 13.06.2024.
12. SKY TOWERS INFRASTRUCTURE doo-PUP- Antenski stub za montažu telekomunikacione opreme i napajanje za mobilnu telefoniju, Kat.p.br. 955 KO Potkovač-UTU br 05-332/24-221/1 od 27.12.2024.
13. DOO “CEDIS”-PUP- STS „Kozica 3“ 10/0,4Kv - 100Kva I PRIKLJUČNI 10Kv i uzemljenjem, Kat.p.br. 747, 2026, 730, 731, 740, 739, 737, 736/1, 736/2 i 752 KO Kozica- UTU br 05-332/24-248/1 od 27.09.2024.
14. RUDNIK UGLJA-PUP-Izmještanje 35Kv DALEKOVODA ts Tvrdaš, Kat.p.br. KO Pljevlja-UTU br 05-332/24-267/1
15. RUDNIK UGLJA-PUP-Izmještanje 35Kv DALEKOVODA ts Tvrdaš, Kat.p.br. KO Pljevlja-UTU br 05-332/24-267/1
16. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja (Rekonstrukcija) vodovodnog sistema Jugoštica – Bogiševac-UTU br 05-332/24-323/1 od 06.11.2024.
17. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP- Izgradnja saobraćajnice i javne rasvete ulica Paraćinska, Kat.p.br. 5889 KO Pljevlja-UTU br 05-332/24-339/1 od 25.11.2024. 03.12.2024.

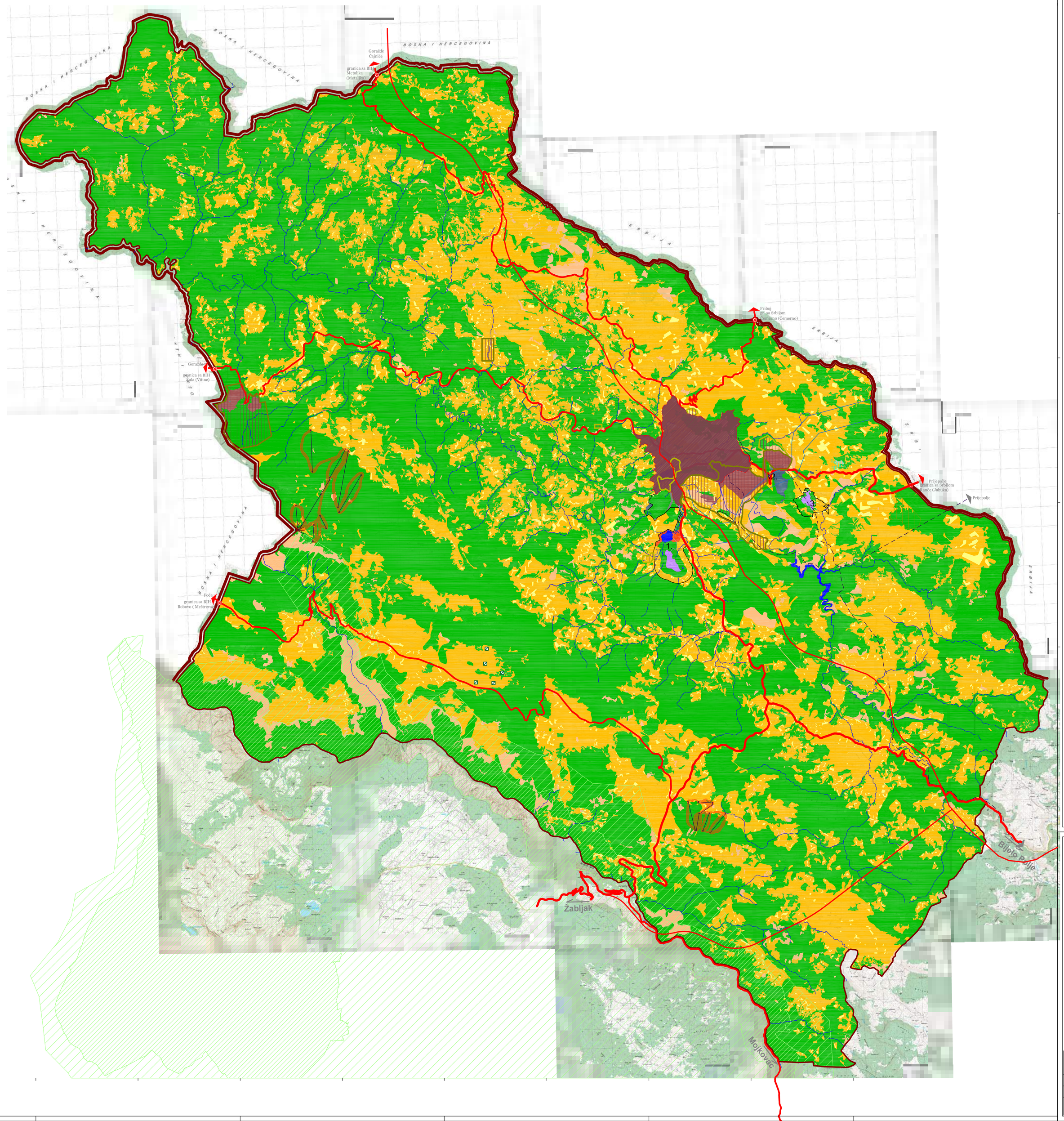
18. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja-Rekonstrukcija saobraćajnice i inf u ulici Miloša Tošića, Kat.p.br. 4640 KO Kosanica-UTU br 05-332/24-369/1 od 06.12.2024.
19. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE -DUP „Stražica"- Izmjene i dopune - Rekonstrukcija saobraćajnice, atmosfe. Kanalizacije i javne rasvjete u ulici Miloša Tošića, Kat.p.br. 4640 KO Pljevlja-UTU br 05-332/24-369/1 od 06.12.2024.
20. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP "Bare I"-Izgradnja saobraćajnice (ulica broj 12, 14, 15, 16) sa infrastrukturom-UTU br 05-332/24-426/1 od 16.01.2025.

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2024. godini
1. DIRECIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-Kružna raskrsnica kod autobuske-GD br UPI-05-332/24-83/1 od 15.04.2024.
2. DOO „JASEN"-PUP-Rekonstrukcija MBTS „Jasen", Kat.p.br. 1245/2 KO Židovići II-GD UPI-05-332/24-165/1 od 28.05.2024.
3. DOO CEDIS-DUP „Veliki logor"-TS 10/0.4 KV „Vojni logor" ,Kat.p.br. 6902/1 KO Pljevlja-GD br UPI-05-332/24-185/1 od 12.06.2024.
4. OPŠTINA PLJEVLJA-Izgradnja javne rasvjete Nikole Pašića, Kat.p.br. 4624 KO Pljevlja-GD br UPI-05-332/24-198/1 od 27.05.2024.
5. OPŠTINA PLJEVLJA-DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-Rekonstrukcija ul. N. Omladine-II faza, Kat.p.br. 2282/1, 2285/1, 2303/1, 2304 i 4635 KO Pljevlja-GD br UPI-05-332/24-240/1 od 07.11.2024.

UTU u 2025. godini
1. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-DUP „Centar II" Izmjene i dopune-Ulica N. Revolucije od raskrsnice kod objekta „Crveni krst" do raskrsnice sa ulicom Rudarskom i kraka ulice Nikole Pašića, Kat.p.br. 4620 i 4624 KO Pljevlja-UTU br. 05-332/25-21/1 od 24.04.2025.
2. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja II faze kanalizacione mreže – krak za naselje Korman, Kat.p.br. 5728 i dr KO Pljevlja-UTU br 05-332/25-50/1 od 13.03.2025.
3. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja II faze kanalizacione mreže – krak za naselje Korman, Kat.p.br. 5728 i dr KO Pljevlja-UTU br 05-332/25-50/1 od 13.03.2025.
4. OPŠTINA PLJEVLJA-PUP-Izgradnja bazne stanice „Bukovica", Kat.p.br. 1744 i 1745 KO Tvrdakovići-UTU br 05-332/25-53/1 od 14.04.2025.
5.DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja II faze kanalizacione mreže – krak za naselje Korman, Kat.p.br. 5728, 5720/60, 5720/31, 5729/1 itd KO Pljevlja-UTU br 05-332/25-60/1 od 13.03.2025..
6. KRIJEŠTORAC IRMA-PPPN za Durmitorsko područje- Izgradnja stambenog objekta, Kat.p.br. 1071 KO Glibaći-UTU br 05-332/25-62/1 od 28.03.2025.
7. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE
PUP Ulica N. Revolucije od raslrsnice kod Crvenog krsta do raskrsnice sa ulicom Rudarskom i kraka ulice Nikole Pašića 19.03.2025. 05-332/25-21/8 24.04.2025.
8. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja saobraćajnice i infrastrukture u novom naselju Dolovi II-UTU br 05-332/25-114/1
9. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja saobraćajnice i infrastrukture u novom naselju Potrlica-UTU br 05-332/25-115/1
10. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja saobraćajnice Ševari-UTU br 05-332/25-116/1
11. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Izgradnja saobraćajnice Ševari –UTU br 05-332/25-116/1
12. **DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE**
-PUP-Rekonstrukcija ulice Principova-UTU br 05-332/25-118/1
13. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I INVESTICIJE-PUP-Rekonstrukcija ulice Principova i Glasinačka-UTU br 05-332/25-135/1

GRAĐEVINSKE DOZVOLE u 2025. godini
1. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I NVESTICIJE-DUP „Dolovi IV"-Ulica 6 „Dolovi IV", Kat.p.br. KO Pljevlja-UTU br UPI-05-332/25-50/1 od 07.03.2025.
2. DOO CGES-DUP „Radosavac"-Izgradnja STS „Rudnica II"-UTU br UPI-05-332/25-90/1

3. DOO CG EDS-DUP „Radosavac“-Izgradnja TS „Pijaca“-UTU br UPI-05-332/25-89/1
4. DIREKCIJA ZA IZGRADNJU I NVESTICIJE-DUP „Dolovi IV“-Rekonstrukcija saobraćajnice sa pratećom infrastrukturom Save Kovačevića-UTU br UPI-05-332/25-132/1
5. OPŠTINA PLJEVLJA-DUP „Dolovi IV“-Izgradnja TS „Bolnica“-UTU br UPI-05-332/25-136/1

LEGENDA:

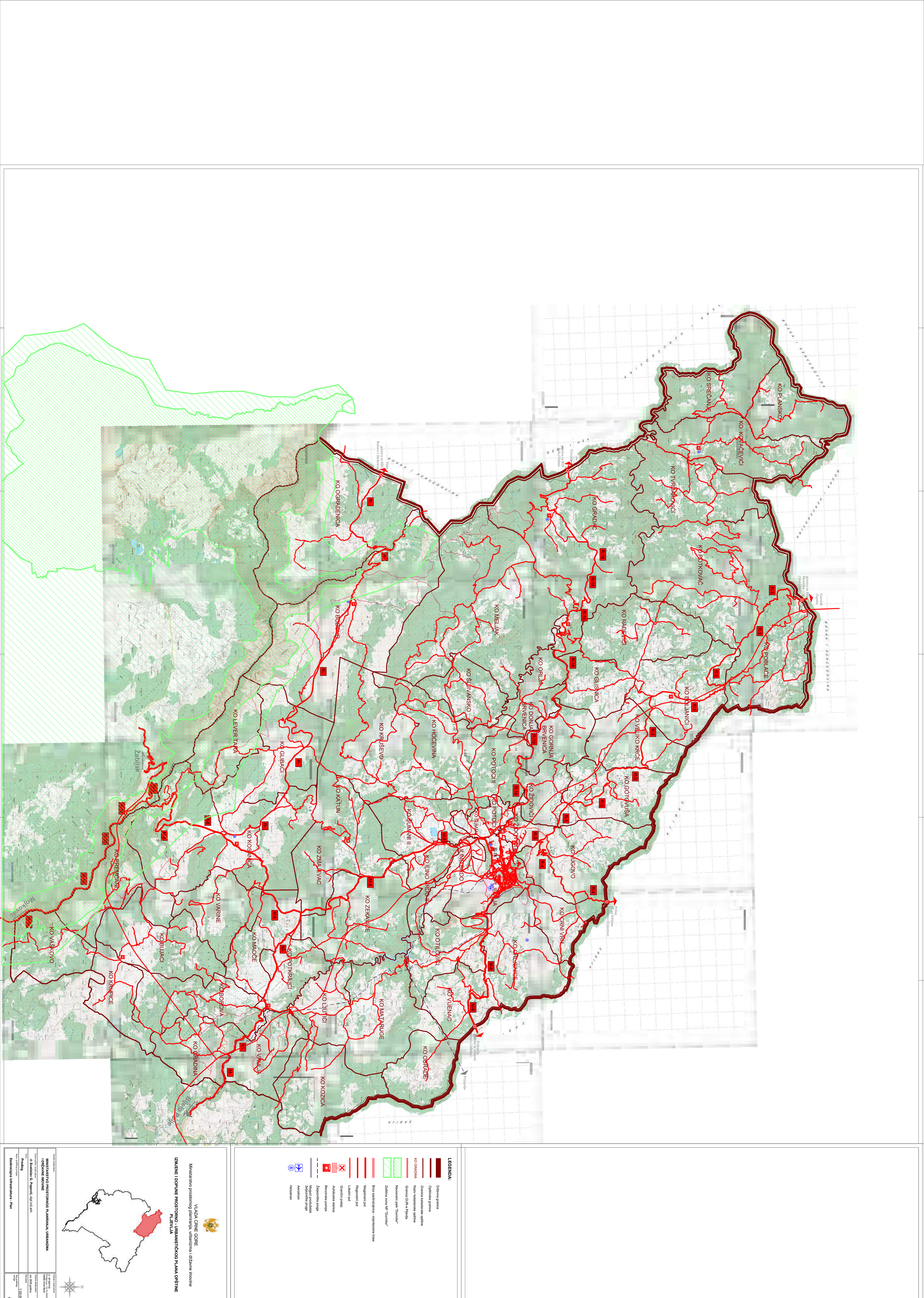
- Državna granica
- Opštinska granica
- Granica i obuhvat GUR-a Pljevlja
- 1. DPP "Termoelektrana Pljevlja"- važeći plan
- 2. LSL "Otilovići" - važeći plan
- 3. LSL "Trlica" - važeći plan
- Nacionalni park Durmitor
- Zaštitna zona NP "Durmitor"
- DPP koridora dalekovoda 2x400 KV Pljevlja 2 – Bajina Bašta za dionicu na teritoriji Crne Gore
- Površine naselja
- Poljoprivredne površine
- Šumske površine
- Vodne površine
- Ostale prirodne površine
- Površine za obradu sanaciju i skladištenje otpada
- Ležišta mineralnih sirovina i površine eksploatacionih polja
- Koncesiona područja
- Površine od interesa za odbranu
- Površine za pejzažno uređenje
- Površine za sport i rekreaciju
- Površine za industriju i proizvodnju
- Drumski saobraćaj
- Zona skijališta
- Zaštićeno područje - Arheološko nalazište
- Planirana vjetrenjača
- Tereni za skijanje i žičare
- Žičara
- Brza saobraćajnica - orjentacione trase
- Magistralni put
- Regionalni put
- Granični prelaz
- Železnička pruga
- Mogući produžetak železničke pruge

VLADA CRNE GORE
Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE PLJEVLJA

Nosilac izrade plana: **MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE**	Odluka o donošenju plana: br. **07-447/2** Podgorica, 13.10.2022. godine Vlada Crne Gore
Rukovodilac izrade plana: dr **Svetislav G. Popović**, dipl.in2.arh.	Godina izrade plana: Jul. 2025.godina
Faza: **Predlog**	Razmjera: 1:50.000
Naziv grafičkog priloga: **Namjena površina - Plan**	Broj grafičkog priloga: 09b.

LEGENDA:

- Državna granica
- Opštinska granica
- Granica katastarske opštine
- KO GRAĐANA — Nazv katastarske opštine
- Granica GUKa Pljevlja
- Nacionalni park "Durmitor"
- Zaštitna zona NP "Durmitor"
- Brza saobraćajnica - orijentacione trase
- Magistralni put
- Regionalni put
- Lokalni put
- Granični prelaz
- Autobuska stanica
- Benzinska pumpa
- Željeznička pruga
- Mogući produžetak Željezničke pruge
- Aerodrom
- Heliodrom

VLADA CRNE GORE
Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE PLJEVLJA

Nosilac izrade plana:	**MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE**
Rukovodilac izrade plana:	**dr Svetislav G. Popović**, dipl.inž.arh.
Faza:	**Predlog**
Naziv grafičkog priloga:	**Saobraćajna infrastruktura - Plan**
Odluka o izradi plana:	Službeni list Crne Gore, br. 70/2022, 11.10.2022.
Stručna izrada plana:	JU Urbanistički zavod Pljevlja
Razmjera:	1:50.000
Broj grafičkog priloga:	11.

LEGENDA:

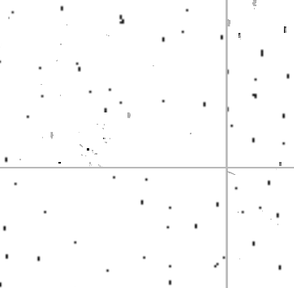
Granica GUR-a Pljevlja

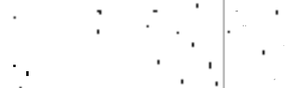
1	Površine za stanovanje male gustine do 120 st/ha
2	Površine za stanovanje srednje gustine do 120-250 st/ha
3	Površine za stanovanje velike gustine do 250-500 st/ha
4	Površine za centralne djelatnosti
4.1	Hoteli
4.2	Površine za pružanje usluga ishrane i pića
4.3	Površine za školstvo i socijalnu zaštitu
4.4	Površine za kulturu
4.5	Površine za zdravstvenu zaštitu
4.6	Površine za sport i rekreaciju
4.7	Površine za industriju i proizvodnju
4.8	Površine za mješovite namjene
4.9	Površine javne namjene
4.10	Površine specijalne namjene
4.11	Površine ograničene namjene
4.12	Poljoprivredne površine
4.13	Zaštitne šume
4.14	Površinske vode
5	Površine saobraćajne infrastrukture (infrastrukture vazdušnog saobraćaja)
6	Površine saobraćajne infrastrukture (infrastrukture drumskog saobraćaja)
7	Površine ostale i komunalne infrastrukture i objekata
7.1	Objekti elektroenergetske infrastrukture
7.2	Objekti komunalne infrastrukture
7.3	Objekti telekomunikacione infrastrukture
7.4	Objekti hidrotehničke infrastrukture
7.5	Površine za groblja
8	Površine za vjerske objekte
9	Površine eksploatacionih polja
10	Površine za potrebe odbrane
11	Područništa kulturna dobra
12	Lokaliteti iti područje

VLADA CRNE GORE

Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine

IZMJENE I DOPUNE PROSTORNO - URBANISTIČKOG PLANA OPŠTINE PLJEVLJA

Nosilac izrade plana:
MINISTARSTVO PROSTORNOG PLANIRANJA, URBANIZMA I DRŽAVNE IMOVINE

Rukovodilac izrade plana:
dr **Svetislav G. Popović**, dipl.inž.arh.

Faza:
Predlog

Naziv grafičkog priloga:
Generalno urbanističko rješenje
Planirana namjena površina

Oznaka iz rešenja plana:
Br. **01-44/18**
Podgorica, 13.10.2022.
V.D. **Ministra**

Izvorna razmjera plana:
M. 2025 godina

Razmjera:
1:5.000

Broj grafičkog priloga:
03

Prijepolje

Šuia Gradac

Priboj

Čajniče

Kolektor Jabuka-Zaova

Dalekovod 400kV

Dalekovod 220kV

Postojeća željeznička pruga Bijelo Polje-Priboj-Višegrad

Postojeća magistralna pruga Beograd-Bar

Postojeća regionalna pruga